

זה השער לר' צדיקים יבואו בו

ספר

פחד דוד

דרושים ומאמרים על
פרשיות התורה
במדבר

מאשר חנני ה'

ע"ה דוד חנניה פינטו יצ"ו

בן לאדוני אבי מורי ורבי

הרב הצדיק כמוהר"ר רבי משה אהרן פינטו זיע"א

מהדורה שלישית - כסלו תש"ע
פעיה"ק ירושלים תובב"א

מכון

פנימי
ירושלים
זה

פרשת במדבר

מנין בני ישראל, כנגד יצר הרע	ריג
שויתי ה' לנגדי תמיד - מציאות השי"ת	ריד
האדם נמנה תמיד לפני הקב"ה	ריט
התקרבות לשכינה על ידי התורה	רכא
עם ישראל למעלה מן המנין	רכב
ענין מנין בני לוי, וברכת כהנים	רכד

פרשת נשא

שערי תורה ותשובה לא ננעלו	רכז
התעלות תמידית בתורה ומצוות מביאה לרוח הקודש	רלא
תשובה שלימה מסירה כל קטרוג	רלד
התשובה והצער מביאים לקדושת האדם	רלז
נחלת בני ישראל בקיום תורה ומצוות	רלט
גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד	רמב
מעלת הנזירות - פרישות וקדושה כנגד היצר הרע	רמה
קדושת הנזיר - ביטול היצר הרע	רמח

פרשת בהעלותך

בהעלותך את הנרות... שלך גדולה משלהם	רנא
שליך גדולה משלהם... - מעלת אהרן הכהן	רנה
התעלות שבטי ייה בזכות אהרן כהנא קדישא	רנח
נר ה' נשמת אדם... בלתי לה' לבדו	רסב
חטאם של המתאוננים בשל מעשה העגל	רסד
מחשבות רעות והרהורים מביאים לידי חטא	רסח
יסוד התשובה - התנתקות מן הרע וזכירת הטוב	ער
איסור לשון הרע - תוכחה בלתי רצויה	רעד
קדושת משה רבינו לעולם עומדת	רעז
מעלת מידת הענוה	רעט

פרשת שלח

ארץ ישראל נקנית במסירות נפש	רפג
שליחות המרגלים - הכנה לנסיונות ארץ ישראל	רפו
מעלת לימוד המוסר ותיקון המידות	רצא
חטא המרגלים - התנתקותם מהשי"ת	רחצ
אל תאמין בעצמך עד יום מותך	שב
הקנאה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם	דש

דוד

תוכן הענינים

פחד

האות יו"ד שומרת על החסידים מפני המזיקים שח
כוונת המרגלים בחיזוק בני ישראל. שי
כוונת המרגלים באוצרות יושבי הארץ שיב
טענת המרגלים - להגדיל את כבוד הכנענים. שיד
הגאווה - מקור כל חטא ועוון. שטז
עונש המרגלים - שלא ליכנס לארץ שיח
התורה - מפת ריגול אחרי היצר הרע שיט
מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שכא
ציצית מגינה על האדם מכל חטא שכג
הציצית מביאה למדריגות עילאיות שכה

פרשת קורח

ויקח קורח - שלקח מקח רע לעצמו. שכט
לשון הרע ומחלוקת מערערין את יסוד הבריאה שלד
ליצנותו של קורח כנגד משה רבינו שלז
חטאו של קורח - אין פיו ולבו שווין... שלט
חטא קורח ועדתו - המראת רצון השי"ת שדמ
חטאו של קורח - כבוד עצמי וגאווה שמו
קורח ועדתו - מחלוקת שלא לשם שמים שמת
כח ומעלת פנימיות התורה שנב
כח התורה אפילו כנגד מלאכי השרת שנה
אכילת פירות מעושרין מתוך התעלות שנז

פרשת חוקת

פרה אדומה - החוקה וטעמיה שנט
מאורעות ישראל במדבר - מוסר השכל לדורות שסג
בני ישראל למול אדום - מלחמה רוחנית לדורות שסה
ולא תלכו בחוקת הגוי - בזכות התורה שסט
הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע... שעב
גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן* שעו
גדולתו של אהרן הכהן. שעט

פרשת בלק

כח בני ישראל במידת האחדות שפב
כח האחדות והקדושה כנגד אומות העולם שפד
שנאת הגויים לישראל (יראת הקדושה) שפז
קנאתו של בלעם במידת הענוה של ישראל שצ
צדקות ה' לעומת רשעותם של בלק ובלעם שצב

דוד

תוכן הענינים

פחד

תורה מגנא ומצלא מקטרוג	שצה
עיקר עבודת ה' בפנימיות הלב	שצט
רשעותו של בלעם ולא עלתה לו	ת
מה טובו אהליך יעקב - כח התורה	תג
לימוד התורה כנגד עבירות החמורות	תו
רשעות בלק ובלעם - השמדת הגוף והנשמה	תט
רשעותו של בלעם, הביאה לעבירות החמורות	תיד
החטא פוגם עד לרקיע	תיו
קדושת פנחס לעומת רשעותו של בלק	תיט
מסירות נפשו של פנחס לעומת אדם הראשון	תכד
קדושת פנחס כתיקון לחטא אדם הראשון	תכט

פרשת פנחס

קינאת פנחס בתיקון חטא עריות	תלג
קנאתו של פנחס מתוך שלימות אמיתית	תלה
מסירות נפשו של פנחס לעומת נדב ואביהוא	תלט

פרשת מטות

תכלית הנשיאים - הנהגת בני ישראל בעונה ובפנימיות	תלט
לא יחל והכרת הטוב מביאים להתקרבות לה'	תמא
הכרת הטוב של משה במלחמת מדין	תמב
מלחמת מדין - לשעה ולדורות	תמה
מלחמת מדין חמורה ממלחמת עמלק	תמח
גדולת משה רבינו והשפעתו במלחמת מדין	תמט
חומר החטא ותוצאותיו	תנב
מלחמת מדין - תיקון ניצוצות הקדושה	תנו
והייתם נקיים מזה' ומישראל	תנז

פרשת מסעי

נשיאות ללא תואר	תסב
עיר מקלט - מקום להתעוררות הרוצח והכהן הגדול	תסד

פרשת במדבר

מנין בני ישראל, כנגד יצר הרע

ישראל וגו', דהיינו למנות את בני ישראל, וכפירוש רש"י דע מנין כל שבט ושבט.

והדברים צריכים ביאור. מדוע האריכה

התורה כל כך בפרשת במדבר בפרטי המנין של בני ישראל. ועוד, בפרשת במדבר מצוי מנין של שבט לוי, ואולם, כאן מונה רק את בני הקהתי, ובכך מסיים את הפרשה, ובתחילת פרשת נשא מתחיל במנין בני גרשון. מדוע חילקה התורה את מנינם של בני לוי לשתי פרשיות. ועוד, מדוע כתוב בכל שבט שוב ושוב מבין עשרים שנה וגו'.

וכבר העיר בזה האור החיים הקדוש, וכתב בזה הלשון: "הוצרך לומר וידבר פעם שניה ולא הספיק במה שאמר וידבר ה' במספר בני קהת הקודם שבפרשת במדבר. לצד שבא לומר ענין אחר לכד המספר, והוא, שינשא וירומם בני גרשון לערך בני מררי, וענין זה הוא דבר בפני עצמו, שאין נשיאות זה בגדר נשיאות בני קהת שהם נושאי הארון, לזה קבע לו דיבור בפני עצמו. ולזה כשציוה על מספר בני מררי אמר בני מררי תפקוד, לא קבע להם דיבור בפני עצמו שאין להם מעלה אלא מנין ממנה שאמר תפקוד ולא תשא" עכ"ד. הרי שרצה ה' יתברך לעשות נשיאות מסויימת לבני גרשון יתר על בני קהת. ומדי אותה נשיאות.

ונראה בהסבר הענין. הרמב"ם והזוהר הקדוש (ב, פב:) כותבים שמצוות התורה שנצטוו בני ישראל הם עצות לכל אדם

בספר במדבר מצינו כתוב את רוב חיי בני ישראל מהשנה השניה לצאתם מארץ מצרים ועד סוף ארבעים שנה.

כמו כן מדובר בחומש זה על חניות ונסיעות בני ישראל במדבר, ובעיקר על המקומות בהם הכעיסו בני ישראל את ה' באותן ארבעים שנה, כמו במרגלים שהוציאו דבה על הארץ, ובמחלוקת קורח ועדתו כנגד משה רבינו ע"ה.

ולא בחנם נקרא הספר בשם במדבר, שכן המשמעות של הדבר להורות, שכל הסיבה שבני ישראל הכעיסו את ה' יתברך ארבעים שנה במדבר, כל זאת משום שלא שמו את עצמם כמדבר.

וכבר כתב בזה בעל הטורים: לעיל מיניה כתיב אלה המצוות, וסמך ליה במדבר, לומר אם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצוות, בבחינת מה שאמרו חז"ל (תנחומא ויקהל ח) מה מדבר מופקר לכל אף תורה מופקרת לכל, וראה בזה גם בדברי המדרש (במ"ר א, ז).

אם כן, על אף שבני ישראל במדבר היו דור דעה (ויק"ר ט, א), מכל מקום לא למדו כלל להיות כמדבר. ולכן נקרא הספר בשם זה.

ואולם, משנתבונן בריש הפרשה נראה, כי דרך חיים מלמדנו כאן. בתחילת הפרשה נאמר (במדבר א, ב) שאו את ראש כל עדת בני

לסייע לו להתגבר על היצר הרע, והם מראים לאדם את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה.

ואם תשאל, איזו עצה נותן להם ה' יתברך לבני ישראל. הוא המנין המיוחד של בני גרשון, להתעלות בתורת ה' יתברך ולגרש לגמרי את היצר הרע מהלב ולהתגבר עליו, בבחינת גרשוני.

ולכן בכל שבט נאמר מבין עשרים שנה וגו', כי איתא (אבות ה, כד) בן עשרים לרדוף, פירוש, מבין עשרים אפשר לרדוף אחר היצר הרע ולנצחו, ועל ידי זה אפשר להגיע לנשיאות ראש ולהתעלות, וכך אפשר להתדבק בה' יתברך.

ואף גם כשישימו עצמם הפקר כמדבר יוכלו להתקרב אל ה' יתברך וה' יתברך ישכון בהם, כמו שכתוב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

ומה מראה ה' במנין בני ישראל. הן ידוע שה' יתברך מונה גם את הכוכבים, כמו שכתוב (תהילים קמו, ד) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. ואם ה' יתברך דואג לכוכבים ומונה אותם, וגם דואג לחיות ולעופות כמו שכתוב (שם, ט) נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, קל וחומר שה' יתברך דואג ביותר לבני ישראל.

משום כן בכל פעם מונה אותם מחדש לידע מי נפל ומי חסר בהם, בבחינת אמרם ז"ל (במ"ר כא, ח. תנחומא פנחס ד) משל לרועה שבאו זאבים לטרוף והוא מונה אותם אחר כך לידע מי נפל וכמה חסר. כמו כן ה' יתברך מונה אותם בכל פעם לידע מי נפל

קצ"ר האומ"ר:

בחומש במדבר מצינו את חיי בני ישראל בהיותם במדבר, ואת המקומות שהכעיסו את ה', כל זאת משום שלא שמו עצמם הפקר כמדבר, ולכן לא הצליחו להגיע לתורה, ולכן נקרא החומש בשם "במדבר". וכאן מצינו גם את מנין בני ישראל באריכות. ולא עוד אלא שבבני לוי חילקם הכתוב לשתי פרשיות, כדי לרמז על נשיאות ראש לבני גרשון. ומדוע.

אבל, ה' יתברך מונה לכוכבים ודואג גם לבהמות ולעופות, אם כן קל וחומר שדואג לבני ישראל לידע מנינם באריכות מי נשבה ביד הקליפה רח"ל ומי נשאר קדוש, על כן נתן להם עצה - גרשוני, לגרש את היצר הרע, וכי כך יתעלו, ואם גם ישימו עצמם הפקר כמדבר יתקרב אל ה' והוא ישכון בתוכם.

שויתי ה' לנגדי תמיד - מציאות ה' יתברך

ויש לדקדק בזה, מדוע דווקא כאן במצוות מנין בני ישראל הזכרו כל הפרטים היכן ומתי היה הדיבור: במדבר סיני, באוהל מועד, בחודש השני, בשנה השנית וכו', והרי

כתיב (במדבר א, א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד בחודש השני בשנה השנית וגו', שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'.

יגיע אדם לכך לצייר זאת במחשבתו בכל עת ובכל זמן.

ואולם, התורה אומרת (שמות יט, יב) והגבלת את העם סביב לאמור וגו'. והנה תיבת סביב אומרת דרשני. אבל, אדם יכול להתעלות ולהתרומם בעבודת ה' יתברך רק בשעה שמושרשים בו מידות טובות ומעלות עילאיות, והוא עוסק בתורה לשמה.

ואז הוא זוכה לדברים הרבה (אבות ו, א), ועם כל זאת הרי הוא יודע שהוא מוגבל, והוא מכיר את מקומו (שם, ו, ה) בעולם הזה שהוא כאין וכאפס ואין לו על מה להתגאות, שהרי הוא מוגבל ומסביבו מצויה השכינה הקדושה.

ואם אדם יצייר כזאת במחשבתו, ובזה יהיו פיו ולבו שוין (פסחים סג), אז בודאי יכנע ויתבטל לפני ה' יתברך כעבד המחכה לקראת אדוניו לבצע את השליחות שהוטלה עליו. וכהפקר יהיה לפני אדוניו לעשות עוד לפני השמיעה, כמו שאומרים חז"ל (שבת פח.) על המלאכים שהם עושים עוד לפני שהדיבור יוצא מפי ה', כמו שנאמר (תהילים קג, ב) גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. ודו"ק.

ולפי זה נוכל ליישב את אריכות הפסוק וידבר ה' אל משה במדבר סיני וגו' שאו את ראש וגו'.

ה' יתברך אומר למשה רבינו ע"ה: באם בני ישראל חפצים להתרומם ולהתנשא בעבודת ה' יתברך, לבל יפלו ממדריגתם כפי שירדו ממדריגתם בשנה הראשונה לצאתם מארץ מצרים כשעשו את העגל, ואז ויתנצלו את עדיים מהר חורב (שמות לג ו) שניטלו הכתרים מהם (שבת פח.). הרי שהם צריכים לראות ולהתבונן שהם נמצאים תמיד במחיצתו של ה' יתברך, ואז הם יכולים

הרבה מצוות נאמרו למשה רבינו במדבר סיני וכו', ולא הזכיר שם הכתוב זאת ורק כאן הזכיר.

והנה, קודם שנבאר ביאור הדבר. נקדים במה שהביא בעל המחבר **מערכי לב** בענין שלושת ימי הגבלה, וזה לשונו הקדוש: "עומדים אנו בשלושת ימי הגבלה, ענינם של שלושת הימים הוא הכנה לקבלת התורה, וכשם שלפני מתן תורה בהר סיני נאמרה פרשה שלמה של דרך ההכנה לקבלת התורה, כך היא נוהגת מידי שנה לפני חג השבועות. וכבר חזרנו בשם **המשגיח זצ"ל ממיר** שפירש את דברי המדרש (קה"ר ג, א) על הפסוק (קהלת שם) לכל זמן ועת לכל חפץ, שכל זמן יש בו אותה השפעה מסוימת אשר הוקבעה בו, וביום קבלת התורה חוזר אותו השפע שהושפע במתן תורה דסיני להשפיע מחדש. אחד מהיסודות של **רש"י מקלם זצ"ל** בתורת המוסר היא, שעל האדם לצייר לעצמו את דברי המוסר בחוש. ועלינו לצייר לעצמנו בחוש כי הנה בעוד שלושת ימים יבוא הקב"ה ויתן לנו את התורה, ואז ללא ספק יתעורר כל אחד ואחד לפי מדריגתו. עד כאן מדבריו הקדושים.

אם כן, על האדם לצייר לעצמו בכל זמן שהוא עומד במחיצתו של הקב"ה כדי להבדיל את עצמו מדברים רעים, ותמיד יצייר במחשבתו, ללא הרף את גדלות ה' יתברך, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים טז, ח) שויתי ה' לנגדי תמיד, ועוד נאמר (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו.

והדבר פלא פלאים, כיצד יצייר אדם במחשבתו שהוא מצוי במחיצתו של הקב"ה אם בשעת התפילה ואם ברגעים אחרים. ועוד, איך אפשר לצייר כי הקב"ה בכבודו ובעצמו יבוא בעוד ג' ימים ליתן לו את התורה, והרי זו מדריגה גבוהה מאוד, ואין

והוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית והוא שולט בבריאה ג"כ, שהרי הקב"ה גזור גזירה והצדיק מבטלה.

וכבר כתב בזה הזוהר הקדוש (א, פב.) שכל התורה היא עצות לאדם איך להתנהג, בבחינת וחי בהם (ויקרא יח, ה). וזאת כוונת הפסוק באריכות במדבר סיני בשנה השנית וגו', שאם יתנהג בעונה וכהפקר לפני המקום לא יבוא לידי חטא, ויכיר במציאות ה' ותמיד יתעלה.

מציאות ה' אצל בני ישראל

וראתי בזה להרב הקדוש רבינו החיד"א זצ"ל בספרו **מראית העין** שמביא את דברי חז"ל (עבודה זרה ג.) לעתיד לבוא האומות באין ומניחין תפילין בראשיהן ומזוזות בפתחיהן וכו'. ומסביר החיד"א דכיון דלא עשו לשם שמים וסופן הוכיח, לכן המה כשלו ונפלו, דאפילו במעשה המצוות אינם עושים כסדרן וכהלכתן (שהרי קודם מניחין ביד ואח"כ בראש וכו' והם עושים הפוך). ע"כ דבריו.

וצריך ביאור, איך מלאן לבם של אומות העולם להעניז ולבוא בחוצפה לפני ה' יתברך עם תפילין בראש וביד ושלא כסדרן, ובפרט ביום הדין הגדול והנורא, והרי בזה מוסיפים הם חטא על פשע לומר ולשקר שכאילו הם צדיקים.

ועוד יש להקשות, על מה שאמרו חז"ל שם (עבודה זרה ב:) שאומות העולם באים בטענה לה' יתברך, מדוע לא כפית עלינו הר כגיגית כמו על בני ישראל (שבת פח.). ואז הקב"ה אומר להם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה (עבודה זרה ג.) והם עושים אותה, וה' מקדיר עליהם חמה וכל אחד אחד מבעט בסוכתו ויוצא. מדוע הקב"ה נותן להם בדווקא מצות סוכה ולא כל מצוה אחרת.

לצייר אותו ולהרגיש בו כי מלוא כל הארץ כבודו.

זהו שנאמר בפסוק "בחדש השני" שהוא חודש אייר, והוא מלשון ראייה והבטה, דהיינו, שיראו ויציירו בעיניהם תמיד כי ה' יתברך תמיד לפנייהם בבחינת שויתי ה' לנגדי תמיד, בכל דרכיך דעהו, ואז ישכון ה' יתברך בתוכם כמשכן בתוך לבותם, כמו שכתוב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וזהו בחינת "אוהל מועד" שהוא משכן, בתוך כל אחד ואחד.

ואם רוצה אדם להגיע לכך לידי השראת ומציאות השכינה בתוכו בכל עת וזמן להיות נשפע ממנו, עליו לידע בבירור את מקומו שהוא מוגבל בעולם הזה, והוא רק אדם רימה ותולעה הבא מטיפה סרוחה (אבות ג, א).

ועליו להכנע ולהתבטל ולהיות עניו כמו "במדבר סיני", כלומר, להתנהג בעונה כמו הר סיני שהיה שפל בעיניו לפני מתן תורה בשעה שכל ההרים רבו עלי יתן ה' את התורה, ואילו הר סיני אמר מי אני שה' יתן עלי תורה, ודווקא עליו ניתנה התורה (ילקוט ש יתרו רפב.).

ואף גם על האדם להיות כמדבר, הפקר כמדבר שעליו ניתנה תורה, הפקר לכל (נדרים נה.), להפקיר את עצמו ולהיות מזומן לעשות תמיד רצון ה' ולקיים מצוות עשה ולפרוש מלא תעשה. ובתורתו יהגה יומם ולילה (תהילים א, ב).

ואם יצייר האדם במחשבתו שהוא כאפס לפני המקום, ויתנהג בעונה ובצמצום לפני ה' ולא יעלה בדעתו למרוד בה' יתברך, אז יזכה להשראת השכינה ולא יבוא וודאי לידי חטא. שכן, כשמגיע אדם לציור וראייה בה' יתברך הרי הוא מגיע להתעלות בעולמות עליונים,

ואם כן רק בני ישראל מאמינים הם בה' להיות מציירים לנגד עיניהם שה' לפנייהם ומורא שמים עליהם. מה שאין כן אומות העולם שאין בידם כח הציור ולא כח האמונה, וא"כ אינם זוכים להכיר במציאות ה' יתברך ודו"ק.

בזה מובן, מדוע לעתיד לבוא האומות באים עם תפילין ומזוזה וכו', והרי היא חוצפה גדולה. אבל, כדי שאדם ירגיש את מציאות ה' יתברך ואת גדלותו, הוא נזקק להרבה הכנה, ולמידת הענוה (כדפירשתי לעיל), שינער מעצמו את מידת הגאווה, שהרי תועבת ה' כל גבה לב (משלי טז, ה) וה' יתברך אינו יכול לדור בכפיפה אחת עם בעל גאווה (סוטה ד.).

ועוד, שעל האדם להיות דומה למדבר, הפקר כמדבר לקיים מצוות ה' יתברך. וכי רק אז הוא יכול להיות משכן לה' יתברך, ויכול להרגיש את מציאות ה' יתברך, ויגיע למעלה הגדולה לצייר את ה' יתברך אל מול פניו.

כי כך בחר ה' לעם סגולה

ואולם, אותם אנשים הבאים להתפלל בלא כל הכנה, וכולו אומר כבוד וגאווה, ואפילו אם הוא מלוכש בציצית ובתפילין, מה תועיל תפילתו כלל. הלא כאדם ריק יחשב, מלא מבחוץ וריק מבפנים מכל תוכן. ורחמנא ליבא בעי (סנהדרין קו:), דהיינו, הסרת הגאווה והאבן מהלב.

אנשים אלו הבאים לבית הכנסת מבלי להרגיש את מציאות ה' יתברך יבואו גם לעתיד לבוא לפני הקב"ה עם ציצית ותפילין כפי שעשו בחייהם, בלא הכנה ובלי לחזור בתשובה, ומבלי לצייר את מציאות ה' יתברך.

ועוד קשה. מדוע באמת לא כפה ה' הר כגיגית על אומות העולם לקבל את התורה כמו שכפה על בני ישראל.

ואולם, על פי הנ"ל נראה לפרש בפשיטות. דאצל בני ישראל יש כח לצייר במחשבה כדי לאמת את מציאות ה' יתברך ועל ידי זה יכנע לבם ויתנהגו בענוה ובביטול כלפיו. ולכן ה' כפה על בני ישראל הר כגיגית כדי שע"י הפחד והיראה יכנעו ויבואו לידי הכרה בו ותמיד יציירו אותו לנגד עיניהם. ובמה שאמרו נעשה ונשמע הרי הם מראים שהם מאמינים בני מאמינים. וכל הכפיה איפוא היא לטובתם בבחינת הבא לטהר מסייעין בידו.

משל למה הדבר דומה, לרופא שנתן תרופות לחולה מסוכן אבל החולה מסרב ליטול אותם. מה עושה הרופא, הוא מכריח את החולה וכופה אותו ליטול את התרופות כי בנפשו הדבר, וכידוע התורה נמשלת לסם חיים (שבת פח: תענית ז:). כן הוא הדבר אצל בני ישראל.

לא כן אומות העולם, אין בהם אמונה בה' יתברך, שהרי כידוע לפני מתן תורה הם ביקשו לדעת מה כתוב בתורה (עבודה זרה ב: ילקו"ש יתרו רפו), ולא אמרו נעשה ונשמע כמו בני ישראל, ואין בהם כח הציור. ומשום כן לא כפה ה' עליהם הר כגיגית, דאין בהם אמונה ואין בהם הבא לטהר.

ולכן לעתיד לבוא ה' יתברך נותן להם בדווקא מצות סוכה, כי מצות סוכה מוגדרת כמצות האמונה, צילא דמהימנותא (זוה"ק אמור קג:). וכבר ידוע שחבקוק הנביא העמיד את כל התורה על מצות אמונה (מכות כד:). כמו שנאמר (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה. ובמי יש אמונה, באדם המרגיש באמיתותן של דברים.

מאנשים אלו ילמדו גם הגויים לעשות כן, ויבואו אף הם לעתיד לבוא לפני הקב"ה מלוכשים בתפילין ובציצית, ויטענו שגם בני ישראל באו באופן כזה ולא ציירו מציאות ה' יתברך בלבם, דבר הרומז על חסרון באמונה ודו"ק.

אבל, עדיין יש חילוק בין האומות לבני ישראל, כי האומות לא הניחו אותם לשם שמים, על כן טעו גם במעשה המצוה שעשו אותה שלא כסדרה ושלא כהלכתה, מה שאין כן בני ישראל, על אף שבחייהם עשו זאת בלא הכנה ובלא תשובה, מכל מקום לעתיד לבוא עושין כסדרן ועושין לשם שמים.

ומה שבחייהם לא הכינו עצמם כראוי, כל זאת משום חסרון התורה שהיה בהם. שאם היו עוסקים בתורה לשמה מתוך עמל ויגיעה היו יודעים בוודאי לפני מי הם עומדים (ראה בצוואת ר"א הגדול יח), והיו מציירים במחשבתם את ציור ה' יתברך, אבל עדיין לעתיד לבוא עושין כסדרן.

ועוד אפשר להוסיף, דכל הבסיס לקיום שויתי ה' לנגדי תמיד הוא לעסוק ולעמול בלימוד התורה מתוך עמל (תו"כ ויקרא כו, ג),

ואז האדם ירגיש שהוא בן לעם הנבחר, כמו שכתוב (דברים ז, ו) כי כך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, ואם ירגיש כזאת במציאות ואז יחפש ויחפש אחר ה' יתברך וימצא אותו תמיד.

וזה שאנו אומרים (ברכות יא:): אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, במה ה' בחר בנו מכל עם, במה שנתן לנו את התורה ע"י כפיית ההר, כל זאת כדי להרגיש עוד יותר את מציאותו יתברך שמו, וע"י זה תתגדל בנו האמונה. ורמזו לדבר ונתן לנו וכו', נתן הוא אותיות נתן.

ואם נעסוק בתורה לשמה באמת, אז לא ניתן דוגמא לאומות העולם לבוא לעתיד לבוא עם ציצית ותפילין, שהרי זה מעלה את חימת ואימת הדין על בני ישראל, על אלו הבאים ריקים מכל תוכן אל בית הכנסת להתפלל לפני ה' יתברך.

יעזור ה' יתברך שנהיה תמיד עמלים בתורה לשמה, ואז תתגדל בנו האמונה, ונכיר במציאות ה' יתברך בחינת במדבר סיני, מתוך ענוה ביטול והפקר, ונגיע לשויתי ה' לנגדי תמיד, תמיד ממש, בכל עת ובכל שעה. אבי"ר.

קצי"ר האומ"ר:

הנה הפסוק הראשון מאריך מאוד באיזה מקום דיבר ה' עם משה, באיזו שנה וכו'. ובביאור הדבר. ואולם, כידוע יש לאדם תמיד לצייר במחשבתו את מציאות ה' יתברך וייחודו ותמיד להרגיש שויתי ה' לנגדי תמיד. ואיך אפשר לדרוש כן מאדם פשוט לצייר את ה' לנגד עיניו. אבל, כשאדם יודע שהוא אין ואפס לפני ה' ורק השכינה סובבת אותו, ואז יכנע ויתבטל לפני ה' ויצייר שה' הוא הכל ויגיע לשויתי ודו"ק. זהו שה' אומר למשה, אם בני ישראל רוצים להתעלות עליהם לידע "בחדש השני" - אייר, זיו, ראיה, לראות ולצייר מציאות ה' יתברך, וגם להתנהג כמדבר סיני, בענוה ובהפקר ובהתבטלות כמו הר סיני וכמו מדבר, ואז יגיעו להיות משכן להשראת השכינה הקדושה בתוכם, וישלוט בבריאה, ולא יגיע כלל לידי חטא ויוכל להתעלות תמיד ולהכיר במציאות ה' יתברך.

ועל פי זה נבין מה שאמרו חז"ל במס' עבודה זרה, לעתיד לבוא באין האומות עם תפילין וציצית, ועושין זאת שלא כסדרן ושלא כהלכתן. ואיך מעיזים לעשות כן. ומדוע באמת אין עליהם כפיית הר. ולמה ה' נותן להם בדווקא מצות סוכה. אבל, רק בני ישראל יכולים לצייר את ה' יתברך, דיש בהם אמונה וכפיית ההר לטובתם - כדי להתעלות, לא כן אומות העולם, שאין בהם אמונה ואינם מכירים

את ה' יתברך. אבל הם עושין שלא כסדרן כיון שרואים כן אצל אנשים מבני ישראל הבאים לבית הכנסת ריקים מכל תוכן ומתורה, ועושין שלא כסדרן כי אינם מאמינים בה'. וזהו מצות סוכה - צילא דמהימנותא, צל האמונה, אבל בני ישראל צריכים לצייר במחשבתם את מציאות ה' יתברך ע"י תורה, אמונה, ענוה והתבטלות, ובכך יכולים להיות עם נבחר לה' יתברך - ע"י תורה, ויכולים להגיע לידי שויתי ה' לנגדי תמיד. אכ"ר.

איזוהי דרך ישרה?

היסוד להכרת מציאות ה' יתברך הוא התורה בעמל. ולזה אפשר להגיע ע"י אמונה, ענוה, וביטול. ואם באים לבית הכנסת בלי הכנה והתבטלות אזי לא מכירים את מציאות ה' יתברך ונותנים פתח לגויים לעשות כן לעתיד לבוא ויש קטרוג. על כן יש להיזהר בזה ולידע לפני מי אנו עומדים, לפני ה' יתברך שמציאותו מלאה כל הארץ, ולהכיר במציאות ה' יתברך, ולהתכונן היטב לתפילה, ולעסוק בתורה לשמה מתוך ענוה כמדבר וכהר סיני ועל ידי זה מגיעים לשויתי ה'.

האדם נמנה תמיד לפני הקב"ה

ונראה בביאור הדברים. הן זה אמת שאי אפשר לייחס ממנינו של בורא כל עלמין למנינו של בשר ודם, שהרי כאמור כל רז לא אניס ליה, והוא החוקר כליות ולב יודע מה בלבו של כל אדם. והוא מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא... לתבונתו אין מספר... נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו (תהילים קמו, ד-ט), ואם יודע מנין הברואים בעלי חיים, קל וחומר שידוע הוא כל מנין בניו, בני אדם ואינו צריך כלל למספר ולמנין.

אבל, מתוך חיבתן מונה אותם כל שעה. ומדוע, על האדם מצד עצמו לידע כי הוא נמנה על ידי ה' יתברך בכל עת ושעה, גם בעת ירידה לדרגה תתאה, אז הקב"ה בוחן כליות ולב ואף מונה אותם לידע איך להענישו על חטאיו שחטא אם בעונש גדול ואם בעונש קטן או על ידי עומק הדין, בדברים שרק הקב"ה יודע מהם ואין האדם בהשגת שכלו הדל מבחין בזה.

וגם בשעת עליה למדריגה עילאה נמנה האדם ואף נבדק מתוך חיבה ועמקות כדי שתשרה עליו השכינה הקדושה ויזכה לכל

כתיב (במדבר א, א-ב) וידבר ה' אל משה במדבר סיני וגו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'. וברש"י בשם חז"ל (מדרש אגדה) "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם". עד כאן.

וכתב בספר שיעורי תורה, כי דברי רש"י אלו תמוהין ביותר, איך נוכל לייחס ולומר כי מפני רגש כזה המצוי באדם למנות את החביב לו כל שעה, כן גם הקב"ה, כביכול, מונה את בני ישראל כל שעה מתוך חיבה. הרי אדם שסופר דבר כל שעה הוא מפני שמתוך חיבתו לדבר רוצה הוא לידע ממנינו, אבל הקב"ה שכל רז לא אניס ליה האומנם זקוק הוא למנות למען ידע.

ועוד בזאת, מצינו שאדם סופר דבר אף כשהוא יודע את ממנינו, זאת מפני רפיון בהירות הידיעה אצלו, אע"פ שזה דבר ידוע לו רוצה הוא לידע בבירור יותר את מספרם, אבל אצל ה' יתברך, מי איכא ספיקא קמי שמיא.

טוב הצפון לו בעולם הבא במחיצתו של הקב"ה.

הדין כי אם ברחמים, כדי לגאול אותם מכור הברזל ממצרים.

הוא שאמר המדרש "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה", כי חיבת האדם נודעת אצל ה' יתברך גם בשעת עליה וגם בשעת ירידה ושפלות, וכמו שכתוב (משלי ג, יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח, שהרי בניו אנחנו, ונאמר (דברים ח, ה) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוךך מיסרך.

גם כאשר עשו את העגל מנאן כדי לידע מי הם החוטאים ומי לא, כדי להעניש את החוטאים, כמו שכתוב (ירמיה יז, י) אני ה' חוקר לב בוחן כליות, ולתת לאיש כדרכיו כפרי מעלליו, זאת בשעת ירידתן להבינם גם מדוע הענישם, להיותם עוזבים באר מים חיים לחצוב בורות נשברים.

אבל יש לאדם לידע כי בשעת ירידה ושפלות, בשעה שהוא חוטא הרי הוא נענש ע"י הקב"ה כי גם אז נמנה הוא על ידי ה' יתברך, ואם יתעלה במצוות ובתורה גם אז יהיה נמנה מתוך חיבה, על כן על האדם לפשפש תמיד במעשיו, ולמשמש במעשיו (ברכות ה.) שלא יהיה נמנה בשעת ירידה כי אם בשעת עליה.

ואף גם זאת, בשעת הקמת המשכן, בשעה שחפץ ה' יתברך להשרות את שכינתו עליהם כמו שכתוב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, גם כן מנאן כדי להכניס לתכלית הרצוי, שהרי אי אפשר שתשרה עליהם שכינה כי אם בעת היותם בבחינת והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע (דניאל יב, ג).

משום כן אומר הפסוק שאו את ראש, עצה לאדם שיהיה תמיד בשעת עליה, דראש הוי לשון עליה, ואז ימנה לטובה ולברכה להשפיע עליו כל טוב, ואי לא, יענש האדם, ואף שאינו יודע מדוע, הוא מצד עומק הדין, שהרי הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא (ברכות ה:).

הוא שאמרנו. על האדם לידע ולהבין כי הוא נמנה בכל שעה, אם בשעת ירידה ואם בשעת עליה, וכי הקב"ה צופה ומביט עליו מלמעלה לבחון ולידע את מעשיו אם לטוב ואם לרע ואז מעשיו נשקלים כדי לזכותו או כדי לחייבו ח"ו אם בדין ואם על ידי עומק הדין. ואפילו בדברים קטנים שאין שכל אדם תופסם ומבינם אין שכלה לפני כסא כבודו, וה' יתברך יודע לשלם לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. ואם זה מחשבה טובה, אזי גם בעומק הדין ה' יתברך אינו שוכחה ומשלם לטובה כמו שמצינו אצל יעקב אבינו, בבחינת מה שכתוב גומל לאיש חסד כמפעלו.

ובזה נבין את דברי המדרש. מתוך חיבתן לפניו מונה אותם בכל שעה, בשעת ירידה ובשעת עליה. כשיצאו ממצרים נמנו על ידי הקב"ה, שכן אז היו בשעת ירידה ושקועים היו במ"ט שערי טומאה (זוה"ח יתרו לט.) עד שנגאלו, עם כל זאת נמנו על ידי ה' יתברך מתוך חיבתן שלא להתנהג עמהם במידת

קצי"ר האומ"ר:

על הפסוק שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' אומר המדרש מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן. ובביאור הדבר. שעל האדם לידע כי הוא נמנה על ידי ה' יתברך בכל שעה, גם בעת ירידה לדרגה תתאה, אז הקב"ה בוחן כליות ולב ואף מונה אותו לידע איך להענישו על חטאיו שחטא אם בעונש גדול ואם בעונש קטן או על ידי עומק הדין.

וגם בשעת עליה למדריגה עילאה נמנה האדם ואף נבדק מתוך חיבה ועמקות כדי שתשרה עליו השכינה הקדושה ויזכה לכל טוב הצפון לו בעולם הבא במחיצתו של הקב"ה. וזה הביאור בדבר, כי ה' יתברך מונה את בני ישראל בכל שעה, פירוש, בודק בעומק הדין שלהם ומונה ויודע. ועל כל אדם להשתדל להיות נמנה בנשיאת ראש.

התקרבות לשכינה על ידי התורה

דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה. פירושו של דבר, שעל ידי המיתה הגשמית, על ידי שממית את עצמיותו, על ידי זה מתווספת בו חיות גדולה לה' ולתורתו. ואז, בהכנה זו: וחיו, שעל ידי התורה, כשהם נגשים לקודש הקדשים, אל השכינה, הם יחיו ולא ימותו.

אבל, אדם שלא שת לבו לזאת, והוא נבלע בדעותיו ובהשקפותיו, אז יהנה להקליפה, וכל הקודש יבלע ממנו ויסתלק ממנו. שכן אין לו לאדם לילך רק כראות עיניו, אלא עליו גם לשום אל לבו שלבו יהיה שלם עם ה' בכל עת ובכל שעה. כמו שכבר מצינו כזאת אצל אלישע בן אבויה, אחר שהיה בתחילה תלמידו של ר"מ, אבל נכנס לפרדס וקיצץ בנטיעות (חגיגה יד: שהש"ר א, כח. וזה"ק א, כו:), שכן אמר שתי רשויות למעלה.

ואף גם יוחנן כהן גדול (ברכות כט. תנחומא בשלח ג) ששימש לפני ולפנים והוציא את שם המפורש מפיו, אבל לאחר שמונים שנה נעשה צדוקי. ומדוע, כי לא עשו הכנה כראוי ולא היו ראויים לגשת אל הקודש, ואז נתקיים בהם ומתו, בבחינת רשעים בחייהם נקראים מתים (ברכות יח:). שנטרפה עליהם דעתם.

לעומתם, רבי עקיבא שהיתה לו הכנה, נכנס בשלום ויצא בשלום (חגיגה יד:). ואפשר שזה מה שכתוב (תהילים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן וגו', עוז היא תורה, ואף גם עוז עם

כתיב (במדבר ד, יט-כ) וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגשתם את קודש הקדשים וגו' ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו.

והקשו בזה המפרשים, הן ידוע שצריך לסיים כמו להתחיל בדבר טוב. כדאיתא (ירושלמי מגילה ג, ח) זה שהוא עומד לקרות בתורה צריך שיהא פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, וכבר פסק כן השו"ע (רמ"א או"ח קלח, א), והרמב"ם בהלכותיו (תפילה, יג, ה), ואם כן כיצד פרשת במדבר מסתיימת בדבר רע, כבלע את הקודש ומתו.

ונראה בביאור הענין, שאין בפסוק זה כל עצה רעה שהיא, כי אם עצה טובה לבני ישראל. כשאדם רוצה לגשת לעבודת הקודש ולהתקרב להקב"ה, אומרת לו התורה "וזאת עשו", דהיינו, נצרך הוא להכנה רבתי על ידי התורה, הנקראת זאת (עבודה זרה ב:). כמו שכתוב (דברים ד, מד) וזאת התורה.

ואז, רק כאשר יעשה האדם הכנה לתורה, אז וחיו ולא ימותו, יחיה בתורה ויוכל להתדבק בשכינה, וכמו שכתוב במשורר היוכל המה יעלו בהר (שמות יט, יג). דהיינו, על ידי שמוחם וגופם יתקדש ויתטהר על ידי התורה שיקבלו יוכלו לעלות, ואז "וחיו ולא ימותו", שלא יפלו בידי השטן הנקרא מת.

מה גם שאדם ללא תורה מת הוי, כי רק על ידי התורה נקרא חי, כמו שכתוב (ויקרא יח, ה) וחי בהם. ואף (במדבר יט, יד) אדם כי ימות באהל, ודרשו על זה (ברכות סג: שבת פג:). אין

הכולל עולה כמנין הכנה עם האותיות. ואז את עמו בשלום, כרבי עקיבא שיצא בשלום. בהכנה לתורה, ובקדושה במותר לך: ה' יברך אכ"ר.

קצי"ר האומ"ר

בביאור הפסוק וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו. אם חפצים להתקרב להשכינה חייבים בהכנה לתורה, ונקראים חיים - לא מתים ביד היצר הרע, שאם לא כן עלולים להתדרדר כמו אחר, וכמו יוחנן כהן גדול. כי הכל תלוי בהכנה רבתי ובקדושה בדברים המותרים, שכן אז מתקרבים לה' ואפשר ליכנס לפרדס ולצאת בשלום.

עם ישראל למעלה מן המנין

תשובה גם על עבירות שלא עשה, מכיון ואפשר שנשמתו קשורה בנשמת אדם אחר מישראל שעבר על אותה עבירה.

אשר על כן משה רבינו היה שקול כנגד ששים רבוא בני ישראל שהם באמת העיקר, וכל כלל עם ישראל (הגלגולים והניצוצות) נכללים בזה, ובאמת גם הילדים, הנשים והזקנים נכללים במספר זה, שהרי חוה היתה אם כל חי (בראשית ג, כ) והיא חלק מאוד מ הראשון, וזרע אדם הראשון הוא העיקר, כי נשמות בני ישראל כלולות באדם הראשון (ר' זוה"ח שה"ש פב:).

הוא שנתברכו ישראל בו והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, שכן תמיד כשיהיו שש מאות אלף ואז גם יהיו בהם גלגולי נשמות וניצוצות קדושה כחול הים, אותם לא יוכלו בכלל לספור, וא"כ לא תשלוט בהם עין רעה. שהרי כשהשטן ירצה למנות את בני ישראל כדי להכניס בהם עין הרע או כדי לקטרג עליהם, הוא יעצור במנין שש מאות אלף ולא יוכל להמשיך, שהרי לא ידע למי שייכים השאר ולא ידע למי קשורים הגלגולים והניצוצות, וכך לא יוכל להכניס בישראל עין הרע.

ולא בחנם ציוה ה' יתברך לספור רק שש מאות אלף ותו לא, כדי שהשטן לא יוכל

בהפטרות פרשתנו כתיב (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר וגו'. והדבר קשה, שהרי מצינו שכן אפשר היום לספור את בני ישראל. ובכלל, מהי ההגדרה "כחול הים" והרי באמת אינם ממש כחול הים.

ועל כולנה, מצינו שבני ישראל במדבר נספרו מבין עשרים שנה ועד בן שישים שנה. ועוד קשה, מדוע באמת נספרו בני ישראל רק מבין עשרים שנה ומעלה (במדבר א, ג) ועד בן שישים שנה, מבלי לכלול את הילדים, הנשים והזקנים.

ועוד יש להבין בענין. חז"ל אמרו (שהש"ר א, סד. מכילתא בשלח טו, א. זוה"ק ג, רפב:) משה רבינו שקול כנגד שישים רבוא בני ישראל. ומדוע באמת לא היה שקול כנגד כל ישראל ממש (שהרי במספרם בתחילת במדבר היו יותר משישים רבוא), רק כנגד שישים רבוא ממש. וראה בזה באריכות מה שכתב בספר **פתוחי חותם** על פרשת במדבר בענין מספר בני ישראל ואין כאן מקום להאריך.

ואולם, מדבר זה אנו למדים, כי עיקר מספר בני ישראל הוא שש מאות אלף, ואלו הנותרים על מספר זה הם גלגולי נשמות וניצוצות הקשורים לשש מאות אלף. וכמו שכתב בזה הרש"ש ז"ל שיש לאדם לעשות

להמשיך ולספור יותר, ולא יהיה בישראל עין רעה. וכך הדבר בכל דור ודור, שלא לספור את ישראל מפני מכת הַדָּבָר (יומא כב:), כדי שעין הרע לא תשלוט בבני ישראל.

וכבר מצינו כן אצל בלעם בן בעור שרצה לקלל את בני ישראל, אבל משלא קיבל רשות מה' יתברך לקללם, רצה לספור את בני ישראל ולהכניס בהם עין רעה, כמו שכתב באור החיים הקדוש על הפסוק (במדבר כג, י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל, וכמו שכתוב בזהר הקדוש (ג, קמז:): באריכות בזה.

אבל משה רבינו, משהרגיש בזאת כבר הקדים אותו וספר את בני ישראל (בפרשתנו). ואחר כך הכהן ברח את ישראל בברכת כהנים (במדבר י, כג) כדי שיהיו שמורים מעין הרע ומכל דבר רע, כי אין לך דבר מזיק יותר מעין הרע.

אשר על כן בבלעם נאמר (שם, כג, ז) וישא משלו ויאמר וגו', מלשון כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם (שמות ל, יב), שהוא לשון מנין, כדי להכניס בהם עין הרע, ועין הרע הוא דבר מזיק, כמו שאיתא (ב"מ קז: ירושלמי שבת יד, א) תשעים ותשע מתים מעין הרע. אבל ה' יתברך שטם את עינו ולא ראה את בני ישראל להכניס בהם עין הרע, כמו שכתוב (במדבר כד, א) נאום הגבר שתרם העין.

ועוד אפשר להוסיף, כי בלעם הרשע היה נביא גדול שבאומות (ספרי דברים לד, י), והוא התבלבל. באשר חשב שיש רק שש מאות אלף בני ישראל כנגד ששים רבוא אורות המאירים, ורצה להכניס בהם עין הרע ברגע כעסו של הקב"ה (ברכות ז), שהרי נבצר ממנו כח הקללה. ואולם, משראה שהם יותר משש מאות אלף כמה וכמה פעמים, לא ידע מהיכן יתחיל לספור, ולמי שאר בני ישראל קשורים. שכן דבר זה בגדר סוד הוא, שהרי אפילו משה רבינו ע"ה לא הכניס עצמו במנין בני ישראל כדבר ה'. וזהו חסד עליון עמנו להצילנו מקללת בלעם הרשע ומעין הרע שלו שלא ישלוט בנו (וראה בזה"ק מש"כ בזה). וזהו מה שכתוב (תהילים לג, יח) עיני ה' אל יראיו למייחלים לחסדו. והבן.

ועל פי זה מובנים שני הפירושים על שְׁתֵּם העין, פירוש רש"י שפירש עינו נקורה ואינו רואה, ופירוש אונקלוס שפירש שרואה שפיר. [א.ה. יעויין שם במפרשים, שעין אחת פתוחה טוב ועין אחת סתומה, וגם בש"ס (סנהדרין קה) שלא פליגי עיי"ש]. כי מצד אחד בלעם ראה טוב ורצה לספור ולקלל את בני ישראל שישלוט בהם עין הרע, אבל מצד שני נתבלבל כשראה יותר מששים רבוא ולא הבין שהם ניצוצות וגלגולים, ואז לא הועילה לו עינו הטובה, כי אי אפשר לידע את מספר בני ישראל, כי הם למעלה מן המנין ומן המספר.

קצ"ר האומ"ר:

על הפסוק והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. יש להקשות, הן היום מונין את בני ישראל וגם משה רבינו מנה אותם ורואים שיש להם מספר. ואף גם משה רבינו שקול כנגד ששים רבוא בני ישראל, ומדוע לא ככל בני ישראל. ומדוע משה רבינו לא מנה את הילדים, הנשים והזקנים.

ואולם, ששים רבוא הם העיקר של בני ישראל, והשאר הם גלגולי נשמות וניצוצות קדושות של בני ישראל, ואותם אי אפשר לידע, ובתוכם נכללים כל בני ישראל, גם הילדים והנשים, אבל את השאר לא יודעים כדי שלא תשלוט בהם עין הרע. ואף גם משה רבינו לא נכלל בתוך כל בני ישראל מטעם סוד זה.

ואף גם אצל בלעם מצינו שרצה לספור את בני ישראל כדי להכניס בהם עין הרע, והוא ראה טוב, אבל נתבלבל כי ראה יותר ולא ידע למי הם שייכים, וה' יתברך סתם עינו שלא יספור ושלא יכניס בבני ישראל עין הרע. ומשום כן נאמר שאין מספר לבני ישראל כי אין לידע את מספר הגלגולים והניצוצות של בני ישראל, כי בני ישראל אינם במספר והם למעלה מן המנין.

ענין מנין בני לוי, וברכת כהנים

[בקשר פרשת במדבר, ופרשת נשא]

אותו לידע ולהיבחן במצבו האם הוא בעליה או שמא חס ושלום בירידה.

וכאשר יבין האדם כן, אז יתעורר במחשבתו לידע באיזה מצב הוא וכיצד נראה בעיני ה'. ויוסיף ויתעלה בעבודת ה' יתברך כדי שיהיה תמיד רק בעליה. שכן, אל לו לאדם לעמוד במקום אחד (כי אם יעמוד ממילא יבוא לבסוף לירידה), כי אם להתעלות, בבחינת (תהילים פד, ח) ילכו מחיל אל חיל.

וכשם שעשיר אוסף ממון הרבה והולך מחיל אל חיל וכל יום רוצה ומתעלה בעושרו, כן להבדיל, בעבודת ה', טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (שם, קיט, עב), להתעלות ולהוסיף כאותו עשיר ולא להישאר באותו מצב ואותה דרגה.

וכאשר ידע שה' יתברך מונהו ואז יתעורר ויחשוב, האם אני באותו מצב כמו קודם חטא העגל, או שנתעליתי, והאם נתעליתי מאותם מ"ט שערי טומאה בה הייתי בצאתי ממצרים (זוה"ח יתר לט). וזהו הטעם למנינים של בני ישראל.

ועל פי זה יבואר, מדוע שבטו של לוי היה דל במנין מכל השבטים על אף שהיו צדיקים וחסידיים (שמ"ר טו, א. מ"ת קד, יד). מכיון שהם היו בבחינת בן עזאי שעליו אמרו חז"ל (יבמות סג), כל מי שלא עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים וכו', ובן עזאי עצמו אומר שגם ממעט הדמות. אמר לו לבן עזאי והרי

בפרשת במדבר נכתב מנין עם ישראל, לפי כל שבט. בפרשת נשא בתחילתה מוצאים אנו את המנין של בני לוי. מתוך המנין נראה כי שבט לוי מועטין היו. וכבר אמרו חז"ל (במ"ר ג, יא) כי הארון היה מכלה בהם. וחשבתי לבאר עוד בענין מנין בני ישראל, ושל בני לוי.

חז"ל אמרו (במ"ר ד, ב) מתוך חיבתו לישראל מונה אותם הקב"ה בכל שעה, כשיצאו ממצרים, כשנפלו בעגל לידע מנין הנותרים, וגם כשבא להשרות שכינתו עליהם וכו', עד כאן.

והדברים תמוהים. הן הקב"ה מכיר כל בריה ובריה מכל מליוני בריותיו בעולם, אפילו שאין מספר היכול למנותם. ואף מכיר את כולם בשמותיהם, כמו שכתוב (תהילים קמז, ד) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא (וכמו שלאנשים יש שמות כן לבעלי חיים יש שמות). ומכיר ויודע את כל משרתיו, וגם דואג לכל בריה ובריה כדי שפרנסתה תהא מצויה לה, כמו שכתוב (שם, ט) נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו. האמנם הוא זה הצריך למנות את בני ישראל בדווקא, וכי למה לו למנין זה. וכי ללא זה אינו יודע כמה יהודים מצויים ומה שמותיהם.

אלא יש לומר, שהקב"ה לא מונה את בני ישראל פשוטו כמשמעו, כי רק ה' יתברך רוצה לידע ולבחון את מצב היהודי בעבודת ה'. דהיינו, על כל אדם לידע כי ה' מונה

אתה נאה דורש ואין נאה מקיים (שהרי לא נשא אשה). השיבם בן עזאי ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה ואפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים, עד כאן.

כזו היתה דרכם של בני לוי, בבחינת בן עזאי שנפשם חשקה בתורה עוד בטרם ניתנה וכל כוחם היה בתורה. וראיה לדבר נביא מנדב ואביהוא שהיו משבט לוי ולא נשאו נשים (ויק"ר כ, ז). ובטעם הדבר, כי נפשם חשקה בתורה. אבל נענשו, כי לאחר מתן תורה נצטוו הכל על מצות פריה ורביה.

משום כן רק בני לוי נבחרים לברך את בני ישראל, כי רק אלו העוסקים בתורה יכולים לדעת ולהבין את גודל הענין של "בין אדם לחבירו", ורק הם יכולים לברך את העם. כאברהם אבינו ע"ה בדורו שקיים את כל התורה עוד בטרם ניתנה (יומא כח: ויק"ר ב, ט), והוא ידע מהו הכוח של בין אדם לחבירו, על כן הוא יכל לברך, כמו שכתוב (בראשית יב, ב) והיה ברכה, וכאמרם ז"ל (תנחומא נשא ט) אמר לו הקב"ה לאברהם הברכות מסורות בידך.

וכמוהו, כל אדם שעוסק בתורה הרי הוא בבחינת שבט לוי (רמב"ם שמיטה ויובל יג, יג) לברך את העם, כמו שאכן אמרו חז"ל (ברכות סד.) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעיה נד, יג) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך וכו', דהיינו, שיודעים בשלום בני ישראל ויכולים לברך אותם.

ובזה יבואר ענין ברכת כהנים. חז"ל אמרו (תנחומא נשא ח, ילקו"ש שם תשי), וז"ל: "כה תברכו את בני ישראל", זה שאמר הכתוב (דברים כו, טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך. וגו', אמרה כנסת ישראל לפני ה', רבונו של עולם, לכהנים אתה אומר שיברכו אותנו אין אנו צריכים אלא לברכתך,

ולהיותנו מתברכים מפיו שנאמר השקיפה וגו'. אמר לה הקב"ה אע"פ שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם, אני עומד עמהם ומברך אתכם. לפיכך הכהנים פורשין את כפיהם לומר שהקב"ה עומד מאחורינו. וכן הוא אומר (שיר השירים ב, ט) הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות, מבין אצבעותיהן של כהנים, מציץ מן החרכים בשעה שפושטים כפיהם", עד כאן.

והדבר תמוה, מדוע הקב"ה מציץ דוקא מבין האצבעות. ומהו הענין בהצצה זו. ועל מה הקב"ה בכלל מביט.

ונראה בביאור הענין. כי הנה הידים, עשר האצבעות הם בבחינת עשר ספירות, כידוע (וזה"ק ג, קעט. ש:), וכמו שאיתא שכל שפע היורד לעולם יורד דרך י' הספירות. אם כן הידים הם כלי הקיבול. וכאשר מביטים על הידים נזכרים בעשר הספירות, וכך מגיע כל השפע דרך הידים שהם הכלי. ומשום כן, הקב"ה, שהוא מקור השפע מציץ מבין האצבעות של הכהנים ומוריד את השפע מהידיים שהם בבחינת עשר ספירות.

ועל מה מביט ה' יתברך. הוא מביט על הכהנים, מסתכל בפנימיותם, בראש, בלב ובמחשבתם לראות האמנם הם מברכים מכל הלב, או שמא הם רק ממלמלים בשפתותיהם.

הוא שאמרו חכמינו ז"ל (במ"ר יא, יב) "אמור להם, מלא, אמר להם הקב"ה לכהנים לא מפני שאמרתי לכם שתהיו מברכים את ישראל, תהיו מברכים אותם באנגריא (פירוש עבודה שנעשית באונס) ובבהלות, אלא תהיו מברכין בכוונת הלב, כדי שתשלט הברכה בהן, עד כאן.

ואז, אם תעשו כן יקויים בכם בכהנים "ואני אברכם", לכהנים (חולין מט.) ולבני ישראל. כי הנה כה מרמז להקב"ה ("כה" עם

הכולל כמניין הוי"ה), ותיבת תברכו רומז לכהן ("תברכו" במספר קטן עם הכולל כמניין "הכהן"). דהיינו, הכהן צריך לקבל הערה והארה מהקב"ה ואז יאמר יברך ה' וישמרך וגו' (במדבר ו, כד). וכיצד, מכל הלב, בכוונה ובאהבה, כי עליו לחשוב על מקבל הברכה, כמו שאברהם אבינו ע"ה חשב תמיד על אותו אדם עליו השפיע וברך בכל טוב הראוי.

ואם יעשו כן אזי מידה כנגד מידה (שבת קה:), הקב"ה יברך אותם: ואני אברכם, והברכה יורדת מבין אצבעותיהם.

הוא הקשר שבין אברהם אבינו ע"ה שברך לברכת כהנים, לברך באהבה. ולא בחנם תיקנו חכמים את לשון הברכה (סוטה לט.) "לברך את עמו ישראל באהבה". כי

הכהנים מצווים לברך את בני ישראל באהבה ושתהא להם אהבה לישראל בכל הנהגותיהם, ואז מובטחים הם מאת ה' יתברך ואני אברכם, כי גם ישפיע עליהם שפע ברכה, בבחינת ואני אברכם לכהנים (חולין מט.) כנתבאר לעיל.

כזה היה כח הברכה שנמסר לאברהם אבינו ע"ה מאת ה' יתברך, אשר נמסרה בהמשך לבני לוי, כי עסקו בתורה. וכך לכל הדורות נמסר כח הברכה לגדולי התורה ולאותם צדיקים שהם בבחינת שבט לוי. שהרי כל אדם יכול להגיע לבחינת שבט לוי במעלתו, כמו שכתב הרמב"ם בזה (הלכות שמיטה ויובל יג, יג), בפרט אותן צדיקים אותם שתל הקב"ה בכל דור ודור (יומא לח:), הם אלו היכולים והיודעים לברך, שכן אדם שאינו בן תורה אינו יכול לברך, רק חכם וצדיק.

קצי"ר האומ"ר:

בזכות אברהם אבינו זכו בניו לברכת כהנים. כי רק בני לוי, העוסקים בתורה יכולים לברך, כמו כל הצדיקים בכל הדורות שקיבלו את הכח מאברהם אבינו ע"ה לברך באהבה, כי גם הוא גמל חסד באהבה, והוריד שפע טוב, כמו מעשי ה' להוריד שפע מבין אצבעות הכהנים, רק כשמברכים באהבה. וכל זאת כשעוסקים בתורה כי אהבת הזולת יסוד התורה היא מאברהם אבינו ע"ה והלאה לכל הדורות, לאהוב את הזולת וכך להשפיע עליו טובה לעולם.

איזוהי דרך ישראל?

אהבת ה' מסורה גם לכל הדורות ולדורנו אנו, ועיקרה נמצאת בברכת כהנים. ואם רוצים לשוב בתשובה על ידי ברכת כהנים, מחובתם של הכהנים להתנהג ממש כאברהם אבינו ע"ה, במידתו, לברך מכל הלב, מתוך אהבת הזולת ואז תחול הברכה על ראשי עם קודש.

פרשת נשא

שערי תורה ותשובה לא ננעלו

כג, כט) הלוא כה דברי כאש, יכול הוא להתנשא ולהתעלות כמו אש, ויקרא בן לה', ולא יהיה מגורש (גרשון) מלפני המקום.

ועוד אפשר להוסיף בזה, נשא הוא גם אותיות שנא, מלשון שינון, דהיינו, כשאדם משנן לעצמו תורה, ועוסק בהלכות ושונה אותם בכל יום (נדה עג), אז התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (אבות ו, א) והוא בבחינת נשא, הוא מתנשא, ואין לו שום קשר עם היצר הרע המנסה תמיד לגרש אותו (גרשון) מלהסתפח בנחלת ה'.

ועוד בזאת, נשא אותיות שנא, מלשון שנאה, דיש לאדם לשנוא את הרבנות (אבות א, ו. אבות דרבי נתן יא, א) המקברת את בעליה (פסחים פז:) ולאהוב את המלאכה. פירוש, לעשות רק את עבודתו לשם שמים ולא לשם כבוד חלילה, ובזכות זה ישאר חי ויארץ ימים, ויזכור תמיד שהוא בבחינת גרשון, גר בארץ הזאת. כל זאת בכוח התורה הקדושה.

כזאת צריכה להיות עבודתו של אדם בחייו עלי אדמות. יש לו לאדם לידע שבשעה שהוא מתחיל את צעדיו הראשונים בעבודת ה' יתברך, מיד מגיע היצר הרע להכניס בו קרירות וייאוש, ועל ידי זה הוא מוריד אותו לדיוטא התחתונה. שכן בשעה שאדם מיואש נקל מאוד ליצר לשכנעו שלא כדאי לו כל אותו מאמץ של תשובה ושל לימוד התורה, כי גדול עונו מנשוא ואין תשובה מועילה לו.

כתיב (במדבר ד, כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם וגו'. וכבר עמדו גדולי המפרשים והמקובלים להסביר פסוק זה באופנים שונים על פי פרד"ס התורה, ואענה גם אנכי חלקי בזה.

על האדם לידע עד כמה גדול כח התורה. ומצינו בזה בספר הקדוש **נועם אלימלך** דברים נוראים שכתב על ענין בני ישראל שהיו במצרים במ"ט שערי טומאה (זוה"ח יתרו לט), ומשום כן הוציאם ה' מיד ממצרים לבל יפלו לתוך שער הנו"ן, שאם היו נופלים לנו"ן שערי טומאה, הרי שאז מכיון ועדיין לא קבלו את התורה לא היה יכול להיות להם קיום כלל ח"ו, על כן נאמר (שמות יב, לט) ולא יכלו להתממהמה וגם צדה לא עשו להם (וג"ם בנימטריא מ"ט). אבל לאחר שקבלו בני ישראל את התורה הקדושה, אפילו אם היו נופלים ח"ו לנו"ן שערי טומאה, הרי שבכח התורה שקבלו לטהר אותם מטומאתם, כמו ששינו (ברכות כב. זוה"ק ג, פ: דברי תורה אין מקבלין טומאה, והתורה היתה מעלה אותם משערי טומאה לשערי קדושה, ע"כ דבריו הקדושים.

משהתבוננתי בדבריו הקדושים חשבתי להביא ראיה ורמז לכך מהפסוק הנ"ל נשא את ראש בני גרשון וגו', כי נשא הוא אותיות נ' אש, לרמז, שאף אם יפול אדם לנו"ן שערי טומאה, הרי שעל ידי התורה הקדושה הנקראת אש (מכילתא יתרו יט, יח), כמו שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו, וכתיב (ירמיה

ומצינו כן אצל אלישע (אחר) שיצתה בת קול ואמרה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר" (חגיגה טו.). וכאשר שמע אחר בת קול זו הבין שהוא נטרד מהעולם הבא, ואז החליט בעצמו לכל הפחות ליהנות מחיי העולם הזה, ויצא לתרבות רעה. זאת היתה טעותו של אחר, שכן חשב שאין לו תקנה ומהר מאוד התייאש.

ולא הוא. היה עליו לחשוב ולהתבונן שאם באמת לא היו רוצים כלל לקבל בתשובה למה הודיעוהו כן על ידי בת קול, אלא ודאי כל מטרת הבת קול היתה לעוררו לתשובה, להתחרט על מעשיו ולשוב אל ה'.

משל למה, לכן סורר ומורה שאביו חפץ לחנכו, ואומר שכולם יקבלו ממנו מתנות חוץ מבן זה. הרי ודאי שכל כוונתו של האב לעורר בן זה לתשובה, לחשוב מדוע הוא שונה משאר אחיו, ועל ידי זה יגיע למסקנא כי כוונת אביו היא שישפר את מעשיו. שכן, בודאי אין כוונת האב להכניס את בנו לייאוש, שהרי איזו תועלת תצמח לאב ממה שבנו מיואש וממשיך בדרכו הרעה.

ואמנם, תלמידו של אחר, רבי מאיר, ששמע את הבת קול הסיק מכך שכל כוונת הבת קול היא לעורר את אחר ולהשיבו בתשובה, דאם לא כן לא היו צריכים לבת קול. על כן אמר לו חזור בך וניסה לשכנעו לשוב בתשובה.

ולא עוד אלא שרבי מאיר ידע ששערי תשובה לעולם פתוחין (איכ"ר ג, לה) והכל תלוי ברצונו של אחר, על כן המשיך ללמוד תורה מפיו, אבל בירר את הפסולת באופן של "רימון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק" (חגיגה טו:), כי אם שערי תשובה היו נעולים, לא היה רבי מאיר לומד תורה מפיו של אחר.

ומכאן, שעל אדם לידע שע"י התורה הקדושה יכול שוב להתעלות, בבחינת

המאור שבה מחזירו למוטב (ירושלמי חגיגה א, ז). ואפילו שכעת הרי הוא במדרגה נמוכה, לעולם אינו מגורש מאת ה' יתברך, כי ידו של ה' פרושה לקבל שבים בתשובה (פסחים קיט. תדא"ז כב), והוא מחכה לתשובתו, כמו שנאמר (יחזקאל יח, כג) החפץ אחפץ מות רשע וגו' הלוא בשובו מדרכיו וחייה.

הרי לנו מכאן, שאין ה' יתברך חפץ ליאש שום אדם, והוא חס על כבודו (ועל ממונו), שישוב אליו ויתעלה.

ומצינו שהתורה חסה על כבודו ועל גופו של ישראל (רבינו עובדיה מברסנווא, כריתות ו, ג) ואפילו שיוצאת תקלה מתחת ידיהם. שכן נאמר (ויקרא כד, י) ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי וגו'. וכתב האור החיים הקדוש, מדוע לא הזכיר את שמו, שהרי על ידו נתגלגל הדבר ומגלגלין חובה ע"י חייב (סנהדרין ח, א), ואין הקב"ה חפץ לגנות אדם, ומה גם בתורה ששם נשאר הרושם לעולם ועד.

ה' יתברך מחכה לתשובת האדם

וכן מצינו בפרשת פנחס (במדבר כה, יד) ושם איש ישראל המוכה אשר הכה את המדיינית זמרי בן סלוא וגו'. ולעיל נאמר (כה, ו) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית וגו'.

ומקשה האור החיים הקדוש: ממה נפשך, באם התורה מגלה את שמו היתה צריכה כבר לכתוב את שמו בשעת מעשה והנה איש מבני ישראל זמרי בן סלוא וגו', וגם לכתוב את שמה של המוכה כזבי בת צור בשעת מעשה ולא אחר כך. ואם התורה רוצה לכסות את השמות כמו שכיסתה על המקושש מדוע בפרשת פנחס כן נאמר שם.

ואולם, מתוך האור החיים הקדוש, האדון ברוך ה' אינו חפץ לזלזל אפילו ברשעים לפרסם מי בעל דברים המתועבים,

ולהנ"ל מובן, שכמו שהולך לישן ומתוך תורה בערבית כך מתעורר בבוקר מתוך דברי תורה ועוסק מיד בתורה. ולכן, אפילו אם נופל ח"ו ממדריגתו לתוך נו"ן שערי טומאה אל יתייאש כלל, כי בכוחה של התורה הקדושה לטהר את האדם מטומאתו ולהביאו אל הדרך הטובה והטהורה.

ומצאתי כתוב בספר **קנה המדה** בשם **החיד"א ז"ל**: תיקון גדול לאדם שה' יתברך יסלח לו על כל עוונותיו, לכווין בשעה שאומר תחנון בפסוק ושא לכל חטאתי (תהילים כה, יח) ע"כ.

וכעין זה מרומז כבר בפרשתינו בפסוק (במדבר ו, כו) ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. דהיינו, בשעה שאדם מגיע להכרה שכל תכליתו בעולם הזה הוא עסק ולימוד התורה, והוא בא לבקש מחילה מאת ה' יתברך. אזי, באם מקבל על עצמו עשרת הדברות, ותורה הקדושה הנרמזת בתיבת שא שהיא אש, ואז מידה כנגד מידה גם הקב"ה ישא פניו אליו ומוחל לו. שהרי נאמר (תהילים לח, ד) אין שלום בעצמי מפני חטאתי, דאם הוא חוטא אין לו שלום, אבל אם מבקש מחילה ושב, ואז ה' וישם לך שלום, יתן לך שלום, כי העוונות נמחלים, ודו"ק.

ועל דרך הרמז אפשר לומר, כי התיבות וישם לך שלום עולים בגימטריא מכוון כמו התיבות סליחת עון בחסדך הגדול. והבן בזה.

וראיתי בספר קובץ שיחות לרבי נתן מאיר ויכטפויגעל זצ"ל שכותב: וצריך כל אחד לידע דלכל אדם מראים לו מהשמים אור האמת הדרך אשר ילך בה, לכל הפחות פעם אחת בחייו, וכל אדם רואה אותה בשעתו, וצריך להחזיק חזק בזה כי בזה תלויה הצלחתו. ויש לחזור עליה הרבה

על כן לא גילה שמם בשעת מעשה. ורק אחר שפנחס קנא קנאת ה' בתוך בני ישראל (שם, כה, יא) זכר את שמם וכבר הזכיר שמדובר באדם חשוב "נשיא בית אב". וכשהזכיר שמה מיד הזכיר שהיא בת מלך: ראש אומות בית אב (שם, שם טו), ועל ידי זה מתקדש ומתעלה שמו בעולם וכו'. הרי שהקב"ה חפץ בכבודן של ישראל ואפילו שהם רשעים, כי אינו רוצה שיתייאשו, והם מצידם צריכים גם כן לפעול בזה. והבן.

מכל האמור אנו רואים, שאין מקום לייאוש בלב אדם, ועליו להכיר ולהעריך את מצבו שבעצמותו הוא בן תורה המקבל את התורה בכל יום מחדש, כאמור (פס"ז ואתחנן ו, ו) בכל יום יהיו בעיניך כחדשים. שכן כשהולך לישון נשמתו מסתלקת ממנו והוא חשוב כמת (ברכות נז:), ונשמתו עולה למעלה (זוה"ק א, צב. קכא:), וכשמתעורר בבוקר נחשב כבריה חדשה, בבחינת חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג, כג), ועליו להטהר ממה שהיה נחשב כמת. על כן בראשונה עליו לומר ברכת התורה וברכות השחר ולהתיישב ולעסוק מיד בתורה, כי כל קיומו בעולם הזה הוא בזכות התורה הקדושה. ואם חפץ בקומו בבוקר ללמוד מיד, עליו גם לילך לישן מתוך דברי תורה ולא מתוך דברים בטלים, כמו שכתוב בפסוק (דברים ו, ז) ודברת בם וגו' ובשכבך ובקומך, ואז יהיה קשור ודבוק בתורה הן בשוכבו והן בקומו.

אין להתייאש בעבודת ה' יתברך

דבר זה נרמז במשנה שאנו אומרים בכל יום (פאה א, א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו' והשכמת בית המדרש שחרית וערבית. וכבר הקשו המפרשים, בשלמא בשחרית שייך השכמה, אבל איזו השכמה יש בערבית, בלילה.

פעמים לשנן לעצמו להוציאה מתורת ידיעה גרידא להשיבה אל לבו כדי שיוכל לעמוד בנסיונות החיים ולאזור חיל לנצח במלחמת היצר, בבחינת התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין (אבות ד, טז), לאור הגדול, ע"כ.

וחשבתיו להוסיף בזה, שאם אדם לא הרגיש בנקודה זו, וחלף הזמן של הכרת האמת מבלי שירגיש, יתפלל איפוא אל ה' בבחינת ישא ה' פניו אליך, כדי לעורר בו שוב את ההרגש של הכרת האמת.

ובפרט בשנים שקוראים פרשת נשא מיד לאחר חג השבועות, וכידוע בשעת מתן תורה נעקר יצר הרע מלבן של ישראל (זוה"ק א, נב, ב, קצג:), א"כ בוודאי הקב"ה מנשא ומרומם את בני ישראל מכל האומות, והוא בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו (ברכות יא:). כדי שעל ידי התורה נגיע לנו"ן שערי קדושה. ולכל הפחות מחדיר בו ה' את השאיפה לעשות שוב נחת רוח ליוצרו, בבחינת מה שכתוב (ויקרא כג, טז) והקרבתם מנחה חדשה לה'. וכתוב (במדבר כח, כו) וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם וגו'. כי מנחה הוא מתנה, ליתן

את כל יישותו בתור מנחה ומתנה חדשה לה' יתברך. ועל ידי זה הוא מתעלה ומקבל כוחות חדשים לעבוד שוב את ה', ושוב הוא מקדיש את עצמו בתור מנחה לה' בכל עת ורגע. ואם עושה כן הרי שלא רק שמתרומם בעצמו, כי אם גם מרומם ע"י מעשיו כבוד שמים.

ובהגיע פרשת נשא לאחר חג השבועות, אדם מצוי בשיא ההתרוממות, ואז הוא בבחינת נשא את ראש בני גרשון (במדבר ד, כב), הוא נעשה לראש לכל בני גרשון, לשלוט על הקליפה והסט"א וחיל דיליה, כי הם מגורשים מאת ה' לאחר מתן תורה.

ועל האדם להתכונן לפני החג ובחג עצמו, כי הוא יום המשפיע על כל יהודי לכל ימות השנה, ובאותו יום זוכה ומקבל את התורה כפי שממש ניתנה בסיני, ועל ידי זה מזדכך החומר שלו ונהפך לרוחניות, ומתנשא, ונעשה ראש על הקליפה, והיא נופלת בידו בין עשר אצבעותיו. כל זאת בתנאי שמקבל על עצמו עול תורה, ושערי תורה ותשובה אינם ננעלים בפניו, ושב אל ה' ומתעלה ביראה ובחכמה.

קצי"ר האומ"ר:

על הפסוק נשא את ראש בני גרשון עמדו המפרשים. וכתב הנועם אלימלך על בני ישראל במצרים שאם היו נופלים לנ' שערי טומאה לא היו יכולים להיגאל, ע"כ ה' מיד הוציאם. וזהו נשא, שאפילו אם נופל לנ' שערי טומאה לא יתייאש, כי ע"י התורה שהיא אש (שא) יתעלה שוב. וזהו גם נשא, מלשון שיוון ללמוד הלכות, וגם נשא מלשון שנאה, לשנוא את הרבנות ולעמול בתורה לשמה וכי כך יתעלה, שכן היצר הרע מנסה לייאש את האדם ועל ידי כך מורידו לדיוטא תחתונה.

ועל כל אדם מוטל שלא להתייאש, כמו שמצינו אצל אחר (אלישע) שבשעה שיצתה בת קול התייאש ונפל לדיוטא תחתונה ויצא לתרבות רעה, כי באמת מטרת הבת קול היתה לעוררו לתשובה, ורבי מאיר ידע מזה ע"כ ביקשו לחזור בתשובה והמשיך ללמוד מפיו, כי ע"י התורה יחזור למוטב.

ואין ה' חפץ לייאש אדם או לגנותו כי ה' חפץ בתשובת הרשעים שיחזרו למוטב וחס ה' על כבודם, כמו אצל בן אשה ישראלית שלא הזכיר שמו, וכמו אצל זמרי בן סלוא שבשעת מעשה לא הזכיר שמו כי לא חפץ לגנותו ורק בכבודו חפץ ה', וה' רוצה שלא יתייאשו כלל ורק ישוּבו בתשובה ע"י התורה, דשערי תורה ותשובה לא ננעלו.

מכל האמור רואים שאין לאדם להתיימש, וידע שהוא מתחדש בכל יום ע"י התורה וגם בשכבו לישן יעסוק בתורה וכך יתעלה. ואם חפץ לשוב בתשובה יכוין בפסוק ושא לכל חטאתי. וזהו מה שכתוב ישא ה' פניו אליך, דאם מקבל עשרת הדברות ותורה שהיא אש ה' מוחל על כל עוונותיו, ועליו לידע שמתעוררת בו התחדשות וישמור עליה בחזק שלא תעבור, ובפרט כשקוראים פרשת נשא לאחר חג השבועות, ידע להתחדש ולהתעלות וישלוט על הקליפה וכת דיליה, ויהיה בבחינת מנחה חדשה לה', ויתנשא ויתרומם, ומכך יהיה לו שפע טוב לכל השנה כולה, זאת בתנאי שיעסוק בתורה, שהרי שערי תורה ותשובה לעולם פתוחין.

איזוהי דרך ישרה?

כל אדם עלול להגיע לידי יאוש, אבל בכח התורה יכול להתעלות ולצאת מטומאה לטהרה, ובפרט כשלומד בלילה ובבוקר ומחבר יום ולילה בתורה, ותמיד יעסוק בתורה ובתשובה ויכוין בפסוק ושא לכל חטאתי, וכי כך יהיה בבחינת מתנה לה' יתברך בכל עת ובכל שעה, ובפרט בחג השבועות.

התעלות תמידית בתורה ומצוות מביאה לרוח הקודש

הצד הטוב ביותר בכדי שיעלה בדרגה. כך גם בעבודת ה' צריך האדם החפץ להתעלות בתורה ומצוות, ולזכות שתהיה עליו השראת השכינה, להיות תמיד מאותם היושבים בבית המדרש ועוסקים בתורה לשמה, ויש לו להיות תמיד בבחינת הולך ולהתעלות במדרגות עבודת ה', ושכל חפצו יהיה להיות חיל בצבא ה', בבחינת מה דכתיב (תהילים פד, ח) ילכו מחיל אל חיל. ופרש"י (שם) שאלו הנזכרים כיושבי ביתך ילכו מבית המדרש לבית הכנסת וכו'. וכבר אמר רבי יוחנן לריש לקיש (ב"מ פד.) חילך לאוריתא. ואין לעמוד במקום אחד אף רגע, מפני שזהו מתחבולותיו של היצר הרע כמו שפירשנו.

אך מאחר והיצר הרע אורב לו לאדם בכל דרך שהוא הולך ומטרידו מלעסוק בתורה, ואף מבקש להפיל עליו תרדמה בכדי שישכח את התפקיד המוטל עליו בזמן שהותו בעולם הזה, כמו שכתוב (בראשית ד, ז) לפתח חטאת רובץ, שבכל פתח שיש שם מצוה רובץ היצר הרע להפריע לאדם מלעשותה (רש"י שם, קידושין ל:).

וגם אמרו חז"ל (זוה"ק א, קצ:.) שדוקא בזמן שהאדם בא לשוב בתשובה, או שמקבל על

כתיב (במדבר ד, כב) נשא את ראש בני גרשון וגו'. בפרשה זו רומזת לנו התורה, שאם חפץ האדם להתעלות ולהתדבק בתורה ובמצוות ולזכות בהשראת השכינה, עליו להתמיד ולעסוק בתורה ובמצוות יומם וליל. כדאיתא (זוה"ק ד, קכא:) שמי שזכה להתדבק בתורה וללכת בדרכיה, מושך עליו רוח קדוש עליון וכדכתיב (ישעיה לב טו) עד יערה עלינו רוח ממרום וגו'.

וכדי שרוח הקודש יתמשך עליו, צריך האדם לעסוק ולהתעלות תדיר בדרכי התורה, בבחינת (אבות ד, כב. תדא"ז יז) הפוך בה והפוך בה דכולה בה. ואף להתדבק בקודשא בריך הוא ובתלמידי חכמים ואזי יעשה נחת רוח ליוצרו.

שכן על ידי התורה הוא מקיים כביכול את כל העולמות (זוה"ק ד, קכא:). וכמו כן להיפך מי שאינו עוסק בתורה, עתיד ליתן דין וחשבון על שלא השתדל להתעלות ולהמשיך עליו רוח של קדושה וטהרה.

וכמו שבצבא מקובל שהחיל האמיתי הוא זה, הממלא בקפידה את כל ההוראות והתפקידים שהוטלו עליו, ועושה אותם על

בידי הקליפה וכת דיליה, וכמו שאמרו חז"ל (אבות א, יג) מאן דלא מוסיף יסיף. כלומר שמי שלא מוסיף לעלות ולהתעלות בתורה ומצוות יסיף, סופו ליפול בידי היצר הרע שאוסף אותו מהעולם.

וראה מה שהביא הזוהר הקדוש בפרשתו (ד, קכב). שכאשר האדם סר מדרכי התורה הוא מושך עליו רוח אחרת מצד אחר שהוא צד הטומאה, וצד הטומאה מתעורר מצד נוקבת הקליפה שנקראת 'תהום רבה', אשר שם המדור של רוחות רעים המזיקים לאנשים והנקראים מזיקי עולם.

רואים מכאן עד כמה צריך האדם להיזהר ולהוסיף בתורה, דאם לא כן אינו נקרא שלם ואף מוגדר כמי שסר מן הדרך, וזאת מכיון שדרך ה' היא להמשיך להתעלות. ובדרך זו יכול האדם לילך אם ירגיש שהוא רק בבחינת גר, עראי בעולם הזה, וסופו למות. ואם לא ממשיך להתעלות הרי שהוא נופל בידי היצר הרע.

ולפי זה יש להסביר את מה שאמר רב יוסף (פסחים סח:) אי לאו האי יומא (של מתן תורה), כמה יוסף איכא בשוקא. ולכאורה למא כוונתו, והרי ללא מתן תורה לא היה יוסף בשוק שכן לא היה ניכר ההבדל בין ישראל לעמים והיו מתערבין בין אומות העולם.

אלא דהכוונה בזה, שללא היום הזה של חג השבועות שניתנה בו הזדמנות של התחדשות לעלות ולהתעלות בתורה, הרי שהיה הרבה יוסף בשוק שהיו באותה דרגה ובאותה מעלה ובשם יוסף יכונו, ומה ביני לבינם. מה שאין כן עתה שניתנה תורה וההזדמנות להתעלות בה, הרי שבשם רב יוסף הנני נקרא. "רב" הרומז על ריבוי המעשים וההתעלות מעלה. ומזאת הסיבה הקפידו רבי שמעון בר יוחאי וחבורתו (זוה"ק

עצמו להשתדל בתורה או במצוות, אזי יורד עליו היצר הרע להכשילו. ועוד אמרו (זהר חדש בראשית כו). שדרכו של היצר הרע לקטרג בדוקא בשעה שהאדם רוצה לחזור למוטב.

משום כן נותנת התורה עצה לאדם כיצד יתגבר עליו ולא יבוא לידי תרדמה ושינה. זאת, על ידי שיזכור תמיד שהוא רק גר בארץ וסופו למות. וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה). לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה.

זה שנאמר (במדבר ד, כב כג) נשא את ראש בני גרשון וגו' לעבוד עבודה באוהל מועד. כלומר, כדי להתעלות בתורה ובמצוות ולהוציא מהלב את השנאה שהכניס שם היצר הרע, זכור כי הנך רק גר, ועליך מוטלת עבודת אוהל מועד, דהיינו לעסוק בתורה באוהל מועד שהוא בחינת בית המדרש (מגילה כט.).

ואף בדרך הרמז עולה "גרשון" בגימטריא כמנין "גלות ונודדים", דעל ידי שיזכור שהוא גר יזכה ל"שון" שעולה כמנין "רוח ה' עליו" דהיינו, לרוח הקודש. ובאם ממשיך להתעלות מבלי לעמוד על מקומו וזוכה להיות בבחינת "דע את ה'" בכל "רמ"ח אברים" שעולין כמנין "ראש". ודו"ק.

הוא שאמר הכתוב (במדבר ה, יז) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו. רואים מכאן שאם האדם לא משתדל להתעלות בדרכי ה', אזי אף אם יעסוק בתורה ומצוות, בכל זאת הוא יכול לבא לידי מעילה בה' יתברך, עד שיזדקק להביא אשם על חטאתו.

זאת מפני שהוא אשם על שנפל בידי היצר הרע, מכיון שלא הקפיד להוסיף ולהתעלות בדרכי ה' ובתורה. ומשום כן נפל

א, י, ג, צו:) לחדש חידושי תורה בליל שבועות. מפני שאז הזמן כשר ביתר שאת להתעלות וכדפירשנו.

וכבר אמרו חז"ל (אבות ו, ב) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. זאת מכיון שהקב"ה מתנהג עם בריותיו במידה כנגד מידה (שבת קה:) וככל שהאדם מתעלה ומתקדם בתורה וביראת שמים, כך גם מהשמים מגדלים ומרוממים אותו.

ההתעלות מביאה לכל המעלות

והנה, איתא בחז"ל (סנהדרין קא:) וז"ל, אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות, מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש, מפני שהוכיחו ברבים. שנאמר (מלכים א יא, כו) וזה הדבר אשר הרים יד במלך וגו'.

וכבר הקשו המפרשים איך יתכן שמפני שהוכיח את שלמה ברבים נטרד מן העולם, אחרי שבזכות אותו מעשה בעצמו הוא זכה למלוכה. ועוד הקשה המהרש"א (שם), דהרי עונשו של ירבעם מפורש בקרא (מלכים א יג, לג-לד) שנענש על שהחטיא את ישראל בעבודה זרה, ולא משום שהוכיח את שלמה ברבים.

אלא יש לומר דקושיא אחת מיושבת בחברתה. שהרי מאחר שהוא סר מן הדרך, שהעמיד פסלים והכריח את ישראל לעבוד אותם, ומנע מישראל מלעלות לירושלים כמו שכתוב (מלכים א יב, כח) ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים וגו', משום כן נתחייב למפרע על שהוכיח את שלמה ברבים. אבל אם ירבעם היה ממשיך באמת לעבוד את ה' יתברך, ולעלות לירושלים, וכמו שידוע שהעליה לרגל היה בה כח בבחינת התעלות בעבודת ה' יתברך. בודאי שהיה מתעלה ואף מן השמים היו מגדלים ומרוממים אותו וכדלעיל.

אך מאחר שהוא ביטל את העליה לירושלים, הרי שהוא המשיך על עצמו מרוח הטומאה, והוכיח סופו על תחילתו שכל זה לא בא לו אלא מחמת שלא זכר שהוא רק גר בארץ וסופו למות. ומשום כן היה גס רוח ומרד במלכות בית דוד, ומחמת גסות רוח זו, בא בהמשך אף להחטיא את כל ישראל בעבודה זרה, דהא (אבות ד, ב) עבירה גוררת עבירה.

ולפי זה יבואר מה שאמרו חז"ל (שבת פח. שהש"ר ח, ב. זוה"ק ג, קכה.) שבמתן תורה כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם.

והדברים תמוהים. הרי בני ישראל כבר אמרו (שמות כד, ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ואם כן מדוע יש צורך בכפיית ההר, ומהו "אם אתם מקבלים".

עוד יש לדעת מהו אומרו "שם תהא קבורתכם". והרי ידעינן שהם היו תחת הר סיני שנאמר (שמות יט, יז) וייתיבבו בתחתית ההר. ואם הם יסרבו לקבל את התורה בודאי ששם תהא קבורתם, והיה לו לומר רק דאם לא יקבלו אזי ימותו.

ויש שתרצו את השאלה השניה, שהקב"ה אמר להם אם אתם מקבלים את התורה מכאן ולהבא ולכל הדורות מוטב. ואם לאו, "שם", בכל מקום שתהיו בגלות ירדפו אתכם הצרות וכו'.

אבל לדברינו יש לומר, שהקב"ה אמר להם, שלא די בזה שהם יתעסקו בתורה מבלי להרגיש בה התעלות תמידית, משום שזה עלול לסכן את חייהם.

וזהו אומרו: אם אתם מקבלים את התורה לדוש בה ולהפוך בה כדי להמשיך ולהתעלות יום יום מוטב, ואם לא "שם"

תהיה קבורתכם. כלומר, אפילו אם אתם עוסקים בה יכול היצר הרע לשלוט עליכם באם לא תתעלו, ואזי תימשך בתורתכם רוח הטומאה ח"ו.

הוא שאומר רבי שמעון (אבות ג, ז. זוה"ק ג, פ). המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו התחייב בנפשו.

הנה מדובר כאן באדם שעוסק בתורה, ואף מקיים בקפידא את מצות ובלכתך בדרך (דברים ו, ז), ורק מחמת שהפסיק לרגע אחד ממשנתו בכדי להתפעל מיופיו של אילן, נחשב לו הדבר כאלו שהתחייב בנפשו, להיות רוח הטומאה נמשכת עליו. זאת מכיון

שלימוד התורה הוא זה שנותן לאדם חיות דקדושה, על ידי שמתעלה בכל רגע ביתר שאת ביראת שמים. ואם כן כשמפסיק לרגע אחד ממשנתו, הרי שהוא מתנתק ממקור חיותו, ממקור הקדושה, ואז עלול היצר הרע ליתן לו חיות מכוחות הטומאה, מכוחות הסט"א. לכן מזהירו התנא שיזכור שמתחייב בנפשו בבחינת יזכור לו יום המיתה, ואז יקפיד להזהר על כך.

יעזור ה' יתברך שנוכה להתעלות במעלות התורה תמידין כסדרן, ובזכות זה נוכה ל"וינוסו משנאיך" העולה כמנין "גרשון", בביאת "מבשר טוב" שעולה אף הוא כמנין הנ"ל.

קצ"ר האומ"ר:

איתא בזוהר הקדוש שמי שזוכה להתדבק בה' ובתורה זוכה לרוח הקודש, וזאת ע"י שיתעלה תמיד מבלי לעמוד על מקומו. וכמו שבצבא החייל המצטיין הוא זה הממלא בהתלהבות ובקפידא כל פקודה, וכל שאיפתו לעלות בדרגות. כך גם בעבודת ה' צריך תמיד להתעלות בשקיקה ובהתלהבות בתורה מבלי לעמוד במקום אחד, אך מאחר והיצר הרע אורב לו לאדם ומבקש להכשילו, לפיכך נתנה התורה בפרשתנו עצה, שעל ידי שהאדם יזכור שהוא רק גר בארץ וסופו למות אזי הוא ימנע מהתרדמה שמפיל עליו היצר הרע. וזהו אומרו, נשא את ראש בני גרשון. דעל ידי שתזכור שהנך גר תזכה לנשיאת ראש להתעלות.

ובאם רואים אנו אדם שעסק בתורה, ובכל זאת הוא סר מהדרך ונפל בידי היצר הרע והקליפה. סימן הדבר שלא הקפיד להמשיך להתעלות אלא נותר לעמוד על מקומו. וכדאמרו חז"ל מאן דלא מוסיף יסיף. וזה שאמר רב יוסף שע"י שניתנה ההזדמנות להתעלות והתחדשות במתן תורה הוא זכה לכינוי "רב" הרומז על ריבוי המעשים וההתעלות.

ואף ירבעם נטרד מן המלכות מחמת שלא המשיך להתעלות, והראה בזה שמה שהוכיח את שלמה לא היה לשמה. דאי לא הכי התורה היתה מגדלתו ומרוממתו. וזהו כפה עליהם הר כגיגית. שלא די במה שמתעסקים בתורה, אלא צריך להמשיך ולהתעלות בה יום יום. ואם לאו אפילו אתם עוסקים בה יכול היצר הרע לשלוט בכם. וכדאמר רבי שמעון בר יוחאי שהמפסיק ממשנתו כאילו התחייב בנפשו משום שמפסיק להתעלות ולינוק מחיות דקדושה, ואז עלול היצר הרע ליתן לו חיות מכוחות הטומאה.

תשובה שלימה מסירה כל קטרוג

כתיב (במדבר ה, ו, ז) דבר אל בני ישראל, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההוא. והתוודו את חטאתם וגו'.

בתשובה ומוריד דמעות ומצטער ונאנח על העבירה שעשה, ואז גורם שהגוף יסבול והנשמה תשמח. דהיינו, גם בגופו הוא עושה מעשה, הלא הם הסבל והיסורין שהגוף סובל כתוצאה מהתשובה והם אלו המבטלים את העבירה.

כל זה מחסדי ה' יתברך הוא, הנותן לאדם הזדמנות לחדש את עצמו, כמו שכתב בספר הקדוש שערי תשובה (שער ראשון א) שה' יתברך הכין לבריותיו דרך לעלות מן הפח כדי לחשוך נפשם מדרת שחת, כי הוא ידע יצרם וחפץ ברוב טובו שישובו אליו, כמו שכתוב (תהילים כה, ח) טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, ואינו סוגר בעדם את דלתי התשובה, שנאמר (ישעיה לא, ה) שובו לאשר העמיקו סרה, עד כאן דבריו.

וכאשר אנו מתבוננים בענין, אנו שואלים, כיצד באמת אדם יכול לחטוא אחרי שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע. אלא, שאדם כידוע מחפש לעצמו שלווה ומנוחה שהיא אם כל חטאת, אבל יש לאדם לידע שאסור לו לישב בשלווה, כי אם כל ביאתו לעולם הזה הוא לעסוק בתורה ולעמול בה. כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צט:): אדם נברא לעמל תורה, כמו שכתוב (איוב ה, ז) אדם לעמל יולד. וזהו עמל התורה, שכן נאמר (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ. ואם אדם עמל בתורה אזי אין לו פנאי כלל לעבור עבירות, שהרי כל ימיו הוא דבוק בתורה הקדושה.

ואולם, אדם שמחפש לעצמו חיים על מי מנוחות, כמו שעושים אומות העולם, וכל רצונו לישב בשלווה, או במושב לצים, ואינו מקיים בעצמו דברי דוד המלך (תהילים א, ב) אשרי האיש אשר לא הלך וגו' כי אם בתורת ה' חפצו, אז בוודאי עלול להגיע להיות אשם לה'.

הנה ראיתי בזה בספרי אדמו"רי **אלכסנדר זי"ע** שמקשים, כיצד יתכן שכאשר אדם עובר עבירה והוא מתוודה על עונו, ואז הכל נמחל לו. והרי אם בשלמא היה נענש על העבירה שעשה ובכך היה נמחל, ניחא, אבל כיצד דיבור של וידוי יכפר על מעשה עבירה ויבטלו.

ונראה בביאור הדבר. הן ידוע מאמרם ז"ל (יומא פו:): גדולה תשובה שזדונות נעשים לו כזכויות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) ובשוב רשע מרשעותיו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה.

ולכל זאת יוכל אדם להגיע ע"י דמעות שמוריד, שהרי אמרו חז"ל (ברכות לב: זוה"ק א, קלב: ב, קסה). שערי דמעות לא ננעלו, ובכוחם למחוק את העבר. שכן, כשאדם חוטא מתלבשת בו קליפה שחורה המשנה את צורתו (זוה"ק ב, רמג). וצלם אלוקים סר מעליו. אבל אם בכוחות עצמו עושה תשובה ומתגבר על הקליפה, ומוריד דמעות, הרי שע"י הדמעות הללו נמחקת הקליפה שהיתה בו, וחוזר כבתחילה למה שהיה מתחילת ברייתו, בחינת צדיק, כמו שאמרו חז"ל (נדה ל:): משביעין אותו תהי צדיק, והוא כמו קטן שנוולד מחדש (יבמות כב:).

מכל הנ"ל רואים, שכוח התשובה הוא ע"י הדיבור, במה שמתוודה, וע"י הדמעות שמוריד, ובעיקר ענין החרטה שמתחרט על כל מה שפגם בעבר, וכי ע"י זה הוא מוחק ומבטל מעצמו את כל אותן לבושים של טומאה שהתלבשו בו, ונהפך לאדם אחר ממש.

ואמנם יש לנו לידע, שכאשר אדם שב בתשובה, חוץ מהדיבור יש גם מעשה של תשובה. שכן, בשעה שאדם עובר עבירה אזי הגוף נהנה מאותו מעשה עבירה ואילו הנשמה בצער על זה. וכאשר אדם שב

העולם הזה אזי הוא מסכן את כל קיום העולם, כי העולם תלוי בתורה.

משל למטוס שטס באוויר שכל התחזקותו בטיסה הוא בשל המנועים הפועלים ודוחפים את המטוס קדימה, ואם ח"ו המנוע יפסיק מלפעול לרגע, המטוס עלול ליפול ולהתרסק. כמו כן הדבר בעולם, שאינו דומה עולם זה לשאר עולמות שה' בנה והחריב (בר"ר ג, ט), כי עולם זה נשאר קיים בזכות עמל התורה.

ומצינו אצל מרן הגר"א זצ"ל מעשה נפלא, כי פעם אחת במוצאי יום כיפור, במקום ללכת לביתו לאכול לאחר הצום, נשאר בבית המדרש ולמד את שתי המסכתות הקשות זבחים ומנחות. כשנשאל מדוע אינו שב לביתו, השיב: אם כולם ילכו לאכול מי יעסוק בתורה בלילה זה ואיך יתקיים העולם.

והדבר צריך עיון, הרי במשך כל אותה היום בני ישראל עסקו בתשובה ובתפילה, והקב"ה קיבל את תשובתם, ובמוצאי החג אומר להם לך אכול בשמחה לחמך וגו' כי כבר רצה האלוקים את מעשיך (קהלת ט, ז). אם כן רואים שאכילה במוצאי יום כיפור היא מצוה, ובפרט שגם מברכים כמה ברכות, ואומרים דברי תורה על השולחן, וגם אחר כך מיד מתחילים בבנין הסוכה וקנתבאר בפוסקים (שו"ע או"ח תרכה, ה), ואחר כך כשהולכים לנוח יש בזה גם כן מצוה כדי שלמחר יוכלו לעבוד את ה', ואם כן ממה חשש הגר"א.

ואולם, הגר"א ז"ל פחד וחשש, שמא בעת האכילה תתערב איזו הנאה ופניה צדדית, ואם כן כל האכילה לא תהא לשמה, והרי בעבור קיום כל העולם יש לעסוק בעמל התורה לשמה, ובמצוות ללא פניות, על כן נשאר הגר"א כל הלילה בבית המדרש ולמד לשמה, כדי שלעולם יהיה קיום.

זה שנאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההוא. מעל הוא אותיות עמל, ואשמה, הוא אשם שהוא בגימטריא שלוה, דהיינו, ע"י השלוה והמנוחה, ללא עמל התורה מגיעים למעל, לעבירות, ובאים לידי אשם וחטאים רח"ל.

ובאמת ללא עמל התורה באים לשכחת התורה, כמו שמספרים לנו חז"ל על רבי אלעזר בן ערך (שבת קמז:): שנמשך אחר היין והרחיצה ושכח תלמודו וקרא החרש היה לבם עיי"ש.

ולא בחנם חז"ל אמרו (אבות ד, יד. שבת שם, תדא"ר יד) הוי גולה למקום תורה, שכן ע"י הגלות הוא עמל בתורה ואינו יושב במקומו בשלוה (באשם), ואינו בבחינת ואשמה הנפש ההוא. והבן.

ולפי זה נבין, במה שאמרו חז"ל (סנהדרין לז). כל אחד צריך לומר בשבילי נברא העולם וכו'. וקשה, היתכן שאדם יוכל להעיד על עצמו כי בזכותו קיים העולם, והרי ידוע שיש צדיקים גדולים בכל דור שבזכותם קיים העולם, כמו שנאמר (משלי י, כה) וצדיק יסוד עולם.

אבל, להנ"ל מובן היטב. על כל אדם לידע שכל קיום העולם הוא בזכות התורה, בזכות עמל התורה, עולם אותיות עומל, וכנאמר (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת. ואם כן עד עתה התקיים העולם בזכות הצדיקים, ואם חפץ אדם שהעולם ימשיך להתקיים עליו לעמול בתורה. ומשום כן חייבו חז"ל את כל אדם לחיות בהרגשה שבשבילו נברא העולם, וירגיש את גודל האחריות המוטלת עליו, ואם כן תמיד יעסוק בתורה הקדושה. אבל אם ישב בשלוה וילך אחר תענוגי

ומהי, לרחוץ בבית המרחץ, ואמר לתלמידיו שהולך לגמול חסד עם גופו, שהיא אכסניא לנפש, שכן הגוף היום כאן ומחר בקבר. ובאמת מטרתו של הלל היתה לעסוק בתורה, אבל הדבר התאפשר לו רק בשעה שגמל חסד עם גופו ושמר על בריאותו.

ואמנם הגוף מתקיים ע"י עמל התורה, כי אם לא כן הרי הוא מתבטל, ובטלה מביאה לידי שעמום (כתובות נט:), וזהו שטות ממש בעבורו, ועל ידי זה הוא בא לידי חטא, שהרי שנינו (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. על כן יעסוק בתורה לשמה בכל עת ושעה.

ואף גם ידוע מה שאמר הרבי השרף **מקצק** זיע"א על האדמו"ר בעל **אבני נזר** זצ"ל, שמדוע זכה אביו (רבי זאב נחום מביאלע) לזכה בן. משום שפעם בפורים, עת עסקו כל העולם בקיום מצוות היום, היה הוא היחיד שעסק בתורה, ואם לא לימודו הרי שהעולם היה חוזר לתוהו ובוהו. נמצא שכל העולם עמד רק עליו, על כן זכה בשכר זאת לבן שכזה כמו האבני נזר.

ובאמת מצינו, ששמירת הגוף ובריאותו הוי מצוה, ובתנאי שכל כוונתו שיהיה לו כוח לעבוד את בוראו, כמו שאמרו חז"ל (ויק"ר לה, א) על הלל הזקן את הפסוק (משלי יא, טז) גומל נפשו איש חסד, שהיה הולך לעשות מצוה.

קצי"ר האומ"ר:

נאמר בתורה שאחר החטא מתוודים והחטא מתכפר, וכיצד מתכפר מעשה עבירה ע"י דיבור של וידוי. אבל, בשעה שחוטא קליפה מתלבשת בו, ואם שב בתשובה זדונות נעשים לו כזכויות ע"י הדמעות שמוריד, ואם כן דמעות אלו, והחרטה על החטא הרי הם כמעשה לכפר על מעשה עבירה, ואם מתחרט על עבירה הרי שהגוף סובל והוא בצער והוי מעשה של תשובה, ואז הנשמה שמחה.

וזה מחסדי ה' יתברך עבורנו לעשות מעשה תשובה. וכל החטא בא משלוח שאדם חפץ בה בעולם הזה, ושלוח זו מביאתו לאשם (שלוח בגימטריא אשם) ולחטא, וזהו אשם לה', כי אם אינו עומל בתורה, במקום עמל נעשה מעל בה' וחטא גדול. וע"י עמל תורה מתקן את כל חטאיו. ואז יוכל לומר בשבילי נברא העולם, כי רק ע"י עמלו בתורה יש זכות קיום לעולם.

וכבר מצינו אצל הגר"א שבמוצאי יום כיפור נתיישב ללמוד כל הלילה, שכן חשש שבעת שהעולם אוכלים תתערב פניה גשמית, ולא יהיה לשמה, על כן למד תורה לשמה ועליו עמד העולם, ואף גם אביו של האבני נזר זכה לבן שכזה כי בפורים היה היחיד שעסק בתורה ועליו עמד העולם. ובאמת יש לשמור על הגוף ובריאותו כמו שמצינו בהלל הזקן שגמל חסד עם גופו. אבל כידוע קיום הגוף הוא על ידי עמל התורה.

התשובה והצער מביאים לקדושת האדם

העבירה שעשה, כיצד דיבור של וידוי יכפר על מעשה עבירה ויבטלו.

וכבר ביארנו במאמר הקודם. אבל, חשבתי לבאר עוד בזה. הנה כידוע, כשאדם חוטא הרי שהנאתו מן העבירה היא רק לרגע

על הפסוק (במדבר ה, ז) והתוודו את חטאתם אשר עשו וגו', כבר הבאנו את הקושיא הידועה (במאמר הקודם) בשם **אדמו"רי אלכסנדר** זיע"א, כיצד יתכן הדבר שכאשר אדם עובר עבירה והוא מתוודה על עונו, הכל נמחל לו. והרי אם אינו נענש על

אחד. למשל בגזילה, הרי שבשעת הגזילה הוא נהנה, אבל לאחר מכן, בשעה שמבזבז את הכסף הרי שאז הוא מתחרט ומצטער על מה שעשה, וזכרון העבירה נשאר לנגדו, כמו שכתוב (תהילים נא, ה) וחטאתי נגדי תמיד, ומצטער כל זמן שלא עשה תשובה, א"כ מובן כי צער זה הוא גדול וצער שכזה יכול לבטל את המעשה שעשה.

ועל פי זה מובן היטב הפסוק (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. דהכוונה היא, שלכל אדם יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין, שהם כנגד תרי"ג מצוות ושורה עליהם קדושה, ובשעה שחוטא הקליפה מתלבשת עליהם, ורק ע"י תשובה אמיתית חוזר אדם למצבו הראשון.

וזהו ואיש את קדשיו לו יהיו, כי בתשובה הכל שייך להכהן, להקב"ה, ועל ידי זה מתפאר ומתגדל שמו של ה' על ידי אותו אדם ששב בתשובה. וא"כ אל יתיאש אדם בשעת החטא, ולא יחשוב כיצד ה' יקבל את תשובתו. שכן יש לו לדעת שעל ידי גודל הצער הוא מכפר את מעשה העבירה שעשה.

וכבר אמרו חז"ל (ברכות לד: זוה"ק א, קכט:) במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין עומדים, שכן יש הבדל בין בעל תשובה לצדיק. שכן הצדיק אם באין עליו יסורין הוא מפשפש במעשיו, ואם אינו מוצא הוא תולה בביטול תורה, ואם לא מוצא בידוע שיסורין של אהבה הם.

לא כן בעל תשובה יש לו נסיונות בכל עת, ואם שב בתשובה הרי הוא חושב שכבר ירגיש עונג גדול מעין עולם הבא, אבל אחרי ששב רואה שאינו כן, ואז מתמלא צער על החטאים שעשה, ואם כן צערו גדול ומכופל מצער הצדיק, כי גם היצר הרע מביא עליו עוד נסיונות, ולכן הוא יותר מצדיק.

וכן מצינו באריכות אצל מנשה המלך שהרבה לעשות הרע בעיני ה' (דבר ב, כ) והעמיד צלם בהיכל, ולא רצה לשוב, מסרו ה' ביד שונאיו והם הכניסוהו לתנור עופרת ונחשת ושם הדליקו ושרפו, והוא נצטער צער גדול, וקרא לכל האלוהים שיעזרוהו אבל לשוא. אז קרא אל ה', ולבסוף ה' יתברך קיבל את תשובתו מתוך צערו, וכתוב (דברי הימים ב לג, יג) ויעתר לו וישמע תחינתו, שעשה לו חתירה מתחת כסא הכבוד והשיבו למלכותו. הרי שכל תשובתו באה מחמת הצער והיסורין שהיו לו ואלו החזירוהו בסוף למוטב, ולאחר ששב בתשובה בוודאי היה צערו כפול, וכנ"ל.

ולפי זה, נבין בפרשת הקרבנות, בדברי הרמב"ם והרמב"ן על הפסוק (ויקרא א, ט) והקטיר הכהן את הכל המזבחה וגו', במה שפירש הרמב"ם (מורה נבוכים ג, מז) בטעם הקרבנות, כי הגויים עבדו לשה וטלה, כמו במצרים ובכשדים וכו', ע"כ צריכים להקריב קרבנות אלו לשם ה' כדי שיזכור את הצער שהיה לו שעבד עבודה זרה במצרים לבהמות אלו, וע"י הצער שיש לו מקבל על עצמו לשוב בתשובה שלימה.

והרמב"ן פירש בטעם הקרבנות שבשעה שחוטא ומביא קרבן, הרי הוא מראה במעשה בדיבור ובמחשבה שהאש של הקרבן היתה צריכה להיות בו וכל מה שנעשה להקרבן היה צריך להיעשות בו, כמו שאמרו חז"ל. ואם כן יש לו צער גדול שעבר על רצון ה' וע"י הקרבן מתכפר לו.

ואם כן גם להרמב"ם וגם להרמב"ן טעם הקרבן הוא בשביל הצער של החטא, שהכל צריך להיעשות בו. וא"כ בצער זה הוא מכפר ומבטל את מעשה העבירה.

העבודה זרה של מצרים וכו' להרמב"ם, ודו"ק].

ואם כן בשעה שבטל השאור והשעבוד, וכל המפריעים. יכול אדם במעשיו לבטל את מעשה העבירה ולשוב לפני ה', וזהו מעשה גדול היכול לבטל מעשה של עבירה, ויכול להתקרב אל ה' יתברך בלב ובנפש ברמ"ח איברים ושס"ה גידים.

ובאמת מצינו, שהאדם רוצה תמיד לעשות רצון ה' יתברך, רק ששאור שבעיסה הוא היצר הרע מעכב (ברכות יז.), ויש לאדם צער על זה. [א.ה. ואולי רמז בדברי חז"ל אלו לדברי הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל, כי איתא שם בגמ' ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות. שאור שבעיסה הוא היצר הרע והחטא לדברי הרמב"ן, ושעבוד מלכויות הוא

קצי"ר האומ"ר:

לאחר החטא מתוודים והחטא מתכפר, וכיצד מתכפר מעשה עבירה ע"י דיבור של וידוי. אלא שהגוף מצטער מהחטא שעשה, וצער זה יכול לכפר, ואז רמ"ח ושס"ה שלו נהיים קדושים והם שייכים לה' יתברך והוא מתעלה. ולכן בעל תשובה גדול מצדיק כי לבעל תשובה יש יותר צער מצדיק על חטאיו, וגם אצל מנשה מצינו שכל תשובתו היתה מתוך צער ויסורין (כשהיה בתוך הדוד) וצער זה מכפר.

וזהו טעם הקרבנות, הן להרמב"ם שיצטער על שעבד עבודה זרה במצרים ולא להיות כהגויים, וכן להרמב"ן שיצטער על החטא שעשה, וכל העשוי בקרבן היה צריך להיעשות בו, ועל ידי זה הוא מבטל את הקליפה ואין שעבוד מלכויות ואין שאור שבעיסה, וכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו מתקדשים ויכול להתקרב אל ה' יתברך.

נחלת בני ישראל בקיום תורה ומצוות

אי אפשר לקיים מצוות כלל וכלל, וא"כ מדוע יעקב אבינו נתן לעשו את העולם הזה, שהרי לא תהיה לו הכנה טובה לזכות בעולם הבא.

על הפסוק (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו וגו' כתב בספר **אמרי שמאי** בשם בעל תוספות ר' נתן להקשות ולתרץ בזה, עיי"ש מה שכתב.

ועוד יש להקשות על מה שאמרו חז"ל (ילקוט"ש יתרו רמז רפז) שלפני מתן תורה הלך ה' עם התורה לבני עשו ולבני ישמעאל לשאול אם הם חפצים בתורה. והרי ידוע שכל העולם נברא בשביל התורה, ובשביל ישראל שיקיימו את התורה (בר"א ד), וכבר נאמר (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ואלמלי תורה לא נתקיימו שמים וארץ (פסחים סח:), ואם כן איזה קשר יש להגויים עם התורה. ובפרט קשה על בני עשו, שהרי יעקב ועשו הסכימו כבר על חלוקת העולמות, ועולם הבא שייך ליעקב

אבל, לפי דבריו אפשר לבאר את מה שאמרו חז"ל (תדא"ז יט) על יעקב ועשו שכבר במעי אמן חלקו ביניהם את העולם הזה ואת העולם הבא. יעקב נטל לחלקו את העולם הבא, ועשו נטל לחלקו את העולם הזה. שכן דברים אלו מחוסרים הבנה ביותר, הרי העולם הזה הוא מקום הכנה לעולם הבא, שע"י העולם הזה אפשר לזכות לעולם הבא, כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, טז) העולם הזה כפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, ואת המצוות אפשר לקיים רק בעולם הזה, ובעולם הבא

ששם התורה, ומדוע הקב"ה הלך עתה לעשו שיקבל את התורה, והרי עשו לא רצה בעולם הבא ששם התורה.

ונראה בביאור הענין. הן באמת יעקב אבינו קנה מעשו את הבכורה ויעקב הוא הבכור, וא"כ ממילא יש לו ב' חלקים, העולם הזה וגם העולם הבא, וא"כ לעשו לא נותר מאומה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, אבל את חלקו הוא מקבל בתור מתנה כמו אצל בני קטורה, שנאמר (בראשית כה, ו) ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם וגו'.

ועוד, שעשו מקבל את חלקו רק בשעה שאין הקול קול יעקב (שם, כז כב) בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואז ידי עשו שולטות (בר"ר סה, טז), שכל זמן שקולו של יעקב מצפצף אין ידי עשו שולטות.

ואם כן, לאחר מות יצחק באו יעקב ועשו לחלוק את נחלת ב' העולמות ויעקב אמר לעשו, באמת הכל שייך לי, ואתה מקבל רק בתורת מתנה, ורק בשעה שאין קול יעקב אזי ופרקת עולו מעל צווארך (בראשית כז, מה). ואם בני ישראל לא מקיימין התורה אזי החלק היוצא מן השדה (כמו שפירש בעל תוס' ר' נתן) שייך לעשו, דהיינו, כשישראל אין מקיימין מצות תרומות ומעשרות תהא יד הגויים על העליונה והם יטלו תשע חלקים מתוך עשרה.

היוצא לנו מכל האמור, שעשו נוטל לחלקו את החלק של אלו שלא מקיימים מצוות וכל השאר נותר לבני ישראל. ויעקב ידע שגם כשירדו בני ישראל אל הגלות יהיו שם מצויינים במצוות, ועשו לא יוכל ליטול מאומה, וכל מה שהוא לוקח זה גזל והם ייענשו קשות על זה.

ואם כן מובן מעתה מהו החלק שנתן יעקב לעשו בעולם הזה ולמה נתן לו זאת, כי

הכל בתורת מתנה בשעה שבני ישראל מתרפים מקיום תורה ומצוות (ומיושבות קושיות א, ב).

ועל פי זה מיושב גם כן מדוע ה' הלך עם התורה לבני עשו. ה' יתברך חפץ בזה להזכיר לבני עשו את ההסכם שעשה אביהם עם יעקב, שהכל באמת שייך ליעקב, הן עולם הזה והן עולם הבא מדין בכורה, ועשו מקבל רק אם בני ישראל לא שומרים תורה ומצוות ואז שאל אותם אם הם רוצים לקבל את התורה בה כתוב בהסכם. והם השיבו לו: מה כתוב בה. מהו ההסכם. והשיבם לא תרצח לא תגנוב, פירוש, כשיש קול יעקב אסור לכם לרצוח ולגנוב מהם את חלקם כי הכל שייך להם, ורק כשאינם לומדים מותר לכם ליטול את אדמתם אז השיבוהו שאינם מסכימים להסכם, שכן הם חיים על חרבם בין אם יעקב שומר על תורה ומצוות ובין אם לא, כי כך הבטיחם אביהם ועל חרבך תחיה.

אשר על כן אמר ה' יתברך לבני ישראל "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדיה א, כא), כיון שבני עשו לא רצו את התורה. ומהו ההר הזה, שה' יתברך יזכירם את ההר ההוא, הר סיני ששם בני עשו ביטלו את ההסכם ודו"ק.

ובזה נבין, מה שאמרו חז"ל (שבת פח.) כפה ה' על בני ישראל הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. ולמה עשה כן, והרי בני ישראל כבר אמרו נעשה ונשמע (שמות כד, ז).

אלא שהקב"ה אמר לבני ישראל, הנה בני עשו הפרו את ההסכם והם רוצים להרוג ולגזול בין אם תקיימו את התורה ובין אם לא תקיימו. אם כן, אם תקיימו את התורה אוכל לשמור אתכם מפני בני עשו כי קול יעקב ישלוט, אבל אם לא תקיימו את התורה

כל זאת, בתנאי שאומות העולם יקבלו גם את בני ישראל בארצותם שלהם, כשבני ישראל יהיו בגלות ולא יצערו אותם, דאם לא כן לא יוכלו לקבל את ארץ ישראל והשפעתה ולא יהנו מן העולם הזה שהרי כל השפע בא דרך ארץ ישראל. ולכך עשו הסכים שלא לצער את בני ישראל בגלות, ולא להלחם על ארץ ישראל, ואז בני ישראל נהנים מעולם הזה גם כן.

אשר על כן, הלך הקב"ה לפני מתן תורה לבני עשו להזכירם את ההסכם הזה. אבל בני עשו מפירים את ההסכם ורוצים להלחם על ארץ הקודש וגם מצערים את בני ישראל בגלות כמו שאנו אכן רואים כיום משום כן אומר ה' לבני ישראל שאין להם להשען אלא על אביהם שבשמים (סוטה מט:) ולשמור תורה ומצוות, ולקיים מצוות התלויות בארץ, דאם לא כן בעון שמיטה גולין מארצם (תנחומא בהר א) שהרי אתם רואים שבני עשו וישמעאל רוצים להרע לכם ולהלחם על ארץ ישראל ולצער אתכם בגלות. וכבר אמרו חז"ל שאם בני ישראל מתרשלים אזי האומות מרימים ראש להלחם ולהרוג את בני ישראל.

הרי שהכל תלוי בעבודת ה', דיש לכל אדם להתחזק בזה, ואם לאו שם תהא קבורתכם, שם הוא מלשון משה (כמו שמה תהא קבורתכם). פירוש, כמו שאיש לא יודע את קבורת משה רבינו. ואם כן אתם אם ברצונכם להיות כמשה, תקיימו התורה בבחינת זכרו תורת משה עבדי, ואז שם תהא קבורתכם, בתורה, כמו שאמרו (ברכות סג:) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, ולא תמותו בגלות כי אם בתורה. ואז, אפילו בשעה שהגויים לא יקיימו את התנאי ואת ההסכם אני אשמור עליכם. וזהו שכתוב על הגלות (ויקרא כו, מד)

ואז לא יהיה קול יעקב וידי עשו ישלטו בכם ויהרגו אתכם ושם תהא קבורתכם.

ולא עוד, אלא שאם בני ישראל מתייצבים בתחתית ההר כאיש אחד בלב אחד, מתוך אחדות, אז הם מתגברים על האומות, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, ואינם יכולים להפריעם הן בארץ ישראל והן בגלות, כי הרי בני עשו לא מקיימים את ההסכם.

זה שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו, כשבני ישראל קדושים וטהורים והם מקיימים את התורה, ואז הרי הם מקיימים מצות תרומות ומעשרות והכל נותנים לכהן וללוי, ואז לו יהיו, אדמתם וארצם שייכת להם, לו יהיו, ואין הגויים יכולים ליטלה מהם כי ביטלו ההסכם.

ועל דרך הרמז אפשר לומר, כי התיבות ואיש את קדשיו לו יהיו עולים כמכוון בדיוק בגימטריא כמו התיבות העולם הזה והעולם הבא של ישראל ודו"ק.

שפע העולם בזכות ישראל, בכל הארצות

ואפשר להסביר את הענין בטוב טעם באופן שונה. בשעה שיעקב ועשו חילקו את ב' העולמות ועשו נטל את העולם הזה, ידע יעקב שאכן הוא צריך להגיע לעולם הזה כדי לקיים תורה ומצוות, וכדי להכין את עצמו בפרוודור בעולם הזה להיכנס בטרקלין בעולם הבא אבל יעקב נתן לו הכל חוץ מארץ ישראל שהיא קניינו הבלעדי של הקב"ה ושם רק ה' שולט (וזה"ק א, קח:) ואינה מן המנין, ולאף אומה ולשון אין חלק בה. ואכן, כל השפע של כל העולם עובר דרך ארץ ישראל וממנה מושפעות כל הארצות (תענית י. ויק"ר לה, ח) וכל האומות נהנות מארץ ישראל.

לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם, כי בריתי, כי התורה שהיא ברית (שבת לג. תדא"ר ג) מצויה עמם, עם בני ישראל וכאשר בני ישראל שומרים תורה ומצוות, ומקיימים מצות שבת השקולה כנגד כל המצוות (ירושלמי ברכות א, ה) אז לא שולטת בהם כל אומה ולשון, והאומות אינם יכולים לכבוש את ארץ ישראל.

שכן, בקיום תורה ומצוות אזי הכל "לו יהיו", הכל שייך לנו מתוקף היותנו מקיימים

תורה ומצוות, ושפע כל העולם מגיע רק בזכות ארץ ישראל השייכת לבני ישראל אבל הגויים היודעים גם הם ממנה קדושתה של ארץ ישראל רוצים בכיבושה כדי להחליש את קדושתה אלא שה' יתברך אינו מניח להם זאת, ונותן הכל לנו, לבני ישראל, כי אנו מכינים את עצמנו בפרוודור, בעולם הזה, להכנס לטרקלין - לעולם הבא, וגם ארץ ישראל קדושתה היא כטרקלין בפני כל הארצות. והבן.

קצי"ר האומ"ר:

בביאור הפסוק ואיש את קדשיו לו יהיו, נוכל לומר בהקדם דברי חז"ל שיעקב ועשו חלקו במעי אמן את ב' העולמות, יעקב נטל את העולם הבא ועשו נטל את העולם הזה. וקשה, הן בעולם הזה מקיימין מצוות ואם יעקב אין לו בעולם הזה מאומה איך יקיים מצוות. ועוד, שהעולם הזה כהכנה לעולם הבא ומה יעשה יעקב. ועל כולנה קשה, מדוע ה' הלך עם התורה לבני עשו, והרי התורה תלויה בעולם הזה ובעולם הבא, ועשו אין לו בעולם הבא מאומה, ואיזה קשר יש לו עם התורה בכלל.

ואולם, יעקב אבינו הוא הבכור וגם עולם הזה וגם עולם הבא - ב' חלקים כבכור - שייכים לו ולעשו אין מאומה, והוא רק מקבל בתורת מתנה בשעה שאין הקול קול יעקב ואין תורה, א"כ מובן למה קיבל את העולם הזה - רק בשעה שבני ישראל לא מקיימין תורה ומצוות. ולכן הלך ה' עם התורה אליהם כדי שיקיימו הסכם זה, אבל הם לא רוצים ומפירים ההסכם ותמיד רוצים להרוג ולגנוב, ואז ה' ישפוט אותם בהר עשו, על מה שהפירו ההסכם בהר סיני. ולא בחנם כפה ה' על בני ישראל הר כגיגית שאם יקיימו התורה ישמור עליהם מפני בני עשו, ואם לאו בני עשו יהרגו אותם ושם תהא קבורתם. וזהו מה שכתוב ואיש את קדשיו לו יהיו, שאם בני ישראל ישמרו תורה ומצוות בקדושה וטהרה, אזי הכל שייך להם, הן העולם הזה והן העולם הבא, שהרי האומות ביטלו את ההסכם.

ועוד אפשר לומר, שיעקב נתן הכל לעשו, חוץ מארץ ישראל שהיא קנינו של ה' ואין כל אומה יכולה לשלוט בה, וכל השפע בא דרך ארץ הקודש. ויש לאומות שפע רק בשעה שלא נלחמים על הארץ ואינם מצערים את בני ישראל בארצות גלותם, אלא שהאומות מפירות גם הסכם זה, ואז הקב"ה אומר לבני ישראל לקיים תורה ומצוות ולמות על דברי תורה שלא ימותו בגלות, ויתחזקו בעבודת ה', ואז את קדשיו לו יהיו, ארץ ישראל תהא שלנו בלבד, והיא כטרקלין בפני כל הארצות.

גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד

וככל שאדם עמל בתורה הרי הוא זוכה להארה מהתורה, ועל ידי זה הוא מתגבר על היצר הרע ואם ח"ו קורה שאדם נכשל והוא חוטא, הרי בכך גורם שהקליפה מתלבשת על גופו וחושך גדול סובב אותו (זוה"ק ב, רמג).

כתיב (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. הן ידוע שאדם נברא עם כוחות גדולים לעבוד את בוראו, שהרי רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו הם כנגד תרי"ג מצוות (מכות כג. מ"ת לב, א. זוה"ק א, קע:),

תיקו"ז כא, נה), ואם הוא שב בתשובה שלימה אל ה' בכל לבו ומקבל על עצמו עול תורה ועול מלכות שמים, הרי בכך פורק מעליו את הקליפה שנתלבשה על רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

זה שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו, לא נאמר איש, אלא נאמר ואיש, האות ו' באה ללמדנו על אדם שנברא ביום השישי (בראשית א, כו. סנהדרין לח). בקדושה ובטהרה כסולת נקיה, ואז ה' נגע בפיו שנאמר (בראשית ב, ז) ויפח באפיו נשמת חיים, בבחינת מאן דנפח מדיליה נפח, לעשותו קדוש וטהור שכל רמ"ח ושס"ה שלו יהיו בקדושה נגד תרי"ג מצוות. ואז קדשיו שייכים לו.

אבל משירוד לדרגת איש, והוא חוטא, ואחר כן אשר יתן לכהן, הוא שב בתשובה שלימה אל ה' יתברך (הכהן הוא הקב"ה), ואז לו יהיה, ה' יתברך משיבו אליו ומקבל את תשובתו, ואת הכל הוא מוחק, בבחינת מה שנאמר (ישעיה א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

רואים מכאן, עד כמה גדול כח התשובה, הבאה על ידי עמל התורה, לזכך ולקדש את כל גופו של אדם, להיותו כנוול מחדש, כאילו לא חטא.

וכבר אמר ריש לקיש (יומא פו:): גדולה תשובה שזדונות נעשים לו כזכויות, וגופו חוזר לקדושתו כפי שהיה בתחילה, בעת בריאתו ביום השישי.

ולפי הדברים הללו, יבואר סיפור נורא שהיה אצל רבי יוחנן וריש לקיש. חז"ל אומרים על ריש לקיש (בבא מציעא פד): שראה את רבי יוחנן רוחץ בירדן וקפץ אחריו למים. אמר לו רבי יוחנן חיללך לאורייתא, פירוש כוחך גדול לסבול עול תורה וכו'. אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש אם תחזור בך (פירוש דריש

לקיש היה ראש הגולנים) ותשוב בתשובה אתן לך את אחותי לאשה, קבל עליו ריש לקיש לשוב, אבל אז כבר לא יכל לחצות שוב את נהר הירדן. נתיישב ריש לקיש ללמוד אצל רבי יוחנן, ומשהגיעו לדין הסייף והסכין וכו' מאימתי מקבלין טומאה נחלק ריש לקיש על רבי יוחנן ואמר מעת שמצחצחון במים. אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש ליסטים היית אתה וליסטים יודע בעיני ליסטיות אז הגיב ריש לקיש ואמר "ומאי אהנית לי, התם רבי קרו לי והכא רבי קרו לי", פירוש, גם אצל הליסטים הייתי נקרא רבי. השיבו רבי יוחנן, אהנית לך שנכנסת בצל כנפי השכינה וכו', יעויין שם כל הענין.

וראיתי בספר שמקשה הרבה על מאמר חז"ל זה, כי הוא תמוה ומחוסר הבנה. לכאורה, איך פה קדוש כמו ריש לקיש יאמר התם רבי קרו לי והכא רבי קרו לי, האין בזה הבדל בין אז לעתה ולא מיבעיא לפירוש רש"י ז"ל שפירש התם רבי קרו לי, שהייתי רבן של ליסטים, בוודאי גדולה התמיהה, וכי אין חילוק בין אז לעתה, והרי אז היה רבן של ליסטים ועתה הוא רבן של ישראל, והרי לא השם בלבד גורם להקרות רבי, אלא המהות, שאז היה רוצח ועתה הוא רבי גדול בתורה.

אלא אפילו לפי פירוש רבינו תם (תוד"ה אי) שפירש דריש לקיש מקודם ידע הרבה אלא שפרק עול תורה ונעשה עם הארץ ועסק בליסטיות, אם כן מובן מה שאמר לו מעיקרא רבי, דגם לפני שנעשה ליסטים היה רבי וידע ללמוד הרבה, אפילו הכי קשה.

דהנה המהרש"א מפרש דמה שריש לקיש השיב לרבי יוחנן, כוונתו היתה, דרבי יוחנן קנטרו ואמר לו ליסטים בלסטיותיה ידע, השיבו ריש לקיש עוד לפני שנעשיתי ליסטים ידעתי שצחצוחן הוא גמר מלאכתך,

מתשת כוחו של אדם (סנהדרין כו:), וכבר קראו לי בשמים רבי על אף שהייתי עדיין לסטים שהרי קבלתי על עצמי לעסוק בתורה לשמה.

אבל אתה, כשהצעת לי את אחותך לאשה בשכר לימוד התורה, הרי שהכנסת אותי לנסיון גדול ללמוד תורה שלא לשמה. ואם כן מאי אהנית לי. מזה הועלת לי, ולא בעבורך שבתי בתשובה, ואיני חייב לך מאומה ואולם, רבי יוחנן סבר כי בעבורו שב ריש לקיש בתשובה, שהרי הוא היה הגורם לריש לקיש שירוך אחריו בחושבו שהוא אשה, ובשלו הרהר בתשובה, ואם כן אין זה משנה אם קראו לו רבי, שהרי סוף כל סוף הוא גרם לריש לקיש לשוב ומכיון שרבי יוחנן כל ימיו חשב שהוא החזיר את ריש לקיש בתשובה, והנה עתה הוא שומע (בעת שלמדו) כי ריש לקיש לא שב בעבורו, אלא עוד קודם. וגם שמע שריש לקיש כועס על שהכל היה שלא לשמה היטב חרה לו, והקפיד על ריש לקיש, ולכן נפטר ריש לקיש.

ואכן, מצינו שם בחז"ל (ב"מ פד.) שבשעה שנחלה ריש לקיש באה אשתו (אחותו של רבי יוחנן) אל רבי יוחנן ובקשה רחמים על בעלה, ורבי יוחנן השיבה עזבה יתומיך אני אחיה וגו' (ירמיה מט, יא), ולא רצה לרחם על בעלה, גיסו שכן האשה גם סברה שריש לקיש שב בתשובה וקיבל על עצמו ללמוד תורה לשמה ולא משום נשיאת אשה, שכן ידעה שריש לקיש היה בחינת ואיש את קדשיו לו יהיו, שכל חזרתו בתשובה היתה לקדש רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו ולעשות נחת רוח ליוצרו, בבחינת לכהן לו יהיה.

ועוד מצינו, שלאחר פטירתו של ריש לקיש נצטער מאוד רבי יוחנן, שלא מצא תלמיד כמותו, ושלחו אליו את רבי אלעזר בן פדת, וכל מה שאמר רבי יוחנן היה מביא לו תנא דמסייע לו, ואמר לו רבי יוחנן אתה

ואף לפי רש"י חלשה דעתו של ריש לקיש שרבי יוחנן קורא לו לסטים.

ואם כן קשה גם לפירוש תוס', דאפילו שריש לקיש ידע הרבה קודם שנעשה לסטים אבל הרי פרק עול תורה ונעשה לסטים, ורבי יוחנן החזירו בתשובה וקירבו תחת כנפי השכינה, ועשה עמו טובה גדולה, ואם כן מהו שריש לקיש אומר לרבי יוחנן התם רבי קרו לי.

אבל לפי המבואר בפסוק ואיש את קדשיו לו יהיו וגו', נבין בדברי הויכוח שהיה בין ריש לקיש ובין רבי יוחנן כשראה ריש לקיש את רבי יוחנן בנהר חשב שזאת אשה, ותיכף ומיד קפץ למים, אבל אחר כך משהתברר לו שהוא איש, יכל לכאורה להרע לו שכן היה ראש הלסטים ואם ריש לקיש לא עשה כן אלא התחיל לדבר עם רבי יוחנן, משמע איפוא שכבר באותו רגע נוכח ריש לקיש בטעותו, והבין עד היכן הגיעה שפלותו בכך שרץ אחר איש שחשבו לאשה אז החל בהרהורי תשובה, ורבי יוחנן, כשראה את הרהורי התשובה של ריש לקיש ניצל את השעה הזאת להביאו שוב אל לימוד התורה ולעשיית תשובה. בכך עצמו היה טמון הויכוח ביניהם.

ריש לקיש סבר שהוא עצמו החל בהרהורי תשובה, אף לפני שרבי יוחנן דיבר עמו, לאחר שראה עד היכן הגיעה שפלותו. וראיה לכך, שכן היכן מצינו שראש ליסטים על ידי שיחה אחת ישנה את דרכו מן הקצה אל הקצה משום כן אמר ריש לקיש לרבי יוחנן התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי, דהיינו, אפילו שנפגשתי עמך בהיותי ראש ליסטים, הרי ברגע שהרהרתי בתשובה קרו לי בשמים רבי, שהרי יש קונה עולמו בשעה אחת (עבודה זרה י:). ואם כן כבר כשקבלתי על עצמי עול תורה ותשובה התקדשתי, ולא יכולתי לחצות שוב את הירדן כי תורה

תורה לשמה, ולא משום נשיאת אחרות לאשה, משום שידע שריש לקיש הוא אכן בבחינת ואיש את קדשיו לו יהיו, בקדושה ובטהרה [ועל דרך הרמז, ואיש את קדשיו לו יהיו עם התיבות, עולים בגימטריא מכון כמו התיבות רבן שמעון בן לקיש]. ובתשובתו הגיע אכן עד כסא הכבוד.

חפץ להתדמות לבר לקישא, שהרי בר לקישא היה מקשה כ"ד קושיות ומתרץ כ"ד תירוצים ואתה לא, עד שנעקרה דעתו של ר' יוחנן ונשתטה. בקשו חכמים רחמים עליו ונסתלק הרי שגם רבי יוחנן הצטער צער רב על הסתלקותו של ריש לקיש, שכן הבין שכל חזרתו של ריש לקיש בתשובה היתה בעבור

קצ"ר האומ"ר:

חז"ל אומרים על ריש לקיש שראה את רבי יוחנן בנהר וקפץ אליו, ומשהגיע אמר לו רבי יוחנן חיילך לאורייתא, וביקשו שישבו בתשובה ויתן לו את אחרותו לאשה, משלמדו דיני טומאה אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש ליסטים יודע בלסטיות, והשיבו ריש לקיש מאי אהנית ליה, התם רבי קרו לי (אצל הליסטים) והכא רבי קרו לי, וקשה, הרי יש חילוק עצום בין אז לעתה, ואיך מלאו פיו של ריש לקיש לומר כן לרבי יוחנן והרי עתה הוא רבי אחר, של בני ישראל, וכל זאת בזכותו של רבי יוחנן, ואיך אמר כן לרבי יוחנן.

אבל, ידוע מה שכתוב ואיש את קדשיו לו יהיו, כי אדם שעומל בתורה הרי שאיבריו מתקדשים ואם חוטא ושב בתשובה הרי הוא מסלק מעליו את הקליפה וכולו קודש לה' יתברך, לכהן לו יהיה, וכולו תורה לשמה. הוא שאמר ריש לקיש לרבי יוחנן, הרי אני התחלתי קודם בתשובה לאחר שחשבתי שאתה אשה, ולא אתה השבת לי את דרך האמת, ולא עוד אלא שאתה רוצה שאלמוד שלא לשמה - בעבור נשיאת אחרותך לאשה, וכבר בשמים קראו לי רבי מששבתי, ואתה איפוא לא הועלת לי כלום. מה שאין כן רבי יוחנן הבין שבזכותו שב (כי חשבו לאשה) והוא הגורם, ומכיון ושמע עתה שהוא הכשילו בנסיון הקפיד עליו ונפטר ריש לקיש.

ואולם, אשתו של ריש לקיש שבקשה רחמים על בעלה ידעה שריש לקיש הוא בבחינת ואיש את קדשיו, כי נתקדש ברמ"ח ושס"ה שלו, וגם רבי יוחנן הבין לבסוף כך, שהרי נצטער מאוד על הסתלקות ריש לקיש עד שנשתטה ונפטר גם הוא, כי הבין שריש לקיש התקדש והגיע למה שהגיע בזכות עצמו, וכולו קודש לה' יתברך ותשובתו מגעת עד כסא הכבוד.

מעלת הנזירות – פרישות וקדושה כנגד היצר הרע

ובאמת איש זה הוא חוטא, על שציער עצמו מן היין (נזיר יט.). וכבר נאמר עליו (במדבר ו, יא) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש ואדם זה הוא נזיר בקדושתו והיה עליו להיות נזיר לעולם, ויהיה קדוש לאלוקיו, כמו שכתוב (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, השוה הכתוב אותו לנביא, ומשום כן הוא צריך כפרה על ששב להטמא בתאוות העולם. עיי"ש.

כתיב (במדבר ו, ב ה) איש או אשה כי יפליא לנדור נזיר וגו' מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל וגו' תער לא יעבור על ראשו וגו' על נפש מת לא יבוא וגו'. ואם נטמא עליו להביא ביום השמיני קרבן לחטאת.

והרמב"ן (שם, ו, יד) כבר מסביר בטעם קרבן זה באם נטמא, שאין לו שום טעם,

ויש להבין, מדוע דווקא על הנזיר אסרה התורה שתיית יין, גילוח שער, וטומאת מת.

ונראה בביאור הענין. אדם החפץ להתדבק ביותר בה' יתברך, עליו להיות בראשונה פרוש ומובדל מעולם הזה ומתענוגיו, כמו שמצינו בפסוק (ויקרא יט, ב) קדושים תהיו, ופירש רש"י הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה.

וכבר פירש הרמב"ן בביאור קדושים תהיו פירוש אחר, כי התורה אסרה עבירות החמורות והמפורשות המביאות לניאוף וזימה וכו', אבל כאן באה התורה הקדושה וציוותה אותנו בדבר כללי שנהיה קדושים ופרושים מהמותרות וכו'.

וכן אמרו (ברכות נג: זוה"ק ב, רסח.) והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב, שהם מצוות שצונו כדי להתרחק מהטומאה והם סייגים וגדרים להרחקה.

וכן מצינו באמת בחז"ל (יבמות כ.) קדש עצמן במותר לך, וכפירוש רש"י שם: קדש עצמן להזהר אף במותר לך שלא תבוא לידי עריות האסורות ממש מן התורה.

והנה בזה, מצינו ביין מצד אחד שהוא משמח לב אלוקים ואנשים, כמו שכתוב (תהילים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש, ואמרו (פסחים קט.) אין שמחה אלא ביין, ואם כן על ידי היין יכול אדם לעבוד יותר טוב את בוראו, כמו שנאמר (תהילים ק, ב) עבדו את ה' בשמחה, כי היין מביאו לשמחה, ומידת השמחה זה יסוד גדול בעבודת ה'.

וכבר מצינו שכל התוכחות נאמרו לבני ישראל על שלא היו בשמחה, כמו שכתוב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה'

אלוקיך בשמחה. הרי שהיין המביא שמחה הוא דבר גבוה מאוד.

ואולם, מצד שני, מצינו שעל ידי היין עלול אדם להגיע לדברים בלתי רצויים, כמו שמצינו אצל נח (תנחומא בראשית יג) על הפסוק (שם, ט, כ) ויחל נח איש האדמה ויטע כרם, שנעשה חולין אז בא השטן לפניו ורצה להיות שותף עמו בכרם זה שפירותיו מתוקין ושחט בתחילה כבש, ואחר כן הביא השטן ארי והרגו, ואחר כן הביא חזיר והרגו (ר' ילקוט"ש בראשית סא), ואחר כן הביא קוף והרגו וזרק מדמיהן על הכרם ללמדנו שבתחילה אדם תם כמו כבש, אחר כך גבור כארי, אחר כך מתלכלך כמו חזיר, ואחר כן משמשכר נעשה כקוף לרקד ולהוציא נבלות הפה וכו' וכל זה אירע לנח הצדיק [א.ה. ראה שם בכלי יקר מה שכתב בענין נח].

ומצינו גם בגמ' (ברכות סג. סוטה ב.) למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ואם כן, נזיר זה הרוצה להתקדש ולהטהר והוא מזיר עצמו מיין, הרי הוא עושה כן מפני ב' סיבות. האחת כי רואה סוטה בקלקולה. והשנית כי הוא חפץ להתעלות ביתר שאת ויתר עוז בעבודת ה' מתוך שמחה ואפילו שידוע שיין משמח לבב אנוש, על כל זה אינו חפץ בשתיית יין כי עלול גם לחטוא בגלל יין, וכל חפצו להתעלות ולהתקרב אל ה' יתברך ע"י תורה המביאה גם כן שמחה, כמו שכתוב (תהילים יט, ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב.

איזהו גבור, הכובש את יצרו

ולא עוד, אלא שהנזיר אינו מגלח שערותיו, כי רוצה לכבוש את יצרו, שהרי כידוע, כשאדם מגדל שערות ראשו הוא נראה נאה יותר, ואז יצרו רוצה להכשילו

ולמשול עליו ועל ידי זה חפץ להחטיאו. אבל הנזיר כובש את יצרו ועושה כנגדו, וזאת עבודה קשה מאוד.

ובאמת גם בזה מצינו ראייה בחז"ל המספרים לנו (נדרים ט:) על אותו נזיר שהיו לו הרבה שערות ובא לשמעון הצדיק כדי לגלח את שערותיו, כי ראה את בבואתו במעיין ופחו עליו יצרו מאוד ורצה להכשילו, ואז נשבע ואמר העבודה שאגלחך לשמים, ונשקו שמעון הצדיק על ראשו.

ורש"י שם פירש: ופחו עלי יצרי, כי היצר הרע ביקש להביאני לידי מעשים רעים לטרדני מן העולם. הרי איפוא שערות הרבה הם מקור ליצר הרע להחטיא. אבל הנזיר בדווקא עושה כן כדי לכבוש את יצרו ולהתגבר עליו.

זהו ענין הנזיר. נזיר הוא אותיות נר, יז, המרמזים למצוות ולתורה. נר הוא מצוות, כמו שכתוב (משלי ו, כג) כי נר מצוה, וזו הוא בגימטריא טוב, שהוא תורה, כאמרם ז"ל (אבות ו, ג. ברכות ה.) אין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו.

ואם כן מובן היטב מדוע בשעה שמבטל נזירותו עליו להביא קרבן חטאת, שהרי בזמן נזירותו עסק בתורה ובמצוות מתוך פרישות וקדושה, בכוחות עצמו, מבלי להיעזר בדברים אחרים כמו יין ואפילו שיין גורם ליישוב הדעת ולשמחה, כמו שמצינו אצל יוסף ששלח לאביו עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים (בראשית מה, כג), ומדו מטוב מצרים, אומרים חז"ל (מגילה טז:) ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו.

ואם כן עתה, בשעה שמבטל את נזירותו, הרי שיש לו מעט ירידה מקדושתו, וחוטא בזה ועל זה יש לו להביא קרבן חטאת. ולכן גם מוזהר שלא להטמאות למת, כי הוא

מקור הטומאה, ונזיר כידוע הוא מקור הקדושה.

ויש לנו לידע, שאפילו שכיום שאין נוהג דיני נזירות, אבל ע"י קיום המצוות ולימוד התורה אפשר להגיע לידי שמחה והתקרבות לה', ואפילו בלא עזרת היין המשמח ובשביל להראות חיבתו לה' יתברך אין צורך בגידול שערות הראש, כן ע"י שמכניע את היצר הרע המצוי על ראשו הרי הוא מראה בזאת חיבה יתירה לה' יתברך.

ובפרט כשעוסק בתורה הקדושה הרי הוא מנצח את היצר הרע, כי התורה תבלין ליצר הרע (קידושין ל:) ואם עוסקים בתורה אין נמסרים בידו של היצר הרע. ואם פגע בנו מנוול זה, היצר הרע, נמשכנו לבית המדרש והוא נימוח ומתפוצץ (קידושין שם). וכאשר אדם מתגבר על היצר הרע שכתוב גדול יותר ויותר.

ואפשר, שמהאי טעמא מגלחים שערות ראשו של ילד קטן בהגיעו לגיל שלוש, לרמז, שאם יצרו של אדם מתגבר עליו בבחינת שערות הראש, על כל אדם להיות נעזר בתורה הקדושה ובמצוות שהם כלי נזק כנגד היצר הרע וכנ"ל וזהו גיל שלוש, שהוא גימל, מלשון ויגמל, להתחיל להבין ולהבחין בין צד ימין לצד שמאל, ואז נגמל מיצר הרע, ולכן גוזזים שערות ראשו כדי שהקליפה לא תתגבר עליו.

ולא עוד, אלא שנהגו לגזוז שערותיו בל"ג בעומר, יומא דהילולא דרבי שמעון בר יוחאי, ורמזו לדבר: ל"ג הוא אותיות גל, מלשון גילה ושמחה, לעבוד את ה' יתברך מתוך שמחה, מתוך תורה (מבלי להיעזר בשמחת דברים אחרים כמו יין וכנ"ל), וזהו מה שכתוב (תהילים קיט, יח) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, שמחה ע"י תורה ואף גם שמחה ורעדה, כמו שנאמר (שם, ב, יא) וגילו

ברעדה, ונאמר (שם, ק, ב) עבדו את ה' בשמחה, כי כל התכלית להיות בשמחה ע"י התורה הקדושה, וזהו גזיות השערות, להתגבר על הקליפה והסט"א.

זהו ענין הנזיר, המתעלה ע"י תורה ומצוות, ועל ידי כבישת היצר הרע, וכי כך נחשב לו הדבר לנזירות דקדושה להתגבר על היצר, ולהתעלות.

קצי"ר האומ"ר:

על הנזיר בעת נזירותו נאסרה שתיית יין וגילוח שער, ויש להבין בטעם הדבר. ובאמת אדם הרוצה להתקדש ולהתעלות עליו לפרוש מתענוגי העולם, כמו שכתוב קדושים תהיו וכפירוש רש"י להיות פרוש מעריות, והרמב"ן פירש יותר שהוא בבחינת קדש עצמך במותר לך להתקדש גם במותר לו.

ואם כן יין יכול להביא לידי שמחה גדולה, אבל מצד שני יכולים להתקלקל על ידו כמו אצל נח שכתוב ויחל נח, ובגלל הכרם והיין ירד ממדריגתו. ע"כ הנזיר אסור ביין כי רואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מיין, וגם שרוצה להתעלות בעבודת ה' בתורה בשמחה ללא דברים אחרים המסייעים לשמחה - כמו יין וכדו', כי התורה עצמה משמחת.

ולכן גם אסור בגילוח שער, שהרי לכאורה השער מביא להתגרות היצר ולחטא כמו אצל אותו נזיר דשמעון הצדיק שגילח את שערו, אבל כאן בדווקא אינו מגלח שערו כי רוצה לכבוש היצר. ונזיר כידוע הוא אותיות נר יז, מצוות ותורה, ומכיוון ובעת נזירותו עסק בתורה ומצוות בקדושה ועתה נטמא על כן ירד ממדריגתו וצריך להביא קרבן חטאת.

ואפילו שכיום אין דיני נזירות אבל ע"י תורה ומצוות יכולים להחשב כמו נזירים בקדושה ובפרישות, כי התורה תבלין ליצר הרע כידוע. ולכן מגלחים שערות הילד בגיל שלוש, ג' מלשון הגמל מיצר הרע, שהקליפה לא תשלוט עליו, וגם מגלחים בל"ג בעומר, שהוא אותיות גל גילה ושמחה, דיש לעבוד את ה' בשמחה וברעדה - וגילו ברעדה. ואם עושה כן הרי הוא כובש את היצר הרע ומתעלה בקדושה ובפרישות.

קדושת הנזיר – ביטול היצר הרע

כתיב (במדבר ו, ב יד) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר וגו', מיין ושכר יזיר וגו' כל ימי נדר נזיר תער לא יעבור וגו' קדוש יהיה וגו' על כל נפש מת לא יבוא וגו' והקריב את קרבנו לה' וגו' וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת וגו'.

כמו כהן גדול שאסור לו להטמא אפילו לאביו ולאמו (ויקרא כא, יא), וגם בגדיו כידוע מכפרים על עוונות בני ישראל (זבחים פח: ערכין טז). והוא קדוש, כמו כן הנזיר מתקדש בקדושתו ובמעלתו.

ולעניות דעתי אפשר להסביר, מדוע ציוותה התורה בדווקא על שתיית יין וגילוח שער בנזיר, דברים שיביאווהו לתכלית גודל הקדושה, שכן התורה הקדושה נותנת עצה לאדם, שאם רוצה להיות שלם במידותיו

התורה מדברת כאן על אדם הרוצה להתקדש ולהיות כל כולו לה' יתברך, וחפץ להתנור מהבלי העולם הזה ולהיות כקרבן לפני ה' יתברך, כי ברצונו להתקדש יותר מכל המצוות האמורות בתורה מאותו אדם דורשת התורה ב' דברים, שלא לשתות יין

שערי מאוד יפה, על כן נשבעתי שאגלחנו לשמים. אמר לו שמעון הצדיק כמותך ירבו נזירים בישראל, עד כאן.

רואים ממעשה זה את גודל קדושתו ומעלתו של אותו נזיר, שכן התירו לו להתגלח באשר היתה לו הנאה משערו הנאה, והרגיש שהיצר הרע מתגבר עליו ומשום כן רצה לבטל את היצר הרע ולהשחית את שערו הנאה, משום כן נשקו שמעון על ראשו ואמר לו כמותך ירבו נזירים בישראל, הלוואי וכולם יהיו נזירים אמיתיים כמותך לשם ה' יתברך ממש. מבלי שתהיה להם כל הנאה וכל ההדרו קטן.

ולא בחנם הנזיר קדוש ככהן גדול, שנותן את כל יישותו לה' יתברך במסירות נפש להיכנס לקדש הקדשים לפני ולפנים ביום הכיפורים לכפר על בני ישראל (ויקרא טז ג), כי הוא דומה למלאך ה' צבקות, כמו כן הוא הנזיר.

ועוד בזאת, יש בנזיר דרך חיים להתגבר על היצר הרע, כמו שאמרו חז"ל (סוטה ב.) כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שכן אדם עלול להיות נשפע לרעה ממה שהוא רואה, וההשפעה היא כל כך גדולה עד שיש לו לעשות גדרים וסייגים, בבחינת ועשו סייג לתורה (אבות א, א), להדיר את עצמו מכל אותם דברים המביאים תענוג והנאה, באשר על ידי ריבוי התענוג עלול להגיע לידי חטא.

על כן התורה נותנת עצה לאותו אדם שיצרו מתגבר עליו להזיר עצמו מן היין ולא לגלח את שערו, שכן אדם שהוא רגיל בדבר עבירה הרי הוא מוכן להלחם בכל מי שמוכיח אותו, ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך (דברים ח, יד).

על כן עליו להכנע ולהשפיל עצמו ולא לשותות יין, כדי שירגיש שכולו לה' יתברך

ול להיות כולו קדוש עליו להנזר משתיית יין, כי יין כידוע מביא שמחה לאדם, כמו שכתוב (תהילים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש, ואמרו חז"ל (פסחים קט.) אין שמחה אלא ביין.

באשר כל הדברים הגשמיים המביאים שמחה והנאה לאדם הם כתריס חוצץ בפני הנזירות שאינו יכול בשל כך להיות כל כולו לה' יתברך. והרי על הנזיר להיות כמלאך שלא יהנה מכלום, כי אם כל העת יעמוד לשרת את ה' יתברך, ואם ישתה יין בודאי ירגיש מעט הנאה עצמית, על כן אסור לו לשותות יין כדי שירגיש שתמיד כולו לה' יתברך לבדו ולא לעצמו, ואת כל השמחה יתן לה' יתברך ולא לעצמו בכלל בשתיית יין.

ואף גם אסרה התורה לגלח את שערו ושלא יעביר תער על זקנו, שכן הזקן כידוע נותן לאדם הוד והדר, בחינת דיוקנא קדישא (ר' זוה"ק ג, קלא.), ושערות הראש יש בהם צד טומאה, עד שחז"ל אמרו שמי שנוגע בשערות ראשו צריך ליטול את ידיו.

ומצד שני מצינו ששערות הראש מוסיפות יופי לאדם, כמו שנאמר אצל יוסף הצדיק (בראשית לו, ב) והוא נער את בני בלהה, שהיה מסלסל בשערו להיות יפה (בר"ר פד, ז) משום כן דורשת התורה מהנזיר שלא יגלח את שערו, דהיינו, שלא יהנה מהם להיותו יפה, וגם שלא יתהדר בזקנו, כי כל כולו לה'. ועל ידי נזירות ראשו יתקדש גם ראשו וכל איבריו שעלול הוא להתגאות בהם על פי דרך הטבע, כי יגדלם בלי הנאה, וזאת נזירות אמיתית.

וכזאת מצינו בגמרא (נדרים ט.) על אותו נזיר שבא לפני שמעון הצדיק בבקשה להתגלח. שאלו שמעון מה ראית לגלח שערך זה הנאה. השיבו הנזיר: רועה צאן אני וראיתי במים את בבואתי ופחו עלי יצרי שכן

והגשמיות בטלה ממנו וכל הנאה אין בו, ולא יבוא לשמחה עצמית ולהתרוממות הגאווה וכנ"ל. שכן על האדם לצער את עצמו מהגשמיות שלו ביותר.

ואף גם עליו להזהר שלא לגלח את שערותיו, שלא יהיה לו הנאה ותענוג גופני, ולא יהיה כיפה תואר, ואם יהיו לו הרבה שערות לא ירום לבבו, כי את היופי שלו הרי הוא מקדיש לה' יתברך, ועל ידי זה נלחם עם היצר הרע בכל יום, שכן את כל ההנאה שלו, שהם שתיית יין וגילוח שער, הוא נותן במתנה לה' יתברך, כי מתנור מגשמיות וכל כולו קודש לה' יתברך.

כל זאת היה כשבית המקדש היה קיים ועומד על מכונו. אבל כיום, עת חרב בית מקדשנו אין יכול אדם להיות נזיר, שהרי לא יוכל להביא קרבן באם מבטל את נזירותו. אם כן כיצד יתרחק מהשפעות היצר הרע, וכיצד יתרחק מהשפעת הסביבה זאת ע"י בית המדרש, שכן כתיב (יחזקאל יא, טז) ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי

מדרשות (מגילה כט.), כי בית המדרש חשוב כבית המקדש, ועל זאת אמרו (קידושין ל:) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, ולא אמרו אם פגשת, אלא אם פגע, שכן עצם הדבר שאדם פוגש יצר הרע הוא עצמו פגיעה במעשיו (שלא נהג כראוי) ואם מושך את היצר הרע לבית המדרש אז ניצל ממנו ע"י לימוד התורה, כי תורה מגנא ומצלא (סוטה כא.) והיא תבלין נגד היצר הרע (קידושין ל: ב"ב טז.). ואדם שהולך לבית המדרש אין לך נזירות גדולה מזו, כי מתנור מגשמיות.

ובאמת, לאו דווקא בבית המדרש, שכן פעמים שהיצר הרע בא עמו לבית המדרש ושם יפריע לאחרים ללמוד, שכן על האדם למשוך את היצר הרע לבית המדרש ושם יכנס לבדו ואת היצר ישאיר בחוץ.

אבל העיקר הוא לעמול בתורה, כמו שכתוב (משלי טז, כו) נפש עמל עמלה לו (ר') סנהדרין צט:), וכך יתנור מכל הגשמיות ויקדיש את כולו קודש לה' יתברך ולתורתו.

קצי"ר האומ"ר:

קדושת הנזיר גדולה עד מאוד, ואם רוצה להתקדש כולו לה' יתברך עליו להתנור משתיית יין ומגילוח שער. כי יין משמח לבבו וא"כ עלול לשמוח גם בגשמיות, על כן עליו להנזר מיין שכל כולו יהיה לה' ולא יהיה לו הנאה מגשמיות כלל. ואף גילוח שער כן הוא כי שער הוא ענין של יופי ומשום כן יש עליו להתנזר מכך שלא יהנה מגשמיות ומרצונו שלו כי אם כולו לה' כמו כהן גדול. וכבר מצינו בנזיר אצל שמעון הצדיק שחפץ לגלח כי רצה על ידי זה לבטל כליל את היצר הרע שלא לילך אחר יצרו כי אם אחר ה' יתברך. ועוד בנזיר מצינו את ענין הראיה - שאם רואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מיין, שלא יבוא לגאווה ולאיסור, ולא יגלח שערו שלא יהיה לו הנאה ותענוג גופני כלל.

וכיום, הנזירות הוא בלימוד ועמל תורה בבית המדרש, כי על ידי זה מתגבר על היצר הרע ומתנור מכל דברים גשמיים וכל כולו קודש לה' יתברך, כי את היצר הרע משאיר מחוץ לבית המדרש, והוא נכנס פנימה לעמול בתורה הקדושה.

איזוהי דרך ישרה?

כל אדם יכול להיות בבחינת נזיר, להתקדש כולו לה' יתברך. ואם בזמן בית המקדש עשה כן ע"י שלא שתה יין ולא גילח שערותיו, הרי שכיום כשאין בית המקדש, ע"י עמל ולימוד התורה הרי הוא מתקדש כנזיר ואין לך נזירות גדולה וחשובה מזו, כי על ידי זה מתגבר על היצר הרע וכל כולו קודש לה' יתברך.

בהעלותך את הנרות... שלך גדולה משלהם

ד. למה לאחר שהקב"ה פייס את דעתו של אהרן הכהן, ממשיכה התורה מיד ומסבירה כיצד נעשתה המנורה (במדבר ח, ד) וזה מעשה המנורה מקשה זהב וגו', והרי מעשה המנורה כבר נאמר בפרשת תרומה (שמות כה, לא), וא"כ לאיזו תועלת נכתב כאן שוב מעשה תיקון המנורה.

ה. גם בלשון הפסוקים יש לדקדק, מדוע נאמר בהעלותך את הנרות ולא נאמר בהדלקתך. ומהו הלשון וזה מעשה המנורה, מהו לשון העשיה.

ונראה בביאור הענין. ידוע הוא שאהרן הכהן הצטיין באופן יוצא מהכלל במידת השמחה בהצלחת הזולת, ושמחתו לא היתה מן השפה ולחוץ כי אם חקוקה בלבו, כמו שה' מעיד עליו (שמות ד, יד) וראך ושמח בלבו, כי שמח על שאחיו משה עלה אז לגדולה.

ועד כדי כך שמח על שמשו רבינו עלה לגדולה עד שחז"ל מעידים עליו (ר"ר ה, ו) אילו היה יודע אהרן שהקב"ה יכתוב עליו הנה הוא יוצא לקראתך בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו דהיינו, אם אהרן היה יודע שממנו ילמדו לדורות לשמוח בשמחת הזולת היה עושה כן בתופים ממש. ובודאי שלא לשם כבודו התכוין שה' יכתוב עליו כזאת (עפ"י פירוש היפה ענף שם במדרש). וא"כ כיצד יגיע לחלישות הדעת.

אהרן הכהן חלשה דעתו על שלא הוא ולא שבטו לא השתתפו עם הנשיאים

על הפסוק (במדבר ח, ב) דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות וגו', פירש רש"י בשם חז"ל (תנחומא כאן ה, ר' גם במ"ר טו, ב-ו) למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמדם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה עומד ומדליק ומטיב את הנרות. ע"כ.

ויש להבין בדברים אלו כמה תמיהות.

א. כיצד יתכן שאהרן הכהן, בחיר ה', אהרן אשר בחר בו (תהילים קה, כו) לעמוד ולכפר על בני ישראל תחלש דעתו על שלא השתתף עם הנשיאים בחנוכת המשכן והמזבח והרי להיפך, היה צריך לשמוח שמחה גדולה על שהנשיאים זכו פעם אחת להקריב קרבן על המזבח, ואילו הוא עומד ומקריב בכל עת ובכל שעה, כי הוא ושבטו נבחרו לעמוד לפני ה' ולשרתו ולברך בשמו, ומדוע איפוא חלשה דעתו.

ב. מדוע באמת משה רבינו ושבטו, שבט לוי לא חלשה דעתם שלא השתתפו כלל בחנוכת הנשיאים במשכן ובמזבח.

ג. מהו המיוחד בהדלקת ובהטבת הנרות, עד שהקב"ה אמר לו כזה לשון "חייך שלך גדולה משלהם", וכי הקרבת קרבנות אינה חשובה, מה גם שלכל קרבן יש פרשה מיוחדת בתורה, ומדוע הנרות חשובים יותר מאשר קרבנות.

העליון, ואפילו אם רק אחד משבטו יקריב אזי ג"כ היה ממשיך שפע טוב על כל השבט כולל אהרן.

ועל זה הצטער וחלשה דעתו, כי הרגיש את ההפסד שנגרם להזולת במה שלא ניתנה לו אפשרות להתעלות ולילך מחיל אל חיל ולהוסיף קדושה על קדושתו.

ועל כך אמר לו הקב"ה שלך גדולה משלהם, כי עצם הדבר שחלשה דעתך על שלא זכית להוסיף קדושה ולהשפיע על כולם ממקור הברכות, חלישות דעת זו היא גופא התעלות, וגדולה מכל מה שעשו הנשיאים, וא"כ כדאי הדבר שחלישות דעת זו תביא אותך להשתוקקות ולהתעלות ביתר שאת ויתר עוז, והיא תעלה לפני יותר מכל הקרבנות.

וזהו שאמר לו חייך, חייך שלך דייקא. כי אדם המשתוקק להתעלות לפני ה' ואינו יכול והוא מצטער על כך, אז ה' יתברך מחשיב לו צער זה כמו שעשה את המעשה, בבחינת חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (ברכות ו).

זהו שנאמר אצל אהרן שלך גדולה משלהם שאתה עומד ומדליק ומיטיב את הנרות, כי אתה גם הצטערת על שהשני לא יוכל להתעלות, ובכך זכותך עצומה יותר משלהם.

ואמנם אהרן הכהן קיבל שכר מה' יתברך שאמר לו בהעלותך, לשון עליה, שיעלה ויתעלה במדריגות. ומהו הענין במדריגות אלו. אבל, כידוע על ידי החשק וההתלהבות של אדם הרי הוא זוכה להתעלות ואפילו שבפועל אינו מקיים המצוה, באשר כל יישותו ורצונו להתעלות אל מול פני המנורה, השכינה הקדושה, וכל שכן כשמעלה את חבירו ועוזר לו ג"כ בבחינת איש את רעהו יעזורו (ישעיה מא, ו) אז

בהקרבת הקרבנות, שאם היה משתתף בוודאי היה מוסיף עוד התעלות בעבודת ה' יתברך ועוד השגות, ודבר זה היה משפיע על כולם לטובה.

הרי שאהרן לא חשב כלל על טובתו האישית, כי אם חשב כיצד להתעלות בעבודת ה' יתברך וללכת מחיל אל חיל, ותמיד חיפש דרכים להתעלות בין אם בדרך הטבע ובין אם ממעל לטבע, כי בעבודת ה' אין קץ וגבול, וככל שאדם מתקרב אל ה' הרי הוא רואה שהוא עדיין רחוק ממנו ויש לו עוד להתעלות, וזאת חפץ אהרן.

וכבר מצינו כן מבעל הנועם אלימלך שכותב בספרו "לקוטי שושנה" על הפסוק (תהילים קיח, יט) פתחו לי שערי צדק אבוא במ אודה י ה', כי הנה מידת הצדיקים שככל שעובד את ה' הרי הוא מבין שאינו יכול להגיע אל תכלית העבודה כי אין סוף בדבר, וזהו עיקר הבנת הצדיק להמשיך ולעבוד, וזאת עיקר העבודה לעבוד עוד ועוד.

וזהו שכתוב פתחו לי, פירוש, הצדיק מבקש לפתוח בפניו את שערי העבודה כדי שיוכל להכנס בהם לעבוד עוד את ה' שהרי סבור הוא שלא עשה מאומה. ועל זה משיבין לו (שם, שם, כ) זה השער לה' צדיקים יבואו בו, כי עיקר העבודה היא זאת, לידע שלא עשה כלום ויש לו לעבוד עוד. והבן.

ואם אדם מגביל את עצמו בעבודת ה' ואומר כבר עשיתי די, ופרעתי את חובי ואיני צריך ליותר, זה סימן לירידה גדולה והסכנה מרובה.

חייך שלך גדולה משלהם

רואים מכל הני"ל, עד היכן הגיע טוב מזוג של אהרן הכהן, שכל רצונו להשתתף עם הנשיאים בהקרבת הקרבן היה, כדי שעל ידי קרבנו ימשיך עליהם שפע ברכות ממקור

שבחו של אהרן הכהן

ולפי זה, נבין בהמשך הכתוב, שנאמר (במדבר ח ג) ויעש כן אהרן, ואמרו חז"ל (ספרי ח ה) מגיד שבחו של אהרן שלא שינה. והקשו המפרשים, היתכן שאהרן הכהן ישנה מדברי ה', ואיזה שבח זה לאהרן הכהן בחיר ה'.

ואולם, שבחו של אהרן היה שלא עשה דבר זה לכבודו, להתנאות במעשהו כי בזכותו יאיר לעולם עד יום השביעי, כי את הכל עשה רק לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו לעשות נחת רוח ליוצרו.

וכבר מצאתי כעין זה בספר הקדוש **תפארת שמואל** לכ"ק האדמו"ר מאלכסנדר זצ"ל שמסביר על ענין שבחו של אהרן שלא שינה וכותב, דיש ב' מעלות בצדיקים האחת: שתמיד מחשבתו דבוקה בקדושה עליונה ואינו משגיח על דרכי העולם, כי אם דבוק תמיד להיותו מוסיף והולך בעבודת ה' לעשות נחת רוח ליוצרו והשניה: שכל מגמתו ומחשבתו עבור דרכי העולם להעלותם במעלות הרוחניות ואף שמחסר מעבודתו שלו.

וזהו אהרן הכהן שהעלה בקדושתו את בני ישראל והאיר להם, העלה את נרותיה, את נשמת ישראל כמו שכתוב (משלי כ, כז) כי נר ה' נשמת אדם. ועם כל זאת לא החסיר מעבודתו ולא נחסר מקדושתו ונשאר דבוק בקדושה עליונה.

זהו שכותב עליו המדרש את הפסוק (תהילים לד, י) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, שלא נחסר מעבודתו דבר. ולכל זאת הגיע אהרן בשל ענוותנותו ושפלות דעתו וחלישות הדעת שהיתה לו ואפילו ששמע אחר כן מאת ה' שיקריב וידליק נרות, עם כל זה נשאר בשפלותו,

בדאי יגיע אל מול המנורה, השכינה הקדושה (תיקוני זוהר בהקדמה יג: זוה"ק ב, קמח.), שכן מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ.). וזהו בהעלותך, ב' העלותך, דשניהם מתעלים (ומשום כן לא נאמר בהדלקתך) ומובן היטב מעתה מה היתה חלישות הדעת של אהרן, ולמה אמר לו ה' בהעלותך, מלשון התעלות והתווספות קדושה.

ועדיין צריכין אנו למודעי, מהו המיוחד בהדלקת ובהטבת הנרות. אבל, בהקרבת הנשיאים כל נשיא השפיע לו ולשבטו עד ביאת גואל צדק, מה שאין כן אצל אהרן הכהן, שע"י חלישות דעתו הגדולה שלא זכה להשתוקקות ולהתעלות זכה יותר משאר הנשיאים שנאמר לו בהעלותך.

שכן, ע"י ההדלקה שלו הוא מאיר לשבטו ולכל בני ישראל כאחד בחינת "מקשה תעשה המנורה", לא רק עד ביאת גואל צדק כי אם עד ליום השביעי - יאירו שבעת הנרות, עד בחינת שבת שזהו כידוע לעתיד לבוא, הנמשל לשבת ולעולם הבא (זוה"ח בראשית מח:), והוא יותר חשוב מהנשיאים.

זהו שנאמר במנורה גופא "ועשית את נרותיה שבעה" (שמות כה לו), כי שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות ומשפיע לבני ישראל עד בחינת יום השביעי, יום שכולו שבת (יותר מכל הנשיאים המשפיעים רק עד ביאת גואל צדק) וזאת היא עליה והתעלות שלא תיפסק.

ואם כן, לא בכדי נאמר מיד אחר כך וזה מעשה המנורה, לרמז לנו על אהרן הכהן שזיכה לכל בני ישראל, מקשה זהב, לעשות הדלקה והארה עד ליום השביעי שאז אין יצר הרע. כל זאת בזכות מעשיו הטובים.

ובשל כך זכה למעלה עליונה להעלות נשמות בני ישראל, עכת"ד. והוא כעין שכתבנו להסביר מעלתו של אהרן.

ואולם, משה רבינו לא חלשה דעתו שלא הוא ולא שבטו הקריבו שכן משה רבינו היה כל כך עניו ושפל עד שבכלל לא עלתה בדעתו אותה מחשבה מדוע הוא ושבטו לא הקריבו, וענוותנותו התגברה גם על החלישות הדעת שלו, עד שרק שמח בשמחת אחרים ולא חשב על עצמו כלל.

משום כן זכה שרק עמו ידבר ה' מבין שני הכרובים (במדבר ז, ט), וזכה שהתורה תיקרא על שמו כדכתיב (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי, כי התורה היא אור המנורה, והנרות אלו המצוות, וכל מי שעוסק בתורת משה

רבינו ע"ה, הרי הוא כמי שעומד ומדליק ומטיב את הנרות כל ימי חייו. ולכן משה רבינו זכה גם להיקרא אבי כל הנביאים (ויק"ר א, טו).

ועד כדי כך שמח בשמחת אחרים והרגיש שפל בעיניו, עד שגם ליהושע משרתו אמר על אלדד ומידד (במדבר יא, כט) ומי יתן כל עם ה' נביאים, שלא יצטרכו להגיע אליו ועם כל אחד ידבר ה' פנים אל פנים, הרי שמדריגתו של משה רבינו נשגבה מאוד והיא פלאי פלאים, כי נצטער מדוע אין כל עם ה' נביאים. ולעומתו אהרן הכהן חלשה דעתו על שלא הוסיף קדושה, ועל ידי זה ניתנה לו הזכות להעלות נשמותיהן של ישראל לדורי דורות.

קצי"ר האומ"ר:

ה' אמר לאהרן בהעלותך את הנרות. ולמה. כי חלשה דעתו של אהרן שלא הקריב עם הנשיאים אמר לו ה' שלך גדולה משלהם שאתה עומד ומדליק ומטיב את הנרות. וקשה: היתכן שאהרן בחר ה' תחלש דעתו בשל כך. ולמה משה רבינו לא חלשה דעתו. ומה המיוחד יותר בנרות מאשר בקרבנות. ולמה אח"כ ממשיכה התורה וזה מעשה המנורה והרי כבר נכתב בפרשת תרומה. ולמה נאמר לשון בהעלותך. ומהו לשון מעשה המנורה.

ואולם, אהרן הכהן כידוע הצטיין במידת השמחה של הזולת לעזור ולסייע לאחרים כמו שכתוב וראך ושמח בלבו, כי שמח שיכתב לדורות. אבל חלשה דעתו שלא הקריב עם הנשיאים ולא הוסיף עבודה על עבודתו ולא השפיע על אחרים, וכמה שעשה עדיין לא הגיע כמו שכתב הנועם אלימלך שהצדיק רוצה להיכנס לעבודת ה' ולעבוד עוד ועוד ולראות שעדיין לא פעל מאומה. וזאת רצה אהרן להשפיע לו ולשבטו ולכל ישראל עוד ועוד. ע"כ אמר לו ה' שלך גדולה משלהם, כי עצם הרצון שלך שרצית ולא יכולת היא גופא עיקר העבודה, כי רצית להעלות גם את האחרים וא"כ אתה עומד ומדליק הנרות וזכותך עצומה.

וזהו בהעלותך - לשון עליה במדריגות, כי זכותו של אהרן היתה שגם אחרים יתעלו. וזהו המיוחד בהדלקת הנרות כי הנשיאים השפיעו עד ביאת גואל צדק ואילו אהרן השפיע עד לנרותיה שבעה, לעולם הבא בחינת יום השביעי לעולמי עד, וזה גופא התעלותו, וזה מעשה המנורה, לעשות את כל בני ישראל מקשה אחת לפני המקום. וזהו שבחו שלא שינה, כי הכל נעשה לעשות רצון ה', והוא בחינת הצדיק שאפילו שעמל בשביל אחרים לא נחסר מעבודתו דבר והמשיך להתעלות, כל זאת בשביל חלישות דעתו כי הרגיש את ההפסד שלא הצליח להשפיע טוב על ישראל. וזכה אכן לילך מחיל אל חיל בהדלקת ובהטבת הנרות.

אבל משה רבינו, שהיה עניו מכל אדם לא הרגיש אפילו בחלישות דעת זו, ולהיפך רצה שכל עם ה' יהיו נביאים, ומדריגתו פלאי פלאים, וזכה שה' ידבר אליו, והתורה נקראת על שמו. ואחיו אהרן בחלישות דעתו הצליח להשפיע בהטבת הנרות על בני ישראל עד ליום השביעי, ולהעלות נשמותיהן של ישראל לדורי דורות.

שלך גדולה משלהם... – מעלת אהרן הכהן

להודיענו מה היתה מלאכתו של משה בטרם עלה לגדולה.

אלא שאין זו אלא כעין הקדמה ולהודיענו במה זכה משה להיות מושיעם של ישראל, כי בודאי שהסיבה שה' יתברך בחר בו יותר מכל אחד אחר היא משום מעשיו.

אכן מצינו שכשרעה משה את צאן חותנו במדבר, ברח ממנו גדי קטן, ומשה רדף אחריו עד שהגיע למקום שהיתה שם בריכת מים, ושתה הגדי עד שרוה. אמר משה לעצמו, לא ידעתי שזה שהוא רץ היה מפני שהוא צמא, עכשיו בודאי הוא עייף מחמת הריצה. נטלו משה בזרועותיו והביאו עד מקומו אמר ה' יתברך, אם הוא כל כך רחמן על בעלי חיים, ראוי הוא לרעות את עמי ישראל. וכן מצינו אצל דוד המלך ע"ה (ילק"ש שמות רמז קסט. זוה"ק ב, כא). שלא המליכו הקב"ה עד שבחנו במרעה.

וכן אצל כל צדיק וצדיק בטרם שהקב"ה מקציב לו גדולה, הוא בוחנו באם הוא עומד בנסיונות העולם שנאמר (תהילים יא, ה) ה' צדיק יבחן וגו'.

ואפשר שלזאת הסיבה לא הוזמנו שבט לוי בחברת שאר השבטים, להקריב את קרבנם לה'. מפני שהקב"ה חפץ לנסות את ליבם של אהרן ושל שבטו, באם הם יתרעמו על ה' שלא הזמינם או לאו.

והנה מצאו הקב"ה לאהרן כלי מלא יראת ה', ועלתה בזה חיבתו יותר משאר השבטים, שלא רק שהוא לא התרעם, אלא אף חשש שמא נמצא בו איזה חסרון, ורק את שאר השבטים מצא ה' שהגיעו לשלימות, ומשום כך בחר ה' רק בהם ולא בו.

על הפסוק (במדבר ח, ב) דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות וגו'. דרשו חז"ל (רש"י שם, ח ה) וז"ל למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים. לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה: חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

כלומר, אהרן הכהן נחרד מכך שכל השבטים הקריבו קרבן, ועל ידי זה נתקרבו אף הם לה' יתברך. ואילו הוא ושבטו לא נקראו להקריב קרבן ולהתקרב לה' יתברך. ומשום כך פייסו הקב"ה בהדלקת הנרות ואמר לו שלך גדולה משלהם.

והדברים צריכים ביאור. מדוע הקב"ה לא הודיע לאהרן בתחילה ששבטו הם שיטיבו את הנרות, ואז לא היתה נגרמת לו ולשבטו חלישות הדעת מפני מה הם לא הוזמנו עם שאר השבטים להקריב קרבנם.

ועוד שאל בספר "בית אב", מדוע המתין אהרן להזמנה מצד הקב"ה, ומפני מה לא התעורר בו הרצון ללכת מעצמו עבור שבטו, בחינת (זוה"ק א, פח). איתערותא דלתתא. שכן הוא הנשיא וראש שבט לוי, וכך היתה נמנעת ממנו חלישות דעתו.

כן יש להקשות, כיצד נתפייס אהרן בזה שהקב"ה נתן לו את הטבת והדלקת הנרות והרי טענתו היתה על שכל הנשיאים הקריבו קרבנות והוא לא הקריב. ומניין שהטבת הנרות עדיפה מקרבן.

ונראה לפרש בהקדם מה שדרשו חז"ל (זוה"ק ב, כ: כא. יפ"ת) על הפסוק (שמות ג, א) ומשה היה רועה את צאן יתרו וגו'. דלכאורה הדברים מיותרים, ומפני מה צריך הכתוב

כמנין "עוז ואורה" על כל העולם) ובודאי שאין בידי מעשים שכן אתה עומד ומטיב את הנרות. דהיינו שתמיד היית צדיק ותמיד עמדת לעשות רק מצוות השלימות.

ולא עוד אלא, בהעלותך וכו', יאירו שבעת הנרות וכו', לשון עתיד שבזכותך יהיה נס בימי החשמונאים שימצא פך שמן ולמרות שיספיק רק ליום אחד הרי שבזכותך ישאר לדלוק עוד שבעה ימים (שבת כא:) כמו שכתוב יאירו שבעת וגו'.

ואפשר שמזה הטעם אמר הכתוב "בהעלותך את הנרות", ולא אמר לשון הדלקה. דמכאן רמז שיתעלה בכל יום ויום יותר ויותר לפני ה', וכל מצוותיו (הנרות) יהיו בשלימות ודו"ק.

מכל זה יש לנו ללמוד שאל לו לאדם להתרעם על מידותיו ומעשיו של הקב"ה, זאת למרות שאינו מבין אותם, ועל אף שנראה שיש לו צער שאינו מגיע לו. אלא על האדם לראות בצער זה איתות וסימן שעליו לפשפש במעשיו, שמא יש בו עדיין חסרונות שהוא צריך לתקנם ואולי לפי גודל מעלתו, מחסיר הוא מעבודת הבורא ולכן באים עליו יסורים. וכמאמר חז"ל (יבמות קכא: ויק"ר כו, א) שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, והם נענשים אפילו על הקלות (תדא"ר ב. במ"ר יט, י). ויצדיק עליו את הדין.

וכבר אמרו חז"ל (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו. כלומר, אם נראה לו שהצרות הבאות עליו אינם מוצדקות שכן הוא שלם במעשיו, בכל זאת עליו לפשפש בפרטי פרטים, שכן אפשר שלמרות שהוא שלם במעשיו הרי שכלפי ה' יתברך יש בו חסרון כל שהוא וע"י חיפוש ודקדוק ימצא משהו הטעון תיקון.

ואמנם כן הם המשך דברי חז"ל; פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, משום שלימוד

וכן גם שבת לוי חששו בליבם שצריכים הם לחזור בתשובה, ושמא הם הרגו במעשה העגל אנשים שלא חטאו בעגל ומיתה לא הגיעה להם, ומשום כן הם איבדו את זכותם להקריב. ואכן ע"י הרהורים אלו עמדו אהרן ושבטו בנסיון, ולכך ראויים הם לגדולה יותר משאר שבטי י-ה.

משום כן זכה שבת לוי שרק הם יעבדו תדיר בעבודת המשכן, ורק הם יקריבו תדיר קרבנות. ומהם אף יצאו מורי הוראה בישראל (פס"ז ויחי מט, ז). משום שהתורה נכנסת רק בליבו של אדם שפל (תענית ז).

ומזו הסיבה לא התעורר הרצון בליבו של אהרן להקריב מעצמו, למרות היותו נשיא שבת לוי, מכיון שחשב בליבו דאם הם לא הוזמנו ע"י הקב"ה, אות הוא שאינם ראויים להקריב את עצמם וחלבם להקב"ה (ר' ברכות ס.).

ועל ידי השפלה זו, ועונה יתירה של (שמות טז, ז) ונחנו מה, שמיעט את עצמו, זכה להיטיב את הנרות. כלומר שעל ידי הדלקת הנרות, יוריד ויאיר שפע על כל הנרות, על כל נשמות בני ישראל, כמו שכתוב (משלי כ, כז) ה' נשמת אדם. ועל כל מצוותיהן שאף הם בבחינת נרות, כמו שכתוב (שם, ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור.

זה שאמר לו הקב"ה: שלך גדולה משלהם. דכל מה שהוא לא הוזמן להקריב, לא היה אלא כדי לנסותו בטרם יבחר לתפקיד הרם. (וכן בגימטריא "שליך גדולה משלהם" עולה כמנין "אשר יבחר ה' אלוקיך" וכן "ועיקר הוא כוונה שבלב") אבל לאחר שעמד במבחן הוכח שאכן אחרון אחרון חביב (בר"ר עח, יא. פס"ז בראשית לג, ב). ובודאי שהטבת הנרות עדיפה היא על הקרבת הקרבן שכן על ידי הדלקת הנרות יושפעו כל העולמות וכו'. ("מנורה" עולה

משום כן ציוה ה' יתברך לעשות ארון ולשמור בתוכו את הלוחות. לומר שכמו שהארון הוא כלי ללוחות, כך צריך האדם לעשות מצוות, נרות, שיהיו כלי לתורה, שהיא אור, שיאיר על הנרות.

בזה ראו את חוכמתו של בצלאל, כמו שאמרו חז"ל (ברכות נה.) וז"ל: בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן.

אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים ואתה אומר לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, אמר לו (משה) שמא בצל א-ל היית יודעת. ע"כ.

כלומר, בצלאל הבין בחוכמתו שהתורה צריכה ארון ומשכן, כלי. ומזה ילמד האדם שצריך לעשות כלי לתורה ע"י שיעסוק בתורה ובמצוות כדי לעשות נרות שיאירו. וכשיחזיק בתורה ובמאור שבה בודאי יתעלה ביתר שאת, כמאמר חז"ל (ירושלמי חגיגה א, ז) המאור שבה היה מחזיר למוטב, ואזי יברא עוד נרות וידליקן, ובזה יהיה נחת רוח גדולה בשמים.

הוא שאמר הכתוב "בהעלותך את הנרות", שהם מצוות ומעשים טובים, "אל מול פני המנורה", היא השכינה (זוה"ק ב קמח). היינו שהמצוות יהיו לשם שמים "יאירו שבעת הנרות", שבעת ימי השבוע. היינו מצוות שבכל יום.

וכן בהמשך (במדבר ח, ב) "וזה מעשה המנורה מקשה" כלומר דרך היא הנהגתו של הקב"ה, המנורה (זוה"ק ב, קמח). שהוא מתנהג בנוקשות ובדקדוק עם סביביו כמאמר חז"ל (יבמות קבא:) הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה והם צריכים להיות ממש בשלימות,

התורה אין לו שיעור (פאה א, א) שנאמר (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה. ואפשר שיש בידו איזו דקה של ביטול תורה ובגללה באו עליו כל הצרות הללו.

עץ חיים היא למחזיקים בה

ולפי זה יש לבאר את דברי חז"ל (קידושין טו.) תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד. דהנה התורה היא אור, כמאמר חז"ל (מגילה טז:) אורה זו תורה, והיא מונחת בקרן זוית, שאין לה כלי המחזיק אותה לכן כל הרוצה ללמוד ולעשות לה כלי הרשות בידו, דהיינו שעל ידי לימוד התורה יבוא לקיים את המצוות שהם הנרות ועליהם יאיר האור של התורה. (והן יהיו הכלי) וזהו יבוא וילמוד, הרשות בידו שלכם נבראה התורה. ודו"ק.

כזאת מוצאים אנו אצל הקב"ה, בשעה שמסר את הלוחות הברית שנכתבו באצבע אלוקים (שמות לא, יח), על ידי אש (מ"ת צ, יב) למשה רבינו ע"ה ציוהו הקב"ה (שמות כה, י) ועשו ארון עצי שיטים. (שם, שם, טז) ונתת אל הארון את העדות וגו'. שיניח את הלוחות בארון מיוחד שיעשה עבורן.

ולכאורה יש להבין מפני מה ציוה ה' יתברך להניח את הלוחות בארון. וכי לא עדיף היה באם הן היו מונחות בבית המקדש, במקום הגלוי לעין כל, שכל אחד יוכל לחזות בעיניו את מעשה ה'. ומה תועלת יש בהנחתם בארון, וכי לשמירה הם צריכים.

אלא דבזה רצה הקב"ה ללמד לבני ישראל, שעיקר התורה זה לא רק האור שבה. אלא אלו שמחזיקים בה והתועלת שיוצאת ממנה, כמו שנאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה. ונקראת מים חיים (ב"ק יז.) כמו שכתוב (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים.

ומזה יש ללמוד שרק אם האדם יעסוק בתורה אזי יתעלה מעלה אבל אסור לו להתגאות, אלא צריך שליבו יהיה נשבר ונדכה, כמו שכתוב (תהילים נא, יט) לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבוזה. וכמו כן שלא יעשה את התורה קרדום לחפור בה (אבות ד, ה). נדרים (סב.) וה' יתברך יעזור דבזכות עסק התורה בענוה נזכה במהרה לראות "בית המקדש בבנינו" כמו שכתוב (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כלכם היום" שעולים כמנין "אaron נשאיו נשא".

דאי לאו הכי הם עלולים ח"ו להפגע. (ובדרך הרמז אפשר לומר "זוה מעשה המנרה" עולה כמנין "עושה רצונו", וכן "כי בנפשכם הדבר").

ואף האדם הוא בבחינת ארון, שכן הוא צריך לשמור את התורה בכריסו. כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים מ, ט) ותורתך בתוך מעי. וכבר אמרו חז"ל (סוטה לה.) דהארון היה נושא את נושאו, ובו היו מונחין גם שברי הלוחות (ברכות ח:).

קצי"ר האומ"ר:

איתא בסמיכות פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, משום דחלשה דעתו של אהרן, בראותו שהוא ושבתו לא נכללו בין מקריבי הקרבנות בעת חנוכת המזבח. עד שבישרו הקב"ה על תפקידו להיטיב הנרות ולהדליק את המנורה שזה חשוב יותר מהקרבה.

אבל קשה, מדוע לא הודיעו הקב"ה מראש שתפקידו יהיה להדליק את המנורה ובכך היתה נמנעת ממנו חלישות הדעת. וכן מפני מה לא התעורר באהרן הרצון לקום ולקריב, דבר שהיה מעורר בודאי התעוררות למעלה. וכן במה גדולה כל כך מעלת הדלקת הנרות.

אלא יש לומר דחפץ הקב"ה לנסות את אהרן בטרם יעלה לגדולה. כפי שהוא מנסה כל צדיק בטרם יבחר להנהיג את ישראל. ואכן מצאו ה' שלם בכל. ולא רק שלא התרעם, אלא אף החל לחשוש שמא נמצא בו פגם כל שהוא שבשלו הוא לא נבחר להקריב. וכמו כן שבט לוי החלו לתור במעשיהם, שמא דבק בהם איזה חטא שבשל כך אבדו את זכותם להקריב. ומשום כך לא התעורר בלב אהרן הרצון להקריב שכן חשב שאינו ראוי לכך. ובזכות ענוה יתירה זו זכה להדליק הנרות ובעזרתו להוריד שפע ואור תורה על כל נשמות ישראל ומצוותיהן. ובזה גדולה הדלקת המנורה על הקורבנות שכן על ידי זה הוא מכין כלי להארה - את עם ישראל לתורה. בבחינת ארון ללוחות. ומזה הסיבה בנה בצלאל את המשכן לפני הארון והכלים, שכן צריך קודם את הכלי...

ומכל הנ"ל צריך לידע שאל לו לאדם להתרעם אחר מידותיו של הקב"ה. אלא יפשפש במעשיו, ואם לא ימצא יתלה בביטול תורה שכן מצוה זו תמידית היא.

התעלות שבטי י-ה בזכות אהרן כהנא קדישא

במאמרים הקודמים לפרשתנו, ואבאר כאן באופן אחר.

הרמב"ן מקשה, למה ניחמו ה' בהטבת הנרות ולא ניחמו בהקטרת הקטורת בוקר

על הפסוק (במדבר ח, ב) בהעלותך את הנרות, כתב רש"י בשם חז"ל (תנחומא ה) על שחלשה דעתו של אהרן וכו' ניחמו ה' שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות. וכבר הארכנו בביאור הענין

ובוודאי דבר זה גרם לחלישות דעת גדולה אצל אהרן כהנא קדישא, שמדוע שבטו לא הקריב, שהרי ע"י שיקריב יאיר גם השער שלו ותפילתו תעלה דרך אותו שער. ולא ח"ו שהרהר אחר ה' יתברך, אלא שכל רצונו היה שע"י הקרבת הקרבן תהא לו ולשבטו הארה באותו שער ואפילו שנכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים, והקטיר קטורת, והקריב קרבנות, אבל בקרבן זה דווקא חפץ, כי רצה שגם שער שבטו יאיר ויזריח ותפלתו תעלה דרך אותו שער ותבקע רקיעים.

משום כן בא ה' יתברך וניחמו: שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, דהיינו כל ההארה של בני ישראל באותם שערים באה רק מכח הדלקת הנרות שלך על המנורה.

דבר זה דומה לאדם המחזיק את מפתחות בית הכנסת שכולם מצפים לבואו. כמו כן כאן, רק ע"י הדלקת הנרות יבוא שפע גדול לעולם, וכל התפילות של כל השבטים וכל הנשיאים עולות למעלה בזכות הדלקת הנרות של אהרן הכהן.

וראיה לדבר מצאתי כתוב בספורנו על הפסוק (במדבר ח, ב) אל מול פני המנורה, שהוא הקנה האמצעי. וזהו כשיפנו הנרות מימין והנרות משמאל אל מול הקנה האמצעי ואז יושג המכוון בין כולם וירוממו כולם את שמו יחדיו, וכל השבעה יאירו וישפיעו שפע עליון לישראל.

ולכן ראוי שהן המיימינים העוסקים בחיי עולם והן השמאליים העוסקים בחיי שעה, כמו שנאמר (משלי ג, טו) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, יעזרו כולם כאחד, כאמרם (חולין צב.) אלמלא עלייא לא מתקיימי אתכליא, ויפיקו כולם את רצון ה' יחדיו.

ובביאור הדברים כנ"ל. שכל שערי התפילה הנפתחים ושערי השפע הבאים

וערב עליה נאמר (דברים לג, י) ישימו קטורה באפק, וגם יכל לנחמו במנחת חביתין, ובכניסה לקודש הקדשים לפני ולפנים שרק הוא נכנס.

ולא עוד אלא שהוא הקריב אז קרבנות הרבה בימי המילואים, ואם תאמר שהם היו חובה ונצטער שלא הקריב נדבה, הרי הטבת הנרות גם כן חובה ונצטווה עליה ובוזה כן ניחמו.

ובכלל קשה, היתכן שלאהרן הכהן בחיר ה' תהיה חלישות הדעת, והרי זה כמהרהר אחר מידותיו של ה' שהרי כך גזר ה' ששבט לוי לא יקריב.

כמו כן יש לשאול על מה שכתוב (במדבר ח, א) ויעש כן אהרן, מגיד שבחו של אהרן שלא שינה (ספרי ח, ה), איזה שבח זה, וכי אהרן הכהן ישנה ח"ו מדברי ה' יתברך.

ונראה בביאור הענין, בהקדם מה שהביא בספר הכוונות בשם האר"י ז"ל, וזה לשון האר"י ז"ל: "שאסור לאדם לשנות מנוסח תפילתו כי יש שנים עשר שערי תפילה שהם כנגד י"ב שבטים, ולכל שבט היה לו שער תפילה, א"כ אדם שיש לו מנהג בנוסח תפילה מיוחד ימשיך בזה כי יתכן שבא משבט פלוני שהיו מתפללים באותו נוסח, ואם ישנה, אם כן תפילתו לא תעלה", עד כאן לשונו הקדוש.

והנה, מן הידוע הוא שכיום התפילות הם המה במקום קרבנות (ברכות כו: במ"ר יח, יז), כמו שנאמר (הושע יד, א) ונשלמה פרים שפתינו. אבל בזמן בית המקדש היו מקריבים ממש קרבנות משום כך הנשיאים הקריבו כולם קרבנות לכל שבט ושבט, כי ע"י אותו קרבן האיר השער המיוחד של אותו שבט שמשם תעלה תפילת שבטו, והארה זו נראתה לכל עם ישראל, שכן אותו דור היו דור דעה (ויק"ר ט, א).

לעולם, כולם בזכות ההארה המגיעה מהדלקת הנרות של אהרן הכהן כמו שהגיד בספר **פיתוחי חותם**. ובזה ניחמו ה' לאהרן שעיקר עבודתו של שבט לוי לעשות עילוי גדול להשכינה הקדושה, ועל ידי עילוי זה נפתחים כל השערים.

ועוד חפץ ה' לרמוז לאהרן שחלקם יהיה בתוך בני ישראל להורות את התורה, וזהו האורה, אורה זו תורה (מגילה טז:) שע"י כך יאירו את עיני בני ישראל בתורה שמלמדים אותם, והם שבט לוי המקשרים את בני ישראל להקב"ה ע"י התורה שמלמדים אותם.

ולכן בירכם משה בברכה (דברים לג, י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, יורו משפטיך מלשון הארה, שעל ידי הדלקת הנרות באה הארה לכל ישראל בתורה ובמשפט, כמו שכותב הספורנו על הפסוק הזה: מאחר והוא [שבט לוי] שבט כשר תן להם חן ושכל טוב שיוור משפטיך, כאמרם ז"ל (מו"ק יז.) אם דומה הרב למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיו [ורמוז לדבר שאת הדרשה הזאת דרשו חז"ל על הפסוק כי שפתי כהן ישמרו דעת, רמז לאהרן הכהן]. ונמצא רמז לכל זה בפסוק עצמו, שנאמר ד'בר א'ל א'הרן ו'אמרתי, ראשי התיבות בגימטריא י"ב, לדבר אל אהרן דייקא, כי ע"י הדלקת הנרות יבוא שפע לכל י"ב השבטים, והכל תלוי בו ובשבטו.

בסוד תיקון ספירת הוד

ובדרך סוד ודרש נראה להסביר ענין זה (והוא יתקשר לדברינו דלעיל). הנה ידוע שמידתו של אהרן היא ספירת הוד. וידוע מה שכתב האר"י ז"ל הקדוש בספרו **לקוטי טעמים** שבספירת נצח אין אחיזה לחיצונים, אבל בספירת הוד יש להם אחיזה, שהוא גם אותיות דו"ה.

ולכן אהרן שהוא ספירת הוד נצטווה מאת הקב"ה להעלות את הנרות במנורה כדי שתמיד תהא עליה לספירת הוד והחיצונים לא יוכלו לשלוט בה, וגם שדבר זה יהיה ירושה לו ולזרעו אחריו.

וכבר ידוע שבימי משה ואהרן היו הספירות בשלימותם, אבל קרה מה שקרה והחטא גרם. אבל, במידת משה רבינו שהיא ספירת נצח אין כל שליטה להחיצונים כי הנצח תמיד למעלה ולא שייך יותר להעלותה, ואין בזה שקר, כמו שכתוב (שמואל א טו, כט) וגם נצח ישראל לא ישקר, וא"כ לעולם לא תיפול ספירת נצח ביד החיצונים והקליפה והבן. וראה בזה עוד מה שכתב בספר ליקוטי טעמים הנ"ל.

ובדברינו אלו מובנים היטב דברי המדרש (שמו"ר לו, ד) שמספר על משה רבינו שבשעה שאמר לו הקב"ה ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ותעשהו כהן גדול, הרע לו למשה רבינו על כך, ואז אמר לו הקב"ה יכולתי לעשותו כהן גדול ללא רשותך, אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו, כלומר שאתה תמנה אותו וממילא בכך אתה יותר גדול.

והקשה בזה בספר **פני דוד להחיד"א** ז"ל, והרי משה רבינו היה עניו מכל האדם (במדבר יב א) ואם כן מדוע כאן הרע לו שאהרן אחיו יהיה כהן גדול.

ולהנ"ל לא קשה, שכן משה ידע שכל העילוי של השכינה מגיע מעבודת אהרן ובניו, ולא נתקנא ח"ו בגדולת אחיו, אלא שחפץ שגם לו יהיה חלק בעילוי השכינה, ואז אמר לו הקב"ה, מכיון וספירתו של אהרן היא ספירת הוד, על כן הוא זקוק לקירבה יתירה כדי שהחיצונים לא ישלטו בה, מה שאין כאן מידתך מידת הנצח בה אין להחיצונים שליטה כלל.

מכל הנ"ל רואים, שכל ההתעלות של בני ישראל היתה בזכות אהרן כהנא קדישא, ובמה שהדליק את הנרות הוריד שפע הארה לעולם, כמו שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, שעל ידי הנר של אהרן זכו לאור התורה. אבל כבר ידוע שבשעה שברא ה' יתברך את התורה ברא גם את אור התורה, והעיקר הוא האור ואש התורה שלא תשלוט בהם האש החיצונית.

וראיה לדבר מצינו (עבודה זרה יח.) אצל רבי חנינא בן תרדיון בשעה שהוציאוהו להריגה, כרכו ספר תורה מסביבו והקיפוהו בחבילי זמורות וספוגין של צמר והציתו בהן האור, ואז נשאל: רבי מה אתה רואה. והשיב: גוילין נשרפין ואותיות פורחות באויר. הרי שרק הגויל נשרף אבל האותיות שהן עצמן אש לא שלטה בהם אש אחר, כי הם אור.

וא"כ, בשעה שאדם מקיים מצוה הוא בורא כלי, פירוש נר, בית קיבול לאור, ואם אין כלי אין להאור על מה להתקבל ועל כך רמזו חז"ל (אבות ו, ב) אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי אם לא עושים מצוות אין לתורה, לאור על מה להתקבל כי אין כלי, והתורה הוא אש כידוע, כמו שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו. וכל זאת פעל אהרן הכהן בהטיבו את הנרות, לעשות לבני ישראל כלי קיבול לתורה הקדושה.

קצי"ר האומ"ר:

ה' אמר לאהרן בהעלותך את הנרות כי חלשה דעתו שלא הקריב עם הנשיאים, וניחמו ה' בהדלקת הנרות. ומדוע לא ניחמו בקטורת, או בקרבנות אחרים, או בהכנסו לקודש הקדשים לבדו ביום כיפור. ובכלל, אהרן בחר ה' תחלש דעתו. ומהו ויעש כן אהרן שלא שינה וכי יעלה על הדעת שאהרן ישנה מדברי ה' יתברך.

ונראה, לפי דברי האר"י ז"ל, שאסור לשנות מנוסח התפילה, כי יש י"ב שערים כנגד י"ב שבטים ואפשר שהוא משבט פלוני שתפילתו עולה בשער זה דייקא. וא"כ היום תפילות במקום קרבנות, אבל בזמן המקדש הקריבו הנשיאים קרבנות ממש וע"י הקרבן האיר השער של השבט. ומשום כן גם אהרן

זוה שאמר לו ה' נתתי לך את תורתני שהיא נצחית וכו', דהיינו, שהיא במידת הנצח ואין בה שליטה. שאם ח"ו היה להקליפה שליטה גם בנצח ואז אבדתי את עולמי (עיי"ש במדרש הנ"ל). וכמו שכתב כן האר"י ז"ל שאם החיצונים היו שולטים בנצח היה העולם נחרב ח"ו.

בכך איפוא, ניחם הקב"ה את משה רבינו שאהרן אחיו יהיה כהן גדול, כי הוא זקוק לקירבה יתירה, ומשום כן נאמר ויעש כן אהרן, להגיד שבחו שלא שינה, וכי ישנה ח"ו. אבל, לפי דברינו מובן, כמו שכותב הרמב"ן, שאפילו שהמצוה כשרה בבניו מכל מקום אהרן נודרו במצוה הגדולה, כדי להרחיק את החיצונים מספירת הוד.

ויתכן להוסיף שמשום כן ניתנה התורה ע"י משה ואהרן שהם בסוד ספירת נצח והוד שהם תאומים יחדיו. ולאהרן ניתנה קירבה יתירה כדי להרחיק את החיצונים מספירת הוד, ואילו משה רבינו לא היה זקוק לקירבה כי הוא ספירת נצח, ולהחיצונים אין שליטה בספירת נצח. והבן.

הרי שאהרן תיקן הוד ומשה תיקן נצח. וא"כ, אם משה ואהרן היו נכנסים לארץ ישראל אזי בית המקדש לא היה נחרב לעולם, כמו שהגיד בזה האדמו"ר מגור בעל **לב שמחה** זצוק"ל בשם המהרש"א, ובני ישראל לא היו הולכים לגלות, שכן אז הכל היה מתוקן לגמרי.

רצה להקריב כי רצה שגם שער שבטו יואר ויהיה שפע, וה' ניחמו בהדלקת נרות להורות כי כל השפע של כל השערים בא לעולם בזכות הדלקת נרותיו שלו, וכל הנרות יאירו למול הקנה האמצעי לעולם, כי יחדיו יתעלו באור פני מלך עליון. ועוד רמז לאהרן על ההארה של התורה שהוא ושבטו יורו משפט ותורה לישראל, והוא בנר מצוה ותורה אור יאיר התורה לישראל, ובזכותו יתעלו כל י"ב השבטים.

ועוד יש לפרש, שספירת אהרן הוא הוד, דבזה יש שליטה להחיצונים, מה שאין כן ספירת נצח של משה, ע"כ היה אהרן זקוק לקירבה יתירה להדליק נרות להחליש שלטון החיצונים, וה' א"ל למשה שלא ירע לו על שאהרן נהיה כהן גדול, כי כנ"ל, אהרן צריך לקרבה יתירה, וע"כ עשה כן מבלי לשנות כי רצה לסלק החיצונים והכל בזכות אהרן, כי עשה נר מצוה וברא בית קיבול לתורה אור, ואם אין מצוה אין להתורה אור על מה להיות מונחת, ולכן האותיות לא נשרפין רק פורחות באויר, כי הכל בא לישראל בזכות אהרן כהנא קדישא בהדלקת נרותיו, להכין לבני ישראל כלי קיבול לתורה הקדושה.

נר ה' נשמת אדם... בלתי לה' לבדו

הקב"ה מתחילה להראותו באצבע, והרי מיד יכולה היתה להיעשות ע"י הקב"ה.

ונראה בביאור הענין, כי הנה המנורה, קניה ופרחיה, כפתוריה ושקדיה, רומזים על גוף האדם ועל איברי הגוף, ושמן זית זך רומז אל הנשמה, שהיא זכה וטהורה וחצובה מתחת כסא הכבוד (זוה"ק ג, כט:), שאין לך מקום יותר קדוש מכסא הכבוד.

ואם כן מה שמשה רבינו התקשה מאוד במעשה המנורה הוא, כיצד אדם יכול להיות מקשה אחת, פירוש, איך אדם יכול להיות שלם ממש בדרכי ה'. ואפילו שה' יתברך הראה לו באצבע כיצד אדם יכול לעבוד על עצמו ולהיות שלם, מכל מקום הדבר קשה מאוד, שהרי יצר הרע מתגבר בכל יום על האדם ומבקש להמיתו (סוכה נב. קידושין ל:). וקשה לאדם מאוד להתגבר עליו.

אז הקב"ה הראה לו שעל ידי הנשמה הטהורה שבגופו שמסיעת לו, יכול אדם להתגבר על היצר הרע תמיד וידו תהיה על העליונה. אבל עם כל זאת עדיין נתקשה משה, כיצד יתכן שאדם עפר ואפר ואפילו בסיוע הנשמה חלק אלוה ממעל יתגבר בכל

על הפסוק (במדבר ח, ד) וזה מעשה המנורה מקשה זהב וגו', אמרו חז"ל (במ"ר טו, ד); אתה מוצא שנתקשה משה במעשה המנורה יותר מכל כלי המשכן עד שהראהו הקב"ה באצבע. וכן בפרסת בהמה טמאה וטהורה, שנאמר (ויקרא יא, ב) זאת החיה אשר תאכלו, את זה לא תאכלו. והראהו באצבע וכן בירח (שמות יב, ב) החודש הזה לכם, וכן במנורה (במדבר ח, ד) וזה מעשה המנורה מקשה זהב וכו', ונתקשה מאוד משה עד שאמר לו הקב"ה טול ככר זהב והשליכהו לאש, והשליכו, ונעשתה המנורה מאליה, שנאמר מקשה תיעשה, מאליה נעשית וכו' לפיכך אמר לו הקב"ה למשה אם הזהרתם להיות מדליקין לפני, אני משמר את נפשותיכם מכל דבר רע, שנמשלו נפשות כנר, שנאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם ונאמר בהעלותך את הנרות, עד כאן לשון המדרש.

והקשה בספר שארית ישראל (להאדמו"ר מפילוב קאצק זצוק"ל). יש להבין מדוע חזר ונתקשה משה במעשה המנורה יותר מפרסת בהמה וירח ששם הראה לו באצבע והיה די בזה, ואילו במנורה גם אחר שהראהו באצבע נתקשה בה עד שנעשתה מאליה. ומצד שני, אם נעשתה בסוף מאליה מדוע היה צריך

יום על היצר הרע החזק ממנו והחפץ להכשילו.

על כן לבסוף אמר ה' למשה, הכה בפטיש והיא נעשית מאליה. לרמוז לו שעל האדם לעמול הרבה על התורה ורק ע"י עמל התורה יבנה האדם מאליו [נרמז לדברי פטיש, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, אם ברזל הוא נמוח ואם אבן היא מתפוצצ], כי ללא עמל התורה יהיו לאדם הרבה הסתרות בעבודת ה'.

וכפי שכתב ר' ישראל סלנטר זצ"ל שהגדר של עמל התורה הוא ממש להזיע עליה. וכמו בפטיש, ככל שאדם מכה יותר על הכלי יוצא כלי יפה יותר, כך עמל התורה ככל שאדם עמל בתורה כך הוא מתגבר יותר.

זהו שאומר המדרש לבסוף, אמר הקב"ה למשה אם הזהרתם להיות מדליקין לפני אני משמר את נפשותיכם מכל דבר רע שנמשלו נפשות כנר. כי ע"י עמל התורה אפשר להתגבר ולהשמר מכל רע, שהרי גם נאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור הרי שגם תורה ומצוות נקראים נר, ואם אדם עמל בתורה ומקיים מצוות הרי הוא נשמר מהיצר הרע הנקרא רע, שנאמר (בראשית ו, ה) רק רע כל היום. ודו"ק.

ולא הביישן למד...

ואפשר להסביר את דברי המדרש באופן אחר. מדוע באמת משה רבינו שהיה חכם גדול (ויק"ר א, טו) והיה נבון המבין דבר מתוך דבר (ראה חגיגה יד. סנהדרין צג: רש"י כי תשא לא, ו) התקשה במנורה ובבהמה ובירח.

ובפרט קשה על המנורה, וכי משה נצטווה לעשות את המנורה, והרי בצלאל ואהליאב נצטוו, וא"כ באם קשה למשה איך

לעשות את המנורה, מאן יימר שגם בצלאל יתקשה, ואולי לבצלאל יהיה קל לעשותה.

אלא ודאי כמו שכתבתי לעיל. מכל זה נלמד איך האדם יכול להיעשות מקשה אחת להיות קשור עם ה' יתברך ולהתגבר על היצר הרע. ומכאן ילמוד כל אדם שלא קל להבין את התורה כפשוטה ללא עמל ויגיעה, שהרי אפילו משה רבינו שהיה גדול ביותר ג"כ נתקשה בדברים שכאלו כמו מנורה, בהמה וירח, והיה צריך להרבה עמל ויגיעה כדי להבינם. ומשלא הבינם שאל את ה'.

ומכאן גם רואים עד היכן הגיעה מידת ענוותנותו של משה רבינו שלא נתבייש אלא שאל, וממנו ילמד כל אדם דרך בקנין התורה, שאפילו אם אינו מבין ואפילו דבר פשוט לא יתבייש מלשאל שוב ושוב כי רק כך יוכל לקנות את התורה, בבחינת מיני ומיניך תסתיים שמעתא (פסחים פח. מגילה יד.) ויוכל להתעלות בעמל התורה ובידיעתה.

זה שנאמר "בהעלותך את הנרות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (במדבר ח, ב), פירוש, אם אדם חפץ להתעלות מעלה מעלה בתורה ויראת שמים, הוא צריך להתעלות בבחינת עמל גדול, ואז יאירו שבעת הנרות על המנורה שהיא הגוף, ואז ינצל מכל דבר רע ויהיה בחינת מקשה, בשלימות.

וכשאדם מגיע לשלימות הגוף והנשמה, אזי רואה הוא את הקב"ה בכל מקום בבחינת שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טו, ח), וכל דבר שהוא עושה הרי הוא עושהו לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ואף בחושך ואפילה מרגיש רק את מציאות ה' יתברך ואז גם הקב"ה רואהו בכל מקום ועוקב אחריו ושומר אותו מכל רע, וכעין מה שאיתא בחז"ל (חגיגה ב.) על הפסוק (דברים טו, טז) יראה כל זכורך, יִרְאֶה יִרְאֶה, כשם שבא

לְרֹאוֹת כֵּךְ בֹּא לְרֹאוֹת, וּרְאוּהָ אֶת פְּנֵי הָאֲדֹנָי
ה', וְה' יִתְּבָרֵךְ גַּם רְאוּהָ אוֹתוֹ.

זהו שנאמר (תהילים לג, יח) עיני ה' אל
יראיו, כי ה' מביט על כל יהודי, היינו על
יראיו אלו החפצים גם לראותו ולהתעלות
בתורתו ובמצוותיו בכל עת ובכל שעה, בכל
מצב בו הם מצויים.

והרבה ראיות לדבר מצאנו לזה, כמו
שכתוב בפרשת ציצית (במדבר ט, לט) וראיתם
אותו וזכרתם את כל מצוות ה', שאם רוצה
האדם להגיע לקיום כל המצוות, בחינת
ציצית השקולה ככל המצוות (נדרים כה.), אזי
יש לו לראותו, לראות את מציאות ה' בכל
מקום.

וזהו גם מה שנאמר (במדבר ח, ב) בהעלותך
את הנרות אל מול פני המנורה, להיות תמיד
מול השכינה הקדושה. ואף גם בחנוכה אנו
אומרים הנרות הללו קודש הם וכו' אלא
לראותם בלבד, כלומר, שאם רוצה להרגיש
בקדושת הנרות, בקדושת המצוות, אזי צריך
להרגיש את יראת ה'. וכיצד, כשירגיש את
מציאות ה' ואז יהיה למול המנורה.

וכאשר מקיים האדם כן, מושפע עליו מן
השמים שפע אמונה כדי להודות ולהלל,
ומרגיש שה' שומר עליו ועושה לו ניסים
ונפלאות, כתינוק שעניו תמיד אל אמו, והיא
מביטה עליו ברחמים, והרי כבר נאמר (במדבר
יא, יב) כאשר ישא האומן את היונק, ואז הוא
בלתי לה' לבדו, ומתעלה מעלה מעלה.

קצי"ר האומ"ר:

משה רבינו התקשה במעשה המנורה, ובדין בהמה טמאה וזכר, עד שה' הראה לו. אבל במנורה
נתקשה יותר עד שנעשתה מאלוה. ומדוע באמת התקשה במנורה יותר משאר הדברים. אלא המנורה
וחלקיה רומזים לגוף ואיברים ושמן הוא הנשמה, וא"כ משה התקשה כיצד יכול הגוף הגשמי להיות
מקשה אחת וכל כולו דבוק רק לה' יתברך. ואפילו שהנשמה מסייעת אבל הרי הגוף קרוץ כולו מחומר.

על כן אמר לו ה' יתברך להכות בפטיש, שהוא עמל התורה וככל שעמל יותר כך מתקשר במקשה
אחת אל ה', ואז ה' יתברך גם שומר על נפשו מיד היצר הרע הנקרא רע ומעלהו מעלה מעלה.

ולא עוד, אלא שגם לומדים מכאן שאסור להתבייש מלשאל (כמו משה רבינו ששאל) כי כך קונים
את התורה. ואז יגיע לבהעלותך את הנרות, להתעלות ולראות מציאות ה' בכל מקום. וזהו עיני ה' אל
יראיו, יראה כל זכורך, הנרות הללו קודש הם, וגם בציצית וראיתם אותו וזכרתם, כי כל הראיות הללו
מרמזים לנו שאם רוצה להתעלות ולהיות מקשה אחת אל ה' לבדו, יעמול בתורה, ואז ירגיש במציאות
ה' בכל מקום ושפע טוב יושפע עליו ממקור העליון.

חטאם של המתאוננים בשל מעשה העגל

כתיב (במדבר יא, א) ויהי העם כמתאוננים
רע באזני ה' וגו'. הנה פרשת המתאוננים
ותלונתם תמוהים הם עד מאוד. שכן מה כל
כך גרוע היה להם במן. והרי אף המלאכים
אוכלין אוכל זה, כדרשו חז"ל (יומא עה.) על
הפסוק (תהילים עח, כה) לחם אבירים אכל איש

ואף בסגולות רבות הוא נחון כמו שאמרו
חז"ל (שם) שהיו בו כל מיני מטעמים. ולא
עוד, אלא שירדו עמו גם אבנים טובות
ומרגליות, ומדוע הם כל כך השתוקקו לאכול
בדווקא בשר ושאר מיני מאכלים רגילים
ששום סגולה מיוחדת לא נודעת להם.

יום לשנה תשאו את עוונותיכם. לאחר שחטאו ודברו לשון הרע על הארץ, משום שראה הקב"ה שהם היו קשיי עורף, וצפה הקב"ה שאם יכנסו לארץ עכשיו כאשר אין תוכם כברים, ולא נזהרים בדיבורם, שהרי במדבר מוקפים הם ענני כבוד ולא נחסר מהם מאומה, ובכל זאת מזלזלים הם במן ומדברים רע, אם כן מה יהא כשיכנסו לארץ, לפיכך הותרים הקב"ה במדבר כדי שבזמן הזה ישכילו להאמין בה'.

שהרי הדברים ק"ו, ומה אם המן שעוררם בכל שחר לשוב בתשובה ע"י שהזכיר להם את חטאם, ושעדיין ישנם דברים שעליהם לתקן, ובכל זאת הדבר לא השפיע עליהם והם המשיכו להתאונן. על אחת כמה וכמה בשעה שייכנסו לארץ ישראל ושם לא ירד המן שיזכיר להם את מצבם הרוחני בודאי שיקשה עליהם לשוב בתשובה.

לפיכך רצה הקב"ה שהם ילמדו מידות טובות, ושיהיו עמלים בתורה, ואז האמונה במצוות תהיה קלה בעיניהם. שכן אדם הקשור בתורה יודע ומכיר בזה שכל צורכו הוא רק מעט מזון לקיום נפשו, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ד. כלה ח) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ולא שליו ודגים. ואם בקשתם היתה מאכלים הגונים, אות הוא שהם עדיין לא נקשרו כיאות התורה.

וביותר היה חטאם חמור באמנם (במדבר יא, ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים. והרי ידוע הוא שבמצרים הם היו רק עבדים ומאין להם שום ובצל ואבטיחים וכו', וכמו שכבר הביאו חז"ל על זה (רש"י וספרי שם) וז"ל: אם תאמר שמצרים נותנים להם דגים חנם, והלא כבר נאמר (שמות ה, יח) ותבן לא ינתן לכם, אם תבן לא היו נותנים להם חנם, דגים היו נותנים להם חנם, ומהו אומר חנם, חנם מן המצות, ע"כ.

ועוד, ממשמע שנאמר (שם, יא, ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים וגו', ניתן לחשוב שבני ישראל במצרים היו בני חורין, ושום עול ועבודה לא היתה מוטלת על כתפיהם, וכל אשר נותר להם לעשות זה לישוב על סיר הבשר ולאכול לשובע. אבל באמת יודעים אנו שלא כך היו הדברים, ובאמת הם חיו חיי עבדות במצרים. ולא סתם עבדו אלא עבודת פרך כמו שכתוב (שמות א, יג) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך וגו'. ובודאי שלא היה להם את כל תפריט המאכלים העשיר שהם הזכירו, ואם כן מה כוונתם באומנם "זכרנו את הדגה וכו'".

ונראה הסבר הענין, לפי מה שאמרו חז"ל (יומא עה.) וז"ל, צדיקים ירד להם המן על פתח ביתם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו. כלומר, שלפי תנוחתו של המן יכלו כולם לראות באם המקבלו הוא צדיק, בינוני או רשע. ולפיכך אותם רשעים התביישו שכולם ראו בחסרונם שאינם מתנהגים כיאות, ומשום כן הם התלוננו ובקשו אוכל רגיל שאין בו סגולות יתירות. וכך אף אחד לא יידע שהתנהגותם לא כשורה.

רואים מכאן עד כמה גדולה היא הבחירה שניתנה לאדם. דהא עסקינן באנשים שהיו מוקפים בענני הכבוד, וחזו בעיניהם יום יום ניסים ונפלאות וגם את השכינה הרגישו בעצמם. ועם כל זאת הדבר שהטריד את מנוחתם היה, שאנשים אחרים לא יבחינו בכך שהם בתוך ליבם עדיין רשעים, ובמקום שהם יתעוררו מכל הניסים וכו', ויחזרו בתשובה, הרי שהם התלוננו על ירידת המן. והרשיעו עצמם ביותר מול השכינה.

ולפי זה יש להסביר מדוע הוצרך הקב"ה להשאיר את בני ישראל ארבעים שנה במדבר כמו שכתוב (במדבר יד, לד) יום לשנה

מתאוננים; מוסר השכל לדורות

והנה האותיות של "מן" מרמזות על ארבעים יום שבהם ניתנה התורה (מנחות צט:). ומכאן שיש באדם את הכוחות והאמצעים לקנות לעצמו תורה ויראת שמים אם אך יחפוץ בכך. וכן האות "נ" באה לרמוז לנון שערי קדושה. שעל ידי תורה ומצוות יוכל האדם אכן להגיע לשלימות.

ואף המתאוננים אם במקום להתלונן היו שבים בתשובה היו מתעלים. דהא "מתאוננים" עולה בגימטריא כמנין "וימטר עליהם מן לאכול" (תהילים עח, כד) ודו"ק.

משום כן הטענה נגד המתאוננים היתה כפולה. האחת, שתחת לשמוח עם המן ולנצל את יתרונותיו להתעלות בעבודת ה', הם בקשו אוכל גשמי, כל זאת כדי שאחרים לא יעמדו על טיבם ולא ידעו עד כמה גרועים הם לפני המקום מסיבה זו עונשם היה באותה מדה של בושח וכלימה והקב"ה גילה את חרפתם. שכן השליו שירד נשאר דבוק בין שיניהם ונחנקו ממנו ומתו, כמו שכתוב (במדבר יא, לג) הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת ואף ה' חרה וגו'. ובדרך הרמז יש לומר דהא "מתאוננים" עולה כמנין: "במדה שאדם מודד בה מודדים לו" (מגילה יב: סוטה ח:).

והטענה השניה שהיתה נגדם, שלא רק שהם לא נצלו את סגולותיו של המן כדי שהם עצמם יתעלו לדרגה של צדיק אמיתי, אלא הם רצו להפסיד זאת גם לאחרים ואפילו שהם סברו שבשבילם אין זה טוב שירד המן, אבל היה עליהם להתחשב בזה שלאחרים החפצים להתעלות בדרכי ה', ולדעת בעזרתו את מקומם האמיתי בעבודת ה', הוא כן מועיל.

ואם תאמר אם כך, מדוע באמת הם אמרו "זכרנו" אחרי אשר הם כלל לא אכלו זאת. יש לומר שהם זכרו שראו את הדגה וכו' אבל אל פיהם היא כלל לא הגיעה.

ובזה גדולה היא התמיהה. דבשלמא אם הם היו מבקשים דבר שכבר טעמו ואכלו, וטוענים שקשה להם הפרידה ממאכל זה, אז אולי היינו יכולים להבין זאת, למרות שגם היא אינה מוצדקת כלל ועיקר כנגד הקב"ה אבל הם התאוו למאכל שהם בכלל לא טעמו מימיהם, ובכלל לא ידעו מהו טעמו, אלא רק ראו בעיניהם. ואת זה הם בקשו עתה להחליף ולקבל במקום המן שהיה מזון רוחני וכל הטעמים היו בו (יומא עה. שמו"ר כה, ג. זוה"ק ב, סב.), ודבר זה אינו מובן כלל.

אלא יש לומר שמכאן סימן שלא כולם הרגישו כל טעם שרצו. ואותם רשעים מכיון שלא היו ראויים לא יכלו לטעום כל טעם. ואפשר דזהו כוונת חז"ל (יומא עה.) לצדיקים לחם, לבינונים עוגות, רשעים טחנו ברחיים. ודו"ק.

משום כך הם העדיפו את השליו על המן, שבו הם הרגישו כולם בשוה טעם בשר. ולא עוד אלא שבגללו הם התביישו שכולם ראו שהם רשעים.

מכל הנ"ל רואים שתפקידו של המן היה להדריך את ישראל, ולעוררם. שבעזרתו יוכל כל אחד לבדוק ולבחון את עצמו ולהבחין באם הוא מתעלה בתורה ויראת שמים, או שמא לא. ועל ידי זה יוכלו להתעלות עד שיגיעו לדרגת השלימות ולנון שערי קדושה וזהו אומרו (שמות טז יב) ובבוקר תשבועו לחם, למען תדעו כי אני ה' אלוֹקֵיכֶם. דע"י המן מגיעים לידיעת הבורא ויראת שמים.

הם מאמינים אבל אין זו אלא אמונה עוברת. ובאמת לאחר מתן תורה אמרו בני ישראל שוב (שמות כד, ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. שמאז היתה זו אמונה עולמית.

ואפשר שמזאת הסיבה חטאו בני ישראל בעגל. משום שהם לא עמלו דים בתורה ומשום כן לא חדרה האמונה עמוק בליבם. ובזמן הקצר שאמרו (שמות לב, א) כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו, נכנס בליבם ספק באמונה והביא אותם לידי חטא.

אמנם בשעת מתן תורה נעקר היצר הרע מליבם של בני ישראל (שהש"ר א, טו). אך רק מליבם הוא נעקר אבל לא מהעולם והוא הסתובב עדיין ברחבי תבל וזאת משום שאמנם בני ישראל קבלו על עצמם עול תורה ומצוות, אך היו צריכים להמתין עד שירד משה רבינו וילמדם את התורה. ואז היה מתחיל תפקידם העיקרי, לעמול בתורה, ועל ידי זה היה היצר הרע נעקר כליל מן העולם, והיו נכנסים לארץ ישראל, ולעולם היא לא היתה נחרבת אך בעוונות. היצר הרע שסובב בעולם, המתין להזדמנות שהם יפסיקו למספר דקות מלעמול באי אלו מצוות שכבר היו בידיהם וכו', ואז חזר אליהם והשפיע עליהם לעשות העגל, והדברים ידועים.

זה היה הפסד הגדול של המתאוננים שלא למדו מוסר השכל, ולא לקחו לעצמם לקח מאלו שלא עמלו בתורה בחטא העגל עד שבאו לחטא זה, אלא אף הם המשיכו בעקבות עושי העגל ובקשו אוכל, והתנגדו לאכול את המן למרות שתפקידו היה בודאי להחזיר את האנשים למוטב ולא לביישם. ומשום כן הם נענשו.

ובפרט קשה הדבר להבנה, שכן הם ראו במו עיניהם את כל הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה. וכיצד עלה במחשבתם להטעות את ה' יתברך ח"ו. אם כן, בחטאם זה הם נכנסו לגדר של חוטא ומחטיא, שכבר אמרו חז"ל (סנהדרין קז: אבות דרבי נתן מ, ג) החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. וגדול הוא עונשו של אדם שאינו רוצה שהקב"ה ייטיב לו ולאחרים. וא"כ כיצד הם הגיעו למצב כה שפל.

אלא דרואים מכאן שהמידות הרעות שהם למדו וספגו בתוכם כשהיו במצרים נשארו עדיין בתוכם. ואף המ"ט יום שהקב"ה נתן להם כדי שיוכלו לנקות עצמם גם לא הצליחו לעקור את הרע משורשו לגמרי ולכן מתו כל אותו הדור.

וראיתי להגרא שהביא שאדם שאינו עוסק בתורה ועומל בה, הניסים לא יפעלו עליו ולא ישפיעו להשיבו למוטב. ומזה הטעם הם הגיעו למצב כה שפל למרות כל אשר ראו.

ואפשר להביא לכך ראיה ממה שכתוב (שמות יט, ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. ולכאורה תמוה הדבר, מדוע צריך הקב"ה לזה והרי כבר נאמר לעיל (שם, שם, ח) ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, וא"כ הם כבר הגיעו לכלל אמונה. ועוד מהו "יאמינו" לשון עתיד דמשמע שעתה אינם מאמינים.

אלא, דמכאן רואים שרק אחר קבלת התורה לכשבני ישראל יעסקו ויעמלו בתורה, אז תושרש בתוכם האמונה ותהיה אמונה קבועה לעולם, אבל לעת עתה אמנם

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין את טענתם של המתאוננים, מדוע היה להם כה רע לאכול את המן והרי היו בו כל הטעמים וכו', ועוד, דהא בודאי שכשהיו במצרים, לא היה להם את כל המאכלים הנזכרים. וא"כ לאיזה מאכל הם כה התגעגעו.

ויש לומר שהדבר העיקרי שהפריע להם במן היתה, שכולם יכלו לדעת בעזרתו באם הם רשעים או לאו, ובמקום שיחזרו למוטב ואזי גם לא יתביישו, הרי שהעדיפו להתלונן. ומזו הסיבה עוכבו בני ישראל מ' שנה במדבר, בכדי שהמן יעזור להם לשוב בתשובה, ע"י שכל אחד יידע את מקומו בעבודת ה' לפי תנוחתו וטעמו של המן. ועל ידי עמל התורה במשך ארבעים שנה, הם ילמדו מידות טובות ותחדור בליבם האמונה. ואזי גם לא יבקשו יותר מפת במלח, שכך היא דרכה של תורה...

וכן מה שאמרו 'זכרנו את הדגה', פירושו שזכרו אותה מראיתם אותה במצרים, אבל בפיהם לא טעמו. ובזה היה חטאם רב, שבקשו דבר שמעולם לא הגיע לפיהם. ובלבד לא להתבייש במן. ואפשר שאף במן לא זכו אותם רשעים לטעום כל טעם שרצו. ומשום כן העדיפו אוכל גשמי על פניו. וזו היתה הטענה כנגד המתאוננים, מדוע הם מחליפים אוכל רוחני שבעזרתו אפשר לשוב בתשובה, וכפי ששמו מרמז עליו מ' - תורה, שע"י התורה מגיעים לנ' שערי קדושה. ומעדיפים על פניו מאכל גשמי. ועוד, מדוע אינם מתחשבים בשאר בני ישראל החפצים להתעלות בעזרתו של המן. ובזה נחשבו למחטיאי הרבים, ונענשו שהיתה להם בושה כפולה ומכפולת ע"י שהבשר נתקע בין שיניהם.

כל זאת לא בא להם אלא מחמת המידות הרעות שספגו במצרים. ומכיון והם לא עמלו דים בתורה, אזי למרות כל הניסים שראו בעיניהם לא הצליחו לעקור את הרע מקרבם. ומסיבה זו גם חטאו בעגל, למרות שהיצר הרע נעקר מליבם בשעת מתן תורה. אך מאחר והם לא עמלו כל הזמן בתורה ומצוות. הרי שהוא מצא פתח להיכנס אליהם בחזרה בטרם הם הספיקו לעוקרו כליל מן העולם. ואף המתאוננים לא למדו לקח מעושי העגל, אלא חזרו על טעותם.

מחשבות רעות והרהורים מביאים לידי חטא

כי לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן (מכילתא ותנחומא בשלח יז, כ), וא"כ איך הגיעו לירידה כה גדולה ברוחניות שכל תאוותם אוכל גשמי.

ונראה לבאר, דהנה חז"ל אמרו (יומא עה.) על הפסוק (במדבר יא, ח) והיה טעמו כטעם לשד השמן, אמר רבי אבהו: מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים - אף המן כל זמן שישאל אוכלין אותו - מוצאין בו כמה טעמים. וגם אמרו (שמו"ר כה, ג) על המן שה' הורידו בכל טעם שרצו שאם רצה טעם בשר מפוטם היה טועמו בו, ולא שהיה צריך לבקש בפיו אלא מספיק שחשב בלבו על טעם מסויים וכבר קיבלו שכן המן היה

מצינו בפרשתנו, כשבני ישראל התלוננו על המן, ואמרו (במדבר יא, ה, ו) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשואים וגו', ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו, ואז הגיעו לידי חטא ועוון.

ויש להבין בדבר. כיצד יתכן שבני ישראל יתלוננו על הדגה ועל הקשואים והאבטיחים שאכלו במצרים, והרי באמת במצרים לא אכלו כלל אוכל שכזה, ואיך הגיעו בכלל לסוג טענה שכזאת.

ועוד קשה, כיצד יתכן שבני ישראל, דור המדבר דור דעה (ויק"ר ט, א) צדיקים גדולים, נמאס להם מהמן ואמרו ועתה נפשנו יבשה וגו', וכל רצונם באוכל גשמי, והרי הם ידעו

ה' יתברך שנתן לנו לחם אבירים המקדש והמטהר אותנו, וידע שע"י המן אפשר לדרוש את התורה, ואף ראה את שאר הטובות, כמו שכתוב (דברים ח, ד) שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה, מיד הכניס היצר בלבם ספיקות והרהורים רעים, להבדיל בין המן שהוא אוכל רוחני וקדוש ובין האוכל שאכלו במצרים שהוא אוכל גשמי טוב ומזין... ודאי להם לאכול גם מאכל מצרים.

ואמנם, בני ישראל היו צריכים להתבונן ולהבין שכל זה מעצת היצר הוא החפץ להכשילם. שהרי מה איכפת להם ממה שהמצרים אכלו פעם, העיקר שהם זוכים עתה לאוכל רוחני כמו המן. ומשלא התבוננו ירדו ירידה גדולה מכאן רואים, שאם אדם לא מתבונן מספיק ואינו נזהר ממשכבות והרהורים רעים, אזי הוא עלול להגיע לירידה גדולה ברוחניות.

וראיה לדבר מצינו עד כמה זכרון החטא גורם לאדם ירידה גדולה, עד שנופל לייאוש ואינו חש יותר לשוב בתשובה, ועל כך יש תמיד לבקש "חטאת נעורי ופשעי אל תזכור לי" (תהילים כה, ז).

כי הנה מצינו בחז"ל שני מאמרים. פעם אמרו (קידושין מ.) מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, שנאמר (תהילים סו, יח) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', ומצד שני אמרו (יומא כט.) הרהורי עבירה קשים מעבירה. ומהו ההבדל בין מחשבה להרהור.

ויש להסביר, מחשבה רעה אינה נחשבת ממש למעשה שכן גוף המעשה לא נעשה, ואפילו היה עושה את המעשה הרי שאפשר לתקן זאת על ידי תשובה. אבל הרהור זה יותר ממחשבה, שמתבונן בדבר, ובשעה שמהרהר בחטא הרי הדבר פוגם בלבו וזה משפיע על כל הגוף. ועל פגם בלב האדם

בבחינת לחם אבירים אכל איש (תהילים, עח כה) לחם של מלאכי השרת (יומא שם). וחסד גדול עשה ה' עם בני ישראל שיטעמו במן כל טעם שירצו, כי כל מטרתו של ה' היתה שבני ישראל יתקנו כל מאכל ומאכל, שהרי כל מאכל טעמו שונה בתכלית ממאכל אחר, וכל כוונתו היתה שיתקנו את כל המאכלים.

ואולם, בני ישראל לא ניצלו את המן בעבור מטרה זו, כי אם רצו לטעום במן את הטעמים שטעמו במצרים כמו שאמרו זכרנו את הדגה וגו', כי באמת חפצו לטעום טעם גשמי, ועל ידי זה אכן גרמו לעצמם ירידה ברוחניות.

וסימן לדבר שלא היו מספיק דבוקים בתורה. שהרי אדם השקוע כל כולו בתורה הקדושה אינו זוכר כלל מה אכל אתמול... ואם הוא כן זוכר, הרי שיישותו אינה בתוך התורה כי אם בתוך האוכל... וסכנתו מרובה ביותר.

מכאן אנו למדים, שאדם הזוכר תמיד את עברו ואת חטאיו ופשעיו מה שפגם בפרטי פרטים, עלול בניקל להגיע לידי ייאוש. וזה דרכו של היצר הרע להזכיר לאדם תמיד את חטאיו, ושהוא חוטא, וכי כך יבוא לידי ייאוש אבל על כל אדם לזכור את חטאו ולשוב עליו מבלי לזכור אותו בפרטי פרטים, כמו שמצינו אצל דוד המלך ע"ה שאמר (תהילים נא, ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, ורק ע"י כך יוכל לשוב בתשובה שלימה.

ואף גם מצינו לאחר חטא העגל, כשחזר אליהם היצר הרע (וזה"ק א, נב, ב, קצג:), מאז ואילך היצר הרע תמיד מנסה להכשיל את בני ישראל בצורות שונות, ועל ידי זה רוצה להכניסם לייאוש.

ואם כן, גם במן, לאחר שהיצר הרע המכשילנו ראה את כל הטובות שעשה עמנו

אינו חושב שיש לו בכלל מה לשוב בתשובה. משום כן פגם שכזה חמור שבעתיים כי הוא נהנה מההרהור, ודבר זה גורם לו לירידה גדולה, ולכן יש להמנע מהרהור ויש לתקן זאת מיד.

א"כ, בני ישראל במצרים אכלו מאכלים, ובמדבר זכרו זאת ונהנו ממאכלים אלו והרהרו עליהם, ובאו לידי הנאה מאוכל מזוהם וטמא, ונפגמו לבותם ומוחם, עד שהגיעו לידי תרעומת קשה על משה רבינו ע"ה.

ומכאן, שעל כל אדם לטהר את מחשבותיו שיהיו טהורות בלא שום פגם, וע"י זה יזכה להתעלות. וכמו שמצינו בסוף

פרשתנו על צפורה (במדבר יב, א) ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח וגו', שהכל מודים ביופיה של צפורה, שהיתה נאה ביופיה וגם נאה במעשיה (תנחומא צו, יג) ובמה היתה נאה במעשיה. שכן לכאורה יכלה לבוא בתרעומת על משה בעלה שפירש ממנה בשביל כלל ישראל והסכים ה' על ידו בזה (שבת 19), בשעה שיכלה להמשיך לחיות עמו אבל היא לא התרעמה כלל, ונזהרה מהרהור רע וממחשבה רעה על בעלה, ולכן זכתה שתהא נאה ביופיה ובמעשיה, כי לא היו לה מחשבות רעות על בעלה. כי מחשבות רעות מביאות לחטא. ומחשבות קדושות מביאות אדם להתעלות.

קצי"ר האומ"ר:

בשעה שבני ישראל התרעמו על המן אמרו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים וגו', ולכאורה לא אכלו כלל אוכל כזה במצרים כי היו עבדים וכיצד הגיעו לסוג טענה שכזאת. ובכלל, דור דעה איך הגיעו לתרעומת על המן - המאכל הרוחני. ואולם, כידוע במן היה כל טעם שרוצים, אבל בני ישראל ניצלו דבר זה לא לתקן המאכלים כי אם כדי להיזכר במאכלי מצרים ואז הגיעו לירידה ברוחניות כי היו שקועים באוכל ולא בתורה.

וכמותם, אדם הזוכר את חטאיו לפרטי פרטים עלול להגיע לירידה, רק שיזכור החטא וישוב עליו. ולכן הגיע היצר לאחר חטא העגל והכניס בבני ישראל ספיקות והרהורים רעים לחשוב רע על המן, ולהרהור רק על מאכלי מצרים וזה גרם להם לירידה, ולתרעומת על המן ועל משה רבינו ע"ה.

וזהו החילוק שבין מחשבה רעה ובין הרהור, כי על מחשבה אפשר לחזור בתשובה, מה שאין כן בהרהור, כי לבו נפגם לגמרי והוא נהנה מההרהור ומעצם החטא, ולכן כשבני ישראל נהנו מהדגה וכו' באו לידי תרעומת וחטא, ומכאן שאסור להרהר ולחשוב רע, ואכן מצינו אצל צפורה אשת משה שלא הרהרה אחר משה בשעה שפירש ממנה, ולכן היתה נאה ביופיה ונאה במעשיה, כי מחשבות קדושות והרהורים טובים מביאים אדם להתעלות.

יסוד התשובה – התנתקות מן הרע וזכירת הטוב

והנה יש להבין, איך יתכן שדור דעה שהיו ברום המעלה ירדו כל כך ממדרגתם העליונה והתחילו לבכות כל אחד בפתח אהלו על ענין טפל כבשר ודגים וגו'.

כתיב (במדבר יא, א) ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה', ובהמשך כתיב (יא, ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים וגו'.

תורה שמחזקים אותו כל העת, מכל מקום אם לא יתנתק לגמרי מהעבר שלו אז היצר הרע יצליח להתגבר עליו ולהכשיל אותו.

ובאמת מצינו את זה בדור המדבר, על אף שהיו דור דעה (ויק"ר ט, א) שראו פנים בפנים גדלות ה', עם כל זה משרק נסעו מהר ה' כבר היו בבחינת תינוק הבורח מבית הספר זאת מכיון שעל אף שהיו בהר סיני שהוא הר ה' לא נתקו עצמם לגמרי מן העבר שלהם שהיה במצרים, ובמקום לזכור את החיים הקשים שהיו להם במצרים שהרי היו עבדים לפרעה במצרים והיו מושפלים ולא יכלו לחיות כבני אדם, הם זכרו רק מה שאכלו שם ואף אם לא אכלו שם את כל זה, מכל מקום נזכרו במה שהכינו למצרים ולמאכלים אלו בדיוק התאוות עתה. אמנם כל זמן שחנו ליד הר ה' הצליחו איך שהוא להתגבר על תאוותם, אבל מיד כאשר הלכו משם התחילו להתאוות על האכילה שהיו אוכלים במצרים.

למה הדבר דומה. לאדם שיושב ולומד תורה בישיבה, הרי שמוכן מאליהו שלא יעז לומר בפומבי על תענוגותיו שהיו מפנקים אותו בתוך ביתו, אבל בתוך ליבו הוא מתגעגע, ורק כאשר יוצא מהישיבה מתחיל לדבר על כך אם כן התביעה עליו היא, כיצד העזי ללמוד בישיבה בו בזמן שבתוך ליבו שמר מקום בשביל תענוגי הבלי עולם הזה ולא בשביל התורה. שהרי עיקר לימוד התורה בישיבה היא כדי לשבור את מידותיו הרעות ולא שיהא קשור בו זמנית גם בלימוד התורה וגם בהבלי עולם הזה.

ובאמת מצינו בחז"ל שאומרים ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (אבות א, יז. וזה"ק ג, רעה:). כלומר, מבחנו של האדם הוא כאשר יוצא מבית המדרש והולך אל מחוץ לבית המדרש, אז הוא מקיים במעשה ובפועל את כל מה שלמד בישיבה, שהרי כל

וכמו כן מפרש רש"י על הפסוק ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה (יא, א) בקצה המחנה במוקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב, רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים (ספרי יא, א).

ולכאורה קשה מאוד על פירושו. דבשלמא על זה שמפרש שמדובר בערב רב אפשר לומר שהתגייירו אבל לא ניתקו לגמרי את הקשר שהיה להם עם גלות מצרים, אבל איך ניתן להבין שהקצינים שבהם התאוות תאוה.

ועוד קשה. הנה מצינו שלפני שבני ישראל התאוות תאוה נאמר ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים (במדבר י, לג), ואמרו על זה תוס' (שבת קטז. ד"ה "פורענות ראשונה") כדאמר במדרש ויסעו, שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים, כתינוק הירוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני.

ונצרך להבין, כיצד יתכן שדור דעה שזכו לראות מה שילוד אשה לא ראה מעולם, ואמרו נעשה ונשמע (שמות כד, ז), יברחו פתאום מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר.

ונראה בהסבר הענין. יסוד חשוב בתשובה הוא, שכאשר אדם רוצה לשוב באמת ולחיות בדביקות תמידית עם רצון ה', עליו לבטל את רצונותיו הפרטיים כיצד היה חי עד עתה, ומעכשיו עליו לנתק כל קשר עם עברו דאם לא כן, היצר הרע יכניס לו געגועים לתענוגי העבר שלו, להזכר כיצד חי בתוך הבלי העולם הזה מתוך שמחה וטוב לב... לעומת עכשיו בהיותו סגור בתוך ארבע אמות בבית כנסת ובבית המדרש ואין לו כל מנוחה. וכל מה שרוצה לעשות אומרים לו כי הדבר אסור, עד כדי כך שיכול לבוא לידי יאוש ואפילו אם יהא מוקף ברבנים גדולי

קשר עליון, רק עם התורה

הוא הדבר אשר מצינו אצל אברהם אבינו. שם נאמר (בראשית יד, יג) ויבוא הפליט ויגד לאברהם העברי, ודרשו על כך חז"ל (בר"ר מב, יג) רבי יהודה אומר כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד.

ופירש במקום העץ יוסף: "כי כל בני תבל לא ידעו אז את ה' כי עבדו אלילים רק אברהם הכיר את בוראו והוא לבדו היה לעבר אחד בעולם לעבוד את ה' וכל בני תבל לצד חוץ", ע"כ.

ממילא בני ישראל נקראו עברים, להורות שהם צריכים להיות קשורים עם העבר הקדוש של האבות, אבל לא ח"ו לחיות עם העבר הטמא להבדיל של המצרים.

זהו לימוד עצום לבן תורה שיוצא מהשיבה, שעליו להיות דבוק ביציאתו מן הישיבה עד חזרתו לישיבה רק עם העבר איך שהיה מוקף עם רבנים ויזכור רק את הדברים הקדושים שיכולים להביא לו תועלת רוחנית, וכך ימשיך לחיות ולינק רק מן העבר הקדוש.

לא כן, כאשר הוא יוצא מהישיבה והוא נמצא בעולם הגשמי אף אם זה בביתו, צריך מאוד להזהר מכל דבר קטן שלא היה רגיל להם בעת לימודו בישיבה מכיון שהם עלולים להביא אותו לידי זכירת העבר, או אם יראה תמונה רעה יזכר על ידי כך בתמונה רעה שבאופן לא רצוי ראה אותה ועכשיו תבוא לזכרונו ח"ו ותפריע לו בעבודת ה'.

כמו כן רואים את הדבר בדור המדבר דור דעה. אפילו הקצינים והחשובים שבהם חשבו שהגיעו לשלימות על ידי התורה שלמדו בהר ה', וזה יספיק להם כדי להלחם

זמן שהאדם יושב בישיבה הרי לא יעזו להשחית את דרכיו אבל הניסיון מתחיל כאשר יוצא מן הישיבה.

אף כאן הדבר כן. כל זמן שבני ישראל חנו ליד הר ה', למדו ועסקו בתורה וחשבו כבר שתיקנו טוב את המידות הרעות שהיו בהם והיו בטוחים בכך. אבל למעשה על אף שתיקנו את מידותיהם הרעות שכחו לתקן דבר אחד, והוא הזכרון לדברים הרעים שהיה בהם, תענוגים, ומותרות.

ובאמת על האדם לזכור רק את החטא שעשה בבחינת וחטאתי נגדי תמיד והרע בעיניך עשיתי (תהילים נא, ה-ו), אבל אל לו לזכור איך היה חי בטרם עשה תשובה, מכיון שזה סותר את כל תהליך חזרתו בתשובה.

כמו כן נאמר על בני ישראל ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני (שמות יט, ב), וכדברי האור החיים הקדוש שם: "ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול וכנגד זה אמר הכתוב ויסעו מרפידים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו וכו', אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידיים וכו', והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', ע"כ.

הרי, שבזמן שהותם בהר סיני למדו הרבה תורה, ועם כל זה מיד בהליכתם משם כבר נתאוו תאוה, והסיבה לכך כי "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והנסיון מתחיל כשעוזבים מקום תורה וכיון שלא עקרו מתוך תוכם את זכירת הרע ממילא כל זמן שהותם בהר ה' מכח המקום הקדוש התגברו לפי שעה על זכרון הרע, מה שאין כן בשעה שהלכו מהר ה' לא התגברו על המידה הזאת של זכרון הרע ונכשלו. זאת מכיון שאי אפשר להיות קשור ודבוק עם ה' יתברך בו בזמן שהוא חושב על העבר הרע שלו.

את האמונה, אבל לא לחשוב על מנהגי המצרים, ולא להיות מושפעים מהערב רב שהיו בקצה המחנה שהמשיכו תמיד לזכור את מנהגי המצרים.

ובאמת כל מה שאמרנו מרומז בפסוק במה שנאמר ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה (במדבר יא, א).

ואפשר לומר בדרך דרוש, אנשים שבוערת בהם אש התורה ואהבת ה', והם בבחינת בקצה המחנה, שאינם מחשיבים עצמם וחושבים שהם אחרונים ועוד לא באו לידי ידיעה גמורה לדעת את התורה הקדושה, והם ממשיכים לעסוק בה, רק אלו זוכים להתגבר על היצר הרע ולהיות קרובים ודבקים אל ה'.

לאנשים שכאלו, המתעלים בדרגות עילאיות, לעולם לא יבוא היצר הרע להפריע להם להביא בזכרונם איזה דבר רע שפעם ראו בחייהם בלי רצונם, כיון שהם תמיד שוכחים את העבר הרע, ורוצים רק להתדבק בעשיית הטוב.

כנגד היצר הרע והתאוות. אבל לפתע ראו את עצמם שהם כתינוק הבורח מבית הספר, שכן, את זכרון העבר שלהם שהיו במצרים לא עקרו מתוך ליבם, ועל ידי כך היצר הרע התחיל להזכיר להם בתוך השלשה ימים מה שאכלו במצרים, ובמקום להרגיש שאף טעמים אלו של הדגה וכו' הם נמצאים בתוך המן ואין להם סיבה לבוא בעלילה על ה' מכיון שלא התנתקו מן העבר התגבר עליהם היצר הרע.

כן הדבר, כשאדם אינו מסתפק בתורה שלמד אלא כל פעם שואף להתעלות יותר ויותר אז בכוחו להתגבר על היצר המנסה להכשילו, משום כן הקב"ה אמר להם "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שמות יד, יג). דהיינו, כוונת ה' היתה שהאדם צריך לנתק את עצמו לגמרי ממצרים בין בראיה בין במחשבה, שלא לחשוב עליהם כלל.

אלא צריך לזכור תמיד את הניסים שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים שזה מחזק

קצ"ר האומ"ר:

חטאם של המתאוננים צריך הבנה, היתכן שדור דעה יתאוננו על גשמיות. ועוד, היתכן שהם ילכו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר. ואולם יסוד התשובה כידוע לשכוח את הרע ולשוב עליו ולא לחזור ולזכור אותו, אבל בני ישראל היו כתינוק הבורח מבית הספר, היינו שזכרו עדיין את הרע והתאוות תאוה גשמית וחפצו לחזור לדברים הרעים. וכך אי אפשר לשוב בתשובה.

ולכן אמרו חז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, כי יש לעשות מעשים טובים בתשובה ולזכור את העבר הקדוש של האבות, אבל כשעוזבים מקום תורה בא זכרון הרע ובאים לידי חטא ועוון, כל זאת כשלא מעלים על לב את דברי הקדושה שהיו פעם ורק חושבים על הגשמיות והמותרות.

משום כן אמר ה' לבני ישראל בקריעת ים סוף שלא יוסיפו לראות את המצרים עוד, היינו, ה' הודיעם שאם הם רוצים להתדבק בו, עליהם לשכוח כליל ממצרים הרעים ומתאוותיהם, ולהיות דבוקים רק בטוב ולזכור אותו. וזהו ותבער בם אש ה', אנשים שבוערת בם אש ה' וקדושתו - הם אינם מושפעים מהיצר הרע וכוחו והם יכולים להתגבר עליו ולהגיע לדביקות אמיתית בה' יתברך.

איזוהי דרך ישרה?

כל בן ישיבה, אף כשיוצא מהישיבה, שלא יהיה כתינוק הבורח מבית הספר, אלא שיזכור גם בחוץ את הדברים הטובים של הישיבה, וגם את רבותיו, כי אם יזכור רק את הגשמיות עלול הוא לחטוא, כי הנסיון יתגבר בו. ולכן יזכור רק הטוב וכך ימשיך לינק מן הקדושה.

איסור לשון הרע – תוכחה בלתי רצויה

במידותיו של הקב"ה מה הוא רחום אף אתה רחום וכו', וכך נהג עם בני ישראל, ועל כן שמח, בבחינת איזהו עשיר השמח בחלקו (אבות ד, א), כי זאת היתה עשירותו על ששמח בחלקו, וזכה להיות עבד ה'.

לעומתו, אחותו מרים היתה נביאה, אחת מז' נביאות שעמדו לישראל (מגילה יד. זוה"ק א, קכה), והנהיגה את הנשים, ולימדה להן דבר ה' כפי ששמעה ממשה רבינו אחיה, כי לא היתה נביאה על חנם וזכתה לשמוע קול ה' מדבר אליה ולא עוד, אלא שבזכותה היה באר לבני ישראל (תענית ט), ואף הפרידה את הנשים מן האנשים בשירת הים (שמות טו, כ). אם כן, מכל זה רואים כי היא היתה גדולה במעלתה, ואיך איפוא העיזה לדבר על אחיה משה.

ונראה בביאור הדבר. הן ידוע שבשעה שברא ה' את חוה, אמר (בראשית ב, יח) אעשה לו עזר כנגדו, ועל כך דרשו חז"ל (יבמות סג. בר"ר יז, א) זכה עזר לא זכה כנגדו להלחם. ובחוש אנו רואים, כי בשעה שאדם רוצה להתעלות בתורה ויראת שמים, הרי שאז האשה, אפילו שאינה דתיה כראוי, מסייעת לו ועוזרת לו בזאת, כי זכה עזר אבל אם לא זכה ואינו חפץ בחיי קדושה, אז אפילו שהאשה היא דתיה כראוי, הרי שהוא סובל ממנה ביותר, והיא כנגדו להלחם. ועל כך אמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ז, כו) ומוצא אני מר ממות את האשה.

ולפי זה יובן הדבר. על צפורה נאמר שהיתה אשה כושית, פירוש, נאה ביותר במעשיה וביופיה (תנחומא צו, יג), והיתה כמו צבע שחור שאי אפשר להכחיש את צבעו, כך לא יכלו להכחיש את מעשיה הטובים.

וא"כ, מכיון שמשה רבינו היה גדול הדור, צדיק יסוד העולם (משלי י, כה), ושכינה

כתיב (במדבר יב, א) ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח וגו'. ועל משה נאמר בהמשך הפרשה (שם, ג) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם וגו'.

ויש להבין. כיצד יתכן שמרים הנביאה והצדקת אשר הצילה את משה רבינו ועמדה מרחוק ע"י היאור (שמות ב, ד) לראות מה יהיה עמו (סוטה ט: תנחומא צו, יג), היא אשר תדבר לשון הרע על אחיה משה אבי כל הנביאים (ויק"ר א, טו) על אודות האשה הכושית שלקח ואח"כ גירשה.

והרי מרים היתה צריכה לדעת ובוודאי ידעה שמשה רבינו ע"ה הוצרך לעזוב את אשתו כדי להיות פנוי לצרכי העם, ובפרט כדי לדבר עם הקב"ה. ולא עוד, אלא שידוע שתפילותיו של משה היו מאוד קצרות, כמו שאכן התפלל על אחותו במקרה זה כשנצטרעה ואמר (במדבר יג, יג) א-ל נא רפא נא לה, ואם כן רואים שהיה מוכן בכל רגע לעמוד ולבטל גזירות בתפילות ובבקשות ואם כן, בוודאי לא פירש מן האשה הכושית לכבודו שלו, אלא עשה הכל לכבוד צורו וקונו, להיות תמיד מוכן אל ה' יתברך בכל עת שיקרא, וא"כ מדוע דיברה עליו.

ועוד בזאת, אנו אומרים בתפילת שחרית דשבת "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו". דהיינו, כל שמחתו של משה רבינו לא היתה על שהיה נביא גדול והוציא את ישראל ממצרים, אלא על שנקרא עבד נאמן לרבו, כמו שאמר ה' (במדבר יב, ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, כי בגדול ענותנותו הרגיש עבדות לצורך בני ישראל, ועל כן זכה שה' דיבר עמו פעמים רבות.

ובזה שמח, על שדימה את עצמו אל הקב"ה, כאמרם ז"ל (שבת קלג: סוטה יד.) הדבק

האדם, ואפילו שלאותו אדם שעליו מדברים לא איכפת לו. ולא בחנם נאמר והאיש משה עניו מאוד, כי לא התגאה כלל במה שזכה לדבר עם הקב"ה. ועד כדי שכתב על עצמו ויקרא באל"ף זעירא.

מעלת העמל העצמי בהתקרבות לה'

וחשבתי לבאר ביאור נוסף בטענת מרים ואהרן: מרים טענה שכל מה שה' מדבר עם משה הוא "הלוא גם בנו דיבר", פירוש, הכל בא בזכותנו, כי בזכותנו הגיע למדריגה נעלה הזאת, שהרי אני המתנתי לו ע"י היאור, ונטלתי אותו מבתיה להביאו אל אמי כדי שיינק חלב מאם יהודיה.

וגם אתה אהרן, כשיצאת לקראתו שמחת, כמו שה' אמר (שמות ד, יד) וראך ושמח בלבו, וקבלת אותו למנהיג עליך ועל כל עם ישראל, ואפילו שבני ישראל לא הכירוהו כי ישב במדין שישים שנה (רמב"ן ורשב"ם שמות ב, כג). וא"כ בזכותך ובזכותי נהיה לגדול ולמנהיג הדור, וזהו הלוא גם בנו דיבר, דהיינו, דרכינו ובזכותנו דיבר ה' עם משה, ורק בגללנו נתעלה כל כך ואם כן, טענו, אנו שגידלנו אותו לא פרשנו ולא עזבנו את המשפחה ונשארנו במדריגה גדולה, ולמה הוא שבזכותנו גדל צריך כן לפרוש מצפורה אשתו הטובה ולהתנהג אחרת מאיתנו.

אבל, ה' יתברך השיב כנגדם "והאיש

משה עניו מאוד מכל האדם" (שם, יב, ג) דהיינו, לא כמו שאתם טוענים שיש קשר בין מה שאתם גידלתם אותו ובזכותכם נעשה למנהיג, לבין מה שעתה עזב אשה שכן באמת אתם גידלתם אותו, אבל אח"כ והאיש משה עניו מאוד, וכדי להגיע לענוה צריך לעבוד הרבה על המידות, וא"כ בכוחות עצמו הגיע למה שהגיע ואף אם אמנם אשתו סייעה ועזרה זה עד עתה, אבל מעתה, משקנה את מידת הענוה, הרי שאינו צריך

מדברת מתוך גרונו (וזה"ק ג, רלב), הרי שבוודאי אשתו צפורה עזרה לו להתעלות יותר ויותר, בבחינת זכה עזר, עד שנעשה לגדול ביותר.

משום כן דיברו מרים ואהרן במשה ואמרו הרק אך במשה דיבר ה' כדי שיפסיק לגור עם אשתו, הלוא גם בנו דיבר, ואף על פי כן אנו גם ממשיכים להתעלות, ואף שמשה מתעלה ע"י שה' מדבר עמו פנים בפנים, פה אל פה (במדבר יב, ח), אבל ע"י צפורה העוזרת לו יכל להתעלות עוד יותר.

ולא עוד אלא שהתורה אומרת והאיש משה עניו מאוד מכל האדם. דהיינו, הדבר שעל ידו נתעלה משה, ואפילו יותר מסיוע אשתו היא הענוה, והאיש מלשון גדולה, דהיינו שעל ידי הענוה נעשה לחשוב ביותר בעיני ה' יתברך וא"כ, כוונת מרים ואהרן לא היתה לדבר לשון הרע על משה, אלא להיפך, להסביר עד כמה יכל להתעלות בסיוע אשתו, בבחינת זכה עזר, ואם אנו לא עזבנו את משפחתנו, כל שכן שמשה לא היה צריך לעזוב אותה.

אלא, שמכל מקום דבר זה נחשב ללשון הרע, שהרי מרים לא דיברה ישירות עם משה, אלא דיברה בפני אהרן אחיה, וגם צפורה אשת משה כידוע עמדה בחברתם, וא"כ ודאי שלא נתכוונה לגנות, והראיה שאהרן וצפורה שתקו ולא הגיבו, משמע שלא היה בדעתם לספר למשה.

ולא עוד, אלא שהביאה ראיה מעצמה שגם עמה ה' דיבר, וזו ממש גאווה (היפך ענוותנותו של משה). וא"כ רואים, שתוכחה הבאה ע"י גאווה נקראת לשון הרע. ואפילו שכל כוונתה היתה לטובת משה, אפילו הכי נקרא לשון הרע.

לכן מרים לקתה בצרעת שכולם יראו ויקחו מוסר (תנחומא צו, יג. דב"ר ו, ד), וידעו עד כמה חמור לשון הרע ואפילו שהוא לטובת

יותר לאשתו, שכן אין לו יותר מה ללמוד ממנה, כי העונה עדיפה מהכל.

משל לאדם שמסייע לחבירו ומצילו, ואחר כך הניצול נעשה לגדול הדור. אמת הוא שהציל אותו, אבל מה שנעשה לאחר מכן לגדול הדור, זה כבר בכוחות עצמו, ללא סיוע מהמציל, ובזכותו לבד הגיע למה שהגיע. כזה היה משה רבינו ע"ה.

ולפי זה מובן היטב הא דאמרו חז"ל (ירושלמי פסחים י, ה) המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ומי שלא גומר את המצוה שהתחיל בה עונשו שקובר את אשתו (סוטה יג: בר"ר ה, ד). וקשה, מדוע מגיע לו כזה עונש, וכי מה חטאה האשה שבעוון בעלה שלא גמר המצוה תמות היא.

אבל להנ"ל מובן היטב. אם אדם מתחיל לעשות מצוה סימן שהוא איש ישר ומן השמים סייעו לו שיתחיל את המצוה, ולכן מבקשים ממנו מן השמים שגם יגמור אותה ולא יעשה בזיון להמצוה להשאירה באמצע.

ואם באמת לא יסיים את המצוה עונשו גדול מאוד עד שקובר את אשתו, שכן אם התחיל את המצוה סימן לדבר שאשתו היתה לו לעזר לסייע לו לעשותה, ואם לא גומר אותה תמות אשתו ואז לא יהיה מי שיסייע בידו לגמור אותה.

זהו שאומרים חז"ל (יבמות סג.) לא זכה כנגדו להלחם, שאם לא זכה אזי אשתו לאחר פטירתה תעמוד כנגדו לתבוע אותו בבית דין של מעלה, שהרי מתה בגללו, על שלא סיים המצוה והיא לא עזרה לו, ולכן היא כנגדו להלחם. ודו"ק.

מכל הנ"ל רואים שאסור לשני בני אדם לישוב ולדבר לשון הרע על השלישי, ואפילו

דברים טובים, כי הרי אז הוי כמו תוכחה בלתי רצויה ומקורה במידת הגאווה, מה גם שמדברים טובים יגיעו לדברים רעים וזה נקרא בלשון חז"ל אבק לשון הרע (ב"ב קסד:).

אבל כאן, המרגלים, שראו שמרים לקחה בצרעת על שדיברה באחיה במשה ואפילו דברים טובים, הרי שהיו צריכים ליקח ממנה מוסר שלא לדבר על ארץ ישראל, אליה נכסף משה רבינו להיכנס כדי לקיים מצוות התלויות בארץ (סוטה יד.), וכאשר לא לקחו מוסר נענשו.

משום כן עונשם כה גדול שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין קח. זוה"ק ג קנח.), שכן דיברו על הארץ אשר בלעדיה אי אפשר לקיים הרבה מצוות כמו מלך, ביכורים, בניית בית המקדש, ומחיית עמלק (סנהדרין כ:).

ואם דיברו על הארץ, משמע שאינם רוצים בהשראת השכינה, כי חפצים בעמלק שהיה בעל גאווה. אבל כידוע הכסא והשם של ה' יתברך יהיו שלמים רק משימחה זרעו של עמלק (תנחומא תצא ט), וכיון שהם הלכו בדרכו של עמלק משום כן עונשם כה גדול.

ולא עוד, אלא שנקראו אפיקורסים, שכן כפרו במצוות (סנהדרין צט:), כל זאת משום הגאווה שהיתה בהם, שכן חפצו בנשיאות כידוע, אבל לא חשבו מה יהיה עם זרעם במדבר כי כך דרכו של בעל גאווה, לחשוב רק על עצמו ולא על הזולת, ומשום כן אין הקב"ה והוא יכולין לדור בעולם (סוטה ה.). כל זאת משום הלשון הרע שלו, כי לשון הרע ואפילו על דברים טובים אינה רצויה לפני הקב"ה.

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין, כיצד דיברה מרים לשון הרע על משה על שפירש מאשתו, והרי היא הצילתו ביאור, וידעה שפירש מאשתו בשביל להיות מוכן לדבר עם ה', וכל רצונו לבקש טוב על כלל ישראל ומדוע דיברה עליו. מה גם שמשה רבינו היה עניו מכל האדם והיה עבד נאמן לה' וכל מגמתו לעשות רצון ה', וגם מרים מצד שני היתה נביאה, ובאר בזכותה, ושמעה קול ה' וידעה כוונותיו הטובות של משה ומדוע באמת דיברה עליו.

אבל, על הפסוק אעשה לו עזר כנגדו אומרים חז"ל זכה עזר לא זכה כנגדו, ואם אדם רוצה להתעלות בתורה ועבודת ה' בוודאי אשתו מסייעת לו בזה הרבה, וא"כ צפורה שהיתה נאה במעשיה בוודאי סייעה למשה רבינו להתעלות, ולכן טענה מרים שאין למשה לפרוש מן האשה שהרי היא היתה יכולה לסייע לו להתעלות ומדוע פירש ממנה. אלא שזה גם נקרא לשון הרע כי דיברה מתוך גאווה באמרה שגם היא מתעלה ולא פורשת, ואהרן בוודאי לא יספר למשה מה שדיברו עליו, וא"כ אפילו שזה על דברים טובים אין לדבר לשון הרע.

ועוד אפשר לומר, שמרים טענה שכל גדולתו של משה רבינו היה בזכותה ובזכות אהרן שעשאוהו למנהיג על ישראל ואם אנו לא פורשים כ"ש הוא. אבל ה' השיבם שהוא עניו, ועל ענוה צריך לעבוד לבד. והוא הגיע למעלתו בכוחות עצמו ולא בזכותם וא"כ אין להם לדבר עליו.

ולא בחנם אמרו חז"ל שמי שלא גומר המצוה קובר את אשתו שהרי אשתו מסייעת לו להתעלות וכנ"ל, ואם לא גומר המצוה הרי שאינו רוצה בסיוע אשתו, ולכן היא מתה ועל כך תובעת אותו בבית דין של מעלה. ולכן המרגלים שלא לקחו מוסר ממרים נענשו קשות כי היו בגאווה בלי ענוה, ודיברו לשון הרע על הארץ, שכן אפילו לשון הרע לדבר טוב אסור, כי יבוא לרע, ויש לשמור הפה, ואז שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו.

קדושת משה רבינו לעולם עומדת

שם זה לא היתה רק למשה לבדו אלא אל כל בני ישראל.

זהו מה שכתוב הרק אך, אך עולה בגימטריא כמנין אהי"ה, והרי גם אלינו נגלה בשם זה ולא פירשנו מנשותינו. כזאת טענה מרים כנגד אחיה משה. ועוד העירני בזה הרב קליין מקנדה, שיש להסביר זאת גם על פי רש"י שפירש הרק אך; עמו לבדו דבר, כי תיבת לבדו עולה בגימטריא ב' פעמים אהי"ה והבן.

ואולם, טענת מרים לא היתה מוצדקת כלל. אמנם ה' התגלה גם אליהם בשם זה, אבל כל זה היה בזכות משה רבינו אשר היה הראשון ששאל את ה' (שמות ג יג) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, וא"כ משה רבינו

בסוף פרשתנו מצינו אודות הדברים שדיברו מרים ואהרן במשה (במדבר יב, א) על שפירש מן האשה, ואמרו (שם, ב) הרק אך במשה דבר ה' הלוא גם בנו דבר וישמע ה'. ולכאורה, תיבת אך מיותרת, שכן היה יכול לומר "הרק במשה דבר ה'" ומדוע הוסיף תיבת אך.

ונראה בביאור הדברים. טענת מרים כלפי משה רבינו היתה, מדוע הוא פורש מהציבור ע"י שפירש מאשתו (שבת פז.). ואם תאמר שכל זאת משום שה' יתברך נגלה אליו בשם אהיה, שבזכות שם זה נגאלו בני ישראל ממצרים, ובזכות שם זה עתידין להיגאל, כמו שכתוב (שמות ג, יד) אהיה שלחני אליכם וגו', אבל טענה מרים; הרי התגלות

זכה שעל ידו נתגלה שם זה לישראל ובזכותו נגאלו ממצרים (במ"ר ג, ו).

ומצינו סיפור שכזה על אותו רב ידוע שהתקשה בביאור מאמר בגמ', והתענה ארבעים יום עד שבא המגיד בחלומו וגילה לו את הפשט. למחרת בבוקר קם שמח וטוב לב על שהבין הדבר, אבל בבואו לבית המדרש שמע כיצד ילדים קטנים מסבירים בגמ' כפי שהסבירו לו בחלום. אז חלשה דעתו על שהוא הוצרך למאמץ כה גדול עד שהבין ואילו ילדים קטנים אלו הבינו מעצמם. ואולם, גילו לו שוב בחלום שרק בזכותו התגלה האור והשפע של אותו מאמר קשה, שעד עתה לא היה מובן לאף אחד, ואילו מעתה זה מובן רק בזכותו. כמו כן אצל משה רבינו, בזכותו התגלה לכל בני ישראל שם זה, ובזכותו נגאלו וגם עתידין להגאל.

ואולם, עדיין יש לנו להבין, מדוע התגלה שם זה בדווקא למשה רבינו ולא התגלה לפניו לאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב.

ונראה בביאור הדבר בהקדם ענין אחר לגמרי (שכבר נגענו בו הרבה בספרנו על בראשית), ולפי זה יובן היטב הענין שהשם התגלה בדווקא למשה רבינו.

הנה ה' יתברך אמר לאברהם אבינו לך מארצך וגו' (בראשית יב, א), בכך רמז לו, שאם רוצה אדם להתעלות עליו ללכת ממקום למקום כדי ללמוד תורה ולקנותה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, יח. שבת קמז:), הוי גולה למקום תורה, ונאמר (ויקרא כו, א) אם בחוקותי תלכו, שיש ללכת כדי ללמוד ולעמול בתורה (ראה שם בפירוש השביעי של האור החיים מתוך מ"ב פירושו).

וכבר נאמר (ישעיה ב, א) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ולא די במה שאדם

שומע דברי תורה, כי אם עליו ללכת ללמוד תורה, ובהליכה זו כרוכה מסירות נפש גדולה, כי מוסר נפשו לקיום רצון ה' יתברך, ועל ידי זה זוכה לבהעלותך את הנרות (במדבר ח, ב), להאיר את מצוותיו הרמוזים בנר, כמו שכתוב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, וגם את תורתו. וכאשר הולך וגולה למקום תורה אז מתעלה.

לפי זה יובן מה שאמר אברהם אבינו ע"ה להקב"ה (בראשית טו, ב) ואנוכי הולך עירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. והרי ה' יתברך הבטיח לו בנים ומדוע הוא ממשיך לטעון כלפי הקב"ה.

אלא שאברהם אבינו ע"ה אכן ידע שאליעזר עבדו דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (יומא כ:), וידע שיהיו לו בנים, אבל אמר לה' שחבל על כל זמן שעובר, שהרי אם יהיה לו בן יוכל אותו בן ג"כ לגלות למקום תורה ולהשקות מתורתו לאחרים וכך יוכל להתעלות.

ואכן, אברהם אבינו ע"ה הלך הלוך ונסוע, וגם הכניס אנשים בצל כנפי השכינה, והוא ושרה גיירו אנשים ונשים (בר"ר לט, כא), וכל מעשיו היו בבחינת מעשה אבות סימן לבנים (סוטה לד). שכולם צריכים ללכת ולגלות. וגם מצינו אצל אלקנה שהלך וגלה וזכה שיצא ממנו שמואל שהאיר עיני ישראל.

ולפי זה יבואר ענינו. הנה בני ישראל ירדו למצרים וגלו למקום תורה, בתחילה, כמו שאמרו חז"ל (בר"ר צה, א) על הפסוק (בראשית מו, כח) ואת יהודה שלח וגו', לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה.

וגלות זו החלה אצל יצחק ונמשכה אצל יעקב, אבל העיקר היה אצל בני ישראל ואצל משה רבינו, שגלו למצרים ושם אמר

להם משה רבינו דברי חיזוק, והכינם לבסוף לקראת קבלת התורה.

שכבר בזמנם היה השם רמוז, אבל האיר ממש בימי משה.

א"כ מובן היטב, שעיקר השם אהי"ה נגלה אצל משה רבינו, כי שם זה עוזר בגלות להתחזק בתורה, ולגלות למקום תורה. ואמנם ראשי תיבות של אברהם יצחק יעקב עולים בדיוק כ"א כמנין שם אהי"ה, להראות

דבר זה גם נרמז במאמר חז"ל הוי גולה וכו', כי הוי ג"כ עולה כמנין כ"א, אהי"ה, ששם זה עוזר בגלויות להתחזק בתורה ולצאת מהמיצר ולהתעלות ולהתקרב לה' יתברך.

קצי"ר האומ"ר:

מרים דיברה במשה רבינו לשון הרע על שפירש מאשתו ואמרה הרק אך במשה דיבר ה' וגו'. וקשה דתיבת אך מיותרת. ואולם מרים טענה מדוע משה רבינו פירש מהכל, וא"ת, שה' נגלה אליו בשם אהי"ה, הרי נגלה במצרים לכל בני ישראל ולא פירשנו מנשותינו. וזהו אך - בגימטריה אהי"ה. אבל טענתה לא היתה נכונה כי כל השם הזה התגלה רק בזכות משה רבינו ששאל לשמו של ה'. וכמו אותו רב שגילו לו בחלום פשט קשה, ושמע ילדים קטנים לומדים כן וחלשה דעתו, אבל גילו לו שהוא הוריד הפירוש הזה לעולם והכל בזכותו.

ומדוע נגלה שם זה רק למשה רבינו ולא לאבות הקדושים. אבל, ה' יתברך רמז לאברהם אבינו ע"ה כשאמר לו לך לך, כי יש לגלות ולילך למקום תורה וכך קונים התורה, והכל מתוך מסירות נפש, ואכן אברהם אבינו ע"ה הלך, ויצחק ויעקב. וירדו לגלות למצרים, בתחילה למקום תורה, אבל העיקר בגלות היתה אצל בני ישראל ומשה רבינו, שהכינם לתורה. ואכן שם אהי"ה נגלה ברמז בר"ת של אברהם יצחק יעקב. והאיר ממש בימי משה ובזכותו. וזהו הוי גולה - הוי כמנין כ"א - אהי"ה, כי ע"י שם זה החזיקו בגלות ונגאלו.

מעלת מידת הענוה

על הפסוק (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם וגו', מקשים המפרשים וידועה שאלתם: כיצד יתכן שמשה רבינו ע"ה לא סירב לבקשת ה' יתברך והוא כתב פסוק שכזה בתורה, והרי היה מאוד עניו, ואפילו שהכתיבה לא הפריעה לו, מכל מקום כיצד יכתוב על עצמו שהוא עניו מכל אדם.

ועוד יש לשאול, לפי אותו מאן דאמר שסובר (בבא בתרא טו.) שאת שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה (פטירת משה רבינו וכו') שגם שם מצוי שבח על משה רבינו, הקב"ה קרא ויהושע בן נון כתב אותם ולא משה רבינו. א"כ מדוע גם כאן לא ביקש משה

רבינו ע"ה מה' יתברך שאדם אחר יכתוב את הפסוק הזה ולא הוא עצמו.

ונראה להסביר, בהקדם מה שאמרו חז"ל (שמו"ר מז, יד) בשעה שבני ישראל חטאו בעגל וה' יתברך רצה להשמידם, נעמד משה לפני ה' יתברך ואמר לו, הן בשעה שנתת את התורה אמרת אנכי ה' אלוקיך, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ, ב-ג), בלשון יחיד אמרת ולא בלשון רבים, וא"כ מה לך טוען כלפי בני ישראל שהם רבים, והרי רק לי אמרת ולא להם.

ואגב זה, נשאל על עצם הדבר, מדוע באמת אמר ה' יתברך אנכי ולא אמר אני.

משנה את טבעו והוא עושה מעשים רעים אז השכינה מסתלקת ממנו.

ולא עוד, אלא שבבריאת העולם הקב"ה טבע כך את עולמו כדי שהעולם יתנהל על פי טבע ולא על פי נס. וכבר ידוע שכל השינויים שהתרחשו אח"כ (כמו קריעת ים סוף וכדו') היו כבר ידועים בשעת הבריאה, כי תנאי התנה ה' עם כל הבריאה שהכל יתרחש.

אבל לגבי צדיקים אין כל טבע, שכן צדיקים יכולים לבטל את הטבע, בחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים (מ"ק טז:). וא"כ בודאי צדיקים מבטלים את כל הרע ועושים רק טוב, ואז גם הקב"ה מבטל את הטבע למענם.

ואם כן, יבואר מדוע דווקא משה רבינו כתב את הפסוק "והאיש משה עניו מאוד". שכן בשעת מעשה העגל אמר משה לה' יתברך שיסלח לבני ישראל, ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת (שמות לב, לב). בבחינת מה שכתוב (במדבר יא, טו) הרגני נא הרוג, ותניח להם לבני ישראל, שכן רק לי אמרת אנכי, ולא להם, וא"כ אל תהרוג אותם ותסלח להם. משום כן הקב"ה אמר לו סלחתי כדברך (במדבר יד, כ), פירוש כדברך דייקא, לא בגלל זכות אבות שלהם, כי אם כמו דברך שאמרת שרק לך אמרתי ולא להם ועל כן טעו ועשו עגל.

א"כ, בשעה שאמר ה' למשה לכתוב "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם", בודאי משה רבינו סירב בתחילה לכתוב כן, ואפשר שגם ביקש מהקב"ה שמי שיכתוב את הפסוקים האחרונים שבתורה יכתוב זאת גם כן, אלא שכאן בא הקב"ה וטען כנגד משה טענה ניצחת, והיא: מאחר ובטלתי את הגזירה בעגל משום טענתך שטענת "לך אמרתי ולא להם", א"כ דע לך שהקדמתי ואמרתי אנכי ה' אלוקיך ולא אני, כדי ללמד

ויש לומר, שה' יתברך רצה לרמוז וללמד לבני ישראל במעמד נשגב זה, שאם רוצים לקבל עול מלכות שמים ועול תורה, אזי חייב כל אחד לבטל את האנוכיות שבתוכו ואת הגאווה המושרשת בו, שכן אין הקב"ה יכול לדור עם בעל גאווה (ערכין טו:), כמו שכתוב (משלי טז, ה) תועבת ה' כל גבה לב, וכי רק להקב"ה יאתה גאווה כמו שכתוב (תהילים צג, א).

ורק במידת הענוה התורה נקנית (אבות ו, ה). תענית ז. ועוד, ואת כל הגאווה יש לאדם להקדיש בשביל ללכת בדרכי ה' יתברך, כמו שכתוב אצל יהושפט מלך יהודה (דברי הימים ב יז, ו) ויגבה לבו בדרכי ה'.

וראיתי בספר שיחות מוסר להגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שלעתיד לבוא יתבטל הטבע, וישוב להיות כמו שהיה בזמן מתן תורה עכ"ד.

דהיינו, בשעת מתן תורה לא שרתה בבני ישראל מידת גאווה, משום שביציאתם ממצרים ביטלו מ"ט שערי טומאה (זוה"ק יתרו לט). ונתעלו למדרגה העליונה עד כדי ביטול כל המידות הרעות, וקיימו כל מצוה מתוך מידות טובות, כמו שכתוב (שמות טו, ב) זה א-לי ואנווהו, בבחינת התנאה לפניו במצוות (שבת קלג: סוכה יא:), כל זאת מתוך ענוה.

ולא עוד, אלא שביטלו את כל הרע מקרבם, עד כדי שחז"ל אמרו (זוה"ק א, נב, נו, סג:) שבשעת מתן תורה נעקר יצר הרע מלבם של בני ישראל, ורק במעשה העגל, כשחטאו חזר אליהם שוב היצר הרע.

זאת איפוא הכוונה שהטבע יתבטל לעתיד לבוא, שכן הטבע רומז למידות רעות, כי הטבע בגימטריה אלקים, מידת הדין (זוה"ק ג, ל:), וא"כ הרע יתבטל לעתיד לבא, גם מידת הדין, וישאר רק הטוב. באשר כל דבר טוב הוא לרצון לפני ה' יתברך, ואם אדם

רבות ממנו. אברהם אבינו ע"ה נלחם עם השטן בגמילות חסדים, יצחק אבינו ע"ה נלחם עמו בגבורה ובגמילות חסדים, ויעקב אבינו ע"ה נלחם עמו בעיקר בלימוד התורה, כמו שכתוב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם, ואין אמת אלא תורה (ירושלמי ר"ה ג, ח. תדא"ז כא), וגם נלחם עמו בעבודת ה' ובגמילות חסדים.

והרי כידוע מעשה אבות סימן לבנים, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ולא עוד אלא שחז"ל אמרו שבזכות יעקב אבינו שצורתו חקוקה בכסא הכבוד נולד וניצל אברהם אבינו ע"ה מכבשן האש (ראה בר"ר סג, ב. ויק"ר לו, ד). א"כ יעקב אבינו הוצרך למלחמה הקשה ביותר להלחם עם השטן. ואחריו בא (כנ"ל) משה רבינו להלחם עם היצר הרע.

א"כ מובן איפוא, שבשעה שבני ישראל היו במצרים היה היצר הרע גדול מאוד, אבל הודות למידותיהם הטובות ניצלו, וגם שמרו על צביונם היהודי שלא שינו שמותם וכו' (ויק"ר לב, ה), וחיו באחדות גמורה, וגם ליקטו ניצוצות דקדושה שנפלו אצל אדם הראשון כידוע (ראה אור החיים בראשית מט, ט).

ולכן בשעת מתן תורה נעקר היצר הרע מלבם, ואפילו שאח"כ חזר, אינו חזק במקודם, כי התורה כבר תבלין ונשק כנגדו (קידושין ל:).

ואם עוסקים בתורה, ובפרט במידת הענוה כמשה רבינו, אז אפשר בניקל להתגבר ולנצח את היצר הרע, וכוחו של השטן ממש מתמעט יותר ויותר, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

שיש לבטל את האנוכיות העצמית. וא"כ אתה, שזכית וקבלת את התורה, משמע שאתה עניו באמת, והגעת איפוא לדרגה של ביטול כל המידות הרעות. הרי שלא יזיק לך באם אתה בעצמך תכתוב והאיש משה עניו מאוד.

זהו בבחינת מה שכתוב (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי, שכן ה' אמר למשה (שבת פט.). הואיל ומעטת עצמך התורה תיקרא על שמך, באשר מידת הענוה השתרשה במשה רבינו ויכול בעצמו לכתוב והאיש משה עניו מאוד. ואפילו שה' יתברך ידע שאת הכל משה רבינו טען כדי להמליץ על בני ישראל, עם כל זה יכל ה' לטעון כן כלפי משה רבינו.

ועוד אפשר לומר בזה. הנה הקב"ה אומר למשה רבינו, כיצד אתה חפץ שאת הדיברה לא יהיה לך אפרש רק עליך ולא על בני ישראל, והרי הדיברה הראשונה אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מכוונת כלפי כל בני ישראל שנשתעבדו במצרים, ולא עוד אלא שעליך לא נאמרה, כי אתה משבט לוי, וכידוע שבט לוי לא נשתעבד (שמו"ר ה, כ). ואם בדווקא אתה חפץ שאפרש עליך את הפסוקים האלו כדי להציל את בני ישראל, א"כ תכתוב אתה את הפסוק והאיש משה עניו מאוד, שכן באמת הגעת לענוה גדולה, ואתה הסרסור והמתווך ביני ובין בני ישראל (ירושלמי מגילה ז, א. שמ"ר ג, ו) ליתן להם תורה.

ואולם, לאמיתו של דבר, קודם מתן תורה היה היצר הרע גדול מאוד. וכבר ידוע שהאבות הקדושים נלחמו כנגדו במלחמות עצומות ובאמצעים בלתי רגילים, שכן סבלו

קצי"ר האומ"ר:

ידועה קושית המפרשים, כיצד משה רבינו כתב והאיש משה עניו מאוד על עצמו. ואולם, כידוע בעגל אמר משה רבינו לה' יתברך בלשון יחיד אמרת, לי ולא לבני ישראל וא"כ עליך לסלוח להם. אבל ה' אמר אנכי לרמוז להם להוריד האנוכיות ולהתנהג רק בענוה ואז יוכלו לקבל התורה. וזה שאיתא

שלעתידי לבא יתבטל הטבע, שכן במתן תורה נעקר היצר הרע מבני ישראל ותיקנו כל המידות והגיעו רק לטוב. וטבע הוא דין אלוקים, ולכן במעשים טובים יתבטל הדין ויהיה רק רחמים. ולא עוד אלא שצדיקים יכולים במעשיהם הטובים לבטל הטבע הרע, והקב"ה גם הוא מבטל הרע למענם ומשאיר רק הטוב.

משום כן משה רבינו כתב בעצמו והאיש משה עניו מאוד. שכן משה רבינו ביקש מה' שיסלח לבני ישראל בעגל. וא"כ משה רבינו הגיע לענוה גדולה ולביטול האנוכיות וזכה להיות סרסור בין ה' ובין בני ישראל וא"כ ממילא התבטלו מידותיו הרעות והוא יכול לכתוב והאיש משה עניו מאוד - על עצמו. ואפילו שביציאת מצרים היו כל בני ישראל, אלא שכל זה להמליץ טוב על בני ישראל. וכידוע האבות הקדושים נלחמו מאוד נגד השטן ובפרט יעקב אבינו ע"ה, ואחריו משה רבינו, להורות שע"י ענוה אפשר לנצח את השטן וכוחו מתמעט יותר ויותר ואפשר לזכות לתורה.

פרשת שלח

ארץ ישראל נקנית במסירות נפש

יכול להיות גדול ביותר, ומי יודע כמה אלפים היו נופלים מבני ישראל בשל כך, מחוץ לעונש לדורות הבאים.

משום כן החליט משה רבינו לשלוח מרגלים מדעתו לרגל את הארץ, ולאנשים אלו סיפר שיש שם ענקים וכדומה, אבל הוסיף להם שאין ממה לפחד. כי רצונו של משה היה להלחם עם האויב על פי דרך הטבע מחוץ לסייעתא דשמיא מאת ה', ולמלחמה על פי דרך הטבע דרושה תכנית מלחמה כיצד להביס את האויב. א"כ חשב כי מרגלים אלו יכינו תכנית על פי דרך הטבע כיצד להביס ולהלחם באויב בארץ ישראל, וכך גם כל בני ישראל יתלהבו מכך וילחמו כאריות נגד האויב בארץ ישראל.

אבל עם כל זאת, עדיין הרגיש משה רבינו כי למרגלים יש חלישות דעת, שהרי עוד לא התרגלו למצב חיים עם נסיון, דהיינו לעמוד בנסיון ולהתגבר עליו, באם אין מנוס ממנו, כי אם אי אפשר להתרחק ממנו יש להתמודד עם הנסיון ולהתגבר עליו, ואת זאת ראה משה רבינו על המרגלים שהם עדיין חלשים בזה.

לכן, בשעה שהיו בתוך המחנה היו עדיין כשרים, אבל עתה משצריכים הם לצאת החוצה מתחיל הנסיון הגדול, שהרי הם יודעים שאם יכנסו לארץ יפסידו את נשיאותם. והיה להם איפוא נסיון גדול לוותר על נשיאותם לטובת בני ישראל, ואף גם

על הפסוק (במדבר יג, ב) שלח לך אנשים וגו' כותב רש"י בשם חז"ל (תנחומא כאן, ה) שלח לך מדעתך, אם תרצה שלח, באשר אני איני מצוה אותך. ועיין כאן במפרשים מה שכתבו בענין שלח לך מדעתך, ואין כאן מקומו להאריך.

ואולם, יש לנו להבין כמה נקודות בענין זה. אם הקב"ה לא ציווהו לשלוח אנשים מדוע באמת משה רבינו שלח אותם.

ועוד יש להבין, במה שמשה רבינו קרא להושע בן נון יהושע (שם, יג, טז), והוסיף לו אות יו"ד והתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (במ"ר טז, ז), הרי שידע שהמרגלים יוצאים בעצה רעה להוציא דבה על הארץ, כמו שאכן אמרו חז"ל (סוטה לה. ילקו"ש כאן) מקיש הליכתם לביאתם, שהלכו בעצה רעה, וא"כ מדוע לכתחילה שלח אותם.

ועוד קשה, שהרי כתיב (שם, יג, ג) כולם אנשים ראשי בני ישראל המה, ובאותה שעה עדיין כשרים היו (כמו שכתב רש"י), וא"כ כיצד יתכן כי לפתע יפגמו בקדושתם ובקדושת הארץ ויבואו להוציא דבה רעה על הארץ.

ונראה בהסבר הענין בטוב טעם. משה רבינו פחד להכניס את כל בני ישראל בפעם אחת לארץ ישראל, שכן ידע ששם מצויים אנשים ענקים מאוד, ופירות משונים, ואם כל בני ישראל יכנסו לשם יתחילו החלשים לפחד מאוד, ויחלו לדבר לשון הרע ודיבה רעה על הארץ בתוך ארץ הקודש, ואז עונשם

לדבר אך טוב על הארץ כדי לבקש את טובתם של אחיהם הסובלים במדבר.

אלא שכנ"ל משה רבינו ידע מחלישות דעתם של המרגלים שלא יסכימו לכך בוותור על נשיאותם, על כן החליט לנהוג על פי הטבע, לרגל את הארץ, וע"י זה יכינו תכנית מלחמה, וגם המרגלים, הנשיאים ישתתפו בזה, וילמדו כיצד לעמוד בנסיון הגאווה, וישפילו את כבודם לטובת כל בני ישראל, וידברו טוב על הארץ. ואפילו אם יפגשו אנשים קשים וענקים בישראל לא יפחדו מהם שכן ה' איש מלחמה ובעזרתו אפשר להביס את האויבים במלחמה.

משום כן ביקש משה רבינו מהמרגלים שיבררו (במדבר יג, ט) ומה הארץ אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים, כל זאת לידע לפי דרך הטבע, אם יושב במבצרים יש צורך בנשק כבד, ואם יושב במחנים אין צורך כל כך בנשק. אבל עם זאת הוסיף אות יו"ד ליהושע, שכן חשד בחלישות דעת המרגלים ולא רצה שיהושע יושפע מהם לרעה, ורצה שלא ינהוג בגאווה, כמו שהיתה דרכם של המרגלים, שכן רק ה' יתברך לו יאתה הגאווה, שנאמר (תהילים צג, א) ה' מלך גאות לבש, וגאווה עולה כמנין י-ה. לכן התפלל משה רבינו על יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים שלא תגיע לגאווה.

אם כן מובן הכל. הן משה רבינו לא רצה להכניס את בני ישראל לארץ מתוך נסיון ודיבורי לשון הרע, על כן שלח מרגלים שהיו באותה שעה כשרים וצדיקים, אבל ידע משה רבינו שהם גם חלשים אז. וזה נרמז בפסוק שלח לך, שלח אותיות חלש, ע"כ רצה לחזק בהם את האמונה בה' יתברך ושלח אותם לרגל את הארץ ולהכין תכניות מלחמה כפי שדורש הטבע.

ואמנם, המרגלים עצמם אהבו את הארץ, שהרי נשארו בה ארבעים יום ככתוב (במדבר יג, כה), כי אם לא כן היו יכולים לחזור מיד אל משה ולומר לו נכנסנו אל הארץ וראינו נפילים בני ענק, וגם פירות משונים ראינו ומאוד פחדנו ולכן חזרנו מיד בלי להתמהמה. ואם נשארו בה ארבעים יום הרי שהם כשלעצמם גם אהבו את הארץ. ולכן נאמר עליהם שהיו כשרים באותה שעה, שכן בתוככי לבם אהבו את הארץ על אף שדיברו עליה לשון הרע.

ואולם מצד שני, חלישות הדעת היתה בהם, והיא הביאתם לגאווה וכבוד, ומכאן בא האסון הנורא על כל בני ישראל במדבר. זולת כלב ויהושע שהתבטלו בפני משה רבינו ואמרו שהמלחמה לה' יתברך וכי לחמנו הם סר צילם מעליהם וה' איתנו וגו' (שם, יד, ט) הם שניצלו מהרעה.

בביאור הקשר בין פרשת בהעלותך ופרשת שלח

ולפי זה, נבין את הקשר שבין פרשת בהעלותך לפרשת שלח. רש"י כותב בשם חז"ל (תנחומא כאן, ה) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת בהעלותך, לפי שמרים דיברה במשה וקבלה עונש שנהיתה מצורעת, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

ויש להבין מהו הקשר, הן מרים דיברה לשון הרע על איש ולכן נענשה, אבל המרגלים הרי דיברו לשון הרע על אדמה, וכיצד אפשר ללמוד מדיבור על אדם שאסור לדבר לשון הרע על אדמה, על ארץ הקודש.

ונראה בזה, כי הנה אצל משה רבינו נאמר (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, וא"כ משה החשיב את עצמו לאדמה, ואם מרים דיברה

על משה, הוי כמו שדיברה לשון הרע על אדמה (אדם אדמה, כי אדם בא מאוד מה).

ומכאן היו המרגלים צריכים ללמוד שאסור לדבר על אדמה, כמו משה שהיה כאדמה. וזאת התביעה כנגדם שהרי ידעו ללמוד, ולא למדו ממרים, וא"כ בוודאי הלכו בעצה לא טובה, ולא עמדו בנסיון.

ומחיי היום יום אפשר לראות כיצד לדעת אם הדרך היא בענוה אמיתית, או שמא יש כאן גאווה פסולה שיש להלחם כנגדה.

למשל, נשיא בית הכנסת, כשרואה אדם היושב על כסאו. אזי, אם הוא מתנהג בענוה אין לו להתרגז, ולא יאמר מאומה לאותו אדם, שהרי מסתמא לא ידע אותו יושב כי על כסא הנשיא הוא יושב, כי אם ידע לא היה מעיז לשבת. א"כ יתנהג הנשיא בחכמה ובערמה, וייחשב לו הדבר כמי שעמד בנסיון, שהרי אם מחריש למול אדם היושב על כסאו הרי שעומד בזה בגבורה. אבל אם יגנה את אותו אדם, מראה הוא בעצמו עד כמה הוא חלש אופי, וכי רק גאווה וכבוד הוא חפץ.

זה היה חטאם של המרגלים. מצד אחד היו נשיאים וצדיקים, ואולם מצד שני היו חלשי אופי, שכן חפצו רק בכבוד ובשררה ואת פיהם פגעו לדבר סרה כנגד ארץ ישראל, ולא נטלו מוסר ממרים. ולא עוד, אלא שהיו כפויי טובה נגד האדמה אשר מחזיקה את האדם, ובשל כך נענשו קשות.

והנה, בהיותי באוסטריה, שמעתי מרבה הראשי של אוסטריה, **הרב אייזנברג** שליט"א: כוחו של משה רבינו היה בכך, כי מצד אחד ידע לריב את מלחמות ה', כמו שכתוב (שמות טו, א) ה' איש מלחמה, ואילו מצד שני ידע גם להיות עניו מכל האדם, זאת כשהדבר נגע לעצמו. ע"כ דבריו.

ונראה לי כי יש רמז בפסוק ה' איש מלחמה ה' שמו, פעם במלחמה, ופעם ה' שמו, במידת הרחמים להתנהג עם בריותיו, וא"כ המרגלים היו צריכים ללמוד כן ממשה רבינו להתנהג בענוה וברחמים, אבל משלא למדו, לא ממרים ולא ממשה הגיע סופם כי אבדו מעל פני האדמה, כי רק במסירות נפש ועמידה בנסיונות נקנית הארץ.

קצי"ר האומ"ר:

הן כידוע ה' לא ציוה למשה רבינו לשלוח מרגלים ומדוע שלחם מדעתו. והרי גם ידע שהלכו בעצה רעה וכיצד שלחם. ולא עוד אלא שכשרים היו באותה שעה וכיצד הפכו לרשעים.

ואולם, משה רבינו ידע שבארץ ישראל האנשים משונים והפירות משונים ובני ישראל יפחדו להיכנס לארץ, ולא יוכלו לעמוד בנסיון, על כן שלח מרגלים כדי לרגל את הארץ ולהילחם בה בדרך הטבע וכי כך גם בני ישראל יתלהבו ויסקימו לעלות לארץ ישראל, ואז יוכלו לרשת את הארץ. אבל, מצד שני, משה ידע שהמרגלים חלושי אופי וכאשר יצאו מהמחנה עלולים להפסיד הכל, על כן עשה בדרך הטבע. כדי שכולם יסכימו ובעזרת ה' יתברך ילחמו ויצליחו.

ועל כולנה רצה משה רבינו שיתנהגו בענוה, כי לה' הגאווה, ומשום כן התפלל על יהושע י-ה יושיעך וכו' - י-ה עולה כמנין גאווה, וזהו שלח - אותיות חלש, כי ידע שהמרגלים חלשים בעמידה בנסיון, ע"כ עשה כזאת. ואמנם המרגלים אהבו את הארץ שהרי נשארו בה ארבעים יום, אבל מכיון שדיברו לשון הרע על הארץ נענשו, זולת כלב ויהושע שהמשיכו להתנהג בענוה וכל העת אמרו כי ה' יתברך יעזור ויעשה ניסים - הם שניצלו מהרעה.

ולפי זה נבין את הקשר בין פרשת בהעלותך לפרשת שלח, שכן המרגלים לא דיברו על סתם אדמה, כי אם על אדמת ארץ הקודש, והיו כמו שדיברו על משה רבינו אשר היה בחינת ענוה, עניו מכל האדם אשר על פני האדמה. ולא לקחו מוסר ממרים, והיו חלושי אופי ולא עמדו בנסיון, והתנהגו בגאווה, שלא כמו ה' איש מלחמה ה' שמו - להתנהג עם הבריות בענוה וברחמים, על כן נענשו ומתו. כי ארץ ישראל נקנית במסירות נפש, ויש לעמוד בנסיונות כדי לקנות את הארץ.

שליחות המרגלים - הכנה לנסיונות ארץ ישראל

ה. כן צריך ביאור מה שאמרו המרגלים (במדבר יג, לא) לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו וגו'. איך הצליחו בטענתם לשכנע את כל עם ישראל. ובפרט לפי מה שאמרו חז"ל (סוטה לה) "כי חזק הוא ממנו", כביכול כלפי מעלה אמרו.

ונראה, דהטעם שנצטוו אברהם אבינו ע"ה, לעזוב את מקום מגוריו ועיר מולדתו, כדי שעל ידי זה הוא יוכל להתעלות עוד יותר בעבודת ה', להנאתך ולטובתך.

זהו שנאמר (בראשית יב, א) אל הארץ אשר אראך, לשון אור. דהיינו שילך להתעלות במקום ששם בוקע שורש האור לכל העולם, שכן (מגילה טז:) אורה זו תורה, והלומד תורה בארץ ישראל הרי הוא לומד ממש תורת אמת, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ספרי ר"פ עקב, בר"ר טז, ז) אין תורה כתורת ארץ ישראל.

משום כן, כשראה הקב"ה את גודל טרחתו של אברהם אבינו ע"ה בחרן כיצד הוא מתאמץ בכל כוחותיו להתעלות ולהעלות עמו גם את שאר האנשים (בר"ר לט, כא), ואת כל העיכובים והנסיונות בהן הוא נתקל תדיר. ועוד, שהמקום החל להיות לו צר בזיכוי הרבים, ציוהו "לך לך" אל הארץ שממנה יוצאת תורה כמו שכתוב (ישעיה ב, ג. מיכה ד, ב) כי מציון תצא תורה וגו', כך תוכל להפיץ ביתר שאת ועזו את התורה, ולהתעלות בעבודתך הקדושה.

כתיב (במדבר יג, ב) שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו'. ואמרו חז"ל (רש"י שם, סוטה לד:) לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלח. ויש להעיר ולהאיר ענין זה מכמה צדדים.

א. יש לעמוד על ההבדל בין מה שנאמר למשה רבינו ע"ה, לבין מה שנאמר לאברהם (בראשית יב, א) לך לך מארצך וממולדתך וגו'. ועל זה אמרו חז"ל (רש"י שם, ר"ה טז:) להנאתך ולטובתך. (כך שאלני ר' יוסף בן טטא מאברכי כוללנו בליאון).

ב. עוד יש להבין לפי מה שאמרו חז"ל (רש"י) על הפסוק (במדבר יג, ג) כולם אנשים ראשי בני ישראל המה. דכל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו. ואם כן איך יתכן שחטאו בחטא כה חמור של לשון הרע והוצאת דיבה על הארץ.

ג. וכן יש לדעת על מאי דכתיב (במדבר יג, טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ואמרו חז"ל (סוטה לד: רש"י שם) התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים. ולכאורה מפני מה ראה משה להתפלל דוקא על יהושע יותר מאשר על שאר המרגלים. ובפרט על כלב שבדאי כשר היה.

ד. כמו כן למה שינה את שמו של יהושע, והרי יכול היה להתפלל בלא שינוי השם. ומדוע לא שינה את השם גם לשאר המרגלים ואז אפשר שלא היו חוטאים.

ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו ואקץ בם. וכך הם ישכילו ויזהירו את שבטיהם איך להתכונן ולהתחזק לקראת כניסתם לארץ. אך לשם כך הוצרך משה להסכמתו של הקב"ה, ומשהסכמה זו ניתנה לו הרי שהחליט שסיבתו היא מספיק מוצדקת כדי לשלחם.

שליחת המרגלים; דרך מוסר לכל שעה

וכדברים הללו כבר כתבנו בחומש בראשית, בעניינו של יעקב אבינו ע"ה, על הפסוק (בראשית כח, י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. יעקב אבינו יצא אף הוא ממקום שהיה לו כל טוב בגשמיות וברוחניות במחיצתם של יצחק ורבקה, והלך לחרנה, מקום של חרון אף (וזה"ק א, קמ"ז). כל זאת כדי שיתרגל וילמד לעמוד בנסיגות ולהתגבר עליהם. ומזאת הסיבה לא שלח שדכן שישדרך לו את רחל כפי שעשה יצחק וכו'.

משל, לבחור ישיבה הלומד והוגה בתורתו יומם וליל בהתמדה רבה בין כותלי ישיבתו, ומתעלה מעלה מעלה במעלות התורה והיראה בדרכי וכמעשי רבותיו. אך עדיין אין במעשיו אלו ערובה שכן הוא ימשיך לנהוג ולהתעלות, גם בשעה שיגיע זמנו לעזוב את הישיבה ולשוט בנבכי העולם ובנסיגות החיים, מבלי שמוריו ורבותיו ישגיחו עליו וירוהו את הדרך הנבחרת. ורק אם גם לאחר מכן הוא יעמוד בנסיגות היום יום בהצלחה ובהתמדה, אז ראייה היא שצדיק אמיתי הוא.

כך גם משה רבינו שלח את המרגלים שיוכיחו שהם ושבטיהם כולם אנשים, צדיקים מתחילה ועד סוף. ולא רק כשהם נמצאים בתוך ענני הכבוד הם כשרים, אלא אף כשהם מחוץ לישיבה, מחוץ למחנה שכינה אין הם יורדים ממדרגתם.

מה שאין כן אצל המרגלים, כבר גילה הקב"ה למשה שמצידו אין הוא צריך לשלחם, שכן טובה הארץ מאוד מאוד (במדבר יג, א). ועוד, שיש סכנה בשליחות זו, שכן הם יכולים מטעמים אישיים לדבר סרה על הארץ, ושום טובה או הנאה לא תצמח משליחות זו. משום כן אמר למשה שלח לך - לדעתך, אני איני מצוץ אם תרצה שלח.

אבל משה רבינו, למרות ידיעתו שמצד הקב"ה אין צורך לשלוח, ולמרות שידע שהיהודים שרויים במצב של עליה גדולה וכולם כשרים וקדושים, ובתוכם השכינה (במדבר טז, א). אם כן עדיף להם להכנס כבר עתה במצב של עליה והתרוממות לארץ ישראל.

אך מכל מקום היתה למשה סיבה חשובה שלשמה החליט בכל זאת שיש לשלוח את המרגלים. שכן ראה אותם כולם גדולים וקדושים וחיים בתוך רוחניות גדולה, אוכלים את המן, אוכל של מלאכי השרת (וזה"ק ב, סא: קנו:). ורואים עין בעין את השכינה.

משום כן חשש שמא בהגיעם לארץ ישראל, שם יש גם הרבה גשמיות שכן היא ארץ זבת חלב ודבש (במדבר יד, ט), הם לא יעמדו בנסיון ויתפתו ללכת שבי אחר יופיה וקיסמה.

ומאחר ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (אבות א, יז. וזה"ק ג, ריח. רל). לפיכך החליט שעדיף לשלוח לשם את ראשי העדה, כדי שיתורו אותה ויראו איך מתנהלים החיים בארץ, וילמדו לעמוד בנסיון על ידי זכירתם את ציווי ה' (במדבר טו, לח) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

ובפרט לכשיראו באיזה מצב חיים יושבי הארץ הרשעים, ולכן יש להשמידם, כדי שהיהודים לא ילמדו מחוקותיהם וממנהגייהם הרעים, כמו שכתוב (ויקרא כ, כג)

ועוד, רצה משה רבינו ע"ה ללמד לנשיאים, שלא יראו את עצמם כנשיאים החיים חיי שררה ושומרים על כבודם והנאתם האישית בראש וראשונה. אלא עליהם לראות בנשיאותם, כעבדות לעם ישראל. דאי לאו הכי בודאי שהם ירדו ממדרגתם כפי שהוכח בהמשך.

וכמו שאמר רבן גמליאל לתלמידיו רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא בשעה שביקש למנותן לשררה על הציבור (הוריות י.) כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, ופירש רש"י (שם) שכם השררות עבדות היא לו לאדם לפי שמוטל עליו עול רבים שנאמר (מלכים א יב, ז) וידברו אליו לאמור אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'.

תפילת משה רבינו על יהושע בן נון

אבל כיון שעיקר השליחות של המרגלים היתה להתגבר על החולשה שלהם, שכן הם עדיין לא נוסו בנסיון הישיבה בארץ ישראל. והם טרם הכירו בעובדה שה' הולך לפניהם אף כשאין ענני הכבוד מקיפים אותם ("מרגלים" עולה בגימטריא כמנין "וה' הולך לפניכם" ודו"ק). לפיכך לא רצה משה להסתכן והוסיף אות לשמו של יהושע בן נון. שכן הוא אמור להכניס את בני ישראל לארץ, כפי שנתנבאו אלדד ומידד (במדבר יא, כז) ואמרו חז"ל (סנהדרין יז.) שהתנבאו שמשה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ [מתנבאים - מת נביאם (בעה"ט שם)]. ואם הוא יפול ח"ו בעצת המרגלים הרי שתבטל נבואתם, ואפשר שסכנה תרחף מעל כל בני ישראל. (עיין בספר "אמת ליעקב" שפירש בלשון אחר).

משום כן חשוב היה למשה להוסיף על שמו של יהושע אות יו"ד לשמירה, שכן הוא מועמד להיות נשיאם ומנהיגם של כל עדת

ישראל. וכיון שלב מלכים ושרים ביד ה', כמו שכתוב (משלי כא, א) לב מלך ביד ה', והוא לא קשור לעצמו אלא מיועד להיות עבד ומנהיג רוחני לכלל ישראל. הרי שניטלה ממנו הבחירה האישית.

ואם כן זקוק הוא לשמירה מיוחדת ול"רחמים גדולים" (כמנין "יהושע"), שכן סכנה גדולה מרחפת מעל צווארו, וצריך הוא לשמירה יתירה. ובפרט שידע משה ששאר הנשיאים ינסו לשכנעו להיות עמם בעצה אחת, כדי שיוכלו להשאר בנשיאותם במדבר. כפי שהארכנו במקום אחר.

מה שאין כן שאר המרגלים, הבחירה בידם לנהוג כשורה, דוגמת כלב בן יפונה שהשתמש בבחירה שניתנה לו, לילך ולהתפלל על קברי אבות (סוטה לד: זוה"ק ג, קנח:). שכן ידע שהדבר תלוי בידו ("כלב" עולה בגימטריא כמנין "בידך היא"). ועליהם לדעת שרק אם ישמעו בקול מנהיגם יהושע, וילכו בעקבותיו, אזי מובטחים הם שלא יפלו.

כמו כן יש להבדיל בין שאר הנשיאים ליהושע. שכן שאר הנשיאים למרות היותם כשרים באותה שעה (רש"י במדבר יג, ג) זאת משום שהם טרם נתנסו. אבל בסתר ליבם כבר החליטו להרשיע, כמו שדרשו חז"ל (סוטה לה.) על הפסוק (במדבר יג, כו) וילכו ויבואו, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה. בזה הם הפרו את כל מטרת שליחותם, דהא כל כוונת משה בשולחו אותם ללמד ולהרגילם לעמוד בנסיון, ואילו הם הלכו בכוונה תחילה אדעתא שלא לעמוד בנסיון.

וכך מצינו בעשו. יצחק אביו ציווה (בראשית כז, ג) וצודה לי ציד, ודרשו רבותינו ז"ל (בר"ר סה, ח. רש"י שם) מן ההפקר ולא מן הגזל. ואילו הוא הלך בכוונה תחילה (בראשית כז, ה) לצוד ציד להביא. ואמרו חז"ל (רש"י שם, בר"ר

סה, יג) מהו להביא, אם לא ימצא יביא מהגזל ומדהמס.

ללמד לבני ישראל איך יש להתבטל לפני ה' והקהל.

ואכן רבקה כשראתה ברוח הקודש (תרגום יונתן שם) שעשו הולך להביא מהגזל, צייתה ליעקב שילך הוא לקבל את הברכות במקום עשו. וכך גם המרגלים למרות היותם צדיקים באותה שעה, מכל מקום הם לא הרגישו בעצמם שצריכים הם לוותר על כבוד נשיאותם, ולאפשר ליהושע למשול על כל האומה.

אבל בני ישראל, למרות שראו וידעו בהוספת האות לשמו של יהושע, ולמרות שראו את חששו הגדול של משה רבינו שמשליחות זו תצא רעה. כמו כן ראו שבשעה שמרגישים חולשה יש להתדבק ביתר שאת בה', דוגמת משה שהוסיף את שמו של ה' ליהושע, כדי לשומרו בכל דרכיו ("יהושע" עולה כמנין "בכל דרכיך דעהו"). בכל זאת הם לא למדו שעליהם לדקדק ולהקפיד לבל ילכו בדרכים עקלקלות, ולהזהר משמיעת לשון הרע ודבה על הארץ, ואיך לבטל את העצות הרעות.

אבל לכלב בן יפונה לא ראה משה צורך להוסיף לו על שמו, שכן גם הוא כשאר המרגלים צריך לעבוד על עצמו, ולנצל את הבחירה העצמית שניתנה לו ולעמוד בנסיון.

חטא המרגלים לעומת יהושע וכלב

מכאן רואים עד כמה צריך האדם לעבוד על מידותיו אפילו אם הוא צדיק גדול. שכן באם הוא מחשיב את כבודו כעיקר, ואינו שם את עצמו כעבד לקהל הרי שהוא עלול ח"ו לירד פלאים.

בפרט היתה התביעה נגד המרגלים גדולה, שכן הם ראו שמשה מסכים עם זה שיהושע יכניס את ישראל לארץ. ומזה משמע שהוא (משה) ימות במדבר ויהושע יהיה מנהיגם. ואם כן עליהם להישמע אליו שכן שם ה' שומר עליו לבל יכשל בעצת היצר, והדרך בה הוא הולך היא הדרך המובילה בית ה'. ("יהושע" עולה כמנין "נלכה נא באור ה").

זהו שנאמר "שלח לך" שלח אותיות חלש. היינו, שהקב"ה אמר למשה דבאמת עלולים הם להחלש יותר מכפי שהם עכשיו, באם הם ילכו לארץ ישראל, אך אם יש לך כוונה שמשליחות זו תצמח טובה, ועל ידה הם יתגברו על החלישות שלהם אזי "ויתורו את ארץ כנען", כלומר, שיביטו ויראו עד כמה רעים וחטאים הם האנשים הגרים בארץ זו עד שצריך להשמידם בכדי לא ללמוד ממעשיהם.

אלא שבכל זאת הם ניסו לשכנעו ולגררו אחר עצתם. ובזה הם נכנסו לגדר של חוטא ומחטיא את הרבים, דאין מספיקין בידו לעשות תשובה (סנהדרין קז: אבות דרבי נתן מ, ג). ואף אם טענותיהם על ארץ ישראל היו מוצדקות, גם אז הם היו צריכים לומר זאת למשה בצנעה. אך הם גם הוציאו את דיבת הארץ, וגם אמרו זאת בקול גדול לפני כלל ישראל, ובזה היה חטאם רב מאוד.

ומכאן דאף הקב"ה הסכים לדעת משה רבינו ע"ה בשליחת האנשים, ובהוספה על שמו של יהושע. זאת מכיון שמשה סבר שאם הנשיאים ילמדו להתגבר על היצר הרע של הכבוד, אזי בודאי שיוכלו לאחר מכן

וכבר הארכתי במקום אחר, דאם משה לא היה שולחם אזי הנשיאים היו מוציאים את דיבת הארץ לכל ישראל, בשעה שהם היו נכנסים כבר לארץ ישראל. ואז עונשם היה חמור שבעתיים, להם ולדורות.

מזאת הסיבה אמרו חז"ל (סנהדרין קח. זוה"ק ג, קנח.) שאין למרגלים חלק לעולם הבא. שהרי האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פח: תדא"ר ו. פס"ר מה, א.).

ולמרות שבעת שיצאו מלפני משה נחשבו כולם לצדיקים, זאת מכיון שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ. זוה"ק א, כח:), וכל עוד הם לא דברו בפועל לשון הרע על הארץ, הם נחשבו לצדיקים, למרות שבתוך ליבם קיננו מחשבות זרות ורעות.

אבל לאחר שביצעו את זממם אשר זממו לעשות, זאת למרות התראתו של משה, וסימני הדאגה שהראה בהוספת האות לשמו של יהושע, כדי שלא יפול בעצתם, ומשמע שידע את תוך ליבם ומחשבתם הרעה. לפיכך לא מספיקין בידם לעשות תשובה, ורעתם גדולה עד מאוד.

ולפי זה מובן מדוע עונשם היה כה חמור. שכל הדור ההוא לא זכה להיכנס לארץ ישראל, וכן סובלים מחטא זה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה כמו שנאמר (תהילים קו, כד כז) וימאסו בארץ חמדה וגו' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. עד שדרשו חז"ל (רש"י שם) שמאותה שעה נגזר עליהם חורבן הבית, שהרי בליל תשעה באב בכו, ואמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות.

שכן אדם שחוטא למרות שהוא יודע ומכיר שזה המעשה לחטא יחשב, הרי שמחמת שהוא חס על כבודו, אינו חס ואינו יכול להתבטל בפני כבוד קונו. ולפיכך משלם הקב"ה לו ולזרעו מידה כנגד מידה (סנהדרין צ.

נדרים לב.). שהרי בודאי אם הוא כך אזי גם זרעו כך, כמו שאמרו מעשה אבות סימן לבנים, לטוב או לרע באם לא ישמרו על עצמם. אבל היות וגם עליהם יש את העונש של האבות אזי בודאי שמהפחד ידאגו תמיד לתקן. וזה יסוד גדול.

ובוודאי הוא שגם שבט יהודה ואפרים בכו באותו לילה, כמו שכתוב (במדבר יד, א) ותשא כל העדה ויתנו קולם ויבכו העם בלילה ההוא, והגזירה היתה גם עליהם. זאת למרות שנשיאיהם, כלב ויהושע לא נתפתו לעצת המרגלים.

ועל ידי שבכל שנה ושנה, עת יושבים אנו על הרצפה וחושבים על שורש וסיבת חורבן בתי המקדש הראשון והשני, שהיה מחמת לשון הרע הגורם לשנאת חנם, יש התעוררות גדולה לבל ניפול גם אנחנו במידות הרעות הללו שהשרישו המרגלים בעם ישראל. ובעוונות, אפילו שבניהם נכנסו לארץ, מכל מקום הרי לא השמידו את אלוהי הגוים ולמדו ממעשיהם. שהרי אבותיהם נשלחו לארץ בכדי שיראו את מנהגי הארץ ויבינו שמסיבה זו משמידים הקב"ה, ומוריש לישראל את הארץ במקומם, כמו שכתוב (ויקרא יח, כז) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ, ואמרו חז"ל (תו"כ קדושים כ, כב) דארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירות. ואילו הם המרגלים חסו על כבודם במקום לשמור על כבוד קונם שבאדמתו ישנה עדיין עבודה זרה.

את המידות הרעות האלו, על בניהם לתקן. כי אם לא כן, הרי שיקבלו הם את עונש האבות. וזהו שנאמר בפרשתן (במדבר יד, יח) פוקד עון אבות על בנים וגו'.

קצ"ר האומ"ר:

הקב"ה בראותו את קשייו של אברהם אבינו ע"ה בעבודת ה', ואת גודל הנסיונות שיש לו בחרן, למרות מאמציו המרובים. ציוהו ללכת לארץ כנען. שם קל יותר לעסוק בתורה. וכך הוא יוכל להתעלות ביתר שאת במעלות התורה והיראה. אבל בענין המרגלים צפה ה' יתברך ששום טובה לא תצמח משליחות זו, שכן עתה שרויים הם בין ענני הכבוד ובתוכם השכינה. ואין צורך לתור את הארץ כי טובה הארץ מאוד מאוד. ולפיכך אמר לו למשה, דאם הוא רוצה לשלוח מרגלים רשאי הוא לעשות זאת, אבל לדעתו האישית ולא כציווי של הקב"ה.

אך משה רבינו ע"ה החליט למרות זאת לשלוח את המרגלים. בכדי שיעמדו על הנסיונות הקשים הפוקדים את אנשי הארץ - ארץ זבת חלב ודבש. וילמדו כיצד להתמודד נגדם, וכך ילמדו לאחר מכן לאנשי שיבטם, ויכינו אותם לקראת הרגע הנכסף. עת תדרוך רגלם על אדמת ארץ הקודש. ולא יתפתו במכמני היצר. וכפי שיעקב יצא מבאר שבע מקום שהיה לו כל טוב בגשמיים ורוחניות, והלך לחרון מקום חרון אף בכדי ללמוד ולהתרגל מול הנסיונות.

ועוד רצה משה ללמד לנשיאים לבל יראו את נשיאותם כשררה על הציבור אלא כעבדות. ושיוכיחו קבל עם ועדה שצדיקים הם מתחילתם ועד סופם. דאי לאו הרי שיאבדו את עולמם בזה ובבא. אך מאחר ומשה חשש בכל זאת שמא הם יכשלו בשליחותם, ויהושע יגרר אחריהם. שכן ניטלה ממנו הבחירה העצמית בהיותו מיועד לשררה, ולב שרים ביד ה'. ואז תרחף סכנה על כל עתיד עם ישראל. לפיכך הוסיף לו אות לשמירה. מה שאין כן שאר המרגלים שאין הדבר תלוי אלא בהם, עליהם להתמודד לבד עם נסיונותיהם ולעמוד כנגדם, דוגמת כלב שהלך להשתטח על קברי אבות.

מעלת לימוד המוסר ותיקון המידות

וראו (פס"ר כ, א), יאמרו לחזור למצרים ולעבוד שם עבודה זרה.

ועוד. אם היו נשיאים וצדיקים, כיצד אמרו (במדבר יג, לא) כי חזק הוא ממנו, וזה בביכול כלפי מעלה אמרו (סוטה לה). כיצד לא הושפעו מאוירה דארץ ישראל שהוא מחכים (ב"ב קנח:), והרי כשהלכו בארץ ישראל היו צריכים להיות מושפעים לטובה ואף שהתכוונו מתחילה לרעה, וא"כ כיצד חזרו וקלקלו יותר מאשר תיקנו. ואם חפצו באמת לקלקל מדוע הביאו מארץ ישראל אשכול ענבים ופירות וכו', והרי אם חפצים לומר שכל הארץ רעה היא הרי שלא היו צריכים להביא משם מאומה. ואמנם רש"י כבר מביא שהתכוונו לומר שפריה משונה, אבל עדיין יש לחקור ולהתעמק בזה.

פרשת המרגלים צריכה ביאור מכמה פנים. ואף שכבר נתבאר מעט, אבל עדיין יש מה לבאר ולהבהיר בפרשה. לכאורה יש לשאול, אם כל המרגלים היו כשרים באותה שעה, כמו שכתב רש"י על הפסוק (במדבר יג, א), א"כ כיצד יתכן שנכשלו ודברו סרה על ארץ הקודש.

ועוד צריך עיון, במה שהסבירו המפרשים, שכל כוונת חטאם היתה לשוב למצרים, ולעבוד עבודה זרה (ראה סנהדרין קז). כמו שאכן אמרו (במדבר יד, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. והדבר פלא פלאים, כיצד יתכן שדור דעה (ויק"ר ט, א) שהיו במחנה שכינה וענני כבוד מעליהם, ואוכלים לחם אבירים (תהילים עח, כה), לחם מן השמים (שמות טז, ד), ובמתן תורה נפתחו להם ז' רקיעים

כמו כן יש להבין בענין יהושע וכלב. מדוע משה רבינו הוסיף אות יו"ד ליהושע בדווקא לפני שהלכו לרגל את הארץ. ועל כלב יש להקשות, מדוע דווקא לכלב קרא ה' יתברך ועבדי כלב (במדבר יד, כד), ולא קרא ליהושע בן נון ג"כ ועבדי יהושע.

ונראה בביאור כל הענין בהקדם דברים אחדים. ידוע שאין התורה מתקיימת באדם באם אינו מתקן את מידותיו, והתורה עצמה נותנת כח לאדם לתקן את מידותיו הרעות. אבל צריך לידע כי תורה יחד עם מידות רעות אינן הולכין בכפיפה אחת. ויש ללמוד הרבה מוסר כדי לתקן את המידות הרעות, כמו שכתב רש"י בשם חז"ל (תנחומא שלח ה) שהמרגלים נענשו על שלא לקחו מוסר ממרים. ואם אדם לא ילמוד מוסר אזי ימשיך להשאר ככלי ריק והתורה לא תוכל לסייע בעדו במאומה, כי צריך גם לתורה וגם למידות טובות ומעשים טובים.

וראיה לדבר מצינו בעת מתן תורה. אז חנו ישראל נגד ההר (שמות יט, ב), וזהו הר, יצר הרע הנדמה כהר (סוכה נב. זוה"ק א, קצ:), ונעקר אז יצר הרע מלבם (זוה"ק א, סג: ב, קצג:), ותיקנו את מידותיהם, ואז זכו לתורה.

ולכן ניתן להם מ"ט יום לתקן מידותיהם ולספור ספירת העומר, כמו שאמר **רבי ישראל מסלנט** זצ"ל שכנגד מ"ט יום דספירה יש מ"ח מידות שהתורה נקנית בהם (אבות ו, ו), וביום המ"ט מתקנים את כל הימים.

וחשבתי להוסיף בזה, שלא רק ביום המ"ט תיקנו הכל, אלא וודאי בכל יום חזרו ותיקנו מה שתיקנו אתמול וכך בכל הימים עמלו על מידותיהם כדי לזכות לתורה. ואז ביום המ"ט חנו נגד ההר ונעקר יצר הרע מלבם.

אבל יש לידע שעדיין היצר הרע חונה נגד ההר, כי אמנם נעקר מלבם אבל עדיין

עומד נגד עיניהם, כמו שאכן מצינו שכבר במעשה העגל הוא חזר, והראה להם כדמות משה מוטל במיטה (שבת פט). כדי שיעשו את העגל.

אבל ע"י לימוד המוסר יכולין אכן לשרש את היצר הרע ולבטלו לגמרי, ואז חונין כאיש אחד בלב אחד (עפ"י מכילתא יתרו יט, ב) לפני השם יתברך.

ואף גם מובא בזה בספר מסילת ישרים (שער הנקיות), שאף אמנם שבכל העבירות היצר הרע מנסה להכשיל את האדם, אבל יש עבירות שמצד הטבע האדם מחמדן יותר, והיצר הרע מראה לו בהם יותר היתרים. ולכן צריך בהם יותר חיזוק להנקות מהם. וכן אמרו (הגיגה יא: מכות כג:): גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם. ואף שרוב בני אדם לא גזלנים בגלוי הם, אבל רובם טועמים טעם דגזילה במשא ובמתן וכו', עכ"ל. וא"כ כדי לשרש את כל התאוות הללו יש להתעמק בלימוד המוסר ותיקון המידות ואז אפשר לזכות לתורה, ואפשר בניקל להתגבר על היצר הרע.

ולפי זה נבין במהות חטא המרגלים. הם היו בעלי מידות רעות שלא לקחו מוסר לתוך לבם, ואף כשאמרו על יושבי הארץ "בעלי מידות" כמו שכתוב (במדבר יג, לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מידות, דהיינו בעלי מידות רעות, הרי שהמרגלים היו בבחינת כל הפוסל במומו פוסל. ואפילו שקודם מתן תורה ספרו מ"ט יום לתיקון המידות, אבל עדיין נותרו במידותיהם הרעות. וא"כ לא רק מתן תורה היה אצלם בכפייה (ראה שבת פח. עבודה זרה ב:), אלא גם ענין תיקון המידות היה מתוך כפייה, כי לא חפצו באמת לתקן מידותיהם, ועשו זאת אולי מתוך יראת העונש.

כל זאת לא היה אצל המרגלים ואצל דור המדבר, ולכן מיד כפרו בה' ועשו עגל, כי כל אמונתם בה' היתה רק למראית עין.

ועל פי זה נבין מה שרש"י מביא כי באותה שעה (שהלכו) כשרים היו, והרי חז"ל אמרו (סוטה לה.) על הפסוק (במדבר יג, כו) וילכו ויבואו וגו' מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה. וכיצד, הן היו כשרים באותה שעה. אבל, באמת בשעה שהיו בתוך מחנה שכינה היו כשרים, אבל הקב"ה גם תבע מהם תיקון מידותיהם הרעות, ואת זאת לא עשו, א"כ מיד כשיצאו יצאו בעצה רעה, כי שורש הרע נותר בהם ולא תיקנו את מידותיהם הרעות.

וכיון שכך, ברגע שיצאו ממחנה שכינה לא הרגישו כלל באוירא דארץ ישראל המחכים, כי כדי להרגיש זאת יש לזכך את המידות, מה שהם לא עשו, וגם נתנו ראש לשוב למצרים לעבודה זרה, כמו שעשו עגל זהב, ולא עמדו בנסיונות.

ואף גם חלקו על משה ואהרן, ולא היו כאברהם אבינו שעמד בנסיונות ועליו כן נאמר (בראשית יב, א) לך לך, להנאתך ולטובתך. כל זאת משום שהיו מלאי חסרונות, ובשל כך דיברו סרה ולשון הרע על ארץ הקודש.

חומר הדבר במידות מגונות

רואים מכאן עד כמה אי תיקון המידות יכולין לקלקל את האדם, וכבר אמרו חז"ל (אבות ד, כא. פדר"א יג) הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, שכן המרגלים היו נגועים במידות רעות אלו, ואף גם רצו להישאר נשיאים (וזה"ק ג, קנח.), ולכן פחדו להיכנס לארץ כי חששו ששם לא יהיו נשיאים על בני ישראל.

וכיון שנשארו במידותיהם המגונות לא זכו להיכנס לארץ, וגם כל העם שבכו עמהם

אם כן, מאחר שלא תיקנו את מידותיהם בשלימות אזי הגיעו לדבר סרה על הארץ, ולא הוציאו את היצר הרע של חטא העגל מלבם כלל, ונשאר אצלם אותו ענין של שיבה למצרים ולעבודה זרה... כי שורש הרע נשאר בקרבם.

ולכן ניסו את ה' עשר פעמים במדבר (במדבר יד, כב) ולא שמעו בקול ה', ואמרו כי חזק הוא ממנו, כלפי מעלה, כי היצר הרע גבר בלבם, וכל התורה שקיבלו לא היתה חשובה אצלם, וקיבלוה מתוך כפיה. והבן בזה.

ועוד בזאת, כל זמן שראו במדבר ניסים ונפלאות עדיין החזיקו את עצמם ולא חטאו בפועל, אבל ברגע שהפסיקו לראות ניסים במדבר, והגיעו למצב של כניסה לארץ ישראל מתוך מלחמה עם האומות, בלי ניסים ונפלאות (לטעמם), אז מיד חזרו לסורם.

ולכן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין קי:), שהרי שורש הרע נותר בתוכם, ומה מועילה להם התורה, ומה להם עם העולם הבא, עולם הנצחי. שהרי תורה עם מידות רעות אין הולכין בכפיפה אחת וכנ"ל.

ואכן מצינו הרבה אנשים הלומדים תורה, אבל לבם חלול וריק מכל תוכן, כי אינם מתקנים מידותיהם הרעות, והם ללא יראת שמים ואזי דבריהם אינן נשמעין לאחרים (ר' ברכות ו:). וכל התורה שלהם כלימוד חכמה ותו לא.

משום כן נאמר (ויקרא כו, א) אם בחוקותי תלכו, להיות עמלים בתורה (תו"כ שם), פירוש, לעמול על התורה, כיצד, בקניית מידות טובות ולימוד המוסר, ואז מגיעים ל"זאת מצותי תשמורו", לעשיית מצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו.

שבו בתשובה, כי היה חמור עוון מידות רעות.

ואף גם מצינו כי את דור הפלגה לא הרג ה' כיון שהיו בעלי מידות טובות, מה שאין כן דור המבול שהיו בעלי מידות רעות, הם מתו, כי נחתם גזר דינם על הגזל (סנהדרין קח. זוה"ק א, טו), כי השחיתו דרכם.

וכן גם מצינו בדורו של אחאב, שעל אף שהיו עובדי עבודה זרה, אבל מכיון שלא נמצאו בהם דלטורין היו יורדין למלחמה ונוצחין, שכן היו בעלי מידות טובות.

ואולם בדורו של דוד היו בו תינוקות שהיו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא (במ"ר יט, ב), ודוד התפלל עליהם ואמר (תהילים יב, ח) אתה ה' תשמרם, אבל כיון שהיו בהן דלטורין היו יורדין למלחמה ונופלין (ויק"ר כו, ב. תנחומא חוקת ד), מכיון שהיו להם מידות רעות.

רואים מכאן עד כמה חמור עוון מידות רעות ואי לימוד מוסר. משום כן מתחילה פרשתנו בלשון זה: "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען" (במדבר יג, ב).

דהיינו, אם רוצים לזכות בקדושת ארץ ישראל אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא, יב), ויש שם מציאות ה' עין בעין, אז צריך לשלוח לך, לשלוח את ההנאות והטובות שיש במידות הרעות, ואז יהיה בחינת אנשים, כשרים וצדיקים.

וכיצד אפשר לשלוח מעליו את מידותיו הרעות, זאת ע"י מידת ההכנעה, בחינת ארץ כנען, מלשון כניעה, כי מידת הענוה מעולה מכל המידות, ובה נשתבח משה רבינו כמו שכתוב (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד וגו', כי ע"י ענוה מגיע לדרגת איש וכו"ל.

לא זכו להיכנס לארץ, כי דור כזה הנגוע במידות רעות אינו יכול לקנות את ארץ הקודש ששם אין מן ויש לעמול לפרנסה, ואם יכנסו לארץ ירצו לחיות כמצרים ח"ו. משום כן חפץ ה' להכניס לארץ דור חדש שלא ידעו את מצרים ואת מידותיהם המגונות כדי שהדור החדש יעבוד כראוי את ה' יתברך.

ועד כמה מגונים היו המרגלים, רואים ממה שהביאו עמיהם אשכול ענבים, ואמרו כשם שפירותיה משונין כך עמה משונה. בזה התכוונו לומר שבארץ ישראל הנהגת ה' היא אחרת, בדין ולא ברחמים.

משום כן גם אמרו ארץ אוכלת יושביה (במדבר יג, לב), דהיינו שמי שחוטא מיד הוא מת. וגם כי חזק הוא ממנו (שם, שם, לא), דהיינו, שמידת הדין חזקה ממידת הרחמים, ואין בכח מידת הרחמים לעצור את מידת הדין.

הרי שהבאת הפירות היה סיוע בידם להוציא דיבה על הארץ, ולכן לא סלח להם ה' על כך והמיתם במדבר, כי עוון מידות רעות ומגונות חמור הוא עד למאוד בעיני ה' יתברך.

ועד כמה חמור עוון מידות רעות, רואים, שעל מעשה העגל ה' סלח ולא הרג את כל העם, אבל על עוון המרגלים לא סלח והמית את כל הדור, כיון שבמעשה העגל שבו בתשובה משראו את משה, אבל במרגלים כפרו בה' ובמשה עבדו ולא עקרו את הרע מלבם, ונותרו במידותיהם הרעות.

ואמנם משה רבינו הצליח מעט בסגוריה שלא יהיה חילול ה', ואמר לה' כי הגויים יאמרו "מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר" (במדבר יד, טז), ולא משום שבני ישראל

בגודל לימוד מוסר השכל

ויש לאדם ליקח מוסר מכל אשר רואה, שהרי אין ה' מראה לאדם דברים בעלמא אלא דברים שיוכל ליקח מהם דרך לעבודת ה'. וכבר אמרו על כך חז"ל (עירובין ק:): אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה וכו', וכך מגיע להכנעה לפני ה'.

ואולם, דור המדבר לא למדו ולא לקחו מוסר ממרים, וזה הביאם לפריקות עול מיד בצאתם ממחנה שכינה, ועל ידי זה חטאו והחטיאו אחרים עמהם, וגרמו שבני ישראל לא ירגישו את קדושת המקום, אלא ה' יתברך הוצרך לעשות עשרה ניסים בבית המקדש (אבות ה, ה. יומא כא.), ובזמן החורבן פסקו הניסים, זאת בשל חטא המרגלים שכן היו בעלי מידות רעות ומגונות. בכך הם גרמו בכיה לדורות כליל תשעה באב, הוא ליל החורבן, ונענשו קשות. כל זאת משום שלא למדו מוסר ממרים, ודווקא דיברו סרה ולשון הרע על ארץ הקודש. ולכן נסמכה פרשת מרים לפרשת מרגלים.

שכן לכאורה טענת מרים היתה צודקת שאמרה (במדבר יב, ב) הרק אך במשה דיבר ה' הלא גם בנו דיבר. דהיינו, מדוע פירש משה מאשתו, והרי הוא צריך ללמוד עם בנו, כי תלמוד תורה מצוה על האב (קידושין כט.), ואם יגרשה איך יוכל ללמוד עמהם. וכיצד האשה תוכל להתמודד עם חינוך הבנים התלוי בה (ברכות יז.), ולא עוד אלא שאחרים מבני ישראל ילמדו ממנו ויגרשו נשותיהם, וא"כ לא זו הדרך, והראיה שאנו לא התגרשנו.

אבל, על אף טענה צודקת זו נענשה מרים בצרעת, כי היתה צריכה לדעת שמשה שונה משאר האנשים, וגם היתה צריכה לומר לו ולא לאהרן. ומרגלים הללו לא למדו מוסר ממרים ולכן נענשו, שלא רק שלא שתקו אלא שהוציאו דיבה על הארץ.

ועל פי זה נבין (בתירץ ק' ד'), מדוע עוד קודם שהלכו הוסיף משה אות יו"ד ליהושע, כי יו"ד המשובחת רומזת לענוה (אות הקטנה ביותר). ואכן על משה נכתב והאיש משה ענו, חסר יו"ד, ופירש רש"י שפל וסבלן, שפל כלפי אחרים וסבלן לשמוע חרפתו ולא להשיב היא מידת הענוה.

ואולם משנוגע הדבר לקדשי שמים היה משה בבחינת והאיש משה. והדבר מרומז בתיבות והאיש משה שהם אותיות שמש הוי"ה, וא' אלופו של עולם. כי בקדשי שמים, הוא בבחינת מה שנאמר (שופטים ה, לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ללחום מלחמתו של מלך מלכי המלכים, אבל בעיני עצמו הרי הוא שפל וסבלן.

לימוד הענוה ממשה ליהושע

כזאת חפץ משה ללמד את יהושע, להורותו מידת הענוה, ואת היו"ד מתיבת ענו שם בשמו של יהושע, שיהא עניו כמותו, שהרי הרב משפיע על תלמידו, והשפיע עליו גם את מידת הענוה. שכן ידע שהמרגלים (שחפצו להיות נשיאים) יחטאו בגאווה ובמידות רעות, על כן הוסיף לו יו"ד והתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים, שתהיה רק דבוק בה'. ואפילו שמשה ידע שעתידין לחטוא שלחם, כי אם לא כן היה הפגם יותר גדול באם ידברו על הארץ מבלי לראותה כלל.

על כן גם ה' אמר לו שלח לך אנשים, שכן חפץ שעי' כנען יגיעו להכנעה, אלא ששרשם הרע נשאר בקרבם ונשארו עם הארציות ועם המידות הרעות. לא כן יהושע שקיבל אות יו"ד, והתפלל עליו משה י-ה יושיעך. דתיבת י-ה עולה כמנין גאווה, לסלקו מהגאווה ולעשותו בית קיבול למידת הענוה ולמידות טובות.

ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ואם יש מידות רעות אי אפשר להגיע למאומה, שכן יש לעקור עקירה ממש את המידות הרעות, ואז נוכל לעלות ולהתעלות.

אבל האנשים אשר עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם (במדבר יג, לא), דהיינו, איננו יכולים להכנע שם, כי אנו חפצים להיות נשיאים.

וזהו הרמז בתיבת שלח, שעולה עם הכולל כמנין שלט, בחינת שלטון. פירוש, הקב"ה יעצם להשליך מעליהם את תאוות השלטון ולהכנע, והם לא רצו ולא חפצו בענווה כי הלכו אחר מידותיהם הרעות. ולכן נענשו קשות.

ולפי זה נבין בהערה נוספת, מדוע פרשת שלח בה מדובר על ענין המרגלים מסתיימת בפרשת ציצית. שכן ציצית מביאה לענווה ושפלות, ושם נאמר (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו', דהיינו, מביאה להורדת המידות הרעות. כל זאת בא ללמדנו לשבור את המידות הרעות ולהתעלות בענווה ובלימוד המוסר ולתת הגאווה לה'.

ואולם, כדי לזכות לכל זה יש להתעמק בספרי מוסר וספרי **הבעש"ט** זיע"א ותלמידיו, וכך זוכים להשפעות אורות גדולים, ויכולים לעבוד את ה' בלי כל נגיעה עצמית ובלי מידות רעות.

יזכנו ה' באמת שנזכה למידת האמת ולתורה, ונוכל לשבור את מידותינו הרעות, כדי שלא נפגוע בעולמות העליונים, וכי כך נזכה לתקן את נשמותינו בתיקון העליון. ונזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

כל זאת היה אצל יהושע, שהיה תלמידו של משה רבינו. אבל כלב שלא היה תלמידו הנאמן של משה הוצרך גם הוא לחיזוק, על כן הקב"ה התפלל עליו ואמר עליו ועבדי כלב (במדבר יד, כד), בלשון עבדי, כמו שאמר על משה רבינו (שם, יב, ז) לא כן עבדי משה. שכן ה' חפץ שגם בכלב תכנס אותה מידת ענוה שיש במשה רבינו, ואת זה ראה ה' שהוא בחינת בן יפונה, שפונה מהמרגלים והולך בדרך טובה על כן הצליח להנצל.

ואכן בהגיעו לארץ הלך תיכף להשתטח על קברי האבות בחברון (סוטה לד: זוה"ק ג, קנח:), והתעלה במידת הענוה, ולא חפץ להיות נשיא כמותם, שהרי תכלית הנשיאות בשביל כלל ישראל ולא בשביל עצמו, ואכן הצליח בזאת גם הוא להינצל מהמרגלים. וכיצד הצליח. שכן בתחילה נאמר (במדבר יג, ל) ויהס כלב את העם אל משה, ואז סברו המרגלים והעם שהוא הולך לדבר סרה במשה (סוטה לה,). כי אם היו יודעים שהולך לדבר טוב לא היו מניחין לו. ואז מיד התחיל לדבר בשבחו של משה, ובשבחה של ארץ ישראל ואמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה (שם). דהיינו, הסביר להם שאם רוצים לרשת את הארץ ולזכות למידת הרחמים, יש להתעלות ולהתעלות במידות טובות, ולשמוע אל משה, שכן עלה נעלה עולה כמנין כך צו חכמים.

ולא עוד אלא שדווקא בענוה יש להתחזק, כי תיבות עלה נעלה עולה כמנין ענוה חזקה, כל זאת כשמקיימים את ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים ב יז, ח), ואז נוכל לרשת אותה, את הארץ ואת התורה, שגם היא מורשה, כמו שכתוב (דברים לג, ד) תורה

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין בפרשת המרגלים, אם היו כשרים איך דיברו סרה על הארץ. ואיך חשבו לחזור למצרים ולעבוד עבודה זרה. וכיצד אמרו כי חזק הוא ממנו כלפי מעלה, ולא הושפעו מאוירא דארץ ישראל

דמחכים. ומדוע חזרו עם פירות למשה רבינו. ולמה הוסיף משה אות יו"ד ליהושע קודם שהלכו, ומדוע רק כלב נקרא עבדי כלב. ולמה מסתיימת הפרשה בפרשת ציצית.

אבל, כידוע התורה מתקיימת רק במי שמתקן את מידותיו ולומד מוסר ועושה מעשים טובים, ובני ישראל זכו לתורה אחרי שתיקנו מידותיהם מ"ט ימים. ואם לא כן ישאר כלי ריק אפילו אם ילמד תורה, שהרי היצר הרע נשאר עומד כמו שאכן אחר מתן תורה החטיא את ישראל בעגל. כי נפשו של אדם חומדת לפעמים לעבירה, ועל ידי תיקון המידות מנצחים את היצר הרע. וא"כ מובן היטב שהמרגלים נשארו בשורש הרע ולא תיקנו את מידותיהם, וא"כ גם קבלת התורה וגם המידות היה אצלם בכפיה, ולכן חשבו לחזור למצרים לעבודה זרה כי כפרו בה' ואמרו כי חזק הוא ממנו כלפי מעלה כי השורש הרע נותר בהם. ולכן אין להם חלק לעולם הבא דאינן צריכין לזאת דהכל אצלם רע מעיקרו ובשורשו, וכל אמונתם בה' רק למראית עין בלבד.

ועל פי זה מובן, כי בשעה שהיו בתוך מחנה השכינה היו כשרים ואח"כ מיד כשיצאו יצאו בעצה רעה משום מידותיהם הרעות ולכן לא הרגישו באויר ארץ ישראל דמחכים, וחלקו על משה ואהרן ולא עמדו בנסיונות, כי הגאווה קוננה בהם כי חפצו להשאר נשיאים, ועליהם נאמר הקנאה התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ונענשו ואבדו. ולכן גם הביאו פירות משונים להראות שבארץ ישראל הכל דין ואין רחמים ומי שחוטא מיד מת ואין תשובה, וזה סייע בעדם להוציא דיבה רעה על הארץ ונענשו בעונש החמור והקשה.

ועד כמה חמור עוון מידות רעות, כי על העגל סלח ה' כי שבו, אבל על המרגלים לא סלח והרג כל דור המדבר כי היו מגונים במידותיהם, וגם מצינו בדור המבול שאבדו כי היו עם מידות רעות, וכן מצינו שדורו של אחאב ניצחו במלחמות כי היו עם מידות טובות בלי לשון הרע ודורו של דוד נופלין במלחמה כי היו עם מידות רעות. ולכן מזהירה התורה שלח לך אנשים, אימתי תגיע לדרגת איש, כשר, רק בארץ כנען, על ידי מידת הענוה וההכנעה, כי הענוה משובחת מהכל ובה נשתבח משה רבינו שנאמר עליו והאיש משה עניו מאוד.

כזאת היה חטאם של המרגלים שלא למדו מוסר ממרים, שאפילו שטענה טוב שאין למשה לפרוש מאשתי, כי יש לחנך וללמד את הילדים, אבל על כל פנים הוי לשון הרע ונענשה. אם כן היה להמרגלים ליקח מוסר מכך ולא לשוב לסורם, והם לא ראו זאת ולא למדו מוסר, וחטאו והחטיאו אחרים וגרמו בכיה לדורות וחורבן בית המקדש, ולכן נענשו ומתו כולם.

ועתה נבין מדוע הוסיף משה אות יו"ד ליהושע קודם, כי רצה ללמדו מידת הענוה - אות יו"ד, והוא משה כלפי עצמו היה עניו - שפל וסבלן, וכלפי דברי הקב"ה היה בחינת האיש משה, וכך לימד ליהושע גם כן להתנהג בענוה כלפי עצמו וכלפי עיניו ה' להיות בחינת איש. וכלב לעומתו שלא היה תלמידו קיבל חיזוק מאת ה' ונקרא עבדי, כמשה רבינו שנקרא עבדי, כדי שגם לכלב תהיה ענוה, ואכן ניצל והלך להשתטח על קברי האבות בחברון. וכיצד הצליח. שאמר להם עלה נעלה, להתעלות בענוה ובמידות טובות וכי כך נוכל לרשת את הארץ. אלא שהם אמרו לו לא נוכל לעלות, שכן ירידה היתה להם. כי כנ"ל שורש הרע נותר בקרבם וכל המידות הרעות נותרו בהם.

ומשום כן נסמכה פרשת ציצית לכאן הרומזת גם כן לענוה, וגם שלא לתור אחרי עיניכם וכו' ורק לתקן המידות הרעות. שכן בתיקון המידות הרעות ובהתעלות במידת הענוה ובלימוד המוסר אפשר לתקן הכל ולהגיע להשפעות טובות מן השמים. וזוכים לגאולה.

חטא המרגלים – התנתקותם מה' יתברך

והדברים תמוהים עד מאוד, איך לאחר שהם שמעו באזניהם את קולו של הקב"ה בצוותו אותם (שמות כ, ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ואף עתה הם המשיכו לראות את השראת השכינה במשכן, הם ירצו להתחבר לעבודה זרה.

ולא עוד, הרי הם היו מוקפין בענני הכבוד שהגינו עליהם במדבר מהחום, קור והחיות, כמו שאמר משה (במדבר יד, יד) כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עומד עליהם, ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה.

וא"כ כיצד העיזו לאחר כל האמת שראו לפגוע באחדותו ובאמיתות מציאותו של ה' יתברך ביניהם עד כדי שיאמרו דברים מגונים כל כך על מציאות ה' יתברך שהוא האמת (שבת נח.), וירצו לעבוד עבודה זרה שאין לה כל בסיס ויסוד, כמו שאמר דוד המלך עליה (תהילים קטו, ה) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו וגו'.

ובפרט קשה הדבר להבנה. הנה היה זה זמן לא רב לאחר מעשה העגל, חטא שכמעט וגרם כליה לעם ישראל, לולא משה רבינו שעמד בפרץ ובזכות מסירות נפשו הרבה ותפילתו העיקשת להקב"ה שיסלח להם הסכים הקב"ה להותירם בחיים שנאמר (שמות לב, יד) וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו.

והנה, לאחר כל זאת הם עדיין מדברים לשון הרע על ארץ ישראל שקדושתה גדולה מכל הארצות (כלים א, ו. במ"ר ז, ח). ועוד שרצו לעשות שוב עבודה זרה כפי שעשו לא מכבר בעגל הזהב, ולכפור בה' יתברך, כל זאת בזמן שהם רואים בעיניהם את אמיתותו של ה' במדבר.

כתיב (במדבר יג, ב-ג) שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' וישלח אותם משה וגו'. ואמרו חז"ל (במ"ר טז, ו. רש"י שם) שלח לך, לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח.

והדברים צריכים ביאור. מפני מה שלח משה רבינו ע"ה את המרגלים לתור את הארץ והרי הקב"ה כבר הבטיח להם שהיא טובה כמו שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים, אל ארץ זבת חלב ודבש.

ובפרט, שכל יציאתם ממצרים היתה מחמת ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגריך את ארץ כנען לאחוזת עולם וגו'. ואם כן מה יש להסתפק ח"ו בדברי ה'.

עוד יש לדעת, מדוע באמת דברו המרגלים לשון הרע על ארץ ישראל, והרי הם ראו את עונשה של מרים, על שדיברה לשון הרע, כמו שאמרו חז"ל (במ"ר טז, ה. רש"י שם) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, ומדוע באמת הם לא לקחו מוסר, והוציאו לעז על ארץ הקודש.

כן יש להבין את בני ישראל בשומעם את דברי הלשון הרע על ארץ ישראל. איך ומדוע הם האמינו לכל זה, כמו שכתוב (במדבר יד, א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם וגו'. והרי בעיניהם ראו את כל הניסים והנפלאות שעשה ה', במצרים ובקריעת ים סוף, ואכילת המן וכו'.

וביתר שאת קשה מה שאמרו (שם, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. ופירש רש"י בשם רז"ל דמהו "ניתנה ראש", "לשון עבודה זרה", כלומר שנשים עלינו מלך מעבודה זרה שהוא יעזור לנו לחזור למצרים.

אמונה על אמונתם. דאם היו הולכים בידיעה ברורה ובהתקשרות מלאה למצוה, אזי כשהיו רואים את כל הענקים ואנשי כנען, היתה מתחזקת בליבם האמונה עד כמה גדול וחזק ה'. שלא רק לחם למענם במצרים והציל אותם מיד פרעה וכל עבדיו, אלא אף יצילם מיד כל הענקים הללו שצילם סר מעליהם, ואז הם היו נכנסים לגדר של (פסחים ח: זוה"ק ג, רחצ). שלוחי מצוה דאינן נזוקין.

ואם הם אכן היו הולכים במחשבה זו, אזי בהמשך הדרך הם היו מתחזקים באמונה ובבטחון בהקב"ה. שהרי לא רק שהיו צריכים להאמין שהקב"ה יצילם בהמשך מידי הענקים, אלא עיניהם ראו אף בשעת שליחותם זאת כיצד ניצלו מידי הענקים והאנשים הגיבורים, על אף שהבחינו בהם כמו שכתוב (במדבר יג, לג) וכן היינו בעיניהם, כלומר, אמנם הבחינו בהם אבל כיון שהיו טרודים באבלם, משום כן לא נתנו לב למרגלים.

בהתחזקות זו הם יכלו אף לסחוף עימם את כל עם ישראל ע"י ההתפעלות מהנס. ואף היו מחליטים בנפשם שכמו שהם עתה צדיקים כמו שכתוב (שם, יג, ג) כולם אנשים, ופירוש רש"י (שם) באותה שעה כשרים היו, כך עליהם להשאר בצדקתם מתחילה ועד סוף וזאת ע"י שלא ינתקו עצמם מהקשר אל המצוה ואל ה' יתברך. ועל פי זה מתורצת הקושיא הראשונה, מדוע משה שלח אותם.

אבל המרגלים עשו טעות גדולה, ובמקום לרגל את הארץ ולהשאר קשורים עם המצוה ולהוסיף אמונה על אמונתם התחילו לתור את הארץ.

לתור, מלשון תיירות, לנוח ולהינפש לבלות ולהנות מיופי הארץ ולהתענג מכל הטוב שבה. כל זאת בשביל הנאתם האישית,

ונראה בביאור הענין, לפי מה שאמרו חז"ל (ברכות סג). איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה, בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (משלי ג, ו). אמר רבא, אפילו לדבר עבירה. ע"כ.

כלומר, בכל מעשה אשר יעשה האדם בין אם הוא מעשה בעניני גשמיות וכל שכן בדבר הנוגע לרוחניות צריך האיש הישראלי לדעת, לזכור ולהרגיש את מציאותו של הקב"ה, וכמו שדייק המהרש"א (שם) דלא קאמר "זכרהו" אלא "דעהו" ידיעה אמיתית במציאותו, שהוא יכול ומשגיח בכל דרכיך לתת שכר טוב לצדיקים ולענוש לרשעים.

שכן, אם יבוא האדם ח"ו לידי ניתוק מהקב"ה ואף אם יחשוב על הנאתו האישית לשעה קצרה בלבד, אז הוא עלול לבוא לידי הפסדים רוחניים כבירים עד כדי כך שיכול ח"ו להתדרדר ולהגיע למצב של כפירה ר"ל, ואזי לא תעמוד לו זכותו אף אם הוא בא ממשפחה של צדיקים ואפילו יהיה הוא עצמו צדיק.

כל זאת מפני שבשעה שהתנתק במחשבתו מבורא העולם הוא ניתק עצמו מהקשר אל האמת, דהא (שבת נה.) חותמו של הקב"ה אמת. וע"י עצת היצר שהכניס בליבו בשעה זו מחשבות של קנאה, שנאה ושאר דברים רעים, אזי אפילו שהאמת תהיה מול עיניו גם אז הוא לא יבחין בה בגלל חשכות עיניו שנובעת מניתוק הקשר עם ה' יתברך.

וביותר צריך להיזהר בשעה שהולך לעשות מצוה, שכל מחשבתו בשעה זו תהיה מרוכזת לשם יחוד קודשא בריך הוא, מבלי שתתערב במחשבתו איזו שהיא מחשבת פסול של הנאה אישית וכדו', שכן (עירובין לא.) מצוות לאו ליהנות ניתנו.

ולפי זה יש לומר דהסיבה שמשה רבינו שלח את המרגלים היתה, כדי להוסיף

דבר שגרם להם להתנתקות מוחלטת ממטרת שליחותם שהיא לתור ולהרגיש את קדושתה של ארץ ישראל ושל קודשא בריך הוא.

ואז, במקום לפחד מה' יתברך, הם התחילו לפחד מהענקים. ואף את הנס שעשה להם הקב"ה שימותו מהענקים הרבה אנשים, הם פירשו בצורה קלוקלת באמרם (במדבר יג, לב) ארץ אוכלת יושביה היא, עד שאמרו חז"ל (במ"ר טז, ט) בניסים שהיה עושה להם הקב"ה בו הוציאו דיבה. כל זאת משום אטימות ליבם אל הקב"ה, ורדיפתם אחר הנאתם העצמית. היא שגרמה להם לספר בחזרתם לשון הרע על הארץ, ואף השתדלו ככל יכולתם להפחיד את כל עם ישראל.

ועל אף שהקב"ה הגין עליהם לכל אורך שליחותם, אך מכל מקום מאחר שנסתלקה מליבם הקדושה, הרי שנכנס במקומה פחד נורא, פחד שנחקק עמוק בליבם פנימה עד ששכחו מהר מאוד מהעונג שהתענגו בארץ ושוזה בעצם מה שגרם להם לכל הפחד.

משום כן הגיעו המרגלים לידי כפירה בבורא ובתורה, עד שאמרו נתנה ראש, שהיא עבודה זרה, ונשובה מצרימה. שכן הם לא באו לכלל הכרת הטוב, להבין שאפילו שהם מנתקים את עצמם ממנו בכל זאת הוא ממשיך להשגיח עליהם ולחולל להם ניסים.

וכיון שכפרו בתורה שניתנה לסוף ארבעים יום (מנחות צט:), הענישם הקב"ה יום לשנה שיגלו במדבר, כמו שכתוב (במדבר יד, לב) במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה וגו'.

חומר ההתנתקות מה' יתברך

מכאן רואים עד כמה עלול כל אדם (ואף אדם צדיק וישר) ליפול ברשתו של היצר

הרע, אם הוא מתנתק לשעה קלה מהבורא, ועד כדי כך הוא עלול ליפול עד שאפילו את האמת אינו רואה, בבחינת מה שנאמר (ישעיה מד, יח) לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם.

ועוד רואים כמה חמור עוון לשון הרע, שהרי רואים אנו לכאורה שבני ישראל חטאו בעגל, והקב"ה הסכים להמתין להם עם עונשם כמו שכתוב (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי, ואמרו חז"ל (רש"י שם, סנהדרין קב.) שאין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עוון העגל.

אבל כאן בחטא המרגלים, מאחר והוציאו את דיבת הארץ הם נענשו עונש חמור כזה של הליכה ארבעים שנה במדבר ושכל הדור לא יזכה להיכנס לארץ ישראל כמו שנאמר (במדבר יד, כג) וכל מנאצי לא יראוה, מבלי להמתין להם. כל זאת מחמת חומר הארס של לשון הרע.

משום כן צריך האדם לפחד על נפשו לפני שהולך להוציא דבר מה מפיו לבל יגרום ח"ו רעה לו ולכל העולם, שהרי כל גלותם וסיבלם של ישראל במצרים לא היה אלא מחמת שהיו בהם דלטורין ובעלי לשון הרע (שמו"ר א, ל).

מפרשה זו למדים אנו דרך חיים ותוכחת מוסר מהי מטרת ביאתו של האדם לעולם, ומהו מקומו ותכליתו בעולם בבחינת (דברים י, יב) מה ה' אלוךך שואל מעמך וגו'. ואיה הדרך ואיזה הם המעשים אשר יעשה אותם בכדי שאמונתו תתחזק מיום ליום.

והתשובה לכך, ע"י שהאדם ידע יבין וישכיל שכל ביאתו לעולם היא רק בשביל לתור אותו ולחפש מצוות ומעשים טובים, ולהתענג מהמצוות שהקב"ה נתן לו. ועל ידי שהאדם אכן ידע שמטרתו היחידה היא לעשות כל מצוה ומצוה הנקראת בדרכו, הרי

שהוא יתקשר בכל עת לבורא העולם ואז תתחזק אמונתו ביתר שאת. ומצוה גוררת מצוה (אבות ד, ב) עד שיגיע למדרגות גבוהות ונעלות.

אבל אם ח"ו, במקום לנצל את העולם הזה לעבודת הבורא ולקשר עימו, ינצל האדם את הזמן רק לטובתו ולהנאתו הפרטית והגשמית ויעשה מהעיקר טפל ומטפל עיקר, הרי שבסופו של דבר יכנס בליבו פחד מות ולא ימצא מרגוע לנפשו, שכן תמיד ידאג על חייו ועל עתידו, ובכל אשר יעסוק יכנסו בליבו תמיד ספקות וחששות. שהרי תמיד ייראה לו שאין מי

שמשגיח עליו, עד שיבוא ח"ו לכפירה בבורא יתברך וחייו ימאסו עליו, וסופו יהיה רע ומר. וכפי שאירע עם המרגלים שנכנסו לפחד מהענקים, ואף נתכוונו לשבור את ליבן של כל ישראל ואכן סופם שמתו באסכרה וכו' (סוטה לה.).

יעזור ה' יתברך שבזכות שמירת הלשון נזכה תמיד להתקשרות בבורא יתברך שמו, ונקיים בעצמינו בכל עת ושעה בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו), וכך נדע מהי תכליתנו בעולם הזה, להתקשר ולהתקרב כל ימי חיינו לה' יתברך.

קצי"ר האומ"ר:

בענין המרגלים יש להבין מדוע משה שלח אותם, והרי ברור הוא שאם הקב"ה הבטיח ארץ זבת חלב ודבש וכו' שאין להרהר אחריו, וכן מדוע באמת המרגלים דברו לשון הרע על ארץ ישראל, וכן צריך להבין מדוע בני ישראל האמינו לדברי המרגלים, ואף הרחיקו לכת ברצונם לשים עליהם עבודה זרה שתחזירם למצרים, כל זאת למרות רוב הנסים שראו בעיניהם, ולמרות שהיה זה זמן לא רב לאחר חטא העגל, שממנו ניצלו בזכות תחינותיו של משה להקב"ה.

אלא, שמושה רצה להוסיף אמונה בלב המרגלים וזאת ע"י שיתקשרו בכל עת בהקב"ה, ואזי כשיראו את הענקים יתפעלו מגודל הניסים שה' עומד לעשות עימם, ובאמונה זו יסחפו אחריהם את כל ישראל, אבל מאחר והמרגלים לא קיימו את הפסוק "בכל דרכיך דעהו", ובמקום שיתורו ויחפשו את קדושת הארץ וקדושת המקום, הם ניתקו עצמם מהקב"ה והלכו לתור מלשון תיירות ונופש, והתכוונו להנאתם העצמית לפיכך נסתמו עיניהם ואף בניסים שהקב"ה עשה עימם כגון: שהיו הרבה מתים בין הענקים, במקום שיכירו טובה, הם ראו חסרון באומנם ארץ אוכלת יושביה היא, וגררו אחריהם את כל ישראל בחטאים זה. וזה אשר גרם להם לכפור בתורה ובהקב"ה.

ומכאן יש ללמוד שאל לו לאדם להתנתק ואפילו לזמן מועט מהקב"ה, מפני שאז יאבד את האמת ויפול ברשתו של היצר הרע. וכן צריך מאוד להיזהר מדיבור לשון הרע שהרי בעונש העגל הסכים הקב"ה להמתין, ואילו בעונש המרגלים הענישם מיד מחמת חומר לשון הרע.

ומפרשה זו למדים אנו שמטרת שליחותו של האדם לעולם הזה בכדי לתור אותו ולחפש מצוות ומעשים טובים ולהתענג מהם, ועל ידם הוא יתקשר בכל עת לבורא ואמונתו תתחזק ביתר שאת. אך אם במקום זאת הוא ינצל את העולם הזה אך ורק לטובתו והנאותיו האישיות, בסופו של דבר יכנס בליבו פחד וספיקות בכל אשר יעשה עד שיבוא לידי כפירה ח"ו בבורא יתברך שמו.

אל תאמין בעצמך עד יום מותך

וסנהדרין, וראו גילוי שכינה, אז היו צדיקים שכן דברים אלו השפיעו עליהם לטובה. אבל, את תוך לבם לא תקנו, בחינת אחד בפה ואחד בלב.

ומכאן תוכחת חיים ודרך מוסר לכל אדם לתקן את מידותיו הרעות על אף שהוא שרוי במחיצת הצדיקים. ויש לו לנצל כל רגע ששווה במחיצתם כדי לתקן את מידותיו הרעות, כדי שלא יהיה בחינת אין תוכו כברו (יעוין ברכות כח.), כמו שכתוב (תהילים עח, לו) ולבם לא נכון עמו, שרק בחוץ יהיה כמותם - חיצוניות ובלבו פנימה יהיה רעוע ודל.

משום כן הכל חשבו את המרגלים לצדיקים, שכן בחיצוניותם היו ממש כצדיקים במחיצתו של משה רבינו ע"ה. אשר על כן, משה רבינו שלח אותם לתור את הארץ, ובדווקא עשה כן משידע שהם רשעים, שכן משה רבינו ידע שאין תוכם כברים, על כן פחד שמא יכנסו לארץ ביחד עם כל בני ישראל, שהרי ידע שהליכתן בעצה רעה (סוטה לה.), ודבר זה הוא סכנה גדולה לכל בני ישראל שמא ילמדו מדרכיהם הרעות. על כן שלח אותם, כדי שיצאו ממחיצת הצדיקים ובכך יווכחו לדעת עד היכן גדולה רשעותם. וכל העולם כולו ילמד מכך שלא די להראות כצדיקים בחיצוניות בלבד, אלא שגם הפנימיות צריכה להיות טהורה וזכה לפני ה' יתברך.

אמנם, כתוצאה משליחות זו נשארו בני ישראל במדבר ארבעים שנה, ומתו כל הדור הרע הזה. ונשארו הצדיקים בלבד שתוכם היה כברים. ואילו אלו שאין תוכם כברים מתו במדבר ולא זכו להיכנס לארץ ישראל.

ולא בחנם הוסיף משה רבינו אות יו"ד ליהושע והתפלל עליו. שכן באמת היה צריך לשלוח אותו עמהם, אבל פחד שמא יושפע

בפרשת שליחת המרגלים יש להקשות. מדוע באמת משה רבינו שלח אותם, והרי ידע שלבסוף יחטאו, והראיה שהוסיף אות יו"ד ליהושע והתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד: זוה"ק ג, קנח:). ואם לא היה שולח אותם היה מונע שישארו ארבעים שנה במדבר, וגם היה מונע חורבן שתי המקדשות.

ועוד. כידוע כלב בן יפונה פחד שלא יתפס בעצת מרגלים, ולכן הלך להשתטח על קברי אבות בחברון (סוטה שם, זוה"ק שם). ומדוע לא ברח מהם וחזר למדבר, כך שלא יצטרך לילך על קברי אבות, ולמה הלך לחברון ונשאר עם המרגלים.

ועוד קשה, הרי נאמר (במדבר יג, א) כולם אנשים וגו' שבאותה שעה כשרים היו, וכיצד איפוא מיד אח"כ נעשו לרשעים. ובזה נוסף גם את קושייתו של הגאון **רבי חיים שמואלביץ** זצ"ל בספרו **שיחות מוסר** שמקשה, כיצד אפשר להבין שהמרגלים חטאו והרי ידוע שהיו כשרים וצדיקים בשעה שבחר משה רבינו בהם.

ונראה בהסבר הענין. חז"ל אמרו (ברכות כט.) ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי. רואים מכאן, עד כמה יש לאדם להשמר ולהזהר שלא ליפול קרבן ביד היצר הרע ואפילו אם הוא אדם גדול. וכבר אמרו בית שמאי (עירובין יג:) נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, כי כל רגע עלול ליפול באם לא ישמור את עצמו חזק ממידותיו הרעות, וגם יש לו לתקן את מידותיו הרעות.

ואם כן נוכל לומר על המרגלים. לאמיתו של דבר היו רשעים בתוך תוכם, ורק כשהיו במחיצת הצדיקים כמו משה ואהרן

(אבות ד, כא. פדר"א יג) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. ויצאו מן העולם ומתו במדבר.

כזאת היתה רשעותם של המרגלים, שסילפו את האמת, וכפרו בטובתו של ה', וכפרו בעיקר (במ"ר טז, ט. פס"ז שלח יד, ד). שהרי הם בשעה שתרזו את הארץ התהלכו בלבוש יהודי, והענקים ראו אותם ואף אחד לא נגע בהם לרעה. ואז במקום לראות את טובת ה' והארץ כפרו בעיקר ולא ראו שהצל סר מעל הכנעניים.

וא"כ ודאי הוא שכפרו בכל הטובות שה' עשה להם מאז שיצאו ממצרים. ובמקום לומר שאת כל זאת ה' עשה להם כדי להקל מעליהם את המלחמה, ולכן באותה שעה הכנעניים קברו את מתייהם (סוטה לה. רש"י במדבר יג, לב), הם כפרו בכל הטובה ואמרו (במדבר שם) ארץ אוכלת יושביה היא, וגרמו רעה לעצמם. שכן רצו שבני ישראל יחזרו למצרים ושם הם יהיו נשיאים. והדבר פלא, שאת כל זאת עשו משום שלא תיקנו במחיצת הצדיקים את מידותיהם הרעות.

ומכאן דרך חיים ותוכחת מוסר, שאין לו לאדם להאמין בעצמו עד יום מותו, ואפילו אם הוא צדיק, יש לו לחשוש שמא בתוך תוכו יש בו איזו מדה רעה שעדיין לא תיקן ועליו מאוד להיזהר. ועוד נלמד מכאן שכל הנסיון של האדם בא לו לאחר שיוצא ממחיצת רבו הצדיק ומבית מדרשו, ואז רואים באם תוכו כפרו ויכול לתקן את מידותיו. ואם לא, ימהר ויחזור למחיצת רבו ושם יתקן הכל ושם יתעלה בתורה ויראת שמים.

מהם, ע"כ הוסיף לו יו"ד על שמו ועל ידי זה נהיה בו יה"י משם הוי"ה. מה שאין כן כלב בן יפונה שכבר היה בו שם משם אביו יפונה, יה"י לא הוצרך לכך, ודי שהלך לחברון להשתטח על קברי אבות, כי היה תוכו כפרו והוצרך לילך עמהם וכן"ל, ובנופלו על קברי אבות הצליח שלא להיות נשפע מדרך המרגלים.

ואמנם, אצל המרגלים עצמם מצינו, שכאשר חזרו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, התחילו לדבר טוב על הארץ, והראו את גודל פריה מזמרת הארץ. והדבר פלא פלאים, שלא במחיצת הצדיקים היו רשעים וכאשר הגיעו למחיצת הצדיקים החלו פתאום לדבר טוב ונהיו שוב בבחינת אין תוכם כברים.

ואולם, הם החלו אח"כ להוציא דבה על הארץ, וכל זאת למה, משום שיקולם האיש, שכן ידעו שאם ידברו רק טוב על הארץ, ואז בני ישראל יכנסו לארץ ישראל והם המרגלים שרצו להיות נשיאים יפסידו את נשיאותם.

דבר זה הוציאם מדעתם, ובמקום לקדש שם שמים להכנס לארץ, ולדאוג לכלל ישראל שיכנסו לארץ, ושלא ישארו במדבר, ולא יחרבו ב' המקדשות, העדיפו את כבודם האיש, וגרמו שכל בני ישראל יבכו בלילה ההוא (במדבר יד, א) ונגזר עליהם שיבכו בכיה לדורות (תענית כט. במ"ר טז, יב). ואף הכניסו שנאה וקנאה בינם לבין משה רבינו, ובינם לבין כל בני ישראל, וגרמו שבני ישראל ישארו ארבעים שנה במדבר, כל זאת משום כבודם שהיה להם באותה שעה, כדאיתא

קצי"ר האומ"ר:

פרשת המרגלים צריכה הבנה. כיצד הם חטאו והרי היו כשרים באותה שעה. ומדוע משה רבינו באמת שלח אותם והרי ידע שיחטאו, והיה מונע ארבעים שנה במדבר וחורבן שני מקדשות. ולמה זה כלב הלך לקברי אבות ולא חזר למשה רבינו. ובכלל, אם כשרים היו כיצד מיד נהפכו לרשעים.

אבל, איתא אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואפילו אדם גדול יזהר שלא יפול ברשות היצר הרע ויתקן מיד את מידותיו הרעות. אם כן המרגלים עצמם היו רשעים אבל במחיצת משה רבינו היו בחיצוניותם צדיקים ואין תוכם ככרם והיו רעים. על כן משה רבינו בדקא שלח אותם לתור הארץ כדי שיצאו ממחיצת הצדיקים וידעו עד כמה רשעים המה ובני ישראל לא יושפעו מהם וידעו שגם הפנימיות צריכה להיות טהורה. ואכן אלו שאין תוכם ככרם מתו במדבר.

ולכן משה רבינו התפלל על יהושע שלא יושפע מהם, מה שאין כן כלב שכבר היה בו שם מאביו ופונה יה"ו. ואילו המרגלים עצמם אצל משה רבינו דיברו טוב על הארץ, אבל משום כבודם האישי דיברו רעה והוציאו דיבה כדי שבני ישראל לא יכנסו לארץ, וכפרו בעיקר וכפרו בטובת ה' מאז ועד עתה. ועליהם נאמר ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, דיש לתקן את המידות הרעות כדי שיהיה תמיד תוכו כבור.

הקנאה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם

וגו' מפרש רש"י בשם חז"ל (תנחומא כאן, ד) לך לדעתך, אני איני מצוה אותך, אם תרצה שלח. איפוא היא ההנאה והטובה של משה רבינו משליחות המרגלים, והרי מילת "לך" מורה על הנאה וטובה, והיכן היתה למשה הנאה.

על הפסוק (במדבר יג, א) כולם אנשים וגו' מפרש רש"י כי באותה שעה כשרים היו, וא"כ קשה איך יכלו אנשים כשרים כאלו להוציא לעז ולדבר סרה על ארץ ישראל, וכי בשביל שרצו להיות נשיאים ירצו למנוע את בני ישראל מלהיכנס לארץ הקודש.

והשבתי לו כזאת (ולפי זה יבואר ענין המרגלים לעומת צדקותו של משה רבינו). הן ידוע שארץ ישראל נקנית רק כשבני ישראל באחדות, אבל כשיש ח"ו פירוד ומחלוקת ביניהם אזי מקיאה הארץ את יושביה, בבחינת מה שנאמר (ויקרא יח, כח) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, מכיון שכשיש פירוד אזי כל אחד מדבר לשון הרע על זולתו.

ואף גם רואים שבית המקדש והארץ חרבו בעבור לשון הרע ושנאת חנם (יומא ט: ערכין טו:), ואצל אחאב אנו מוצאים שאפילו שהיו עובדי עבודה זרה (ויק"ר כו, ב. שוח"ט ז, ז), אבל כשהיו יורדין למלחמה היו נוצחין מכיון שלא היה ביניהם לשון הרע ודילטוריא. ואימתי שייך לשון הרע, בשעה שלאדם יש נגיעה עצמית, או שהצלחת חבריו גורמת לו לחלישות דעת ולירידה עצמית.

עוד יש להבין, הרי כשהיו בתוך המחנה היו מוקפים בענני כבוד כידוע (סוכה יא: תנחומא בשלח א), וא"כ כיצד לא פחדו מכעסו של הקב"ה שמא יפלטום העננים, וכי איך לא פחדו מרוח קודשו של משה רבינו היודע שהם משקרים את בני ישראל.

ועל כולנה צריך עיון, מדוע לא הוסיף משה אות על שמותיהם של כל המרגלים, כמו שהוסיף יו"ד ליהושע (במדבר יג, טז) והתפלל עליו י-ה יושיעך וכו' (במ"ר טז, ז), כדי שינצלו מהרעה וידברו רק טוב על הארץ.

והנה, בטרם נבוא לבאר את כל הענין, אקדים בשאלה שנשאלתי מאת הרב אסף ר"מ מרכז הרמב"ם בחיפה, על הפסוק (בראשית יב, א) לך לך מארצך וגו', מפרש רש"י "להנאתך ולטובתך". הרי שאת המילה לך מפרשים להנאה ולטובה שתצמח מכך, והנה כאן על הפסוק (במדבר יג, ב) שלח לך אנשים

לפי זה מובן היטב. משה רבינו היה סמל ודוגמא לבני ישראל של ביטול נגיעה עצמית, ועל אף כל המעלות שהיו לו אצל ה' יתברך אף פעם לא התגאה, ותמיד תלה את הכל בזכות בני ישראל.

ולא עוד, אלא שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יג, ג), פירוש, תכלית הענוה והביטול, ואף פעם לא הרגיש שפוגעים בו, וכמו שאכן מצינו שאמרו לו (שם, יא, כז) אלדד ומידד מתנבאים במחנה. ומה היתה נבואתם, משה מת ויהושע מכניס (סנהדרין יז).

אבל אז, משה רבינו, לא רק שלא כעס, אלא אף אמר (שם, יא, כט) ומי יתן כל עם ה' נביאים, דהיינו שכולם יתנבאו כך ואז לא יצטרכו אותי. הרי לנו שמשה רבינו היה תכלית הענוה, ותמיד ביטל את נגיעתו העצמית, כמו שאינו שווה מאומה.

וא"כ כל בני ישראל יכולין ליקח דוגמא ומוסר השכל ממשה רבינו להתנהג כן בין אדם לחבירו, שאם רואה שחבירו חכם, או שעולה לגדולה, או מתעשר, יבטל את נגיעתו העצמית ורק ישמח בהצלחת חבירו. ודבר זה הוא כתריס בפני לשון הרע וכל המידות הרעות הקשורות בו.

משום כן, כאן אצל המרגלים, רואים בבירור כיצד משה רבינו התעלה, ושלח מרגלים לך, לדעתך, אפילו שאין לו כל הנאה וטובה מזה, שהרי הוא עצמו אינו נכנס לארץ ישראל, ולא עוד אלא שה' הבטיח שהארץ טובה מאוד. אבל הוא, שלח מרגלים כרצון בני ישראל, להראותם שאפילו שאין לו כל הנאה וטובה משליחות זו, ושום תועלת אישית, מכל מקום יש לו הנאה שאחרים יכנסו אליה ויהנו ממנה. ועל כולנה ידע שיהושע מכניס, כנבואת אלדד ומידד, והתפלל בדווקא על יהושע י-

יושיעך, כיון שאתה יהושע מכניסם לארץ, והלוואי ותתקיים הנבואה ותכניס אתה את ישראל לארץ.

רואים מכאן את גדולתו של משה רבינו, שכל כך הרבה התפלל להיכנס לארץ, תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן (דב"ר יא, י), כדי לקיים מצוות התלויות בארץ, אבל משראה שלא יזכה להיכנס לארץ ישראל, מיד התפלל להצלחת יהושע, כדי שבו תתקיים נבואת אלדד ומידד, וה' יתברך יצילו מהמרגלים.

אבל לעומתו, המרגלים על אף שהיו כשרים באותה שעה וצדיקים, שהרי לא הוצרכו להוספת אות על שמותיהם, עם כל זאת ירדו וחסאו ונענשו. מכיון שלא למדו ממה שציוס משה, ולא ביטלו את נגיעתם העצמית. וא"כ הנגיעה העצמית שהיתה בהם סימאה את עיניהם ולא ראו את הטוב שבארץ רק את הרע, וכנאמר (אבות ד, כא) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, ולכן נטרדו מן העולם, ומתו. ואפילו לא היו במחיצת הקב"ה, שהרי אדם שיש לו נגיעה של כבוד עצמי, על אף שהוא מצוי בתוך ד' אמות של ה' יתברך אינו מרגיש בכבודו של ה' יתברך.

ומצינו ראייה לדבר אצל ינאי המלך (קידושין סו:) שהרג את כל חכמי ישראל על שלא נתנו לו ללבוש בגדי כהונה, כי לא יכל לבטל את נגיעתו העצמית.

וכבר אמרו חז"ל (ברכות כט.) אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי וירד לאבדון, כיון שלא ביטל את נגיעתו העצמית. ואפילו שהיה כהן גדול, הרי שהגאווה היתה מוסתרת בתוכו, ורק כבוד הוא חפץ, ולבו לא שלם עם הקב"ה, עד שהרג את כל חכמי ישראל ונעשה צדוקי.

והדברים מבהילים על הרעיון, עד כמה נגיעה עצמית וגאווה אסורים.

עקב ענוה יראת השם

כאלו היו גם המרגלים, שאפילו שהיו כשרים וצדיקים, אבל בתוך תוכם היו בעלי גאווה, החפצים בשררה מבלי לבטל את נגיעתם העצמית. על כן נענשו שעתה נתגלה קלונם. ולכן משה התפלל על יהושע י-ה ושיעך, כי י-ה כמנין גאווה, בהתפללו עליו שה' יתברך יצילו מגאווה ומנגיעה עצמית ומכבוד ושררה.

שכן לכאורה יכולנו לשאול, שהרי ליהושע לא היה כל נגיעה עצמית כלל, שכן בשעה שאלדד ומידד התנבאו משה מת ויהושע מכניס, ואז יהושע משרת משה לא שמח בשמחתם כי הוא המכניס את בני ישראל לארץ, אלא להיפך, יהושע כעס מאוד ואמר לרבו (במדבר יא, כח) אדוני משה כלאם. הרי שלחם את מלחמת משה ולא היתה לו נגיעה עצמית ומדוע עתה התפלל עליו משה י-ה ושיעך, והרי עניו היה.

אלא ודאי, אין אדם יודע ערך עצמו לפני ולפנים אלא רק בשעה שהוא מצוי ברשות עצמו, שהרי בשעה שהוא מצוי בישיבה הוא מושפע מרבו לטובה, אבל כשהוא מחליט לצאת מחוץ לכתלי הישיבה עלול הוא להיות מושפע לרעה מהסביבה החיצונית, ואז עליו להלחם כנגד היצר הרע בכוחות עצמו בלי סיוע מרבו.

על כן, גם משה רבינו נהג כן ביחס ליהושע תלמידו. בשעה שהיה במחיצתו ידע משה שיהושע עניו הוא ואין לו נגיעה עצמית, כי הוא מקנא קנאת רבו ואומר לו כלאם.

אבל משה רבינו פחד, שמא עתה יושפע יהושע מהשפעת חביריו המרגלים, שהרי כל

זמן שהיו בתוך מחנה שכניה מוקפים בענני כבוד היו כשרים. אבל מי יודע מה יקרה עתה לכשיצאו החוצה, כיצד ייראו וכיצד יתנהגו. על כן התפלל על יהושע בדווקא עתה.

וראיה לכל דברינו דלעיל שמעתי מאחי היקר, מדוע המרגלים כשראו שמשה מוסיף אות על שמו של יהושע לא ביקשו שיוסיף אות גם על שמם. אלא ודאי היו בעלי גאווה ואמרו שיהושע חלש אופי ע"כ צריך לתפילה מיוחדת, אבל הם גדולים ממנו ולא צריכים מאומה.

א"כ בוודאי מוכח שהיו גאוותנים, ולא ביטלו את נגיעתם העצמית, ולא התבטלו בפני משה רבינו, בבחינת מאוד מאוד הוי שפל רוח (אבות ד, יב), ולכן ירדו לדיוטא תחתונה ואבדו.

וכי תימא מדוע כלב בן יפונה לא ביקש ברכה מיוחדת ממשה רבינו. שכן הוא היה עניו גדול, ולא רצה לפרוש מן הציבור. על כן הלך עם המרגלים, אבל בדעתו היה לילך על קברי אבות בחברון להתפלל שם, כפי שאכן עשה (סוטה לד: זוה"ק ג, קנח:), ואכן זה הצילו שלא להשתתף עם המרגלים בעצה רעה.

ועל מה שמשה התפלל על יהושע י-ה ושיעך, הביט כלב וראה שם י-ה בר"ת וסופי תיבות של שם אביו יפונה, וכך ניצל. וזה רמזו בשמו כלב יפונה, דהיינו שהלב לא יפנה אחר המרגלים, ומשעשה כן הצליח בדרכו כמו יהושע.

מה שאין כן המרגלים, שחלקו על משה, וחטאו בהרבה דברים, שלא רצו שתבטל נשיאותם אם יכנסו לארץ, ואף גם לא רצו לבקש עצה ותפילה ממשה רבם, ולא עוד

רב אחד שלחמו על כבודם העצמי, וכמה מחלוקות נתהוו מכך.

ואנכי עד לכמה קהילות שנהרסו עד היסוד בעבור שטויות של אהבת כבוד ואי ביטול נגיעה עצמית, ובפרט שאין בזה תועלת לא לעצמו ולא לזולתו. ותוצאות חורבן אלו הינן לדורות.

ויש עלינו לא רק להתאבל על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו, כי אם על כל קהילה וקהילה שחרבה בשל מחלוקות ושנאת חנם. יצילנו ה' מכל זה, ויזכנו להיות באחדות ובביטול האנוכיות. ונוכל להתרומם מעפר דל ולקנות את ארץ ישראל, ולהגיע לגאולה.

אלא שעד עתה חשובם הכל לצדיקים ועתה נתגלה קלונם ברבים כי חפצים בכבוד ובגאווה. ועל כולנה שלא למדו ממשה רבינו לבטל את נגיעתם העצמית ואת כבודם העצמי. משום כן נענשו שגרמו לבני ישראל לבכות בכיה לדורות (תענית כט. במ"ר טז, יב), כל זאת משום שלא התבטלו למשה, ודיברו לשון הרע על ארץ הקודש.

ומכאן על כל אדם ליקח מוסר השכל, עד כמה הוא עלול להביא חורבן על עצמו, ואף על קהילה שלימה באם הוא מגן על כבודו ואינו מבטל את נגיעתו העצמית. שהרי כמה קהילות חרבו בשל נשיא אחד או

קצי"ר האומ"ר:

בפרשת המרגלים יש להבין, באם היו כשרים באותה שעה כיצד הוציאו לעז על הארץ. וכיצד לא פחדו מכעסו של ה' שיוציאם מתוך ענני הכבוד. ומדוע לא הוסיף משה רבינו אות על שמם ג"כ שינצלו מהרעה. ויש עוד להבין, מדוע אצל אברהם נאמר לך לך להנאתך ולטובתך, וכאן שלח לך - איזו הנאה היתה למשה.

אבל, ארץ ישראל נקנית כשבני ישראל באחדות, וכשיש לשון הרע ומחלוקות הארץ נחרבת ומקיא את בני ישראל, ואז יש לאדם נגיעה עצמית וכבוד. א"כ משה רבינו היה סמל של ענוה וביטול נגיעה עצמית, ואפילו שהתנבאו עליו שהוא מת ויהושע מכניס אמר ומי יתן כל עם ה' נביאים, הרי שהיה עניו גדול מכל האדם, וממנו יכלו כל בני ישראל ליקח דוגמא להתנהג בענוה ולבטל נגיעה עצמית. על כן שלח מרגלים אפילו שלא היתה לו כל הנאה, ועל יהושע התפלל כי ידע שהוא - יהושע מכניס את בני ישראל לארץ. ומכאן גדולתו של משה רבינו, שהתנהג בענוה ובביטול הנגיעות העצמיות.

ואולם המרגלים, אפילו שהיו כשרין באותה שעה, אבל לא למדו ממשה והיו בעלי גאווה ונגיעתם העצמית סינוורה אותם על כן נענשו, כמו ינאי המלך שהיה כהן גדול והרג חכמי ישראל ונעשה צדוקי כי היה לו כבוד וגאווה, ולכן משה רבינו התפלל על יהושע י-ה יושיעך שעולה כמנין גאווה להינצל מהמרגלים. שהרי גם יהושע לא היתה לו נגיעה עצמית, אלא שמשה רבינו פחד לכשיצא ממחנה שכינה יושפע לרעה מהמרגלים ע"כ התפלל עליו. ועמו כלב שהיה עניו ניצל מהם ע"י שהתפלל על קברי אבות, והיה לו שם י-ה בשם אביו יפונה. מה שאין כן המרגלים שלא ביקשו הוספת אות כי חשבו והרגישו שהם גדולים בעצמם ואינן צריכין לתפילה ועצה. ולכן נענשו ובשלהם נגרמו לבני ישראל בכיות לדורות.

ומכאן יש לאדם ללמוד שלא להתגאות, ולבטל נגיעה עצמית שהרי קהילות הרבה חרבו בשל לשון הרע ומחלוקות ומריבות. כי רק באחדות מתוקן הכל, וכי ע"י אחדות יכולין לקנות את ארץ ישראל ולזכות לגאולה העתידה שתבוא במהרה בימינו.

האות יו"ד שומרת על החסידים מפני המזיקים

וכמו שאמרו חז"ל (תדא"ר כז) וז"ל: אשרי אדם שיש בו דברי תורה והוא יושב וקורא ושונה במקום צנוע וסתר. אצל מי מלינים אותו הוי אומר אצל הקב"ה שנאמר יושב בסתר וגו'. כשם שהם משימין עצמם יחידים בעולם הזה ואין עמהם זר, כמו כן הם בעולם הבא הם יושבין אצל הקב"ה לבדו וכו'.

ולפי זה יש לומר דלכן כתיב "המותה" לחסידיו, ולא כתיב "מות" לחסידיו, דהאות הראשונה והאחרונה של 'המותה' עולים למנין י', והיינו ע"י שהוא יקר בעיני ה' בחייו ובמותו מכיון שהוא צדיק וחסיד וכו', הקב"ה מוסיף עליו בשעת מיתתו את האות יו"ד (ב' פעמים ה"א) לשומרו בדרכו לעולם הבא, למקומו הקבוע לו ליהנות מזיו השכינה. היינו דכתיב (תהילים צא, ב-ג) אמר לה' מחסי ומצודתי אלוקי אבטח בו. כי הוא יצילך מפח יקוש וגו'. פירוש, אם תזכה תראה במותך איך שאתה יקר בעיני ה', על ידי שתהיה שמור תחת כנפיו מפח מוקשים העומדים על דרכיך.

ובדרך צחות אפשר להוסיף דהנה "המותה" עולה כמנין "חי לעד וקים לנצח" שע"י שהקב"ה מוסיף לו את היו"ד אזי הוא נשאר חי דהא (ברכות יח, קה"ר ט, ד) צדיקים במיתתן נקראו חיים, ואף גופם נשאר שלם כמאמר חז"ל (מ"ת קיט, ה) צדיקים אין רימה שולטת בבשרם.

ולפי זה מובן היטב מפני מה הוסיף משה רבינו ע"ה ליהושע דוקא את האות יו"ד. זאת מפני שרצה שהיא תשמור עליו מעצת מרגלים שבקשו לכפור בעיקר, ומאחר שיהושע בן נון היה משרת משה וכל מה שלמד משה רבינו מפי הגבורה לימד

כתיב (במדבר יג, טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ודרשו חז"ל (סוטה לד: רש"י שם) התפלל עליו, י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

וכבר הקשה בעל ה"אור החיים" הקדוש וז"ל: וצריך לדעת למה שינה שמו, ויכול להתפלל בלא שינוי השם. עכ"ד. ובכלל יש לנו להבין מדוע הוסיף לו בדווקא את האות יו"ד, ואיזה ענין יש בזה.

ונראה בביאור הענין בהסבר הכתוב (תהילים קטז, טז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. ואיתא בחז"ל (שמו"ר נב, ג) אמר בן עזאי אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתקן להם, סמוך למיתתן, שנאמר המותה לחסידיו. אותה שעה הם רואים ושותקים לפיכך ותשחק ליום אחרון. אך יש לדייק מדוע כתיב "המותה" ולא כתיב "מות". כמו כן יש לדייק מדוע נקט לשון "חסידיו" ולא נקט לשון "צדיקיו".

אלא יש לומר, שכל צדיק וחסיד יקר בעיני ה' בחייו, וזאת מחמת שעושה רצונו של מקום ונהיה מרכבה להקב"ה (בר"ר מז, ו. רש"י לך יז, כב), ומשום כן ברגע שהוא נפטר מהעולם יש לו להקב"ה צער גדול עליו, ונותן בו סימן שיהיה ניכר שהוא צדיק וחסיד בכדי לשומרו מפח מוקשים.

והסימן שנותן בו הקב"ה הוא האות יו"ד משמותיו הקדושים, כמו שנאמר (תהלים צא, א-ב) יושב בסתר עליון בצל ש-די יתלונן, אמר לה' מחסי ומצודתי וגו'. כלומר מי שיושב בסתר עליון דהיינו שיושב בסתרו של הקב"ה שהוא עליון נורא (תנחומא נשא כג) אזי מלינים אותו בצל ש-ד-י, דהיינו שע"י שמוסיפים לו אות משמו של הקב"ה, הוא נשמר בצילו של הקב"ה בעולם הבא וכו'.

זהו שנאמר (תהלים קכד, ז) הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, דע"י האות יו"ד הפח נשבר. והנה, "החסיד" עולה בגימטריא (עם הכולל) שמונים ושמונה כמנין "פח", שע"י שהוא חסיד עם בוראו אזי הוא חסיד גם עם הבריות, שהרי כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו (אבות ג, י). אז נותן בו הקב"ה כח ומוסיף לו את האות יו"ד משמותיו הקדושים, כדי לשבור את הפח לגמרי, ולא יוכל לעמוד נגד החסיד לשטנו. וראה בזה"ק (ג, לג) שתלמיד חכם צריך שיהא בו חסד, ועם י' דאיהו חכמה חסיד וכו'.

משום כן נאמר (תהילים קטז, טו) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. "לחסידי" דווקא, ולא כתיב "לצדיקיו", כדפירשנו. ש"החסיד" הוא זה ששובר את ה"פח" בדרכו.

וזה גם מה שהתפלל דוד המלך ע"ה (תהילים פו, ב) שמרה נפשי כי חסיד אני, היינו, תתן בי את הכח ותשמור אותי ותצילני על ידי האות יו"ד שניתנת לחסיד, כדי שאנצל מעצת השטן, מהפח, שלא אכפור בך ובפרט ברגעי חיי האחרונים.

מכל זה רואים שעל האדם להשתדל להיות חסיד בכל מעשיו בין בדברים שבינו לבין קונו ובין בדברים שבינו לבין חבירו, מפני שרק ע"י חסידותו ושמירת אות ברית קודש הוא ייחשב ליקר בעיני ה' ולחסיד. ואז יזכה לאות יו"ד משמותיו הקדושים של קודשא בריך הוא, כדי שיוכל לשבור את הפח מוקשים והקליפה הרוצה להכשילו ברגעי חייו האחרונים שיכפור ח"ו באלוקיו, בבחינת (תהלים טז, י) לא תתן חסידך לראות שחת. וק"ו מדוד המלך ע"ה שהיה צדיק גדול ובכל זאת פחד מכך, אנו על אחת כמה וכמה שיש לנו לדאוג.

ליהושע, ולכן היה צריך לשמירה מעולה כי כידוע שמי שמדבר לשון הרע, פוגם באות ברית קודש, דברית הלשון וברית המעור אחד הם. ולכן משה רבינו לא הסתפק בתפילה על יהושע, אלא הוסיף את האות יו"ד שהיא בבחינת אות ברית קודש, שתהיה שומרת עליו להינצל מחטא בברית הלשון, מלשון הרע, ובכך לא יהיה נפגם האות יו"ד הרומו לאות ברית קודש.

ועוד שהרי כל תורת ה' היתה חקוקה בליבו של יהושע, וכל התורה כולה עיקרה היא בעשרת הדברות שנאמרו לכלל ישראל בהר סיני. וא"כ חשב משה רבינו שכדאי שכל התורה תגן על יהושע. שעתיד למסור את תורת ה' לכלל ישראל. כדאיתא (אבות א, א) משה קיבל תורה וכו' ומסרה ליהושע וכו'. ולכן שינה שמו והוסיף לו את האות יו"ד שרומז לעשרת הדברות שהם בסיס ויסוד כל התורה, שתגן עליו לבל יתפס לעצת מרגלים.

ולפי זה אפשר להסביר מה דאיתא בחז"ל (זוה"ק א, צד.) שבשעה שאדם מת נטפלים אליו מלאכי חבלה. וכיון שרואים את האות ברית קודש מתפרשים ממנו. ועיין בבן איש חי (פרשת כי תבא שנה שניה) שמסביר שאדם שאינו מהול הוא בבחינת שד, וכשנימול יורדת עליו האות יו"ד ונשלם שם שד"י באדם. ופי דבריו מובנים היטב דברי הזוהר, דאיתא שהשטן מצער לאדם בשעה זו שלפני המיתה בכדי שיכפור בה' יתברך.

ולדברינו יש לומר שהקב"ה שומרו מכל זה על ידי שמוסיף לו את האות יו"ד לפני מיתתו בכדי לשומרו מעצת השטן, וכמו שמצינו בכמה מקומות (שם, א, ב; נז, ג, רטו: רכ). דברית קודש נקראת יו"ד, ורמוזה באות זו, ודו"ק.

קצי"ר האומ"ר:

איתא שמשוה הוסיף ליהושע את האות י' כשהתפלל עליו שינצל מעצת מרגלים, ויש לדעת מדוע הוצרך להוסיף לו אות. וכמו כן מדוע דוקא את האות י'. וההסבר, דהנה לפני מיתתן של צדיקים ובפרט אם שמרו אות ברית קודש, מוסיף להם הקב"ה את האות י' בכדי לשומרן מן המזיקים, ובפרט מהיצר הרע המנסה להסית את האדם ברגעיו האחרונים שיכפור בה' יתברך. וזאת מחמת יקרותם להקב"ה בחייהם ע"י ששימשו כמרכבה להשכינה.

ומשום כן כתיב יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, "מות" בתוספת ה' בתחילתה ובסופה שמצטרפת ל', המרמזת לאות י' שניתנת כשמירה לפני המות. ומשום כן כתיב "חסידיו", משום שהמילה "החסיד" עולה (עם הכולל) כמנין "פח", דע"י שהאדם חסיד הוא מתגבר על הפח מוקשים כמו שכתוב הפח נשבר וכו'. ומשום כן הוסיף משה ליהושע את האות י' לשומרו בדרכו מעצת המרגלים שבקשו לכפור בעיקר. וזה מה שביקש דוד המל ע"ה שמרה נפשי כי חסיד אני, שמור אותי מהיצר הרע על ידי שתוסיף לי את האות יו"ד ודו"ק.

כוונת המרגלים בחיזוק בני ישראל

ויוציאו דבת הארץ, ועל זה לבד כבר הגיע להם להענש.

אבל עדיין נותר החשש שמא יתקשו העולם להבין, מדוע נענשו המרגלים בעונש כה חמור על לשון הרע. ולא רק הם, אלא כל הדור שחי עמם נענשו בעונש גדול של שהיה ארבעים שנה במדבר, כמו שנאמר (שם, יד, לה) במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה יום לשנה תשאו את עוונתיכם.

והרי יתכן הדבר, שלהם כך נראו הדברים כפי שאמרו. דוגמת מה שמצינו על הפסוק (שם, יג, לב) ארץ אוכלת יושביה וגו', דטענתם היתה, שבכל מקום שעברו מצאום קוברי מתים.

והאמת שכך היה, אלא שהם לא הבינו שהקב"ה עשה זאת לטובתם. כמו שאמרו חז"ל (רש"י שם, סוטה לה.) שהיה זה כדי לטורדם באבלם, שלא יתנו לב לאלו המרגלים.

וראה אף בכלי יקר (שם) שהקשה וזה לשונו: וכי בעבור זה נקראו מוציאי דיבה, והלא הגידו את האמת מה שראו. וכי מפני

כתיב בענין דיבת המרגלים (במדבר יג, לא) והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. ואמרו חז"ל (סוטה לה. רש"י שם) כי חזק הוא ממנו, כביכול כלפי מעלה אמרו. וגם אמרו (פס"ז שלח יד, ד) דבאותה שעה כפרו בעיקר.

והדברים תמוהים, דהא מרגלים ששלח משה לא סתם אנשים היו, אלא אנשים כשרים וחשובים (רש"י במדבר יג, ג. במ"ר טז, ו). ואף חכמים היו כמו שמרומז במילים: שלח לך אנשים שסופי תיבות שלהם חכם (בעה"ט שם).

ואם כן איך יעלה על הדעת שהם יתעלמו מבורא העולם, אשר בידו נפש כל חי (איוב יב, ז), ומכל הניסים שעשה הקב"ה לישראל במצרים, ושכל העולם השתתק בשעת מתן תורה (שמ"ר כט, ט), עד שיבואו לטענה כה חמורה שישנם אנשים שיותר חזקים ח"ו ממנו כביכול.

אלא נראה בהבנת הדברים. הנה תחילת חטא המרגלים היה, בזה שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל כמו שכתוב (במדבר יג, לב)

בכל זאת יחטאו בני ישראל במדבר, אזי גם זה עדיף על החטא בארץ ישראל. שכן במדבר שום אומה לא תראה מהחטא, וגם לא מהעונש, ואזי לא יהיה חילול ה' כה רב.

וכעין זה מציינו אצל דוד המלך ע"ה (סנהדרין קו). בשעה שנמלט מפני אבשלום בנו, שביקש לעבוד עבודה זרה. פגשו חושי הארכי ואמר לו לדוד, יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה. אמר לו דוד, מלך שכמותי יהרגנו בנו. מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

וכבר כתב בזה המהרש"א בחידושי אגדות שם, דח"ו לא היתה כוונתו של דוד לעבוד עבודה זרה ממש, אלא לילך ולברוח מפני בנו מארץ ישראל לחוץ לארץ, דנחשב כעובד עבודה זרה (ת"כ בהר כה, לח).

על כל פנים רואים עד כמה היה מוכן דוד למסור את נפשו בעולם הזה ובעולם הבא, ובלבד שלא יתחלל שם שמים, על ידי שאנשים יבואו לידי מחשבה, כיצד צדיק כדוד ששם עצמו כעבד לפני קונו (וזה"ק ג, קצה). מגיע לידי מות כה גרוע. וכי זו תורה וזו שכרה (ברכות סא:). כך גם המרגלים היו מוכנים לסכן עצמם לטובת כלל ישראל ושלא יתחלל שם שמים וכדלעיל.

אך מכל מקום לא היה זה לרצון בשמים. מכיון שאין לתת עצות לה' יתברך בהנהגת העולם, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס:). משום כן נענשו המרגלים בעונש חמור וגדול, ונחשב להם כאילו מרדו בהקב"ה. שכן עיקר ותכלית יציאת מצרים היתה, שבני ישראל יקיימו את התורה בארץ ישראל, ושם יבואו לידי בחירה באם לשמור התורה, או ח"ו לא, ולא כאן במדבר הזה.

ועוד, דעיקר השראת השכינה הוי בארץ ישראל ולא במדבר. כמו שידוע שמעולם לא

שלא הרגישו שלטובתם עשה ה' זאת נקראו מוציאי דבה, כסילים ראוי שיקראו וכו' עכ"ל (ועיי"ש מה שתיקן).

ומאחר וכבר אמרו רבותינו (אבות ד, ב, ספרי תצא כב, יג) דעבירה גוררת עבירה, לכך נתגלגל לידם, שיכפרו בעיקר באומנם כי חזק הוא ממנו. ואז כולם יודו שמגיע להם ולכל המשתתפים עמם עונש חמור, מבלי שיעלה על דעת מאן דהוא לערער על זאת.

אך עם כל זאת, המרגלים לשם שמים נתכוונו (ראה ב"ספר הזכות" לבעל החידושי הרי"מ וב"בית ישראל"), ולטובתם של בני ישראל וזהו אומנם כי חזק הוא ממנו.

כלומר, כאשר בני ישראל בהיותם שרויים על אדמתם, אדמת הקודש בארץ הקודש, ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית שנה ועד אחרית שנה (דברים יא, יב), לא ילכו בדרך ה', אזי הקב"ה לא ישמור ויגן על בני ישראל, ולעמי הארץ תהיה היכולת והכח להתגבר עליהם. שכן הם ראויים לעונש.

ואפשר שה' אף ישלח עליהם מלכים גדולים ואדירים שיענישו אותם, דבר שיגרור לחילול ה' איום ונורא, באומנם מבלתי יכולת ה' יתברך להציל את עמו בארץ הזאת, ותסתלק השכינה מישראל.

מה שאין כן במדבר. בני ישראל למדו תורה ממשה רבינו ע"ה, ושום טרדה מטרדות העולם הזה לא היתה להם, לא ממזון, שכן הם ניזונו מהמן, לחם מן השמים. ואף מכסות לא נטרדו, כמו שנאמר (דברים ח, ג, ד) ויאכילך את המן וגו' שמלתך לא בלתה מעליך וגו', ורק עסקו בעבודת ה' יתברך.

משום כן המרגלים סיכנו עצמם לטובת הכלל, ובקשו לפעול ואף הצליחו, לעכב את בני ישראל במדבר ארבעים שנה. ואפילו אם

זוה שכינה מארץ הקודש (יבמות קה:), שנאמר (מלכים א ט, א) והיו עיני וליבי שם כל הימים, וכל התפילות שמתפללים ישראל, מתרכזות בארץ הקודש ומשם עולות לשמים, כמו שנאמר (מלכים א ח, מח) והתפללו אליך דרך ארצם.

משום כן אמרו חז"ל (ברכות ל) דאף אלו שמתפללים בחוץ לארץ, מכוונים את ליבם

כנגד ארץ ישראל. שנאמר (שיר השירים ד, ד) כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות, תל שכל פיות פונים בו.

ואם כן, עצם הדבר שהם אינם חפצים להכנס לארץ ישראל הוי חילול ה'. מפני שמראים שכביכול אין ביכולת ה' יתברך להמשיך את שכינתו בארץ ישראל ח"ו, וכופרים בכל הנ"ל. והבן.

קצי"ר האומ"ר:

בביאור הענין, כיצד יתכן שהמרגלים למרות היותם אנשים כשרים וחכמים, הגיעו לשפל המצב, עד שכפרו בעיקר ר"ל. אלא נראה שמן השמים סיבבו שיגיעו למצב זה, בכדי שלא יהיו מהבריות שיטענו מדוע על עבירה של הוצאת דיבה, נענשו הם וכל העם בעונש כה חמור. ומאחר ועבירה גוררת עבירה לפיכך הגיעו לידי כפירה בעיקר וכולי עלמא יודו שמגיע להם על זה עונש כבד.

ובאמת אפשר לומר שכוונתם של המרגלים לשם שמים היתה. ומחששם שמא בני ישראל בהגיעם לארץ, לא יקיימו את התורה והמצוות כראוי. ובכעס ה' עליהם יביא את הגויים אשר סביבותם להלחם בהם ולנגפם, ויצא מזה חילול ה' רב. ומשום כן העדיפו שישארו במדבר ויעסקו בתורה ובמצוות. ואפילו באם הם יחטאו והקב"ה יענישם, גם אז לא ידעו מכך שאר העמים ולא יתחלל שם שמים. וכעין מה שמצינו אצל דוד המלך ע"ה בבורחו מפני אבשלום. שרצה לברוח לחוץ לארץ ולהחשב כאילו עבד עבודה זרה, ובלבד שלא יתחלל שם שמים, על ידי שאנשים יתמהו בלבבם כיצד הגיע לדוד עונש כה חמור.

אבל למרות זאת נחשבו לחוטאים, משום שאין לייעץ להקב"ה איך להנהיג את עולמו. ובפרט שעיקר ותכלית יציאת מצרים היתה שהיהודים יגיעו לארץ, מקום שם השכינה שורה תמיד, ויקיימו את המצוות.

כוונת המרגלים באוצרות יושבי הארץ

כתיב בענין דיבת המרגלים (במדבר יג, לא) והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו.

ויש להבין, מה היה הפחד של המרגלים עד שאמרו כי העם בארץ חזק מהם. וכי לא ידעו כי ה' יתברך יכול ברגע אחד להרוג את כל הגויים בארץ כנען, עד שבני ישראל יוכלו לנצח אותם ולרשת את הארץ, ולמה פחדו המרגלים והכניסו פחד בלבות בני ישראל.

ונראה בביאור הענין, על פי מה שאמרו חז"ל (ילקוט"ש שלח תשמב) וזה לשונם: אמרו ישראל, משה רבינו נשלחה אנשים לפנינו. אמר להם למה, אמרו לו שכבר הבטיחנו הקב"ה ואמר לנו שאנו נכנסים לארץ כנען ויורשים כל טוב, שנאמר (דברים ו, יא) בתים מלאים כל טוב.

והרי שמעו (הכנענים) שאנו נכנסין ולא נמצא כלום, שכן יושבי הארץ יטמינו את כל רכושם בחפירות, בתקוה שכאשר ישראל לא

ימצאו את הממון אולי ינטשו את הארץ. נמצא דברו של הקב"ה בטל.

אלא ילכו מרגלים לפנינו, ויראו לנו את הארץ אין כתיב כאן, אלא (דברים א, כב) ויחפרו לנו. ילכו ויעמדו על מה שחפרו בארץ, כיון ששמע כן נלכד בידם שנאמר (שם, כג) ויטב בעיני הדבר וגו'. עכ"ל.

וכבר הקשה על כך האדמו"ר מסאטמור זצ"ל בספר "הקונטרס", וכי יכלו המרגלים למצוא את כל הבורות בהם הטמינו יושבי הארץ את רכושם, במשך ארבעים יום בהם הם שהו בארץ. והרי אפילו אם הם יהיו הרבה יותר זמן, גם אז לא יוכלו לעקוב כל הזמן בכל המקומות וכו'.

ועוד קשה לי, מדוע הוטב הדבר בעיני משה, והרי כבר ראה שבכל פעם שהיה להם לישראל ממון רב, הם באו לידי חטא, כמו בחטא העגל, כאמרם ז"ל (יומא פו:). על הפסוק (שמות לב, לא) ויעשו להם אלוהי זהב. אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די, גרם להם שעשו אלוהי זהב שנאמר (יהושע ב, י) וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל.

אלא נראה לומר שמשום כן הרבה הקב"ה את מיתיהם של יושבי הארץ בשעה ששהו המרגלים בקרבם. כמו שכתוב בטענת המרגלים (במדבר יג, לב) ארץ אוכלת יושביה היא, ודרשו חז"ל (סוטה לה). בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים. שכן, באותה הזדמנות שהם קברו את מתיהם הם קברו גם את כספם ורכושם. ואת זה הסוד ראו המרגלים שידעו שהרכוש טמון בקבריהם.

וידוע שכאשר האדם זוכר את יום מותו, הרי שלכסף אין ערך בעיניו. שכן כבר נאמר (תהילים מט, יח) כי לא במותו יקח הכל וגו'. משום כן אין גם את החשש שעל ידי ממון

זה, יבואו היהודים לחטוא, שכן כל פעם שיחזיקו כסף זה, הם יזכרו שהם מצאוהו בקבר, וסופם גם הם לילך בדרך כל הארץ אל הקבר. ואם כן לא נותר להם מה לעשות בכסף, רק מצוות ומעשים טובים.

לפיכך הוטב הדבר בעיניו של משה, שכן לא רק שישתמשו בכסף רק לדברים טובים, אלא יהיה זה בבחינת (ברכות ה.) יזכיר לו יום המיתה, וישמור אותם מפני היצר הרע. כמו שאמר עקביא בן מהללאל (אבות ג, א. ויק"ר יח, א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה וכו', ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ויתנו את הממון לצדקה המצילה ממות (משלי י, ב).

אבל מכיון שהיתה בליבם גאווה שרצו להשאיר נשיאים, לפיכך לא עשה עליהם פחד המות שום רושם. אלא להיפך עוד אמרו: כי חזק הוא ממנו, שעל ידי שהיצר הרע יגבר עליהם ימנע כביכול מהקב"ה להצילם.

בזה היתה טעותם רבה. שכן על ידי שהאדם ממית עצמו באהלה של תורה, ובפרט לכשיזכור את מאמר חז"ל (אבות ב, י. שבת קנג. זוה"ק ג, לג.) שוב יום אחד לפני מיתתו אזי הוא יוכל להתגבר על השפעותיו של היצר הרע. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה כא.) תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא.

מטעם זה רואים אנו בימינו, שהיצר הרע גובר בעיקר על אותם אנשים שאינם עוסקים בתורה, והם לא זוכים לסייעתא דשמיא מיוחדת שיוכלו להתגבר עליו. ולמרות שהם זוכרים את יום המות, אין הדבר פועל בתוך ליבם ומשפיע עליהם. שכן לא די בזכירת "לאן אתה הולך" אלא יש לזכור גם "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", ולקיים (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה.

אתה ואל עפר תשוב, ואז ישוב בתשובה שלימה.

ובזה יבואר, מדוע ציוה הקב"ה את האדם הראשון בעת הבראו, במצוה אחת ויחידה והיא על ענין האכילה. כמו שכתוב (בראשית ב, טז-יז) ויצו ה' אלוקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות.

שכן אף האוכל בריאתו מעפר וסופו לעפר, ונמצא שכל מה שהאדם נהנה מהעולם הזה. בין אם זה זהב או כסף, או אוכל, כולם יסודם מעפר וחול. ועל ידי זה מזכירים לו לאדם שסופו עתיד להיות כמו סופם של אלו רק עפר. ולכן עדיף שיעשה אותם כאמצעי בלבד, כדי לעבוד איתם את ה', ולא עיקר, שכן העיקר זה רק התורה.

אבל כאשר האדם ממית עצמו באהלה של תורה. וביתר שאת כאשר הוא גם תומך ברבנן ושומע בקול דבריהם, הרי שבדאי עוזר לו הקב"ה להינצל, ולא יפריע לו ריבוי הכסף וכדלעיל. והבן.

זהו שאמר רבי יוחנן לריש לקיש (ב"מ פד.) חילך לאורייתא. דכאשר האדם מוטר את כוחו ומרצו כדי שהתורה תהיה אצלו עיקר, ואילו הממון טפל, הרי שהוא נקרא בבחינת (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באוהל.

ואפשר דמזה הטעם נברא האדם חול מן האדמה כמו שנאמר (בראשית ב, ז) וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה וגו'. ואמרו חז"ל (רש"י שם, תנחומא פקודי ג) צבר עפרו מארבע רוחות. זאת כדי שבכל מקום שילך לשם, יזכור את הפסוק (בראשית ג, יט) כי עפר

קצי"ר האומ"ר:

מצינו בחז"ל סיבה נוספת לשילוח המרגלים, זאת כדי שיוכלו לראות היכן מטמינים עמי הארץ את אוצרותיהם, בכדי שתתקיים ההבטחה של ה' שיירשו בתים מלאים כל טוב. ומשה אף הסכים עם מטרה זו. וקשה, כיצד ע"י סיור של ארבעים יום אפשר לדעת היכן החביאו כל יושבי הארץ את רכושם. ועוד, מדוע לא חשש משה ששוב יבואו לידי חטא ע"י הממון שיפול בחלקם כפי שהיה בעבר.

אלא, שהם הטמינו את הרכוש ביחד עם המתים שהתרבו בעת שהותם של המרגלים. זאת ראו המרגלים וידעו היכן יוכלו למצוא בהמשך את האוצרות. ולפיכך גם לא חשש משה שיבואו לחטא מממון זה, שכן יזכרו ביום המיתה ויבואו לידי תשובה ומתן צדקה המצילה ממות.

אך כיון שכליבם היתה גאווה שרצו להשאיר בנשיאותם, לפיכך לא עשה עליהם המות שום רושם. ובזה היתה טעותם, שכן לא די בזכירת יום המות, אלא צריך גם לעסוק בתורה, ולזכור "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון". וזהו ענין חילך לאורייתא למסור את כל הכח והמרץ לקיום התורה והמצוות.

ומזה הטעם נברא האדם מעפר, בכדי שיזכור בכל מקום 'ולאן אתה הולך' וישוב בתשובה. ולכן היתה המצוה הראשונה שנצטוו בה אדם הראשון על ענין האכילה. שכן גם האוכל יסודו מעפר וסופו לעפר ובזה יזכור שאל לו לצבור ממון השמור לבעליו לרעתו.

טענת המרגלים – להגדיל את כבוד הכנענים

כתיב (במדבר יג, לא) לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. ויש להבין, באיזו צורה רצו באמת המרגלים להכניס פחד בלב בני ישראל כי יושבי הארץ חזקים וטובים

מבני ישראל, ומה היתה טענתם כלפי משה רבינו שלא לעלות לארץ.

ונראה לבאר, בהקדם מה שאמרו חז"ל (תנחומא נח טו, רש"י שם) על הפסוק (בראשית ט, כג) ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית, וזה לשונם: אין כתוב ויקחו, אלא ויקח, לימוד על שם שנתאמן במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לינתן קבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט, יא) אתן לגוג שם קבר. ע"כ.

רואים מכך, שכל מה שזכו ישראל למצוה כה חשובה, המזכירה את כל המצוות (במדבר טו, לט, מ). ושם ה' רמוז בה (זוה"ק ג, רכז, רכח). לא היה אלא בזכותו של שם שכיסה את אביו. וגם יפת שרק עזר בכסוי אביו, גרם לזרעו אחריו, גוג ומגוג, למקום קבורה, למרות היותם אויבי ה'. שכן הקב"ה משלם מדה כנגד מדה. ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (ב"ק לח: במ"ר יב, יא. זוה"ק ב, ק).

זאת היתה טענתם של המרגלים. שהרי לכאורה, איך באמת שיכנעו את ישראל בצדקתם שיש סכנה של ממש בכניסה לארץ ומה טענו נגדם יהושע וכלב. אלא, הם התכוונו לומר שזכותם של יושבי הארץ עולה על זכותינו, עד שהקב"ה לא יחפוץ להרוג אותם ונמצאים אנחנו בתוכם. שכן (שם, יג, לב) ארץ אוכלת יושביה היא, ואמרו רבותינו ז"ל (רש"י שם, סוטה לה). שבכל מקום שעברו מצאום קוברים מתים, וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (שם).

דהיינו, הם אנשי מדות טובות וצדיקים שהרי הם גומלים חסד עם המתים ועושים עמהם חסד של אמת (בר"ר צו, ה). ואם כן זכות מצוה גדולה זו שמקברים את מתיהם בכבוד רב, תגן עליהם ותחליש את כוחו של כביכול (סוטה לה). מלהגין על בני ישראל.

אבל באמת טעות גדולה היתה בידם. שכן יושבי הארץ מצד עצמם רשעים גמורים היו, ומעשיהם מקולקלים יותר מכל האומות, וכל מה שהיו מקברים את מתיהם, היתה מטובתו הגדולה של הקב"ה שרצה לטרדם באבלם בכדי שלא יתנו לב למרגלים. ולפיכך נתן בליבם לקבור את מתיהם. ואם כן לא לזכות יחשב להם מעשה זה.

הוא אשר אמר להם כלב בן יפונה (במדבר יד, ט); ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וגו'. שלא נחשב להם לזכות מה שהם קוברים את מתיהם, שכן זה דומה לאדם הקובר את בהמתו, שאין לו שכר על כך שהרי אין לה צל אלוקים עליה. וכך גם הגויים נחשבים לבהמות (זוה"ק א, מז). ואם בחייהם חשובים הם הרשעים כמתים (ברכות יח: בר"ר לט, ז), על אחת כמה וכמה שבמותם לא חשובים הם לכלום. וכבר אמר אברהם אבינו (בראשית כב, ה) שבו לכם עם החמור. ודרשו ז"ל (יבמות סב. ויק"ר כ, ב) עם הדומה לחמור.

כך גם אמרה רחב לשני המרגלים ששלח יהושע (יהושע ב, יב) ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת וגו'. כלומר שאצלינו הגויים אפילו אנחנו חיים, אנחנו נחשבים למתים ואין עלינו צל אלוקים. ומשום כן אם תצילו אותנו ייחשב לכם הדבר לחסד של אמת - חסד שעושים עם המתים.

אבל לכשנמות הרי שלבהמה נחשב ואזי לא ייחשב לכם הדבר לחסד של אמת. שכן החסד ואמת הוא זה שנעשה רק עם מתים מבני ישראל. ועל זה משלם הקב"ה שכר במקום המת שאינו יכול לשלם.

ולכן לא נכונה היתה טענת המרגלים, שהרי אצל הגויים אין כל מושג של גמילות

חסדים לא עם המתים, וקל וחומר שלא עם טוב על הכנענים יושבי הארץ נעשו בעונש החיים. וכיון שדברו סרה על הארץ, ודברו חמור מאת ה'.

קצי"ר האומ"ר:

הנה המרגלים, על אף הפצרותיהם של יהושע וכלב שיש לעלות לארץ, החליטו להפחיד את העם באמרם שיושבי הארץ גומלי חסדים הם, וזכותם גדולה ומשום כן הקב"ה לא ישמידם. ולא די שהוציאו את דיבת הארץ, אלא אף השתדלו לעשות זאת בפומבי ובקול צעקה גדולה.

ולפיכך אין להם חלק לעולם הבא, שכן החטיאו בכוונה תחילה ובזדון את כל עם ישראל. ואף טענתם בענין גמילות החסדים של יושבי בארץ בטעות יסודה, שכן נחשבים הם לקוברי בהמות ששום שכר לא מגיע להם, וכל מה שעשו היתה רק בחסדיו המרובים של הבורא, שהעסיקם בכדי שלא יתנו לבם למרגלים.

הגאווה – מקור כל חטא ועוון

להקב"ה, כי הגאווה והכבוד לה', שנאמר (תהילים צג, א) ה' מלך גאות לבש.

אבל כאשר כאן, המרגלים חפצו בשררה ובשלטון, ורמזו לדבר שלח לך בגימטריא (עם האותיות והתיבות) שלטון, א"כ בוודאי חפצו בלבם לשלוט מתוך התפארות וכבוד.

משום כן התורה אומרת שלח לך, פירוש שלח מעליך את השלטון והשררה. ודבר זה אפשרי רק באם מתבטלים בפני הצדיק וכל שכן בפני הקב"ה.

על כן אומרים חז"ל (אבות א, יח) חכמים הזהרו בדבריכם, שלא תקחו שלטון [נדבור, מלשון הנהגה ושלטון, ידבר עמים תחתינו, דבר אחד לדור וכדו'] ותלמידים אחרים לא יתבטלו בפניכם וגם הם ירצו שלטון מתוך גאווה וכבוד, דבר שהוא פסול מעיקרו.

וכוונת הענין שלא לעשות את התורה קרדום לחפור בה (אבות ד, ה. נדרים סב.), שלא לבקש כבוד מהתורה ולא ליהנות מכבוד התורה, כי התורה מכבדת מעצמה את האדם (אבות ו, ג).

בפרשת שלח מצינו את חטא המרגלים שדיברו רע על ארץ ישראל. וידוע שעיקר חטאם היה חטא הגאווה, שכן חפצו להשאיר במדבר ולהיות נשיאים על בני ישראל, באשר ידעו שאם יכנסו לארץ יתמנו נשיאים אחרים ולא הם. על כן דיברו סרה על הארץ כמו שנאמר (במדבר יג, לב) ויוציאו דיבת הארץ אשר תרו אותה.

ומן הידוע הוא שכל תפקידו של הנשיא לעמוד על המשמר ולעורר את לב בני ישראל לעבודת ה'. ואם עושה כן מוטב, ואולם, באם אינו נוהג כן, ורק כל חפצו ליהנות מן הכבוד שרוחשים סביבו, אזי עלול הוא להוריד את בני ישראל ממעלתם, שהרי הכבוד אינו שייך לאדם כלל כי אם לתורה הקדושה שהיא עיקר הכבוד בעולם.

דבר זה דומה מצד אחד למלך ומצד שני לאדמו"ר צדיק, הרי שהכבוד האמיתי מגיע להצדיק ולא למלך, כי הכבוד הוא פנימי והוא כבוד התורה השייך לצדיק. לעומת הכבוד שנותנים למלך הוא כבוד חיצוני מלא שקר וחנופה. וכאשר יש להצדיק כבוד אמיתי, ואז הוא מעלה את הכבוד השייך

לעולם הבא, גם הוא הלך בעקבותיהם לחלוק על צדיק הדור ולבקש שררה מתוך גאווה, ולכן גם עונשו גדול שאין לו חלק לעולם הבא וסופו יורש גיהנום (סנהדרין קט:).

לא כן משה רבינו, עליו מעידה התורה (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם, כי את כל הכבוד שקיבל החזיר להקב"ה. ולא בחנם התורה מעידה עליו (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים.

הרי לנו מכאן, שהגאווה היא מקור כל חטא ועון, ואין התורה מתקיימת אלא על ענוה בלבד (תענית ז). ואמנם, בכמה מקומות בחומש במדבר מצינו על ענין מידת הענוה, שכן התורה מתקיימת במי שמשים עצמו כמדבר (מדרש אגדה חוקת כא, יט), בענוה ובשפלות.

ואולם, אם אדם יהיה עניו מאוד עלול להגיע לייאוש רח"ל, שהרי היצר הרע יבוא אליו ויאמר לו והרי אינך חשוב כלל בפני הקב"ה ומה בכלל חשיבות המצוות שלך, ועל ידי זה עלול להפסיק לקיים מצוות.

על כן אומרת לנו התורה בפרשת נשא (במדבר ד, כב) נשא את ראש בני גרשון דהיינו, אם יבוא אליך היצר הרע בטענות שכאלו, אזי תתנהג בבחינת נשא, תנשא ותגביה את עצמך, בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים ב יז, ו), ואז גרשון, תגרש מעליך את היצר הרע אחת ולתמיד.

ואכן, גם בפרשת בהעלותך מצינו שאדם המתעסק ברוחניות צריך להיות בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', ואם עושה מצוה ירגיש בעצמו שאכן קיים מצוה, דאם למשל נותן צדקה לעני ידע וירגיש שהגוף קיים מצוות צדקה שמעלתה גדולה, והגוף יתעלה ע"י זה,

ואם נעיין נמצא שדבר זה אכן קרה אצל המרגלים. משה רבינו שלח אותם לתור את הארץ כמו שנאמר (כמה פעמים) לשון לתור (במדבר יג, יז) וישלח אותם משה לתור את הארץ וגו', דהיינו, כתייר המסתכל בכל דבר קטן וכל דבר חשוב בעבורו. אבל הם אמרו למשה (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ, דהיינו, הם הלכו לחפור, לשבור להרוס ולנתוץ ברוחניות ובגשמיות, כי חפצו בשלטון, ועל ידי זה גרמו לבני ישראל בכיה לדורות (סוטה לה, תדא"ר כט).

דבר זה היה בעוכרם של המרגלים, כי גאוותם משלה בהם. ואמנם חז"ל אמרו (ב"ב קנח:) אוירא דארץ ישראל מחכים, אלא שהם לא הושפעו כלל מאויר ארץ ישראל ומקדושתה שכן נכנסו לארץ מתוך גאווה ותאוות שלטון.

משל למה, לאדם שנכנס לאדמו"ר בגאווה ובהתפארות ומבקש ברכה, הרי שהצדיק אינו יכול לעזור לו ולא יכול ליתן לו ברכה, באשר אינו יכול לפעול על מי שחושב עצמו גדול ממנו. אבל גאוותן זה, משלא קיבל ברכתו יוצא החוצה ומדבר לשון הרע על הצדיק שאינו יכול לפעול מאומה. ואמנם, החסרון אינו בצדיק כי אם באותו בעל גאווה, שמשום גאותו הגדולה אין הצדיק יכול לפעול לטובה בעבורו.

כן מצינו גם אצל קורח ועדתו, עליו כתיב (במדבר טז, א) ויקח קורח וגו', ודרשו חז"ל (תנחומא שם, ב) לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, דהיינו, שכל חטאו היה גאווה ותאוות שלטון, שכן באמת רצה להיות כהן גדול.

ובמקום ליקח מוסר מהמרגלים שחלקו על משה וגרמו בכיה לדורות ואין להם חלק

וגם הנשמה תתעלה כשקיים מצות ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח).

ה), זאת לאחר שעסק בתורה וקרא קריאת שמע, שנאמר (תהילים ד, ה) רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה.

זהו בהעלותך את הנרות (במדבר ח, א), בהעלותך, ב' העלותך, דהיינו, שתי עליות, עליית הגוף ועליית הנשמה בקיום המצוה.

דבר זה מרומז גם כן בפסוק "אל מול פני המנורה", פירוש, לידע שיעבור זמן ואדם יצטרך לעמוד אל מול הקב"ה שהוא בבחינת מנורה וליתן דין וחשבון, על כן ירגיל עצמו במידת הענוה, ואז טוב לו בזה ובבא.

ואם מגיע היצר הרע לפתות לאדם לעשות עבירה, אז יזכיר לו יום המיתה (ברכות

קצ"ר האומ"ר:

מצינו בפרשתנו את חטא המרגלים, שחטאם היה במידת הגאווה, כי חפצו בשלטון ובשררה להיות נשיאים, על כן דיברו סרה על הארץ. כי כל תפקיד הנשיא לעורר את בני ישראל לעבוד את ה', ואם רק נהנה מהכבוד ואז הכל הולך לטמיון, כי הכבוד שייך להתורה ולהקב"ה.

ולכן המרגלים שחפצו בשלטון כמו שכתוב שלח לך, בגימטריא שלטון נענשו קשות. והם עשו את הארץ חפירה, לחפור בה ולהרוס כל דבר רוחני וגשמי וגרמו בכיה לדורות, כי ע"י גאווה לא זוכים לכולם. וקורח הלך בעקבותיהם לחלוק על משה רבינו ולהיות בעל גאווה ועל כן סופו לירש גיהנום ואין לו ולעדו חלק לעולם הבא.

לא כן משה שהיה עניו מאוד, כי העיקר היא הענוה, ואם מתוך כך יבוא היצר הרע ויכניס יאוש באדם שאינו חשוב לפני הקב"ה, ואז נשא - יהיה בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', וגרשון, יגרש היצר הרע מעליו. ואז תהיה לו עלייה גם בגוף וגם בנשמה שקיים מצוה, והוא בחינת בהעלותך - ב' העלותך, שני עליות, לגוף ולנשמה. וגם יזכיר ליצר הרע יום המיתה, אל מול פני המנורה, לידע שיצטרך ליתן דין וחשבון לפני ה', ולכן ירגיל עצמו במידת הענוה.

עונש המרגלים - שלא ליכנס לארץ

כתיב (במדבר יג, לב) ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל לאמור וגו'. פירוש, המרגלים דברו לשון הרע על הארץ, ואמרו לבני ישראל כי אין ביכולתם לעלות לארץ ולכבוש אותה, ובשל כך נענשו.

דיבה על ארץ ישראל (במדבר שם), ונענשו שלא נכנסו ולא ראו את הארץ. ויש להבין, למה לא הענישם ה' בעונשים אחרים שיש בידו, אלא דוקא בעונש כה חמור הנוטל מהם את האושר הגדול הזה כמו אדירא דארץ ישראל מחכים, עונש הנוטל מהם את הקדושה ואת ראיית פני השכינה שהוא משרה בה. למה נגבה מהם מחיר כה כבד בשלילת המקום שהבחירה והסגולה תלויות בה, והלוא הקב"ה יתברך שמו רוצה בעלייתו והתרוממותו של עם ישראל, ולמה

וראיתי לנכון להביא כאן את הדברים שכתב הרב **רבי חיים זיצ'יק** זיע"א בספרו מעייני החיים (חלק ב'), בענין המרגלים. וכה הוא כותב בלשונו הקדושה:

"חטא המרגלים היה שמאסו והוציאו

ישלול מהם דבר שהנשמה תלויה בו". עד כאן לשונו הקדוש.

ונראה לעניות דעתי לבאר. הן המרגלים אמרו כי ארץ ישראל רעה, ובעקבותיהם אמרו בני ישראל (במדבר יד, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה, הרי שגילו דעתם בזה שעדיין הם קשורים למידות רעות של המצרים. ואפילו שבעת הספירה תיקנו מ"ט מדות, מ"ט שערי טומאה בהם היו (זוה"ח יתרו לט.), ואף גם היו דור המדבר דור דעה (ויק"ר ט, א. במ"ר יט, ג. פס"ר יד), אף על פי כן נותר בלבם רחמים רעים למצרים ולא נעקר עדיין. ואפילו שבמתן תורה נעקר יצר הרע מלבם (שהש"ר א, טו), הרי שבחטא העגל חזר אליהם, ואותם מידות רעות של המצריים ניקרו במוחם.

על כן נענשו שלא יכנסו כלל לארץ ישראל ולא יהנו כלל מקדושת האויר שבה, לאחר שבחרו לחזור לאויר הטמא של מצרים, שכן סימן הוא שהרע לא נעקר

לגמרי משורשו, שאם היה נעקר לא היו חפצים לחזור לשם.

לכן משה רבינו שפחד על יהושע, קרא לו יהושע (במדבר יג, טז) והתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד: רש"י שם).

ולמה היה צריך לכך, שכן אפילו שהמרגלים היו כשרים באותה שעה (ר' במ"ר טז, ה. רש"י שם יג, ג), כמו שדרשו על הפסוק (במדבר שם) כולם אנשים ראשי בני ישראל המה, עם כל זאת משה רבינו הרגיש ברוח קדשו ששורשם הרע לא נעקר לגמרי.

ואכן לבסוף רשעים היו (במ"ר שם, אור החיים ועוד) וחזרו לסורם. ובדברם רעה ולשון הרע על הארץ פגמו בקדושת הארץ ולא נכנסו לארץ. ומה על דומם וצומח כן, על יציר כפיו של הקב"ה על אחת כמה וכמה. ולכן נענשו לבסוף בדווקא בעונש זה, הנוטל מהם את האושר הגדול הזה של אוירא דארץ ישראל מחכים.

התורה – מפת ריגול אחרי היצר הרע

ול להיות נשיאים. וא"כ אצל אנשים פשוטים לא שייך טעם זה, שהרי לא ידעו כלל מתאוה כזאת להיות נשיאים.

וכבר איתא בספרים הקדושים שאם היו נכנסים לארץ ובתוך הארץ מדברים לשון הרע היה העון והעונש גדול פי כמה. ואם כן זה חסד שלא נכנסו לארץ.

ומזה על האדם לידע, שכשם שעבודת המרגל היא לרגל בעיניו ובלבו, ולא לגלות לאויב מה שגילה, וגם לא לגלות לאחרים, עד שבעצמו יתגבר על האויב בסודו שגילה, כן הדבר בעבודת שמים, דהיא כולה בבחינת ריגול.

בשעה שחזרו המרגלים מלתור את הארץ, הם דברו לשון הרע על הארץ, כמו שנאמר (במדבר יג, לב) ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל לאמור, הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אכלת יושביה הוא וגו'.

ויש לכאורה להבין, היתכן שצדיקים כאלו ידברו לשון הרע על הארץ. ובכלל, מדוע משה רבינו לא שלח אנשים פשוטים ואז לא היה להם שכל כלל לדבר סרה ולשון הרע על הארץ.

ואולם, כידוע מדברי חז"ל המרגלים דיברו לשון הרע, כי רצו להישאר במדבר

ובביאור הדבר התורה מרמזת לנו בסמיכות פרשת ראה לפרשת עקב, דעל האדם לראות ולידע שכל ביאתו לעולם היא כדי לראות תמיד את העקב, פירוש לראות את הנשק המכוסה, ועליו לרגל את הארץ כדי לידע איך להתגבר על היצר הרע הדומה לנחש הרוצה להכשיל אותו תמיד.

ואם רוצה לרגל את היצר ולנצחו אחת ולתמיד, עליו לידע לכלל זה יגיע רק ע"י עמל בתורה מתוך ביטול וענוה, כי תורה נקנית בענוה (אבות ו, ד. כלה ח). ואל לאדם לחשוב כי יצליח להתגבר על היצר בחכמה בעושר או בכבוד, כי כבר אמר ירמיהו הנביא (ט, כב-כג) כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו... עשיר בעושרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו'. רק ע"י לימוד התורה יצליח.

וזהו כי אם בזאת, כי ר"ת כל יום. וכיצד, אם, עם הכולל עולה כמנין בם, דהיינו, ודברת בם. במה לדבר, בזאת, בתורה הקדושה שנקראת זאת (זוה"ק א, רטו: ג, פא:). כמו שנאמר (במדבר יט, ב) זאת חוקת התורה, ונאמר (דברים ד, מד) וזאת התורה. שכן, רק ע"י התורה ישיכל וידע את ה', ויוכל לנצח את היצר הרע, ואז יהיה דומה לה' בעשותו חסד ומשפט וצדקה כמו ה', בחינת מה אני רחום (סוטה יד.) להתהלך במידותיו של ה'.

זהו ענין המרגל. כי מרגלים הם אותיות רם, גל, ים, הרומזים להתרוממות, שמחה, תורה, דתורה הוא ים, כמו שכתוב (איוב יא,

ט) רחבה מיני ים, ונקראת הים הגדול (זוה"ק א, רטו:).

ומזה נלמד, דעל האדם לידע שכל תכליתו בעולם הזה לרגל אחר היצר הרע ולנצחו, וזה יתכן רק ע"י לימוד התורה בהתרוממות הנפש ובשמחה עצומה.

אבל אם אינו עושה כן אזי תיבת מרגלים נהפכת אצלו לאותיות מר, גל, דעולה (עם הכולל) כמנין דל, ואותיות מי, דהיינו, שיפול במרידות נפשו ויעבוד את ה' מתוך יגון ואנחה, ויפול ביד היצר הרע, ויהיה דל ויטבע במי התהום הגשמית המכוערת. ואז יצא שכרו בהפסדו. ולמה לו זאת.

וכידוע, לכל מרגל יש מפה לרגל, ואצל כל אדם היא התורה, שהיא מפת העולם, ואם לא ירגל את היצר ע"י מפה זו, הרי שהוא יכנע בידי הקליפה, ויקחו אותו לצידם, ויפרשו מפה ורשת לרגליו.

זהו שנאמר ראה אנכי, להמשיך על עצמו את אור התורה ואת הכח לנצח את היצר, ואז יהיה לו הדבר כברכה וחיים ושלוש. ואם יטעה את אחרים אוי לו ואבוי לנפשו, כי לא רק שמביא קללה על עצמו אלא מביא גם על אחרים, כי כח הקליפה מתגבר ח"ו וקללה באה לעולם.

ולכן נאמר ראה כמנין אור (עם הכולל), כי האור יוצא ממש ממך, זאת כשתראה את שפלות עצמך, ותגיע לרזי ואור תורה, ויהיה הדבר תמיד לברכה.

קצ"ר האומ"ר:

חטא המרגלים היה שרצו להשאר במדבר ולהיות נשיאים. וזהו ענין מרגל שמגלה סודות האויב לנצחו. וזה תפקיד אדם בחייו לגלות סודות היצר הרע ולנצחו ולהתגבר עליו. וזה סמיכות פרשת ראה לפרשת עקב, לגלות העקב, הנשק של האויב ולנצחו. ולא יחשוב שיתגבר על היצר בחכמה עושר וכבוד, כי אם השכל וידוע אותי, בתורה בכל יום. בזאת, בתורה שנקראת זאת.

זה מרגלים - רם, גל, ים, לעסוק בתורה בהתרוממות הנפש ובשמחה, ואם לא כן אזי יעשה לו מר, גל (עם הכולל) דל, מי, כי יטבע במי המרים. ולכן עליו לראות לעסוק בתורה באמונה ובענוה, ואז יביא ברכה לעולם ולא קללה, כל זאת כשיהיה בבחינת ראה אנכי, בגימטריא אור, שיעסוק באור התורה ויתגלו לו רזי התורה.

מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה

לקיימם, ובכלל זה קיום המאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום (מנחות מג:). ובפרט בשבת, שיש בזה יתר קושי, שכן חסרות לו ברכות רבות בתפילת העמידה.

ועל ידי שהאדם משתדל ביותר לקיים את המצוות שבאפשרותו לקיים, מראה הוא שהוא אכן משתוקק לקיים את כל המצוות, רק מה יעשה שהתורה אסרה עליו. ולפיכך נחשב לו הדבר כאילו קיים את כל התורה כולה.

כמו כן מצינו בפרשת ציצית שנאמר (במדבר טו, לט) וראיתם אותו וזכרתם וכו' ועשיתם אותם. ואף כאן כיצד יתכן שעל ידי ראיית הציצית יקיים האדם את כל המצוות. ואפילו לפי מה שדרשו רבותינו ז"ל על מצוה זו (מנחות מג:) דראיה מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי עשיה, גם כן קשה שכן ישנן מצוות רבות שלא כל אדם יכול לקיימן.

אלא שכבר אמרו חז"ל (קידושין מ. זוה"ק א, כח:) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ואם כן, כאשר מתעורר באדם הרצון לעשות את כל המצוות כולם בשלימות, אזי אפילו שיש מצוות שאין בידו לקיימן, מצרף לו הקב"ה את מחשבתו הטובה והוא כאילו עשאה בפועל ממש.

ולפעמים אף מזמן לו הקב"ה בזכות השתוקקות זו, שהוא כן יוכל לקיים את אותם מצוות או לפחות חלק מהם, בלא יסורין וצער, שהרי (אבות ד, ב. תנחומא תצא א) מצוה גוררת מצוה, והבן.

כתיב (במדבר טו, לב) וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת וכו'. ולאחר מכן נאמר (שם, לח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית וגו'.

הנה יש לעמוד על סמיכות הפרשיות, בביאור הקשר שבין פרשת מקושש לפרשת ציצית. ועוד יש להבין מהו שנאמר בפרשת ציצית (שם, לט) וראיתם אותו וזכרתם וכו' ועשיתם אותם. דהיינו שעל ידי ראיית הציצית יבוא האדם לידי קיום כל המצוות בפועל. שהרי לכאורה כיצד יתכן הדבר, והרי ישנן כמה וכמה מצוות שלא כל אדם יכול לקיימן, (כגון מצוות התלויות בארץ, בכור, ועוד).

ונראה להסביר, בהקדם דברי חז"ל (ביצה טו.) נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו.

רואים דבשבת מתקשר האדם עם בוראו ביתר שאת מאשר בששת ימי המעשה. ובפרט כאשר הוא מקבל את הנשמה היתירה, ותוספת שבת בתפילת מוסף (ראה תיקוני זוהר תיקון יח, לד: זוה"ק ג, צח. בר"מ).

וכבר אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי ברכות א, ה) שקולה שבת כנגד כל המצוות, וכן איתא (זוה"ק ב, מז. צב.) דכל השומר שבת נחשב לו כאילו קיים את כל התורה כולה. זאת למרות שישנן מצוות רבות בתורה, שאין האדם יכול לקיימן בשבת, אף על פי כן נחשב לו הדבר כאילו קיימן. אבל, בתנאי שהאדם יזהר באותם מצוות שהוא כן יכול

ולפי זה מובן הקשר שבין פרשת ציצית לפרשת מקושש, שכן "מקושש" עולה בגימטריא כמנין שבע מאות וארבעים. שהם כנגד ארבעים יום שניתנה בהם תורה (מנחות צט:), וכנגד קשר של ציצית (שעולה שש מאות), וכנגד מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום.

כלומר, שעל ידי שהאדם משתדל בשבת להשלים המאה ברכות, למרות שחסרות לו ברכות רבות. הוא גורם נחת רוח לבוראו ונחשב לו הדבר כאילו קיים את כל התורה. כדאמרן.

כמו כן, גם מצות ציצית יכולה בכוחה הגדול לקשר את האדם לבורא העולם, על ידי שמסתכל בתכלת הדומה לרקיע, ולבסא הכבוד (חולין פט:), ואזי נחשב לו כאילו קיים כל התורה, מדין מחשבה טובה וכו' וכדלעיל.

וביתר שאת אפשר לומר, שכדי שתפעל הסתכלות האדם בציצית, עד שתביא אותו לידי מדרגות גבוהות ונשגבות, הוא צריך ראשית לשמור את השבת כהלכתה שהיא העיקר. ומכאן קדושתה של השבת

וההסתכלות בציצית ייחשב לו כאילו קיים כל התורה.

ואף בדרך הרמז אפשר לומר "מקושש" עולה בגימטריא כמנין "והיה לכם לציצית" וכן "לשבות בו", דעל ידי שילוב שתי המצוות הללו זוכה לקיום כל התורה.

זאת היא המתנה הטובה שנתן הקב"ה לישראל (שבת י:), ובעזרתה יכול האדם להתעלות עשרת מונים יותר מבשאר ימות השבוע. וכל זה כדי להרבות שכר לצדיקים (אבות ה', א). ועל ידי שהאדם עמל ומקפיד לברך בשבת מאה ברכות, למרות הקושי שבדבר, אזי הוא "ישר בעיני ה'" (שעולה עם הכולל כמנין "מאה הברכות"), והוא מקבל השפעות לכל ימות השבוע שיוכל להקפיד ולקיים בנקל מצוה זו. וזה עוזר לו לקיים את שאר המצוות בקלות, בבחינת מצוה גוררת מצוה, שכן השבת משפיעה על כל ימות השבוע (זוה"ק א', עה: ב, סג:).

ויעזור ה' יתברך דבזכות קיום המצוות נזכה ש"הוא ימחול חטאינו" (כמנין "ציצית"). ונעבוד אותו "ביראה אהבה ושמחה" (כמנין "ציצית").

קצי"ר האומ"ר:

בפרשת ציצית נאמר, דעל ידי ראיית הציצית בא האדם לידי עשיית המצוות. ולכאורה יש להבין כיצד יכול לקיים את כל המצוות, והרי ישנן מצוות רבות שאין באפשרותו של כל אדם לקיימן. אלא יש לומר, דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ואם כן כאשר משתוקק האדם לקיים המצוות, אזי למרות שלא עשאו בפועל מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו. ולא עוד, אלא דמן השמים מסייעים לו שיוכל לקיים מצוות רבות ככל האפשר, שכן מצוה גוררת מצוה.

והוא הדין לגבי שבת, שאמרו חז"ל דכל המשמר את השבת כאילו קיים את כל התורה כולה. וכיצד, הרי ישנן מצוות שאין ניתן לעשותם בשבת. אלא, דאם משתוקק האדם ונזהר ביותר באותם מצוות שיכול לעשותם בשבת, אזי מגלה הוא את דעתו שהיה רוצה לקיים את כל המצוות, רק מה יעשה שהתורה אסרה עליו. ולפיכך נחשב לו כאילו קיים את כל התורה. וביותר צריך להיזהר בקיום המאה ברכות בשבת, למרות הקושי שבדבר מחמת חסרון ברכות בשבת קודש שלא כבימות החול. שכן על ידי שהאדם משתדל בזה, הוא מראה שכל מצוה ומצוה חשובה לו ביותר. וזה עוזר לו לקיים את המצוות אף בימות החול.

זהו סמיכות הפרשיות שבין פרשת מקושש, לפרשת ציצית. שבשתיים אם קיימם מעלה עליו הכתוב כאילו קיים את כל התורה. על ידי שמראה את גודל חיבתו בקיום המצוות. ועל אחת כמה וכמה, באם מקיים האדם את כל הדברים הללו כאחת שבת ציצית ומאה ברכות, אזי זוכה להתעלות והתקרבות גדולה לה' יתברך, ולהשפעות טובות לכל ימות השבוע.

ציצית מגינה על האדם מכל חטא

ואמנם, בעוונותנו הרבים ראינו כיום בדורנו אנו הרבה תלמידי חכמים שעוסקים בתורה, אבל אינם זהירים בהרבה מצוות, ומדברים דברים בטלים, ושוכחים ומדברים לשון הרע, שהוא חמור מאוד (ערכין טו:), ומגדיל עוונות עד לשמים (ערכין שם). ויש להבין, מדוע באמת הציצית אינה מסייעת לאנשים אלו להשמר מכל אותם דברים רעים.

ונראה עוד בביאור הדבר. על האדם לזכור תמיד שהוא לובש ציצית והם על כנפי בגדיו, ואז באמת הציצית תשמור עליו, שכן באם ישמור על יסוד זה ויזכור את מצוות ציצית, ממילא יזכור תמיד את כל המצוות כולן, שהרי ציצית שקולה ככל המצוות (מדרים כה). ובוודאי לא יתור אחרי לבבו ואחרי עיניו שהרי זוכר את המצוות. אבל אם אינו זוכר שלובש ציצית ממילא הולך אחרי ראות עיניו ושוכח מה'.

וכבר מצינו בחז"ל (מנחות מד.) אצל אדם אחד שרצה לחטוא עם אשה, וכבר התחיל כמעט במעשה העבירה, אבל אז מיד באו ציציותיו וטפחו לו על פניו ומנעוהו מעשות העבירה. הרי שמצוות ציצית הגנה עליו לכל יחטא. אלא שעדיין יש להבין, כיצד בכלל הגיע אותו אדם לעשות את העבירה, ומדוע הציציות לא שמרו עליו שלא יכנס בכלל לעשות את העבירה הנוראה הזאת.

ואולם יש לבאר, אמנם הוא לבש ציצית, אך לא זכר כלל שהוא לובש אותה, ולא

ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם וגו', וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות וגו', ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו', למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי וגו' (במדבר טו, לח מ).

וראה בספר לקח טוב שהקשה, הן מעשים שבכל יום שבני אדם רואים את הציצית אבל אינם נזכרים בכל המצוות, וראיית הציצית לא משפיעה עליהם מאומה. ועוד הקשה שם בשם ספר בית יצחק על כפילות הלשון וזכרתם - למען תזכרו, ב' פעמים זכירה.

וכתב ליישב בזה, על פי מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים מ, יג) השיגוני עוונותי ולא יכולתי לראות, וגם נאמר (ישעיה נט, ב) כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלוֹקֵיכֶם.

דהיינו, העבירות מטמטמות את הלב, כאמרם ז"ל (יומא לט.) אל תקרי ונטמאתם במ אלא ונטמטם, ואז אין הקדושה יכולה לפעול מאומה ואין האדם רואה כלום, ואם לא היינו חוטאים ואז היינו רואים את הקדושה ומקיימים מצוות והציצית היתה פועלת עלינו.

משום כן כתיב פעמיים לשון זכירה, וראיתם אותו וזכרתם, אם תראו תזכרו ותהיו בקדושה, אבל ולא תתורו אחרי לבבכם, כי א"כ לא תראו ולא תוכלו לזכור מאומה והציצית לא תעזור לכם במאומה. והבן.

דיוקנו של אביו יעקב אבינו, השכינה הקדושה, ומיד נמלט מהעבירה.

ולפי זה מובן מאמרם ז"ל (דא"ז א, רש"י ויגש מו, כט) **שבשעה שיעקב אבינו נפגש עם יוסף לא נשק אותו אלא קרא אז קריאת שמע. שכן רצה לבדוק את מעלתו וקדושתו. באשר עד עתה שמע מבניו שיוסף נשאר צדיק, הוא השליט הוא המשביר לכל עם הארץ** (בראשית מב, ו), **וכי הוא שובר את הקליפה. אבל עתה בדק אותו ע"י קריאת שמע, באם אינו שוכח את כל מצוות ה', ואכן ראה שהוא מושל ושולט בקליפת ארץ מצרים, ואמר לו** (שם, מו, ל) **אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עורך חי, שאתה אכן חי וצדיק בכל מעשיך וכי לא חטאת באותו חטא, והבן.**

ואפשר להוסיף בזה, שהציצית מסמלת לזריזות ולקדושה במצוות. שכן כתיב (במדבר טו, לח) **ועשו להם ציצית על כנפיהם וגו', ומדוע לא כתבה התורה ועשו להם ציצית בצידי בגדיהם, ומהו לשון על כנפי.**

אלא יש לומר, דבני ישראל קשורים בענין הנשר, כמו שכתוב (שמות יט, ד) **ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו', דהיינו, כמו שנשר מניח את ילדיו על כנפיו מלמעלה כדי שהציידים לא יהרגו אותם** (מכילתא שמות שם) **מוטב יכנס החץ בי, כך הקב"ה שומר על בני ישראל מכל דבר רע.**

וזהו ענין על כנפי, לרמוז לכך. ואפשר להוסיף ברמז, כי תיבת כנפי עולה כמנין עוף, ותיבת כנף עולה כמנין עף, דהיינו, שכל תפקידה של הציצית להזכיר לאדם לקיים מצוות בזריזות כציפור עפה בזריזות כדי להינצל. אבל אם יתנהג בעייפות, ולא יודרז ולא יתאמץ, אלא בעצלות יתהלך, אזי יפול ברשת הציידים. כמו כן אדם, שלא יודרז בציצית ובמצוות ה' יפול ברשות היצר הרע ויתור אחרי לבבו ואחרי עיניו. אבל, אם

ראה את ציציותיו כדי שאלו ימנעוהו מלחטוא, וכמו שכתב האלשיך הקדוש בכוונת מצות ציצית, שהכוונה היא שיהיה לבני ישראל סימן להציץ בהם ולזכור את מצוות ה'.

ואם תראו אותם תזכרו את המצוות, כאדם שקושר חוט על אצבעו כדי לזכור משהו. אבל אם יעשו הציצית כמצות אנשים מלומדה בלי כוונה לזכור, ואז לא תזכרו בראיה כלל... עכ"ד.

א"כ, אותו אדם, רק בשעה שנכנס לעשות את העבירה ראה את הציצית, ואז נזכר שהציצית היא סימן להציץ בה ולזכור את כל מצוות ה', ונזכר שבמקום לעשות עבירה עליו לזכור את מצוות ה' ולעשותם. שכן זאת מעלת הציצית להזכיר לאדם לעשות את מצוות ה' בזריזות ממש, לפני שהיצר הרע יתלבש עליו.

וכבר ידוע מגודל מעלת הזריזות, שהיא מעשרה מעלות דסולם רבי פנחס בן יאיר (עבודה זרה כ:), **וזריזין מקדימין למצוות** (פסחים ד.), **ויש לרוץ בזריזות לדבר הלכה או מצוה** (ברכות ו:), **א"כ בזריזות ממש עזב את העבירה.**

וכדבר הזה נוכל גם לפרש על יוסף הצדיק, עליו נאמר (בראשית לט, יא) **ויבוא הביתה לעשות מלאכתו, ומהי המלאכה. על פי שיטה אחת** (סוטה לו:), **לעשות צרכיו עמה, עם אשת פוטיפר.**

וא"כ אפשר לומר, בשעה שפשט את בגדיו ראה ממילא את הציצית, ואז גם נתגלתה אליו דמות דיוקנו של אביו (סוטה שם), **ונמלט מעשיית העבירה, ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה** (בראשית לט, יב), **וברח ממש. וכבר ידוע שמי שלובש ציצית השכינה שורה עליו** (זוה"ק סוף שלח), **וזהו א"כ דמות**

יזכור את מצוות ה', אז יהיה תמיד קדוש, כמו שכתוב (במדבר לט, מ) והייתם קדושים לאלוקיכם, זאת בזכות הציצית, וגם יקויים בו אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, שיזכה לצאת מארץ הקליפה בזכות הציצית, ויבוא לידי קיום כל המצוות כולן.

וכבר מצינו בזהר הקדוש (סוף פרשת שלח) מגודל מעלת הציצית כמה מאמרים, ונציין כמה מהם:

א. מצות ציצית מביאה לזכירת כל המצוות, והיא כמו אות המלך לזכור ולעשות, כמו שכתוב (שמות כח, לו) ועשית ציץ זהב טהור, כמו ציץ שכל כוונתו שכולם יביטו בו והוא אות עולם העליון, ולכן הוא

מכפר על עזות פנים (זבחים פח:), כמו כן ההסתכלות בציצית מכפרת.

ב. כל מי שיוצא משער ביתו עטוף בטלית של מצוה ותפילין בראשו שכינה מזדמנת עליו, ומלאך רע קטיגור בעל כורחו יענה אמן.

וכמה גדול עונש מי שלא נזהר בה, אמרו שם: מי שלא מתעטף בציצית עיטוף של מצוה, כשהוא נכנס בעולם ההוא ואז הוא עומד בלבוש מטונף ועומד בדין על זה, ומלבישים אותו בלבוש אחר הידוע אצל הגיהנום, וכבר כתוב (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. אבל אם יש לו ציצית בבגדו הכל בחיזוק שלא יחטא (מנחות מג:). אכ"ר.

קצי"ר האומ"ר:

מצות ציצית מביאה לזכירה ועשיית כל המצוות. וכיצד מצינו אנשים שרואים ציצית ואינם זוכרים. זאת מכיון והם מלאים בעוונות, ואינם נוהגים בדרך הקדושה. ואם אינם זוכרים מהציצית אינם זוכרים מהמצוות ושוכחים מה'. וכאשר אדם שהציציות טפחו על פניו שלא יחטא, שכן עד אז עשה מהציצית מצות אנשים מלומדה, מה שאין כן אחר כך כשנזכר. ואף גם אצל יוסף שלא עשה העבירה כי ראה הציצית וראה דמות דיוקנו של אביו - השכינה ואז נמנע מהעבירה. ולא בחנם יעקב אבינו קרא קריאת שמע כי בכך בדק את קדושתו של יוסף בנו.

וזהו לשון על כנפי, כנשר יעיר קינו ושם את גוזליו על כנפיו, כדי להצילם מכל רע - כך הציציות מצילות מהרע. ואף גם כנפי בגימטריא עוף. וכנף בגימטריא עף, שצריך לעשות מצוות ה' בזריזות ולא בעייפות, ואז הציצית משמרתו וזוכה לאור הגנוז, דאם לא כן מלבישים אותו מלבושי גיהנום. ואם לובש ציצית וזוכר מצוות ה' הוא בחיזוק שלא יחטא, ויתקרב אל ה' יתברך.

איזוהי דרך ישרה?

אדם הלובש ציצית זוכה שהציצית תשמור אותו מכל חטא ועוון. כל זאת באם יזכור באמת שהוא לובש ציצית, ואז יהיה תמיד קדוש לה' וינצל מכל דבר חטא ומקליפה ומסט"א, ויזכה בעולם הבא שהשכינה תמיד תשרה עליו.

הציצית מביאה למדריגות עילאיות

במצות ציצית נאמר (במדבר טו, לט) ועשיתם אותם. ויש להבין מהם ג' הלשונות וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' אשר נאמרו במצות ציצית, ראייה, זכירה

ללמוד ולהבין, ואת כל מה שעושה הרי הוא עושה בתמימות ומקיים בעצמו את מאמר הכתוב (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלוקיך.

והנה, בזכות מצות ציצית זוכה האדם לשני דברים. א. זוכה לזרע של קיימא, ושורעו לא יאונה לו כל רע. ב. ואף גם זוכה שמתגלים לו מן השמים חידושים וסודות ורוי התורה. וראיה לדברים אלו:

א. הן ידוע כי במצות ציצית נאמר ראיה זכירה ועשיה, והרי ראשי תיבות של אלו ג' התיבות הוא זרע, לרמוז שזוכה בזכות מצות ציצית לזרע של קיימא. ולא עוד, אלא שהזרע נשמר מכל חטא, בבחינת מה שכתוב אח"כ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו'. ולכן אמרו חז"ל על ציצית (מנחות מג: מד.) כל מי שיש לו ציצית בבגדו וכו' הכל בחיזוק שלא יחטא, וגם אמרו: באו ציציותיו וטפחו לו על פניו וכו' שלא יחטא. כי בזכות ציצית זוכים לזרע של קיימא הנשמר, וצלם אלוקים על פניו ומקבל פני שכינה, וגם בעולם הבא זוכים לקבל פני השכינה.

ב. רזי תורה מתגלים לו. דהנה ידוע מה שחז"ל אמרו (יפ"ת דף קמ"ז) כי במתן תורה נוכחו גם כל הנשמות שעדיין לא נולדו, כמו שנאמר (דברים כט, יד) את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, וכולם אמרו יחדיו נעשה ונשמע, וכולם שמעו את קול ה'.

וא"כ לפי זה, כל ארבעים שנה בהם לימד משה רבינו תורה את בני ישראל נכחו כל הנשמות העתידין להוולד. וכבר ידוע מאמר חז"ל (נדה ל:) בשעה שהוולד במעי אמו נר דלוק על ראשו ומלאך מלמדו את כל התורה, וכשיצא המלאך סוטרו על פיו ושוכח, שנאמר (איוב כט, ב) בהלו נרו עלי ראשי.

ועשיה, וכי לא די באחד מהדברים כדי להגיע לעבודת ה' ומדוע נאמרו כל הלשונות.

אמנם חז"ל אמרו באמת (מנחות מג:) על ציצית: ראיה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה, כמו שנאמר בפסוק שבריש דברינו. ואומר בזה מרן **החפץ חיים** זיע"א בספרו על התורה, אכן מצות ציצית מביאה לזכרון כל המצוות, שהרי מצות ציצית שקולה כנגד כל המצוות (נדרים כה.), אבל כדי שאדם יגיע לזכירת כל המצוות בשעה שמביט בציצית עליו ראשית כל לדעת את כל המצוות ואז יראה יזכור ויעשה, אבל באם אינו יודע איך יזכור בשעה שיראה.

ומשום כן, אין לו לאדם להתבייש מלהוציא את ציציותיו מחוץ לבגדו, שהרי חקוק עליהם שם ה', והוא משל לאדם שקיבל מתנה מאת המלך, לכבוד ייחשב לו באם יתלה מתנה זו מחוץ לבגדו כדי שהכל יראו אותה. על אחת כמה וכמה כשמדובר במתנה מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה. ולא בחנם אמרו חז"ל (מנחות מג:) כל הזריז בציצית זוכה ומקבל פני שכינה, שהרי זאת מתנה מאת השכינה, מאת ה'.

ויש להוסיף ולבאר בענין, שאם יש לאדם אפשרות ללמוד את מצוות ה' ואינו לומד, אז אינו יוצא ידי חובת ציצית, שהרי אין לו במה להיזכר.

אך אם אינו יודע ללמוד, או שאין לו מי שילמדו, או שהוא משתדל ללמוד את מצוות ה' אבל אינו יודע את כל התורה ואת כל מצוות ה' וטעמיהן, אז בוודאי ה' יתברך דן אותו לכף זכות, כאמרם ז"ל (מגילה ג. סנהדרין צד.) אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי. ואז, הקב"ה מזכה אותו ברוב רחמיו שע"י ראיית ציצית יזכור את כל המצוות, שהרי כל רצונו

ימנע הטוב מבני ישראל, יצטרך לרדת בגלגול.

ומשום כן, על כל אדם שמתחדשים לו חידושי תורה, שיודיעם ברבים, או שיעלם עלי ספר, ועל כך אמרו חז"ל (פסחים נ. ב"ב י:). אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ולא אמרו והתורה בידו, כי הכוונה לחידושי תורה שנתחדשו לו בשעה שלמד את תלמודו שלו, וכדברי המהרש"א (ב"ב שם).

וחידושי תורה אפשר לחדש רק בעולם הזה, כי התורה לא בשמים היא (דברים ל, יב), וכי רק כאן היא מצויה ולא רחוקה היא (עירובין נה. ב"מ נט:), ורק כך הרי הוא זוכה להשגת נשמתו, כי כל ביאתו לעולם הזה להגדיל תורה ולהאדירה (ר' ישעיה מב, כא, חולין טו:).

לפי זה מובן היטב מדוע ה' לא נתן את כל התורה עם כל הפירושים שלה, כדי שיהיה לנו השגת נשמה בחידושי תורה בשעה שנהיה עמלים בתורה (תו"כ ויקרא כו, ב). ולא עוד אלא משום להגדיל תורה ולהאדירה, כדי שהנשמה תחדש עוד ועוד ותבוא להשתוקקות בתורה.

כל זאת, בשעה שאדם מקיים כראוי מצות ציצית, אבל אם רח"ל לא יקיים המצוה, או שלא יביט בציצית, אז לא יבוא לידי זכירה ועשיה, ולא יגיע לקיום התורה ועשיית מצוות. ולא עוד אלא שאז יהיה זעם וחרון אף מאת ה', שהרי אם תרד הראיה של הציצית ישארו רק ז'כירת ע'שיית מ'צוות, שהוא ר"ת זעם. ולכן יביט בציצית ויתווסף אות ר' - ראה, ויגיע לידי רז - עם, רזי תורה לעם ישראל.

ולפי כל הנ"ל מובן היטב אותה סגולה שאשה לא נשואה תקנה טלית גדול כסגולה

הרי לנו איפוא, שעל ידי מצות ציצית אדם נזכר בכל המצוות, וא"כ הוא גם נזכר במה שלמד מהמלאך במעי אמו וזוכה לקבל לפי גודל השגת נשמתו.

כמו כן הוא גם זוכה לקבל מה ששמע ממשה רבינו טרם שנולד, שהרי משה רבינו ידע הכל, גם מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש (מגילה יט: ויק"ר כב, א), דהיינו, מה שתקבל כל נשמה לפי השגתה. וא"כ ע"י מצות ציצית, נזכר עתה במה שקיבל מפי המלאך ובמה ששמע ממשה רבינו, וזוכה שמתגלים לו טעמי ורזי תורה בנסתר, והבן.

ולא בחנם משה רבינו נקרא בתואר רבינו, שהרי הוא גדול מרבין שמו (תוספתא עדויות ג, ד), וכולנו תלמידיו, שהרי כל החידושים כיום שמע משה רבינו, ועל ידיו אנו זוכים לחדש בתורה ולקבל רזי התורה.

מכאן אנו רואים את גודל מעלת הציצית, ועד כמה יש להשתדל ללבוש ציציות מהודרות ולהביט בהם, ואף לישן עמיהם, כי על ידי זה יוסיפו ויגלו לו רזי תורה. שהרי ידוע שבשעת השינה נשמתו של אדם חלק אלוה ממעל עולה למעלה (זוה"ק א, קכא:). ויושבת עם הצדיקים, ויכול אז לחדש חידושים מופלאים, את מה שנשמתו קיבלה ממשה רבינו. אבל אם יתרשל בציצית ואז יצטרך לשוב לעולם הזה ולחדש הכל מחדש. הדא הוא דכתיב (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה, כי משה רבינו נתן לנו את התורה הראויה להשגת נשמתנו, שעל ידה נקבל פני שכינה.

ולכן צריך להוציא לאור את החידושים הללו, בבחינת אל תמנע טוב מבעליו (משלי ג, כז), ואין טוב אלא תורה (אבות ו, ג. ברכות ה:), כי התורה ניתנה לכל בני ישראל במתנה (שמו"ר ג, ח), כדי ליתנה לכל בני ישראל, ואם ח"ו

לזיווג. שהרי אשה פטורה ממצות ציצית (קידושין לג:), אבל ע"י שמחבת מצות ציצית בקניית טלית, ורואה הציציות, תגיע לבעל הגון שיקיים מצות ציצית, ותזכה לזרע של קיימא כנ"ל, כי לפעמים מצוה קטנה יכולה לעכב את המזל. ולכן בזכות מצות ציצית תגיע לזיווג. וכמוה כל איש בישראל, בזכות מצות ציצית יגיע למדרגות והשגות עילאיות בחידושי תורה, בקיום המצוות ובזכירת ה' יתברך לעולם ועד.

קצי"ר האומ"ר:

בציצית נאמר וראיתם אותו וזכרתם, ועשיתם, דע"י ציצית באים לזכירה ולעשיית כל המצוות, אבל יש לידע אותם ולעשותם, ואם לא יידע מהיכן יגיע לזכירה ועשיה. ולכן יוציא הציציות לבחוץ, כמתנה מאת המלך ועל ידי זה יזכה לראות פני השכינה. ואם אינו יודע ללמוד, או שבאמת משתדל, ואז ה' יתברך דן אותו לכף זכות כי הרי את הכל עושה בתמימות לקיים רצונו של ה' יתברך.

וכמה גדולה ציצית, שעל ידה זוכה לזרע של קיימא - ר"ת זכירה, ראיה, עשיה, וגם זרעו נשמר מכל חטא, דע"י ציצית אינו חוטא, וגם מתגלים רזי תורה, שהרי נשמתו היתה במתן תורה, ולמד תורה במעי אמו מהמלאך, וגם ממשה רבינו שהוא רבן של כל בני ישראל, כל זאת ע"י ציצית. ואז גם יכול לחדש חידושים, אבל צריך לכותבם עלי ספר שלא למנוע טוב (תורה) מבני ישראל, וזהו אשריו שתלמודו בידו, כי מחדש חידושים. ואם לא כן ישאר רק זעם מאת ה'. ולכן אשה לא נשואה תקנה כסגולה לזיווג טלית גדול, כי היא פטורה מציצית, אבל ע"י ציצית תזכה לבעל הגון ולזרע של קיימא שיראה הציצית. וגם בעלה יגיע ע"י מצות ציצית להשגות ולמדרגות עילאיות בכל שנות חייו.

פרשת קורח

ויקח קורח – שלקח מקח רע לעצמו

ועל כולנה, משה רבינו התפלל וביקש מה' אל תפן אל מנחתם (שם, טז, טז), וכי היתה איזו מחשבה שהקב"ה יקבל מנחה מרשעים שכאלו.

ונראה בביאור הענין בטוב טעם, וביישוב כל הקושיות. הן כל כוונתו של קורח היתה לטובה, שכן רצה להיות כהן גדול כדי לכפר על בני ישראל. וידע שאם הוא ישא בעול של בני ישראל ויתפלל בעדם, אזי השכינה תשרה עליו, ולכן חפץ קורח לזכות בכהונה כדי שהשכינה תשרה עליו בכל מחיר.

אבל כאן היתה טעותו של קורח, שלקח מקח רע לעצמו, וכדי להגיע למטרה זו יצא חוצץ לחלוק על משה ואהרן. והיה לו לדעת כי המדרגה העילאית היא לידע שיש גבול להשגת מדרגות, וגם לא על חשבון הזולת, או ח"ו ע"י לשון הרע. בפרט כשהדבר נוגע לתלמיד חכם כמשה רבינו הנושא בלבו את כל כובד התורה הן שבכתב והן שבעל פה. והיה לו לקורח להיזהר בכבודו של משה, ולהיות בבחינת המכיר את מקומו (אבות ו, ו), ולא לחפץ בגדולתו של משה.

משום כן, יעקב אבינו, שכל ימיו עסק בתורה (בר"ר צה, ב. תנחומא ויגש יא), ומידתו מידת האמת (זוה"ק א, קסא), כמו שנאמר (מכה ו, ב) תתן אמת ליעקב, לא רצה ששמו יזכר בכלל עם אדם החפץ להתגאות על השני ולרשת מקומו, שזהו היפך מידת האמת.

על הפסוק (במדבר טז, א) ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי, שואלים חז"ל (במ"ר יח, ד) ולמה לא נזכר בן יעקב. זהו שאמר הכתוב (בראשית מט, ו) בסודם אל תבוא נפשי, אלו המרגלים, בקהלם אל תחד כבודי זה קורח. כי יעקב אבינו ביקש שלא יזכר שמו עם רשעים אלו. ומדוע באמת סירב.

ועוד יש להבין. קורח שפיקח היה, ומטועני הארון (במ"ר יח, ב) מדוע חלק על משה ואהרן, הן ה' בחר בהם להנהיג את ישראל, ואיך מלאו לבו של קורח לדבר עליהם סרה. וכי קורח לא ידע מגדולתו של משה רבינו שהיה עניו מכל האדם (במדבר יב, ג), והיה אבי כל הנביאים (ויק"ר א, טו).

ועוד, וכי קורח לא ידע שבזכות משה היו כל הניסים במצרים ובמדבר, וענין המן, ובזכות אהרן היו ענני כבוד (תענית ט. זוה"ק ג, קנו), ואהרן הוא אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב), ותמיד משכין שלום בין שני ניצים ובין איש לאשתו (אבות דרבי נתן יב, ג), וא"כ להם מגיעה ההנהגה, ומדוע חלק עליהם.

ועוד תמוה, אמנם קורח הצליח למשוך אחריו מאתיים חמישים איש ראשי סנהדראות (במ"ר יח, ב. תנחומא כאן א) כדי להתלוצץ על משה רבינו, אבל כיצד חשב שגם הקב"ה יסכים על ידו לחלוק על משה. ועל דתן ואבירם יש לתמוה, כיצד העיזו לצאת נצבים לקלל ולחרף את משה.

שהרי ה' משפיע בעצמו על כל אחד. כך הצליח למשוך אחריו מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות, שגם הם יוכלו להתעלות לבד ולהגיע לה' מבלי צורך במנהיג משפיע עליהם, שהרי בתוכם ה'.

אבל כנ"ל טעה, כי לא יתכן שלא יהא צדיק משפיע העומד כצינור בין ה' ובין בני ישראל להשפיע עליהם מטובו של הקב"ה. ויש צורך במנהיג הדואג לכלל ישראל ולא רק לעצמו. ולכן קורח שלא סבר כן טעה, ואתפלג קורח, נחלק מכולם ולקח מקח רע לעצמו, כי דאג רק לעצמו, ואסור לעשות כן.

על זאת פחד משה רבינו, שמא תקובל דעתו של קורח, שכל אחד ידאג לעצמו. על כן התפלל אל תפן אל מנחתם, כי משה רבינו סבר שהנשיא או המנהיג אסור לו להתעלות לבדו אלא עליו להיות נושא וסובל ועבד לכלל ישראל להעלותם אל ה'.

ואין לו להסתגר בתוך ד' אמות, כי אם לדאוג לכלל וללמדם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. ועל דרך הגימטריא אפשר להוסיף: אל תפן אל מנחתם עולה מכיוון כמו התיבות: לא טוב שלקח מקח רע לעצמו, ודו"ק.

כי כל העדה כולם קדושים...

ואולם חשבתי, הנה סוף כל סוף קורח רצה להתעלות להיות כהן גדול ולהתקרב אל ה', ומעט כוונה טובה היתה לו. ומכיון ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (ב"ק לח: נויר כג: במ"ר יב, יא), זכה קורח ויצא ממנו שמואל שהיה גדול, ושקול כנגד משה ואהרן (ר"ה כה: תנחומא קורח ה, זוה"ק ב, רעה:) שנאמר (תהילים צט, ו) משה ואהרן בכוהניו ושמואל בקוראי שמו.

ומהו בקוראי שמו, שסיבב בכל ערי ישראל וקירב את ישראל לאביהם שבשמים.

מה גם שמשה ואהרן נבחרו ע"י ה' בעצמו. וא"כ בוודאי כל מחלוקתו של קורח אינה לשם שמים (אבות ה, יז), ואין בה קורטוב של אמת, כי אינו מתכוין לשם שמים, לגדל ולרומם את הבורא, כי אם חפץ לגדל את שמו בעצמו, ולכן אין להזכיר את שמו עליו.

ועוד בזאת, קורח באמת חפץ להתגדל בעצמו מבלי להעלות אחרים עמו. משום כן נאמר עליו (תנחומא קורח ב) שלקח עצמו לצד אחר להיות נחלק על הכהונה, שכן דאג רק לעצמו ולא לאחרים, וא"כ במחלוקת כזו אין אמת, ולכן בא לידי טעות.

שהרי כל צדיק צריך להרגיש שכל מדריגותיו באות אליו לא בזכותו לבד אלא בזכות הכלל, כדי להעלות מעלה מעלה את כולם כאחד, ובפרט כשהוא מנושאי הארון עליו להיות נושא בעול. וקורח שלא עשה כן, טעה.

ואם תשאל, מדוע באמת דאג קורח רק למדריגותיו שלו ולא רצה להיות נושא בעול. שכן קורח טען כלפי משה ואהרן (במדבר טו, ג) רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'. ורש"י פירש: כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה, וגם נאמר ובתוכם ה'.

דהיינו, קורח טען שאין כל צורך במנהיג כמו משה, שהרי כל בני ישראל קדושים בעצמם, והשכינה בתוכם, בתוך כל אחד, בבחינת ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח), ואם כן ה' משפיע עליהם ישירות ואין כל צורך בצדיק שישפיע עליהם, ואם כן אתם, משה ואהרן, לקחתם גדולה לעצמכם להנאתכם ולטובתכם, כי אין כל צורך בכם.

אשר על כן, חלק קורח על משה ואהרן, ולא הביט כלל בגדולתם של משה ואהרן ובמידותיהם, ובכל הניסים שעשו, כי רצה להתקרב לבד אל ה' מבלי לקרב אחרים,

וא"כ שמואל הלך בדרכו של משה רבינו, שלא די להתגדל בעצמו אלא צריך לדאוג גם לאחרים, ובפרט שלא ליקח את מקומו של אדם אחר שזכה ונבחר למנהיג ע"י ה' יתברך.

ואמנם, טענתו של קורח כי כל העדה כולם קדושים, לא היתה טענה בעלמא, כי באמת דור המדבר היו קדושים, והיו פרושים מן העריות כמו שנצטוו מאת ה' (ויק"ר כד, ו), ומי שפרוש מהעריות נקרא קדוש.

ומצינו שהיו פרושים מעריות, מאותו מעשה של און בן פלת עליו אומרים חז"ל (סנהדרין קט: ילק"ש קורח תשנ) אשתו הצילתו, שקלעה שערויתה. ונמנעו האנשים להיכנס לאוהל לקחתו עמהם.

והדבר מבהיל על הרעיון. הן קורח היה זקוק לאון בן פלת שהיה מראשי העדה, ואם הוא לא יהיה יתדרדר מצבו של קורח וספיקות יכנסו בלבות האנשים ומה יהיה. אולם אפילו הכי, לא רצו השליחים לפגום בעיניהם, וחפצו לשמור על קדושתם בכל מחיר ואפילו במחיר שאון בן פלת לא יבוא, ואולי מעמדם יסתכן. זאת משום שהיו קדושים ופרושים מן העריות. ומצד שני, אשתו של און הצילה אותו בכך, שהרי משום הקדושה והפרישות של השליחים הוא לא הלך עמהם, ונשאר בחיים.

הוא שאמר קורח כי כל העדה כולם קדושים, פירוש אפילו במלחמתם נגד משה ואהרן ישארו קדושים בכל מחיר ולא יפגמו בעיניהם. ואכן בזכות זה זכה ויצא ממנו שמואל הנביא, ובניו שבו בתשובה (מד' שוח"ט מה, ו), ומקום גבוה נתבצר להם בגיהנום (סנהדרין קי). ולא עוד אלא באמת לעתיד לבוא יזכה קורח להיות כהן וצדיק, כמו שכתבו בספרים הקדושים על הפסוק (תהילים צב, יג) צדיק כתמר יפרח, סופי תיבות קרח.

וחשבתי להוסיף, שכל זה לעתיד לבוא. אבל עתה במחלוקתו השתמש קורח בראשי תיבות צדיק כתמר יפרח שעולה כמנין צל. דהיינו, קורח דאג רק לעצמו, צל לעצמו, ולא היה בחינת שמש להאיר לאחרים להעלותם.

שכן סבר וכנ"ל, שיש להצדיק לעבוד עם עצמו ולא להשפיע על אחרים ולהתבטל מתורה, כיון שלכל אחד יש השפעה ישירה מאת ה' מבלי אמצעי. כזאת היתה טעותו ולכן הגיע לכלל חטא חמור, ועונש מר שזכה.

אבל לעתיד לבוא; צדיק כתמר יפרח, סופי תיבות קורח, כיון שאז אין שטן ואין יצר הרע (סוכה נב. זוה"ק א, קצ:), ואז הקב"ה בעצמו משפיע טובה וברכה לכל אחד ואחד. והבן.

לעומתו, משה רבינו אמר (במדבר טז, טו) לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם. דהיינו, לא התגדלתי על חשבונם, ולא רציתי לרשת את מקומו של אף אחד מהם, כי אם דאגתי להם, בחינת חמור שהוא נושא בעול, כי כן הוא תפקידו של הצדיק והמנהיג.

ובזה טעה קורח, שהרי אם נתעמק נראה שכל המחלוקת נבעה מיצר הרע, שכן כידוע היצר מנסה להחטיא את האדם בעיקר בשתי עבירות, בגזל ובעריות (מסילת ישרים שער הנקיות), ואם כן כאן אצל קורח חטא בגזל, שהרי רצה לגזול את מקומו של משה רבינו.

וגם בגילוי עריות החטיאו שהרי אמרו חז"ל (תנחומא כאן י) שכל אחד קינא לאשתו ממש, ובזה גברה ידו של היצר הרע, כי היו כמו דור המבול שנחתם גזר דינם על הגזל (סנהדרין קח). וגם טעמו טעם דגילוי עריות.

אלא שקורח לא הבין זאת, כי חפץ בשררה ובגדולה, ובכך טעה, ובזה חטא, ולכן נאבד ותבלע אותו הארץ ואת כל העדה.

ונרמז בגימטריא כי התיבות קורח ועדתו עולה כמנין חטא גילוי עריות וגזל (עם הכולל).

ואם חשב קורח שנשמר מכל אלו, הרי שהיצר הרע יכול להביא עליו חטאים אחרים שעל פניהם לא נראין לו כחטא, ואכן היצר הצליח ללכודו ברשתו, שכן כל הלילה התלוצץ בלשון הרע נגד משה ואהרן (תנחומא קורח ז), בפוסלו את מנהיגות משה ואהרן. אלא שנעלם ממנו מאמר חז"ל (קידושין ע.) כל הפוסל במומו פוסל, ולקח מקח רע לעצמו להיות נחלק על הכהונה, דהיינו, שרצה ליקח לעצמו חלוקא דרבנן שאינה הולמת אותו. ולכן נענש בעונש כה חמור.

השפעת הרע לעומת השפעת הטוב

ואחר ככלות הכל, יש להבין, כיצד יתכן שכל העדה הלכו אחרי קורח. ונראה לי, שכן קורח היה עשיר גדול (שמו"ר לא, ב), וכידוע דבריו של עשיר נשמעים מאוד, שכן הכסף מדבר מתוך גרונו... ואפילו שדבריו אינם הגיוניים. משום כן נהרו בני ישראל אחריו. וזהו שלקח מקח רע לעצמו, כי באמצעות עושרו עשה מקח רע, והחשיב את עצמו ואת עושרו לעיקר ואת הקדושה לטפל, וכולם רצו אחריו, וזה גרם לו לטעות.

ועד כדי כך היתה השפעתו גדולה, שאפילו נחשון בן עמינדב שקידש שם שמים וקפץ ראשון לים (סוטה לו. פדר"א מב) ג"כ טעה והלך אחר קורח, כי השפעת קורח היתה גדולה על כולם.

עד שמשה הוצרך לבקש אל תפן אל מנחתם [מנחתם ג"כ רומז לכסף, למתנות], כי יש צורך בצדיק לשמוע אליו ולקבל השפעותיו שמקבל מאת ה' ומעבירם אל כל העם, שכן זו הדרך האמיתית להידבק בשכינה, להתקשר אל הצדיק בבחינת

ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות יד, לא), ואז יכול כל העם לקבל השפעות מאביהם שבשמים.

ולפי זה נבין את הקשר שבין פרשת שלח - פרשת המרגלים, ופרשת ציצית, לפרשת מחלוקת קורח ועדתו. הנה כידוע חטא המרגלים היה שחפצו להיות נשיאים, וידעו שאם יכנסו לארץ לא יהיו יותר נשיאים, על כן דיברו סרה על הארץ, והיו בבחינת מחטיאי הרבים וחטא הרבים תלוי בהם, כמו שכתב הספורנו בזה (במדבר, יד, כז), שכן גאוותם העבירה אותם על דעתם ובזה טעו. כן הדבר אצל קורח, שגם הוא חפץ להיות נשיא וכהן גדול מבלי לדאוג לאחרים אלא לו לבדו, ולזאת היה מוכן לחלוק על משה ואהרן ולהורידם מגדולתם, ובזה טעה. משום כן נסמכה פרשת מרגלים לפרשת קורח.

ולפי זה נבין את הסמיכות, כי הנה בציצית נאמר (שם, טו, לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם. והרי דברים ק"ו, שאם ע"י ציצית והבטה בחוטים אפשר להגיע לזכירת ה' ולכלל המצוות, שהרי ציצית שקולה כנגד כל המצוות (נדרים כה. ספרי כאן), קל וחומר שעל ידי התקשרות לצדיק הדור שהוא חי ומנהיג אפשר להגיע לזכירת ה' ולכלל המצוות. ולא עוד אלא שציצית כידוע מורה על ענוה והתבטלות.

וא"כ זה היה חטאם של המרגלים וחטאו של קורח, שלא התבטלו לצדיק, ולא התנהגו בענוה כלל, ולא זכרו מכל מצוות ה' כי אם רק דיברו סרה, ולא למדו מוסר ממרים כידוע. ואף היה להם הרבה מה ללמוד ממשה רבינו, שעל אף היותו מנהיג חפץ מאוד להיכנס לארץ (סוטה יד. תנחומא ואתחנן ו) כדי לעזור לבני ישראל, והרי קורח סבר שלא צריך צדיק המשפיע, כי ה' בעצמו משפיע על כל אחד בבחינת ושכנתי בתוכם וכנ"ל.

משום כן טעה קורח, וגם המרגלים טעו האדם לסיוע מאת הצדיק, וכי לבדו אינו בזה. כי מפרשת ציצית נלמד עד כמה זקוק יכול להגיע למאומה. ודו"ק בזה.

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין מדוע סירב יעקב ששמו באמת יזכר עם קורח. וכיצד חלק קורח על משה ואהרן והרי ידע שלהם מגיעה ההנהגה. ומה חשב כשלקח עמו מאתיים וחמישים אנשים. ולמה זה התפלל משה אל תפן אל מנחתם, וכי נחשוב שה' יקבל מנחה מאנשים רשעים כאלה.

ואולם, קורח רצה להיות נשיא בכל מחיר ורצה שהשכינה תשרה עליו, אבל לזאת השתמש באמצעים פסולים להוריד את משה ואהרן ממדריגתם, ואין זו מידת אמת, ע"כ יעקב אבינו שמידתו אמת לא רצה ששמו יוזכר עם קורח, כי זו מחלוקת שלא לשם שמים, ולא עוד אלא שקורח חפץ להתעלות בעצמו מבלי לסייע לאחרים, ואין זה טוב כי כל תפקיד המנהיג להיות נושא בעול. שכן כל טענת קורח היתה כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' וא"כ לא צריך צדיק המשפיע כי כל אחד מקבל השפעתו ישירות מה'. וא"כ לא הביט על גדולת משה ואהרן ולא שם לב לניסים שעשו, וכך הצליח למשוך אחריו מאתיים וחמישים איש, שכולם יתעלו בלי צדיק משפיע, ובזה טעה. שכן יש צורך בצדיק. ומשה רבינו שפחד על כך התפלל אל תפן אל מנחתם, שלא יקובלו דבריהם כי הם לוקחים מקח רע לעצמם.

אבל, מעט כוונה טובה היתה לקורח, להיות כהן ולהתקרב לה'. ע"כ זכה ושמואל יצא ממנו שסיבב בכל ערי ישראל לקרב בני ישראל להקב"ה כדרך משה ואהרן והוא אכן שקול כנגד משה ואהרן, להורות שיש צורך במנהיג. ואף גם טענת קורח שכולם קדושים היתה לה אחיזה, והראיה מאון בן פלת שהשלוחים לא רצו לפגום בעיניהם ולראות את אשתו קולעת שערותיה, ולא הביאו אותו, שכן אכן היו קדושים. ולכן באמת לעתיד לבוא יזכה קורח להיות כהן כדאיתא צדיק כתמר יפרח – סופי תיבות קורח, ואולם עד עתה היה בחינת צל (ר"ת צדיק כתמר יפרח). כי הביט רק על עצמו ולא על אחרים לסייע בעדם, ובזה טעה שלקח מקח רע לעצמו - ולא לאחרים...

לעומתו משה רבינו אמר לא חמור אחד מהם נשאתי, כי היה נושא בעול - כחמור - עם בני ישראל לסייע בעדם, שכן זהו תפקיד המנהיג, שלא כקורח שהוחטא בגזל (שגזל כרצונו המנהיגות) ובגילוי עריות שקינא לאשתו ממשה, ונחלק על הכהונה ורצה ליטול לעצמו חלוקה דרבנן שאינה הולמת אותו. ולמה זה נמשכו אחריו. מפני עושרו הגדול, כי בכך גדלה השפעתו על כולם. והיה צריך לידע שעיקר ההשפעה מגיעה באמצעות הצדיק ולא לבד, בחינת ויאמינו בה' איך. ובמשה עבדו ודו"ק.

ועל פי זה יובן הקשר בין המרגלים וציצית לקורח. דגם חטא המרגלים היה שרצו להיות נשיאים ודיברו סרה על הארץ, כן אצל קורח שרצה להיות נשיא, ושניהם התנהגו מתוך גאווה, ולא זכרו ממצוות ה' ולא התקשרו אל הצדיק כמרומו בציצית ולכן טעו, כי כל ההשפעה הטובה מאת ה' באה באמצעות צדיק הדור ויש להיכנע אליו תמיד.

איזוהי דרך ישרה?

מתפקידו של כל אדם להיות נושא בעול עם חבריו, ואם דואג רק לעצמו אזי הוא נופל, כמו חטא המרגלים וחטא קורח, ובנפילה זו עלול להגיע לחלוק על צדיק הדור. ויש לידע שכל ההתקשרות אל הקב"ה יכולה להיות באמצעות הצדיק המשפיע עליו מאת ה', ואז מקבל השפעות מאת ה', כי לבד קשה מאוד להגיע למדריגות עילאיות והבן.

לשון הרע ומחלוקת מערערין את יסוד הבריאה

הרע, כמו שאמר משה (שמות ב, יד) אכן נודע הדבר, פירוש בשביל שיש בהם דלטורין ולשון הרע (שמ"ר א, ל) על כן ראויין הם להשתעבד. וכי רק לאחר שתיקנו זאת זכו להיגאל, שנאמר (שם, ה, יד) ויוכו שוטרי בני ישראל, ואמרו חז"ל (ספרי במדבר יא, טז) כי השוטרים שנתמנו ריחמו על בני ישראל וע"כ זכו להיות נשיאים, כי התנהגו שוב באחדות ביניהם, ללא ריב ומחלוקות.

א"כ איפוא, בשעה שיש מחלוקת בין אדם לחבירו פוגם הדבר גם בדמות ובצלם אלוים כי כל אדם נברא בדמותו כצלמו. לכן יש להיות ערבים זה בזה, ואז אורייתא קודשא בריך הוא וישראל חד הם (זוה"ק אחרי עג.) ואינן מתפרשין, ויש קיום ויציבות לעולם. אבל אם אחד פורש מחבירו הרי שהוא מסכן את יסוד וקיום הבריאה, וגורם לפגם גדול באחדות אורייתא קודשא בריך הוא וישראל.

וכבר ידוע הדבר, שהקב"ה מעדיף אפילו שישראל יעבדו עבודה זרה אבל בתנאי שיהיו באחדות, כמו שנאמר (הושע ד, יז) חבור עצבים אפרים הנח לו, ואם הם באחדות מובטח להם שיצליחו עד שיעשו לבסוף תשובה.

וכמו שמצינו בדורו של אחאב שהיו עובדי עבודה זרה, אבל יורדין למלחמה ונוצחין, כיון שהיו באחדות ולא היו בהם דלטורין (ירושלמי פאה א, א. ויק"ר כו, ב), וגם אחאב עצמו היה עובד עבודה זרה אבל ניצח בזכות האחדות, ואכן לבסוף שב בתשובה (פדר"א מג.).

א"כ, אדם אפילו שהוא רשע ועושה עבירות, אבל אם אינו מדבר לשון הרע ואינו בעל מחלוקת סופו שישב בתשובה, שהרי הוא שותק, ויגיע לחכמת התורה, בבחינת סייג לחכמה שתיקה, ויגיע להכרה שיש

על הפסוק (במדבר טז, א) ויקח קורח, פירש רש"י: לקח עצמו לצד אחר להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וכו'. ואף גם חז"ל דרשו (סנהדרין קט): שלקח מקח רע לעצמו. ויקח - וי לקח.

והדבר קשה מהבין. הן קורח חכם גדול היה (במ"ר יח, ב), עד כדי שרבים מגדולי ישראל המיוחדים בעדה היודעים לעבר שנים נהרו אחריו (ב"ב קי.), וא"כ כיצד מלאו לבו לחלוק על משה ועל הכהונה.

ולא עוד, אלא שממש חשד למשה רבינו בגילוי עריות, כמו שאמרו חז"ל (ב"ב שם) על הפסוק (במדבר טז, ד) וישמע משה ויפול על פניו, ששמע שחשדוהו וכל אחד קינא לאשתו.

ואף גם קורח אמר לו (שם, טז, ג) כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו, ובזה התכוין למאמר חז"ל (סוטה ד:): כל המתגאה לבסוף נכשל באשת איש, ועובר על עריות, ובזה כוונתו "כולם קדושים" פרושים מעריות (ויק"ר כד, ו), וכי אפשר בכלל לחשוד את משה בכגון דא.

ועוד, מהו אותו מקח רע שלקח לעצמו. ומהו לשון "וי לקח". ומדוע משה בחכמתו לא הצליח לשכנע את קורח ולהעמידו על טעותו.

ונראה בביאור הענין. ידוע כי כל ישראל ערבים זה בזה (ר"ה כט. שבועות לט.), ורק בתנאי האחדות ניתנה להם התורה, שנאמר (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל נגד ההר, כאיש אחד בלב אחד (מכילתא שם).

ולא עוד, אלא שכל עצם ירידת בני ישראל למצרים היתה בעבור שנאת חנם ששנאו את יוסף על הכתונת (שבת י.). ואף גם עצם השיעבוד היה בשביל שנאה ולשון

בקול ה' וגו', דהיינו, היית צריך לשמוע לקול ציווי של ה' יתברך ולא לחשוב חשבונות לעצמך. שכן אל לאדם לחשוב את עצמו לחכם כלפי ה', ואכן, אפילו שכוונתו של שאל היתה טובה אך מעשיו לא היו רצויים, ומשום כן נענש.

ומצינו בסוף, שאגג הפך את עצמו לשור ואת אשתו לפרה ונתעברה קודם ע"י כשפים (ילקוט מעם לועז שם), וממנו יצא המן הרשע, בן המדתא האגגי. כל זאת משום ששאל חלק על דברי ה' וחשב את עצמו לחכם.

מכל הנ"ל אנו למדים כי (משלי כא, ל) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. ואם הקב"ה בחר באהרן לכהן הרי שאין זו בחירה מקרית, ואם אחיו משה נתמנה למנהיג, הרי שדברים בגו, כי ה' בחר בו לאחר שראה איך הוא רועה את הצאן ומרחם על אותו גדי צמא, כדברי חז"ל (שמו"ר ב, ב).

וא"כ אסור לקורח ואפילו שיהיה גדול ביותר, להיות נחלק על דברי ה'. ואפילו שאולי הוא מתאים יותר לתפקיד, אבל ה' בלבדו שהוא (ירמיהו ב, יב) בוחן צדיק רואה כליות ולב יודע עומק האדם והוא היודע במי לבחור. ואף גם כשבחר את אהרן היה זאת משום שאהרן שמח על שמשה נהיה מנהיג (שמות ד, יד), ולא בחנם אמרו חז"ל (שבת קלט.) בזכות זה זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב.

ואף כשה' נותן עשירות לאדם, אין זו מקריות, שהרי נאמר (חגי ב ח) לי הכסף ולי הזהב נאום ה' וגו', וה' יודע למי לתת עשירות ולמי לתת עניות, ואין להרהר כלל אחר דברי ה', אלא להתהלך עמו בתמימות.

זהו מקחו הרע של קורח, שחשב שכל אחד יכול ליטול לעצמו את השם ואת הכבוד. ואינו כן. ואפילו שהיה יודע שם

מנהיג לעולם. מה שאין כן אדם המדבר לשון הרע ומחזיק במחלוקת סופו שיירש גהינום, וחכמתו לא תעמוד לו ביום הדין, כיון שאינו ירא חטא (אבות ג, ט. זוה"ק ג, רעח:).

ולא עוד אלא שגם אחרים ילמדו מחכם כמותו לחטוא ולהיות במחלוקת, ואז הוא בחינת ירבעם בן נבט, חוטא ומחטיא, ואז חטא הרבים יהיה תלוי בו.

חומר המחלוקת כנגד ה' ומשיחו

בזה, נבין במחלוקתו של קורח. ויקח קורח, ואתפלג קורח (כמו שכתב התרגום אונקלוס), דהיינו, קורח התפלג ופרש מן הציבור, והיה כבודד מול רבים, ואינו בחינת ערב לאחרים, ונעמד למול משה ואהרן להיות נחלק על הכהונה (סנהדרין קי). כיון שרצה תפקיד.

ואפילו שחז"ל אמרו (ב"ב כא. תדא"ר כא) קנאת סופרים תרבה חכמה, מכל מקום אצל קורח הוי מקח רע, שכן ה' בחר באהרן לכהן בכהונה גדולה, כמו שנאמר (שמות כח, א) ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וכו' לכהנו לי וכו'. וא"כ אין לעבור על ציווי ה', ואפילו שאנו חושבים במוחנו הקטן שאין כאן צדק.

ואפילו אם קורח חשב את עצמו לגדול יותר מאהרן אין לו להתערב בעניני ה', כיון שאינו יכול להשיגם בשכלו ומדוע יתרעם. משום כן לא היתה זו קנאה לשם שמים, אלא קנאה לשם מחלוקת, ריב ושנאה המאוסים לפני ה' יתברך.

וכבר מצינו כזאת אצל שאול המלך (שמואל א טו), שה' יתברך ציווהו להכרית את עמלק לגמרי, והוא השאיר את אגג, וגם את הבהמות. וכאשר נשאל ע"י שמואל מדוע עשה כן, השיב שהשאיר את אגג להורגו לפני כל ישראל, ואת הבהמות החרים להקריבם קרבן לה'. ואז שמואל הנביא גער בו (שם, כב) החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע

לאחר מתן תורה, שם הצליח משה לעמוד בתפילתו נגד ה', וכאן במחלוקת קורח ועדתו נתרשלו ידיו ויפול על פניו מבלי יכולת לסגור על בני ישראל.

אלא, זאת משום אטימות מוחם ולבם של קורח ועדתו שאחזו במחלוקת ובשנאה. ואף אמנם משה רבינו ניסה לשכנע אותם ולהעמידם על טעותם, אלא שהם נשארו במקחם הרע, ויצאו נצבים לחרף ולגדף נגד משה ונגד ה' (תנחומא כאן, ג), ונשארו במרים. ואז נענשו מידה כנגד מידה. וכמו שהם התפלגו מתוך העדה, כך אמר משה (במדבר טו, כו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלו, להתפלג מהם ולא למות עמדם.

ולפי זה נבין מדוע נענשו בעונש כה חמור, שנבלעו בארץ, כמו שכתוב (שם, טז, לה) ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם. שכן אדם המחזיק במחלוקת הרי הוא פוגם בכל העולמות, ופוגם בענין ערכות ישראל זה בזה, ופוגם באחדות ה' עם ישראל והתורה, וכל זה מביאו לפגום ביסוד כל הבריאה כולה. וא"כ עונשו מידה כנגד מידה להיעלם מהבריאה ולהיות נבלע באדמה.

ואכן על קורח ועדתו אמרו חז"ל (תנחומא כאן ג) בוא וראה כמה קשה המחלוקת, שכל העוזר במחלוקת הקב"ה מאבד את זכרו. וביתר שאת אמרו חז"ל (זוה"ק ג, קעו). כי קורח הלך במחלוקת וחפץ לחלק את תיקוני העולמות, משום כן נענש ונאבד מכל העולמות. והבן, כי נכון הוא.

יעזור לנו ה' יתברך שנהיה באמת בבחינת ישראל ערבין זה בזה, ועל ידי זה נזכה לגאולה הקרובה, כי ערבין זה בזה עולה כמנין גאולה קרובה, ואף עולה כמנין משיח, וכמנין יבא שילה. וגם ענין ואתפלג

המפורש, והיה מנושאי הארון (במ"ר יח, ב) ורצה ג"כ להיכנס לתוך קודש הקדשים כאהרן, מכל מקום היה צריך לדעת שלא נוטלים מאומה לבד. שכן, את הכל מקבלים מאת ה' יתברך, כמו שנאמר והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל וגו' ובידך לגדל ולחזק לכל (דברי הימים א כט, יב), ואם ה' בוחר במשה ובאהרן אין לו לערער על כך. ואפילו אם כל כוונתו היתה להיות כהן ולהיכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים לכפר על בני ישראל, ועל ידי זה יתעלה בעבודת ה', מכל מקום טעות היתה לו כי ה' הרי לא בחר בו.

ולא עוד, אלא שמגוף הענין רואים שכל טענותיו מופרכות, שאם הוא מלין על הכהונה ועל המנהיגות של משה ואהרן ואומר להם (במדבר טו, ג) ומדוע תתנשאו על קהל ה', משמע שהוא רוצה להתנשאות, ומי אומר שאתה יותר ראוי מאחרים.

הרי שכל מחלוקתו לא היתה לשם שמים, וכולו היה בחינת אחד בפה ואחד בלב (פסחים קיג:), וגרם למחלוקות ולשנאה, ועד שהגיע לידי מגפה אצל בני ישראל, בה מתו ארבעה עשר אלף ושבע מאות (במדבר יז, יד) מלבד המתים על דבר קורח. שכן כל יישותו היתה לשון הרע ומחלוקת, וכידוע לשון הרע הורגת שלושה (ערכין טו:), ומשום מעשיו הרעים של קורח נפלו רבים מבני ישראל.

ועד כדי כך היתה חמורה העבירה שלהם, עד שמשה כבר לא היה יכול ללמד סגוריה עליהם, כמו שכתוב (במדבר טז, ד) וישמע משה ויפול על פניו, שכן זהו כבר סרחון רביעי וכאן נתרשלו ידיו (תנחומא כאן ד).

והדבר מבהיל על הרעיון, כי הנה בחטא העגל כשעבדו עבודה זרה, שהיא חמורה ככל העבירות שבתורה (קידושין מ.), ועשו אותו

ייהפך לטובה, ונהיה באחדות, כי ואתפלג נוכל להביא לקיום הבריאיה ולהשפעות עולה כמנין קבצנו יחד מהרה, ועל ידי זה טובות מן שמיא, אבי"ר.

קצי"ר האומ"ר:

בפרשת קורח יש להבין, כיצד לקח מקח רע לעצמו לחלוק על משה. ומהו וי לקח. וכי איך יכול היה לחשוך את משה רבינו מאשת איש. ומדוע משה לא העמידו על טעותו.

ואולם, כידוע כל ישראל ערבים זה בזה, ובתנאי האחדות ניתנה להם התורה, ואם יש מחלוקות ולשון הרע יש שעבוד ואין גאולה, והדבר פוגם ביסוד הבריאיה, וסופו של המחזיק במחלוקת לרשת גהינם, כי אחרים ילמדו ממנו והוא חוטא ומחטיא. מה שאין כן כשיש אחדות אפילו שיש עבירות ניצלין, כדורו של אחאב שניצחו כי היו תמיד באחדות.

כזהו היה חטאו של קורח, שנחלק על הכהונה ועל משה רבינו והתערב בעניי ה', כי רצה להיות כהן גדול, ואין להרהר אחר מעשי ה' כי אי אפשר להשיגם, וזאת היתה מחלוקת לשם מחלוקת שנאה וקנאה. וכשם שמצינו אצל שאול שהשאיר את הבהמות של עמלק, ושם ננוף ע"י שמואל שהיה לו לשמוע בקול ה' ולא להתערב במעשי ה'.

ומכאן שאין עצה ותבונה נגד ה', כי אם ה' בחר במשה ואהרן - אין זה במקרה, שכן ה' בוחן כליות ולב ידע במי לבחור ואין לקורח לחלוק על זה, שהרי ה' לא בחר בו ואל לו להחזיק במחלוקת, וזהו מקחו הרע שחלק על דברי ה' ופגם בכל הענין ולכן נענש, ובשלו היתה מגיפה גדולה אצל בני ישראל, וכל הדור נהרגו בבליעה בארץ.

ועד כדי כך עונשם חמור שהנה משה רבינו לא יכל ללמד עליהם סנגוריה ונתרשלו ידי, ואפילו שהוכיחם אבל הם יצאו נצבים לחרף ולגדף. ולכן עונשם שנבלעו באדמה, שהרי משום המחלוקת פגמו ביסוד כל העולם וקיום הבריאיה, ולכן נענשו מידה כנגד מידה להבלע באדמה ולהיעלם מתוך הבריאיה, כי חפצו לחלק עולמות ולכן נאבדו מהעולם.

ליצנתו של קורח כנגד משה רבינו

תכלת מהו שתהא חייבת בציצית, או פטורה. ומשה השיבו שחייבת. צחק קורח ואמר טלית שכולה תכלת אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין של תכלת כן פוטרין אותה.

בדברי חז"ל בכמה מקומות (במ"ר יח, ב. תנחומא כאן ב) מצינו כי קורח טען כמה טענות בדינים שונים כנגד משה רבינו. וחשבתי לבאר, מה היו טענותיו של קורח, ולמה טעה בהן, אחת לאחת.

ועוד שאלו בית מלא בספרים מהו שיהא חייב במזוזה או פטור. ומשה השיבו חייב. צחק קורח ואמר כל התורה כולה שיש בבית אינה פוטרת את הבית ואילו שתי פרשיות במזוזה כן פוטרין אותו. ואף גם מצינו (מדרש פליאה פ"ז) שקורח רצה לחלוק בענין פרשת פרה אדומה.

הנה קורח חפץ להיות כהן גדול, אבל ידע שבדברים בעלמא לא יוכל לשכנע את משה רבינו, ע"כ גם רצה להוכיח לו שהוא תלמיד חכם ויודע ספר וכך יוכל אולי לשכנע את משה. משום כן טען קורח כלפי משה: אתה אומר שבתורה כתוב (במדבר טו, לח) ונתנו על ציצית הכסף פתיל תכלת. טלית שכולה

ויש להבין, הן קורח פיקח היה (במ"ר יח, ב), וא"כ מה פשר הטענות הללו, ומה חפץ קורח בטענות מסוג שכזה.

ואפשר לומר, כי הנה ידוע שכל מטרת הציצית והתכלת שבה היא להגיע לראיית ה' ולזכירתו, כמו שאמרו חז"ל (חולין פט. ירושלמי ברכות א, ב) תכלת דומה לים וכו' ואבן ספיר לכסא הכבוד. וא"כ טען קורח, אם ע"י חוט אחד של תכלת נזכר האדם בהשם ובכסא הכבוד, קל וחומר שע"י טלית שכולה תכלת בוודאי יזכור טוב יותר את ה'. ואף גם יגיע להקפיד ביתר שאת בכל המצוות.

כמו כן בית מלא ספרים יביא את האדם לדביקות בה' יתברך ומה לו צורך במזוזה. ואף גם בנוגע לפרה אדומה, הן ידוע שגם קורח ידע טעם פרה אדומה, וא"כ טען, הוא יותר חשוב מאהרן הכהן שלא יודע כלל את טעמה.

אלא שבזה טעה קורח טעות חמורה, שכן אין צורך בטלית שכולה תכלת כדי לזכור ממציאות ה' יתברך, באשר כל עצם הבריאה היא כדי להגיע להכרת הבורא, כמו שאמר דוד המלך (תהילים ח, ד) כי אראה שמין מעשה אצבעותיך וגו', וא"כ לא צריך לטלית שכולה תכלת, שכן סגי בחוט אחד כדי לזכור ממציאות הבורא, כי יותר מכך הוי בבחינת כל המוסיף גורע (סנהדרין כט.).

ואף בבית מלא ספרים טעה, כי גם בבית כזה יש צורך במזוזה, מכיון שרק המזוזה שומרת על הבית ועל הספרים, וגם על המזוזות שעל השולחן בבית...

ועל כולנה טעה בפרשת פרה אדומה, שהרי אדרבה, אם הוא יודע טעמה של פרה, הרי יש לו לדעת כי אפר פרה רומז לעונה, ועונה מצויה אצל משה שנאמר עליו (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד.

ואם כן, היה עליו להתנהג בעונה למעשה, ולא רק לדרוש זאת מן השפה ולחוץ, בחינת לא המדרש עיקר אלא המעשה (אבות א, יז. זוה"ק ג, ריח.), ומדוע ממשיך הוא בגאוותו.

ועיקר העיקרים, במה שחשד את משה רבינו מאשת איש טעה טעות חמורה. באשר הוא חשד במשה שכן עזב את צפורה אשתו (שבת פז.) ופירש ממנה. וחשב בלבו כיצד עשה כן, והרי אהרן שג"כ כהן גדול לא פירש מאשתו... אלא ודאי יש לו אחרת.

אבל טעה. שכן לא ידע שמה שמשה פירש מאשתו זאת משום שתמיד השכינה מדברת עמו, ואין לה זמן קבוע לדבר עמו (שבת שם), ולכן פירש משה רבינו, כמו שה' אמר לו (דברים ה, כז) ואתה פה עמוד עמדי.

ולכן גם מרים שדיברה בזה לשון הרע על משה, נענשה ונהייתה מצורעת (במדבר יב, י). וקורח ראה ולא לקח מוסר, כי לא הבין כלל במה דברים אמורים. ואף שראה שהמרגלים ראו כן ולא לקחו מוסר ונענשו, לא חזר בו, אלא עשה גם הוא אותה טעות כמו המרגלים ולא כלכל כלל את דעתו ומחשבתו. כל זאת משום שחשב שע"י תורתו יצליח.

אבל לא כן הוא. מאחר ואחז במחלוקת וברייב פגם בהכל, ופגם ביסוד הבריאה, כי לא לקח מוסר ולא התבונן בגדולתו של משה רבינו. ומשום כן הגיע למה שהגיע, ולקח מקח רע לעצמו, ואתפלג מכל העדה וגרם למגיפה קשה בעם ישראל.

ועל דרך הגימטריא כל זה מרומז בשמו של קורח: ענין ציצית שכולה תכלת מרומז בו, שכן התיבות קורח בן יצהר עולה כמנין אלו חוטי ציצית.

תיבות של הפסוק (איוב כ, טו) חיל בלע ויקיאנו, הרומו לשמירת מידת היסוד ואת ברית קודש.

ואם קורח חשד במשה רבינו בגילוי עריות, הרי שלקח וי לעצמו, שהוא לא תיקן אותו, כיון שדיבר לשון הרע ואחז במחלוקת. ומכיון שפגם בכל זאת וחילק את העולמות נבלע באדמה שלא כדרך הטבע ונעלם מן העולם.

ואף גם ענין המזוזה רמוז בו כיון שתיבת קורח עולה כמנין השם ש די הכתוב במזוזה השומר על דלתות ישראל.

וגם פרה אדומה נרמז בשמו כי פרה אדומה (עם הכולל) עולה כמנין זה הוא קורח (עם ד' אותיות של קורח).

ועל כולנה ענין החשד במשה נרמז בו, שכן נאמר עליו ויקח קורח, וי לקח. והנה וי עולה בגימטריא שם חב"ו היוצא מראשי

קצי"ר האומ"ר:

בביאור טענותיו של קורח נגד משה רבינו, שטען בענין טלית שכולה תכלת, ובית מלא ספרים, ואף טען נגד פרה אדומה, וחשד את משה בגילוי עריות, שכן חשב בכוח תורתו לשכנע את משה שע"י דברים אלו יזכרו מה', אבל טעה כי בחוט א' ובמזוזה אפשר לזכור מה', וכל פרה אדומה ענינה ענוה - והוא בעל גאווה, וגם החשד במשה מופרך כיון שהשכינה מדברת עמו וצריך לפרוש.

והיה עליו ללמוד מוסר ממרים ולא למד, ע"כ לקח וי לעצמו - שלא תיקן מאומה ורק פגם בבריאה ומשום כן נענש קשות. ומכאן נלמד עד כמה אסור להחזיק במחלוקת ובשנאה, רק להיות באחדות, ואז יכולין לתקן כל יסוד הבריאה, וזוכים להשפעות טובות מן שמיא.

חטאו של קורח – אין פיו ולבו שווין...

העריות (ר' ויק"ר כד, ו). אבל על אף כל זאת ויקח קורח, וי לקח, שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין קט:), וירד לשאול תחתית, כי שם מדורו (זוה"ק ג, קעו:).

ויש לתמוה על קורח, מה ראה לשטות זו. וכיצד נחשון בן עמינדב שמסר נפשו לקפוץ לים הלך אחריו. ועוד, חז"ל אמרו (מדרש פליאה פ"ז) כי קורח ראה פרשת פרה אדומה ונחלק על משה, ומה הקשר.

ואף גם איתא בספרים הקדושים כי לעתיד לבוא יזכה קורח להיות כהן גדול, וא"כ משמע כי קצת נתכוין לשם שמים, ומדוע נענש. ועל כולנה, מה ראה קורח להביא למשה טלית שכולה תכלת (במ"ר יח, ב) ולשאול אותו אם היא חייבת בציצית.

ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו' (במדבר טו, א), שלקח עצמו לצד אחד להיות נחלק על הכהונה (במ"ר יח, ג). זאת משום שכל יישותו היתה פגומה. כיון שפגם בענפי הקדושה וחלקי העולמות, כמו שכתב בעל אור החיים הקדוש.

ואולם, מצד שני היה קורח מנושאי הארון, וידע את השם המפורש ורצה לקרב את הקץ, כמו שכתב בספר הקונטרס **לאדמו"ר מסאטמר** זצוק"ל, וחכם גדול היה (במ"ר שם), וראיה שהצליח לסחוף אחריו מאתיים וחמישים איש.

ולא עוד, אלא שכל האנשים הללו היו קדושים כמו שקורח אמר (במדבר טו, ג) כי כל העדה כולם קדושים, קדושים הפרושים מן

התפלל שיהיה פיו ולבו שווין (פסחים סג. נזיר ב:) להאמין בכל לבו.

ומכאן, שאדם יכול לעשות מצוות וללמוד תורה אבל בכלל לא ירגיש שלבו לא שלם עם ה', כי הכל נעשה מתוך הרגל. ובאמת אם יעמול על עצמו ועל מידותיו, ירגיש עד כמה לבו שלם עם ה' ויתגבר בזה, ואז יגיע למדרגה שגם עם ה' יהיה לבו שלם לעבודתו יתברך שמו.

ומצינו כבר בחז"ל מהו הענין של פיו ולבו שווין. כאותו סיפור עם רב ספרא (ר') מכות כד. וברש"י שם, בשם שאילתות דרב אחאי פרשת ויחי, שאילתא ל"ו) שהיה לו חפץ למכור בכך וכך דמים, ובא אדם לקנותו, ורב ספרא קרא אז קריאת שמע ולא ענה, כסבור האיש שרב ספרא רוצה יותר מעות. אבל אח"כ לא הסכים רב ספרא למכור אלא במחיר הראשון, כדי לקיים בעצמו ודובר אמת בלבבו (יעיין גם בראשית חכמה, פרק משא ומתן).

רואים מכאן דרך חיים ותוכחת מוסר לכל אדם, כי קיום המצוות בשלימות הינן כתוצאה מלבו של אדם שיהיה פיו ולבו שווין, ודובר אמת בלבבו.

ועל פי זה יובן הכתוב בפרשת ציצית (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. והרי קודם עין רואה ורק אח"כ לב חומד (רש"י שם) ומדוע נאמר קודם לבבכם. אבל, הכל תלוי בלב וכנ"ל, שאם הלב אינו שלם בנקל עלול לבוא לחטא ע"י עיניו.

ואפילו אם יקיים מצוות גם אז הכל ישתכח ממנו מכיון ולבו בל עמו, ואם רואה דברים רעים מאבד הכל ולא זוכר מאומה. וגם התורה שלמד אינה כלום, ואז התורה אצלו כמקח רע ממש ודו"ק.

ולא בחנם נאמר בפרשת קריאת שמע (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך

ונראה בישוב הענין. מכאן רואים כי אדם יכול להיות גבוה משכמו ומעלה מעל כל העם, אבל אם מצד שני אין פיו ולבו שווין אזי כל מעלתו וכל מדריגותיו לגריעותא. כי העיקר הוא הלב כאמרם ז"ל (סנהדרין קו: זוה"ק ב, צו.) הקב"ה ליבא בעי.

ובביאור הדבר. הלב צריך להיות ישר עם ה' יתברך, בחינת פיו ולבו שווין ואז גם מעשי האדם יהיו ישרים ושלמים. שכן בראש ובראשונה יהיה בבחינת דובר אמת בלבבו, וכי רק אז יכול להגיע למדרגות עליונות.

וכבר מסופר על רבי עקיבא (ברכות סא:): שבשעה שהוציאוהו להריגה קרא קריאת שמע, ושאלוהו תלמידיו עד כאן, והשיבם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק (דברים ו, ה) ובכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה.

ובכוונת הדברים: כל ימיו היה רבי עקיבא מצטער שמא הוא משקר בלבו באומרו בכל נפשך, שהרי עדיין לא נתנסה ממש בנטילת נפשו, ואילו עכשיו שבא לידו במציאות למסור את נפשו על קדושת שמו יתברך שמח מאוד, שכן הבין שגם למפרע כל כוונותיו היו בלב שלם. הרי שעיקר העיקרים להיות בלב שלם לה' יתברך.

ואפשר להוסיף בזה. כי מכך פחד יעקב אבינו לפני שנפגש עם עשו ואמר (בראשית לב, יא) קטונתי מכל החסדים ומכל האמת. שהרי יש להקשות, וכי היכן האמונה והבטחון של יעקב אבינו לאחר שה' אמר לו והבטיחו ושמרתיך בכל אשר תלך (שם, כח, טו). אבל, יעקב אבינו, על אף שהאמין בה' ובהבטחותיו חשש שמא אין זה בכל הלב ח"ו, ומשום כן התפלל לה' שיעזור לו להתגבר על הספיקות שאינו מרגיש בהם, ושלא יענש עליהם ע"י עשו, ובכל לבו

נסתלק ה-לשם שמים, ומחלוקתו אינה לשם שמים (אבות ה, כ), ואז ויקח - וי לקח, וי הוא חצי מ לב, כי לבו לא היה שלם כלל, במחלוקתו על הכהונה ועל משה ואהרן. ומכיון ולא היה פיו ולבו שווין טעה, וטעו ישראל אחריו, ונאבד הוא וכל עדתו בבליעה באדמה.

ונרמז ג"כ בתיבת בלע, כי הוא אותיות לב, ואות ע', כי עינו הטעתו, ולבו לא היה שלם, ולכן נענש ונאבד מתחת שמי ה'. ולכן חלק על פרה אדומה, כי בלבו לא הבין את טעמה, והיה בחינת אחד בפה ואחד בלב.

מעלת פיו ולבו שווין

ובהיותנו בזה, נסיף להביא איזהו מקומן, מהם נראה עד כמה חשוב הענין של פיו ולבו שווין, ודובר אמת בלבבו.

א. על שאול המלך נאמר (שמואל-א יג, א) בן שנה שאול במלכו, ודרשו חז"ל (יומא כב:): שלא טעם טעם חטא כמו תינוק בן שנה. דהיינו, צדיק גדול היה ועניו, ותמיד ברח מן השררה, ואפילו בשעה שנפל הגורל באורים ותומים שהוא ימלוך ג"כ לא רצה ונחבא אל הכלים, עד ששוב שאלו באורים ותומים ואמרו שהוא נחבא אל הכלים (שמואל-א י, כב). וכל זאת למה, משום שפחד שע"י הכבוד והשררה עלול הוא להתגאות ולא יהיה בבחינת פיו ולבו שווין ולא יהיה בחינת ודובר אמת בלבבו. אשר ע"כ, אף שנבחר ע"י ה' ברח מזה כי פחד לעמוד בנסיין, ורצה להיות ודובר אמת בלבבו. ועד כדי כך השפיל את עצמו, עד שממש השווה את עצמו לאתונות, בשעה שהלך עם אחד הנערים במצות אביו קיש לחפשם (שמואל-א ט).

ולא עוד, אלא שאמר לנערו שמה יפסיק אבא לדאוג לאתונות וידאג לנו (שם, פסוק ה), שכן זו היתה דרכו של שאול, להיות פיו ולבו

ובכל נפשך ובכל מאודך, כי בתחילה צריך להיות בכל לבבך, בלב שלם, ורק אח"כ יכול להגיע לנפשך ולמאודך, שגם ממונו, מאודך, ממונך (ברכות סא:): יהיה שלם בכל לה' יתברך, ואז ה' ישמור עליו, בבחינת מה שכתוב (שמואל-א ב, ט) רגלי חסידיו ישמור.

ולפי זה יובן מדוע קורח הביא למשה טלית שכולה תכלת. שכן בציצית יש ארבע כנפות, ובכל אחת מהן שמונה חוטים, ויחדיו עולים כמנין ל"ב, ללמדנו שקורח לבו לא היה שלם לה' יתברך, ולכן היה בחינת טלית בלבד בלי פתילי ציצית... כולו תכלת בלי לב... ומשום כן הגיע לחטא ולעונש כה חמור.

ואכן מצינו כזאת (חיצוניות בלי לב) אצל אחיה השילוני, שהיה נביא גדול ומיוצא מצרים (ב"ב קכא: פס"ז שמות ו, טז), אבל טעה ממש בירבעם בן נבט, כי ירבעם רצה שיעבדו עבודה זרה ולא רצה שגדולי ישראל יפריעו לו, ובאמתלאה הצליח להטעותם, עד שגם אחיה השילוני חתם לירבעם שבני ישראל יעבדו עבודה זרה (סנהדרין קב). ובכלל לא עלה על דעתם שהמלך מטעה אותם. עד כדי כך פעלה החיצוניות בלי לב, שהלב לא היה ישר עם ה'.

כך היה אצל קורח ועדתו. העם ראה בו מנהיג כלפי חוץ ולא הבינו מה שבתוך ליבו, עד שנלכדו עמו, שהרי היו צריכים לשמוע לדברי משה ואהרן, שכן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (קידושין מב:). אבל ראו את חיצוניותו וחשבו שכל כוונתו לשם שמים.

ואולי באמת נתכוין מעט לשם שמים, אבל בתוך לבו היה גאווה וכבוד. שהרי חפץ לחלוק על הכהונה וחלק על משה רבינו, צדיק יסוד עולם (משלי י, כה), כי רצה לרשת אותו. ואז בשעה שהתחילה המחלוקת

שווין, ולא להתגאות כי אם להתענג על דבר ה' בלב שלם.

ב. לפני מתן תורה נאמר על בני ישראל (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל נגד ההר, ופירוש רש"י בשם חז"ל (מכילתא שם) כאיש אחד בלב אחד. דבר זה בא ללמדנו, שאם רוצים להיות כאיש אחד קודם יש להתנהג בלב אחד, להיות בבחינת ודובר אמת בלבבו, פיו ולבו שווין, ואז זוכים לתורה.

ומכאן רואים דבר נפלא, שאם בני ישראל מתנהגים בלב אחד אזי הקב"ה נותן להם את המתנה הגנוזה עמו, שהיא שעשועיו יום יום (וזה"ק ב, ריז), זאת התורה, וגם זוכים למתנת שבת שהיא מונחת בבית גנזיו (שבת י:).

ואפילו שלאחר מכן באו זמנים קשים על בני ישראל, שהרי חטאו בעגל ושכחו שאמרו נעשה ונשמע (שמות כד, ז), וגם חטאו במרגלים ועוד. וכיצד יתכן כי דור דעה שכזה (ויק"ר ט, א) ישכח את מעמד הר סיני. זאת משום שהיו בלב אחד רק לזמן מועט, כי אם היו תמיד בלב אחד לא היו באים לכל החטאים במדבר.

שהרי כל החטא של המרגלים היה שלא היו פיהם ולבם שווה, כמו שנאמר (תהילים עח, לז-לז) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, ולבם לא נכון עמו, כי לבם ופיהם לא היה שווה בשעה שדיברו סרה על הארץ.

ולא עוד, אלא שכל מהותם היה אחד בפה ואחד בלב, כי רק בפיהם פיתו אותו... ואולי לכן כל קבלת התורה היתה מתוך אונס, שכפה ה' עליהם הר כגיגית (שבת פז), שכן כל מהותם היתה מתוך אונס, לא בלב שלם, ומשום כן הגיעו לירידות רבות ולחטאים.

ג. מצינו בחז"ל (ברכות כח), בשעה שרצו להמליך את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא הלך להתייעץ עם אשתו וכו', ושאלה אותו אולי מחר יעבירו אותך מן הנשיאות וכו' עיי"ש. ויש להקשות, וכי רבי אלעזר בן עזריה חפץ בכבוד ובשררה וכן גם אשתו עד שפחדו שמא מחר יעבירוהו מהנשיאות.

אבל להיפך, רבי אלעזר בן עזריה רצה כן להיות נשיא, ולכן התייעץ עם אשתו להיות נשיא כדי שתמיד יהיה לו את הנסיון של ודובר אמת בלבבו מבלי שררה וגאווה, כי אם יעבירוהו אז כבר לא יהיה לו כבר נסיון זה של פיו ולבו שווין ושל לב שלם. משום כן אמרה לו אשתו כי דווקא אם יעבירו אותך מהנשיאות יכול אתה להוכיח שתמיד נשארת אותו דבר, באותה מדרגה.

כדבר הזה מצינו אצל משה רבינו, כששמע מפי יהושע משרתו כי אלדד ומידד מתנבאים משה מת ויהושע מכניס (סנהדרין יז:), לא התרגז ולא כעס על כך אלא שתק, ואף אמר (במדבר יא, כט) ומי יתן כל עם ה' נביאים, שכולם יתנבאו שכך יהיה ויכנסו כולם לארץ. והרי זאת גדלות לוותר כך על הנשיאות בעבור יהושע תלמידו.

כן הוא הדבר אצל רבי אלעזר בן עזריה. כי לא בחנם הצטער רבן גמליאל שאין לו נשיאות, כיון שגם הוא חפץ לעמול על מדריגה זו של פיו ולבו שווין. ואכן לבסוף כך היה, כי רבי אלעזר בן עזריה היה נשיא שבוע אחד, ורבן גמליאל היה נשיא ב' שבועות.

ואמנם אז, בשעה שרבי אלעזר בן עזריה לא היה נשיא (בב' שבוועות דר"ג) יכל להוכיח את גדלותו ומדריגתו שאפילו אם העבירוהו מהנשיאות עדיין הוא בבחינת פיו ולבו שווין,

וכי הוא מקיים בעצמו (כדברי אשתו) ודובר אמת בלבבו.

ואגב, רואים מכאן דרך חיים לכל אלו האוחזים בתפקידים חשובים, כמו ראש הקהל, פרנס הקהילה, רב העדה, או כל דבר שיש בו כבוד ושררה, שיש מאוד להיזהר להיות בבחינת פיו ולבו שווין, ולהיות ודובר אמת בלבבו. שכן מי יודע, אפשר שכלפי חוץ הרי הם מייצגים את הקהילה ביושר ובצדק, אבל בלבם פנימה; ולבם לא נכון עמו. וזהו דרך ישרה לכל איש ישראל שלא לחפש כבוד ושררה, אלא להיות בלב שלם עם ה' יתברך על כל צעד ושעל.

ואחר ככלות הכל נחזור לענין קורח. כל מהות חטאו היה שלא היה פיו ולבו שווין, ובשל כך חטא ולקח מקח רע לעצמו, כי מבחוץ היה חכם גדול, ויודע שם המפורש, אבל בלבו פנימה רצה כהונה ורצה גדולה ושררה וזה היה בעוכריו.

ולכן חז"ל אמרו (ברכות ו.) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, דהיינו, כי אצלו דברים היוצאין מן הלב נכנסין ללב, ולא רק דברים היוצאין מן הפה, כי בעיני פיו ולבו שווין, ואז דבריו נשמעין אצל כולם, והוא מתעלה תמיד.

קצי"ר האומ"ר:

קורח לקח עצמו לצד אחד להיחלק על הכהונה, ולקח מקח רע לעצמו, אבל סחף אחריו מאתיים וחמישים איש, והיו קדושים. ומה ראה לשטות זו, וכיצד הגיע לחטא גדול כל כך ולעונש חמור כל כך. אבל, קורח היה אין פיו ולבו שווין ולא היה בחינת ודובר אמת בלבבו, כי העיקר הוא הלב, כמו אצל רבי עקיבא ששמח בשעה שהגיע להריגה, כי יכל לקיים בלבו ממש ובכל נפשך, כי העיקר להיות שלם בלב עם ה'. ולכן פחד יעקב אבינו, כי אף שהאמין בה' פחד שמא אין זה בלב שלם ע"כ התפלל שיהיה לבו שלם עם ה', כמו אצל רב ספרא שקיים בעצמו ודובר אמת בלבבו. ולכן אצל פרשת ציצית כתוב קודם אחרי לבבכם, כי העיקר הוא הלב ואח"כ העינים. ומשום כן נאמר קודם בכל לבבך ואח"כ נפשך ומאודך.

אמור מעתה, קורח הביא טלית שכולה תכלת בלי ציצית... כי ח' חוטי' בד' כנפות עולין כמנין ל"ב והוא לא היה פיו ולבו שווין. וכבר מצינו אצל אחיה השילוני שחתם לירבעם כי בני ישראל יעבדו עבודה זרה כיון שלא שם לבו והיה בחינת אחד בפה ואחד בלב. כך אצל קורח שלקח וי לעצמו (וי חצי מלב), כי חטא וטעה ולא היה לשם שמים משום המחלוקת וגם בני ישראל טעו אחריו ונאבדו מן העולם, כי היה להם לשמוע אל משה ואהרן ולהיות לבם שלם לעבודת ה', ומשלא עשו כן נבלעו באדמה וירדו עד שאול תחתית.

וכבר מצינו ענין לב שלם אצל שאול המלך שזכה לכל מדריגותיו משום שהיה לבו שלם עם ה'. וגם בני ישראל זכו לתורה כי היו כאיש אחד בלב אחד, ומכיון ולבם היה שלם רק לזמן מועט הגיעו לחטא העגל וחטא המרגלים ועוד. ואף גם מצינו אצל רבי אלעזר בן עזריה שהיה נשיא, שלא חיפש שררה אלא רצה לעמוד בנסיון של פיו ולבו שווין, ולכן בשעה שרבן גמליאל היה נשיא יכל להוכיח בעצמו שאינו מהרהר אחריו וכי פיו ולבו שווין. כמו אצל משה רבינו שאלדד ומידד התנבאו שימות, ואמר ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי היה בחינת ודובר אמת בלבבו. ומכאן לכל מי שיש לו תפקיד נשיאותי שיהיה פיו ולבו שווין, ויהיה לבו שלם עם ה' יתברך ואז כל הקהל ישמעו לעצתו ולדבריו הנכונים.

ואולם קורח היה אחד בפה ואחד בלב. ולכן טעה וחטא, וטעו ישראל בעקבותיו וזה היה בעוכריו ונאבד מהעולם עם עדתו. כי רק מי שדובר אמת בלבבו דבריו נשמעין כי הם יוצאין מהלב, מלב שלם לה' יתברך, והוא עצמו ג"כ מתעלה במדריגות עילאיות.

איזוהי דרך ישרה?

עיקר העיקרים הוא הלב, שיהיה פיו ולבו שווין לעבודת ה', ואז יגיע לתורה, ולקיום כל המצוות ולמדריגות עילאיות, דאם לא כן יתדרדר מטה מטה, כדור המדבר. ומכאן דרך חיים לכל מי שיש לו תפקיד נשיאותי שיהיה ודובר אמת בלבבו, שאם לא כן יהיה אחד בפה ואחד בלב, והקהל יטעו אחריו. אלא יהיה פיו ולבו שווין ויהיה דובר אמת בלבבו, ואז יהיו דבריו נשמעין על כולם, והוא עצמו יתעלה במעלות עילאיות מעלה מעלה בעבודת ה' יתברך.

חטא קורח ועדתו – המראת רצון ה' יתברך

למשה במחנה. ואם הקנאות היא לשם שמים כמו שהיה אצל פנחס ואז לאחר מכן יוצא מכך שלום, כמו שכתוב אצל פנחס (במדבר כה, יב) הנני נותן לו את בריתי שלום. אבל כשהקנאות אינה לשם שמים ואז רק מחלוקת ומריבה יוצא מכך. שכן מחלוקת לשם שמים היא מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים היא מחלוקת קורח ועדתו (אבות ד, יז), כי לשם שמים הכוונה שכל אחד מוכן להקשיב ולשמוע את השני ולהבין אותו. אבל אצל קורח היה הדבר שלא לשם שמים, כי אם כנגד רצון שמים, כי לא רצה לשמוע בקול ה' יתברך וחפץ לראות ולהבין בתורה כפי הבנתו ולא כפי רצון ה' יתברך וציוויו.

ואף גם מצינו בעוד מקומות קנאות שלא לשמה, יותר מרצון ומציווי ה' יתברך, דברים שהביאו לפורענות. ואפרט כמה מהם:

בבני ישראל מצינו, כשלא רצו ליכנס לארץ ישראל, אבל אח"כ הבינו שחטאו רצו לעלות. אז אמר להם משה (במדבר יד, מא-מב) למה זה אתם עוברים את פי ה' וגו' אל תעלו כי אין ה' בקרבכם וגו'. אלא שבני ישראל לא רצו לשמוע, ויעפילו לעלות אל ראש ההר (שם, מד). ומה היה בסופם, וירד העמלקי והכנעני וגו' ויכום ויכתום עד החרמה (שם, שם מה), כל זאת משום שהיו קנאים ולא רצו לשמוע בקול ה' יתברך.

על הפסוק (במדבר טז, א) ויקח קורח וגו', אומר התרגום "ואתפלג קורח", דהיינו שלקח את עצמו לצד אחד לחלוק על משה. ויש להבין בזה, וכמו שהקשו חז"ל (במ"ר יח, ח) וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו.

והנה, בספר מאור ושמש כתב בזה להסביר, שכל שטותו של קורח היתה שלא רצה לשמוע בקול ה'. שכן ה' יתברך צוה רק לכהן הגדול ליכנס לקודש הקדשים ביום הכיפורים, כמו שכתוב (ויקרא טז, ג) בזאת יבוא אהרן אל הקודש, והוא קורח היה רק מנושאי הארון, אבל עם כל זאת חפץ ליכנס ולראות את קודש הקדשים.

ואף גם מצינו בקורח שהמרה את רצון ה' יתברך מאותו מעשה שעשה. חז"ל מספרים עליו (במ"ר יח, ב) כי נטל מאתיים וחמישים אנשים והלבישם טליתות שכולן תכלת ובאו ועמדו לפני משה ושאלוהו, טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה. השיבם משה חייבת. התחילו לשחק עליו: אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פטורה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה. רואים איפוא שקורח לא רצה לשמוע בקול ציווי ה', שהרי ה' יתברך צוה על חוט אחד של תכלת והוא קורח עשה טלית שכולה תכלת.

כל זאת, משום שקורח היה קנאי יתר על המידה כמו שכתוב (תהלים קו, טז) ויקנאו

וקורח ע"י המחלוקת יצא מהערבות והוציא את עצמו מכלל ישראל. ומשום כן וישמע משה ויפול על פניו (במדבר טז, ד) שכן הצטרע מאוד, באשר במקום שיש מחלוקת אין ערבות ואין אחדות.

ולא עוד, אלא שקורח פגם בברית קודש על ידי המחלוקת. והדבר מרומז בתיבת ויקח קורח, וי קח, שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין קט:), ורע כידוע הוא היפך שמירת הברית.

ואף גם ע"י המחלוקת נכשל בגאווה, שכן בגלל הנשיאות חלק על משה רבינו ע"ה, ושכח שהמרגלים חפצו להישאר גם בארץ ישראל נשיאים, אבל חטא זה גרם להם כי מתו לפני ה', והוא קורח לא לקח מזה מוסר, בבחינת מכל מלמדי השכלתי (תהילים קיט, צט).

ועוד בזאת, קורח ועדתו חשדו במשה רבינו מאשת איש (מ"ק יח:), דבר שלא היה בו, שהרי הכל ידעו שמשה רבינו פירש מהאשה, וה' הסכים על ידו (שבת פז. שמור"ר יט, ג). ומשום גאוותו זו גם לא למד מוסר ממרים שלקתה בצרעת על שדברה במשה אחיה (תנחומא שלח ה).

ולא בחנם, משום הגאווה הזאת, לחלוק על משה רבינו ולא לשמוע בקול ה', אשתו לא היתה לו לעזר אלא היתה כנגדו (יבמות סג. בר"ר יז, ג), ליבלע באדמה חי, לעומת און בן פלת שאשתו הצילתו (סנהדרין קט:). שכן לא היתה בו גאווה כמו קורח. שכן קורח חלק על רבו וכחולק על השכינה דמי, וראוי להצטרע כמרים (ראה סנהדרין קי:), באשר לא עשה כרצון ה' יתברך, ולא התאמץ במצוות ה' יתברך.

כדבר הזה רמז משה רבינו לבני ישראל בשעה שהוריד את הלוחות כשבני ישראל חטאו בעגל. ולמה הוריד הלוחות והרי אינם צריכים להם שהרי עשו עגל מזהב. אבל, משה רבינו רמז לבני ישראל; ראו מה

כמו כן מצינו אצל שאול המלך בעת מלחמת העמלקי. אז אמר שמואל הנביא לשאול (שמואל א טו, ג) לך והכית את עמלק והחרמת את כל אשר לו וגו' מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק וגו'. פירוש, ציווהו בשם ה' להרוג את כולם ממש.

ואכן שאול הכה את עמלק מחוילה בואך שור וגו' (שם, טז). ואולם, לא את כולם הרג, שכן (שם, טז) ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן וגו' ולא אבו החרימם. ומה קרה אח"כ, הקב"ה אמר לשמואל (שם, יא) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים.

בעקבות זאת שאל שמואל את שאול (שם, יט) ולמה לא שמעת בקול ה'. ושאל משיבו: שמעתי בקול ה', אבל את הצאן השארתי כדי לזבוח לה'. אז שמואל עונה לשאול (שם, כב) החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' וגו'. דהיינו, שאול המלך רצה להתחכם יותר ולזבוח וזבחים לה', אבל זאת עשה שלא לרצון ה' יתברך, כי לא שמע בקול ה' (והיה קנאי יותר...) ועשה כהבנתו, וה' ניהם שהמליכו למלך.

וכדבר הזה מצינו גם אצל נדב ואביהוא שעשו שלא כרצון ה' יתברך, כמו שכתוב (ויקרא י, א) ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם, ובגינם היה ממש קנאות והתלהבות [ראה באריכות בספרנו "פחד דוד" ויקרא, לפרשת שמיני, ולפרשת אחרי מות], ובשל כך נענשו ומתו.

כן היה הדבר אצל קורח ועדתו. אם היה מתאמץ יותר בתורה ובמצוות ה' יתברך, אז לא היה מגיע לכלל טעות. אבל הוא הגיע לאן שהגיע מכיון ואתפלג קורח, שנחלק את עצמו לצד אחד לא להיות ככולם.

והרי כבר אמרו חז"ל (סנהדרין כז: שבעות לט. שמור"ר כז, ח) כל ישראל ערבים זה בזה,

הפסדתם, כי הייתם יכולים ללמוד תורה ללא עמל.

אבל, לאחר שחטאו בעגל חייבים כבר ללמוד בעמל, כדי להגיע לרצון ה' יתברך וכדי לבוא להשגת התורה, כמו שכתוב (ויקרא כו, א) אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה (תוי"כ שם), אבל קורח שלא עמל כלל ולא התאמץ לעשות את רצון ה' יתברך ירד להיכן שירד.

וכבר מצינו את מעלת ההתאמצות אצל רות המואביה, כמו שכתוב (רות א, יח) ותרא כי מתאמצת היא, וע"י התאמצותה זכתה שחז"ל ידרשו (יבמות טז). מואבי ולא מואבית עמוני ולא עמונית, ועל כולנה זכתה שדוד המלך יצא ממנה (ברכות ז:). מה שאין כן ערפה שלא התאמצה, יצא ממנה גליית אשר חרף מערכות אלוקים חיים (שמואל-א יז, כו-לו), הרי שגדול כח ההתאמצות כרצון ה' יתברך, כי זה העיקר.

קצי"ר האומ"ר:

בביאור טעותו של קורח ושטותו לחלוק על משה רבינו הסבירו המפרשים, כי המרה את רצון ה' יתברך כמה פעמים ברצותו ליכנס לקדש הקדשים, וגם הליש אנשים בטלית תכלת שלא כרצון ה' יתברך שציוה על חוט אחד בלבד, כי הכל בא מקנאות שלא לשמה, ומכך נהיתה מחלוקת שלא לשם שמים כי אם כנגד רצון ה' יתברך.

כמו שמצינו אצל בני ישראל שהעפילו לא כרצון ה' יתברך ונענשו, ואצל שאול שחמל על הצאן של עמלק וה' ניחם שהמליכו למלך, ואצל נדב ואביהו שנענשו על שהקריבו אש זרה מה שלא נצטוו. אף גם קורח, באם היה מתאמץ לעשות רצון ה' יתברך ואז לא היה בא למחלוקת והיה נשאר באחדות ובערבות עם בני ישראל. ואילו עתה לקח מקח רע לעצמו ופגם בברית, ונכשל בגאווה, וע"י גאוותו זו חשד במשה רבינו באשת איש, ולא לקח מוסר ממרים וממרגלים, ונבלע באדמתו כי אשתו לא הצילתו.

ובשל כך משה רבינו הוריד הלוחות להורות לבני ישראל שלאחר חטא העגל יש לעמול ולהתאמץ, וקורח המרה את רצון ה' ולא התאמץ. וכבר מצינו מעלת התאמצות אצל רות, ויצא ממנה דוד המלך, כי יש לעמול ולהתאמץ ולעשות את רצון ה' יתברך.

חטאו של קורח – כבוד עצמי וגאווה

רבינו, ועשה מחלוקת שלא לשם שמים (אבות ה, יז), ובכך הוציא את עצמו מכלל ישראל לחלוק על משה רבינו ועל הכהונה.

ועוד יש לנו להבין. לאחר שראה קורח את כל הניסים והנפלאות במצרים ובמדבר, כיצד עוד העיז לחלוק על משה רבינו. ובכלל, יש לנו לבאר את הקשר שבין פרשת שלח לפרשת קורח. ואף גם יש לבאר את הסמיכות בין פרשת ציצית (שבסוף פרשת שלח) לפרשת קורח ועדתו.

על הפסוק (במדבר טז, א) ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו', יש להקשות. מדוע נאמר ויקח ולא נאמר ויקהל, והרי באמת קורח הקהיל את העדה כנגד משה רבינו ומדוע לא נאמר ויקהל.

ואם בא הכתוב לומר לנו כמו שרש"י פירש בשם חז"ל (סנהדרין קט: קי. תנחומא כאן) שלקח עצמו לצד אחד, ואף לקח מקח רע לעצמו, הרי שאם יהיה כתוב ויקהל ג"כ נדע זאת, שהרי קורח הקהיל את העדה נגד משה

למים, ולמה נמשלה תורה למים (תענית ז), מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו, עכ"ד.

ונראה לעניות דעתי שלכן נאמר לכו למים. דכל אדם צריך לילך בדרכם של המים, לעזוב הגבוה ולילך למקום נמוך, וללמוד תורה רק בענוה.

והנה יש להבין, מדוע נצטוינו כי הציציות ירדו כלפי מטה, ולא יעלו כלפי מעלה. ואפשר לומר, כי הנה כידוע ע"י ראיית ומצות ציצית אדם נזכר בכל המצוות ובלימוד התורה ועל ידי זה מגיע לעשיה, כמו שאמרו חז"ל (מנחות מג:): ראייה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה, כמו שכתוב (במדבר טו, טז) וראיתם אותו וזכרתם וגו'.

ומשום כן הציציות יורדות כלפי מטה, כדי שהראיה תהיה ברוח נמוכה ושפילה, ואם תהיה הראיה בשפלות אז גם העשיה תהיה ברוח נמוכה.

וראים איפוא, כי הציצית מלמדת לאדם לעבוד את ה' יתברך ולקיים את מצוותיו מתוך ענוה, שאם לא כן אדם עלול ליפול בתאוות העולם הזה, וכבר מצינו בגמ' (מנחות מד:) באו ציציותיו וטפחו על פניו, שהצילוהו מהחטא עיי"ש.

ובזה, נוכל להבין בטענתו ובמחלוקתו של קורח ועדתו. קורח טען, באם התורה מתקיימת רק במי שדעתו שפלה ונמוכה, ויש לנהוג בענוה, כיצד אפשר להיות מלך וכהן גדול וגם עניו, והרי מלך צריך לנהוג בכבוד ולא בענוה, כמו שכתוב (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך (כתובות יז. סנהדרין כב.).

ונראה לבאר את הכל בהקדם דברי חז"ל הידועים, שאמרו (סוטה ה. ילקו"ש יתרו) בשעה שרצה ה' ליתן את התורה היו כל ההרים מריבים ביניהם וכל אחד אמר עלי יתן ה' את התורה, ואילו הר סיני השפיל והנמיך עצמו ואמר מה ומי אני שה' יתן עלי את התורה. אלא שדווקא בשל ענוותנותו נתן ה' עליו את התורה. שכן התורה נקנית במידת הענוה (אבות ג, ה, תענית ז), ובלב נשבר וברוח שפלה, ממש הפקר כמדבר (פס"ז תרומה כה, טז), וזהו משה רבינו שהיה עניו ואיתא עליו (אבות א, א) משה קיבל תורה מסיני, ממנו קיבל את הענוה.

ואפשר להוסיף בזה, כי גם התורה עצמה רומזת לזה, שכן כתיב (שמות יט, יז) וייתצבו בתחתית ההר, כי בני ישראל דנו בעצמם ק"ו. ומה הר (סיני) שאין בו נפש רוח ונשמה, אבל בעבור שהשפיל את עצמו זכה להתקדש ולהיות משכן לה' יתברך לכמה ימים, בני ישראל שיש בהם נפש ונשמה, והם הרי משכן לה' בצמיתות, כמו שכתוב (שם, כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, על אחת כמה וכמה שכשהם רוצים לקבל את התורה עליהם להכניע את עצמם ולהשפיל את כבודם יותר מההר. וכי כך התורה תתקיים בהם. וזה מרומז בפסוק וייתצבו בתחתית ההר, שפלים ונמוכים יותר מהר סיני.

וכבר ראיתי בזה שכתב בספר הקדוש **מנחת יהודה וירושלים**, כי התורה אין לה זכות קיום רק אצל עניו ושפל רוח, כמו שהתורה מעידה על משה רבינו ע"ה (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד, ואמרו חז"ל (דא"ז ח) אין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו. וגם אמרו (תנחומא כי תבוא ג) אין התורה מתקיימת בגסי הרוח.

ועל כולנה אמרו (ב"ק יז). תורה נמשלה למים, דכתיב (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו

אוהל מועד המשיכו לגדף, כמו שכתוב (במדבר טז, כז) ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם. ובמקום לבקש סליחה ומחילה ולעשות תשובה המשיכו לגדף ולחלוק על משה רבינו ואהרן הכהן.

רואים מכאן, עד כמה חמורה היא המחלוקת. שאדם הרודף אחר המחלוקת על אף שידוע שכל טענותיו חסרות שחר הרי הוא מצדיק את עצמו וגורם לו ולמשפחתו אסון נורא, וזהו מחלוקת שלא לשם שמים (אבות ה, יז), כי סותר את עצמו וכנ"ל.

ואף רואים שכל הרודף אחר הכבוד והשררה הם בורחים ממנו (תנחומא ויקרא ג).

הוא שכתב רש"י לקח עצמו לצד אחד להיות נחלק על הכהונה, שכן דבריו לא היו אמיתיים כדי שיתקבלו על הדעת, וכי רק בערמה הקהיל את העדה נגד משה ואהרן לחלוק עליהם.

ואולם, חז"ל אומרים (יעוין שהש"ר ז, י) לעתיד לבוא יבנה בית המקדש השלישי ע"י מלך המשיח, וקורח יהיה כהן שם, שכן מחלוקתו היתה כדי שיהיה כהן לה'. משמע שיש במעשיו מעט לשם שמים ומדוע באמת נענש. שכן, בידו היה לעצור את המחלוקת ולא עצר, ולא מנע אסון ממנו ומכל משפחתו, והמשיך להלחם במסירות נפש למען הכהונה. וה' כידוע מדקדק עם בריותיו לשלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, ע"כ לעתיד לבוא ישלם ה' שכרו ויהיה כהן. מה גם שבניו אומרים משה אמת ותורתו אמת (ב"ב עד. במ"ר יח, טז. תי' קורח יא), ע"כ ישולם שכרו, להראות שאכן משה אמת ותורתו אמת, כי משה רבינו הוא העניו האמיתי, ואין לחלוק על צדיק הדור.

וגם אמרו (קידושין לב:) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואיך יכול משה רבינו ליטול גדולה לעצמו. אשר ע"כ סמכה התורה את פרשת ציצית לפרשת קורח, כי זאת טען קורח, שהציצית היא ענוה ואיך אפשר להתנהג בכבוד. ואולם, קורח כשלעצמו סתר את עצמו שכן חפץ להיות כהן גדול במקום אהרן הכהן, ואיך מצד אחד הרי הוא מוכיח את משה ואהרן שהם משתררים ומתגאים על העם, ומצד שני הוא עצמו רוצה להיות כהן ולהשתרר.

ובאמת, התורה דוחה את טענותיו של קורח, שכן התורה מעידה על משה רבינו (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם, שגם היה מלך ונהג בגדולה ואף על פי כן היה בענוה גמורה.

ולכן גם נסמכה פרשת שלח פרשת המרגלים לפרשת קורח, שכן חז"ל אמרו (תנחומא שלח ה) דחטא המרגלים היה במה שלא למדו מוסר ממרים שדברה על משה רבינו והוא שתק, ואף גם קורח לא למד מהמרגלים עד כמה נענשו על שדיברו לשון הרע על הארץ. והיה לו ללמוד ממרים ולא למד, ואמר על משה רבינו (במדבר טז, ג) ומדוע תתנשאו על קהל ה', דהיינו, אינכם ענוים וא"כ אינכם ראויים ללמד תורה לבני ישראל, שכן דברים היוצאים מלב עניו נכנסים ללב.

וקורח ידע הרי שה' דיבר עם משה פנים בפנים, ואולם מתוך גאווה וקנאה שהיתה בו נכשל, והקהיל את העדה נגד משה ואהרן, כמו שכתוב (אבות ד, כא. פדר"א יג) הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. ועד כדי כך, על אף שה' ירד על

קצ"ר האומ"ר:

מדוע כתיב ויקח קורח ולא ויקהל קורח. והרי הקהיל לעשות מחלוקת. וכיצד העיז לדבר על משה. ומהו הקשר בין פרשת שלח וציצית לפרשת קורח.

ואולם, כידוע התורה ניתנה על הר סיני שהשפיל עצמו בענוה, וגם משה רבינו קיבל תורה מסיני - בענוה, בחינת והאיש משה עניו מאוד, וזהו ויתייצבו בתחתית ההר - ענוה. והתורה מתקיימת רק בענוה. וכידוע הציציות שיודרות למטה מסמלות ג"כ על ענוה וקדושה.

הוא שטען קורח, באם צריך רק ענוה איך אפשר להיות מלך וכהן גדול מתוך כבוד והרי הם סותרים. ובאמת קורח סתר עצמו כי רצה בעצמו להיות כהן גדול. והתורה מעידה על משה רבינו שאפילו שהיה מלך היה עניו מאוד, וקורח נענש על שלא למד ממרים שדיברה על משה רבינו - וע"כ גם המרגלים נענשו, והוא הקשר בין ציצית ומרגלים לפרשת קורח, כי קורח הוציא עצמו מהעולם במחלוקת שלא לשם שמים. אבל לעתיד לבא יהיה קורח כהן כי לחם במסירות נפש על הכהונה. ואמר משה אמת ותורתו אמת, להורות שאכן משה רבינו הוא העיקר, ואין לחלוק על צדיק הדור, כי אם להתנהג בעצמו בשפלות ובענוה.

קורח ועדתו - מחלוקת שלא לשם שמים

שמים בכל העולם, כי ראו שאחרי רבים להטות (שמות כג, ב), ואז נצחו את היצר הרע, והקב"ה אמר נצחוני בני (בבא מציעא, שם). דבר זה מוכיח ששמו של הקב"ה מתגדל ומתקדש ומתרום יותר ויותר בעולם.

ואולם קורח היה ההיפך הגמור מכל זה, הוא חקר את טעמה של כל מצוה, קורח אותיות חוקר, ואם לא הצליח להבין את טעמה לגלג על אותה מצוה ודחה אותה, ואמר שהיא לא שייכת אליו. וכבר אמרו חז"ל (מכות כג: תנחומא תצא ב) רמ"ח איברים ושס"ה גידים כנגד תרי"ג מצוות. וקורח שלא הבין טעם ציצית, לגלג עליה, בנושא של טלית שכולה תכלת (תנחומא ריש קורח), והרי ציצית שקולה ככל המצוות (נדרים כה:), והיא מביאה לזכירת כל המצוות ולעשייתם. וכאשר דחה מצות ציצית דחה את כל המצוות, והתגאה בעצמו, ולא גידל שמו של ה' בעולם. והגיע למחלוקת שלא לשם שמים.

ומכאן, שיש לאדם להאמין במצוות ה' ואפילו אם אינו מבין את טעמם, ולא לדחות אותם. אבל קורח טעה בזה שדחה הכל ונתגאה ביותר, ואז נפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא כי הדבר היה בעוכריו, עד שהגיע

חז"ל אומרים (אבות ה, יז. זוה"ק א, לג.) איזוהי מחלוקת שלא לשם שמים, זו מחלוקת קורח ועדתו.

ויש להבין בדבר, כיצד יתכן שקורח ועדתו נחלקו שלא לשם שמים על משה ואהרן, והרי הם היו בעלי רוח הקודש, כמו שנרמזו בתיבת עדת קורח, שהוא אותיות דעת, וא"כ איך מלאם לבם לחלוק שלא לשם שמים.

ובכלל, קורח שהיה מטועני הארון (במ"ד יח, ב. תנחומא קורח ב), כיצד חלק על משה, והרי ידע שה' בחר במשה ובו לא בחר ה'.

ונראה בביאור הדברים. מחלוקת לשם שמים פירושה, שהחולקים אינם מתכוונים כלל לכבודם העצמי, ולא חושבים על עצמם, אלא כל כוונתם היא להגדיל שם שמים בעולם על ידי העמדת הדברים על אמיתותם.

כמו שמצינו במחלוקת שמאי והלל, ובמחלוקת רבי אליעזר ורבנן בתנור של חוליות (ב"מ נט: כלים ה, י) ששם השתמשו בבת קול, ולמרות הבת קול אמר ר' יהושע התורה לא בשמים היא, ואין משגיחין בבת קול (ברכות נב. עירובין ז). ואז אכן התקדש שם

וזה נלמד ממצות ציצית, שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' (במדבר טו, לט), ולא עוד אלא ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, שלא לסמוך על הגיונו העצמי. שהרי אפילו שלמה המלך רצה להתחכם כנגד מצוות ה' (סנהדרין כא:), שלא להרבות נשים, ושלא להרבות סוסים, עד שלבסוף נכשל בהם דווקא, וא"כ אין להתחכם. כי אם לחפץ לעשות כרצון הבורא מבלי לסטות מדבריו וממצוותיו ימין ושמאל.

והדברים מבהילים על הרעיון. כמה לקח טוב ומוסר השכל ניתן ללמוד מפרשה זו, ובפרט דרך חיים לאותם בחורי ישיבה, כאשר הם מפלפלים בדברי הראשונים או האחרונים, עליהם לפלפל בזה לשם שמים כדי להעמיד דברי הראשונים על בוריים. אבל אסור להם לרצות להעמיד את דבריהם שלהם, ועל פי זה להבין את הראשונים או האחרונים, שכן ע"י זה הם מזלזלים בדברי הראשונים והאחרונים.

ויש לכל אדם שלומד תורה חובה עצומה ללמוד בעונה בביטול ובהכנעה, בדבוק חברים, בפלפול תלמידים (אבות ו, ה), ולידע שכל המצוות שכתובות בתורה שייכות לכל אדם, בין עני ובין עשיר וכדו'. ואז, משידע כזאת, לא יזלזל בשום מצוה שהיא, וידע שהכל מאתו יתברך שמו.

והיה באם לא יעשה כן, ורק יסמוך על חכמתו וירצה לדחות אי מה מהתורה והמצוות, אזי הוא פוגם בגופו ובנפשו, שהרי תרי"ג מצוות הינן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים (מכות כג: תנחומא תצא ב), ואם מזלזל במצוה אחת סופו שיזלזל בכל המצוות, כי הכל קשור האחד בשני. ולכן אסור לו להתחכם יותר מדי ויעשה בביטול ובהכנעה את רצון בוראו.

לקנא לאשתו ממשה רח"ל, כי מעשה שטן הצליח להביאו ממש לידי כפירה רח"ל. זהו מה שנאמר ויקח קורח, וי קח. וכן ויקח אותיות וי חק, וי לו, כי לגלג גם על פרשת פרה אדומה (ראה מדרש פליאה פ"ו) שלא נודע לו טעמה כי אם רק למשה, על אף שהיה חוקר גדול.

ובזה טעה. כי גם שלמה המלך שהיה חכם מכל אדם אמר על פרה אדומה (קהלת ז, כג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. שלא נודע לו טעם פרה אדומה (פס"ר יד, ז), על אף שעליו נאמר (מלכים א ה, יא) ויחכם מכל האדם.

ובהגיע קורח לזלזול בכל המצוות, ובמצוות פרה אדומה, נתגאה וטען כלפי משה ואהרן (במדבר טו, ג) כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה', דהיינו, אל תחשוב שאתה יודע טעם פרה אדומה, כי גם אני חוקר גדול ולא הבנתי טעמה, וא"כ מסתמא גם אתה לא מבין, ואתה רק מתגאה לומר שאתה יודע.

וכן נתקיים בקורח (קידושין ע. ד"א א) כל הפוסל במומו פוסל, כי קורח פסל במומו שהוא עצמו רצה להתנשאות ולהיות כהן גדול. וא"כ בוודאי הוא לא חיפש את כבוד ה', ורק כבוד עצמי דרש, ומשום כן הוי מחלוקת שלא לשם שמים, שכן הביאה הרס ומות עליו. וזה נרמז בתיבת מחלוקת שהיא אותיות לקח מות, כי קורח לקח לעצמו מקח רע (במ"ר יח, ב), והביא מות עליו ועל כל העדה שהלכו עמו.

ויש ללמוד מכאן, שעל האדם רק להגדיל את כבוד ה' ולא את כבודו העצמי, ואפילו אם הוא חכם עליו להשתמש בחכמה זו כאמצעי להגדיל כבוד ה' ולא כאמצעי לזלזל במצוות ה' ח"ו.

וטעו אחרים אחריו, וירד לבירא עמיקתא.

לא כן משה שלא נתכוין לכבוד עצמו כלל, ואת הכל ביטל לכבוד ה', משום כן נאמר עליו (במדבר יב, ג) והאיש משה [בחינת איש וכנ"ל, שזוכה ששכינה עמו] עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה.

ואף גם בזמנינו מצינו כזאת, בקהילה כלשהיא, משבא רב אחר לחלוק על רב הקהילה ואומר לו אני גדול ממך, וא"כ אני ראוי להיות כאן רב ולא אתה, הרי שזה מאוס בעיני ה', ואפילו אם כוונתו לשם שמים גם כן לא נכון הדבר, שהרי אם הראשון מכהן כאן כרב, א"כ בוודאי נבחר, ורצוי הוא לפני ה' ומדוע אתה בא לחלוק עליו וליטול משרתו.

משמע כי גם גאווה פנימית וכבוד עצמי יש בזה, ואין זה לשם שמים. ומזה יש לזהר, לעשות הכל לשם שמים מבלי לזלזל בשום אחד מבני ישראל, וכ"ש שלא לזלזל בשום מצוה מהמצוות, כי הכל מאתו יתברך שמו. והבן בזה, ואני שמח ומודה לה' שעלה זה בחלקי.

קצי"ר האומ"ר:

מחלוקת קורח ועדתו היא מחלוקת שלא לשם שמים, מכיון ולשם שמים פירושו להגדיל כבוד ה' מבלי כבוד עצמי, כי הכל לשמו יתברך, אבל קורח שנתגאה ולא גידל שמו של ה', זלזל במצות ציצית המביאה לזכרון ה'. וגם בפרשת פרה אדומה זלזל, מכיון ולא נודע לו טעמה. ומכיון וכך לא עשה את מעשיו לשם שמים וטעה, וטעו אחרים עמו וירדו לבירא עמיקתא. מכיון ופסל במומו ורצה לפסול את משה ואהרן וזהו מחלוקת - לקח מות, כי בעוון המחלוקת נבלע באדמה.

וממצות ציצית אכן יש ללמוד שיש להגדיל את שמו של ה' בלבדו. ומוסר לאותם תלמידי ישיבה המפלפלים בדברי הראשונים שלא לזלזל בהם, כי אם כן אזי מזלזלים בגופם ובנפשם, כי תרי"ג מצוות כנגד רמ"ח ושס"ה, ואם מזלזל במצוה אחת סופו שיזלזל בכל המצוות. ולכן לא יתחכם רק יעשה את רצון בוראו.

ורמז לדבר, איש ואשה שכינה ביניהם - שם י-ה, אבל אם אינו זוכה ורוצה רק לגדל את כבודו שלו הרי הוא עושה מ'ה גאווה, ופוגם בגאווה ה' ואז אש אוכלתו. וזהו ויקח קורח לקח וי. כי פגם בה' ובגאוותו כי נתכוין רק לכבודו העצמי ואזי אינו לשם שמים כלל. וגם אנו לא נזלזל בשום איש ולא רב ברב שני כי נבחר מאת ה'. וכל מעשינו יהיו רק לשם שמים, להגדיל את שמו של הקב"ה בעולם.

ומענין לענין באותו ענין. חז"ל אמרו (סוטה יז.) איש ואשה זכו שכינה ביניהם, ואם לאו אש אוכלתו, כי כידוע באיש אות יו"ד ובאשה אות ה"א וזהו י-ה. אבל אם לאו נשאר רק אש והיא אוכלתו.

ורמז לדבר: איש זה האדם הצריך ללמוד תורה שהיא כאש (תנחומא יתרו יב), מתוך ביטול ענוה והכנעה, ואז האשה, הרומזת לתורה מקשרת אותו עם הקב"ה, כי כל בואו לעולם הוא להגדיל כבוד ה'. ואם אינו זוכה אזי האשה כנגדו, כי מהלכת אחריו בתאוותיו ובמידותיו הרעות.

ואז, כשאדם אינו מחפש את כבוד ה' אלא כבוד עצמו, ואז אין י-ה ונשארת רק הגאווה, שעולה כמנין י-ה, והרי הגאווה שייכת לה', כמו שכתוב (תהילים צג, א) ה' מלך גאות לבש, וא"כ אדם כזה פוגם במלבושו של הקב"ה.

דבר זה נרמז אצל קורח. ויקח קורח - וי לקח, כי קורח לקח לעצמו את הגאווה כמנין י-ה, וגם את כבוד עצמו ויחדיו עולים כמנין וי, ובוזה טעה, כי נתכוין לכבוד עצמו, וטעה,

כח ומעלת פנימיות התורה

ויקרא ג) כל המחזור על הגדולה, ורודף אחר השררה, הגדולה והשררה בורחת ממנו.

זאת היתה טעותו של קורח. הוא היה מטועני הארון (במ"ר יח, ב. תנחומא קורח ב), אבל מטועני הארון מבחוץ. ועל אף שזו גם מעלה גדולה לטעון את הארון, אבל זה עדיין לא משמר את האדם מפני החטא.

שכן את פנימיות התורה שהיתה בתוך הארון לא נשא בליבו, ולכן הגיע לאן שהגיע. כי לא די להיות מנושאי הארון אלא צריך ליטול גם את פנימיות הארון, בחינת ארון נושא את נושאו (סוטה לה: זוה"ק ב, רמב), ואז מובטח לו לאדם שהתורה תגן ותציל אותו מכל חטא.

אבל קורח שראה רק את חיצוניות התורה מבלי לראות את הפנימיות טעה. שאם היה רואה גם את הפנימיות של משה רבינו לא היה מגיע לחלוק עליו. וע"י שראה רק את החיצוניות הגיע לידי קנאה וזו הוציאתו מהעולם, כמאמר התנא (אבות ד, כא. פדר"א יג) הקנאה התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם.

זה שנאמר (במדבר טו, א) ויקח קורח, ואמרו חז"ל (סנהדרין ט:): שלקח מקח רע לעצמו, שהרי מקח טוב היא התורה שנקראת טוב (אבות ו, ג. ברכות ה.) ואין טוב אלא צדיק (יומא לה: זוה"ק ג, קי:), אבל קורח לא נטל את פנימיות התורה יחד עם החיצוניות, ולא נכנע לצדיק - למשה רבינו, וזהו שלקח מקח רע לעצמו, שלקח רק את החיצוניות, ואז הגיע לאן שהגיע, ונענשו כולם עמו.

ואולם, בני קורח, אמנם בתחילת דרכם חשבו שאביהם צודק, ולכן התחברו עמו לחלוק על משה, כי חשבו שהעיקר להיות מנושאי הארון, אבל אח"כ הבינו שלא די

כתיב (במדבר כו, יא) ובני קורח לא מתו, ואמרו חז"ל (סנהדרין קי:). כי בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, ומקום גבוה נתבצר להם בגיהנום. [וראה בזה באור החיים הקדוש על הפסוק הזה מדוע לא נכתב פסוק זה בפרשת קורח, רק כאן בפרשת פנחס עיי"ש].

ועוד אמרו בזה חז"ל כי בני קורח היו מנושאי הארון ולא היו בשעת העבירה עם אביהם. ומכיון שהיו כמו שושנים נלקטו מבין הקוצים (מדרש שוחר טוב מה, א).

והנה, ידועה הקושיא של חז"ל על קורח (במ"ר יח, ז); וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו. מה ראה קורח ליטול מקח רע לעצמו (סנהדרין ט:): ולחלוק על משה. היתכן שתלמיד הלומד אצל רבו יחליט לפתע שהוא התלמיד יהיה הרב, ואילו הרב יהיה לתלמיד...

ונראה בביאור הענין. גם אדם גדול שלומד תורה יכול להגיע לכלל טעות, זאת כשאנו לומד את פנימיות התורה ואינו מתדבק בה. שהרי יכול אדם להתעלות במעלות התורה, אבל אם אינו נכנס לפנימיות התורה, והתורה אינה אצלו כמונח בקופסא, אז הסכנה אורבת לו לאדם ובכל רגע הרי הוא עלול להתדרדר.

ויש לאדם לידע שהתורה מרוממת את האדם (אבות ו, א), אבל זאת באופן כשנכנע לתורה, והיא אצלו בתוך מעיו, בבחינת ותורתך בתוך מעי (תהילים מ, ט). ואם כל כוונתו ללמוד תורה רק מהשפה ולחוץ, כדי להתגדל ע"י התורה, הרי הוא עושה את התורה קרדום לחפור בה (אבות ד, ה. נדרים סב.). דבר זה מהווה סימן שהתורה לא מצויה בפנימיותו, כי רצונו רק להתגדל ולהתגאות, ואז מקויים בו דברי חז"ל (עירובין יג: תנחומא

אבל באמת היה צריך לידע שכל מהות הציצית הוא פנימיות, לזכור את בורא העולם, בבחינת מה שנאמר (במדבר טו, לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', ותכלת דומה לים, וים לרקיע, וזה לאבן ספיר, וזה דומה לכסא הכבוד (חולין פט.), דהיינו, העיקר בציצית הוא הפנימיות.

וכיון שקורח לא ראה זאת, שאל מה ששאל, והגיע לדיוטא התחתונה, ונבלע באדמה, כי לא התעלה במעלות השמימה כמו כח הציצית.

וכיצד יגיע אדם לקנין פנימיות התורה. זאת על ידי עמל בתורה (תוי"כ ריש בחוקות). ואפילו גדול הדור שאינו עמל בתורה יכול להתדרדר ולהגיע לדיוטא התחתונה שבשואל, וזהו מעשהו של קורח.

ובמקום להביט בציציות היורדות למטה, בחינת ענוה הכנעה וביטול, הרי שקורח חפץ בטלית שכולה תכלת בלי ציצית, דהיינו גאווה והתנשאות, חיצוניות בלי פנימיות. ולכן כל מחלוקתו אינה לשם שמים (אבות ה, י) כי דאג לכבוד עצמו ולא לכבוד רבו ולא לכבוד השכינה. מה שאין כן בניו שהתבטלו בפני משה רבינו והיו בחינת ירידה לצורך עליה, הם שהגיעו להכרה בבורא ולא מתו.

און בן פלת, אשתו הצילתו

ואף גם מצינו על און בן פלת שהאשה שלו הצילתו (סנהדרין קט: במ"ר יח, טו), שהוא נרדם באוהל, ואשתו קלעה את שערתיה, כך ששלוחיו של קורח שבאו לקחתו עמהם, שבו כלעומת שבאו ולא יכלו ליטלו עמהם, כדי להתחבר עם קורח לחלוק על משה רבינו.

ויש להבין טובא בדבר. בשלמא גבי בני קורח מצינו שאכן עשו תשובה ולא הלכו אחר אביהם בשעת העבירה, ולכן זכו למח

לשאת את החיצוניות אלא צריך להיות מנושאי הארון לשאת גם את הפנימיות, ושינו את דעתם, ועשו כמשה רבינו ולכן ניצלו, ולא מתו.

וכיצד הגיעו להכרה זו להבין שהעיקר הוא הפנימיות. שכן הוקשה להם, כיצד אפשר לרצות להיות מנהיג ובו בזמן להתלוצץ על שני מנהיגי הדור ועל ה' יתברך. אז הבינו שלא העיקר ואין די בחיצוניות, שכן אז אפשר עדיין להתדרדר, אלא צריך להיות מנושאי פנימיות התורה, ואז האדם גם יכול להיות נושא בעול עם חבירו (אבות ו, ו, כלה ח).

ואז, רגע לפני שהארץ פתחה את פיה המרו את פי אביהם והלכו אחרי הרב, אחרי משה רבינו. וידועים המה דברי המשנה (ב"מ ב, יא) שרבו קודם כי מביאו לחיי העולם הבא, משום כן עזבו את דרך האב והלכו בדרך הרב.

מכאן אנו למדים, עד כמה יש לאדם לברר בכל פעולה האם היא רצויה, והאם הוא עושה אותה בתכלית ובפנימיות, כמו בני קורח שידעו אכן שהעיקר היא הפנימיות. ואף גם רואים שיש לבדוק את הרב ולכבדו לא רק בחיצוניותו אלא גם להכיר את פנימיותו, וע"י זה אפשר להינצל וגם ברגע האחרון.

ולפי זה מובן מה שאמרו חז"ל (ירושלמי סנהדרין י, א. במ"ר יח, ב) שקורח שאל את משה על טלית שכולה תכלת אי חייבת בציצית אי פטורה מציצית. ויש להבין מה התכוין קורח בשאלה זו.

ואולם להנ"ל מובן היטב, כי קורח ראה רק את החיצוניות בלי הפנימיות, וראה את התכלת שבציצית מבחוץ מבלי לראות את הפנימיות על כן שאל כזאת.

שזכו, כי הכניעו את עצמם לבסוף תחת מרותו של משה רבינו. אבל גבי און בן פלת לא מצינו שעשה תשובה.

הבין אכן שטעה, והבין את טעותו של קורח, וידע בבירור שאשתו צודקת ואין ללכת אחר קורח.

ולא עוד, אלא שכידוע בשעה שקם רצה מהר ללכת אל קורח ואז אשתו הניאה אותו מללכת, וגם אמרה לו שקורח ועדתו אינם בין החיים, וא"כ לא מצינו ששב בתשובה, והרי נשאר בדעתו נגד משה, ומדוע זכה להישאר בחיים.

וכבר נאמר (בראשית ב, יח) **אעשה לו עזר כנגדו, זכה עוזרתו לא זכה כנגדו** (יבמות סג), ובזכות זו ניצל, כי הבין שמשה הוא המנהיג, ולכן הצליח גם הוא להינצל בזכות אשתו.

מה שאין כן קורח שכולו היה חיצוניות בלבד. ובגימטריא כבר נרמז זה בשמו ובמעשיו, שכן ויקח קורח, לקח מקח רע לעצמו (עה"ת והכ"י) עולה כמנין חיצוניות ללא פנימיות. רואים מכאן, עד כמה אדם שאינו עוסק בפנימיות עלול להתדרדר.

ונראה בביאור הענין. אשתו של און בן פלת הבינה שהוא טועה כי הוא מביט רק על חיצוניותו של משה רבינו ולא על פנימיותו, וא"כ עלול הוא להתדרדר ומה יהא בסופו, על כן הכניסה אותו לתוך האוהל, ואין אוהל אלא תורה, שנאמר (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באוהל, שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה באוהל (ברכות סג: שבת פג:). ואוהל גם רומז לפנימיות התורה. וכך ע"י שנדבק בפנימיות

זה היה חטאו של קורח, שכולו חיצוניות, קנאה, כבוד ושררה. שכן רק ע"י פנימיות התורה אפשר להשיג את התורה, ולהתדבק אל הצדיק, ולהכנע אליו. ואז אפשר להתקשר אל ה' יתברך, וזוכים לכל טוב סלה.

קצי"ר האומ"ר:

חז"ל אומרים על בני קורח שעשו תשובה ולכן לא מתו. וגם און בן פלת אשתו הצילתו. ומדוע באמת זכו. וכיצד זכה און בן פלת להינצל והרי לא עשה תשובה. ועל קורח ידועה הקושיא מה ראה לשטות זו.

אבל, כל אדם יכול להתדבק בה' רק כשעוסק בפנימיות התורה מתוך ענוה, אבל אם כולו חיצוניות אזי יכול להתדרדר, ואינו מגיע לשום מעלה. כזה היה קורח, הוא היה מנושאי הארון אבל ראה רק את החיצוניות בלי פנימיות, ולכן חלק על משה רבינו ועל ה' וירד לשאול תחתית. וזה מקח רע שנטל לעצמו - נטל רק את החיצוניות.

אבל בניו שברגע האחרון הבינו שאין חיצוניות בלי פנימיות עזבו את אביהם והלכו אחרי משה וניצלו. כמו כן און בן פלת, לאחר שקם לא הלך לעדת קורח, אלא נשאר בתוך האוהל, באהלה של תורה, בפנימיות וכך ניצול בזכות אשתו שהיתה לו לעזר. ולכן קורח שאל על טלית שכולה תכלת, כי ראה רק את החיצוניות, את התכלת, ולא ראה את הפנימיות של הציצית. שע"י ציצית נשמרים מכל רע וזוכרים את ה', ע"כ טעה ונאבד. ובמקום לראות את חוטי הציצית למטה מתוך ענוה, התגאה ונבלע באדמה.

איזוהי דרך ישרה?

יש לאדם לעמול בתורה, וכך ינצח את היצר הרע ויגיע לפנימיות התורה. שאם הוא עוסק רק בחיצוניות, ואפילו שהוא חכם ונבון, עלול הוא להתדרדר ממש ולהגיע לידי עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים כבלעם הרשע. ולכן יעמול בתורה, מתוך ענוה ולא מתוך התנשאות וגאווה, וכך יגיע לכל המעלות הטובות.

כח התורה אפילו כנגד מלאכי השרת

הוצרך משה רבינו להסביר להם זאת. ולא עוד, אלא שמדברי חז"ל (שבת שם) נראה שהם נהנו מדבריו ונתנו לו מתנות, וכי לא ידעו זאת בלעדיו.

ועוד קשה, למה בכלל הוצרך משה רבינו לעלות למרום לקחת את התורה, והרי ה' יתברך היה יכול להורידה על הר סיני ושם ילמד למשה רבינו את התורה, וכי כך משה רבינו לא היה צריך לעלות למרום ולפחד מהמלאכים, וגם לא היה לו ויכוח עם שום מלאך.

ונראה בביאור הענין. התורה היתה חמדה גנוזה לפני ה' יתברך בה השתעשע יום יום (שבת פח: פט.) אלפיים שנה קודם הבריאה, כמו שכתוב (משלי ח, ל) ואהיה שעשועים יום יום וגו', ובעיניו הוקשה הפרידה מן התורה. כמו כן המלאכים ששמעו רזים ורזין דרזין של התורה מפי ה' יתברך בכל יום במרום התקשו מאוד להפרד מהתורה. משום כן הוצרך בדווקא משה רבינו לעלות השמימה כדי להוריד את התורה לישראל. ואז למלאכים לא היתה ברירה, כי כן רצונו של ה' יתברך.

אלא שמשה רבינו בעלותו למרום לא הסתפק במה שקיבל מהקב"ה, באשר חפץ לדעת כל מה שנאמר במרום מפי ה', וכל מה ששמעו המלאכים ולמדו מפי ה' יתברך. בשעה זו איפוא, החל הויכוח בין משה רבינו למלאכים, שכן הם טענו כלפיו, לא די במה

בשעה שהתחילה המגיפה בתוך בני ישראל, לאחר מות קורח ועדתו, ציוה משה רבינו לאהרן אחיו (במדבר יז, יא) קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטורת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם וגו'.

וכתב בזה רש"י בשם חז"ל (שבת פט.) כי את סוד הקטורת לעצור מגיפה קיבל משה רבינו ממלאך המות בעלותו למרום לקחת את התורה, כמו שכתוב (תהילים סח, יט) עלית למרום שבית שבי.

ובספר שיחות מוסר להגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שאל באמת על כך, משום מה גילה מלאך המות למשה רבינו את סוד הקטורת לעצור מיתה ומגיפה, והרי עצם דבר זה נוגד את שליחותו ומהותו של מלאך המות להמית את הבריות. עכ"ד.

ולעניות דעתי, יש להבין עוד מספר נקודות בענין עליית משה רבינו למרום. מדוע בכלל פחד משה רבינו מהמלאכים בשעה שעלה לקחת את התורה, והרי ה' יתברך ביקשו שיעלה. וכיצד המלאכים בכלל רצו לשורפו בהבל פיהם (שבת פח:), והרי ידעו שבשליחות ה' הוא לוקח את התורה לבני ישראל.

ועוד קשה, וכי המלאכים לא ידעו שאין בהם יצר הרע, והם לא השתעבדו למצרים, והתורה לא שייכת להם (שם, פט.), ולמה

דאורייתא. משום כן, גם מלאך המות התבלבל כל כך מכח תשובתו של משה רבינו ומיד מסר לו את סוד הקטורת לכפר על המגיפה.

רואים מכאן, שמשה רבינו שבה אותם ע"י אמרי פיו, ומסר נפשו על התורה, בבחינת אמרם ז"ל (וזה"ק א, קכד: ג, רסז): כל המוסר נפשו בהאי פסוקא נוחל ארבע מאות עולמות לעולם הבא, ומשום כן הוצרך לעלות למרום, להכניס עצמו בסכנה, ואז עזר לו ה' יתברך.

ואם אדם מוסר נפשו על דברי תורה ה' יתברך גם מכניע את אויביו מפניו, ולא עוד אלא שהם מסייעים ועוזרים לו, כמו שראינו שהמלאכים עזרו למשה רבינו, ואפילו מלאך המות גילה לו סוד הקטורת, שכן הבין שאם לא כן הוא עצמו יפסיד, כי כולם ימותו והוא ישאר ללא עבודה כלל.

וכבר רמז משה רבינו לזה בשעה שבירך את בני ישראל לפני מותו ואמר לבני לוי (דברים לג, י) ישימו קטורה באפק, שכן כוונתו היתה לקטורת ששמו בשעת אפו של ה', בשעת המגיפה (תרגום יונתן בן עוזיאל, וירושלמי).

ואחר כך אמר ברך ה' חילו, כי תורה מתשת כוחו של אדם (סנהדרין כו:), ולכן אמר ברך ה' חילו שיהיה להם כח בתורה, [ועיי"ש בכלי יקר ודפח"ח], כי כח התורה, קטורת, עומד אפילו כנגד מלאכי השרת. ועל דרך הגימטריא אפשר לומר כי תיבת קטורת עולה כמכוון כמנין ה' עוז לעמו יתן. כי התורה ניתנה לעם ישראל.

ועוד אפשר לומר בזה, כי אדם שמוסר נפשו על דברי תורה, אז גם המלאכים נכנעים אליו, וגם מלאך המות, כדי להחיות את נפשו, כמו שכתוב (ויקרא יח, ה) וחי בהם, ודרשין (יומא פה:) ולא שימות בהם. שהרי,

שאתה בא לקחת את התורה מהשמים, אלא גם מה שאנו למדנו ושמענו ג"כ אתה רוצה לדעת. אשר ע"כ רגזו עליו ומשה רבינו ע"ה פחד מהם ביותר. אז אמר ה' למשה רבינו אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה, דהיינו השב להם שאת הכל צריכים בני ישראל לידע ולהבין.

ואז אכן, משה רבינו אמר למלאכים: כלום למצרים ירדתם, כלום יש בכם יצר הרע, כלום יש בכם גניבה וגזילה. פירוש, כשבני ישראל ישאלו שאלות וירצו להבין הכל כיצד להתמודד מול היצר הרע, אם לא יהיו בידם תשובות, כיצד יוכלו להתגבר על היצר הרע שהורידם במצרים למ"ט שערי טומאה (וזה"ח יתרו לט). והרי אתם המלאכים יודעים הרבה סודות והרבה תשובות, ואם לא תלמדו אותי כיצד בני ישראל יוכלו לעבוד את ה' יתברך בלי תשובה על כל שאלה, כיצד בני ישראל יתגברו על איסורי גניבה וגזילה ועל עבירות שבידם. אבל, אם תענו לי תשובות ותגלו לי מסודות התורה, אז לפחות בני ישראל ידעו מרזין ומפנימיות התורה, וע"י האור שבתורה יחזרו למוטב ויתגברו בנקל על היצר הרע.

הוא שהסביר משה רבינו למלאכים, כי גוף ללא תורה יכול להשרף ע"י מלאך, דאם לא כן קשה לעמוד נגד היצר הרע, ואף החוקים שבתורה יש בהם רזים עצומים, ואם רוצים להתגבר על היצר הרע, יש לידע את הרזים האלו הקשורים עם החוקים שאתם המלאכים יודעים, וא"כ עלי לדעת אותם ולהבינם.

וכששמעו המלאכים כן הבינו שיש בידם דברים שלא שייכים להם, שכן ראו כי ללא עזרת ה' יתברך היו שורפים את משה בהבל פיהם, וראו שלפניהם עומד בשר ודם הנצרך להתמודד נגד היצר הרע, א"כ החליטו שיש באמת ליתן לו מה שחסר לו ולגלות לו רזין

אם אדם מוסר נפשו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה בשמו (ב"ק סא.), כיון שיש לחיות על דברי תורה, וכך יוכלו גם לעצור מגיפה מעל ראשי עם קדוש. ובגימטריא אפשר לומר כי תיבות ישימו קטורה עולה כמנין ובחרת בחיים, והבן.

קצי"ר האומ"ר:

בשעת המגיפה על בני ישראל שם אהרן הכהן את הקטורת, סוד שהתגלה למשה רבינו ע"י מלאך המות בעלותו למרום לקחת את התורה. וכיצד המלאך גילה דבר כזה הנוגד את שליחותו. ומדוע משה רבינו פחד מהמלאכים כלל, והמלאכים רצו לשורפו והרי ידעו שהתורה לא שייכת להם. ולמה ענה משה רבינו תשובה למלאכים - דברים שידעו אותם גם בלעדיו. ובכלל למה עלה משה רבינו למרום, והרי ה' היה יכול להוריד התורה למשה רבינו להר סיני.

ואולם, ה' יתברך השתעשע בתורה וגם המלאכים שמעו רזין דאורייתא מה' והיה קשה להם הפרידה מהתורה, ע"כ משה רבינו הוצרך לעלות למרום לקחתה, ושם רצה לדעת הכל מה ששמעו המלאכים. אבל הם כעסו עליו שלא די שנוטל התורה - גם רוצה לידע כל הרזין. משום כן השיב להם שבני ישראל צריכים לידע הכל כי ע"י כח התורה יוכלו להתגבר על היצר הרע ולנצחו וע"י ידיעת התשובות ינצחו ליצר הרע, ע"כ המלאכים הסכימו וגילו לו הכל, וגם מלאך המות גילה לו סוד הקטורת כי זה שייך לבני ישראל. כל זאת משום שמשה רבינו מסר נפשו על התורה, ואז ה' עזר לו ואפילו נגד המלאכים, ואף הם עזרו לו, כדי להחיות את נפשו בבחינת וחי בהם, כי בכח התורה אפשר לנצח אפילו מלאכים לכפר על בני ישראל.

איזוהי דרך ישרה?

כל המוסר נפשו על דברי תורה לעסוק בתורה, הקב"ה מפיל את אויביו מפניו, וגם האויבים מסייעים ועוזרים לו. ויכול הוא לנצח בניקל את היצר הרע, ולא עוד אלא שע"י כח התורה הרי הוא גדול יותר ממלאכי השרת, וגם יכול לכפר על בני ישראל שלא יהיה בהם נגף וקצף. ורק בכח התורה, כמו שכתוב וחי בהם, בעולם הזה ובעולם הבא.

אכילת פירות מעושרין מתוך התעלות

חז"ל אמרו (שבת קיב:) אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם. ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים. ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים עד כאן. ומהו ייחודו של חמורו של רבי פנחס בן יאיר, מספרים חז"ל (חולין י:.) שלא אכל שאינו מעושר, ולא דמאי, גם בעת שנגנב מבית בעליו עיי"ש. וראה בש"ס (תענית כד.) על חמורו דרבי חנינא בן דוסא.

ודבר זה פלא הוא, איזה מוסר יכול אדם ללמוד מחמורו של רבי פנחס בן יאיר, חמור ללא דעת, אינו יהודי, ולא קיבל את התורה,

כתיב (במדבר יח, כא-כד) ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה וגו'. כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה וגו'. מכאן אנו למדים מצות מעשר ראשון, שיש לכל ישראל יתנו ללוי.

מפשטות הדברים יכולים ללמוד, כי כל יהודי יכול לאכול את פירותיו רק לאחר שהן מעושרין. אבל כידוע, כבר מצינו בחז"ל, כי לא רק אנשים, אלא גם בהמות היו יכולות להתקדש עד כדי שלא יכלו לאכול פירות שלא הורמו מהן תרומות ומעשרות.

שאינו מצווה על קידוש ה', ואף יכול לאכול שאינו מעושר, ועם כל זאת לא אכל תבן שאינו מעושר ואפילו בהיותו ברשות הגנבים.

אלא ודאי, דעת היתה בחמור זה, שלא לאכול שאינו מעושר, ואולי גם התבן גנוב כשם שהוא נגנב. באשר הכיר את בוראו בהיותו אצל רבי פנחס בן יאיר, עד שהתעלה על גבול הבהמיות שלו עד כדי מסירות נפש. שכן כשהתבן היה מעושר הרגיש בקדושתו, וכאן שאינו מעושר לא הרגיש, בבחינת ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו (ישעיה א, ג), באשר התעלה יותר מאוד ם על אף שאין לו דעת ונשמה, לקיים את המצוות מבפנים ומבחוץ.

אם כן, מחמור שכזה יש לכל אדם ליקח מוסר, איזו תביעה תהיה לנו ביחס לחמור זה ואיזו בושה תכסה את פנינו. שכן תמיד צריכים אנו לשאול האם האוכל כשר ומעושר, האם אינו גנוב, והאם אנו עושים די

בשביל מסירות נפש לה' יתברך. אבל אם איננו נוהגים כן, אזי לצערינו איננו מגיעים למעלת חמורו של רבי פנחס בן יאיר כמו שאמרו חז"ל ולא כחמורו וכו'.

ובביאור דבריו של רב זירא אם ראשונים כמלאכים וכו' יש לבאר, אצל מלאך אין צריך לשתי אמירות כדי לקיים את השליחות, שכן מספיקה רק אמירה אחת, כמו כן הראשונים כמלאכים היו, בחינת צדיקים כמלאכים (ראה נדרים כ: ובר"ן ד"ה דמצייני), שקיימו את ציווי ה' כבר בפעם הראשונה בפה ובלב שווין.

ואם הם כמלאכים אנו כבני אדם שצריכים לשתי אמירות לעבוד את ה' בפה ובלב, כמו שכתוב (ויקרא כא, א) אמור וגו' ואמרת. ואם הם, הראשונים למרות מעלתם כאנשים הם, אנו ודאי כחמורים.

ומשום כן יש לאדם ללמוד הרבה מוסר, כדי שעל ידי זה יבוא לכל הפחות להתעלות מעט בעבודת ה' יתברך.

פרה אדומה – החוקה וטעמיה

כתיב (במדבר יט, ב) זאת חקת התורה וגו', וכתב רש"י וז"ל: לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה. לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה. עכ"ד.

וראה בזהר הקדוש (ג, קעט:) דהקשה, מדוע אצלנו כתיב 'זאת חקת התורה' ואילו בהמשך נאמר (במדבר יט, יד) וזאת התורה. ועיי"ש מה שביאר.

וחשבתי להסביר, הנה המצוות מחולקות לכמה קבוצות. ישנן מצוות שהשכל האנושי יכול להשיג טעמים, אם מחמת מוסכמות חברתיות כגון שאסור לרצוח ואסור לגנוב וכו', ואם מחמת הנוחיות והדאגה לבריאותו וצרכיו האישיים של האדם. כגון לא לאכול כל דבר, ולנוח בשבת וכו'. אבל לעומתם ישנן מצוות שאין השכל יכול להשיג ולהבין טעמים, ורבות הן התמיהות המתעוררות ממצוות אלו. כגון מצות פרה אדומה, דקשה מה בין אפר הפרה לכל אפר שבעולם דדוקא הוא מטהר. וכמו כן מה הענין באדומה ושלא עלה עליה עול בדוקא וכו', וטעמים נסתר מכל אדם.

ואפילו שלמה המלך ע"ה שהיה החכם מכל אדם והשיג את הכל, אך כשביקש להבין את טעם פרה אדומה (יומא יד, נדה ט.) אמר (קהלת ז, כג): והיא רחוקה ממני. ורק הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל יכולה לקבל

ולהבין כפי גודל שורשה ודיקותה במקורה, אך לא השכל.

והנה, בלעם היה מלמד לאומות העולם את מצוות התורה וטעמיהן, והם אכן התחילו להשתוקק גם כן לקיים את המצוות. אך כיון שהגיעו למצות פרה אדומה, ולא הבינו את טעמה, מיד נעצרו והחלו לזלזל בה, וממנה גם נמשכו לכפור בכל התורה כולה. שכן לדעתם יש להאמין אך ורק בדברים שהשכל יכול להשיג, ומאחר ובתורה ישנם דברים שאין הדעת מבינה, לפיכך אין להאמין בתורה. וזהו "זאת חקת התורה", רק אם מאמינים אף במה שאין השכל מבין, אזי נחשב שמאמינים בתורה. ואת המושג של גזירה היא מלפני וכו' שכלם לא יכל להשיג.

וידוע הדבר שהשכינה קרויה זאת (זוה"ק א, צג: רי: רמח.), וכבר אמרו רבותינו ז"ל (תיקו"ז יח, לה.) שבכל מקום שישראל מקיימים את המצוות לשמה, אזי השכינה עומדת להם בעת דוחקם. כלומר שהשכינה שכיחה ביותר דוקא במצוות שאין אדם מבין טעמים, אלא עושה אותם במסירות נפש וממית עצמו עליהם לשמה.

וזהו אומרו זאת חקת התורה, דהשכינה שרויה במצוות שהם חוקה. ואף בדרך הרמז אפשר לומר, דהנה ראשי תיבות של זאת חקת התורה עולה בגימטריא (עם הכולל) שם אהי"ה בבחינת מצאו מציאה, שמציאות

מושכים חוזק. ועוד אמרו (שם ג, רסה): ששרים אלו הם כעבדים הנזונים משירים. ולשרים אלו יש חרון אף על מצות פרה אדומה שמתהרת את הטמאים, ועל ידי כך מונעת מהם את האחיזה בעולם. שכן כל אחיזתם בטומאה, ובאם כל הטמאים יטהרו, אזי לא ייותר להם מה לעשות בעולם.

ולעומת זאת, הרי שבמקום חרון האף שהיה להקב"ה על בני ישראל בשעה שעשו את העגל, נתן להם מצוה זו של פרה אדומה, בבחינת מה שאמרו (במ"ר יט, ד. ת' חקת ח) משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך, אמר המלך, תבוא אמו ותקנח את צואת בנה, כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

אמנם באמת יש להקשות מדוע ציוה ה' על שריפת הפרה אמו של העגל, והרי הקב"ה מודד מידה כנגד מידה (שבת קה: נדרים לב), ובאם הם חטאו בעגל לכאורה הם צריכים לכפר בעגל עצמו, ומדוע שאמו תשרף.

אלא יש לומר, דהטעם שהקב"ה ציוה שהתהרה תבוא בדוקא על ידי האם, כדי להטעות את אומות העולם, ולהראות להם שהקב"ה מחל לבניו על חטא העגל, עד כדי כך שסירב שישרפו אותו.

ועוד טעם שלא רצה שישרפו אותו, כדי שלא יזכרו במעשה שעשו ויבואו לידי יאוש בעבודת ה' ח"ו. אמנם לכשהם נטמאים, הרי שטומאה זו באה כפגם מחטא העגל שכן כידוע (זוה"ק א, סג: נב) במתן תורה נסתלקה הזוהמא והיצר הרע מבני ישראל, ובעקבות חטא העגל הם שבו אליהם, אבל אף על פי כן להבדיל האמא שהיא השכינה (זוה"ק ג, רצו. ת"ז ת' כא, מה). דואגת לקנח את צואת בניה שהן עוונות בני ישראל וכך לא יבואו לידי יאוש.

הקב"ה שכיחה יותר לעזור לאדם בפרט במצוות שאין השכל מבין אותם, ובכל זאת עושה אותם.

זהו שנאמר זאת חקת התורה, אף שאין הדעת יכולה להשיג טעמי מצוות אלו, אך בכל זאת הנשמה יכולה להבין את טעמם. מכיון שדוקא במצוות שאין להם טעם, נמצאת מציאותו יתברך בתוכם, עד שאם היה להם טעם יתכן והיה זה למעלה מהשגתינו, ואף היה יכול להזיק לנו.

ואם כן בודאי שרק לטובתו של האדם, לא נתן הבורא יתברך את טעמן של כמה מהמצוות. שכן אין האדם יכול לקבל את האור אין סוף הנמצא במצוה, וזה עלול להזיקו. ואילו התורה והמצוות נתנו לאדם כדי שיוכל לחיות בהם, כמו שנאמר (ויקרא יח, ה) וחי בהם, ופירשו חז"ל (יומא פה:) ולא שימות בהם, ומשום כן לא ניתן טעמם.

פרה אדומה; חרון אף לגויים

והנה, זה לעומת זה עשה האלוקים (קהלת ג, יד), ולכן בחרו אומות העולם להתווכח בדוקא על מצות פרה אדומה, ולא על שאר המצוות שאין להם טעם, זאת מחמת שהקליפה שמרגישה בגודל קדושתה של מצוה זו, בחרה דוקא לזלזל בה.

וכבר אמרו חז"ל (זוה"ק ג, קפט. קצה). שהסטרא אחרא הולכת אחרי הקדושה כקוף אחר בני האדם. וככל שהדבר יותר קדוש כך ישנם יותר הפרעות, והקליפה יותר גדולה, בבחינת מה שאמרו ז"ל (סוכה נב) כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. אך על האדם לגבור עליו ולגדול עוד יותר.

ואכן ראשי תיבות של פרה אדומה הם אף מלשון חרון אף. שכן ידוע הוא (זוה"ק ב, יז). שלכל אומה יש שר למעלה שממנו הם

באיסור הרהור אחר ה' יתברך

ולפי זה יבואר ענין נוסף. הנה בחג הפסח אנו מקריבים שה, כמו שנאמר (שמות יב, ג) ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. מצוה זו נצטוו מפני שמצרים עבדו לשה ואף בני ישראל כשהיו במצרים עבדו לשה. משום כן נצטוו לשחוט את השה, כדי לשרש עבודה זרה זו מקרבם, ולמרות שעל ידי הקרבה זו הם נזכרים במעשיהם הרעים, אך אין דבר זה שובר את רוחם, שכן היה זה טרם מתן תורה. ולהיפך שמחים הם, שנשתנו והפכו את הרע לטוב, ומעבירות שעשו נגרם להם מצוות בבחינת זדויות נעשות לו כזכויות.

מה שאין כן במעשה העגל, שם רצה הקב"ה שלא נזכור מהעגל בכל עת, משום שזה ממש מייאש, להיזכר כיצד מיד לאחר שהם נכחו במעמד הר סיני, וקבלו את התורה, הגיעו לכלל טעות זו של עבודה זרה בעגל. ומאחר והיאוש מדה מגונה היא עד מאוד, לפיכך לא ציוונו הבורא לשחוט את העגל עצמו, למרות שלכאורה היה מן הראוי לשרוף אותו. שכן במידה בה הם פגמו, בה היו צריכים לתקן וכו"ל.

ועוד טובה צמחה לבני ישראל מזה שהם שוחטים את האם. שכן אז יש לאומות העולם במה ללגלג עליהם (בבחינת חרון אף). ומזה למדים ישראל ומתחזקים ביתר שאת באמיתות התורה. משום שאם לא היתה התורה קדושה מתוקה ואמיתית, אזי ודאי שהאומות לא היו מלגלים עליה, ובפרט על מצוה זו ובאם הם כה מוטרדים ממצוה זו, סימן הדבר שדבר זה חורה להם (חרון אף). מדוע הם לא קיבלו את התורה. כך הם רואים שבדאי מצוה זו רחוקה היא מהשגת השכל מרוב קדושתה.

מעלה נוספת יש לישראל ממצוה זו בדוקא. שכן עצם זה שהם לא מהרהרים

אחריה נחשב להם למצוה, שכן אסור להרהר אחר השכינה (סנהדרין קי.). וזהו אומרו (במדבר יט, יד) וזאת התורה.

ובביאור הדבר. הנה בשעה שמגביהים את הספר תורה, הרי שתוקף את האדם יראה ופחד, ומביט עליו בכבוד ויראה ומראה באצבעו על התורה ואומר: וזאת התורה... (ש"ע או"ח קלד, ב). יראה זו נוצרת על ידי התגברות והשפעת הנשמה על הגוף, בחינת וזאת, וא"ו החיבור שמחבר את הנשמה עם הגוף יחדיו בהתלהבות עד שאינם מבחינים בין מה שהדעת משיגה לדברים שאין השכל משיג, (והם ממש כאנוסים). וכמו דאיתא (זוה"ק ב, מב. ת"ז ת' יג, כג): שהוא"ו היא הגוף. והיא משמשת לאדם לגופו ולנשמתו ו"ו הדומה לגוף וראש מקום משכנה של הנשמה.

וכן כתב בעל **הלבוש** (בקונטרס הא ב) וזה לשונו: וסוד תמונתה (של האות וא"ו) ידוע בכמה מקומות שרומזת לקו אמצעי המקבל מכתר עליון, הנרמז בעוקצה למעלה, ומשפעת לתחתונה בצינור ושביל דק ונעלם הנרמז בחדות שלמטה. והמבין יבין.

אכן מרוב יראה ופחד מתרגש האדם ומצהיר שהוא מקבל על עצמו את כל מה שנאמר בתורה. הן את מה שהוא מבין והשכל מקבל, וגם את מה שאין הדעת יכולה להשיג, ורק הנשמה בלבד מבינה, חפץ הוא לקיים. אבל כעבור זמן מתקרר הוא מאותה התלהבות, וכאשר הוא יושב ועוסק בתורה, ומגיע למצוה זו או לאחת מהמצוות שאין בהם טעם, עלול הוא להרהר אחריה, ולבוא ח"ו לידי ספיקות, שכן עתה אין הוא מתרגש כמקודם. משום כן מזהירה התורה 'זאת חקת התורה' ואין לך רשות להרהר אחריה כדלעיל, שצריך להזהר לא לבוא לידי ספיקות והרהור.

הרהור מביא לשאלות וספיקות באמונה

ומזה הטעם נאמר זאת חקת התורה, ולא נאמר זאת חקת הפרה כפי שהקשה בעל **נועם אלימלך** זצ"ל או זאת חקת הטומאה, כפי שהקשו בהרבה ספרים. מכיון שעל ידי מצוה זו שאין טעמה ידוע לשום בר אנוש, עלול האדם לבוא ח"ו לידי ספיקות ושאלות.

משום כך בא הכתוב להזהיר שהמהרהר בה, פוגם בכל התורה. שכן מצוות ה' אין צריכות לטעם ולהסבר, והם מתוקים מדבש כמו שכתוב (תהילים יט, ט-יא) פקודי ה' ישרים... הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים. והעמל בהם מוצא את מבוקשו אף אם אינו יורד לעומק טעמם.

הרי שבמצוה זו טמונים כל סודות התורה וסוד טהרתם, קיומם והצלחתם של בני ישראל כנגד לגלוג הגויים. ובעזרתה מתעלה האדם מעלה מעלה, ובפרט כשאינו מהרהר אחריה.

ומזה הטעם כתוב 'זאת חקת התורה' על מצוה מסויימת זו בדווקא. שכמו שלמצוה זו אף שאין בה טעם היא נקראת תורה, כמו כן אף המצוות שיש להם טעם גם אין לקיימם מחמת ההגיון והשכל האנושי הטמון בהם, אלא יש לראותם כחוק ממש, בתור ציווי ורצונו של בורא העולם.

הוא הדין גם גבי נדה שצריכה לספור שבעה נקיים ולטבול במקוה בכדי להטהר לבעלה. כמו שכתוב (ויקרא טו, כח) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. שכן, גם במצוה זו קשה לרדת לעומקן של דברים. מדוע צריכה היא לטבול דוקא במי גשמים וכו'.

אמנם ניתן להסביר שכאשר הנדה טובלת, הרי היא מנתקת את עצמה מכח

החיות הגשמי. שכן אדם אינו יכול לחיות ולהתקיים מבלי לנשום, וכך כאשר היא יוצאת מן המים, הרי היא כבריה חדשה וטהורה. וזאת היא עושה כהכנה לקבלת הולד, שאף הוא מוקף במים בתוך מעי אמו ונולד בריה חדשה.

אך למרות זאת עדיין נותרו תמיהות רבות, ורב הנסתר על הנגלה. וההסבר היחידי הוא חוקה חקקתי, גזירה גזרתי ואין לכם רשות להרהר אחריה.

אשר על כן מצויות מצוות כאלה שאין להם טעם, זאת בדווקא כדי לחזק בליבו של האדם את האמונה בבורא עולם מבלי להרהר. ואכן, אדם שמקיים את המצוות כציווי ואף אם יש בהם טעם, הרי שלעולם לא יבוא להרהר על מצוות שאין להם טעם.

ואולם, אדם שיש לו שאלות והוא מסתפק ח"ו במצוות שאין להם טעם, הרי זה סימן שאף במצוות שיש להם טעם, יש לו חסרונות וספיקות, ומקיימם רק מכיון שהשכל מקבלם ולא משום ציווי הקב"ה. ודו"ק כי טוב הוא.

ועוד נראה לבאר בכוונת הכתוב זאת חקת התורה, שיש לחנך את הילדים מקטנותם ולהרגילם במצוות, ואז אין הם שואלים על טעמי המצוות אלא מיד הם נענים לדרישותינו מהם, בין אם אלו מהדברים שיש להם הסבר ובין אם לאו. אבל אם נתחיל לחנכם בשעה שהם כבר גדולים, אזי עלולים הם לשאול שאלות, ולחפזן לרדת לעומקן של טעמי והסברי המצוות. ואם הם לא יבינו את התשובות אזי יכולים הם לקלקל אף במצוות שיש להם הסבר. וזהו אומרו זאת חקת התורה ללמד את הקטנים שהתורה היא חוק.

קצי"ר האומ"ר:

מצות פרה אדומה חוקה היא, ואין לה טעם. אך טעמים רבים נאמרו על הסיבה שבגינה לא גילה הבורא יתברך את טעמה. וכמו כן עמדו רבים מהמפרשים על דיוק הלשון "זאת חקת התורה" ולא כתיב, חקת הפרה - הטומאה.

ונראה דכאשר מקיימים ישראל מצוות אלו שאין להם טעם הרי שבזכותם הקב"ה מגין על ישראל וכידוע ש"זאת" רומז לשכינה והיא שכיחה ביותר בחקת התורה - במצוות שאין טעמים ידוע ומקיימים אותן לשמה. ועוד, דאם היינו מבינים טעמים של מצוות עמוקות אלו. היה הדבר יכול להזיק לנו שכן השכינה שרויה בהם. ואין האדם הגשמי יכול ומסוגל לקבל את האור אין סוף הנמצא במצוה. וכבר נאמר "וחי בהם" - ולא שימות בהם. ולפיכך גילה. הבורא טעמן רק להנשמה. וזהו וזאת בוא"ו שהנשמה משפיעה לגוף ודו"ק.

עוד יש לומר דעצם זה שאין אנו מהרהרים אחריה. זה לבד נותן מצוה וחיוזוק לעם ישראל. ומעודדים לקיים את המצוות שיש להם טעם, לא מחמת טעמים המובן אלא כצווי הבורא יתברך. וחלילה לו לאדם לקיים המצוות בגלל שהוא מבין טעמים. שכן אז לא רק שהוא פוגם במצוות שאין להם טעם. אלא אפילו המצוות שטעמן ידוע גם פגומות אצלו ובודאי שיש לו גם עליהן שאלות. ומכאן למדים אנו שיש לחנך ולהרגיל את הילדים בקטנותם, לקיים המצוות. אז הם עושים זאת מבלי לשאול שאלות, ולבקש להבין. מה שאין כן אם נתחיל לחנכם כשהם כבר גדולים. אזי הם עלולים להקשות ולרצות לירד לעומק טעמי המצוות, ורב החשש באם הם לא יבינו עד הסוף. שכן הם עלולים לקלקל אף במצוות שיש להם טעם.

סיבה נוספת יש באי גילוי סודה וטעמה של מצות פרה אדומה. שכן אף הגויים השתוקקו לקיים את המצוות, בשעה שבלעם הרשע למדם טעמי המצוות. ורק כאשר לא ידע לפרט להם את רזי מצוה זו הם נסוגו אחור. והתחילו בגללה לזלזל בכל מצוות התורה. ובאמת מצוה זו בדוקא, היא שמפריעה לסטרא אחרא. זאת מחמת קדושתה הרבה. ואף לשרי אומות העולם למעלה יש חרון אף על מצוה זו.

לעומת זאת הרי שהקב"ה הסיר את חרון אפו מעוון העגל בגלל מצוה זו של פרה אדומה בבחינת תבא אמו ותכפר על עוון בנה. אמנם יש להבין מדוע באמת הפרה מכפרת על עוון העגל ולא העגל בעצמו. אך יש לומר שזה בכדי שישראל לא יבואו ח"ו לידי יאוש, שהיא מידה מגונה, בהזכרם בחטא העגל. אמנם גם קרבן פסח מכפר על חטאם של ישראל שעבדו במצרים לשה. אך זה אינו מיאש שכן חטא זה היה קודם מתן תורה. כשהיו תחת סבלות מצרים מה שאין כן חטא העגל שהיה ישר אחרי מתן תורה.

ועוד יש לומר שזה בא להטעות את אומות העולם שסיברו שהקב"ה מחל לבניו על חטא העגל עד שאינו מסכים שישפרו אותו. וכמו כן שעל ידי זה יש לגויים במה ללגלג על עם ישראל. ודבר זה מחזק את אמונתם של ישראל שבאם זה כה מפריע להם, סימן שקדושה רבה טמונה במצוה זו.

מאורעות ישראל במדבר – מוסר השכל לדורות

פרשת חוקת מרובה במאורעות שאירעו לבני ישראל במדבר, ואף שאולי אין ביניהם קשר, אבל כולם כאחד מסמלים ומלמדים אותנו דרך לדורות איך לשפר את מידותינו, וכיצד נתעלה בעבודת ה' יתברך שמו. ואבאר מעט כפי שמצאתי בהם דברי חפץ.

מצינו את החטא הידוע של מי מריבה, אשר בגללו משה ואהרן לא נכנסו לארץ ישראל. ומה היה חטאם. הרמב"ם סובר (סוף פ"ד משמונה פרקים) שכל חטאו של משה היה שאמר לבני ישראל שמעו נא המרים (במדבר כ, י), דהיינו, שדיבר בגנותם של בני ישראל.

ואילו הרמב"ן (שם, כ, ח) חולק עליו ואומר: והקרב מן הדברים שנאמרו בזה היא שיטת הרבינו חננאל, שמשה אמר לבני ישראל המן הסלע הזה נוציא לכם מים (שם, כ, י) ולא אמר יוציא ה' לכם מים, שהכל מאתו יתברך והם לא עושים מאומה, ודבר זה גרם להם להכות את הסלע ולא לדבר אליו כמו שצוה ה' אותם (שם, כ, ח) ודברתם וגו'.

ואם נחפוץ להבין את מחלוקתם ואת דברי קדשם נעין בספר הקדוש **קדושת לוי** שמפרש בזה דיש בצדיקים ב' בחינות וכו' עיי"ש ואין כאן מקום להאריך.

אבל לעניות דעתי, אפשר לומר דאין כאן מחלוקת, דכיון שכעסו על בני ישראל ודברו בגנותם הגיעו לידי כך לתלות את הגדולה בעצמם ולא בה' יתברך, ואחר כך הגיעו לידי הכאה על הסלע שלא כצויו ה' יתברך לדבר אליו. וא"כ כל הגורם לתלות הגדולה בעצמם ולהכאת הסלע היה מה שכעסו מקודם על בני ישראל.

ואף שמשו רבינו, גם בשעה שכעסו אמר בלשון נא, שמעו נא המרים וגו', בלשון בקשה, הרי שכעסו לא היה כה גדול, אפילו הכי הקב"ה דקדק עמו, שהרי מדקדק עם חסידיו כחוט השערה (יבמות קכא:): והענישו.

ומדוע באמת משה רבינו הכה ולא דיבר. שכן משה חשב שבני ישראל חטאו שהרי לא ביקשו יפה את המים, וא"כ הם לא ראויים שהמים יצאו בדיבור אלא רק בהכאה, כי דיבור הוא רחמים והכאה הוא דין.

אבל ה' יתברך דקדק עמו, כי לא רצה שהמים יהיו בחינת דין רק בחינת רחמים, ולכן נענש משה רבינו. וה' אכן אמר להם (במדבר כ, יב) יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, דהיינו ה' כעס על שלא תלו הגדולה בו רק בהם, דלא נזכר שחטאו, אלא שלא האמינו בו, כי הכעס גרם לחטא, ולהמרות את פי ה', ומכאן חטאם, ולכן לא נכנסו לארץ.

והיה, באם אכן משה ואהרן היו נכנסים לארץ ישראל, אז כל העולם היה נכנע בפניהם, ולא היתה גלות, ובית המקדש לא היה נחרב, והגאולה היתה באה מיד. אבל מכיון שלא נכנסו לארץ החלו המכשולים.

ואמנם, כאן מיד מוצאים אנו את מלך אדום כשהוא ניצב למול בני ישראל לבלתי תת להם כלל לעבור בארצו, והוא אומר להם (שם, כ, יח) לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך. ומהו לשון אצא, לשון עתיד.

אומר על כך מרן בעל השפת אמת מגור זצוק"ל דהכוונה היא על לעתיד לבוא, וא"כ עתה כבר איני רוצה שתכנסו. ואם אכן היו נכנסים, אז היו דנים ושופטים את אדום ומסלקים את קליפתו. כמו שאכן נאמר על לעתיד (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, מושיעים אלו משה ואהרן, שהרי אם היו נכנסים ואז היה זה כניסה עולמית בלי גלות וחורבן, אבל מכיון ועדיין לא הגיעה זמן הגאולה, לא הורשו משה ואהרן להיכנס ולהלחם באדום.

ובהבנת הענין נראה לי, הנה אדום ידע מדברי יצחק אבינו ע"ה שאמר (בראשית כו, כב) הקול קול יעקב והיידים ידי עשו, ולא עוד אלא שגם ידע ממה שנאמר (שם, כה, כג) ולאום מלאום יאמץ, דהיינו, שלעולם אין שלום ביניהם. משום כן לא נתן להם לעבור, ואף שמצד הדין היה צריך אדום להיכנס

לפני בני ישראל ככתוב (שם) ורב יעבוד צעיר, אבל אדום סירב לכל זה ובאומרו פן בחרב אצא לקראתך רמו להם ב' דברים:

א. אל תעברו בי, כי אם כן תושפעו ממני ומחטאי, ואז אוכל לצאת למלחמה נגדכם, שהרי ועל חרבך תחיה והיה כאשר תריד וגו' (בראשית כז, מ) ואנצח אתכם.

ולא מאהבת ישראל דיבר כן, שהרי פחד מהם מאוד כמו שכתוב (שמות טו, טו) אז נבהלו אלופי אדום וגו', רק בערמה דיבר אליהם כן. ואכן כך גזרה חכמתו יתברך שמו שלא להלחם באדום עד שיבואו מושיעים (משיח צדקנו) לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

ב. ועוד רמו להם, כיצד אתן לכם לעבור בי וליהנות מארצי, ואילו למחר אני מחריב

את בית מקדשכם... עדיף איפוא שנישאר אויבים עד לעתיד ולא תעברו בי.

ומכאן מוסר השכל לכל אדם שצריך ליקח בידו איזו זכות שתגן בעדו, ואם תהיה עליו גזירה זכות זו תסייע לו. ואכן כך עשו בני ישראל ומיד נדרו נדר.

ומהו נדר, זהו כלי נשק נגד היצר הרע שלא יפתה את האדם, בבחינת מה שאמרו חז"ל (סוטה ב). הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, כי ע"י הנדר הוא פורש מתאוות עולם הזה והוא מתגבר על היצר הרע, והוא קדוש וטהור.

וזהו לימוד לדורות, על כל צרה שלא תבוא להתקדש ולהטהר וע"י כך מנצחים את היצר הרע ואת האוייב, כמו שבני ישראל ניצחו את עמלק, וע"י זה מתקרבים בתשובה אל ה' יתברך.

קצי"ר האומ"ר:

מפרשתנו אנו למדים הרבה מוסר השכל לדורות. בחטא מי מריבה מצינו שחטאו משה ואהרן שכעסו על בני ישראל (כדברי הרמב"ם), או שתלו הגדולה בעצמם ועל ידי זה הגיעו להכאת הסלע (כדברי הרמב"ן). ואין כאן מחלוקת כי זה גרם לזה, וה' דקדק עמהם כחוט השערה, כי לא צריך ליתן מים בדין רק ברחמים. ואם משה ואהרן היו נכנסים לארץ לא היה חורבן וגלות רק גאולה, אבל לא הגיע הזמן ע"כ לא יכלו להלחם עם אדום, כי הם נשאים אויבים עד לעתיד לבוא אז ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו.

ואדום רמו להם שלא יעברו בו שלא יושפעו מחטאיו, וגם שהרי נשאר אויבים לנצח דמחר אני מחריב את הבית. כי עדיין לא הגיעה הגאולה הנצחית. ומכאן מוסר השכל לדורות ודרך ישרה. ליקח איזו הנהגה טובה וכך יתגבר על כל הגזירות, כאותו נדר שנדרו ישראל, להיות פרוש מהבלי עולם הזה ומתאוותיו. וכי כך יתקרבו אל ה' יתברך.

בני ישראל למול אדום – מלחמה רוחנית לדורות

ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם וגו'. ויאמר לא תעבור וגו', וימאן אדום נתן את ישראל עבור בגבולו ויט ישראל מעליו.

כתיב (במדבר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגו'. ובהמשך נאמר: נעברה נא בארצך וגו' דרך המלך נלך וגו',

שנאמר (בראשית כה, לא) ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי, כמו שהיינו אומרים בבטן, ועולם הזה כידוע מלא אכילה ושתייה ומשא ומתן ואת זה חפץ וקיבל עשו.

רואים איפוא שהחלוקה ביניהם לא היתה דווקא בגשמיות אלא גם ובעיקר חלוקה ברוחניות, שכן לעשו אין כל חלק ברוחניות, כי כבר אמרו חז"ל (איכ"ר ב, יז) אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים תאמין, יש תורה בגויים אל תאמין.

ואת התכונה הזו, שלא יתקשרו לרוחניות, הוריש עשו הרשע לכל זרעו שלא יכירו כלל בבני ישראל, כיון שאין להם כל חלק ונחלה באלוקי ישראל.

ואף גם זהו מהות החילוק בין יעקב לעשו. יצחק בירך את יעקב, ואמר לו עוד קודם (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, פירוש, כשם שקול אינו נראה רק נשמע, כך בני יעקב (ישראל) לא רק מאמינים במה שהם רואים אלא הם גם מאמינים בנסתר, בדברים שאינם נראים והם נסתרים. לא כן עשו, והידיים ידי עשו. עשו מאמין רק בידיו הנראות, בכוחות עצמו, במה שהוא רואה לעיניו. ומשום כן אינו מאמין באלוקי ישראל, כיון שאינו רואה את הבורא, והבן.

בזה נבין מדוע לא נתן אדום לישראל עבור בגבולו. שכן, כל אותם ארבעים שנה בהם היו ישראל במדבר, הם התעלו למדרגה עילאית עד שהיו כמלאכים ממש, והוד והדר לבושם, וזיו פניהם כפני שכינה, כי חלק אלוה ממעל בהם, ובפרט כשמשו רבינו בראשם. וא"כ לב מי לא יתפעל ממש מקדושתם.

ואם כן, עצם ההכרה בבני ישראל לתתם לעבור בארצם דומה כמי שמכירים בבורא עולם, ולזאת האדומיים לא מסכימים בשום אופן.

ויש להבין כמה תמיהות. א. כיצד יתכן שאדום שהיה כה להוט אחר ממון יסרב לתת לבני ישראל לעבור בגבולו, והרי ע"י כך יכול היה להתעשר בעושר רב, שכן בני ישראל היו מוכנים לשלם. וכסף הרי לא חסר לבני ישראל כי טוב כל ארץ מצרים בידם. ועד כדי כך סירב, עד שממש יצא למלחמה כנגדם, כמו שנאמר (שם, כ, כ) ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה, היתכן.

ב. תמיהתנו תגדל שבעתים ביודענו שאדום מזרעו של עשו הוא, והרי עשו כידוע היה להוט אחרי כסף וזהב, שהרי אמרו חז"ל (תנחומא ויחי 1) מנין היה ליעקב מקום לקבורה במערת המכפלה, אלא שלקח את כל כספו וזהבו ועשה ממנו כרי, ועשו נטל את הכרי, ונתן את חלקו במערת המכפלה ליעקב. א"כ עשו חפץ בהרבה כסף וזהב, וכיצד יתכן שאדום יסרב ליטול מבני ישראל כסף וזהב עבור השתייה.

ג. לאחר שמלך אדום סירב נאמר ויט ישראל מעליו, משמע מיד נסוגו אחורנית והלכו. וקשה, איך לא פחד משה רבינו להכניס מורך בלבבות בני ישראל, שהמתינו ארבעים שנה במדבר, וכבר במכשול הראשון נסוגו, והרי מעתה האומות האחרות ג"כ לא יפחדו לצאת למול בני ישראל בראותם שהם פחדו מאדום.

הן לכל הפחות היה צריך משה להראות תקיפות כלפי חוץ, ואפילו שה' ציוה לא להלחם כנגדם, מכל מקום לא היו צריכים מיד לסגת מעליו, וכי כך לא היה כל פתחון פה לבני ישראל כלפי משה רבינו ע"ה.

ונראה בהסבר הענין. על יעקב ועשו מצינו כבר בחז"ל (תנב"א זוטא יט), שכבר במעי אמן חלקו בנחלת שני עולמות. עשו נטל לחלקו את העולם הזה, ובשכר זה מכר ליעקב אבינו את כל חלקו בעולם הבא, כמו

וכבר ידועים דברי חז"ל (ספרי בהעלותך ט, י) בידוע שעשו שונא ליעקב, ושנאתו כה גדולה עד שעדיף לו להפסיד כסף וזהב, ובלבד שלא להכיר כלל בבני ישראל, שהרי אם יכיר בבני ישראל הוי כמי שמכיר בבורא עולם, ודבר זה לא יכל להיות בשום אופן, שכן לעשו ולכל זרעו אין כל חלק באלוקי ישראל.

כח הטוב מול כח הרשע, לדורות

אבל עדיין יש להבין, מדוע רצה משה בדווקא להיכנס דרך ארץ אדום, והרי היה יכול להקיף את הארץ, ואז לא היה נכנס מורך בלבבות בני ישראל על שהוצרכו ליסוג מעליו.

ונראה להסביר שמשה רבינו ידע שאדום הוא הסכנה הגדולה ברוחניות לבני ישראל עד ביאת גואל צדק, ולכן חפץ משה רבינו מיד בהתחלה להכניע אותו כדי שיכיר במעלת בני ישראל, והרי כל מה שתיקן משה רבינו מתוקן לעולם. ולכן בדוקא רצה להיכנס לארץ כנען דרך ארץ אדום. ואפילו שעליו נגזר שלא להיכנס לארץ (במדבר כ, יב, יג), מכל מקום הוא כבש לבני ישראל את הדרך ילכו בה, כדי שיזכו לגאולה, וכניעתה של אדום הוי התחלת הגאולה.

ואולם הקב"ה לא נתן לבני ישראל להלחם באדום, שכן טרם הגיע זמן הגאולה, והבחירה נשארה בידי אדום וביד בני ישראל, בבחינת הקול קול יעקב, דהיינו, כשקול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ומדרשות אין ידי עשו שולטות (בר"ר סה, טז. זוה"ק א, קעא.). ואם ח"ו להיפך אזי ידי עשו שולטות, וקול יעקב יהא מוכרח לחזור ע"י הצרות שהגויים יעשו. ונראה שמאחר שלא הגיע זמן כניעת אדום לכן מיד נסוגו ממנו בני ישראל ובודאי על פי ה' נסוגו ממנו מיד.

ועתה נתנה ראש ונשובה למה שאמרנו לעיל, דמשום כן לא נתן אדום לישראל

מעבר בארצו, שכן חשש שע"י זה ישפיעו בני ישראל עליהם להוודע שיש אלוקים, וירצו שיעשו תשובה, ויכירו שהברכות מגיעות ליעקב, וע"כ יוכנע אדום ויעקר מן העולם. על כן העדיף להפסיד ממון רב ובלבד שישראל לא יעברו בארצו.

ואם תשאל, כיצד לא פחד מלך אדום לצאת להלחם בישראל, והרי שמע מה שקרה לפרעה מלך מצרים, בארצו ובים, וכבר הרי נאמר (שמות טו, טז) אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד וגו'.

אלא, שלאמיתו של דבר אדום פחד מאוד מבני ישראל, וכל מטרת יציאתו בעם כבד וביד חזקה לא היתה כדי להלחם, אלא, לאחר שראה מלך אדום את התעקשותו של משה רבינו לעבור בארצו, ואף לאחר שסירב, עדיין אומר לו משה "ואם מימך נשתה... ונתתי מכרם", החל מלך אדום לחשוב מדוע הוא כה מתעקש. בודאי הוא רוצה להיכנס ולהשפיע עלי ולשכנע אותי לשוב בתשובה, וזהו דברו מימך נשתה, לקרבני לתורה שנמשלה למים (ב"ק יז.), ולהוציא בלעו מפיו, בבחינת חיל בלע ויקיאנו (איוב כ, טז).

משום כן יצא לקראתו בעם כבד, כדי לרמו לבני ישראל שהמלחמה הרוחנית עדיין לא הסתיימה, וכי היא תימשך עד לזמן הגאולה העתידה.

ואמנם זהו החילוק בין אדום לבני ישראל, כי אדום אמר פן בחרב אצא לקראתך (במדבר כ, יח), כי כל כוחו מחרב וחנית, כדברי יצחק לעשו בנו (בראשית כו, מ) ועל חרבך תחיה.

אבל בני ישראל לעומתו כוחם בפה, כמו שנאמר (במדבר כ, טז) ונצחק אל ה' וישמע

קולנו, שכל יישותם התבטלות כלפי ה' יתברך מבלי לעשות חשבונות צדיים. חשבונות אלא קידשו את ה' ועשו את רצונו השלם.

ומכאן מוסר השכל לכל אדם, לידע, שלפעמים הוא עושה מעשה וחושב שזהו חילול ה' ובאמת יש בזה קידוש ה'. ובביאור הדבר. אדם לובש כיפה ואוכל מאכלים כשרים ומקיים מצוות, וכל הסובבים אותו לועגים לו, א"כ הוא חושב שיש בזה חילול ה', שכן הם לועגים לתורה ולקיום המצוות, אבל יש לו לדעת, כי בדווקא במה שאינו מתפעל מהם והוא מקיים מצוות ביד רמה הרי הוא מקדש את ה'.

ואף מכאן ראינו לדברינו לעיל, שכל מטרת אדם לא היתה מלחמה, שכן רק יצא לקראתם אבל לא רדף אחריהם, ומדוע, שכן אדם רצה לרמוז לבני ישראל שזאת המלחמה של לתקן עולם במלכות שד"י עוד לא נגמרה, אלא כל צד מנסה להחליש את הצד השני בבחינת מה שכתוב (יחזקאל כו, ב) אמלאה החרבה, חרבה אדם וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה אדם (מגילה ו,). כי מטרת ישראל להשפיע על אדם. ואולם מאבק זה יימשך עד ביאת הגאולה, אז יתקיים מה שנאמר (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, אז יעקור ה' יתברך את אדם וקליפתה מן העולם. במהרה בימינו אמן.

שכן כאן היה ציווי מאת ה' לא להלחם באדם, ואז בני ישראל יחשבו שיש כאן חילול ה'. שכן כל הגויים יחשבו שאין כח בבני ישראל להלחם. אבל הם לא עשו

קצי"ר האומ"ר:

ענין מלחמת ישראל ואדם אומר דרשני. מדוע סירב אדם ליטול כסף וזהב מבני ישראל והרי היה מתעשר מאוד, ומה גם שעשו אבי אדם היה להוט אחר כסף וזהב. ומדוע משה רבינו נטה מיד מעליו ולא התמהמה שלא ליתן פתחון פה לאומות, ומדוע בדווקא רצה ליכנס אליו. ונראה לתרץ, כי יעקב ועשו כבר חלקו נחלת ב' עולמות במעי אמן. ולעשו כידוע אין כל קשר לרוחניות, ואת זה הוריש לבניו שלא יכירו בבני ישראל וממילא לא יכירו בבורא. כי יעקב מאמין גם בקול שאינו נראה - ברוחניות, אבל עשו מכיר רק בידיו, במה שנראה.

וא"כ בני ישראל בארבעים שנה במדבר התעלו מאוד. ופניהם כזו שכניה, ואם אדם היה מכיר בהם הו' כמו שמכיר בבורא עולם, ולזאת לא הסכים שיעברו דרך ארצו, ועדיף לו להפסיד כסף וזהב ובלבד שלא להכיר בבני ישראל ולא להכיר בבורא. אבל משה בדווקא רצה ליכנס לאדם כדי שבני ישראל ישפיעו עליו ולדורות יכנע ויחזור בתשובה ותהיה התחלת הגאולה, אלא שה' סירב שכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה, ולזאת יצא אדם נגד ישראל - לא להלחם בו, שכן פחד מבני ישראל, אבל לא רצה שישפיעו עליו ויוציאו בלעו מפיו ויקרבוהו לתורה. ע"כ רמז לבני ישראל שהמלחמה לא הסתיימה והיא נמשכת עד לעת הגאולה העתידה.

ומכאן החילוק בין אדם לישראל. כי אדם יוצא בחרב. וישראל כוחם בפהם - תפילה לה', ואפילו אם נראה להם הדבר כחילול ה' שכן מה יאמרו כל האומות על פחדם של בני ישראל להלחם. עם כל זאת לא עשו חשבונות צדיים אלא קיימו את רצון ה' וקידשו שם שמים. ואכן המלחמה בין אדם לישראל נמשכת עד ביאת גואל צדק, עד יעלו לשפוט את הר עשו, ותאבד קליפת אדם מן העולם, אכ"ר.

ולא תלכו בחוקות הגוי – בזכות התורה

יודעים מה מצפה להם במצרים, ובפרט כשבידם הבטחה שעוד מעט יכנסו לארץ.

ומתריץ שם, התורה גילתה לנו עד היכן מגיעה חולשת האדם, עד שאינו מסוגל לראות בשעת הנסיון לא את העבר ולא את העתיד, ובכל מיני סיבות הוא מחפש כיצד להקל מעליו את הנסיון העכשוי. בשל כך הוא מסוגל אפילו לטעות בחשבונות קלים ופשוטים, ורק לאחר סיום הנסיון יחשוב כיצד כה טעה בדבר. א"כ, בני ישראל לא יעמדו בנסיון העכשוי בראותם מלחמה, ואפילו יסכימו לרדת למצרים שוב, העיקר לברוח מהנסיון העכשוי, ואף שעשו טעות בזה.

אשר על כן נאמר (שמות יג, יח) ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף, ללמדנו שעל האדם לעשות גדרים ולהסתלק מהנסיון, וכמו שכתב **בחובת הלבבות** (פרק ה') שהתנאי השני של גדרי התשובה הוא עזיבת המותר המביא לידי איסור. ואפילו אם מסופקים אם מותרים או אסורים יש לפרוש מכך. כמו שאמרו על החסידים שהיו פורשים משבעים שערים של מותר מפני יראה של שער אחד מאיסור, וכאמרם ז"ל (אבות א, א) ועשו סייג לתורה. לכן בכל מקום יש לאדם לברוח מהנסיון כמפני אש, ובפרט אצל בני אדם, כי יעקב ועשו היו אחים והקרבה ביניהם תביא לחטאים ועוונות. ואם כן תקשי אף כאן, איך משה רבינו אינו מפחד להכניס את בני ישראל לידי נסיון בעוברם דרך ארץ אדם.

ואף מעבר בלבד, לרגע, בגדר העברה בעלמא הוא גם נסיון גדול ויש לברוח ממנו. שהרי בני ישראל עלולים להתעכב שם מעט, והם שהיו דור דעה (ויק"ר ט, א. פס"ר יד, ט) היו עלולים להתרפות מעט בארץ אדם ואז היו

כתיב (במדבר כ, יד יז-יח) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, כה אמר אחיך ישראל וגו'. נעברה נא בארץך וגו' דרך המלך נלך וגו'. לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך.

ויש להבין. כיצד משה רבינו יכול להגדיר את אדום בתור אח, ולמה הזכיר כאן אחווה [א.ה. יעויין בזה במדרש (תנחומא כאן, יב) מש"כ בזה]. ולא עוד, אלא גם ביקש ממנו בכל לשון של בקשה לעבור בארצו. האמנם לא פחד משה מהשפעתו הרעה של אדום על ישראל, והרי היו רשעים וגויים, ויש להתרחק מהם, כמו שאומר לנו התנא (אבות א, ט) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע.

ועוד, אם כל הסיבה היא משום שהיה חסר להם מים, הרי הקב"ה יכל לעשות נס ולתת להם מים בדרך אחרת, מאשר יצטרכו לעבור בארץ גרועה זו, ועל ידי זה יסתכנו בלימוד מעשים רעים.

ועוד קשה לי, והרי הקב"ה מנע מבני ישראל לעבור דרך פלישתים, פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצריימה, וכאן משה רבינו ע"ה אינו מפחד להעביר את בני ישראל דרך אדום שבודאי הם שונאים את בני ישראל.

ונראה בזה. הנה ביציאת מצרים נאמר (שמות יג, יז) ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים, כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצריימה.

וראיתי בספר **נחלת אליעזר** שמקשה, כיצד יתכן שבני ישראל, לאחר שהיו במצרים מאתיים ועשר שנים (בר"ר צא, ב) בשיעבוד כה קשה, ירצו לרדת ולחזור למצרים אם יראו מלחמה. וכי הם לא

ולהתקרב אל הבורא, עשו את ההיפך שלא לתת להם לעבור.

נענשים על כך, וא"כ שוב, כיצד לא פחד משה רבינו מנסיון שכזה.

ואפילו אם לא ילמדו מהם, לכל הפחות שיכירו בבני ישראל שנעשו להם ניסים ונפלאות, אפילו הכי הם מסרבים בכל תוקף לתת להם לעבור, רק כדי שלא יושפעו מהם ולא יצטרכו לשוב.

הרי שבאמת דרכם נלוזה וגרועה, ויש לבני ישראל להתרחק מהם ביותר. ומה אז כשישראל היו בגדולתם היו בני אדום רשעים שכאלה, ק"ו כשיהיו בגולה, עד כמה יצטרכו להתרחק מהם, ויזהרו ללכת בדרך ה', לבל יפלו בידיהם האכזריות של בני אדום.

ולא עוד, משה ידע שאם אדום יתן רשות לעבור בארצו, אז ישראל יראו את דרכם הרעה והם עלולים להיות מושפעים מהם. אבל כיון שמשה רבינו רצה שבני ישראל יראו מה בינם לאדום, לכן בדווקא חפץ שכן יעברו שם ויראו כיצד הם, ישראל חיים בקדושה וטהרה, וכיצד בני אדום חיים בהפקרות ורשע, ודווקא כך יעמדו בנסיון, דכיון שיוצא מזה תועלת אז אפשר להיכנס למצב של נסיון.

בבחינת מה שנאמר (בראשית כח, י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, יצא ממקום קדוש לילך למקום חרון אף, ודווקא שם לא יושפע ממנו וימשיך לחיות בקדושה. כך ישראל, לא יושפעו מאדום וימשיכו בדרכם הקדושה בהתגברות על הנסיון, לכן עשה משה את כל מה שעשה.

עמידה בנסיונות, בכח התורה

וחשבת לפרש את הענין באופן נוסף. משה ידע שישראל לא יושפעו מאדום, אבל דווקא רצה שיעברו בתוך אדום, לרמז להן כעין אותו מעשה בין הקיסר אדרינוס

ואולם, יש לבאר בענין. אמנם בני ישראל לצד מעלתם ספק אם היו עלולים בהעברה באדום לחטוא ולהיענש על כך, או שהיו מתגברים על הנסיון של השפעת אדום. אבל משה רבינו צפה ברוח קודשו כי בני ישראל יהיו בגלות אצל אדום, היא הגלות הרביעי (וזה"ח בראשית יב). ויסבלו מהם הרבה יותר מאשר במצרים, שכן במצרים היו רק רד"ו שנים, ואילו בגלות אדום יהיו כאלפיים שנה. משום כן רצה משה רבינו ללמד לבני ישראל ב' דברים.

א. יש לידע שהלכה היא שעשו שונא ליעקב (ספרי בהעלותך ט, י), שכן בני עשו, אדום ידעו שבני ישראל סבלו במצרים רד"ו שנים, והנה עתה הם נעים ונדים במדבר כארבעים שנה. ודווקא משום שהם מבקשים לעבור בארץ אדום במחיר מלא, לא חפץ מלך אדום נתון את ישראל עבור בגבולו. כל זאת משום שנאה לשמה ללא כל סיבה. שכן לא ניתן לומר כי אדום שונא ליעקב משום שהם הולכים לארץ ישראל, שהרי כידוע עשו הרשע וזרעו ויתרו על ירושת הארץ, כי בחלו בקדושתה והלכו למקום אחר לגור שם, חשב משה רבינו שילמדו מכך בני ישראל דרך לדורות להתרחק מהם ומהמונם, שהרי עתה לא חמלו עליהם. ויעשו בני ישראל ק"ו בעצמם: ומה עתה כשהיה להם כסף לשלם לא נתנו להם מעבר, ק"ו כשלא יהיה להם פרוטה, בוודאי ישנאו אותם ולא יחמלו עליהם.

ב. ועוד לימד משה את בני ישראל, עד כמה גרועים הם בני אדום ויש להתרחק מהם. שהרי אדום שמעו על כל הניסים והנפלאות שנעשו לישראל במצרים ובמדבר וכו', ובמקום שיתנו לישראל לעבור בארצם וכך ילמדו מהם כיצד לשוב בתשובה

לרבי יהושע (אסת"ר י, יא) בראותם יהודי עובר, אז שאל הקיסר כיצד כבשה יכולה לחיות בין שבעים זאבים, ורבי יהושע השיבו, בזכות הרועה השומר אותה.

מכאן רואים, שבכח התורה יכולים לעמוד בנסיגות, ובפרט בגלות, כי רק היא מגנא ומצלא. ואדם שאין לו תורה, או שקשה לו, הרי הוא חייב לגור במקום תורה, לבל יושפע ח"ו משכניו הרעים, כי קשה לעמוד בנסיון במגורים בין חילוניים.

ועם זאת נדע, שכל האומות מקנאים בנו על שאנו העם הנבחר, וכי בנו בחר ה' מכל העמים (דברים ז, ו), ואנו עם סגולה מכל העמים (שמות יט, ה), וכי אנו נבחרנו לקבל את התורה, שהרי אינם יכולים לסבול את זה, משום היותם משוקעים בתאוות, רצח קנאה, שנאה גזל וכו'. משום כן אינם מסוגלים לראות אדם שומר תורה ומצוות. בידעם כי רק ליהודי שמור שכר טוב אשר צפון לעתיד לבוא. משום כן הם מעדיפים יותר לחטוא, ולהיות בחינת חוטא ומחטיא (אבות ה, כא. סנהדרין קז:).

אבל, בשל כך לא ימלטו מדינה של גיהנום, וכולם יענשו, ולכן הם ממשיכים לחיות חיי הפקרות בידעם שיענשו, בבחינת תמות נפשי עם פלשתים (שופטים טז, ל), כיון שלא ראו את הטוב שבעם ישראל, וגם משום שהרבו לעשות צרות לישראל, ועל כולנה, משום שלא שבו בתשובה שלימה.

על כן, אל לו לאדם לפחד, כי אם הוא עוסק בתורה, הוא ינצל מהגלות (פס"ז ואתחנן ד, לב), וינצל מכל תקלה ופגע רע ויוכל תמיד להצליח ולעמוד בנסיגות.

קצי"ר האומ"ר:

משה רבינו שלח שליחים לאדום לעבור בארצו, והזכיר לו אחיק ישראל. כיצד. והרי אח זה הוא רשע. וכיצד לא פחד משה כי בני ישראל עלולים להיות מושפעים לרעה בתוך אדום.

כך בני ישראל יוכלו לעבור בתוך אדום. ואם ישאלו היאך וכיצד יוכלו להתקיים, אז יבינו שמכח זכות התורה המגינה והמצילה אותם (סוטה כא.) מכל פגע רע ומכל נסיון קשה, יוכלו להתקיים. ומכאן יסוד גדול גם לדורות, לידע שגם בתוך הגלות יוכלו להינצל מאדום בכח התורה וכך יעמדו בכל הנסיגות.

כל זאת אז, בהיותם עם משה רבינו, אז היה להם את כח התורה, מה שאין כן במצרים, שאז עדיין לא קבלו את התורה, והיו שקועים במ"ט שערי טומאה (זוה"ח יתרו לט.), ובקריעת ים סוף כתוב שהיה עליהם קטרוג גדול, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. לכן, מכיון שהם באמת עבדו עבודה זרה בארץ מצרים, אם כן אז היה חשש גדול, שמא ירצו בכל התוקף לרדת שוב מצרימה בראותם מלחמת פלשתים, לכן כדי שלא לעמוד בנסיון חדש במצרים, הסיבם ה' דרך המדבר, כדי להרחיקם מהנסיון. אבל להכניסם דרך ארץ אדום לא חשש משה רבינו מהשפעת אדום הרשעה על בני ישראל, משום שבני ישראל לאחר ארבעים שנה במדבר, היו כולם קדושים ובתוכם ה' ותורתם בתוך מעיהם שתגן עליהם מהשפעת אדום.

ויותר מזה אפשר להוסיף שמשה רבינו חשב אולי יוכל גם הפוך להשפיע על אדום שיחזרו בתשובה, ולכן קראו לאדום בלשון

וראים שהקב"ה ביציאת מצרים ה' סיבב את העם שלא ירצו לשוב מצרימה כשיראו מלחמה, והרי ידעו מה מצפה להם אם יחזרו. אלא שכידוע לא ירצו לעמוד בנסיון העכשווי ואפילו במחיר של שיבה למצרים, כי העיקר שלא לעמוד בנסיון העכשווי. ע"כ ה' סיבבם כדי שיברחו לגמרי מהנסיון הזה, שלא יביאם לנסיונות אסורים. ולמה א"כ לא עשה כן משה רבינו לגבי אדום.

אלא שמשה ידע שבני ישראל יסבלו בגלות אדום יותר מגלות מצרים, ע"כ למדם, שעשו שונא ליעקב ואדום שונא אותם שהרי על אף כל מה שסבלו אינו נותן להם מעבר בארצו. וא"כ ילמדו תמיד להתרחק ממנו לגמרי ולברוח ממנו כמפני אש כי הוא שונאם. ועוד למדם, שאדום גרועים הם כי הם מפחדים שמא ילמדו מישראל וישוּבו בתשובה, ולכן יתרחקו תמיד מהם. ורצה שיעברו בארצם כדי שיראו עד כמה חייהם של אדום גרועים, ודווקא כך יעמדו בנסיונות ויתגברו על היצר הרע שיש באדום, וימשיכו בדרכם בקדושה וטהרה.

ועוד חפץ משה בזה לרמז להם, שיוכלו לעבור באדום ולהינצל. וכיצד. בכוח התורה המגינה והמצילה מכל הנסיונות. ואף מהגלות ינצלו בכוח התורה. כל זאת אז, מה שאין כן במצרים אז עדיין לא קבלו את התורה, א"כ אז בהיותם במ"ט שערי טומאה עלולים היו שלא לעמוד בנסיון, משום כן הסיבב ה' דרך ים סוף שלא להיכנס לנסיונות.

ומכאן שבכח התורה מתגברים על כל הנסיונות, ולכן אומות העולם מקנאים בנו על שאנו עם הנבחר ולנו ניתנה התורה, כיון שהם שקועים בכל התאוות והמידות המגונות והם בבחינת חוטא ומחטיא שלא להיות מושפעים לטובה, אלא לרעה להיפך. ואולם אנו, בני ישראל אל לנו לפחד מהם. כי בכח התורה מתגברים על הכל ועומדים בנסיונות.

איזוהי דרך ישרה?

התורה מגנא ומצלא. ואף את נסיון הגלות אפשר לעבור בכח התורה. ואפשר להתגבר גם על ההשפעות הרעות של הגויים מכח התורה, כי אנו העם הנבחר מכל האומות. וכאשר עוסקים בתורה ניצלים מכל פגע רע ומכל תקלה, ויכולים להתקרב אל ה' בכל לב ונפש, ואם אין לו תורה ידור במקום אנשי תורה, וכי כך יוכל להתעלות בכל המידות ולעמוד בכל הנסיונות.

הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע...

לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה.

ויש לשאול כמה שאלות. א. מה מתכוונים חז"ל לומר לנו שאהרן נקבר בהר ההר, תפוח קטן על גבי תפוח גדול, והרי סוף כל סוף נקרא הר גדול, ומהו הדיוק בהר על גבי הר. ובזה הענין עצמו קשה, מדוע כתוב פעם בהר ההר, ופעם כתוב בראש ההר, מהו שינוי הלשון.

ב. בדבר שנתחברו לעשו וחסרו צדיק זה, מביא רש"י ראייה מיהושפט, דכתיב שם (דברי הימים ב כ, לו) כהתחברך עם אחזיהו פרץ ה'

כתיב (במדבר כ, כג-כח) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר ההר וגו', יאסף אהרן אל עמיו וגו', קח את אהרן ואת אלעזר בנו וגו' והפשט את אהרן את בגדיו וגו' ואהרן יאסף ומת שם וגו', וימת אהרן שם בראש ההר וגו'.

וברש"י הביא בשם חז"ל (תנחומא חוקת יד): הר ההר, תפוח קטן על גבי תפוח גדול, ואפילו שהענין השווה הרים, עם כל זאת השאיר שלוש הרים, הר סיני לתורה, הר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן. ועוד שם: על גבול ארץ אדום, מפני שנתחברו כאן

גדולה, ואינו על דעת משה. שהרי אם משה רבינו היה מבין שצריך לעבור בארצו היה לבד שולח אליו שליחים, ומשלא עשה כן הרי שאין נכון לעשות כן, ומדוע בני ישראל כן עשו זאת. משמע שהם כן רוצים להתחבר אל הרשע הזה ח"ו.

אם כן בשלהם נחסר אהרן ונפטר. ואפילו שאכן הגיע זמנו להסתלק מהעולם, אבל בשל רעתם נסתלק כמה דקות לפני זמנו. וזה הווי חסרון עצום אצל צדיק, שהרי הוא משפיע לעולם ומתקן עולמות, ואם נחסר מעט מעט קודם זמנו הווי חסרון עצום [ומצאתי כעין זה בפירוש האור החיים הקדוש כאן, וז"ל: והגם שכבר נגזרה גזירה זו עליו, אפשר שהיה חי עוד ימים], זאת בשל הרעה שעשו ישראל.

וראה בספר **פיתוחי חותם** להצדיק **רבי יעקב אבוחצירא** זי"ע מה שמסביר בפרשת בהעלותך, על הפסוק (במדבר ח, ב) בהעלותך את הנרות, שאהרן השפיע טוב על כולם, והיה אודה שלום ורודף שלום, ועושה תמיד שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו (אבות א, יב. סנהדרין ו). ואם כן אם נפטר קודם זמנו, בפתע, הרי שזה חסרון עצום.

לכן מדגישה התורה שאהרן נפטר על גבול ארץ אדום, כיון שלא התרחקו מהרשע, בבחינת (אבות א, ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, שלא ליפול ברשתו, ואם מתחברים אליו, הצדיק נחסר מהעולם קודם זמנו.

ובזה, נבין בענין הר ההר, ומדוע פעם כתוב הר ההר ופעם כתוב בראש ההר. שכן כידוע יצר הרע שבעה שמות יש לו (סוכה נב.), כך שבכל פעם הוא משנה צורתו ומגיע להחטיא האדם בצורה אחרת, ופעם אף יכול להגיע בדמות צדיק, וכמה יש לאדם להיזהר ולהשמר ממנו שלא ילכד ברשתו.

את מעשיך, והרי אין הנידון דומה לראיה, כי שם הלך להתחבר אליו, וכאן בני ישראל לא באו להתחבר אל אדום, אלא שהיו בדרכם אל ארץ ישראל וממילא עמדו על גבול אדום.

ג. ובכלל צריך עיון, הן שם אצל יהושפט ואחזיהו היה חיבור וקשר בין שניהם ולכן אמר לו הנביא פרץ ה' את מעשיך. ואילו כאן בני ישראל לא התחברו למלך אדום, שהרי להיפך, מלך אדום בכלל לא נתן להם לעבור בגבולו, כמו שאמר להם (שם, כ, יח) לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך.

ד. ועוד יש להבין, הן משה רבינו שלח שליחים אל מלך אדום לעבור בארצו ולשלם לו ואיזה חיבור הוא זה, ומה החטא בדבר. ומדוע דווקא אהרן נחסר בשעה שעמדו על גבול ארץ אדום, וכי איזה עוון הוא זה שאהרן ימות בשל כך.

ונראה בביאור הענין. לאמיתו של דבר בני ישראל גרמו את מיתת אהרן, והוא כמו שנתחברו למלך אדום.

שהרי לאחר שמלך אדום אמר לבני ישראל לא לעבור בארצו, לא היו צריכים להתמהמה והיו צריכים לפנות משם ולילך להיכנס לארץ מדרך אחרת.

אלא שהם לא עשו כן, אלא ביקשו שוב, כמו שנאמר (שם, יט) ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה וגו'.

וראים איפוא, שכאשר מלך אדום לא נתן להם בתחילה לעבור שוב לא ביקש משה רבינו ממנו פעם שניה, אבל בני ישראל כן ביקשו והתחננו שוב לעבור בארצו, ושלחו אליו שליחים על כך.

א"כ לאחר כל הנימוקים והסיבות שאין לעבור בארצו ואין להתחבר עמו, עדיין רוצים בני ישראל לעבור. הרי שזו סכנה

וכדוגמא לדבר, ניטול את יהושפט מלך יהודה שהיה צדיק גדול, אבל התחבר עם אחזיהו מלך ישראל שהיה רשע.

וזה וודאי שהיו ליהושפט סיבות מדוע התחבר אליו, שכן בוודאי רצה להחזירו בתשובה, ועם כל זאת אמר לו הנביא שלא להתחבר עמו, כי כל זה מעשה שטן, שהרי עלול להיות מושפע ממנו לרעה, שאם לא שמע לאביו איך ישמע אליו, וא"כ יתרחק ממנו, דאם לא כן יפרץ ה' את מעשיו.

ועוד אמרו חז"ל (סוכה נב.) יצר הרע נדמה כהר (לצדיקים), כסלע קשה, ואי אפשר לשבור אותו, שאם חושבים שנשבר במשהו, הרי שמיד הוא מתחזק במקום אחר, ואם חשב האדם שניצחו, הרי שבאותו מקום בדווקא הוא בא בצורה אחרת.

וכבר ידוע מספרי קבלה שאדם שמתאוה לעבירה מסוימת, סימן הוא שבא לתקן את אותה עבירה, והעצה לכך להתרחק לגמרי מאותה עבירה. כי יצר הרע משנה צורות, ומכשיל כל פעם באופן שונה, ויתרחק מגבולו לגמרי ואז יוכל לנצחו.

א"כ, כשבני ישראל לא נטלו דוגמא ומוסר ממשה רבינו, ושלחו שוב שליחים למלך אדום, היו צריכים להבין שכל זה מעשה שטן, הרוצה לשכנע אותם כן לעבור בארץ אדום, וכל זה מדרכו של היצר הרע המשתנה לכמה שמות וצורות.

זאת היא סכנת הר ההר, כי יצר הרע נדמה כהר גדול להחטיא, ואף שלאדם נראה הדבר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, אבל בסופו של דבר, הוא נמצא בראש ההר, במקום הגבוה מעל לאדם להחטיאו, כי שם בראש ההר הרי הוא בונה בנין של חטאים להחטיא ולהכשיל את האדם.

ואמנם בתחילה הוא תפוח קטן, אבל אח"כ נעשה לתפוח גדול, להר גדול, ולוכד אדם ברשתו, בבחינת עשה כך ועשה כך.

הרי שלא בחנם ה' אמר למשה להעלות את אהרן אל הר ההר, שכן היצר הרע רוצה להכשילו, זאת כדי שלא יוכל להשפיע על בני ישראל.

על כן בדווקא עלה אהרן להר ההר, להיות גבוה מעל גבוה, להיות עוד יותר גבוה מהיצר הרע, כדי שתמיד בני ישראל יהיו ידם על העליונה לנצח את היצר.

התחברות לרשע, גורמת להתדרדרות

ולפי זה, נבין היטב במה שנאמר (במדבר כא, א) וישמע הכנעני מלך ערד וגו' כי מת אהרן, ואז בא להלחם. וכיצד לא פחד, הן משה רבינו עדיין חי ויכול בניקל לנצחו.

אלא ששמע דבר נוסף. מחוץ למה ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד (ר"ה ג.), שמע גם שמשה שלח שליחים למלך אדום ופסק, ושמע שאחר כך בני ישראל שלחו שוב שליחים, פירוש שהם רוצים בדווקא להתחבר לאותו רשע, ובשל כך אהרן מת, כי פרץ ה' את מעשיהם. על כן בא להלחם בהם מיד.

ובדווקא הגיע מיד, שכן ידוע שהצדיקים נתפסים למיתה בעוון הדור (שבת לג: כלה ו), ואם כן בני ישראל צריכים אחר מיתת הצדיק לתקן את חטאיהם, על כן מיד בא להלחם כדי שלא ליתן שהות וזמן לישראל לחזור בתשובה.

ובטעם הדבר, שהרי הוא מזרע אדום, עשו, וידע שאם אין הקול קול יעקב אזי ידי עשו שולטות (בר"ר סה, טז), לכן נלחם מיד שלא יספיקו לעמול עם קול יעקב, ואז ידיו ידי עשו

ובמקום ליכנס לארץ ישראל הם סובבים את המקום ומתרחקים, ומטרתם היא גם להתרחק מתורה ויהדות, על כן שלח בהם את הנחשים השרפים, כי כידוע נחש מסמל ליצר הרע, לשטן (זוה"ק א. קיד.), שהרי חטאו ופגמו, וה' דקדק עמהם כחוט השערה כמו עם צדיקים (יבמות קכא: ויק"ר כז, א.).

אבל מיד ריפא אותם ודווקא ע"י הבטה בנחש הנחושת, שהרי כל העיקר והמטרה היא להביט אל ה', כדברי חז"ל שם (ר"ה כט.), והבטה היינו מלמעלה למטה, דהיינו להיות בחינת הר ההר מעל ליצר הרע הנקרא הר, ואז הרי הם יכולים להתרפאות.

רואים מכאן, עד כמה אדם צריך להתקרב לה' ולא להתרחק ממנו, ותמיד לעשות חשבון הנפש, כמו שאכן נאמר בהמשך הפרשה (שם, כא, כז) על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, ואמרו חז"ל (ב"ב עח:): אלו המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, למשול ביצר ולא ליתן לו להחטיא אותנו בהרבה צורות.

ואם עושים חשבון הנפש, צועדים בכך בדרכו של אהרן שידע להבחין ולהניח גבול בינו לבין היצר הרע. ואז לא מתחברים לרשע, אלא מתחברים ומתקרבים אל ה', וטוב להם בזה ובבא.

ישלטו ביהודים. אבל מיד בני ישראל התגברו, ונדרו נדר, וה' קיבל אכן את תשובתם והצליחו לגבור על הכנעני.

אבל גם אחרי זה, עדיין לא היה לבם שלם עם ה', שכן מיד אח"כ המשיכו במסעם אבל ותקצר נפש העם בדרך (שם, כא, ד), הם פשוט המשיכו ברעתם להתלונן על המן, ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (שם, ה), והרי כידוע לחם הוא תורה (ילקוט ויצא קכג), א"כ קצה נפשם בתורה ובתשובה. ואז שוב התגבר עליהם היצר, שהרי התורה היא תבלין ליצר הרע (קידושין ל: ב"ב טז.), וכאשר פסקו מתורה ומתשובה שוב התגבר היצר הרע. כל זאת משום שעדיין היו מושרשים במידות של אדום, של עשו, (ובשל כך חסרו את אהרן). על כן אז נענשו.

ובהבנת ענין עונשם ורפואתם נראה לי לבאר. הם נענשו ע"י נחשים שרפים וימת עם רב מישראל (שם, ו). וכי היכן מצינו כזה עונש מה שלא מצינו כזאת במקום אחר.

ועוד יש להבין במהות רפואתם, באמור ה' למשה עשה לך שרף וגו' והביט אל נחש הנחושת וחי (שם, ט), וכי נחש ממית או נחש מחיה (ר"ה כט.). ועוד, מהו הענין דווקא בנחש כמיתה, ודווקא בנחש עצמו כסגולה לרפואה.

אלא, שה' ראה שהם מתחילים להתרחק ממנו, שהרי התחברו לעשו הרשע,

קצי"ר האומ"ר:

אהרן הכהן נסתלק על גבול אדום, ונקבר בהר ההר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, וכי מה בא זה ללמדנו. ומדוע נקרא שישראל חטאו והתחברו לרשע זה אדום, ובשל כך ימות אהרן. והרי משה רבינו שלח שליחים למלך אדום לעבור בארצו, וא"כ איזה חטא הוא זה.

אבל, בני ישראל חטאו, שהרי משה רבינו כששמע מאדום שלא נותן לו לעבור בארצו שוב לא שלח שליחים, ומדוע אח"כ בני ישראל שלחו שליחים כמו שכתוב ויאמרו אליו בני ישראל... משמע שהמרו את פי משה וחטאו במה ששוב התחננו, וא"כ זה נקרא כמו שהתחברו אל הרשע, כמו יהושפט אל אחזיהו, כיון שבדווקא רצו לעבור בארצו. ואז חסרו את אהרן. כי אהרן היה מחזיר בתשובה, ואוהב שלום ומשפיע על כולם, ואם אלו לא עשו כן אזי נענשו, כי צדיק הדור מת קודם זמנו בשביל חטאם.

וזהו ענין הר ההר, ראש ההר, שכן יצר הרע ז' שמות לו, וכל פעם מחטיא את האדם בצורה שונה, ויצר הרע נדמה כהר, ויש לנצחו, ואם מתחברים אליו אזי הוי מעשה שטן ונענשים בעונשים כבדים מאת ה', ולכן אהרן נקבר בהר ההר, כי יצר הרע החטיאם ועשה תפוח על גבי תפוח ללכדם ברשתו. אלא שמשנה רבינו אמר לאהרן לעשות כדברי ה' ולעלות אל ראש ההר, כדי להיות יותר גבוה מעל היצר הרע ולנצחו, וכך תמיד יד בני ישראל תהיה על העליונה.

אבל לא בכדי מיד בא הכנעני להלחם בהם, כיון שגם שמע שבני ישראל התחברו לרשע ושלחו אליו שליחים, ובשל כך חסרו את אהרן. וידע שמיד יצטרכו לתקן את עוונות הדור, לכפר על מיתת הצדיק, ע"כ מיד נלחם כדי שלא יספיקו לשוב בתשובה, אבל ה' קיבל את תשובתם וניצחו את הכנעני. אלא שעדיין נפשם קצה בלחם הקלוקל, בלחם - תורה, ותקצר נפש העם, ושוב התגבר היצר הרע. ע"כ ה' שלח בהם את הנחשים, - נחש מרמז ליצר הרע, לשטן, ואז יתחייבו, לשוב. ודווקא ע"י הנחש ישוב, כי יביטו אל ה', ויביטו מלמעלה למטה, בחינת ראש ההר, וכי כך יוכלו להתרפאות.

ומכאן דרך ישרה לכל אדם להתקרב אל ה' ולהתרחק מרשע, ולחשב חשבוננו של עולם ולמשול ביצרו. וכי כך יתגבר על הכל, וטוב לו בזה ובבא.

גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן

[דברים שהשמעתי בכולל, ע"ש אאמו"ר הצדיק הק' כמוהר"ר רבי משה אהרן פינטו זיע"א, ככלות י"א חודש להסתלקותו, ה' אב הרחמן תשמ"ו, ביום שבת קודש פר' ואלה הדברים]

והיו כל ישראל אוהבין לאהרן יותר ממשנה, לפי שהיה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב), ואם ראה שני אנשים השונאין זה לזה היה משים שלום ביניהם, ואף היה מחזירם לדרך הישרה, ואם היה אדם מהלך לבדו בלילה היה אהרן שואלו בדברים עד שהיה מודה ועוזב, ושב לה' בכל לבו.

הנה מצאתי בספר ויעל אהרן להצדיק רבי חיים חורי זצ"ל (ספר הכתוב בערבית, ומתורגם לעברית) את דברי המדרש, בפרשת חוקת ובפרשת מסעי, מענין פטירתו של אהרן הכהן ע"ה. ואולם, הדברים שם באריכות גדול, ואציין בקיצור את הנוגע לעניינינו, ואלו דבריו:

בשעה שעלו להר, שאל משה לאהרן, שמא פקדון הפקיד ה' עמך ומבקשהו ממך. והשיבו אהרן אהל מועד וכלים מופקדין עמי שמא חסרתי מעבודתם. ואמר לו משה, מנורה ושבעה קניה ונרותיה מסר ה' לידך, ואהרן לא ידע בלבו שעל נשמתו הוא אומר כן, שנאמר (משלי כ, כז) נר אלוקים נשמת אדם, ולא הרגיש בדבר.

אמר הקב"ה למשה קח את אהרן וגו' (במדבר כ, כה), ואמור לאהרן הגיע זמנך ליפטר מהעולם. אמר לו משה לה', רבונו של עולם איך אומר לאחי הגיע זמנך. אמר לו ה' למשה, גזירה גזרתי ואיני יכול לבטלה. וייפטר במיתה שאינה מסורה בידי מלאך המות.

אמר לו משה לאהרן אחי הגיע זמנך ליפטר מהעולם. והיה אהרן נותן ידיו על ראשו וצועק ובוכה וקורא הפסוק (תהילים סו, ה) לכו וראו מפעלות אלוקים נורא עלילה על בני אדם. וכשנכנס למערה, אמר לו משה

וכך היה מנהגם שכולם היו משכימים ללמוד לפתחו של משה. באותו יום שינה משה את המנהג וכולם השכימו לפתחו של אהרן, ושאל אהרן למשה למה שינית המנהג, אמר לו כך ציווני ה'.

שהגיע זמנו ה' מודיע, ומדוע כאן הודיע. ואם כבר הודיע, מדוע אמר זאת למשה ולא אמר זאת לאהרן הכהן עצמו.

ג. הן רואים מהמדרש שאהרן נפטר בשל חטא מי מריבה, וקיבל עליו את הדין, וגם משה רבינו חמד לאותה מיתה, והובטח כן. וא"כ מדוע בשעת פטירתו של משה התחנן תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן כדי להעביר את הגזירה, הן היה צריך ג"כ לקבל עליו את הדין כמו אהרן.

ד. ועל כולנה צריכים אנו לידע, הן על משה נאמר (במדבר יב, א) והאיש משה עניו מאוד וגו', הרי שמידתו ענוה. ועל אהרן נאמר שהיה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב). ויש להבין האם דרכיהם בעבודת ה' היו שונות זה מזה, או שמא שניהם ענווים ואוהבי שלום, רק שכל אחד הלך בדרך משלו באלו.

ו**נראה** בביאור כל הענין. הן ידוע מאמרם ז"ל (ילקוט"ש משלי תתלה) כי העולם נברא בחכמה, כמו שנאמר (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ, וגם אמרו (אבות ג, יג) סייג לחכמה שתיקה, וכידוע ע"י שתיקה אפשר להגיע למידת הענוה.

ו**בענוה** עצמה יש ב' מעלות. האחת, שכאשר מבזים אותו ושותק הרי שבזה עצמו ב' מעלות: א. אינו ממשיך את הריב, ב. הרי הוא משפיל את עצמו לעשות שלום עם חבירו וכי כך גם חבירו יתפייס עמו ויעשה עמו שלום.

ו**השנית**, שאם הוא שותק ואינו מגיב, הרי שהראשון שביזה אותו ילמד ממנו את מידת הענוה, וממילא כבר לא יפגע באף אחד.

הרי לנו מכאן, שע"י מידת הענוה אפשר להגיע לדרגה של אוהב שלום ורודף שלום.

האבות הקדושים כאן ואתה לובש בגדי כהונה, שמא תטמא אותם, פשוט את בגדיך והלבש אותם לאלעזר. מיד עשה כן, ועלה למיטה, ועצם עינוי ופשט ידיו ונסתלק וכו'. מיד נתאווה משה לאותה מיתה, אמר לו הקב"ה למשה חייך כמות זה כך תהיה מיתתך, שנאמר (דברים לב, ג) כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו (ספרי שם).

ועוד דרשו שם במדרש על מיתת אהרן את הפסוק (תהילים קטז, טו) יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו, שבשעה שנסתלק אהרן ישב עמו משה וקראו יחדיו בתורה כל פרשה ופרשה בספר בראשית, ועל כל אחת ואחת אמר יפה עשה ויפה ברא הקב"ה. ע"כ.

הרי לנו מכאן, שאהרן הכהן נסתלק במיתת נשיקה, וגם משה שחמד לאותה מיתה, נסתלק במיתת נשיקה, כאמרם ז"ל (ב"ב יז, א), ולא שלט בהם מלאך המות, ורימה לא היתה בהם. אבל עדיין יש לנו להבין כאן כמה נקודות.

א. באיזו זכות זכה אהרן למיתת נשיקה. בשלמא משה רבינו ע"ה אשר עלה למרום לקבל את התורה, וניהל וויכוח עם המלאכים (שבת פט, א), ולמד בהר תורה מפי הגבורה (עירובין נד, א) ודיבר עם ה' פנים בפנים ותמונת ה' יביט (במדבר יב, ח), ולא אכל ולא שתה ארבעים יום (דברים ט, ט).

ולא עוד, אלא שגם מלאך המות נתן לו את סוד הקטורת (שבת שם), כמו שכתוב (תהילים סח, יט) עלית למרום שבית שבי, ופירש מאשתו (שבת פז, א), הרי שהגיע לדרגת מלאך, שרק ה' יתעסק עמו. אבל במה זכה אהרן לכך, האם בשל עמידתו בין המתים ובין החיים לעצור המגיפה (במדבר יז, יג) זכה עד כדי כך.

ב. מדוע אמר ה' למשה לומר לאהרן כי הגיע זמנו ליפטר מהעולם, האם לכל אדם

א"כ זהו דרכם של משה ואהרן. משה היה עניו מאוד, ועל ידי ענוותנותו למדו ממנו אחרים להגיע גם לאהבי שלום ורודפי שלום.

אבל אהרן היה כידוע אוהב שלום ורודף שלום, וכידוע, בשעה שמנסים לעשות שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו סופגים הרבה עלבונות, אבל משלא מתייחסים לכך, בבחינת הנעלבין ואינן עולבין וכו' שומעין חרפתם ולא משיבים ועונים (שבת פח:), אז רואים את מידת הענוה.

שהרי גם הוי בבחינת מעביר על מידותיו ואז מעבירין לו על כל פשעיו (יומא כג.). וכבר בתורה רואים את מידת ענוותנותו של אהרן, בשעה שמתו בניו נאמר עליו (ויקרא י, ג) וידום אהרן, שקבל שכר על שתקתו (זבחים קטו:).

במעלת מידת הענוה

כמו כן מצינו גם אצל משה רבינו שאמר (שמות טז, ח) ונחנו מה, הרי שידע שגם אהרן עניו מאוד. ומשה רבינו כידוע מסר את נפשו עבור כלל ישראל, שאמר (שם, לב, לב) ואם אין מחני נא מספרך.

וכמוהו גם אהרן מסר נפשו במגיפה, בשעה שעמד בין המתים ובין החיים, שהרי בשעה שיש מגיפה המלאך המשחית אינו מבדיל בין צדיקים ורשעים (ב"ק ס.), והנה אהרן הצליח בזה, והיה כמו משה (ביישוב קו' ד').

וכבר אמר דוד המלך (תהילים צט, ו) משה ואהרן בכוהניו, הרי ששקולין משה ואהרן, ולא בחנם זכה גם אהרן למיתת נשיקה (ביישוב קו' א'), כיון שהיה שקול במעלתו כמו משה רבינו (שהש"ר ד, יב).

אם כן, מעלת אהרן ומשה שווה היתה, ואהרן שכה מסר נפשו עבור ישראל במגיפה, וניצח את מלאך המות, לא תיאר לעצמו

שעליו תבוא מיתה, שהרי הוא חזק ממלאך המות. אם כן, הקב"ה שלא רצה להשבית את שמחתו, אמר בדווקא למשה להודיע לאהרן שהגיע זמנו, ולא אמר לאהרן שלא להשבית שמחתו (ביישוב קו' ב'), ואמר לו למשה להודיעו לאט לאט כי נגזירה הגזירה, ויודיע שבזכות מסירות נפשו לא ישלט בו מלאך המות וכי ה' לבדו יתעסק בו.

משמיע אהרן כן קיבל עליו את הדין, אבל משה רבינו, על אף שבתחילה התאוה לאותה מיתה, אפילו הכי אח"כ התחנן להשאיר לחיות (ביישוב קו' ג'), שכן ראה כמה אהרן חשוב, שהרי משמת נסתלקו ענני הכבוד (תענית ט.), ואז פחד על כלל ישראל, על כן ביקש להשאיר לחיות, אבל אין עצה נגד ה' (משלי כא, ל).

וראיה לדבר מצאנו, הנה שמואל משח את שאול למלך על ישראל (שמואל א ט, טז), אבל אחר ששאל חמל על מיטב הצאן והבקר של עמלק ועל אגג (שם, טו, ט), אמר ה' לשמואל למשוח מלך אחר (שם, יא). ואז שמואל מאוד התאבל, כי ראה שמעשי ידיו בטלים בחייו.

משום כן הקריב ה' את מיתתו של שמואל שלא יראה שמעשי ידיו בטלים בחייו (תענית ה:). אף כאן הקריב ה' את מיתת אהרן ומשה, שלא יצטערו על מעשי ידיהם שבטלים בחייהם.

ואף גם מצינו, במחלוקת הידועה בין רבי אליעזר וחכמים בתנור של עכנאי (בי"מ נט.) אז צעק רבי אליעזר אם הלכה כמותי כתלי בית המדרש יוכיחו, והחלו לזוז, וגער בהם רבי יהושע ונשארו נטוים.

וקשה, ממה נפשך, אם הלכה כרבי אליעזר שימשיכו לזוז, ואם לאו שיחזרו למקומם. אלא כנ"ל, שהקב"ה לא מבטל דברי חכמים ומעשי ידיהם נשארים לעולם,

על כן משום כבודם של שניהם, של רבי אליעזר ושל רבי יהושע נשאררו הכתלים נטויים.

הוא שאמר משה להקב"ה, איך אודיע לאחי הגיע זמנך, פירוש, גם משה רבינו הבין שעל אהרן לא צריכה להקנס מיתה שהרי הוא מוסר נפשו בעבור כלל ישראל, אבל ה' השיבו שיודיעו לאט, ויאמר לו שאין לו מה לדאוג ממלאך המות כיון שניצחו וה' לבדו יתעסק עמו.

ואף שמלאך המות מתלבש בכמה לבושים ליטול את נשמת הצדיק, כמו שמצינו אצל משה רבינו עצמו, ואצל דוד המלך ע"ה (שבת ל), ואצל צדיקים שונים, לאהרן זה לא יקרה, כיון שהוא מסר את נפשו בעבור כלל ישראל, שהרי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן.

כזה היה אאמו"ר הצדיק הקדוש **רבי משה אהרן פינטו זצ"ל** שהיו בו ממידותיהם של משה ואהרן, והרי נקרא בשמותיהם... זכותו תגן עלינו אכ"ר.

קצי"ר האומ"ר:

חז"ל מספרים רבות על פטירת אהרן הכהן בהר ההר, על שזכה למיתת נשיקה ממש, וה' אמר למשה להודיע כי הגיע זמנו כיון שאין לשנות את הגזירה. ומדוע באמת זכה אהרן למיתת נשיקה, והרי כידוע משה רבינו היה העיקר שפעל בעבור כולם. ולמה לא אמר ה' לאהרן עצמו כי הגיע זמנו. ולמה משה רבינו שחמד לאותה מיתה התפלל והתחנן אח"כ לחיות. וג"כ יש להבין במהות ודרכי עבודתם של משה (שהיה עניו) ושל אהרן (שהיה עושה שלום) האם תואמים המה או הם שונים.

ואולם, כידוע העולם נוסד בחכמה, וסייג לחכמה שתיקה, ושתיקה מביאה לענוה דיש בה מעלות שאינו משיב, וג"כ עושה שלום בין הניצים, כי מעביר על מידותיו ושומע חרפתו, כזה היו משה ואהרן שהיו שקולים, וענווים, ונחנו מה, והביאו לשלום בין איש לאשתו, ולכן זכה אהרן למיתת נשיקה בלי מלאך המות, כיון שמסר את נפשו בעבור כלל ישראל. ומשום כן אמר ה' למשה שיאמר לאהרן שהגיע זמנו כיון שאהרן חשב שאם ניצח את מלאך המות לא מגיעה לו מיתה, ולכן לא אמר לאהרן, אבל משה רבינו אפילו שחמד לאותה מיתה התחנן, כיון שפסקו ענני כבוד וחשש על ישראל, ורצה לחיות אבל אין עצה ואין תבונה נגד ה'.

אלא שה' הקריב מיתתו שלא יראו את מעשי ידיהם בטלין בחייהן, כמו שהקריב ה' מיתת שמואל אחר שניטלה המלוכה משאול, כיון שהצטער על זה. וגם אצל רבי אליעזר וחכמים בתנור של עכנאי נשארו כתלי בית המדרש נטויים, כיון שה' לא מבטל מעשי ידי הצדיקים, כי גדולים צדיקין במיתתן יותר מבחייהן.

גדולתו של אהרן הכהן

ואדרבה תמיד עשה שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו.

ואף גרם בזה לאהבת הבורא, כי גם ה' שמו שלום (שבת י:), והרי ה' יתברך לא מצא

בפטירתו של אהרן הכהן נאמר (במדבר כ, כט) ויראו כל העדה כי גווע אהרן ויבכו אותו כל בית ישראל. הכל בכו עליו, שכן היה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב), ואפילו שהתלוננו עליו לא שמר טינה בלבו לאיש,

כלי מחזיק ברכה אלא השלום (מש' סוף עוקצין).

משום כן זכה אהרן וזרעו אחריו לכהונה גדולה, שהרי בגדיהם וקרבתיהם וברכותיהם היו מקשרים בין ישראל לאביהם שבשמים. וכבר נאמר על שלמים (תנחומא תולדות א) שמשמים שלום בין ישראל להקב"ה, וה' מברך את עמו בשלום (תהילים כט, יא), כל זאת בזכותו של אהרן שעשה שלום, והוא בחינת מעשה אבות סימן לבנים (סוטה לד.). ואכן, גם פנחס, נכדו של אהרן, שעשה שלום בין ישראל לה' בזקנו אהרן, זכה לשלום מה' יתברך, כמו שנאמר (במדבר כה, יב) הנני נותן לו את בריתי שלום.

עד כדי כך גדלה זכותו של אהרן, שענני כבוד היו בזכותו (תענית ט. במ"ר א, ב), ושום אומה לא הצליחה לחזור לתוך ענני הכבוד להלחם בישראל, כי העננים היו מגינים עליהם מקור וחום, ושומרים על בני ישראל, כמו אהרן שהשפיע טוב על כולם ועשה שלום בין כולם.

ולא עוד אלא שכל מטרת העננים היתה גם להחזיר את בני ישראל בתשובה, שהרי אמרו חז"ל (תנחומא תצא י) שמי שחטא הענן היה פולטו, ואז אהרן בוודאי הרגיש בזאת ובא להורות לו דרך תשובה כדי ששוב יכנס אל תוך הענן ויקבל שפע טוב מאת הקב"ה, וישמר מכל רע. וכבר הסביר בזה הר"ק רבי **ישראל מרוזין** זי"ע בטעם העננים שהיו בזכות אהרן הכהן ולא בזכות אף אחד אחר. כי כך מידתו של אהרן להביא שפע טוב על ישראל, כדרכם של העננים, והבן.

אבל, משמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד (תענית ט.), ופסק השפע, והשמירה פסקה, וגם לא היה מי שידריכם בדרך ישרה, כמעשה אהרן. ולכן בית ישראל בכו על מיתתו, משתי סיבות, גם משום השפע שפסק, וגם

משום שלא היה מי שיעשה שלום ביניהם וישיבם לתשובה ולדרך ה'.

והנה כידוע, הענן הוא קטן אבל בדרכו מתחבר אל שאר העננים ע"י הרוח ומתחבר להיות ענן גדול וחזק. ומכאן דרך לכל בני ישראל, שע"י אהבה ואחווה, בחינת ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) אז כל בני ישראל מתקשרים יחדיו, והתורה והמצוות מקשרים אותם אל הקב"ה, שאהבה היא כלל גדול בתורה (בר"ר כד, ז) לקרב את בני ישראל להקב"ה.

אבל משמת אהרן כל זה פסק, והחלו מריבות וקטטות. אשר על כן אז וישמע הכנעני מלך ערד וגו' כי מת אהרן (במדבר כא, א), ונסתלקו ענני כבוד. אז הבין שיש פירצה ביניהם ואז בא להלחם וישב ממנו שבי.

רואים מכאן כמה גורם החטא והשנאה, שהרי הצדיק עד עתה הגין עליהם מכל רע, ואף אומה לא נלחמה בהם, אבל משמת הצדיק רבו ביניהם ונענשו ע"י הכנעני, עמלק.

ומניין ידע הכנעני, שכן בלעם סיפר להם שבני ישראל מוקפים ענני כבוד בזכות אהרן. הרי לנו עד כמה הצדיק יכול להגן על כל העולם ואף שאינם ראויים לזה, כי מטבעו הצדיק רוצה להשפיע אך טוב לישראל על כל צעד ושעל.

ואולם, על אף זאת הצליחו בני ישראל להתגבר. וכיצד, וידר ישראל נדר לאמור אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם (שם, ב). דהיינו, הם הבינו שמטרת ביאתו של עמלק היא כדי להלחם בהם ולהחטיאם, על כן מיד נדרו כאיש אחד בלב אחד (וידר, לשון יחיד). זאת, כדי להתגבר על היצר הרע, ולהחרים הכל, ולא להשתמש בממונו כלל. ואכן הצליחו וחזרו זכויותיו של

אהרן הכהן, כי בני ישראל שבו מיד
 בתשובה, והכניעו את ענין השבי.
 וחז"ל (ירושלמי יומא א, א. ויק"ר כ, ז) כשם שאפר
 פרה מכפר כך מיתת צדיקים מטהרת
 ומכפרת. דהיינו, במות הצדיק הכל בוכים
 (כמו שבכו על אהרן) ושבים בתשובה,
 ומתקרבים אל ה' יתברך, כמו שאכן בני
 ישראל ניצחו בזכות אהרן.
 וכאשר נעמיק, נראה כי הכל מקושר
 לריש הפרשה, שם מדובר על ענין אפר פרה
 אדומה, ואח"כ על מיתת מרים. וכבר אמרו

קצי"ר האומ"ר:

בפטירתו של אהרן הכהן בכו עליו כל בית ישראל, כי עשה שלום בין איש לחבירו, וגם עשה שלום
 בין ישראל לה', והחזיק במידת השלום שהוא שמו של ה', ולכן הכהונה לא פוסקת מזרעו שהוא מידה
 כנגד מידה. וזכותו היתה גדולה כי ענני כבוד בזכותו, ומטרת העננים להשפיע טוב על בני ישראל, וגם
 לשמור עליהם, וגם להשיבם אל ה' בתשובה כדי שלא יפלטו מהענן. כל זאת בזכות אהרן. וזהו ענן
 שמתחבר עם עננים אחרים ונהיה גדול, כך אהבת הבריות והתורה מקשרת בין כל ישראל.

וכאשר מת אהרן הכל פסק והחלו מריבות, אז בא עמלק להלחם בהם. אבל ישראל ניצחוהו, כי
 עשו נדר, והתגברו על היצר הרע, והכל שב בזכות אהרן. וזהו מיתת צדיקים המכפרת כפרה אדומה.

פרשת בלק

כח בני ישראל במידת האחדות

ונראה בהסבר הענין בטוב טעם. רצונו ומטרתו של בלק היתה להשאר תמיד ברשעו, וחששו היה שמא עמו לא יעמדו ברשעם אלא ילמדו ממעשיהם הטובים של בני ישראל. על כן אמר (במדבר כב, ד) עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו, דהיינו, עד עתה היתה סביבתנו רשעה ורעה, ואילו עתה חוששני שע"י שבני ישראל מצויים בסביבה ואז הם ישפיעו לטובה על אנשינו, ואלו ילמדו לטובה ממעשיהם הטובים. וזהו לשון הקהל, באשר חשש שכולם יהיו כקהל אחד מתוך אחדות לטובה.

ועוד טען בלק כלפי בלעם: הן כל הצלחתם של בני ישראל שהם בתור קהל, מתוך אחדות, ואמר ג"כ ויגר מואב וגו' כי רב הוא (שם, כד, ג) כי בני ישראל מקיימים הרבה מצוות מתוך אחדות, ומה שלא מקיים זה מקיים זה ויחדיו הם מקיימים את כל התרי"ג מצוות, בבחינת ביחודא שלים בשם כל ישראל.

וכבר ידוע שכל מטרת ירידתם מצרימה היתה בשביל שנאת חנם שהיתה בין האחים ליוסף הצדיק (ראה שבת י:), ואף במצרים נשתעבדו רק משום שהיה בהם לשון הרע ודילטורין (שמו"ר א, ל) כמו שאמר משה רבינו (שמות ב, יד) אכן נודע הדבר.

אבל מעתה, כשתיקנו פגם זה והם באחדות, כמו שאמר (במדבר כב, ד) הנה עם יצא ממצרים וגו' בלשון יחיד, שכולם

כתיב (במדבר כב, ב, ג) וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל וגו', ויגר מואב מפני העם וגו' ויקץ מואב מפני בני ישראל.

ויש לבאר כמה נקודות בענין. מדוע כה חשש בלק מפני בני ישראל, עד שהוא וכל עמו קצו בחייהם מפני הפחד. ואפילו אם הם ראו את כל אשר עשה ישראל לאמורי, הרי שגם זו אינה סיבה כדי לפחד מבני ישראל, שכן ביכולתם לתת לבני ישראל עבור בגבולם דלא כאמורי, ואז לא תארע להם כל תקלה בגופם ובממונם, ובפרט שבני ישראל כבר נצטוו (דברים ב, ט) אל תצר את מואב ואל תתגר בהם מלחמה.

ועוד יש להבין, על הפסוק (במדבר כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו' פירשו חז"ל (תנחומא שם ד, רש"י) כי ידעתי ע"י מלחמות סיחון שעזרתו להכות את מואב. וקשה, מנין הראיה שאם בלעם עזר במלחמה לסיחון נגד מואב וניצחו, שגם כאן ינצח את בני ישראל ויוכתר בכתר הנצחון. והרי בני ישראל עמדו במלחמות קשות מאלו וניצחו כמו עמלק, מצרים וכו' בעזרת ה' יתברך. ומנין איפוא נטל בלק את הבטחון שאם בלעם יעזרוהו ינצחו את ישראל, עד שאמר כי ידעתי, בוודאות גמורה שכזאת. ואם נאמר כי אכן גדול כוחו של בלעם לנצח את כולם, מדוע עמד מנגד בשעה שבני ישראל נלחמו נגד סיחון ועוג ולא בא לעזרתם. והרי דבר זה מוכיח שלא מן המחוייב שבלעם ינצח את בני ישראל.

באחדות כאיש אחד בלב אחד, ולא עוד הנה הוא מכסה את עין הארץ, הוא שולט על הארץ, ומנצח את סיוחן ועוג שהיו שומרים עלינו (תנחומא שם ד) וכוחו רב עמו כי הוא באחדות. והוא יושב ממולי, יושב אהלים על התורה ועל העבודה מתוך אחדות, ויכולים לנצח את כולם.

עצת בלק; נגד אחדות ישראל

אשר על כן ממשיך בלק ואומר (שם, שם, ו) לכה נא ארה לי אותו, פירוש, הבה לי עצה כיצד לסכסך ביניהם שלא יהיו כל כך באחדות גמורה, שהרי עצום הוא ממני, ועלול להשפיע לטובה על אנשינו.

ואז אולי אוכל נכה בו, נכה מלשון חסרון (תנחומא שם), אולי נצליח שאפילו מעט מהם ישנאו האחד את זולתו, ואז ואגרשנו מן הארץ, הם יהיו מגורשים ומפורדים האחד מזולתו.

וכאשר כבר לא יהיו כולם כאחד באחדות מספיק לנו, כי ה' יתברך מענישם כשאינם באחדות, כאמרם ז"ל (גיטין נה: איכ"ר ד, א) אקמצא ובר קמצא חריב ירושלים. בגלל שנאה של ב' אנשים נחרבה העיר ירושלים, וא"כ על אחת כמה וכמה שבגלל שנאה ופירוד המוני בין בני ישראל לא יצליחו במלחמותיהם נגד האומות.

ואמנם, בלק ידע עד כמה ה' שונא את הפירוד והמחלוקת כי גם התורה לא ניתנה לבני ישראל עד היותם באחדות, כמו שכתוב (שמות יט, ב. ושם במכילתא) ויחן שם ישראל נגד ההר, כאיש אחד בלב אחד. ע"כ חפץ לקבל עצה רעה זו להפרידם.

הוא שכתוב (מכילתא ו, ד) עמי זכר נא מה יעץ בלק וגו' כי לא רצה להלחם, באשר רצה בעצה להפריד בין בני ישראל. ע"כ אמר

בלעם כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו'. פירוש, אמנם לא יכולת לעזור לסיחון נגד בני ישראל במלחמה, שכן להלחם נגדם לא יכולת כי הם באחדות, וכשהם באחדות אין כל אומה ולשון יכולה להם והם מנצחים. ע"כ איפוא בוא ונטכס עצה להפריד ביניהם, ואז נוכל לנכות מהם מעט.

רואים מכאן, דגדולה רעה שעושים אותה שניים מאשר אחד בלבד עושה אותה. ע"כ השלימו ביניהם מדין ומואב מיראתן של בני ישראל (סנהדרין קה. תנחומא במדבר ג) כדי להלחם באחדות ישראל. ועצה זו לימד בלק לדורות, עד שאכן אנו רואים את הגויים מתאחדים לרעה כנגד בני ישראל.

אלא שבחסדי ה' לא עוזרת התאחדות זו. ואפילו בלק ובלעם נפרדו לבסוף כמו שבלק אמר לבלעם (במדבר כד, יא) ועתה ברח לך אל מקומך. וה' יתברך נפרע מהם מידה כנגד מידה (שבת קה: נדרים לב.), כי לבסוף הגויים עצמם רבים ביניהם ונפרדים האחד מהשני.

ואכן, בלעם ראה בעצמו כי ה' יתברך מצילנו מכל רע, וכשישראל באחדות אין אומה ולשון שולטת בהם, ואז אמר (במדבר כג, ט) הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב. ועוד אמר (שם, כד, ה) מה טובו אהליך יעקב וגו', ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה ואינן מעורבין, כדי שלא יכניס אחד עיניו בחבירו (ב"ב ס. מד' אגדה), להראות שהם באחדות ואין האחד רוצה להכניס עין רעה באהלו של חבירו. ועל דרך הגימטריא אפשר לומר כי התיבות "הן עם לבדד ישכון" עולה מכוון כמו התיבות "לב העם הזה באחדות". ואף גם התיבות "מה טבו אהליך יעקב" עולה מכוון כמו התיבות "ועם גאולי ה' אוהבים זה לזה". בכך רמז בלעם, שכאשר בני ישראל באחדות אף אחד אינו יכול להכניס בהם עין רעה ולהזיקם.

ונוצחין על אף שעבדו עבודה זרה, זאת מכיון שהיו באחדות ולא היו בהם דילטורין.

וזהו "ותרועת מלך בו", כי תוקעים במלחמה ונוצחין, שכן הם באחדות. ואף התיבות ותרועת מלך בו עולה מכוון כמנין דרך טובים, ישראל ערבים זה בזה.

הוא שחזיק בלעם את בני ישראל להשאיר באחדות, ואמר לבלק (תנחומא שם יד) אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא מעצמו יצא אלא ה' הוציאם ממצרים, שכן על אף חטאיהם יצאו, מכיון והם היו באחדות, וכשבני ישראל באחדות הרי הם נוצחים את כולם, ומתקרבים לה' יתברך.

ואפילו כשבני ישראל חוטאים, גם אז הגויים אינם יכולים להם כל זמן שהם באחדות, כמו שכתוב (שם, כג, כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עמו וגו', פירוש, באם תשאל הרי אין ה' יתברך מוותר לעוברי רצונו, ומי שאומר כן יוותרו מעיו (ב"ק ג.) וא"כ כיצד אינו מביט על עוונות בני ישראל. זהו משום שחז"ל אמרו (תנחומא שופטים יח, זוה"ק א, ר:.) כשישראל בחבורה אחת אפילו עובדי עבודה זרה אין מידת הדין נוגעת בהן.

וכבר מצינו כן בדורו של אחאב (ירושלמי פאה א, א. ויק"ר כו, ה) שהיו יורדין למלחמה

קצ"ר האומ"ר:

בלק בן ציפור חשש מפני בני ישראל. ומדוע. והרי בלעם יכל לעוזרו. ומה הראיה שבאמת ינצחו עד שאמר כי ידעתי. ולמה בלעם לא נלחם בבני ישראל.

אבל, בלק חשש מאחדותם של בני ישראל, שכן אז עמו יושפע לטובה מבני ישראל וחשש שיאבד הכל, ע"כ טען כלפי בלעם מדוע להשאיר באחדות את בני ישראל, בוא ונטכס עצה להפרידם ואז נוכל להלחם בהם ולנצח אותם, כי כל זמן שהם באחדות אין כל אומה מנצחת אותם. ואם יהיו מפורדים נוכל לנצחם. ותמיד הגויים מתאחדים לרעה נגד בני ישראל, אבל ה' משלם להם מידה כנגד מידה והוא מפריד בין הגויים והם רבים ביניהם.

אלא שבלעם ראה עם לבדד ישכון, כי הם אכן באחדות ולכן יצאו ממצרים - בכוח האחדות, ואפילו כשהם חוטאים הם מנצחים בשעה שהם באחדות, וכן ראה שאין פתחיהן מכוונין כדי שלא יכניס האחד עין רעה בחבירו, וכל דרכם באחדות ובערבות זה לזה, ואם הם באחדות הם מנצחין את כל הקמים כנגדם והם מתקרבים לה' יתברך ומתעלים.

כח האחדות והקדושה כנגד אומות העולם

ויש לבאר. מדוע נקראו ישראל בפסוקים אלו בג' כינויים שונים: בני ישראל, העם, הקהל. ועוד, מדוע דימה בלק את בני ישראל דוקא לשור המלחך את העשב, ולא לכל חיה אחרת.

כתיב (במדבר כב, ג, ד) ויגר מואב מפני העם מאוד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל, ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה וגו'.

מידת הדין תיגע בהן, ויוזכר להם גם עוון העגל.

ולפי זה מובן היטב מדוע מכנה אותם התורה בשלושת הכנויים של: עם, בני ישראל, קהל. דבזה רצה בלק לומר לבלעם שכל עוד ישראל הולכים בדרך ה' אזי הם נקראים עם, בבחינת מה שנאמר (תהילים לג, יב) **העם בחר לנחלה לו**.

וכשהם עם, דהיינו מלוכדים אזי אין שום אומה ולשון יכולה להם. וכמו שנאמר (שם, פא, יד) **לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו**. דהיינו, בשעה שישראל שומעים בקולו של ה', אזי הם עמי, דהיינו באחדות.

ולא עוד אלא שמגיעים לדרגת ישראל, שהיא מדרגה גבוהה ביותר, כמו שאמר המלאך ליעקב (בראשית לב, כט) **לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וגו'**. ובפרט לפי מה דאיתא (זוה"ק ב, קס:) **שבכל מקום שנאמר עם הוא כשנשבר לבם לעבודתו**.

ולכן, טען בלק לבלעם, עלינו לטכס עצה ולמצוא תחבולה, איך לגרום לפזור ולפרוד ביניהם וכשלא יהיו מלוכדים יחדיו אלא יהיו כקהל, ותשרור ביניהם שנאה אזי תחול עליהם הקללה.

ואף המן הרשע למד דבר זה מבלק, ולכן אמר למלך אחשורוש (אסתר ג, ח) **ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו'**. כלומר שעתה שאינם באחדות, זה הזמן להשמידם. אלא שבחסדי ה' על עמו, עמדה אסתר המלכה על חולשת עמה, ומשום כן ציותה על מרדכי (אסתר ד, טז) **לך כנוס את כל היהודים, דהיינו תאחד אותם ועל ידי זה בטלה אכן הגזירה**.

ואמנם בכל מיני תחבולות ניסו בלק ובלעם לגרום לכך שהקללה תחול על ישראל, אם על ידי גרימת ריב ביניהם, ואזי

והנה, כשנתבונן איך מתאר דוד מלך ישראל את ענין חטא העגל, נמצא שתאורו דומה להפליא לתאור שמתאר בלק את בני ישראל, כמו שנאמר (תהילים קז, כ) **וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב**.

ולפי זה אפשר לומר שזו היתה כוונתו של בלק באומרו, כלחוך השור וגו', כלומר שבזה רצה בלק לרמוז לבלעם (שם, כב, ב) שהנה עם יצא ממצרים, ולאחר יציאתם הם חטאו בחטא העגל ועשו להם תבנית שור לעבודה זרה. ואומנם רצה הקב"ה לכלותם בגלל עוון זה, אלא שעמדה להם תפילתו של משה שביקש עליהם רחמים כמו שנאמר (שמות לב, יא) **ויחל משה וגו'**, והצליח לבטל את הגזירה. ועתה, לא רק שאינם נענשים במה שהם חטאו כלומר בתבנית שור, אלא להיפך, הם מנצחים את אויביהם, כלחוך השור את ירק השדה. זאת בזכות הקרבנות שהם מקריבים לה'.

ולכן, מאחר ואתה בלעם, יודע לכונן את הרגע שבו הקב"ה כועס (ברכות ז. סנהדרין קה: זוה"ק ג, שה.) תקללם באותו רגע ממש, ותזכיר להקב"ה את ענין תבנית השור, דהיינו, את חטא העגל, וכך תוכל לחול עליהם הקללה.

אך, דבר נוסף הטריד את בלק, והוא מה שאמרו חז"ל (ת' שופטים יח, זוה"ק א, ר:) שבזמן שישראל בחבורה אחת, אפילו יש ביניהם עובדי עבודה זרה אין מידת הדין נוגעת בהם שנאמר (הושע ד, יז) **חבור עצבים אפרים הנח לו, ורק בשעה שהן חלוקין מידת הדין נוגעת בהם שנאמר (שם, י, ב) חלק לבם עתה יאשמו**.

ולכן אמר לבלעם, עתה ילחכו הקהל וכו', כלומר, עכשיו שהם כולם באחדות ומתקהלים יחד, זה סכנה גדולה לכל העולם, ומסיבה זו הם גם ניצחו את עוג וכו'. ולכן הבה ונטכס עצה איך להפריד ביניהם, ואזי

ובהמשך על ידי הזנות כמו שיעץ בלעם הרשע (סנהדרין קו). שאלוקיהם של אלו שונא זימה הוא.

ואכן הם הצליחו לבסוף במזימתם, כמו שמצינו בענינו של זמרי (במ"ר כ, כה. ת' בלק כ) שהקהיל את כל שבטו על משה ואמר לו, אם מדינית (כזבי בת צור) זו אסורה, מדינית שתחתית (צפורה) מי התיר לך. מיד נתרשלו ידיו של משה ונעלמה ממנו הלכה וכו'. ואכן רואים שאז החל הריב בין בני ישראל והתרחקו הלבבות עד שכמעט פרצה ביניהם מלחמה.

אך עדיין יש לתמוה, איך יתכן שבני ישראל שהיו דור שכולו דעה (במ"ר יט, ג) ומוקפין בשבעת ענני כבוד, יגיעו לכזה שפל המצב עד שירצו לעבור עבירה עם בנות מדין ומואב.

ונראה להסביר, דהנה בשעה שבלעם ברך את בני ישראל היה צועק בכל כוחו כמו שדרשו חז"ל (רש"י בשם תנחומא) על הפסוק (משלי כו, יד) מברך רעהו בקול גדול וגו', כדי שישמעו אומות העולם את דבריו ותכנס בליבם שנאה כלפי ישראל.

והנה, אף בני ישראל בשעה ששמעו את קולו של בלעם עומד ומברך אותם יצאו מחוץ למחנה, לחזות בנס, איך השונא הגדול ביותר שלהם (במ"ר כ, ח. ת' בלק ח), עומד ומברכם. ובאותה שעה הם ראו את בנות מואב, ויצרם החל מתגרה בהם, שהרי כבר אמרו חז"ל (כתובות יג: חולין יא:): אין אפוטרופוס לעריות, ודבר זה נאמר אפילו על חסיד שבחסידים (ירושלמי כתובות א, ח). וכל שכן שסתם אדם צריך להזהר מאוד ולהתרחק ככל האפשר ממקום כזה, כמו שדרשו חז"ל (רש"י שם, ויק"ר כד, ו) על הפסוק (ויקרא יט א)

קדושים תהיו, הווי פרושים מן העריות ומן העבירה. והם, במקום להתרחק התחילו להתקרב ולזנות. ועל כן נענשו שנהרגו מהם עשרים וארבעה אלף כמו שנאמר (במדבר כה, ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף, והיינו דכתיב (בראשית ד, ז) לפתח חטאת רובץ.

ואיתא בחז"ל (ת' מטות ג, סנהדרין קו). שבלעם הלך ליטול ממדין שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל ונהרג שם בחרב. כלומר שהלך לקבל שכר על העצה שיעץ לבלק איך להפטר מבני ישראל.

אך בזה עצמו יש לתמוה. על מה בא בלעם ליטול שכר, והרי עיני הכל ראו שאינו יכול להזיק לישראל ולקללם. ואם אכן הוא עשה איוו שהיא פעולה שהזיקה לבני ישראל, מדוע אם כן לא נתן לו בלק שכר על כך, אלא להיפך אמר לו (במדבר כד, א) ועתה ברח לך אל מקומך וגו'.

אלא יש לומר, דכאן מוכיחה התורה את גודל שנאתו של בלעם לישראל, שכשראה שאין עצה ואין תבונה לפני ה', ולא יוכל לקללם בשום אופן, אזי יעץ לכל העולם כיצד יוכלו בכל זאת לגרום מיתה לבני ישראל. זאת עצת הזנות שבגללה ימותו בכל פעם אנשים נוספים מישראל. ועל זה הוא בא לאחר מכן ליטול שכר על תוצאות העצה שנתן ועל העונש הצפוי לישראל תמיד מעוון זה.

אך עם כל זאת דחה אותו בלק ולא נתן לו שכר, זאת משום שידע שיש לישראל על מה לסמוך, דהיינו, על השבת שזכותה גדולה והיא מגינה על השומר אותה גם מעצת הזנות.

שכן שבת עולה בגימטריא שבע מאות ושתים כנגד עריות חבו (ראשי תיבות של

יחיל בלע ויקיאנו') שעולים גם הם בגימטריא ויעזור ה' יתברך שבזכות השבת נזכה שבע מאות ושתים, דהיינו שכל השומר שבת נשמר בזכות שם זה מלחטוא בעריות.

קצי"ר האומ"ר:

יש לדייק במעשה בלק, מדוע נקראו ישראל בג' שמות שונים: בני ישראל, קהל, עם. וכן יש להבין מדוע דימה בלק את ישראל לשור דוקא. אלא יש לומר שבלק רצה להזכיר על ידי זה את חטא העגל שהיה אף הוא בתבנית שור, ואת רצון הקב"ה לכלותם בעוון זה לולא משה רבינו ע"ה שעמד בפרץ והתחנן לה', ואז, לא רק שבטלה הגזירה אלא הם ניצחו את אויביהם בזכות קרבנותיהם. ולכן רצה בלק שבלעם יכוין את הרגע בו כועס הקב"ה ואז יקללם.

אך ידע בלק שלא די בקללה זו, שהרי כל זמן שישאל באחדות שום אומה לא יכולה לנצחם. משום שאז הם מתעלים לדרגת "ישראל" ונקראים "עם" ה', ולכן טכסו עצה איך להפריד ביניהם, כדי שתהא מידת הדין נוגעת בהם. ואף המן הרשע הבחין בחולשה זו של חוסר האחדות בישראל, לכן הציע לאחשוורוש להשמיד את היהודים בהיותם עם מפוזר ומפורד... אבל, מרדכי היהודי הצליח לבטל את הגזירה ע"י שכנס את כל היהודים, כפי שצויתה עליו אסתר.

אך בלק ובלעם הצליחו לבסוף להפריד בישראל ע"י עצת הזנות. וזו החלה בשעה שבלעם ברח את ישראל, ויצאו מישראל אל מחוץ למחנה לשמוע הברכות ואף בנות מואב יצאו בשומעם את קולו החזק של בלעם ואז החל יצרם מתגרה בהם, כל זאת מפני שלא התרחקו כמטחוי קשת ממקום זה. ומחמת זה נפלו מישראל כ"ד אלף חללים.

ואמנם בלעם בא ליטול שכר על עצתו זו, אלא שבלק סירב לתת לו שהרי ידע שעצה זו אין כחה יפה כל עוד שומרים ישראל את השבת, שאז היא מגינה עליהם אף מן הזנות בזכות השם חב"ו.

שנאת הגויים לישראל

כתיב (במדבר כב, ה) הנה עם יצא ממצרים, הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממולי. זה שלום עם עם שנלחם עמם, והיו שונאים זה את זה מעולם. כמו שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב.

ובביאור הדברים יש לומר, שפחדו הגדול של בלק היה מהשפעתם של ישראל על עמו. דהנה בלק היה ראשון לטומאה, ובראותו את בני ישראל יושבים ועוסקים בתורה, ומזונם הוא מן (שמות טז, ד) לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו (יומא עה:), ושבעה ענני כבוד מקיפים אותם, ופניהם כזוהר הרקיע, פחד שמא בני עמו יושפעו מישראל ויחפצו אף הם להתגייר ולהצטרף לאומה הנבחרת.

ויש לתמוה, מדוע כה פחד בלק מבני ישראל, עד שהיה מוכן אפילו לעשות שלום עם מדין אויבו משכבר הימים, והעיקר שיעוצו להם כיצד לנצח את ישראל (ת' בלק ג, רש"י במדבר כב, ד). והרי עדיף היה לו לכאורה להשלים עם ישראל שמעולם לא נלחמו עמו כמו שכתוב "והוא יושב ממולי" יושב דייקא ולא נלחם.

ועוד שכבר נצטוו (דברים ב, ט) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, מאשר לעשות

משום כן שלח לקרוא לבלעם בן בעור, שהיה ידוע בשנאתו התהומית לבני ישראל. כדי שיקלל את ישראל, וגם שיתן להם עצה איך להרחיק את ישראל מעליו, לבל ישפיעו לטובה על עמו.

זהו אומרו (שם) והוא יושב ממולי, כלומר, כל דאגתי היא, מזה שהם חונים מול בני עמי ועוסקים בתורה ובעבודה, וחוששני שהם יחלישו את כח הקליפה, וכל עמי יתגיירו, ותאבד ממשלת זדון מן הארץ.

כמו כן מבואר פחדו של בלק במה שאמרו חז"ל (ת' בלק ב, רש"י במדבר כב, ב) דבלק אמר, אלו שני המלכים שהיינו בטוחים עליהם, לא עמדו בפניהם, אנו, על אחת כמה וכמה לפיכך (שם, כב, ג) ויגר מואב. יש לפרש, שבלק חושש שאם עמו יושפע מבני ישראל ייחשב להם הדבר כאילו נהרגו ונאבדו מהעולם.

ועוד אפשר לפרש, דכל פחדו של בלק היה אך ורק מחמת גודל שנאתו לישראל, ולא פחד של ממש, וכמאמר חז"ל (ת' בלק ב) שבלק היה שונאן יותר מכל שונאים. ולכן הפריעה לו העובדה שעם ישראל יושב ממולו. וכידוע שאין השונא חפץ לראות את אויבו ממולו, ומחמת גודל שנאתו לישראל הוא חפץ לקללם.

טעם נוסף מצינו בסיבת השנאה של בלק ובלעם לישראל. אלו הם דברי רבי שמעון בר יוחאי שאומר (ספרי בהעלותך ט, י) הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב. כלומר, אין זו שנאה מחמת דבר או סיבה מסויימת אלא שנאה הנובעת ממעמקי הלב, שנאה שלא יודעת גבולות. וכידוע שבסופי שמותם של בלק ובלעם מרומו שמו של עמלק (זוה"ק ג, רפא:), שהיה מזרעו של עשו (פדר"א מד, פס"ז כה, יח).

הרי שמכאן יש לנו ללמוד, עד כמה צריך האדם להזהר ולהתרחק מהגויים. שכן

למרות שהם מנסים להתקרב בדברי אהבה וחיבה, ומראים שרצונם בשלום אמת, אין לתת בהם אימון, משום שכל מטרתם להלחם עם בני ישראל ולהרחיקם מאמונתם, כמו שעשו מואב ומדין.

וכך גם עינינו רואות, כיצד המתינו המדינות הגדולות עד שיהפכו למעצמות גדולות, ואז עשו כביכול שלום ביניהם, כל זה כדי שיוכלו להיטפל לעם ישראל.

רעת האומות כלפי קדושת ישראל

משום כן גדולה שנאת הגויים לישראל, מכיון שהם שקועים כל כולם בעומק הטומאה ואין להם בחייהם כל תכלית ומטרה מלבד לזלול ולשבוע כבהמות.

לפיכך הם חוששים שמא בראותם את האושר והסיפוק שיש ליהודי בחייו הם יכירו באמת ויאלצו לנטוש את השקר. דבר שעלול לגרום לאט לאט להקליפה שהיא הסטרא אחרא לאבד מן העולם ע"י שהקדושה תתגדל ותתעלה בין העמים.

משום כן הם שמים להם כמטרה ותכלית בעולמם, לשנוא את ישראל ולאבדם מן העולם. ואם הם רואים שאין הדבר עולה בידם הרי שהם מנסים להחניף להם ולקרבתם ולהרבות את השפעתם על ישראל, ובדרך זו להגביר את כח הקליפה בעולם.

ומאחר והתורה ירדה לסוף דעתם עד כמה הם ישתדלו להתקרב לבני ישראל כדי להשפיע עליהם ולהרחיקם מיהדותם, לכן ציוותה אותנו התורה (ויקרא כ, כג) ולא תלכו בחוקות הגוי וגו'. ואף ציוותה (שמות כג, כד) לא תעשו כמעשיהם וגו'. ואף את פיתן של הגויים אסרו עלינו חז"ל לאכול (עבודה זרה לו: שבת יז:). מחשש של חיתון בנותיהן.

אבל רק לקראת ביאתו של משיח, יתקיים באמת הכתוב (זכריה יד, ט) ביום ההוא

עד שבמקום שהם עצמם יחזרו בתשובה, הם המשיכו ברשעותם, וזאת למרות הוכחותיה של האתון את בלעם כמו שכתוב (במדבר כב, כח) ויפתח ה' את פי האתון וגו'. זוהי דרכם של רשעים שאפילו בידועם את האמת בכל זאת הם ממשיכים בדרכם השיקרית המביאה רעה רבה לעולם.

ולא רק בחייו, אלא אפילו לאחר מותו המשיך בלעם להיות דבוק בשקר. כמו שמצינו (גיטין נז.) שבשעה שהעלה אונקלוס הגר את בלעם ושאלו מי הכי חשוב, ענה לו בלעם שישראל. אבל בהמשך כששאלו האם להצטרף אליהם, ענה לו בלעם בלשון הכתוב (דברים כג, ז) לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים. ודבר זה מדהים עד מאוד. כיצד יתכן שאף בעולם האמת ממשיך בלעם ברשעו.

אלא ההסבר הוא שכך באמת המצב, ואדם שבעולם הזה רואה את האמת, ועם כל זאת הוא ממשיך לרדוף אחרי ההבל. כך המצב אצלו גם בעולם האמת, הוא רואה את האמת ובכל זאת הוא ממשיך לרדוף אחרי השקר, זאת כדי להרבות בעונשו.

משום כן צריך האדם להשתדל בחייו עלי אדמות, להגביר את הטוב על הרע כדי להכיר במציאותו של ה' יתברך. וכשיגביר את הטוב על הרע ממילא יבוא לידי הכרה מלאה, ויעזוב את הרשע ע"י עיסוקו בתורה כמו שכתוב (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם. ואמרו חז"ל (אבות ו, ג. ברכות ה.) אין טוב אלא תורה, וע"י זה יכריע את כל השקר.

יהיה ה' אחד ושמו אחד. ואז תכלה מלכות הרשעה כעשן. ע"י התרוממות כח הקדושה אצל כל אומות העולם.

ומגודל חששותיו הרבים מירידת הטומאה ומהשפעתם של ישראל החליט בלק להשלים עם אויביו משכבר הימים, זאת כדי שיחדיו יוכלו להיטפל לעם ישראל.

מכאן רואים את גודל רשעותם של בלק ובלעם, כמו שהעיד עליהם הנביא (מיכה ו, ה) עמי זכור נא מה יעץ עליך בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם. ועוד אמרו חז"ל על בלעם, (סנהדרין קו:) בלעם כמה דמשכת ביה דרוש ביה (לגנאי).

כל זאת מפני שהם ידעו והכירו את האמת שעם ישראל הוא העם המובחר של הקב"ה כמו שכתוב (דברים ז, ו) כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך ובך בחר ה' וגו'. וכמו כן הם ראו את ישראל עוסקים בתורה, שבשבילה נברא העולם (פס"ז ורש"י בראשית א, א).

ואפילו בלעם הרשע נדהם ממה שראו עיניו, עד שבירכם בכל ליבו ואמר (במדבר כד, ה) מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. ובזה הוא הודה שהשכינה יורדת לעולם ולישראל רק בשביל התורה כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קה:) שאהליך יעקב ומשכנותיך ישראל אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ועם כל זאת הם בקשו לקללם ולהשמידם מן העולם.

מכך רואים את הפלא הגדול, עד כמה הם חששו מהשפעת קדושתם של ישראל.

קצי"ר האומ"ר:

בדבר פחדו של בלק יש לדעת ממה כה חשש, והרי עדיף היה לו להשלים עם ישראל ולתיתם לעבור בארצו, מאשר להשלים עם שונאיו משכבר הימים - עם מדין. אלא יש לומר דחששו הגדול היה מהשפעת ישראל על עמו, שיראו כיצד ישראל עוסקים בתורה, וירצו אף הם להתגייר ולעסוק בה. ואז תיחלש כוחה של הקליפה.

כמו כן הפריעה לו חנייתם של ישראל ממולו מחמת גודל שנאתו לישראל בהיותו מזרעו של עשו, ובידוע שעשו שונא ליעקב. וכך גם כל הגויים שונאים את ישראל בחייהם ובמותם, כדמצינו גבי אונקלוס הגר שהעלה את בלעם. ובלעם ייעצו להתרחק מישראל. זאת מחמת שמי שמכיר בחייו את האמת, ובכל זאת מתכחש לה. אזי גם לעולם הבא הוא יודע את האמת אך ממשיך לרדוף אחר השקר וזה בכדי להרבות רחמנא ליצלן בעונשו.

ושנאה זו נובעת אצל הגויים מריקנותם, ומחוסר תכלית ומטרה בחייהם ואז הופכים את שינאת ישראל כמטרה נכספת ובשביל מטרה זו הם מוכנים אף להחניף להם ולהראות כאוהביהם. ובדרך זו להשפיע עליהם ולהעבירם על דתם. ולפיכך נצטוו ישראל להתרחק מהגויים ומחוקותיהם. ואף נאסרו לאכול מפיתן וכו' בכדי להמנע מהתקרבות יתר אליהם שעלולה להשפיע השפעה שלילית ח"ו עליהם. ולהגברת כוחות הטומאה.

אלא על האדם להשתדל להגביר את כוחות הקדושה ולבוא לידי הכרה מלאה בקודשא בריך הוא ע"י עיסוקו בתורה ובמצוות, וע"כ הוא יכריע את כוחות הרשעה והשקר ותמלא הארץ דעה את ה'.

קנאתו של בלעם במידת הענוה של ישראל

ואם כן, לאחר כל זאת, במקום לשוב בתשובה ולהיות יהודי, הרי הוא עוד הולך לקללם, ועוד נותן עצה רעה של זימה ועבודה זרה לבלק (סנהדרין קו). להחטיא את ישראל.

ועל בני ישראל קשה ביותר. כיצד דור דעה (ויק"ר ט, א) נכשל בזנות ועובד עבודה זרה וגם משתחוה לו, כמו שכתוב (במדבר כה, א-ג) וישב ישראל בשטים וגו' ויאכל העם וישתחוו וגו' ויצמד ישראל לבעל פעור. ולא עוד, אלא שהגדילו חטאים ביותר כאמרם ז"ל (סנהדרין קו). מה הביאם לחטוא בכאלו חטאים חמורים.

ונראה בביאור הענין לאשורו, בהקדם ביאור ברכת הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה. הקב"ה אמר לאברהם (בראשית כב, יז) כי ברך אברך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. אבל יש להבין בכלל את ההשוואה בין חול וכוכבים לבני ישראל, והרי חול וכוכבים אי אפשר בכלל לספור, ואילו את בני ישראל כן ניתן לספור, וא"כ מהו הדמיון.

כתיב (במדבר כב, ו) ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עצום הוא ממני וגו'. היינו, בלק בו צפור מבקש מבלעם לבוא ולקלל את ישראל. אבל, כידוע, בלעם רק בירך אותם, כי הלא ה' יתברך לא רצה לקללם. אבל, בסופו של דבר, כשראה בלעם שאינו יכול לקלל את ישראל, יעץ עצה רעה לבלק, כיצד להחטיא את ישראל בעבירות החמורות ביותר. ואמנם, בני ישראל חטאו, כמו שנאמר (שם, כה, א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב.

וקשה. הן בלעם ראה וידע שישראל הם עיקר הבריאה, כמו שכתוב (בראשית א, א) בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית (בר"ר א, א), כמו שכתוב (ירמיה ב, ג) קודש ישראל לה' ראשית תבואתה, וראה אותם שוכנים לשבטיהם שאין פתח אחד מכוון כנגד השני (ב"ב ס. רש"י כאן כד, ב).

ולא עוד, אלא גם ידע שאהבת הבורא עליהם אף כשהם חוטאים, שנאמר (שם, כג, כא) לא הביט און ביעקב וגו' ה' אלוקיו עמו, וידע שהם באחדות, כמו במתן תורה, כאיש אחד בלב אחד (מכילתא שמות יט, ב).

ואולם, יש לבאר בעומק הדברים: הנה, גם אם יחפוץ האדם לחסל את החול שעל שפת הים על ידי בניית בתים וכדומה, הרי שבתוך המים עדיין יש חול רב, ובניקל המים ירימו את החול מתוכו ויוציאוהו החוצה.

ואף גם אצל הכוכבים, אמנם יש לפעמים עננים המכסים את הכוכבים עד שאינם נראים, מכל מקום מעל העננים יש מציאות של כוכבים, וכי על ידי רוח קלה מתפזרים העבים ונראים הכוכבים.

כן הדבר אצל בני ישראל. על אף כל הצרות והיסורין שהם עוברים הרי שאין להם כליה כלל וה' יתברך מעמידם תמיד, ואף פעם אינם מתערבים בגויים, ולא יאבדו כאומות העולם. ואפילו אם ירצו חלילה הגויים להשמיד את בני ישראל, ועננים שחורים יכסו את הארץ, מכל מקום אצל הקב"ה ישראל קיימין לעולם, ואי אפשר כלל לכלותם ולאבדם, כמו החול והכוכבים (ראה ספרי ט, י).

ועוד מרמזים הכוכבים, שכמו שאי אפשר למנותם כי רחוקים הם, כך האדם עצמו רחוק בהשגתו מכל מצוה ומצוה שאין ערך וגבול לגדולתה, ואינו יכול לומר שכבר הגיע לתכלית השלימות.

ועוד בזאת, כמו שאי אפשר לספור את הכוכבים, כך אי אפשר לספור שום מצוה שאדם עושה במסירות נפש, מכיון שבמצוה אחת תלויים מליוני מצוות, וע"י זה הוא יכול ממש להציל דורות שלמים.

ואף גם החול מרמז בזה, שכמו שאין לו מספר, כך האדם אשר יסודו מעפר וסופו לעפר, שנאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג, יט), בשעה שהוא מקיים מצוות, הרי שאלו כנגד רמ"ח ושס"ה שלו (מכות כג: זוה"ק א, קע:) ואין להם חשבון ומנין.

ויש לאדם לידע שהוא נעשה דבר של מנין רק בשעה שאין בו תורה ומצוות, אבל בשעה שיש בו תורה הרי שהוא דומה לים, כי תורה נמשלה למים (ב"ק יז.), והוא כחול שבתוך הים שאף פעם אינו בטל. והרי רמ"ח ושס"ה שלו מתפקדים ע"י המצוות שהם מליונים רבים, הקשורים במצוה שעשה, שאין להם מספר. ולכן נברא האדם מחול להורות שאין לו גבול ומנין.

אבל, עם זאת ידע אדם שהוא כחול אשר על שפת הים, ולא יאמר שהוא כבר בתוך ימה של תורה, אלא עדיין בשפה, שכן עליו להתנהג בענוה, ובהשפלה, ואז התורה נקנית ומתקיימת בו (אבות ג, ו. תענית ז. תנחומא תבוא ג).

ואם אכן יתנהג תמיד בענוה הרי שאף פעם באמת לא ימנה ולא יספר מרוב מעלות ומדרגות שיהיו בו ולעולם לא יפרידם, שהרי תכלית האדם לזכור כי עפר הוא ואל עפר ישוב, ויתנהג בענוה, כי התורה נקנית רק בענוה. וזהו ענין החול, לידע שכל תכליתו לתקן את המצוות (שלא נספרים כמו חול) הקשורים בו ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

וכאשר מרגיש אדם כל זאת, הרי שיש בו את אותה ברכה שה' בירך את אברהם "ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים", כי הוא מרגיש את עצמו רק על שפת הים, ויודע שבתוך תוכו קשורים בו מליוני מצוות, וע"י זה בניקל יכול לשוב בתשובה, כי יש לו את כל האמצעים. ועליו אומרים אכן חז"ל (אבות ה, כב) כי הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, שהרי יש בו עין טובה, ורוח נמוכה ונפש שפלה.

לא כן בלעם הרשע וכל תלמידיו ההולכים בעקבותיו, הם הרי בעלי גאווה, נפש רחבה וכו' (אבות שם), כי חושבים שיודעים הכל, בחינת בלעם שנאמר עליו

בלבו. ביקש שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמר מה טובו אהליך יעקב (במדבר כד, ה). רצה שלא תשרה עליהם שכינה, ואמר ומשכנותיך ישראל.

שלא תהא מלכותן נמשכת, ואמר כנחלים נטיו (שם, ה). שלא יהא ריחן נודף ואמר כאהלים נטע ה'. שלא יהא להם מלך בן מלך, ואמר יזל מים מדליו (שם, ז). ועל זה אמרו חז"ל שם את הפסוק (דברים כג, ו) ויהפוך ה' אלוֹקֵיךְ לֹךְ את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוֹקֵיךְ.

כל זאת עשה משום קנאתו הגדולה. ומדוע יש בו קנאה, שכן הוא לא יירש את התכונות הנפלאות שיש לבני ישראל מאברהם אבינו, ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, ואין לו שום קשר לתורה ולמצוות שהם כנגד החול, רמ"ח ושס"ה, ולכן אין בו כל קדושה ורק קנאה כלפי ישראל.

(במדבר כד, טז) ויודע דעת עליון. וכשהם רואים את כל המעלות של בני ישראל הרי הם מקנאים בהם, ורוצים רק להשמידם ולכלותם.

ואם כן, כל רצונו של בלעם לקלל את ישראל היה רק מחמת הקנאה שקינא בהם, וחשב שאם יראה אותם בשעת גאווה יכול לקללם. אבל, כיון שה' לא רצה לקללם, לא הצליח בזה בלעם, ורק בירך אותם במקום לקלל.

ולכן גם רצה בלעם להביא עליהם זנות וחטאים, כיון שרצה לראותם בשעת חטאם, זאת משום שקינא בהם. וכאשר בני ישראל ירדו מעט מדרכיהם, שוב חטאו בעבירות החמורות ביותר, כי לא התנהגו בענוה כחול וכוכבים. אבל, לאחר מכן שבו בתשובה, כי שוב נחלצו מידו של בלעם הרשע.

ואמנם מצינו בחז"ל באריכות (סנהדרין קה:) מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה

קצי"ר האומ"ר:

פרשתו של בלעם אומרת דרשני. הן בלעם ידע שישאל הוא העם הנבחר, וה' עמדם, וכיצד נתן לבלק עצה של זנות להחטיאם. ומנין ידע שלבטח יחטאו בזה. ועל ישראל קשה, כיצד כזה דור דעה חטאו בכזה חטא חמור.

ונראה בזה, שישאל כידוע נמשלים לחול וכוכבים, פירוש, כמו שהחול אף פעם לא נגמר ותמיד יש חול בתוך הים, וגם כוכבים לפעמים אינם נראים מחמת העננים, אבל ע"י רוח מתפזרים העבים ונראים הכוכבים, כך ישראל אף פעם אין להם כליה והם קיימים לעולם. וכשם שאי אפשר לספור חול וכוכבים והם רחוקים כך אי אפשר לספור מצוות שאדם עושה שקשורים בזה מליוני מצוות, ורחוק האדם מהשגת הענין.

אבל כל זה שיהיה על שפת הים, בענוה ובשפלות ואז התורה והמצוות מתקיימין בידו לעד, כי הם שורש תיקון נשמתו לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. ולכן בלעם רצה לקללם, כי הכל נבע מקנאתו אליהם. וכאשר בני ישראל לא היו בענוה חטאו, אבל לאחר מכן שבו בתשובה.

צדקות ה' לעומת רשעותם של בלק ובלעם

איתא בזוהר הקדוש (ריש פרשת בלק) שלא כמו לישראל שונאים גדולים יותר מאשר בלק ובלעם, אשר נתייעצו יחדיו לילך ולהשמיד את עם ישראל. ואף רשעים גדולים

ולבם של ישראל, ולא יוכל לקללם כמו שחשב לעשות.

מכאן אפשר לראות, עד היכן הגיעה שנאתם של בלק ובלעם כלפי בני ישראל. שכן, כל האומות ידעו שהעולם נברא בשביל התורה, כמו שכתוב (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. ואף גם בשביל ישראל נברא העולם (פס"ז ורש"י ריש בראשית), שנקראו ראשית תבואתה (ירמיה ב, ג), שהרי אם לא התורה אין שמים וארץ (פסחים סח: זוה"ק ב, ר).

ואם בלעם היה מכין בדיוק את הרגע בו ה' כועס והיה אומר בלעם (תוס' ברכות ז, ד"ה שאלמלא) אז הקב"ה היה מכלה את בני ישראל, וממילא כל העולם כולו היה נחרב, שהרי העולם עומד בשביל התורה ובשביל ישראל. ואם ישראל יכלו מהעולם אין מי שילמד תורה וכל העולם יחרב.

הרי שכה גדולה היתה שנאת בלק ובלעם כלפי ישראל (ראה במ"ר כ, ח. תנחומא בלק ה), שכן העדיפו שכל בני ישראל ימותו, וכל העולם יחרב, ואף הם ימותו ג"כ, כעין שכתוב (שופטים טז, ל) תמות נפשי עם פלשתים.

ולא עוד, אלא שבלעם שנא את ישראל גם לאחר מותו. וראיה לכך מצינו בחז"ל (גיטין נז.) גבי אונקלוס הגר שהעלה את בלעם באוב, ושאלו מי חשוב בעולם הבא. השיבו בלעם; בני ישראל.

המשיך אונקלוס ושאלו האם להתדבק בהם. השיבו בלעם הרשע לא תדרוש שלומם וטובתם וגו' (דברים כג, ז). הרי שאפילו לאחר מותו המשיך בלעם הרשע לשנוא את בני ישראל.

אבל עדיין יש לנו להבין. מדוע היה צריך הקב"ה לעצור את בלעם מללכת לקלל,

יותר מעמלק היו אלו. וכבר תמצא בסוף שמותם את עמל"ק מרומז, כזה: בלק בלעם, והבן. ע"כ.

ונראה בהסבר הענין. הנה, בשעה שבני ישראל יצאו ממצרים רצה עמלק לקרר את לב בני ישראל מלבטוח בה' יתברך, וכי על ידי זה ה' יתברך יענישם, כמו שכתוב (דברים כה, יח) אשר קרר בדרך.

ואולם, בלק ובלעם, מלבד מה שהם רצו להמשיך בדרכו של עמלק ולקרר את לב בני ישראל, הם עוד חפצו לבלבל את מוחם הקדוש של ישראל, ושע"י כך תחול קללתם ותעשה פירות באושים, וע"י זה יוכלו להכחידם מתחת שמי ה'.

וכבר מרומז הדבר בראשי התיבות של שמותיהם בלק בלעם; בלבב, מלשון בלבול. וכבר בתחילת דרכם הגיעו בעצה רעה, כמו שכתוב בנביא (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ עליך בלק וגו', כל זאת בשביל לקרר ולבלבל את מוחם של בני ישראל מלפני אביהם שבשמים, וחשבו שע"י כך ייענשו, כמו שאכן קרה אח"כ.

אשר על כן, בהגלות ה' אל בלעם נגלה אליו בלשון מקרה, כמו שכתוב (במדבר כג, ד) ויקר אלוקים אל בלעם, כדי להחליש את הכוח בו הוא רצה לקרר את לב בני ישראל.

דבר זה כבר נרמז בהפטרטה (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו' למען דעת צדקות ה'. דהיינו, צדקה עשה הקב"ה עם עמו ישראל להצילם מיד בלעם. שאע"פ שבלעם ידע לכין את השעה בה הקב"ה כועס, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ז. סנהדרין קה: זוה"ק ג, שה), עם כל זאת בלבב אותו הקב"ה מידה כנגד מידה, כפי שהוא רצה לבלבל את בני ישראל, ונגלה אליו בקרירות כדי להחליש את כוחו, לבל יקרר את מוחם

ובכלל, מהו הפחד מקללות בלעם, והרי ה' יכל לעשות שבשעה שבלעם ירצה לקלל יבוא מלאך ויסטור לו על פיו וכי כך לא יקלל יותר. והרי כבר מצינו שהמלאך ניצב בדרך לשטן לו לבלעם (במדבר כב, כב) לעכבו.

וגם מצינו אצל נבוכדנצר שבשעה שרצה לקלל את בני ישראל ולשבח את ה' בא המלאך גבריאל וסטרו (סנהדרין צו.) ואלמלא סטרו לא נשתייר משונאיהן של ישראל. כמו כן יכל ה' לעשות כזאת אצל בלעם.

ויש לפרש, שקללת "בַּלֵּם" היא כה קצרה עד שאפילו המלאך לא היה יכול להפסיקו מלומר זאת. ועוד אפשר לומר, שמאחר וגם המלאכים אינם יודעים את השעה בה ה' כועס, א"כ היה צריך הקב"ה בכבודו ובעצמו לבלבל את דעת בלעם.

ואם תשאל, אם בלעם היה יכול לכוין את הרגע בו ה' כועס, ויודע דעת עליון, מדוע הוא לא קילל את בני ישראל במדין, עד שהיה צריך לבוא למואב דווקא כדי לקלל את בני ישראל.

ואולם, היא הנותנת, שכן זו היא צדקת ה' יתברך לעמו ישראל. כי הנה בלעם היה חייב להגיע אל בלק כדי לקלל את בני ישראל, שכן בלק המכשף היה חייב לענות אמנן אחר קללותיו וכך יועילו הקללות, שכן בשמותיהם נרמז "עמלק", וגם "בלבל" מלשון בלבול.

אלא שסוד זה נתגלה להם לאחר זמן רב, ובשל כך, על אף שתמיד עשו מלחמות ביניהם, אבל כדי לקלל את בני ישראל, פירוש מיראתן של ישראל עשו מדין ומואב שלום ביניהם (תנחומא בלק ג), זאת כדי לקלל את בני ישראל.

זאת היתה צדקת ה' כלפי ישראל, באשר, בלעם היה נביא גדול לגויים (במ"ר יד, לד. ספרי ברכה לד, י. זוה"ק ג, קצג:), וא"כ ה' יתברך באהבתו לבני ישראל הראה שעל אף זאת אין בלעם יכול לקלל את בני ישראל, כי הוא לא כעס כל אותם ימים והכעס נעלם כהרף עין, ובמקום הכעס מתמלא רחמים עליהם, והוא משפיע חסדים גדולים על בני ישראל.

ועוד אפשר להוסיף, כי ה' יתברך חפץ שבלעם יברך את בני ישראל, ושכל האומות ישמעו כיצד נהפכות קללותיו לברכות.

על כן בא בלעם אל מואב ושם אמר מה טובו אהליך יעקב (במדבר כד ה), להורות שאין כל קללה יכולה לחול עליהם, וכל העולם עומד בזכות בני ישראל וזכויותיהם מרובות, ואף זו מצדקות ה' יתברך היא.

הרי, שלאור האמור, אין לנו אלא להשען על אבינו שבשמים, ואין לנו לדאוג ולירא מאומות העולם המבקשים להשמידנו בפה ובמלחמה. שהרי, גם עמלק לא יכל להלחם נגדנו, וגם בלק ובלעם לא יכלו לגבור עלינו, אבל לעומת זאת הפריעו לנו מעט ע"י עצות רעות.

ואם כן יש לפחד מעצה רעה, באשר ה' יתברך שומר עלינו במה שנוגע לבטחונינו הגשמי, ואולם, החוסן הרוחני תלוי בידינו. ועל זה אמרו חז"ל (ברכות לג, זוה"ק א, נט.) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ומהשפעתם הרעה של הגויים עלינו להיזהר כי אין הדבר תלוי אלא בנו.

שהרי בלק ובלעם לא יכלו לישראל מבחינה פיזית, אבל יכלו להם ע"י העצות. עד שה' יתברך בחסדיו שלח את פנחס בן אלעזר שקינא קנאת ה', כמו שכתוב (במדבר

לבטל את הגזירות. על כן נאמר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק וגו', כי בדברים אלו הנוגעים אל הנשמה, הדבר תלוי רק בנו.

ויעזור ה' יתברך שנוכל להתגבר על כל אותן עצות רעות, ולעובדו בלבב שלם אכי"ר.

כה, יא) בקנאו את קנאתי בתוכם. ואם לא הוא להיכן היינו מגיעים.

ולא רק אז, אלא שבכל דור עומדים עלינו לבלותנו ע"י עצות רעות, ולא אלמן ישראל שה' יתברך מצילנו מידם ע"י כל אותם צדיקים שה' שותל בכל דור ודור כדי

קצי"ר האומ"ר:

בלק ובלעם מעולם היו שונאים לישראל, כי הלכו בדרכו של עמלק לקרר את לבות בני ישראל (וסופי תיבות שמותיהם - עמלק), וגם רצו להכניס בבלול ופחד בבני ישראל. אבל ה' נגלה לבלעם בקרי, ולא כעס, כדי לבלבל את בלעם שלא יוכל לקלל. וגדולה שנאתם, שהרי העולם נברא בשביל ישראל והתורה, ואם ישראל ימותו העולם יחרב, ואף על פי כן חפצו להשמיד את ישראל משנאתם הגדולה, ולא עוד אלא שבלעם גם לאחר מותו שנה את ישראל ואמר לאונקלוס שלא ידרוש שלומם של ישראל.

ואם תשאל, למה ה' אמר לבלעם שלא לילך לקלל, והרי יכל לסטור לו על פיו שלא יקלל. אלא, שמילת כלם קצרה ואף מלאך לא יוכל להספיק לסתור, ועוד, שה' חפץ בעצמו לבלבלו, ולכן היה צריך לילך למואב, כדי שיחד עם בלק יקללו, ואז ה' יעשה צדקה עם בני ישראל שלא יכעוס וכך לא יוכלו לישראל. ואמנם הגויים לא יכלו לישראל, אבל עצה רעה יכלו להביא, על כן יש ליזהר מעצות רעות של הגויים והדבר תלוי רק בנו, להתחזק ולהשען על אבינו שבשמים ורק הוא יכול להושיענו מיד הקמים עלינו. אכי"ר.

תורה מגנא ומצלא מקטרוג

שהשלימו ביניהם כדי להשמיד את בני ישראל, ומדוע מכל שונאי ישראל נקרא בלעם השונא הגדול ביותר של בני ישראל.

ואולם, לאמיתו של דבר, כל אלו השונאים שרצו להשמיד את בני ישראל, הרי שאפשר ובאיזה מקום שהוא היה נשאר איזה יהודי שממנו שוב היה צומח עם ישראל, כמו שמאברהם אבינו ע"ה יצאה האומה הישראלית, וא"כ עם ישראל לא היה נכחד לגמרי.

מה שאין כן אצל בלעם הרשע, הוא ידע לכיוון את השעה בה הקב"ה כועס בכל יום (ברכות ז. סנהדרין קה:), וכוחו היה גדול בפיו לקלל (תנחומא בלק ג) יותר מאשר בנשק, ואם

חז"ל אמרו (זוה"ק ריש בלק) לא היה שונא לישראל יותר מבלעם הרשע, והתורה הקדישה בעבורו פרשה שלמה מתחילה ועד סוף לכל מה שעשה וכו'. ואמנם, בלק ובלעם היו שונאים זה את זה ורק בכדי לעשות מלחמה עם בני ישראל השלימו ביניהם (תנחומא בלק א).

וכך הוא טבעם של אומות העולם, לעשות יד אחת להשמיד את עם ישראל. וכבר אמר הנביא (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק וגו' ומה השיב לו בלעם עיי"ש.

וצריך ביאור, שהרי כמה וכמה שונאים עמדו להם לעם ישראל שרצו להשמידם כהמן וכהיטלר ימ"ש, והרבה שונאים

התורה, שהיא "חיים" וע"י התורה אפשר לתקן ולהישאר בחיים.

וכאשר יש רפיון בתורה, אזי קמים אנשים לקלל את בני ישראל והקללות רחמנא ליצלן מתקיימות, ואין תורה שתגן עליהם והגויים שונאים את בני ישראל. אבל כשיש בהם תורה אין הקללה מתקיימת, ואם ח"ו אין תורה מתקיימת הקללה.

וכן אפשר לומר על חורבן הבית שנחרב בעבור שנאת חנם (יומא ט:). כי בוודאי שם קיללו האחד את השני, וע"י זה כולם נענשו וגם בית המקדש נחרב, וכידוע לשון הרע גורם גם לקללות האחד על השני.

וביותר אפשר לומר, שזה היה ההסכם בין יצחק אבינו ליעקב בנו בשעה שבירך אותו. יצחק ידע שזה יעקב ולא עשו שהרי אמר הקול קול יעקב (בראשית כז, כב), ויעקב ידע שיצחק יודע שהוא יעקב ולא עשו, אלא שיעקב לא רצה רק את ברכותיו אלא חפץ גם בברכותיו של עשו, שכן עשו רמאי.

ואז יצחק אמר לו: באם אתה חפץ בברכות של עשו ג"כ אז אתה חייב לקיים את הנאמר "הקול קול יעקב", לעסוק בתורה, ואם קולו של יעקב מצפצף אין ידי עשו שולטות (בר"ר סה, טז. זוה"ק א, קעא). ואינו יכול לקלל אותך, ואם אין קול יעקב יש קלוקל ח"ו, והתיקון הוא לימוד התורה.

מעלת התורה להציל מכל צר

כזאת מצינו גם בצאת ישראל ממצרים, אז בא עמלק ורצה להלחם עמהם, מכיון שרפו ידיהם מדברי תורה (סנהדרין קו). שכן כשיש רפיון בתורה הקללה יכולה לחול ח"ו, וזה מביא מלחמה.

וזהו כוחם של אומות העולם המקטרגים על בני ישראל, כי יש ביטול תורה אצל ישראל, ואם אין ביטול תורה אין בכוחם של

היה אומר התיבה "כלם" (תוס' ברכות ז.) היה ח"ו נשמד כל עם ישראל ולא היה נשאר כלל שריד ופליט ח"ו.

ועדיין זה עצמו צריך ביאור. כיצד יתכן שבלעם היה גדול בפיו לקלל ולהשמיד את כל עם ישראל, בחינת ויודע דעת עליון (במדבר כד טז), עד שאפילו משה רבינו אהרן הכהן וכל הצדיקים לא היו יכולים לעמוד בפניו.

ועוד אמרו חז"ל (זוה"ק ג, רמו.) שיש מלאכים הממונים לענות אמן על הקללות, ויש שממונים לענות אמן על הברכות, וכיצד באמת יתכן שרשע יוכל לקלל צדיק.

ויש לבאר, שנאמר (קהלת ז, ב) כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואם ח"ו רשע מקלל את הצדיק אזי עונותיו הדקים של הצדיק נזכרים, ואפילו שהם קטנים יש עומק הדין, וח"ו הקללה יכולה להתקבל.

ואמרו חז"ל (ערכין יז.) שאם הקב"ה היה דן את האבות בעומק הדין לא היו יכולים לעמוד בפניו. אבל העצה היחידה נגד הקללות היא התורה, שהיא מגנא ומצלא מקללות ומכל קטרוג (סוטה כא.) והיא נקראת חיים (אבות דרבי נתן לד, י) והיא סם חיים לגופו של אדם (עירובין נד.).

וא"כ, לימוד התורה שלמדו ישראל במדבר הגינה עליהם מקללותיו של בלעם הרשע. ואפילו שיש שעה ביום שהקב"ה כועס, הרי שאז חסד עשה ה' יתברך עם בני ישראל שלא כעס כל אותה העת, ואף גם ה' יתברך בלבב את דעתו של בלעם שלא ידע אז לכונן את השעה, וכך רק יברכם, והוא נטרד מהעולם.

הוא שנאמר (משלי יח, כא) מות וחיים ביד לשון, דהיינו, התיקון לקללות שאנשים מוציאים מפיהם שהוא בחינת "מות" היא

ישראל יש קיום. ובזכות ישראל הגויים חיים, ובמקום לקללנו הם מברכים אותנו.

ואף גם, כשראה בלעם את הקדושה והצניעות של בני ישראל לא קיללם, שכן מתחילה חפץ לקללם, אבל אח"כ ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה (ב"ב ס.) והם יושבים בדד, והאחד לא מביט לתוך בית חבירו, אז בא לקלל ולבסוף בירכם.

משום כן חובה גם על כל יהודי לזכור כי יהודי הוא והוא קשור לתורה, כדי שיהא שם שמים מתקדש ומתאהב על ידו (יומא פו.) ואז גם הגויים יברכוהו ויתנו שבחים להקב"ה.

מפרשה זו רואים עד כמה אכן גדול כח התורה. מה טובו אהליך יעקב הכוונה לתורה בחוץ, בחינת אהל, שאפילו שובלים בחוץ מאומות העולם הרי הם ממשיכים להחזיק באמונתם, ומשכנותיך ישראל הכוונה לתורה בפנים, בחינת משכן ושכינה השרויה עליהם, כמו שכתוב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

שכן התורה היא המפה לכל אדם להדריכו איך לחיות בעולמו מבלי להתקלקל ולטעות מדרך הישר, וע"י התורה אפשר לראות את הניסים שעשה ה' יתברך לבני ישראל. שהרי גם פרעה ראה את כל הניסים שנעשו לבני ישראל, וגם המצרים ראו את הניסים ואמרו אצבע אלוקים היא (שמות ח, טו), ואף על פי כן המשיכו להחזיק ברשעותם ולהמשיך אחרי אלוהיהם.

כל זאת משום שלא עסקו בתורה, ורק בשעת מעשה הושפעו מהניסים ומיד לאחר מכן שכחו כליל מהם, ופרעה שלא היה לו כל אחיזה בתורה לא הושפע כלל וכלל.

שכן התורה היא עיקר חיות האדם והיא מראה לאדם כיצד שלא לטעות. את זאת ראה בלעם הרשע, ואמר הן עם לבדד ישכון

הגויים להשמיד את בני ישראל. ומזאת הסיבה, בלעם שהיה ניצוץ עמלק לא היה יכול להם לישראל מכיון שעסקו בתורה.

משום כן אמר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (במדבר כד, ה), ואוהל הוא תורה, כמו שכתוב (שם, יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באוהל, ואהליך יעקב וכו' הם בתי כנסיות ובתי מדרשות (סנהדרין קה:) וגם טוב הוא תורה (אבות ו, ג. ברכות ה.) כי בני ישראל עסקו בתורה וזכות אהלה של תורה עמדה להם.

ומכאן, שעל האדם להרבות בתורה, ולהתעלות במדרגות התורה, כדי שלא ייתפס ח"ו מקללות אומות העולם ולא יאונה לו כל רע. ואדם ההולך מחיל אל חיל לא נותן למקטרגים לקטרג עליו, ואם ח"ו עוצר מלימודו תובעים אותו מדוע הפסקת. והרי יכולת להמשיך.

את זאת רואים מענין ברכותיו של בלעם שאמר מה טובו אהליך יעקב, וטוב הוא תורה, כמו שכתוב (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, וענין משכנותיך ישראל הוא לשון המשכה, להמשיך ולילך מחיל אל חיל בתורה.

ואת זה ראה בלעם הרשע שע"י שבני ישראל עוסקים בתורה הרי שניצלו מקללותיו והוא בעל כורחו הוצרך לברכם, כי הם עוסקים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, וע"י תורתם הם שומרים על העולם, ואין הקללה נתפסת בשעה שעוסקים בתורה.

וכשיש תורה יש גם שכינה, וזהו משכנותיך ישראל לשון שכינה. וכשקול יעקב מצפצף אין ידי עשו שולטות, ואז בלעם, שהוא ניצוץ עשו ועמלק, אינו יכול לקללם. ואז גם כל האומות מודים שלבני

ובגויים לא יתחשב (במדבר כג, ט), כי ראה שיהודים אינם יכולים לחיות ביחד עם גויים, כי יש להם מחשבה אחרת, ויהודי אין לו כל שיתוף פעולה עם גוי, כי חייו של היהודי קשורים רק בתורה.

בגודל מעלת התשובה

ועוד ראה בלעם בבני ישראל את מעלת התשובה. שאפילו שיהודי מכעיס את בוראו, עם כל זאת ה' יתברך אומר לו שובה ישראל עד ה' אלוקיך (הושע יד, א), שאפילו שע"י החטא ניתק הקשר בין האדם לבוראו, הרי שע"י התשובה מתחדש שוב הקשר, בחינת ישראל אע"פ שחוטאין הם שבים בתשובה (שמו"ר כג, יא) ויש להם שוב חלק אלוה ממעל.

מה שאין כן אצל אומות העולם, אצלם אין תשובה. זהו שכתוב ובגויים לא יתחשב, יתחשב עולה בגימטריא כמנין תשובה (עם הכולל, התיבה והאותיות), דהיינו, שאצל הגויים אין תשובה ורק אצל בני ישראל מצויה התשובה.

ואמנם, משראה בלעם את כל מעלותיהם של בני ישראל היה צריך בעצמו לחזור בתשובה ולהתעלות, שכן ראה את גדלות ישראל ואת אמיתות ה' יתברך, ושכל העולם מתקיים בזכות ישראל.

כמו כן גם ראה את יתרו שעבד כל עבודה זרה שבעולם (מכילתא יתרו) ואמר אח"כ (שמות יח, יא) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים, ונתגייר, והלך גם לגייר את בני משפחתו (מכילתא יתרו ב).

כן ראה כיצד ה' יתברך בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו (ברכות יא:) וכי אנו העם הנבחר, אבל ועם כל זאת היה קשה לו לעזוב את מקומו מלהיות נביא כדי ללכת להיות תלמיד אצל משה רבינו ע"ה. כל זאת משום הגאווה שהיתה בו, ובשל גאוה זו הפסיד, והעדיף לחיות בסביבה רעה כמדין ונטרד מהעולם.

ואף מצינו אצל בני ישראל אנשים המצויים במחיצת רבנים גדולים, ואפילו הכי אינם לומדים ממעשיהם הטובים, בחינת אמרם ז"ל על עשו (יומא לח:), סנהדרין לט:) שגר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם.

ולא עוד אלא שאנשים אלו פשוט פוחדים מלהיות נשפעים בתורה ובמידות ובורחים מכך, ועל כך עליהם ליתן את הדין, על שהיה ביכולתם ללמוד ולא למדו.

הוא שאמרנו, בלעם היה נביא גדול, ועליו נאמר (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ודרשו חז"ל (במ"ר יד, לד. ספרי ברכה שם) בישראל לא קם אבל באומות קם ומנו בלעם. וידע רגע כעסו של ה', ועם כל זאת ירד ממדרגתו מהקצה אל הקצה, משום שהיה מושחת ובא על אתונו. וכל חסרונו היה שהיה ריק מתורה ומצוות ויראת שמים.

ומכאן שמי שאין בידו תורה ומצוות ואפילו שיש בידו צדקה ולב טוב, הרי שהוא רשע גדול כבלעם, שעם כל זכויותיו היה חוטא נגד ה'. כי רק ע"י עמלה של תורה ניצלים מכל קטרוג ומכל קללה, ומגיעים לידי יראת שמים אמיתית.

קצי"ר האומ"ר:

בלעם היה השונא הגדול לישראל ורצה להשמידם בפיו, ואפילו שהיו עוד שונאים, אבל אצל האחרים לעם ישראל עוד יכל עם ישראל להתקיים שוב, אבל אצל בלעם אם יאמר כלם יושמדו כל בני ישראל ממש ח"ו. וכיצד לא עמדו כל הצדיקים בפניו. אבל, גם לצדיק יש עוונות קטנות וכאשר רשע מקללו אזי מתגלים גם עוונות אלו בעומק הדין, אבל ע"י התורה אפשר להנצל מקללה ומקטרוג ויש חיים לאדם.

וזהו מות וחיים ביד לשון, כי התיקון לקללות מות הוא התורה שהיא חיים, וגם יצחק אמר ליעקב אבינו הקול קול יעקב, כשיש תורה אין עשו שולט ואינו יכול לקלל. וגם עמלק רצה להשמיד את בני ישראל כי היה רפיון בתורה, ובלעם שהיה ניצוץ שלו לא יכל לקללם כי עסקו בתורה ואמר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, שהוא תורה ואהלה של תורה, וע"י התורה יש משכן והמשכה ושכינה על בני ישראל, והגוים לא יכולים להם ואפילו שאינם רוצים הרי הם חייבים לברך את בני ישראל.

ועוד ראה בלעם, את הצניעות של בני ישראל שאין פתחיהן מכוונין ואז ברכם, וגם ראה שבאהה - בחוץ, ובמשכן - בפנים הרי הם עוסקים בתורה ואז לא יכל להם והיה חייב לברך אותם. כי התורה היא העיקר, ובלעם ראה שפרעה נענש כי לא היה לו חלק בתורה, וראה שיתרו נתגייר כי הכיר בתורה ובאמיתות ה', וגם ראה שבני ישראל שבים בתשובה, ואמר ובגויים לא יתחשב, כי אצל הגויים אין תורה ואין תשובה, ויהודי אינו יכול להתחבר לגוי.

ובלעם נטרד משום גאוותו שלא רצה ללמוד מבני ישראל, וגם אצל בני ישראל מוצאים אנשים שלא לומדים ממעשי צדיקים ובורחים מהשפעתם ועל זה יתנו את הדין. וזאת רשעותו של בלעם שלא לקח חלק בתורה, כי רק ע"י התורה ועמלה ניצלים מכל קטרוג ומכל קללה, ומגיעים ליראת שמים אמיתית.

עיקר עבודת ה' בפנימיות הלב

מצינו אצל בלעם הרשע. כל זאת משום שכל ראייתו לא היתה לעומק, אלא היא היתה ראייה שטחית, ולכן היא לא השפיעה עליו.

שכן נשאר בעל נפש רחבה ורוח גבוהה (אבות ה', כב. זוה"ק ג', ר'). ומדוע. שכן ראה הכל מתוך חיצוניות ולא ראה את פנימיות ישראל ואת פנימיות התורה. וחשב כי גם ע"י חיצוניות בלבד אפשר להתדבק בה'. ובזאת טעה, כי אין חיצוניות ללא פנימיות, ולבסוף גם נהרג וסופו מר ונמהר.

ואכן מצינו אצל בלעם שאמר (במדבר כג, י) תמות נפשי מות ישרים, כי היה בעל נפש רחבה, כי בחייו רצה להרבות בעבירות ולמות רצה כיהודי... וזה אינו, כי אי אפשר לזכות לחיי העולם הבא אם לא עושים הכנה בעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, טז) התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין.

וממנו ילמד כל אדם שאם אומר על עצמו שהוא צדיק או ת"ח וכל מעשיו רצויים

על הפסוק (במדבר כג, ח) מזה אקוב לא קבה א-ל ומה אזעם לא זעם ה', אומרים חז"ל (ברכות ז.), כי בלעם התכוין לומר, שכל אותם ימים הקב"ה לא כעס על בני ישראל, ולכן לא יכל לקללם.

ובביאור הכוונה, חז"ל אומרים (שם) כי בלעם ידע לכין את השעה בה ה' כועס על ישראל, כמו שדרשו על הפסוק (שם, כד, טז) ויודע דעת עליון. הרי שבלעם היה נביא גדול לגויים, ומתוך ברכותיו ג"כ רואים עד כמה היה גדול בנבואה.

שכן, ראה את ישראל שוכן לשבטיו (שם, ב) ואמר עליהם מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (שם, ה). אבל על אף שראה את גדולתם של ישראל לא שב בתשובה ולא התדבק בה'. וכיצד באמת לא התעלה לאחר שראה את גדולתם של ישראל.

מכאן אנו רואים, שע"י רצון בכבוד עצמי והתנשאות יכול אפילו אדם גדול ליפול מכל מעלותיו ולהתדרדר עד שאול תחתית. וכך

עד שנעשה חולין וחטא בגילוי עריות ובעבודה זרה.

לפני ה', זהו נפש רחבה ורוח גבוהה, כי מתוך גאווה אמר זאת.

אבל להנ"ל מובן. הם אמנם ישבו ולמדו, אבל במשך הזמן לא עסקו בפנימיות התורה רק בחיצוניות, בלי עמל, ואז כשאין עמל אין את התורה שהיא תבלין ליצר הרע (קידושין ל:), ואז היצר נכנס גם לבית המדרש ומפריע לאדם.

שכן העיקר הוא העמל בתורה בפנימיות, ואז אין קנאה תאוה וכבוד שהם כנגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ובאמת פנחס התרומם, ויקח מתוך העדה (במדבר כה, ז), דהיינו, התרומם מתוך הקהל שלמד, ואז ראה מעשה ונזכר הלכה (סנהדרין פב. במ"ר כ, כה), ועסק בפנימיות, והוא זה שהצליח להרוג את זמרי ואת האשה.

כל זאת, משום שנתקיים בו מצוה גוררת מצוה (אבות ד, ב. אבות דרבי נתן כה, ד), מצות הפנימיות והעמל גררה מצות קידוש ה', ואף שכל בני ישראל בכו, הוא לא בכה, כי ידע שבכח זה יוכל להתגבר על כל המכשולים.

ויש לאדם לעמול הרבה כל שנות חייו כדי לעשות רצון הבורא ולהיקרא עבד ה', ואז יכול לקיים בעצמו את הנאמר (דברי הימים-ב יז, ו) ויגבה לבו בדרכי ה'.

ולא בחנם בלעם טעה, שכן ישראל אז עסקו בפנימיות התורה, כדי להגיע למעשה, בבחינת לא המדרש עיקר אלא המעשה (אבות א, יז. זוה"ק ג, ריח). ושילבו את התורה בפנימיותה עם המעשה. ואת זאת בלעם לא הבין.

וכיון שהוא ראה רק את החיצוניות התדרדר לגמרי עד שיעץ להחטיא את בני ישראל בזימה, כאמרם ז"ל (סנהדרין קו). אלוקיהם של אלו שונא זימה וכו'. ואכן בני ישראל גם כן חטאו כמו שנאמר (במדבר כה, א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות וגו'.

שכן, לכאורה יש באמת להבין, כיצד יתכן הדבר שדור דעה שכזה התדרדר כל כך

קציר האומ"ר:

בלעם הרשע היה נביא גדול, שכן גם ידע לכיון את השעה בה ה' כועס. אבל לא הצליח כלל בקלותיו, שכן ראה את בני ישראל רק בראיה חיצונית ולא בפנימיות, ולכן טעה ונהרג, ויעץ עצות של עבודה זרה וזימה, כי חיצוניות בלי פנימיות אינה כלום.

שכן, רק על ידי עמל התורה אפשר להגיע לפנימיות, דבלא עמל היצר הרע מתגבר ומחטיא את האדם. ולכן כשבני ישראל לא עסקו בפנימיות התורה חטאו בשיטים. אבל לעומת זאת פנחס הצליח להרוג את החוטאים, כי עסק בפנימיות. ומכאן שהעיקר הוא פנימיות. וכי כך זוכים להשפעות טובות מאת ה'.

רשעותו של בלעם ולא עלתה לו

שרצה להיפטר מן העולם כמו בני ישראל.

אלא, לאחר כל מה שראה בלעם אצל בני ישראל הוא הכיר באמת, שהרי בירך את

בלעם הרשע התאוה למות כמו בני ישראל, ועל כך אמר (במדבר כג, י) תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו. ויש להבין, האמנם עד כדי כך התעלה כביכול בלעם עד

ישראל, ראה את גדולתם ותפארתם, ראה את אהבת בורא העולם אליהם, וידע שבזכותם נברא העולם (רש"י בראשית א, א).

ובדוקא מתוך ברכותיו רואים עד כמה גדלה רשעותו, ונשאר רשע עד שלא חשב לרגע לשוב בתשובה. ולא עוד, אלא שהוכיח סופו על תחילתו (גיטין סו). במה שנתן עצה לבלק איך לגבור על ישראל, עצה חמורה ביותר, להחטיא את ישראל בזנות וזימה. ואף שלא קיבל שום שכר תמורת העצה, ולא עוד, אלא למרות שבלק ביזהו ושלחו למקומו, כדכתיב (במדבר כד, יא) ועתה ברח לך אל מקומך, עדיין נשאר רשע ורצה להחטיא את ישראל.

אבל לכאורה הדברים לא מובנים כלל. כיצד יתכן שמצד אחד התאווה בלעם למות כמותם, וידע להאריך את גדולתם, ואילו מצד שני כל כך שנא אותם.

ונראה בביאור הענין. בלעם הרשע למרות שידע את האמת, והתאווה לחיי בני ישראל, בכל זאת גברו עליו תאוות העולם הזה וביקש לחיות כמו גוי גמור עם כל מיני היתרים, ולהתענג בכל תענוגי העולם הזה, מבלי לסבול שום נסיונות. ולא עוד, אלא אף את שבע מצוות בני נח לא חפץ לקיים.

זהו שנאמר (במדבר כד, ה) מה טובו אהליך יעקב. אהליך דייקא, ולא כתיב אהלי יעקב. "אהליך" אותיות "אלוקיך". כלומר, הוא קישר את קיום התורה עם האמונה בבורא העולם, ואמר: מה טובה התורה שלכם והאלוקים שלכם. אבל את עצמו הוציא מכלל המאמינים, דהיינו שכפר בעיקר. ניתק את עצמו מהאמת למרות שהכירה. מכך רואים את רשעותו הגדולה שבחר בחיי העולם הזה, במקום לסבול ולחיות חיי יסורין בעולם הזה ולזכות לחיי נצח בעולם הבא.

ואם כן, אמנם הוא ביקש למות מות ישרים, אבל הרי אין סוף ללא התחלה, וכדי למות מות ישרים צריך האדם להמית עצמו באהלה של תורה (ברכות סג:). במסירות נפש במשך החיים. וכשהתחלה טובה אזי זוכים לסוף טוב. אבל בלעם רצה רק שסופו יהיה טוב, אבל בחייו לחיות ברשעות, וזה לא אפשרי.

כן הדבר בדורנו. פוגשים אנו לעיתים תכופות אנשים שחוזרים בתשובה, בעקבות פטירתו של קרוב משפחה או ידיד קרוב. אך קורה גם שכעבור תקופה מסויימת באים אותם אנשים לידי יאוש ושבים לסורם. ולעיתים אף מתדרדרים ומרשיעים עצמם עוד יותר, ממה שהיו קודם לכן. ולכאורה תמוה מדוע כך הם פני הדברים, ואם באמת המות השפיע עליהם, מדוע לא נשארו תחת השפעתו גם בהמשך.

אמנם כבר אמרו חז"ל (בר"ר ד, יט) גזירה שישתכח המת מן הלב. ואם כן כל זמן שהמת עומד בזכרונם אזי זוכרים הם שסוף האדם למות (ברכות יז), אבל כשנשכח המת ממילא הם שבים לסורם, זאת מחמת שבשעה ששבו בתשובה הם לא חיזקו את האמונה בליבם, אלא שבו "תשובת המת" והיתה זו תשובה התלויה בדבר.

אבל אם הם היו מחזקים את האמונה בליבם עד שתהא איתנה, אזי היא לא היתה נשכחת כל כך מהר מהלב, והיו ממשיכים בחיי תורה.

בלעם הרשע ידע איך יפה מיתת צדיקים. שכן רואים שהתאווה לה (במדבר כג, י). כמו כן ידע כיצד צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה בגן עדן (ברכות יז. אבות דרבי נתן א ח).

אך במקום שיחזור מיד בתשובה, על ידי שיזכור שגם סופו למות, ומה טעם יש בחיים

ללא תורה ומצוות, ללא דביקות בה' יתברך, הרי שעם כל זאת גברה רשעותו עד שאפילו באותם רגעים ששרתה עליו השכינה לא חזר בתשובה, אלא אמר (במדבר כג, י) ותהי אחריתי כמוהו. כלומר, עתה אין הוא חפץ להשתנות, אלא רוצה הוא להמשיך ברשעותו, ורק למות חפץ הוא כמותם, בלא עמל וטורח של נסיונות היהודי החי חיי תורה. כמאמר חז"ל (אבות ו, ד. כלה ח) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל וכו'.

מזה הטעם נכתבה פרשה זו בתורה, להראותנו את גודל שנאתו של בלעם. וכך גם גודל שנאתם של כל הגויים, לכל אלו שעמלים בתורה, ונבדלים מתענוגי העולם הזה. שכן, קשה לגויים לראות כיצד בני ישראל נבדלים מהם ולא חיים כמותם, וכפי שאמר המן הרשע לאחשורוש (אסתר ג, ח) ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ודתיים שונות מכל עם וגוי. זאת מכיון שבתוך ליבם יודעים הם את האמת, שדרך ישראל היא האמת הצרופה והאמיתית, רק שקשה להם לפרוש מתענוגות העולם הזה.

זהו שנאמר "מה טובו אוהליך יעקב" אוהליך ולא אוהלי, אלוהיך ולא אלוהי, תורתך ולא תורתי. לכם נאה, לכם יאה אבל לא לנו.

אלא, שאת הסוף הם רוצים כמונו, בבחינת (במדבר כג, י) ותהי אחריתי כמוהו. וכפי שאמרו חז"ל (עבודה זרה ג:) דלעתיד לבא עתידין אומות העולם לבא ולבקש שכר (עיי"ש). והסיבה לכך משום שאינם רוצים עמל, ואינם חפצים בנסיונות, רק רוצים לבסוף שכר טוב כמו לבני ישראל.

הנסיונות; קיום בני ישראל

בכך נבדלים היהודים מכל הגויים, כי היהודים עומדים בנסיונות, והנסיונות הם

שמחזקים אותם, אבל הגויים רוצים רק את השכר הסופי, אבל לא רוצים להתנסות (ולהתעלות) כמו בני ישראל.

ואמנם, את עצם הנסיון של בני ישראל מצינו במעמד החשוב ביותר של בני ישראל, בקבלת התורה. אז התנה הקב"ה עם בני ישראל בשעה שנתן להם את התורה, שישבלו יסורין ונסיונות, ובדרך זו תתקיים התורה שבליבם, וזהו תכליתם בכל עמלם.

שכן מה טעם יש לתורה בלא יסורין ובלא נסיונות. והרי אף האדם הראשון נתנסה ביום שנברא. זאת משום שהנסיון הוא שמקרב את האדם לבוראו.

ועל ידי שהאדם עומד בנסיון, הוא מראה את גודל אהבתו לבורא העולם, כפי שאמרו חז"ל (זוה"ק א, קנד.) אין האדם נקרא צדיק עד שעומד בנסיון. ועוד אמרו (שם, א, קמ:) שבכדי להרים ראש הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא, הקב"ה בוחן ומנסה אותם.

ואפשר להביא ראייה לכך ממה דכתיב (שמות יט, יז) ויתיצבו העם בתחתית ההר וגוי', ודרשו ז"ל (שבת פח.) עבודה זרה ב: זוה"ק ג, קכה.) שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית וכו'. ולכאורה כפיה זו לשם מה היא באה, והרי הם כבר אמרו (שמות כד, ז) נעשה ונשמע.

ונראה שכפיה זו היא הנסיון. בכאן רמז להם הקב"ה שלא די להם רק בקבלת התורה עכשיו, אלא אף בשעת הנסיון צריכים הם לקיים את התורה והמצוות. זהו כפה עליהם את ההר, רמז שאף בשעה שהיצר הרע הנרמז בהר (סוכה נב. זוה"ק א, קצ:) הוא יצער אתכם, ויכפה עליכם לעשות דברים רעים נגד רצון ה', גם אז עליכם לקבל היסורין באהבה ולעמוד בנסיון ודו"ק.

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין את בלעם הרשע, שידע להעריך אל נכון את מעלותיהם של ישראל, ואף ביקש למות כמותם. ואם כן מדוע שנאם כל כך. אלא דרואים מהכי ששנאת הגויים לישראל היא, מחמת שהם חפצים לנהוג בהוללות בלי עול, ובלי עמידה בנסיונות. ומשום כך מפריע להם בראותם את ישראל מבדילים את עצמם מכולם, ונשמרים. רק למות הם רוצים כישראל, ולקבל שכר.

אך זאת למודעי, שבלי התחלה של חיי תורה ונסיונות, אי אפשר גם למות מות ישרים... ומזאת הסיבה יש אנשים ששבים בתשובה כשמת להם מת, ואחרי תקופה חוזרים לסורם. משום שהם לא השרישו בליבם את האמונה אלא היתה זו אמונה התלויה בדבר, וכשהמת השתכח מן הלב, אזי הלכה לה גם האמונה.

תנאי זה התנה הקב"ה עם ישראל בשעת מתן תורה. שעליהם לקיים את התורה והמצוות, גם בעת הנסיון. מפני שדוקא אז, הם מתקרבים לבורא. וזהו כפה עליהם הר כגיגית. שאפילו כשהיצר המכונה הר תוקפן, צריכים הם לגבור עליו ודו"ק.

מה טובו אהליך יעקב – כח התורה

ועל זה בכה רבי ואמר (עבודה זרה י: יז: יח.) יש קונה עולמו בשעה אחת, כלומר, רבי בכה מרוב התרגשות, עד כמה גדול הוא החזור בתשובה שבשביל שעה אחת של עמל וריכוז כל הכוחות, והיא אותה שעה ששב בתשובה, זכה לשכר כה רב.

ועוד בכה רבי על אלו היכולים לקנות לעצמם בכל שעה חיי עולם הבא, וזאת על ידי שיוסיפו עמל נוסף של תורה על עמלם, ואינם מוסיפים.

והלא דברים קל וחומר, ומה בעל תשובה שעד עתה לא הכיר את בוראו ובכל זאת קנה בשעה אחת חיי עולם הבא. על אחת כמה וכמה אדם המכיר את בוראו יכול להתחזק בכל יום ובכל שעה, ולראות את התורה כאילו עתה קיבלה מסיני, כמו שאמרו חז"ל (פס"ז ואתחנן ו, ו. רש"י תבא כו, טז) בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כאלו קבלתם היום מהר סיני.

אך, עדיין עבודה רבה ממתינה לאדם הבוחר בטוב וחפץ ללכת בדרך החיים, זאת מחמת היצר הרע האורב לו בכל מקום.

כתיב (במדבר כד, ה) מה טובו אהליך יעקב וגו' ואיתא בחז"ל (סנהדרין קה:) מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בליבו, ביקש לומר שלא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה טובו אהליך יעקב וכו'. אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות וכו'.

והדברים צריכים ביאור. אם הסיבה שברכותיו של בלעם לא נתקיימו מפני שלא ברכם מתוך ליבו, מדוע אם כן ברכת "מה טובו" כן התקיימה והרי גם אותה לא ברך מתוך לבו.

ועוד הקשה בספר "אילנא דחיי", דאם ברכותיו של בלעם לא יצאו מתוך ליבו, מדוע הם נכתבו בתורה ומה תועלת יש בהן.

והנה, כדי לרדת לעומק הענין יש להתבונן ולראות עד כמה חשובים הם מעשיו של החוזר בתשובה, וכמה מוסר ניתן ללמוד מגודל ההקרבה שהוא מקריב מעצמו ואף צדיקים לומדים מוסר ומתחזקים בעצמם בראותם את גודל מסירות נפשם של בעלי התשובה.

וזאת משום שחזקה על קול התורה שיצליח לחדור למעמקי לבו ולנתן את הכח הרע שבו. וכמו שמצינו אצל ריש לקיש שמיד כששמע את קולו של ר' יוחנן שב בתשובה, וזהו אומרם ז"ל אם אבן הוא נמוח, וכמו שנאמר (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע.

והנה, בלעם הרשע, על אף כל רשעותו ושנאתו העזה לישראל, בשעה שצפה עליהם בהיותם מסובבים סביב המשכן, מקום שמשך וקושר ביניהם לאביהם שבשמים וראה איך שהם מפקירים ומזניחים את חיי העולם הזה, וכל כולם נתונים ועסוקים בתכלית החיים, הלא הם החיים הנצחיים, ולשם כך הם ממיתים עצמם באהלה של תורה. אזי הוא (בלעם) עצמו התפעל והתרגש עד מאוד, ואף ליבו נכנע ונשבר בקרבו, עד שהוא הודה ולא בוש באומרו, מה טובו אוהליך יעקב.

כלומר, מה טובה היא התורה שנקראת טוב (אבות ו, ג. ברכות ה.) כשעמלים עליה באוהלה של תורה, כפי שעשה יעקב אבינו ע"ה בהיותו (בראשית כה, כז) יושב אהלים, ואמרו חז"ל (רש"י שם, בר"ר סג, טו) אהלו של שם ואהלו של עבר. וזהו משכנותיך ישראל, כלומר, שעל ידי זה בני ישראל נמשכים ונקשרים לשכינה.

משום כן נכתבה ברכה זו של בלעם בתורה. מפני, שאכן הוא התכוון באמת למה שהוא אמר, וכמו שכל אדם ואפילו רשע גמור, בראותו מקום תורה מיד נכנע, כך גם בלעם בראותו את ישראל עוסקים בתורה, מיד הכיר בגדלותם.

והנה, אם מרחוק, כשבלעם ראה את ישראל כשהם יושבים סביב המשכן ועוסקים בתורה, הוא ממש הוקסם והושפע ממחזה

ובפרט אם רואה היצר את האדם נכנס לבית המדרש או לשיבה כדי לעסוק בתורה, חושש הוא שמא על ידי הלימוד יבוא האדם לידי הכרה בבורא יתברך.

ואף אם האדם לא לומד תורה, בכל זאת עצם שהייתו בבית המדרש משפיעה עליו, וחזקה שבמשך הזמן הוא גם יעסוק בתורה שהרי מתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ: זוה"ק ג, ה: פתיח' איכ"ר ב).

ואף אם נכנס על דעת שלא ללמוד תורה, בכל זאת הלימוד יבוא מאליו. ועל ידי זה הוא גם יבוא לידי הכרה מלאה בבורא עולם. אז יתעורר האדם ויבחין עד כמה הטעה אותו יצרו, ויתרחק ממנו ביתר שאת, ויחפש רק את קרבתו של היצר הטוב.

כל זאת רוצה היצר הרע למנוע. ומשום כך הוא הולך תדיר לפני האדם כדי להטעותו בדרך לבל ילך למקום תורה, ועל זה אמרו חז"ל (סוכה נב: קידושין ל: זוה"ק א, קצ:) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, ושם, על ידי עמלה של תורה תגיע לידי הכרה אמיתית שהיצר הרע מטעה אותך.

ומזה הטעם רואים אנו אנשים רבים שאינם חפצים כלל לשמוע שום דבר הנוגע לדת, והם מסרבים אף ללכת לבית הכנסת, ומעדיפים להשאיר בחשכת השקר והטומאה ובלבד שלא להכיר ולפגוש באמת.

כל זאת עצת היצר היא המפחידים שבאם הם יכירו באמת אזי הם לא יוכלו ליהנות מתענוגות העולם הזה. וכדי להתגבר על זה צריך האדם ללכת בכל כוחו למקום תורה ולהגות בתורה, ואזי, אף אם הוא רשע גמור, מובטח הוא שההכרה המלאה בבורא העולם בא תבוא.

החכמה בצל הכסף. ואם היה שב היה יכול להיות לו את שניהם גם יחד. ובפרט שלא חסר לו אלא צעד אחד קדימה לעבר ישראל, ואזי היה קונה את עולמו. אבל, הוא השריש בתוכו את אהבת הבצע, דבר שמנע ממנו לעשות את אותו צעד גורלי, להתקרב למחנה ישראל, ולדבוק בהם.

משום כן הפסיד את עולמו והפך להיות שונאם הגדול ביותר של ישראל (במ"ר כ, ח), עד שיעץ לבלק איך להחטיא את ישראל, הלא היא (סנהדרין קו). עצת הזנות.

ולפי זה מיושב, אם ברכותיו של בלעם לא יצאו מקרב לבו, אלא אך ורק מן השפה ולחוץ, מדוע אם כן הם נכתבו בתורה.

ולדברינו יש לומר, דמאחר ובלעם קרוב היה מאוד לאמת, עד שאמר "מה טובו אהליך יעקב", ולא חסר אלא צעד אחד בשביל להגיע לדרגת בעל תשובה. משום כן לא סגרה בפניו התורה את הדרך לתשובה, אלא הותירה בפניו את הברירה לשוב.

שמא על ידי שיראה את ישראל עוסקים בתורה, יושפע מהם ויחזור בתשובה, ואזי יתקיימו באמת כל ברכותיו. משום שיחזור לומר אותם מתוך ליבו. אבל, מאחר שהוא לא שב בתשובה הפסיד, וכל דבריו הרי הם כחרס הנשבר וכקליפת השום.

ומכאן דרך חיים ותוכחת מוסר, איזו מדרגה גבוהה יכול האדם להפסיד, רק בעבור בצע כסף. שהרי בלעם היה (ברכות יז. סנהדרין קה: זוה"ק ג, שה). נביא גדול לגוים וידע לכוין את שעת רוגזו של הקב"ה, והיה קרוב מאוד לה' יתברך, ואף זכה שנכתבו ברכותיו בתורה. ועצם העובדה שהם נכתבו בתורה סימן הדבר שהיו יכולים להתקיים ולהתגשם. ואזי, כמה היה מתעלה אם אכן כך היה קורה. אך, מאחר ובעבור בצע כסף, הוא לא התקרב יותר הרי שהפסיד הכל,

זה עד שמרוב התפעלות והתרגשות אמר עליהם, מה טובו אהליך יעקב, ואף לעצמו איחל (במדבר כג, י) תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו. בודאי שאם היה מתקרב יותר לבני ישראל ויושב עמם, ושומע כיצד הם עוסקים בתורה היה גם הוא שב בתשובה ועוסק בתורה, ונהפך על ידי זה לאדם אחר.

כח התורה, והשפעתה לדורות

זו היא כוחה של תורה שביכולתה לשנות אדם ואפילו יהיה רשע כבלעם. ומשום כן צריך אדם החפץ ומחפש להכיר את דרך התורה, להתקשר אליה תיכף ומיד בתחילת דרכו, דאם לא כן חזקה על אותו מלך זקן וכסיל (זוה"ק א, קעט): הוא היצר הרע, שיפיל אותו ברשתו, ויפעל עליו להתרחק מן התורה בתכלית הריחוק.

הוא אשר אירע לבלעם. כשהחל להכיר בערך לימוד התורה, ושכל העולם לא נברא אלא בשבילה (פס"ז ורש"י בראשית א, א), יצאה נפשו מרוב התפעלות מגודל ההקרבה של בני ישראל לתורה.

אך, במקום שגם הוא יצטרף כפי שעשה זאת יתרו, ידידו משכבר הימים, כמאמר חז"ל (סנהדרין קו. זוה"ק ב, ט). יתרו בלעם ואיוב היו באותה עצה, בעוזבו את כל חיי העולם הזה בשעה שהכיר בבורא העולם, דכתיב (שמות יח, א) וישמע יתרו, ואמרו חז"ל (זבחים קטז). מה שמועה שמע ובא, מלחמת עמלק וקריעת ים סוף, כלומר שיתרו השאיר אחריו את כל ממונו והלך לשמוע את קול התורה, וחזר בתשובה.

הרי שהוא (בלעם) נעצר ונסוג לאחוריו, כל זאת משום שהיה קשה לו להפרד מממונו, בבחינת עושר שמור לבעליו לרעתו. ולא השכיל לידע מה שנאמר (שם, יז, יב) בצל

משום כן צריך האדם להתבונן בנפשו וליטול מוסר, עד היכן יכול מי שרחוק מיהדות להתקרב לה? יתברך על ידי השפעת מקום תורה, אם הוא יתקרב ויבקר שם. ולא די בקירוב בעלמא, אלא העיקר שיתקשר במקום זה כדי שיהנה מהשפעת התורה ואזי אור התורה יחדור לליבו. דאי לאו הכי עלול היצר הרע לעכבו בדרכו, כפי שארע אצל בלעם. וזה אשר ביקש דוד המלך מאת ה' (תהילים קיט, לה-לו) הדריכני בנתיב מצותיך וגו' הט ליבי אל עדותיך וגו'. ודו"ק.

וראיה לכך, שברכותיו כתובות בתורה, אך אין בהן שום תועלת.

והנה, ידוע מאמר חז"ל (וזה"ק א, כא.) דאין תיבה בתורה שאין בה סודות עליונים וקדושים והוראת דרך לבני אדם. ועוד איתא (שם, א, קלה: ג, רב.) שבכל מילה ומילה ישנן כמה עצות, משלים, שירות ותשבחות סודות עליונים וחוכמות. ואם ברכותיו של בלעם שנראות לכאורה כמיותרות, נכתבו בכל זאת בתורה, בודאי שיש ללמוד מהן מוסר גדול וכדלעיל.

קצי"ר האומ"ר:

יש לדייק מדוע דוקא ברכת "מה טובו" היא שנותנה ככרכה ואילו שאר ברכותיו של בלעם הפכו כולן לקללה. ובכלל, מפני מה הן נכתבו בתורה. אלא, דיש לדעת ולהעריך כמה חשובים הם מעשיו של החוזר בתשובה, וכמה מוסר ניתן ללמוד מגודל ההקרבה שלו בשביל שיוכל לשנות את דרכו, ואף רבי בכה והתרגש בראותו איך אותו בעל תשובה קונה את עולמו בשעה אחת.

ועוד בכה, דאם בעל תשובה יכול להגיע לדרגה כה נעלה, על אחת כמה וכמה שאדם המכיר את בוראו, יכול להתעלות אם יתחזק ביתר שאת בעבודת ה'. אך, בכדי לחזור בתשובה צריך האדם לגבור על היצר הרע, וזאת ע"י הליכה לבית המדרש לשמוע את קול התורה, והוא אשר ישבור את ליבו ואת כוחו הרע. וכמו שמצינו אצל ריש לקיש ששב בתשובה בשומעו את קולו של ר' יוחנן. ובבחינת משכחו לבית המדרש...

וזה אשר אירע את בלעם הרשע. בשעה שראה את ישראל ממיתים עצמם באהלה של תורה נשבר ליבו בקרבו, ופרצה מפיו הקריאה "מה טובו אהליך יעקב" דהיינו, כמה טובה היא התורה כשעוסקים בה בעמל, ואכן הוא התכוין למה שאמר, וזאת מהשפעת התורה שראה, אך בהמשך הצליח היצר הרע לכובשו וזאת מפני שעמד וראה רק מרחוק ולא התקרב לעבר ישראל. ואילולא היה צועד צעד אחד קדימה ומתקרב לבני ישראל אזי היה נלכד ברשותו של היצר הטוב וכמו שהיה עם יתרו שהתקרב לשמוע את דבר ה' ושב בתשובה. אך צעד זה חסר לו, לבלעם, וזאת בשל אהבת הבצע שבו.

ומשום כן נכתבו ברכותיו בתורה, בכדי להשאיר לו פתח שאם ירצה ויצעד לעבר ישראל, אזי ברכותיו יהפכו ישר לברכות אמת, ומאכן ללמדנו דרך שאף הרשע הגדול ביותר יכול להתקרב לה? יתברך ע"י השפעת מקום תורה, ובלבד שיבקר שם, ויקשור עצמו לשם, ואזי יחדור אור התורה וינפץ את אבן ליבו. אך עליו לשים לב ולהזהר לבל יעצר באמצע דרכו, ואז עלול הוא ליפול ברשתו של היצר הרע העומד ומצפה להכשילו מדרכו.

לימוד התורה כנגד עבירות החמורות

כאשר נפרד בלעם מבלק, אמר לו (במדבר כד, יד) לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים. ואמרו חז"ל על כך (סנהדרין קו.) אלוהיהם של אלו שונא זימה

באשר בני ישראל במלחמתם עם האויבים לא היו צריכים לישב בשלוה, כי אם לילך עוד מחיל אל חיל בלי מנוחה, מה גם שהמלחמה רק כעת התחילה, ובפרט כשסובבים אותם עמלק, בלעם ובלק הרוצים לבלותם, שהרי בלק ובלעם ניצוץ עמלק (ב') האותיות הסופיות של שמותיהם: בלעם בלק הם אותיות עמלק. וכאשר ישבו מעט במנוחה בלי זהירות, הצליח מעשה שטן ונכשלו בעריות ובאיסורים החמורים ביותר. וזהו בשטים שעולה כמנין בשטן, כי בשטים ניתן כוח ביד השטן להכשילם ברוחניות עד לדיוטא תחתונה.

ואם היו שומרין את עיניהם בקדושה ובטהרה לא היו מגיעים לכל זה, אבל הם פגמו את עיניהם במראות אסורות, ולבם חמד את העבירה, ואז לבסוף הגוף עשה את העבירה, והגיעו לפגם באות ברית קודש. וכידוע כשמתחבר גוף יהודי קדוש עם גוף אשה ללא קדושה, אז יש פגם בסוד הבריאה של האדם שנברא מהחול הרומז לריבוי המצוות. ובפרט כשמתחבר עם נכריה שכן אז הפגם חמור עשרת מונים.

הרי שמכאן אנו רואים עד כמה חמור עוון ביטול תורה, כי על ידו אפשר להכשל בדברים החמורים ביותר ולרדת לבאר שחת, שהרי אפילו דור המדבר, דור דעה (ויק"ר ט, א) נכשלו בשטים ועבדו לבעל פעור.

כל זאת ידע בלעם הרשע, שע"י ביטול תורה יפגמו בעיקר הקדושה, ולזה הכניס את כוחות הטומאה הגדולים שלו. ומשום כן נקרא בלעם בן בעור, וכידוע אותיות ב' פ' מתחלפות, וא"כ הוא כמו בן פעור, על שם המעשה הנורא שעשה להכשיל את ישראל בבעל פעור. זאת משום קנאתו הגדולה כלפי ישראל.

הוא. כלומר, בלעם יעץ עצה רעה לבלק כיצד להחטיא את בני ישראל, על ידי שיביאם לזנות ולזימה ויעשו עבירות.

והדבר צריך ביאור. הן בלעם ידע שלא יוכל לקללם, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ז). יודע היה בלעם לכווין את השעה שהקב"ה כועס בה, אבל כל אותם ימים הקב"ה לא כעס כלל ולכן זה היה צדקות מצד ה' כמו שנאמר (מייכה ו, ה) למען דעת צדקות ה', ולכן בלעם אמר (במדבר כג, ח) מה אקוב לא קבה א-ל ומה אזעום לא זעם ה'. וא"כ אם לקללם לא יכל ולא הצליח כל אותם ימים, כיצד אם כן חשב כי יוכל לבטלם מתורה ולהכשילם בעבירות גדולות כל כך כמו גילוי עריות.

אלא שמכאן רואים, עד כמה היתה גדולה רשעותו של בלעם ועמו בלק. כל רצונם היה שתחול עליהם קללה, ודבר זה אפשרי רק אם יצליחו לבטלם מדברי תורה. ולכן בדווקא ניסה ע"י עצתו הרעה, הצעה של זנות, כמו שאמר לבלק (סנהדרין קו). אלוקיהם של אלו שונא זימה הוא.

שכן ידע וראה שישראל גדורין מעריות, כמו שאכן ראה שאין פתחיהן מכווין זה כנגד זה (ב"ב ס). ואם כן הבין שאם יכשילם בזנות ובמעשים רעים ואסורים אז ממילא הגוף כבר יכשל בעבירות, כאמרם ז"ל (רש"י שלח טו, לט) עין רואה ולב חומד והגוף עושה את העבירות וכלי מעשה גומרין. וממנו למדו כל האומות להכשיל את ישראל בעריות ובאיסורין.

וכיצד באמת הצליח להכשילם כל כך. זאת משום שבני ישראל ישבו מעט במנוחה, כמו שכתוב (במדבר כה, א) וישב ישראל בשטים, בשלוה, כעין מה שאמרו חז"ל (בר"ר פד, א) על יעקב אבינו שביקש לישב שלוה ואז קפץ עליו רוגזו של יוסף.

ולכן בא לקלל את ישראל כדי לפרוק עול ישראל מעליו שלא יתחייב.

ולא בחנם הוא מנסה לכלותם, ולקלל את ישראל מכל צד שהוא, זאת לגודל רשעותו ושנאתו. על כן גם עינו של בלק הטעתו וקרא לבלעם לקלל את ישראל ממקום אחר, לכה נא אקחך אל מקום אחר אולי יישר בעיני האלקים וקבותו לי משם (במדבר כג, כז), ואכן לקח אותו אל ראש הפעור (שם). ומדוע דווקא לקחו לשם, שכן ידע שעתידין לחטוא שם ולא ידע במה, אמר שמא תחול עליהם הקללה משם (מדרש אגדה; רש"י). שכן שנא את ישראל ורצה לקללם.

אלא, שדבר פשוט נעלם ממנו וטעה בזה. שכן לא ידע שאין הקב"ה מעניש על העבירות שעתידין לעשות, בחינת מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, וא"כ ה' לא יניח לקללם עתה על מה שעתידין לעשות בפעור. דאם לא כן אז אין יום כיפור מועיל כלום... שהרי אם ה' ירצה למחול על העבירות שישראל עשו, תבוא מידת הדין ותקטרג איך ניתן לסלוח להם, הרי הם עתידין לחטוא.

וכבר מצינו שאין ה' מעניש על העתיד, כמו שנאמר אצל ישמעאל (בראשית כא, יז) כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם, ואמרו חז"ל (ר"ה טז:) אין דנין את האדם אלא כפי מעשיו של אותה שעה, ולא לפי העתיד. ואם כן, אל לישראל עתה לחשוש מקללתו של בלעם בראש הפעור, שהרי לא ייענשו על העתיד.

ולכן אמר הקב"ה (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' מן השטים. פירוש, הם רצו לבטל את מידת הרחמים כדי שתחול עליהם הקללה בשל העוון העתיד, אבל הקב"ה הוא ארך אפים

וכיצד הגיע לקנאה זו, שכן הכיר את בני ישראל ואמר עליהם (במדבר כג, י) מי מנה עפר יעקב, וכאמרם ז"ל (רש"י, תנחומא כאן יב) מי מנה את חשבון המצוות שהם מקיימין בעפר, לא תחרוש בשור ובחמור (דברים כב, י), לא תזרע כלאים (ויקרא יט, ט), אפר פרה ועפר סוטה וכו'.

דהיינו, בלעם ידע שכשם שאי אפשר למנות את העפר כך אי אפשר למנות את המצוות הקשורות באדם שנוצר מעפר, והן כנגד רמ"ח ושס"ה שלו, והן מביאות אותו לחיי העולם הבא.

ואולם לבסוף, גם בלעם עצמו השתוקק למיתה זו ואמר (במדבר כג, י) תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו, כי כשחוזר לעפר הרי האדם מתקן את עצם יצירתו וכל מצוותיו בשלימות, ולכן גם הוא, בלעם, השתוקק בעצם לסוג מיתה שכזו כדי שיהא לו תיקון.

אבל, עם זאת, עלינו לדעת שכדי לזכות למיתה של תיקון, יש לעמול במשך כל החיים בתורה ובמצוות, כדי לעשות הכנה לכך. וכבר ידוע מאמרם ז"ל (עבודה זרה ג. קה"ר א, לו) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. לא כן בלעם שרצה לזכות למיתה כזו בלא שום עבודה, שכן כל יישותו היה נפש רחבה רוח גבוהה וכו' (אבות ה, כג), בלי רצון לעמול כלל. וכיון שלא השיג את המדריגות הרצויות פגעה עינו בבני ישראל מרוב קנאתו ושנאתו.

וכבר ראינו מדברי חז"ל שלא רצה כלל להשתנות לטובה, שהרי אמר (סנהדרין קו.) אלוקיהם של אלו שונא זימה, נתכוין באומרו של אלו ולא שלי... וכבר אמרו עליו חז"ל (שם, קה.) בן בעור, שבא על בעור וכפירוש רש"י שבא על אתונו. הרי שנשאר שטוף זימה ולא חפץ לשוב בתשובה מעמקי לבו.

דעתו שילסטם וכו' (סנהדרין עב.) וכבר מענישה אותו מעבשיו, שכן הוא כבר התחיל לעשות מעשים רעים בקטנותו. ובוודאי כשיגדל ימשיך, ולכן התורה מענישה אותו כבר עתה. מה שאין כן אצל ישראל, אינן נענשין כלל על העתיד.

ורב חסד ואמת (שמות לד, ו) ולא שעה לקטרוג הזה.

וזהו צדקות ה', כי אם יעניש קודם שיחטאו הרי ח"ו אין קיום לעם ישראל. ורק בכן סורר ומורה מצינו שהתורה הגיעה לסוף

קצי"ר האומ"ר:

בלעם הרשע קינא בישראל והיה רשע ע"כ רצה לקללם ולהשמידם שלא יהיה קיום למצוותיהם, שכן אין בו חול וכוכבים ומשום כן בכל פנים רצה לקללם. ומה עשה. יעץ עליהם עצה רעה להחטיאם בזנות, ואז עיניהם רעות, והם פרוצים ואין להם תיקון נשמה לרמ"ח ושס"ה שלהם, והצליח בזה כיון שאכן ביטלו מדברי תורה וישבו בשלוה, במקום לילך מחיל אל חיל.

וזהו בשטים שעולה כמנין בשטן כי מעשה שטן הצליח בזה, שהרי הגוף שלהם גמר את הנאת העבירה, וידע שבטח יחטאו כי בטלו מדברי תורה, ואפילו דור דעה שכזה יחטאו כיון שהביטול תורה הביאם לעבירות החמורות ביותר. כל זאת משום קנאתו שקינא במצוות של עפר, שהם כחול וכוכבים, ולכן רצה להכשילם.

אלא שהוא עצמו רצה מיתה של תיקון ואמר תמות נפשי מות ישרים, אבל לא הצליח כי לא הכין עצמו בעמל בעולם הזה בחייו, והמשיך לחטוא, כי בא על אתונו ורצה לקללם ממקום בעל פעור, כיון שיחטאו בעתיד, אבל טעה. כי אין ה' מעניש על העתיד, כמו אצל ישמעאל, רק בכן סורר ומורה, וע"כ לא הצליח לקללם כי ה' לא הענישם בזה.

רשעות בלק ובלעם – השמדת הגוף והנשמה

באמת חובה לדעת זאת, מדוע מפני טורח הציבור לא קבעו זאת, האמנם טורח הציבור עדיף מטובת הציבור, שהציבור כולו ידע על רשעותם ועל הנצחון שלנו עליהם.

ויש לבאר בדבר. באמת גדלה שנאתם של בלק ובלעם לישראל יותר מכל האומות, שנאה ללא תכלית וללא סיבה, שהרי ה' באמת ציוה שלא לערוך מלחמה עם מואב ועמון (דברים ב, יח-יט), ומדוע ישנאו אותנו. משמע שנאה תהומית עמוקה יותר מכל האומות.

אבל בלעם ובלק עצמם, כיצד חפצו לקלל את ישראל, והרי אם במלחמה לא ינצחו אותם איך בקללה כן ואם תאמר

חז"ל אומרים (ברכות יב:) בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה, מפני טורח הציבור.

והדבר מבהיל. כשחושבים על רשעות בלק ובלעם, ששנאו את ישראל יותר מכל האומות (תנחומא בלק ב, ד), רואים שלא די בזכירה בלבד לזכור את רשעותם ואת הקללות שהפכו לברכות, אלא חז"ל רצו אף לקבוע את כל הפרשה בתוך קריאת שמע בתור חובה לקראותה כולה, ללמדנו עד כמה יש לזכור את רשעותם.

אבל הדברים צריכים ביאור ועיון. במה בדיוק גדלה רשעות בלק ובלעם עד שחז"ל חפצו לקבוע פרשה זו בקריאת שמע. ואם

שיצליחו ויתגברו על ישראל, מדוע באמת במלחמה לא ינצחו.

אלא ודאי, רואים מכאן את גודל שנאתם, כי ע"י קללה חפצו להרוויח זמן. פירוש, אם היו מכריזים מלחמה על ישראל, הרי עד שילחמו היו בני ישראל צועקים אל ה' ומתפללים אליו, וכך היו מנצחים בוודאי את בלק ובלעם. אבל, הם חפצו לקלל, שכן קללה היא מהירה ללא הכנות, וללא שהות מצד בני ישראל, וכך ינצחו את בני ישראל. שהרי באמת נאמר עליו (במדבר כד טז) ויודע דעת עליון, וכאמרם ז"ל (ברכות ז.) יודע היה לכווין את השעה שה' כועס בה, ואז יאמר תיבה אחת: כלם (תוס' שם). ואף גם בלק היה גדול יותר מבלעם בקסמים (במ"ד כ, יח).

הרי ששנאתם גדולה, שכן על אף שישראל לא עשו להם מאומה הרי הם רוצים להרע להם. ולא עוד, בלעם ידע שאפילו בשעה שאינם עושים את רצון ה', מתקיים בהם לא מאסותם ולא געלותם לכולתם, וה' זוכר להם ברית אבות (ויקרא כו, מב-מד). ואם על אף כל זאת בא בלעם ובדווקא רוצה לקללם ולהרע להם, הרי שבאמת השנאה עמוקה היא ללא כל סיבה ותכלית.

ואם תשאל באמת, מדוע גדלה שנאתם עד כדי כך. זאת משום שעל בני ישראל נאמר (במדבר כג, ט) הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב. לבדד עולה כמנין ארבעים, רמז לתורה שניתנה לארבעים יום (מנחות צט:), דהיינו, בני ישראל הוא העם הנבחר שאינו מתערב בגויים וכל ישותו זאת התורה.

ואם כן הרי זו תביעה על כל הגויים שאינם עושים כישראל, שהרי הם לא רצו לקבל את התורה כידוע (עבודה זרה ב: תנחומא שמיני ז), ואם הם רואים לנגד עיניהם עם קטן

העוסק בתורה, ועומד כנגד כל האומות, הרי שאז שנאתם הולכת וגוברת ורוצים הם להרע לישראל, שהרי ישראל מחייבים את אומות העולם.

ולא עוד, אלא בפרט כאן, בשעה שבלק מזכיר לבלעם כי הוא נביא גדול לגויים (במ"ד יד, כ), והוא מלא תאוות, כי בא על אתונו, שנאמר בלעם בן בעור, שבא על בעור... (סנהדרין קה.) הרי שלבטח בלעם מתמלא שנאה כנגד בני ישראל ורוצה להרע להם, לקללם ולהשמידם מתחת השמים. ומשנאתו אותם, דרש בלק מבלעם להשמיד את ישראל במהירות, ואם לא יצליח, לכל הפחות לקלל אותם, שכן כך יכניס בהם בלבול, ויתרחקו מה' יתברך, ואז ישמידם ה' מעל פני האדמה. והתוצאה: הם לא יוכלו לחייב את כל האומות ללכת בדרך ה'.

והדבר מרומז בשמותיהם: בלק ובלעם - האותיות הראשונות הם בלבול. ואף גם האותיות האחרונות בשמותיהם בלק בלעם עולה כמנין קנס, שכן אדיר היה חפצם לקנוס את כל העולם כדי שיוכלו להשאר ברשעם. שכן בתוך תוכם ידעו כי ה' הוא האלוקים, והוא בחר בישראל מכל האומות ונתן להם את תורתו (ברכות יא:), למען ידע כל העולם מאמיתות מציאות ה', כאברהם שהודיע טבעו של ה' בעולם (בר"ר לט, טז). וא"כ מהנכון היה שילכו אחרי ישראל בדרך הישר.

אלא שלהיפך היה, נתקבצו כל האומות אצל בלעם ושאלו אותו מה הרעש הגדול, וענה להם זה מתן תורה לישראל (זבחים קטז. ילק"ש שמות רפז), ושאלוהו האם להתערב בהם (בישראל), והשיבם שלא. לא תדרוש שלומם וטובתם (דברים כג, ז). הרי שבמקום לקרב את הגויים לישראל עוד אמר להם שישארו ברשעם ושלא יתקרבו לדרך הישר, כי כל חפצו לבלבל את ישראל ולהשמידם.

תוכחה בדרך הראויה

וכדברים האלו מצינו גם בדורותינו, כאשר ישנם הרבה אנשים הרוצים למנוע מאחרים להגיע לדרך הישר, כל זאת כדי שאחרים לא יפריעו להם מלהמשיך ברשעם.

ומעשה שהיה ביהודי פלוני שהתפלל בבית כנסת בו הרבו האנשים לדבר באמצע התפלה ובאמצע קדיש, וחיסרו הרבה אמנים וקטעים מהתפילה. ואולם, יהודי זה, לא זו בלבד שלא דיבר בשעת התפילה, אלא שאף הוכיח את האחרים על שהם מדברים. משראה לאחר זמן שאינם שומעים לו הפסיק להוכיחם, אבל כשלעצמו המשיך בדרכו הטובה שלא לדבר בשעת התפילה. לימים ניגש אליו ראש הקהל וביקשו לעזוב את בית הכנסת הנ"ל, ושילך למקום אחר להתפלל. תמה היהודי ושאל: הן כבר הפסקתי להוכיחם ומה תרצה ממני. השיבו ראש הקהל: עצם נוכחותך כאן מפריעה לאלו הרוצים לדבר בשעת התפילה. אמר לו: וכי אתה ראש הקהל, אינך יודע שאסור לדבר בשעת התפילה. השיבו ראש הקהל: אמנם אני יודע, אבל בשעה שאני רוצה לדבר, ואני רואה אותך שותק, הרי ששתיקתך מפריעה לי, ומחייבת אותי שלא לדבר בשעת התפילה, והדבר הזה קשה עלי. ע"כ.

והדבר פלא. גם ראש הקהל ידע שאסור לדבר בתפילה, ובמקום לעזור לאותו יהודי שלא לדבר, ולהוכיח את האחרים שמדברים, הרי הוא אומר לו שתיקתך מפריעה לי ולכל הקהל הזה שרוצה לדבר. הרי שאין לך רשעות גדולה מזו, לדעת את חומר האיסור ואפילו הכי להמשיך ולעשות איסורים, להעלים עין ולהמשיך בדברים האסורים. אין לך חילול ה' גדול מזה, שכן רק טובת עצמך אתה מבקש.

שהרי אם באמת היית (ראש הקהל) חפץ להתנהג כראוי, היית מכריז בפני כל הקהל

כי אסור לדבר בתפילה, כמו שאמר יהודי זה, ומה שאני מדבר, כי קשה לי לפרוש, שכן היצר הרע מתגבר עלי, ואין לנו עצה אלא ללכת לצדיק הדור שיעזור לנו לתקן את דרכינו ולשוב בתשובה. ומשלא עשית זאת, הרי שרשעותך גדולה ביותר, כי אתה מונע מאחרים להגיע לטוב, כדי שלא יפריעו לך בהמשך דרך הרשע.

השמדת גוף ונשמה ע"י בלעם

כזאת מצינו גם כאן אצל בלק ובלעם. הן כידוע בלעם היה עם יתרו באותה עצה אצל פרעה (שמו"ר א, יב), וא"כ בלעם ובלק היו צריכים לילך אל יתרו שהתגייר ולקבל ממנו דרך תשובה, או שהיו צריכים לילך לצדיק הדור - משה רבינו כדי שידריכם בדרך התשובה והתורה.

אבל הם לא עשו כן, אלא פגמו ביותר, כי רק את טובתם הם חפצים. ואכן מצינו שבמקום לתקן הם פגמו עוד יותר, שכאשר בלעם ראה שאינו יכול לקלל את ישראל כפי שרצה, נתן עצה לבלק ואמר לו (סנהדרין צג. קו.) אלוקיהם של אלו שונא זימה הוא. שכן חפץ היה לבלבל את בני ישראל ולהרחיקם מה' יתברך ומחוקי התורה, וע"י עצה רעה זו הביא לזימה ועבודה זרה וגילוי עריות אצל בני ובנות ישאל עד שהשתחוו לבעל פעור והגיעו לדיוטא התחתונה.

ועוד בזאת, רואים את רשעותו של בלק ושל בלעם, שהרי בלק יכל לבקש מבלעם כי מרחוק ישלח את קללתו, או את עצותיו הרעות, ומדוע ביקשו בדווקא שיבוא. זאת משום רשעותו, שכן אינו דומה דבר הנעשה פנים בפנים, מאשר אם יישלח ע"י שליחים וכדו'.

א"כ איפוא, בלק ובלעם חפצו להשמיד גם את הגוף וגם את הנשמה של בני ישראל, דבר שלא מצינו אצל שום שונא. שכן המן

רצה להשמיד את גופות בני ישראל (אסתר ג, ו), ואילו היוונים רצו להשמיד את הנשמה, בחינת כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל (ירושלמי חגיגה ב, ב. ויק"ר טו, ט), וכאשר הרגו יהודים, זאת כדי שאחרים יסכימו להתיוון.

אבל בלק ובלעם חפצו את שניהם יחד. לכלות את הגוף ואת הנשמה, וכל מטרתם גם שאחרים לא יוכלו ללמוד מבני ישראל דרך בעבודת ה'. הרי ששנאתם היתה גם כלפי אומות העולם וכתבאר לעיל, ולכן באמת בלעם נקרא "שתום העין" (במדבר כד, ג), שכן רצה לסתום גם את עיני בני עמו לבל יקחו מוסר מבני ישראל, ולא יראו את דרך האמת בעבודת ה' יתברך.

קביעת פרשת בלק בקריאת שמע

ולפי זה, נבין למה חז"ל רצו לקבוע את פרשת בלק בקריאת שמע, זאת כדי לזכור מה שהיה אז, כמו שנאמר (מיכה ו, ד) עמי זכר נא מה יעץ עליך בלק וגו', שאין שנאה כשנאתם.

שכן, הם חפצו ליתן עצה רעה של זימה וגילוי עריות להחטיא את ישראל, ברגע אחד, כדי שלא ליתן שהות לישראל לשוב כלל בתשובה, שהרי ידעו כי קרוב ה' לכל קוראיו (תהילים קמה, יח). או שרצו להרוג אותם, או לבלבל אותם בגילוי עריות המביאה לעבודה זרה ושפיכות דמים, דהיינו, בעבירות החמורות ביותר.

ולא עוד, רצו לקבוע פרשה זו בקריאת שמע כדי שיוזכרו כיצד רצו להרע לישראל, בגופם ממש ולא ע"י שליחים, וכיצד רצו למנוע מכל האומות שלא להגיע לדרך האמת באמצעות בני ישראל, וכי כך יביאו למחלוקת ומריבה, גם בקרב ישראל, וכאשר יש מחלוקת אין אחדות ואין שכינה בישראל. כל זאת רצו בלעם ובלק בשנאתם.

הרי איפוא, שלאור כל זאת מן הראוי היה לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, לידע הכל, ולזכור שבימי בלק ובלעם שרתה מידת הרחמים על ישראל, ואפילו בשעה שהכעיסו את הבורא, וניסו אותו עשר פעמים במדבר (במדבר יד, כב), כיון שה' רצה לקרב את ישראל אליו, ומטעם זה גם עשה את בלעם לשתום העין.

מעלת הזהירות בטורח הציבור

ואולם, חז"ל לא קבעו לבסוף פרשת בלק בקריאת שמע, זאת משום טורח הציבור. כלומר, גם בזאת באו חז"ל ולימדו אותנו יסוד עצום במידה של אהבת ישראל.

ללמדנו את מה שנאמר (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ד) יותר מכל המצוות, והוא יסוד טורח הציבור, שלא להכביד על הציבור, אפשר צריכים הם לעשות דבר מה דחוף. שכן, טורח הציבור הוא מעל הכל, וכאשר אדם אינו מטריח על הציבור הרי שזה נובע ממידת אהבת ישראל.

וכשיש אהבה ואחדות, אזי אפילו אם עובדים עבודה זרה, כמו בימי אחאב (דב"ר ה, ו), או כמו בדור הפלגה, ג"כ נוצחין, כמו שנאמר (הושע ד, יז) חבור עצבים אפרים הנח לו, והקב"ה שומרם ומגינם ומצילם מכל צער ונוק ומכל תקלה ופגע רע.

וכבר מצינו ענין טורח הציבור, אצל רבי עקיבא (ברכות לא). שעליו אמרו, כשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת מרוב כריעות והשתחויות, אבל בתפילתו עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור. וזה וודאי שצדיק כר' עקיבא לא התפלל רק לצרכי עצמו, אלא בוודאי גם בשביל כלל ישראל, וא"כ קל וחומר כשהתפלל עם הציבור היה יכול להאריך בתפלתו שהרי מתפלל

פחד

פרשת בלק

דוד

תיג

בעבורם. אבל לא. משום טורח הציבור היה מקצר ועולה בתפילתו.

אינו דבר טוב כשלעצמו כמו שאמרו חז"ל (ברכות נה. ב"ב קסד:) כי גורם רעה לעצמו עיי"ש.

ומכאן מוסר השכל לדורנו אנו, בבית כנסת כשכל הציבור גמרו את תפילתם ואילו הש"ץ מאריך בתפילתו ומעכב את הציבור וגורם לטורח הציבור. ושתי רעות הוא עושה:

והשנית, כשהוא מאריך בתפילתו אזי הציבור עוד ממתיך, ובינתיים באים לידי דברים בטלים, לשון הרע, צחוק וקלות ראש וכדו'. הרי שחמור מאוד ענין טורח הציבור והוא מעל הכל.

האחת, הוא מראה לציבור שהם לא מכוונים בתפילתם וכי הוא כביכול יותר טוב מהם, כי הוא מכוין יותר בתפילתו, והוא יותר קשור להקב"ה. וכידוע "עיון תפילה"

ולכן לא קבעו פרשת בלק בקריאת שמע. אבל באמת, יש ללמוד פרשה זו לידע עד כמה רצו להרע לישראל, אבל לא הצליחו, כי ה' יתברך עמד לשמור ולהגן על בני ישראל בניו חביביו.

קצי"ר האומ"ר:

חז"ל אמרו כי רצו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, אבל לא עשו כן מפני טורח הציבור. ומדוע רצו לקבוע. וכי עד כדי כך גדלה שנאתם לישראל. ומהו ענין טורח הציבור.

ואולם, כידוע באמת שנאו בלק ובלעם את ישראל שנאה תהומית ללא כל סיבה, שכן רצו לקלל את ישראל, כדי שבני ישראל לא יספיקו להתפלל אל ה', וגם רצו להשמידם ממש מתחת שמי ה' ע"י קסמיהם וכשפיהם. וכל שנאתם היתה כי בני ישראל עם לבדד ישכון והוא עוסק בתורה, והרי בני ישראל מחייבים את האומות ללכת ג"כ בדרך הישר.

אלא שהשנאה היתה כה עמוקה עד שבקסמיהם רצו להרע לישראל ולהשמידם, ורצו לבלבל אותם, ולא עוד אלא שכל האומות ישארו ברשעותם, שכן במתן תורה אמר בלעם לאומות שלא יתחברו עם ישראל, כדי שלא יפריעו להם ממעשיהם הרעים. וכמו שמצינו גם היום, בבתי כנסיות שאם אדם מוכיח לציבור על דיבורם בתפילה, הרי שכבר מגרשים אותו מבית הכנסת, מכיון שהוא מפריע לאחרים להשאר ברשעם. וחלף שגם האחרים יעשו תשובה הרי הם עוד ממשיכים בדרכם הרעה ובחילול ה' הנורא.

כאלו היו בלק ובלעם, שמשנאתם את ישראל חפצו לקללם פנים בפנים בלא שליחים, ואף גם להשמידם, וגם להשמידם רוחנית בעצות רעות של זימה וזנות ועבודה זרה של בעל פעור. א"כ לאור כל זאת מן הראוי היה לזכור זאת ולומר זאת בקריאת שמע. אבל חז"ל למדונו יסוד באהבת ישראל, כי טורח הציבור עומד מעל הכל. ואם לא מטריחים על הציבור, זאת משום אהבת ישראל שיש בו, וכשיש אהבה ואחדות מצליחים בכל ונוצחים, וה' שומר מכל רע ותקלה וצרה וצוקה. וכמו אצל רבי עקיבא שבתפילתו עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור, כי חמור ענין טורח הציבור, ולכן לא קבעו פרשת בלק בקריאת שמע. אבל יש לזכור פרשה זו ולידע כיצד הצילנו ה' מבלק ובלעם ושמר עלינו.

איזוהי דרך ישרה?

יש לזכור בכל יום את מה שרצו בלק ובלעם לעשות לישראל, וכיצד הקב"ה הצילנו מרשעותם, שחפצו להשמיד את הגוף ואת הנשמה. אבל יחד עם זאת יש לזכור כי יש גם ענין של טורח הציבור,

שלא להכביד על הציבור. ולא כאותם חזנים שמאריכין בתפלתם, וגורמים לקהל בינתיים לדבר דברים בטלים לשון הרע וכו'. וכאשר נזהרים בענין טורח הציבור מביא הדבר לאהבת ישראל, שזהו כלל גדול בתורה.

רשעותו של בלעם, הביאה לעבירות החמורות

שם היה צריך משה להרבות בתפלה ובתחנונים לפני ה' שישלח להם, ואילו במעשה דפער, הקב"ה ראה איך שבני ישראל עובדים לעבודה זרה של מואב, ולא כעס להשמיד אותם. אמנם פרצה המגפה בעם, אך נעצרה מיד, ללא תפילות ותחנונים רבים של משה, אלא פנחס בלבדו ביטל הכעס כדכתיב (שם, ז, ח) וירא פנחס וגו' ותעצר המגפה. וצריך ביאור מה טמון במעשהו זה של פנחס.

וחשבתיו בהסבר הענין. הנה יש מצוה לזכור מעשה בלק, ועצתו שיעץ להשמיד את בני ישראל. ובחסדיו המרובים של ה' יתברך, האיר פניו לבני ישראל אף בשעת כעסו, (זוה"ק ג, קיג). וכך לעולם לא יכלו בלעם ובלק לקלל ולהזיק לבני ישראל. שנאמר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו'.

ומצינו בפרשתנו שבלק אמר לבלעם (במדבר כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך מבורך, ואשר תאור יואר. והנה המילה כי עולה בגימטריא (עם הכולל) כמנין א ל. כלומר, בלק למרות היותו מכשף גדול מאוד, נכנע לפני בלעם והתבטל בפניו, ביטול לדבר רע, כדי להרשיע עוד יותר, בטענתו אליו שלא יפחד כלל מלקלל או לברך את בני ישראל שכן "כי ידעתי" שהקב"ה יודע שלכך אתה מזומן והוא עימך.

ועוד אומר בלק לבלעם (במדבר כב, ה) הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממולי וגו'. כלומר, העם הזה שיצא זה עתה ממצרים, אינו דומה להם

כתיב (במדבר כה, א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות וגו'.

ולכאורה יש להבין. כיצד דור דעה (ויק"ר ט, א. פס"ר יד, ט) שהיה ראוי להיכנס לארץ, דור אשר ראו עין בעין את מעשה ה' אשר נורא הוא. דור שאכלו את המן, יעשו כדבר הרע כזה, לטמאות את נפשם עם נשים נוכריות אשר אינן מקהל ה' [וכבר נתבאר הדבר באופנים אחרים, אבל אפשר לבאר עוד].

וביותר קשה הדבר. הנה מצינו, שבשעה שקרח חלק על משה רבינו ע"ה, אמר לו (במדבר טז, ג) כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'. וידועים דברי חז"ל (זוה"ק ג, נא: פא.) דאין להקדושה תפיסה אלא באם האדם שומר עצמו מן העריות.

את זה עמד קרח בעצמו והכריז, שכל העדה כולם שמורים מן העריות. והראיה לכך, שבתוכם ה', שענן ה' לא נסתלק מאהל מועד. ורואים שעוון גילוי עריות היה חמור אצל עדת קרח יותר מאשר לחלוק על משה.

ואילו בפרשתנו רואים כיצד בני ישראל לפתע לא היו קדושים כלל (כדבריו של קרח) אלא חטאו ממש עם נשים נוכריות, ועבדו לאלוהיהן כמו שנאמר (במדבר כה, ב, ג) וישתחוו לאלוהיהן, ויצמד ישראל לבעל פעור וגו'. ובפרט לפעור, הדבר הכי כעור ומכוער (ראה רש"י שם).

ועוד קשה, מדוע לא יצא הקצף על בני ישראל כשעבדו לפעור, כפי שכעס הקב"ה על בני ישראל בשעה שעשו את העגל. הנה

בזה מדד הקב"ה לבלק במדה כנגד מדה (שבת קה: נדרים לב.) שכן הוא קרא לבלעם לעזור לו, כדי שקללות בני ישראל לא יחולו עליהם, ואילו עתה בלעם בעצמו קיללו ודו"ק.

ובזה יבואר כיצד קרה הדבר שבני ישראל חטאו בבנות מואב, אחרי שאפילו בלעם העיד עליהם שהם (במדבר כג, ט) עם לבדד ישכון וגו'. אלא שבלעם הרשע הרגיש והבין שכל זמן שישראל יושבים על התורה ועל העבודה בבחינת (שם, כד, ה) מה טובו אהליך יעקב, וממיתים עצמם באהלה של תורה, הרי שלעולם הם לא יבואו לידי חטא. שכן (סוטה כא.) תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, ובודאי שהיא מצילה משלשת העבירות החמורות (פסחים כה: סנהדרין עד.) גילוי עריות, עבודה זרה, ושפיכות דמים שהן בבחינת יהרג ואל יעבור.

משום כן יעץ בלעם לבלק, שבשעה שיראה את בני ישראל יושבים קצת לנוח, אזי ישלח בהם מיד את הארי, הנשים, שכן ברגע של בטלה, הם אינם מוגנים על ידי התורה. ואם הוא יצליח להביאם לידי החטאים החמורים של עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, בודאי הקב"ה יכעס עליהם עד מאוד.

זהו שנאמר (במדבר כה, א) וישב ישראל בשטים, ויחל העם לזנות וגו'. כלומר, בשעה שהם נחו וישבו, מיד "ויחל", הם נעשו חולין, ירדו ממדרגתם הראשונה שהיו קדושים ופרושים מן העריות.

"וישב ישראל", דהיינו, ישבו וראו את בנות מואב נכנסות ובאות אליהם, והם לא מיחו לזרוק אותן ממחיצתן. ובודאי שפרוצות היו שכן "בלק בן צפור" בהיפוך אותיות "קבל בן פרוץ" שהוא ירש וקיבל את מידת הפריצות מאביו ציפור ואותה הוריש לעמו.

למצרים בעריות. ולמרות שהמצרים שטופי זימה הם (שמ"ר א, כב. פס"ר א, כ) ופרוצים בעריות, בכל זאת הם לא למדו ממעשיהם ואף אחד מהם לא נכשל בערודה (ילקו"ש אמור תרנו). ואף שומרים הם על עיניהם לבל יטמאו, זאת ע"י שמכסים אותן ולא מסתכלים בערות הארץ בבחינת כסה את עין הארץ. זאת למרות שהוא יושב ממולי, וכידוע שעמי מואב פרוצים בעריות, וזהו בלק בן 'צפור' אותיות 'פרוץ'. אך אין הם מסתכלים עלינו כלל.

וידוע הוא שכל אומות העולם התנגדו לעם ישראל רק מחמת שרצו להכשיר את העריות. מה שאין כן בני ישראל, שעשו לעצמם גדר להשמר בזה, ואף הירבו לעצמם סייגים בזה החטא, דלאו דוקא קריבה היא שאסורה וקל וחומר פריצות אלא אפילו על טהרת העינים הם שומרים. ולא רק על ברית העינים הם שומרים, אלא אף על ברית הקודש. וזהו והוא יושב ממלי, מלשון מהול, דהיינו ששומרים אות ברית קודש. כמו שנאמר אצל אברהם לאחר שנימול (בראשית יח, א) והוא יושב פתח האוהל כחום היום.

זאת היתה טענתו של בלק לבלעם; דבר זה, קדושתם של בני ישראל בכל הענינים מהווה סכנה לקיום העולם כולו, ואף לך בלעם, שכן אתה הנך שוכב עם בהמה (זוה"ק א, קכה: ג, רז.).

ואכן אמר לו הקב"ה לבלעם (במדבר כב, יב) לא תאור את העם כי ברוך הוא. כלומר כל זמן שישראל שומרים על טהרת העינים לא תוכל לקללם כי ברוכים הם על ידי זה.

ואכן לבסוף קילל את עצמו ואת בלק, שכן בלק ובלעם ממקור עמלק הם. ומשום כך הוא רמוז בסופי התיבות של שמותיהם (זוה"ק ג, רפא:). וכבר נאמר (במדבר כד, כ) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד.

[ובדרך הרמזו אפשר לומר דהנה "שטים" עולה בגימטריא כמנין "הפה סגור", דהיינו שהפסיקו מלימוד תורה, וכן "ועיניו ראו" דעל ידי כך ראו דברי פריצות. ועוד "בשטים" (עם הכולל) עולה כמנין "ראה מנוחה כי טוב".]

הוא אשר נאמר (במדבר כה, ו) ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל, והמה בוכים פתח אוהל מועד. כלומר, בני ישראל ובראשם משה הבינו עתה, ששבט שמעון פגמו רק מחמת שנכשלו בראיה אסורה, אחרי שבטלו מלימוד תורה וישבו בשטים לנוח. ואחרי שלא מיחו ולא נתנו לאחרים למחות, באו לכלל מעשה זה. שכן (יבמות פז:): שתיקה כהודאה דמיא, וכששותקים ח"ו בשעה שאדם חוטא, נחשב הדבר שמודים לו.

זאת היתה עצתו של בלעם הרשע. דכאשר ישראל בטלים מדבר תורה, ולו לרגע אחד, הרי שהדבר יכול להביא ח"ו להרס ולאבדון, שכן אומות העולם רודפים את ישראל מחמת זה (זוה"ק ב, יב: נח.).

ואף בתי המקדש הראשון והשני נחרבו מחמת זה (ז"ח שה"ש פו:), ואפשר להכשילם על ידי גילוי עריות ממשי. שכן ללא התורה שהיא התבלין כנגד היצר הרע (קידושין ל: ספרי עקב יא יח) אזי נכשלים בעבירות.

שכן כבר כתב רש"י הקדוש (במדבר טו, ט) עין רואה והלב חומד ולבסוף כלי מעשה גומרין את העבירה. ואכן כשראה זאת פנחס, מיד, ויבוא אחר איש ישראל וגו' (במדבר כה, ח) שהלך ופניו אחרונית, שלא פגם בהם.

ולפי זה יובן מה ששאלנו, מדוע במעשה העגל בא הקב"ה לכלל כעס כה רב, עד שמשה רבינו ע"ה היה צריך להעתיר בתחנונים רבים שימחל להם, ואילו בבעל פעור היה די במעשהו של פנחס.

ומאחר והם לא מיחו בהם בתחילה, באו לכלל פגם בעינים. ועל ידי זה באו רח"ל לעבור את שאר העבירות שכן (ת' שלח טו) הלב והעינים הם תרי סרסורי דעבירה, דכתיב (במדבר טו, ט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו'.

חובת המחאה לזולת

משום כן צריך האדם לדעת, שבשעה שהוא רואה מישהו חוטא, אסור לו לעבור על כך בשתיקה, שכן הוא גורם בכך לחילול ה'. אלא עליו להוכיחו על פניו שנאמר (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא.

כלומר, אם לא תוכיח אותו כראוי, אזי תשא עליו חטא. ואפשר דכפל הלשון 'הוכח תוכיח' בא ללמד שהאדם המוכיח צריך תחילה להוכיח את עצמו, ולבדוק אם הוא לא פגום בזה החטא. שכן אם אף הוא פגום בכך, בודאי שהדברים לא יכנסו ללב חבירו, ואזי ישא עליו את חטא חבירו. ורק לאחר שיבדוק עצמו ויעשה תשובה דבריו ישמעו (ברכות ו:).

ועל אחת כמה וכמה אמורים הדברים כשרואים איזה דבר פריצות בבית הכנסת או במקום אחר שהוא מקודש, שאין לשתוק על כך מכיון שבסופו של דבר אנשים עלולים להכשל במראות אסורות.

וכפי שהיה עם בני ישראל שישבו בשטים; בטלו מהתורה, ומצד שני לא מיחו בבנות מואב שנכנסו למחנה, מכיון שלא העלו בדעתם בתחלה לחטוא עמהן.

אבל בעונות זה פגע במוחם. ומאחר ולא הוכיחום באו לידי פגם העינים ואח"כ לידי עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, שגרמו להוצאת שז"ל. ועוד שרצו להרוג את כל מי שירצה להרוג את זמרי (ר' סנהדרין פב:).

ז"ל (רש"י שם, ת' כ) שיש במשמע גילוי עריות ושפיכות דמים. משום כן היה הכעס גדול.

אבל במעשה דומרי, היצר הרע הוא זה שתקף אותם כדאיתא (ספרי כה, א. רש"י שם) וזה לשונם: כשתקף יצרו עליו, ואומר לה השמעי לי, והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה, ואומרת לו השתחוה לזה... ע"כ. ואם כן לא מרצונם עבדו עבודה זרה אלא רק כדי למלאות תאותם, ולכן כאן יכל פנחס לכפר על המעשה שעשו.

ונראה, משום דבחטא מדין היו מעורבים רק שבט שמעון ולא כלל ישראל, ומשום כן לא יצא הקצף על כולם. מה שאין כן במעשה העגל שם השתתפו כולם, כמו שנאמר (שמות לב, א) ויתפרקו כל העם וגו'.

ועוד, דבמעשה העגל הם עשו את העבודה זרה ממש מרצונם כדי לעבדו, ולהתיר לעצמם העריות כדכתיב (שם, שם, ו) וישב העם לאכל ושתו ויקומו לצחק, ואמרו

קצ"ר האומ"ר:

יש להבין כיצד יתכן שדור שכולו דעה, ירדו לשפל המדרגה עד שבאו לחטא בעל פעור, וכמו כן יש להבין, מדוע בחטא העגל, היה צריך משה להרבות בתחנונים לפני הקב"ה, בכדי שימחל לישראל, ואילו בחטא פעור די היה במעשהו של פנחס בכדי שתעצר המגפה.

ויש לומר שזממם של בלק ובלעם היה להכשיל את בני ישראל, בדבר שהם נשמרו עד מאוד - בעריות. זאת על ידי שיפגמו בעיניהם. אמנם בני ישראל ישבו על התורה ועל העבודה, ולא במהרה נגררו אחר עצתם שכן תורה מגנא ומצלא. אך כאשר נחו קצת מעסק התורה, אזי הצליח מעשה שטן, הציצו ונפגעו בבעל פעור, ומכאן צריך האדם לדעת שעליו למחות ולהזהיר בכל דבר קטן של פריצות, שאי אפשר לדעת מה זה עלול לגרום.

וההבדל בין מעשה העגל לחטא פעור, שבחטא פעור חטאו רק שבט שמעון, ואילו בחטא העגל חטאו כל עם ישראל. וכן שבעגל עשו זאת מרצונם הטוב בכדי לעובדו ולהתיר לעצמם העריות. מה שאין כן בחטא פעור הם נכשלו בשעה שתקפם יצרם, ומשום כך די היה במעשה פנחס בכדי שתעצר המגפה.

החטא פוגם עד לרקיע

ממלאכי השרת, שישראל אומרים שירה בכל שעה, ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום, ואמרי לה פעם אחת בשבת, ואמרי לה פעם אחת בחודש, ואמרי לה פעם אחת בשנה, ואמרי לה פעם אחת בשבוע (שמיטה), ואמרי לה פעם אחת ביובל, ואמרי לה פעם אחת בעולם ע"כ.

כתיב (במדבר כה, א) וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב. בפסוק הזה ובבאים אחריו מסופר חטא בעל פעור, מהחטאים הגדולים של בני ישראל, אשר חטאו משום העצה הרעה שנתן בלעם לבלק, באומרו לו אלוקיהם של אלו שונא זימה (סנהדרין קו, א). ויעץ לו להחטיאם בעבירות החמורות ביותר.

ועוד מצינו (חגיגה יג: תוד"ה מזיעתן של חיות): הכי מצינו במדרש (איכ"ר ג, כא) חדשים לבקרים רבה אמונתך (שם, ג, כג) שבורא

והנה מידי דברי בזאת, עלה ברעיוני מאמר חז"ל (חולין צא.) חביבין ישראל יותר

להראותנו שמכל עבירה יש ריח רע העולה עד לרקיע, ואם הגוף נהנה מעצם העבירה הרי שהריח חזק פי כמה מונים.

כל זאת כשיש עון ביטול תורה ושיבה בשלוח, דוה גרם החטא כמבואר במאמרים הקודמים, שהרי כידוע התורה והמצוות והמעשים טובים הינם כתריס בפני הפורענות להציל מכל רע (ראה זוה"ק א, רמב: ב, קסה: ג, קעו: ועוד), והתורה רפואה בדוקה לכל גופו של אדם (עירובין נד). והיא תבלין נגד יצר הרע (קידושין ל:), והצלה לכל המידות הרעות.

זה שנאמר (תהילים לג, יח, יט) הנה עין ה' אל יראיו וגו' להציל ממות נפשם וגו', פירוש, כל זמן שיראת ה' בלב האדם הרי שה' שומר עליו, ואם הוא מפסיק מיראת ה', ועיניו לרע ירצו ויראו, אז שמירת ה' מסתלקת ממנו והוא חשוף לכל הסכנות והצרות ה' יצילנו.

משום כן, באותו מעשה של פעור, ראה פנחס בן אלעזר כי הכל בוכים פתח אוהל מועד (במדבר כה, ו), וידע שהנה מתחיל קטרוג גדול על בני ישראל מצד המלאכים, ואם הזקנים לא יוכיחו אותם אז העונש יהא חמור. על כן לא המתין כלל, ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו (שם, ז), שכן הבין שגם הוא הקטן יש בו כח מחאה, אבל בלבד שיהא מתוך העדה, בעונה עם כל העדה בלי גאווה עליהם, ואז הצליח.

וכיצד באמת הצליח, אומרים חז"ל (סנהדרין פב). ראה מעשה ונזכר הלכה, פירוש, ראה את מעשה העבירה שלהם ונזכר בענין הלכה, נזכר בהליכה, בבחינת של אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו, ג) שתהיו עמלים בתורה (תוי"כ שם). כלומר, פנחס נזכר שביטלו מדברי תורה, מעמל התורה, ולכן נהנו מאותו מעשה עבירה שמביא ריח רע. לכן

מלאכים בכל יום ואומרים שירה והולכין להם. ונטרדין, וישראל קיימין לעולם ע"כ.

והנה ראיתי בשם הצדיק רבי אליהו לופייאן זצ"ל בהביאו מדרש, כשאדם חוטא אינו פוגם רק בנפשו ובכל הבריאה, אלא מחמת החטא מצוי ריח רע העולה עד לרקיע, וכאשר המלאכים מריחים את הריח הרע, הרי הם בורחים מאותו ריח, ואין אותו ריח מסתלק אלא כשהמלאכים זורקים עליו אש של נהר דינור כדי לנקות את המקום ע"כ.

אם כן, לפי דברי המדרשים דלעיל ודברי חז"ל, נחשוב לרגע כיצד היו המלאכים נראים בשעת מעשה חטא דפעור. אותם מלאכים ממתינים מאות שנים לומר שירה לפני הקב"ה, והם עומדים באימה וביראה לעשות רצון קונם. בשפה ברורה ובנעימה קדושה כולם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה. ואז לפתע, בדיוק באותו רגע האדם חוטא, ומיד הריח הרע עולה עד לרקיע, בדיוק לאותו מקום בו עומדים המלאכים, ואז המלאכים אינם יכולים לומר שירה, שהרי הם בורחים מיד מאותו ריח.

ולא עוד, אלא שאותם מלאכים יכולים לקטרג על האדם שגרם להם להפסיק משירתם, אבל, חסדי ה' כי לא תמנו (איכה ג, כב), שכן מיד באים מלאכים אחרים ומנקים את אותו מקום. ועד שהמלאכים הראשונים רוצים לקטרג המקום כבר נקי.

מכאן יכולים להבין, שאם האדם היה בעצמו מריח את הריח היוצא מחטאו היה מת מיד, שהרי אפילו המלאכים אינם יכולים להריח את אותו ריח, וכל שכן האדם השפל שאינו מסוגל להריח ולנשום בקרבו את אותו ריח.

כזאת חפצה התורה ללמדנו, בסיפור החטא שחטאו ישראל בבעל פעור,

בתורה מתוך ענוה, ועל ידי זה אפשר בניקל להתגבר על שנאתו וגאוותו וקללתו של בלעם הרוצה בכל דור להשמידנו. ואז מתקרבים לה' בקדושה, ובשמירת העינים, רק כשיש עמל תורה.

קם ומחה נמרצות, ועל ידי כך השיב חמת ה' מעל בני ישראל.

מכאן רואים שע"י תורה מבטלים את מעשה העבירה, ואת הריח הרע, כל זאת

קצי"ר האומ"ר:

עד כדי כך חמור עוון בעל פעור, שהנהגה כידוע המלאכים ממתינים לפעמים שנים הרבה לומר שירה ואח"כ נטרדים. וכאשר אדם חוטא ריח רע עולה לרקיע ואז בורחים המלאכים, עד שזורקים על הריח מאש נהר דינור ומתנקה המקום. א"כ איפוא נתאר שכאשר המלאכים רוצים לומר שירה ולפתע יש חטא והם בורחים מהריח הרע עד כמה זה חמור. כזה היה החטא בבעל פעור. כי הריח הרע פגם הרבה למעלה וישראל נטרדו מה' בשל כך.

אלא שאז הגיע פנחס וראה מעשה של עבירה זה ונזכר שהם בטלו מדברי תורה, ואז מיד החל להוכיחם ועצר את החטא ואת המגיפה, שכן ע"י תורה בענוה אפשר להתגבר על קללות וצרות מבלעם וסיעתו, ולהגיע אל הקב"ה בקדושה וטהרה, בעינים קדושות, כל זאת כשעמלים בתורה.

קדושת פנחס לעומת רשעותו של בלק

אך עדיין קשה. מפני מה היה לבלק לפחד מפני ישראל. ואפילו שראה את שעשו ישראל לסיחון, גם אין זו סיבה לפחד. שכן ישראל בקשו מסיחון (במדבר כא, כב) אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם, לא נשתה מי באר, בדרך המלך נלך עד אשר נעבר גבולך. ורק לאחר שסיחון סירב להצעה נדיבה זו, כדכתיב (שם, כא, כג) ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו ויצאו למלחמה כנגדם, רק אז היכו ישראל את סיחון לפי חרב, ואם כן היתה לבלק ברירה לפנות אל ישראל בדרכי שלום, ולאפשר להם מעבר בגבולו ואז היו נותרים הוא ועמו ללא שום פגע.

כמו כן יש להבין את ראייתו של פנחס. מדוע דוקא הוא ראה דברים אלו ולא אף אחד אחר מישראל.

ועוד יש לדעת, מהו אומרו (שם, כה, יב) לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. וכן (שם, יג) והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת

כתיב (במדבר כב, ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. ובהמשך הפרשה כתיב (במדבר כה, ז) וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה וגו'.

כבר הקשו רבותינו ז"ל מה עניינם של ראיות אלו. בשלמא לגבי בלק אפשר לומר שלא רק הוא ראה אלא כל עמו, אבל בעיקר שמו נכתב מפני שהוא מלכם.

וכך פרשו חז"ל את מה שראה; ראה פורענות שעשו ישראל לאמורים (במ"ר כ, א. ילקו"ש תשסה). ואף גם ראה בפורענות העתידה לבוא על ישראל (ת' בלק ב).

אבל לגבי פנחס הקשו חז"ל (סנהדרין פב. במ"ר כ, כו) וכי כולן לא ראו, והכתיב (במדבר כה, ו) לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל. וישבו בכמה אופנים; ראה מעשה ונזכר הלכה. ראה שאין חכמה ואין תבונה וכו' ובמקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. ראה שבא מלאך להשחית בעם.

עולם. מדוע מגיע לו שכר, והרי (קידושין ט:)
שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

והנה מצאתי בספר "פתח האוהל"
להצדיק **רבי דוד אבוחצירא** זיע"א שכתב על
הפסוק וירא פנחס, וב"ה שכיוונתי לדעתו
הקדושה וז"ל:

וא"א על דרך רז"ל שדקדקו בזה מה ראה
פנחס מה שלא ראו כל ישראל וכו'. ראה
מעשה ונזכר הלכה וכו'. שעוד בה ג"כ ראייה
רוחנית, ראה והבין שלכך נוצר לקיים דבר
ה' על ה' ועל משיחו כההיא (זבחים קא:) שלא
נתכהן פנחס עד שהרגו לומרי וכו'. וזהו וירא
פנחס את עצמו שעדיין ברפיון עומד לגבי
אביו שמילא מקום אבי אביו מבלתי איחור
ועיכוב כידוע וכו'. אשר לא כן הוא שרואה
את עצמו כאילו איננו מכמה סיבות הידועים
לו וכו'. וזהו וירא פנחס את עצמו כאילו
איננו וכו' הגם שהוא בן אלעזר שתו"מ מילא
מקום אביו בחיותו גם אחרי מותו בכל
קדושה וטהרה ופרישות כידוע להם וכו', וזהו
בן אהרן הכהן דייקא שג"כ לכלול הנז' וכו'
אשר לא כן הוא הגם שהוא בן אלעזר
מתקרי וכו'. ידע צדיק נפש בהמתו (משלי יב, י)
לרוב ענווונותו, כההיא (חגיגה יד:) נאה דורש
וכו'. ולפיכך ויקם מתוך העדה ויקח וכו' שעל
ידי מצוה כזאת קדושת שמו יתברך חזר לו
גם הוא משוכלל כאבותיו שנאה דורש ונאה
מקיים וכו' וזהו בן אלעזר בן אהרן הכהן
דהיו שניהם שוים לטובה בכלל הקדושות
וכו'. או א"א באופ"ז וירא פנחס וכו', שהגם
שמצד עצמו לבדו אינו ראוי והגון חלילה
למצוה כזאת וכו', וזהו וירא פנחס את עצמו
שאינו ראוי וכו'. אפילו הכי מצד שני של
זכות אבותיו הקדושים ע"ה, ראה והבין ג"כ
שיכולה להגין. וזהו, בן אלעזר בן אהרן
הכהן מכח זה ויקם וכו' ודהיז' וירא בראיה
אחת שיש בה שנים כתרתי דסתרי וכו'
ואפילו הכי גברה זכות אבות ולפיכך ויקם
וכו'. ע"כ דבריו הקדושים.

תורף דבריו: א. ראה שלכך נוצר, וכן
ראה שהוא ברפיון כלפי אבותיו, וכאילו הוא
איננו. וזהו אומרו "בן אלעזר בן אהרן".
ולפיכך קם והיה נאה דורש ונאה מקיים
ועשה מעשה. ב. ראה שמצד עצמו אינו ראוי
לעשות מעשה זה, אך אף על פי כן מאחר
שמצד שני זכות אבותיו מסייעת לו. וזהו
אומרו "בן אלעזר בן אהרן" ולכן קם ועשה
מעשה.

כלומר, פנחס ראה והרגיש התעוררות
נפלאה, ואת הכוחות הטמירים שטמונים בו,
וחבל שלא ינצל אותם עתה לעבודת ה'.
ובפרט שאביו וסבו היו כהנים גדולים ונכנסה
בו קנאת ה' להיות כמותם. ועכשיו יש בידו
לעשות מעשה, להרוג את זמרי, ועל ידי זה
תעצר המגפה, וכך יתעלה ויזכה להגיע
לדרגת כהן גדול. ועל ידי שיקיים את כל דיני
כהן גדול יוכל לעצור תמיד את המגפה
ולכפר על בני ישראל ביום הכיפורים. וכן
לכפר על עון לשון הרע ע"י בגדיו. וזהו (משלי
יב, י) יודע צדיק נפש בהמתו.

ואכן דברים רבים ראה פנחס, דברים
הקשורים רק אליו עצמו, מה שאין בני
ישראל יכולים לראות, ואם כן אין הדבר
תלוי אלא בו ולא במשה, וכן לא בזקני
ישראל. ואם יתמהמה או יתאחר הרי
שהמגפה עלולה ח"ו להתפשט. משום כך קם
ועשה מעשה שכולו לשם שמים ברמ"ח
אבריו ושס"ה גידיו.

רואים אצל פנחס דבר נורא, שאף לאחר
שהחליט להרוג את זמרי, הרי שלנגד עיניו
ראה ב' סיבות להריגה זו. הסיבה האחת,
שע"י כן הוא יזכה להתעלות ולירש את
הכהונה הגדולה מאביו. והסיבה השנייה,
בכדי לעצור ולבטל את המגיפה מעל בני
ישראל.

שכרו הגדול של פנחס בן אלעזר

מכך רואים אנו את גודל מעלתו של פנחס, שעל אף ששתי הסיבות היו לשם שמים. ולמרות הקושי בעשיית חשבונות ברגעים כה קשים וקריטיים, ובפרט בדברים הנוגעים אל עצמו וטובתו וגדולתו האישית, בכל זאת ראה פנחס לנגד עיניו רק את טובתם של האחרים.

משום כך העדיף לעשות מעשה זה של הריגת זמרי, אך ורק כדי לעצור את המגיפה מעל בני ישראל ללא שיתופה של סיבה נוספת, תהא חשובה ככל שתהיה. זהו שנאמר (במדבר כה, ח) ותעצר המגפה וגו', שזו בלבד היתה הסיבה שלשמה הרג את זמרי.

משום כן זכה פנחס שהקב"ה נתן לו את בריתו שלום (במדבר כה, יב). זאת משום שכל כוונתו היתה אך ורק כדי לעשות שלום בין ישראל להקב"ה, לפיכך כרת עימו ה' יתברך שלום.

הוא שאמרו חז"ל (ילקוט"ש פנחס תשעא) אמר רבי שמעון בן לקיש, פנחס הוא אליהו, אמר לו הקב"ה, אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני. משום כן זכה גם לכהונה גדולה, לו ולכל זרעו. ואף גם זכה שמלאך המות לא יוכל לשלוט בו (זוה"ק ג, ריד.).

ולפי זה מיושבת שאלתנו, מדוע זכה פנחס לכל השכר הזה, והרי (קידושין לט:) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אבל לדברינו מובן מג' טעמים:

הטעם האחד: מתי לא זוכים לשכר בעולם הזה, רק על עצם המצוה שעושה האדם, שאז שכרו שמור לו לעולם הבא, אבל על תוספת המצוה והידורה, ומסירות נפשו בה, זוכה אף בעולם הזה לשכר. וכעין

פנחס, שלמרות שיכל לעשות את אותו מעשה, אלא שישנה את המטרה ויחשוב גם לטעם שיהיה מכח זה כהן גדול, ואף אז ייחשב לו שעשה לשם שמים. אבל בכל זאת לא עשה כן, אלא כל כוונתו היתה רק לבטל את הגזירה. ולכך בדין הוא שיטול שכרו.

הטעם השני: אכן פנחס לא קיבל שכר ולא כסף בתמורה למעשיו הטובים. אלא כפי שעשה מעשה רוחני, כך קיבל שכר רוחני. שהוא כהונה גדולה וחיים ארוכים של עזרה ולימוד זכות על בני ישראל, בבחינת מצוה גוררת מצוה.

הטעם השלישי: מתי לא מקבל אדם שכר מצוה בהאי עלמא, רק אם עושה אותה וזוקף אותה לזכותו. אבל מאחר שפנחס לא עשה מעשה זה בזכות עצמו, אלא סמך על זכות אבותיו, וזאת למרות שהיו לו זכויות רבות, ולא עוד אלא שידע שבזכות מעשה זה יזכה לכהונה גדולה. בכל זאת השפיל את עצמו ועשה מעשהו בזכות אבותיו, בבחינת (אבות ב, ב. קידושין עו:) זכות אבותם מסייעתן, לכך בדין שיבוא על שכרו, ולא שכרו קיבל אלא שכר אבותיו ופירותיהן קיבל.

הרשע, רואה רק את עצמו

לעומת פנחס, לא כן היו בלק ובלעם. אמנם גם הם ראו, כמו שכתוב (במדבר כב, ב) וירא בלק. (במדבר כד א) וירא בלעם. אולם ראו אך ורק את עצמם, ודאגו לטובתם האישית, ולרצונם להוות ברפיון וברשע תמידי. ואפילו לעמם הם לא דאגו.

ובזה ניישב את ששאלנו מדוע חשש בלק מישראל, והרי ישראל היכו בסיחון רק לאחר שהם סירבו לאפשר לישראל לעבור בגבולם, ויצאו לקראתם במלחמה. ואם כן היתה בידו הברירה ללכת בדרכי שלום עם ישראל, ואז לא היה נגרם לו שום נזק, וכפי שביארנו בתחילת דברינו.

ועוד אפשר לומר בכוונת בלק אותיות בקל. כשראה בלק שהוא לא יכול להם בדרך של מלחמה, החליט להלחם נגדם בקול, דהיינו על ידי קללות. ובדווקא בק"ל ללא וא"ו דהיינו קול חלש (בקלות) ובלחש, ולא בקול רם, כדי שבני ישראל לא ישמעו שהוא מקללם, וממילא גם לא ידעו מדוע באות עליהם כל הצרות והבעיות הללו.

ואפילו שהם יפשפשו במעשיהם, גם אז הם לא ימצאו מאומה הדורש תיקון, ואפילו לא עוון של ביטול תורה, ויתמהו אם כן מדוע באו עליהם כל הצרות האלה. ועל ידי זה יכנסו בליבם ספיקות באמונה, ועל ידי זה התורה תתמעט בליבם, ועבירה גוררת עבירה (אבות ד, ב. ת' תצא א). עד שזה יגרום להתרשלות גם בלימוד התורה, וזה יגרום שהקב"ה ישמידם ח"ו.

רואים מכאן, עד היכן הגיעה רשעותו של בלק. שכן בני ישראל לא עוללו לו מאומה, ואף אם היו רוצים ללחום בו גם כן היה אסור להם, שכן הם נצטוו (דברים ב, ט) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וגו'. וא"כ מדוע שיילחם בהם, ומדוע שיקללם. ומכאן דאין זו אלא רשעותו ועצתו הגדולה, כדי להכשיל את בני ישראל. ועל זה נאמר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו'. ובדרכו של עמלק הלך, שאף הוא הכניס קרירות ורפיון בבני ישראל (ת' תצא ט), וחיבל תחבולות איך להחטיאם, וכבר אמרו חז"ל (זוה"ק ג, רפא:) דבלק ובלעם נשמותיהן ממקור עמלק ע"ם מבלעם ל"ק מבלק.

מסוה של רשעות בתוך מצוות

אבל עדיין צריכים אנו להבין. אם כל כוונתו של בלק היתה כדי להרשיע ולקרר את בני ישראל ואת עמו, אם כן מדוע היה מוכן להקריב קרבנות לה'.

אבל מאחר שבלק ראה את ישראל יושבים באחדות ועוסקים בתורה. חרה לו הדבר הוזה עד מאוד, ועוד חשש שמא בני עמו ילמדו מישראל את דרך האחדות והאמונה, משום כן כרת ברית עם בלעם להלחם נגד ישראל. ולא הסתפק בזה, אלא שגרר את כל עמו אחר רשעותו. ומשום כך לא מצא חן בעיניו הרעיון של קריאת השלום לפני המלחמה, והעדיף את רעיון המלחמה, הגניבה והגזילה, על פני האחדות והשלום. זו דרכו של רשע, בראותו מול עיניו רק את צורך הרשעות שבו, וממשיך לדבוק בה, ואף את האחרים הוא מושך אחריה ודואג שידבקו בה.

זה שאמרו חז"ל (איכ"ר ב, ז) אם יאמר לך אדם יש תורה בגוים אל תאמין. זאת מכיון שאם היתה בידם תורה בודאי היו משתוקקים לשלום ולחסד, כמו שאמרו רבותינו (ת' יתרו ט, במ"ר כא, א) התורה כולה שלום, וכן אמרו (סוטה יד.) שהתורה תחילתה אמצעיתה וסופה חסד. אבל מאחר והם לא חפצו בשלום ובחסד, לכן סירבו לקבל את התורה (עבודה זרה ב:).

והנה העיר לי תלמידי הנאמן ר' שלמה **אלמעלם** הי"ו דוזהו כוונת הכתוב, וירא בלק, אותיות בקל. כלומר, בלק ראה כיצד בני ישראל עוסקים בקול, דהיינו קול התורה ושעל ידי זה אפשר להתרחק "בקלות" מהיצר הרע, כמו שכתוב (קידושין ל:) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, וממילא מרחיקים מעליהם את כל הטירדות והבעיות, הבאות על האדם בעקבות הביטול תורה. משום כן ביקש בלק להכניס בהם רפיון על ידי שיקללם ויעשה להם צרות, ואז לא יהיה חשש שעמו ילמדו מהם את ענין האחדות. וזהו גם "בלק" אותיות "בקל", היינו שרצה להכניס בהם רפיון בקלות, עד שבמקום "קול" תורה, יהיה "קל" בלא וא"ו. וזה הרפיון בתורה. ע"כ.

ועוד יש להבין, מהו שאמרו חז"ל (סוטה מז.) שבשכר ארבעים ושניים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצאה ממנו רות, שלמה המלך, ועד מלך המשיח. ולכאורה תמוה הדבר, מה שכר מגיע לו לבלק. וכמו כן יש לידע מדוע הקריב דוקא מ"ב קרבנות.

אבל נראה לומר, דבדודאי לא לשם שמים הקריב בלק את קרבנותיו. ואף מכאן רואים אנו שוב את גודל רשעותו. שבשביל להשאיר בקלקלתו הוא היה מוכן אפילו להקריב קרבנות לה', לעשות מצוות ונחת רוח להקב"ה לכמה דקות, ובלבד שתינתן לו הרשות לקלל את בני ישראל, העם המובחר (ויק"ר כו, ה) שקיבל את התורה. עד שיתפסו בעבירה כלשהיא ויענשו עליה. ואף כשנוכח לדעת שאין הקב"ה חפץ בקללותיו, גם אז לא חדל ממזימותיו. אלא ניסה שוב ושוב בתקוה שבסופו של דבר תינתן לו הרשות להחטיא את ישראל בשכר מצוותיו. משום כן הקריב בלק בדווקא מ"ב קרבנות שהם כנגד (דברים ו, י) ודברת בם, דהיינו התורה (יומא יט:), זאת מפני שרצונו היה עז להחלישם בלימוד התורה.

כמו כן מה שיצאה ממנו רות אינו אלא בבחינת (שמות יח, יא) כי בדבר אשר זדו עליהם. שכן, אם בלק היה יודע, שיצא ממנו מלך המשיח שהוא עתיד להשמיד את עמלק (זוה"ק א כה:;) דהיינו את ממשיכי דרכם שלו ושל בלעם. וכמו שידוע (זוה"ק ב, ח.) שע"י

שופרו של משיח יפלו חללים רבים של אויבי ה', אז בודאי לא היה מקריב קרבנות, ואפילו לא כדי לקלל.

אך מאחר ובכל זאת היתה במעשיהם נקודה וחלק של הקרבן שנעשה להקב"ה, אלא שניצוץ קדוש וטהור זה נתערב עם הרבה עצות ומחשבות רעות, כיצד להביא לידי השמדת עם ישראל. לפיכך זכה שיצא מזה ניצוץ של משיח, והוא יהיה זה שיביא להשמדת בלק ובלעם הרמזוים בעמלק (בלעם בלק). זאת היא אותה צדקה אותה עשה הקב"ה עם עמו ישראל, שמעז יצא מתוק (שופטים יד, יד). ומבלק יצא משיח, שישמיד אותו ואת עמו ואת כל הנמשכים אחריהם.

ובזה תיושב השאלה, מדוע רצה בלק להילחם נגד ישראל ולקללם, והרי הם לא עשו לו מאומה. ולדברינו אפשר לומר, דאכן זהו אחד מחסדיו ומרחמיו המרובים של הבורא יתברך על עם ישראל. כלומר, ה' יתברך מביא עליהם עמים חזקים וקשים כדי שיעשו תשובה, ובסופו של דבר הם נופלים בידי ישראל. ולא עוד אלא שמהם יוצאים כאלו שמשמידים אותם, וזהו חסד גדול וצדקה של הקב"ה ודו"ק. יעזור ה' יתברך שיקויים בנו בקרוב הפסוק (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. אכ"ר.

קצ"ר האומ"ר:

על הפסוק וירא פנחס כתב בעל ה"פתח האוהל" שראה שהוא ברפיון כלפי אבותיו, וכאילו הוא איננו ומשום כן קם ועשה מעשה. וכן ראה שמצד עצמו איננו ראוי לעשות מעשה זה, ועשה מכח זכות אבות. ולפיכך נאמר בדוקא על פנחס שראה, ולא על כל ישראל, כלומר שראה דברים השייכים אליו בלבד. אבל גדולתו של פנחס היתה בזה, שאף לאחר שהבין שהוא זה שצריך לקום ולעשות מעשה, בכל זאת לא עשה זאת בשביל הכהונה הגדולה שעתיד להנחיל לורעו אחריו בשכר מעשה זה. וגם אז היה נחשב לו שעשה מעשהו לשם שמים. אלא עשה רק בכדי להציל את ישראל מהמגיפה. ומשום כך זכה שהקב"ה כרת עימו ברית שלום, מפני שכל מטרתו היתה להשלים בין ישראל לבוראם.

ולפי זה יש ליישב מדוע זכה פנחס לשכר, והא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולדברינו יש לומר א. שהשכר היה על תוספת המצוה והידורה והמסירות נפש בה ולא על עצם המצוה. ב. שקיבל שכר רוחני - כהונה גדולה, על מעשה רוחני שעשה ג. מאחר שעשה בזכות אבותיו, הרי שאת השכר קיבל גם בתור שכר אבותיו.

אך לעומתם, בלק ובלעם ראו רק את טובתם האישית, ואת רצונם להוות ברשעותם. ומזה חשו בלק בראותו את ישראל שרויים באחדות, שמא עמו ילמדו ממעשיהם ויחזרו למוטב. ולפיכך ביקש להילחם נגדם ולסחוף את כל עמו עימו, וכך לא ילמדו מהם ובפרט באם יקללם ויכניס בהם רפיון בתורה ובאמונה. ע"י שישראל לא יידעו מנין באות להן כל הצרות הללו.

ואף מה שהקריב מ"ב קרבנות כוונתו היתה כנגד דברת בם - התורה, ובזה הוכיח את רשעותו שבכדי להביא לקללת בני ישראל ולרפיון בתורה, הוא מוכן להקריב לשעה אחת קרבנות לקודשא בריך הוא, אבל מאחר ובכ"ז ניצוץ קדוש כל שהוא היה בקרבנותיו, לפיכך זכה ויצאה ממנו רות ומלך המשיח. ובזה גם נענש, דאי הוה ידע שיצאו ממנו אלו שעתידין להשמיד את זרעו וממשיכי דרכו שלו - של עמלק, בודאי שלא היה מקריב קרבנות אלו. כן יאבדו כל אויביך ה'.

מסירות נפשו של פנחס לעומת אדם הראשון

שבאמת לא היה צריך לומר בידו, שהרי כיצד לקח את הרומוח אם לא בידו.

ג. בזוהר הקדוש (ג, רלז.) אמרו על הפסוק ויקח רמח, שפנחס ראה אות מ' שטסה ברקיע, חטפה וצירפה אל שמו שהוא כמנין ר"ח, ונעשה ביחד רמח. פירוש את כל רמ"ח איבריו שם בכפו לקיום המצוה הזו. אבל יש להבין, שהרי לקיום מצוה צריכים גם שס"ה גידין, והיכן היו שס"ה גידיו של פנחס במצוה זו.

ד. ועוד בזאת, על הפסוק פנחס בן אלעזר וגו' שואלים חז"ל (סנהדרין פב:) מדוע ייחסו אותו עד אהרן, ומשיבים לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה וכו' לפיכך ייחסו הכתוב אחר אהרן. ויש להקשות, מדוע דווקא עתה ביוזוהו, והרי יכלו גם לבזותו עד עתה. וכי עד עתה לא היה לו מעמד של נכד של אהרן. וכן יש לדעת בתיבת פינחס, מדוע

כתיב (במדבר כה, ז) וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו. ואמרו חז"ל (סנהדרין פב.) ראה מעשה ונוצר הלכה.

ויש לנו להעיר בפרשה זו, וכן בתחילת פרשת פנחס, שם נאמר (שם, כה, יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי וגו' בריתי שלום וגו'.

א. יש לדעת אמרם ז"ל ראה מעשה ונוצר הלכה, דמשמע מזה שפעם ראה מעשה, ויש להבין איזה מעשה ראה בעבר שהלכתו היתה דומה, כדי שמזה יוכל ללמוד למעשה זה של שיטים, ושל זמרי בן סלוא. ומדי בדיוק ההלכה שנוצר בה.

ב. על הפסוק ויקח רמח, דרשו חז"ל (רש"י דברים יח, ג בשם דורשי רשומות, ספרי יח, מו) בזכות אותו רומח בידו זכו הכהנים ל"זרוע" במתנות כהונה. ומהו הקשר. ולא עוד, אלא

האות י' קטנה. וגם ו' דתיבת שלום קטועה היא (קידושין סו:), מדוע הדבר כן.

בביאור חטאו של אדם הראשון

ונראה בביאור הענין, בהקדם הענין של אדם הראשון וחטאו מאכילת עץ הדעת. הן כידוע כשאדם מקיים מצוה יש לו לעשותה במסירות נפש גמורה וכולה לשמה, ויש לו לשתף רמ"ח איברים ושס"ה גידים בקיומה, מתוך ביטול גמור, בהשתפכות הנפש ובהכנעה גדולה. ואולם, כאשר נתבונן בענינו של אדם הראשון שאכל מעץ הדעת תגדל התמיהה. הן הקב"ה אמר לאדם (בראשית ב, יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות, והרי מצוה זו נקראת מצוה קלה (שבת נה:), לכל הפחות לגדל מעלתו של אדם הראשון, אבל אדם הראשון לא התאפק ואכל.

ויש להבין, כיצד יציר כפיו של הקב"ה לא קיים מצוה קלה שכזאת. ואפילו אם היא חמורה ג"כ היה לו לקיים רצון ה' ולא לאכול. ועוד יותר, הן ה' אמר לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, ואם כן מדוע באמת לא המיתו ה' מיד, אלא הסתפק בקללה שקיללו בזיעת אפך וגו', ורק המיתו לאחר מכן.

ואולם יש לומר, באם אדם אכל מעץ הדעת בעידודה של אשתו חוה (בראשית ג, ו), ולא עוד אלא שהאשה כידוע חכמה יותר מהאיש, כאמרם ז"ל (בר"ר יח, א), אם כן בוודאי החכמה הזו דחפה אותו לעשות זאת משום צורך עבודת ה'.

שכן, אדם הראשון חשב שלצורך עבודת ה' הרי הוא חייב לעשות את מעשיו מתוך מסירות נפש עצומה יותר, ברמ"ח ובשס"ה שלו, ואת זה יוכל לעשות רק כאשר יאכל מעץ הדעת. ואמנם ידע כי בכך הוא מסכן את עצמו במיתה, אבל בכל זאת היה מוכן

למסור את נפשו ממש ולוא כדי לעבוד את ה' בצורה נעלה יותר, בבחינת אמרם ז"ל (אבות ד, יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ומשאכל מעץ הדעת והתעלה בהבנתו, הבין אכן וחס בפחיתות מעמדו ומדריגתו, כמו שכתוב (בראשית ג, ז) וידעו כי עירומים הם, ודרשו חז"ל (בר"ר יט, ו) מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה. דהיינו, מעתה הבין כי אכן הוא ערום ממצוות.

ועל אף הרגשתו זו לא נסוג כלל, אלא החליט שאם נפל ולא התעלה עליו להמשיך מעתה לעשות את רצון הבורא ולא להפסיק, ולכן ביקש לטעום גם מעץ החיים. אבל, דבר זה נחשב לו לגאווה גדולה, שלא די שעבר על ציווי ה' אלא שעדיין הוא מבקש שה' לא יענישוהו כלל. משום כן גירשו ה' יתברך מגן עדן ואמר (בראשית ג, כב, כג) ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו', וישלחוהו ה' אלוקים מגן עדן וגו'. ואמנם, ה' לא הענישו במיתה מיד, שהרי מעשיו של אדם הראשון היו לטובה, להתעלות ביותר.

רואים מכאן, שאם האדם פועל כנגד רצון ה', אפילו אם הוא עושה זאת במסירות נפש, הרי שעדיין זו מצוה הבאה בעבירה. ולא עוד אלא שעבירה זו גוררת אחריה עוד עבירות בחינת עבירה גוררת עבירה. ואפילו אם רוצה להוסיף ביראת ה' לא יעלה הדבר בידו ולעון חמור ייחשב לו.

מסירות נפשו של פנחס

בכך נוכל להבין את מעשהו של פנחס בן אלעזר. פנחס ראה מעשה, דהיינו, ראה את מעשהו של אדם הראשון (ביישוב קו' א) שרצה להוסיף ביראת ה' וע"י כך עבר על רצון ה' ולא עלתה בידו. ונוצר הלכה, פירוש נזכר בהלכה שאין ללכת במסירות נפש כנגד ציווי ה' כלל. ואם רוצים להגיע למסירות נפש יש

ובלבד להציל את האומה הישראלית מכליה.

כזאת היתה דרכו של פנחס, שלא כאדם הראשון שיצאה קלקלה מתחת ידו ועבר עבירה חמורה, וביקש עוד שכר, הרי שפנחס עשה את מעשהו מתוך תחינות ובקשות שלא תצא תקלה מתחת ידו, כולו לשם שמים בלי לבקש שכר, אבל הקב"ה באמת כן נתן לו שכר על מעשהו והוסיף לו אות יו"ד על שמו ונקרא פינחס. והוא כמו שמשה הוסיף אות י' לשם יהושע והתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:), כך נוסף לפינחס יו"ד, ענין י-ה שעולה כמנין גאווה, פירוש, שה' יצילו מהגאווה, שכל מעשיו יהיו בענוה לשם שמים, להוסיף כבוד לה'.

זאת נקראת מסירות נפש אמיתית, כמו שאכן אמר עליו ה' (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי וגו', דכל מעשיו היו לכבודי ממש.

ולא עוד, אלא שבהוספת יו"ד הובטח שלא יחטא עוד, שכן פינחס עולה כמנין ואין חטא בא על ידו, ורק חסד עשה עם בני ישראל במעשהו זה. ואכן פינחס עולה גם כמנין חסד יסובבנו, ודו"ק.

ועוד זכה פינחס בזה לאריכות ימים, שלא שלט בו מלאך המות (זוה"ק ג, ריד.). שהרי כידוע פינחס זה אליהו (שם, פדר"א מז), ותחת אדם הראשון שנתקצרו ימיו ומת, ועליו נאמר ועתה פן ישלח ידו וגו' הרי שלפינחס נתארכו ימיו.

זהו פן - חס, פן של פנחס תיקן את הפן של אדם הראשון, וחס עולה כמנין חיים, כי פנחס ע"י מעשהו הקנאי לשם שמים זכה לאריכות ימים ושנים לעד.

דע מאין באת...

ולפי זה, נבין במאמר התנא (אבות ג, א) הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי

לעשות זאת בהכנעה גמורה ללא שמץ של גאווה ויוהרה, אלא אך ורק כדי לעשות ממש את רצון ה' יתברך שמו.

אם כן, פנחס, לאחר שראה כל זאת, הרבה בתפילות והכנות לקראת מעשהו הנשגב, שכן היה זקוק לרחמי שמים מרובים כדי שיתרחש לו נס, שלא ימותו בידו, שהרי הוא כהן ועלול להטמאות (ראה סנהדרין פב.). אז עשה את מה שעשה במסירות נפש גמורה בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו מבלי שמץ גאווה. זאת כמו שנאמר ויקח רמח בידו, לקח עמו רמ"ח איבריו. ומנין היו שס"ה גידיו, זהו שכתוב בידו, שהרי בודאי נטל הרומח בידו ולא בפיו וכדו', אלא שתיבת בידו (עם הכולל) עולה בגימטריא כמנין גידו, כי אף את שס"ה גידיו נטל במסירות נפש.

ולכן באמת זכו הכהנים לזרוע של מתנות כהונה, כי זרוע הוא יד המסמלת גבורה ומסירות נפש. ואף גם מרומזת בכך חסידותו של פנחס, שכן זרוע ותיבת חסיד עולין כמנין שס"ה, הם שס"ה גידיו שנטל בזרוע נטויה (שג"כ עולה כמנין שס"ה).

בכך קיים את רצון אביו (שג"כ עולה כמנין שס"ה), שלא כאדם הראשון שהמרה את פי ה' ולא עשה את רצון אביו, ה' יתברך. ואז, הקב"ה, הבוחן לבות וכליות (תהילים ז, י) הרגיש במעשהו המושלם של פנחס, שראה את משה והזקנים בהמנעם מלעשות כל מעשה שהוא, וכי הוא פנחס החליט לעשות מעשה, בבחינת במקום שאין אנשים השתדל להיות איש (אבות ב, ה).

ואמנם, פנחס במעשה זה סיכן את עצמו, שהרי כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה (ברכות לא: תנחומא אחרי מות ו), והוא הורה בפני משה. אלא שעם כל זאת, בראותו את העבירה שעשה זמרי, דבר שסיכן את עם ישראל, החליט אפילו להסתכן בחיוב מיתה,

נחשב אצלם כי ידעו שעשה זאת במסירות נפש להוסיף בעבודת ה'. ולכן שאלו את ה' (שבת נה:): מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון.

אבל הקב"ה שידע שאדם חטא, כי הוכיח סופו על תחילתו שאין זה לשם שמים השיבם: מצוה קלה היתה בידו ועבר עליה, דהיינו, לא בא מטיפה סרוחה, ונשאר בגאווה. וזהו רמז מצוה קלה, מלשון קל ועניו, ואם אין בו ענוה אין זה לשם שמים והוא חוטא, וימות.

אבל, פנחס לעומתו, ידע שבא מטיפה סרוחה, וכל מעשיו במסירות נפש בענוה גמורה, נאמר עליו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, פירוש, הוא ידע מאין הוא בא, ומיהיכן נוצר, ולגד עיניו עמדה מידת הענוה של סבו אהרן שנאמר עליו (שמות טז, ז) ונחנו מה. וכיון שראה את כל ג' הדברים לא בא לידי עבירה.

יו"ד קטנה, ואות ו' קטועה

ולפי זה נבין גם מדוע האות יו"ד בשם פינחס קטנה, שהיא רמז לענוה שבו. ואף גם מדוע האות ו' בתיבת שלום קטועה. זאת משום מעלתו של פינחס.

שכן, כידוע ו' קטועה נראית כמו יו"ד, וא"כ היא נחשבת גם לאות ו' וגם לאות יו"ד שעולה כמנין ט"ז, והוא ראשי תיבות מן הפסוק חיל בלע ויקיאנו (איוב כ טו), שם חב"ו, המסוגל לתיקון אות ברית קודש.

וכבר ידועים דברי האר"י ז"ל, כי עיקר חטאו של אדם הראשון היה בכך שלא המתין לקיום המצוה של פריה ורביה עד לליל שבת ואז היה עליו אור סובב ומקיף, אלא עשה זאת כבר בערב שבת, דבר שנתן פתח לנחש להתאוות לחוה (בר"י יח, ו). אז פגע ופגם אדם הראשון ביסוד ובברית, בה

עבירה. דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

ויש להקשות, בשלמא ענין ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד וכו' יכולים להשפיע על האדם לפחד מלחטוא, שכן יהיה לו דין וחשבון ועונש על זה, אבל כיצד "מאין באת" יכול להשפיע על האדם שלא יחטא.

אבל, להנ"ל מובן היטב, כי לא די ביראת העונש והדין והחשבון שיתן לעתיד שלא יחטא, כי אם גם צריך האדם לעשות כל מעשיו בענוה גמורה [כפנחס] ולא בגאווה [כאדם הראשון]. שכן גם זה משפיע על קיום המצוות בשלימות.

ואם כן, אם יתבונן מאין באת, מטיפה סרוחה, אז בוודאי יכנע לבבו ויהיה בענוה ובשפלות, וכל מעשיו יהיו לשם שמים לעשות את רצון קונו וצורו שבשמים.

ואכן, מצינו במדרש (פליאה, יב) אימרה כפתור ופרח וסיוע לדברינו. אדם הראשון מה ראה לחטוא, לפי שראה שמים ואילו ראה בשלוש לא חטא, ע"כ.

ובביאור המדרש. אדם הראשון לא ראה מאין באת, כי לא בא מטיפה סרוחה אלא יציר כפיו של ה' היה, ורק ראה ולאן, ולפני מי.

ולדברינו המדרש הזה מתוק מדבש, שהרי אדם הראשון עשה את חטאו במסירות נפש כיון שראה רק ולאן, ולפני מי, אבל מאין באת לא היה לו, ואם כן נשאר בגאותו, ועוד ביקש שכר טעימה מעץ החיים, וענוה לא היתה לו, ולכן נענש מיד ה'.

אבל לא היתה לו ירידה לצורך עליה, שהרי בשעת ברייתו היה במעלה עליונה ביותר, עד שהמלכים טעו בו ורצו לומר לפניו קדוש (בר"י ח, ט) וחשבוהו לאלוה... וחטאו לא

ראו בעין יפה את מעשהו של פינחס, ולא אמרו לזמרי שמשה נשאה קודם מתן תורה, וגם נשאה בקדושה, שכן הם היו בעלי גאווה. משום כן הם ביזוהו, ואמרו לו הראיתם בן פוטי זה וכו'. שכן רצו להזכיר לו "מאין באת" מצד אחר לגמרי, לא מצד אלעזר ואהרן, אלא מצד יתרו שהיה כהן לעבודה זרה. אלא שפינחס המשיך במעשיו מתוך ענוה והכנעה, ומתוך מסירות נפש גמורה. להראות לכל אדם דרך לדורות, לדעת ולהיזהר מתי יש באמת להתעלות, ומתי יש להיזהר שהתעלות זו לא תפגום ותקצץ בנטיעות דקדושה. שלא להיות כאדם הראשון שקיצץ בנטיעות ונתחייב מיתה, אלא כמוהו, כפינחס שקינא קנאת ה' וזכה לכל טוב הצפון לצדיקים.

כלולים תרי"ג מצוות. ואז, משום הפגם הגדול שלו, במקום להגיע לשלימות שהיא בחינת שלום, שנאמר (איוב כה, ב) עושה שלום במרומיו, הגיע אדם הראשון לקלקול ולמיתתו.

לכן, פינחס שלא פגם בברית קודש (זוה"ק ג, רכ.), וקינא קנאת ה' מתוך ענוה, קיבל "בריתי שלום", בריית העולה (עם הכולל) כמנין תרי"ג, וקיבל שלום, שלימות. ואף שם חב"ו קיבל (בו קטועה), וזכה לתקן את הפגם והקלקול של אדם הראשון.

אבל בני ישראל, שנמשכו כל כך אחרי השקר והכזב, ונהרו אחרי זמרי ששאל בת יתרו מי התירה לך (סנהדרין פב.), הרי שהם לא

קצי"ר האומ"ר:

חז"ל אמרו על פינחס ראה מעשה ונזכר הלכה, איזה מעשה ראה פעם ועליו נזכר עתה. ולמה בזכות הרומח זכו הכהנים לזרוע במתנות כהונה. ומהו בידו. ואף גם היכן הביא פינחס שס"ה גידין במצוה. ולמה י' דפינחס קטנה. ומדוע ו' דשלום קטועה. ועוד, מדוע עתה דווקא ביזוהו השבטים על היותו בן פוטי וכדו'.

ואולם, נתבונן מקודם בחטאו של אדם הראשון שאכל מעץ הדעת, שכן באמת יש לעשות את המצוות במסירות נפש גמורה, ואכן אדם הראשון אכל מעץ הדעת כי כוונתו היתה לעשות את מעשהו במסירות נפש ואפילו בקנס של מיתה, ואחר מעשהו רצה להתעלות יותר ולאכול גם מעץ החיים, שכן הבין שנפל ונעשה ערום מהמצוות, אבל אז ה' הענישו וקללו, ולא המיתו מיד כי כוונתו היתה טובה, אלא שהמטרה לא הושגה כלל באשר מעשיו לא היו נעלים ורצויים, וזאת עבירה היא.

א"כ איפוא, פינחס ראה מעשה זה והבין שההלכה היא שאין לעשות במסירות נפש נגד רצון ה', ע"כ הרבה בהכנות ועשה הכל בענוה גמורה, ברמ"ח ושס"ה שלו, כי בידו בגימטריא גדיו, וזכה לזרוע, כי היה חסיד, ועשה בזרוע נטויה לקנאות קנאת ה' וכל מעשיו לשם שמים. משום כן הקב"ה הרגיש במעשיו וסייע לו, ואפילו שהיה חייב מיתה כי הורה בפני רבו. וזכה לאות י', שהיא כמו תפילת משה על יהושע י-ה יושיעך, שעולה כמנין ענוה, כיון שכל מעשיו בענוה. וזכה גם לאריכות ימים, כי פנחס זה אליהו. ולא עוד אלא שה"פן" שלו תיקן את ה"פן" של אדם הראשון שנאמר עליו ועתה פן ישלח ידו, כל זאת משום מסירות נפש שלו לעשות רצון קונו וצורו.

וזהו ענין מאמר התנא הסתכל בג' דברים, שגם יש להביט "מאין באת" - ענין הענוה, טיפה סרוחה, ואז הכל ייעשה לשם שמים. לא כן אדם הראשון שחטא כיון שלא היה אצלו מושג של מאין באת, ונשאר בגאווה, ונקנסה עליו מיתה בשל כך שכן קלקל וקצץ בנטיעות. לעומתו פינחס נאמר עליו בן אלעזר בן אהרן, כיון שידע כן מאין בא, ולכן האות י' קטנה - רמז לענוה שבו. וגם ו' דשלום קטועה, כי נראה כמו ו' וכמו יו"ד - כמנין חב"ו, המסוגל לתיקון ברית קודש. ועניינו. כי אדם הראשון חטא

שלא המתין לליל שבת, ופגם בברית קודש, לא כן פינחס שתיקן זאת, ולכן זכה לבריתי שלום, לברית, ולשלימות, כי תיקן את כל קלקולו של אדם הראשון.

ואולם, ישראל, שנמשכו אחר השקר ביזוהו והזכירו לו מאין באת מצד אחר, מצד יתרו שפיטם לעבודה זרה. ואולם פינחס, נתחזק הלאה במידת הענוה, ותיקן הכל, ולימד דרך לדורות להיזהר מתי יש להתעלות, ומתי העליה תביא לידידה ולקיצוץ בנטיעות, שלא להיות כאדם הראשון רק כפינחס שזכה לו ולכל הדורות.

קדושת פנחס כתיקון לחטא אדם הראשון

כך גם בלעם, ראה את ישראל ברוח הקודש שוכן לשבטיו וחפץ להזיק להם. אמנם הוא לא ראה אותם בעיניו שכן שתום עין היה (במדבר כד, ג), זאת כדי שלא יסתכל ביותר על ישראל ויכניס בהם עין הרע וכוחות הטומאה (זוה"ק ג, ריא: רב:).

משום כן פנחס שלחם מלחמת חורמה בעצת בלעם, תיקן חטא זה. שכן, אדם הראשון אם לא חטאו הכבד בעץ הדעת, היה אמור לחיות בגן עדן לעולם (שם ב, נה:). הרי שפנחס זכה לזה, שכן אמרו חז"ל (שם ג, ריד:) שלא שלט בו מלאך המות, ולא מת כשאר אנשים כל זאת מחמת שנתאחד בברית (שם).

ואף גם לא פגם באות ברית קודש כלל, אלא שמר על טהרת העינים. ואילולא שהיה כליל השלימות, הרי שלא היה נחשב מעשהו לקנאת ה'. אבל רק מחמת שעשה זאת בשלימות המירבית, נחשב הדבר לקנאת ה', כדכתיב (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי וגו'.

לא כאדם הראשון שלא המתין לאור המקיף שירד עליו בשבת קודש ואז ישמש עם אשתו. אלא שימש עמה ביום, וזה אשר גרם לנחש להתאוות בה, בבחינת (שבת נה:). מצוה קלה ציותו ועבר עליה. שכן כשאדם גדול בענקים פוגם במצוה אחת, ואפילו תהא קטנה מאוד, הרי שהפגם הוא גדול לאין

אצל פנחס נאמר (במדבר כה, ז) ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו. וכבר הביאו בספרי הקבלה, בזוהר הקדוש ובדברי האר"י ז"ל שהיה לפנחס חלק בתיקון חטא אדם הראשון. (ויש עוד להוסיף בזה אך נדבר רק על הפשט והרמז).

הנה אדם הראשון חטא בעיניו, דכתיב (בראשית ג, ו-ז) כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים וגו', ותפקחנה עיני שניהם וגו'. כמו כן הוא עבר על עבודה זרה וגילוי עריות (זוה"ק ג, קיא:). ואכל מעץ הדעת, בכך שביקש דעת.

זהו גם מה שנרמז אצל פנחס; ויקם מתוך העדה, עדה אותיות דעה, שלא חיפש לדעת הרבה, כאדם הראשון שהסתכל על עץ הדעת טוב ורע ואכל ממנו. אלא להיפך "ויבוא אחר איש ישראל" שהלך אחורה מבלי לראות. וא"כ פנחס בא לתקן במעשהו זה את חטאו של האדם הראשון.

והנה בלעם היה בבחינת נחש הקדמוני שהחטיא את האדם הראשון (זוה"ק א, קכו:). וממנו הוא שאב את כוחו בטומאה (שם ג, קצד:). זהו מה שנאמר (במדבר כג, ג) וילך שפי וגו'. שכן הנחש ראה את אדם וחוה עסוקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה (בר"ר יח, ו. רש"י בראשית ג, א), ולכן בא עליו להעבירו מן העולם.

שיעור. ותוצאות ההרס מזה הפגם יכולות להיות נוראיות.

וזהו אומרו (במדבר כה, ו) והמה בוכים וגו'. כל העדה בכו על שלא עלתה בידם לתקן חלק של פגם עץ הדעת שפגם האדם הראשון. אבל פנחס (סנהדרין פב:) ראה מעשה ונזכר הלכה. ראה מעשה בלעם שכוחו היה בעיניו (וזה"ק ג, רי:) כמו הנחש (לעיל) ומשום כן היה שתום עין. והוא שהכניס כוחות בעיני בני ישראל להביט בבנות מואב ולחטוא עמהן.

וכפי שאדם וחוה בטרם חטאו השכינה שרתה עליהם, וזהו עליון חפף אותם (שם א לו: נב:), ועם כל זה על ידי פתח קטן שפתחו, במה שעשו מעשיהם בטרם עת, פגע בהם השטן. כך בני ישראל טרם מעשה פעור, היו כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' (במדבר טו, ג).

אבל, משום שנתנו לבנות מואב להיכנס אליהם ולא מיחו בידם להשליכן מחוץ למחנה, ואפשר שאף סברו שכוחם גדול ויוכלו להביט מבלי להפגע ולחטוא, אך טעו טעות חמורה. שכן על האדם להרחיק עצמו מן הנסיון משום שעבירה גוררת עבירה, וגם עצם ההבטה היא איסור גם ללא חשש חטא.

את זה ראה פנחס, ראה מעשה הנחש שדומה למעשהו של בלעם. ראה את האדם הראשון שנתן כח לנחש להביט בו, ועל ידי זה פגם בהיטו גם על עץ הדעת. ונזכר הלכה, אותה מצוה קטנה שציוה הקב"ה את האדם הראשון (בראשית ב, יז) לבל יאכל מעץ הדעת.

לפיכך קם פנחס מתוך העדה בלא להסתכל והלך לקנא את קנאתו של ה' יתברך, שכן רק הוא יכל בכוחו לתקן חלק מפגמו של האדם הראשון. ובעוד כל העדה עומדים ובוכים על שלא זכו לתקן, הרי

שהוא לקח רומח להלחם בהם. ומהו רומח, אל תקרי רומח אלא רמ"ח, לקח עמו את כל הרמ"ח אברים ושס"ה גידים שיש לו לאדם, וכולם היו שוים עמו בדעה אחת ובהכנעה מוחלטת לבורא יתברך. וילך אחר, כדפירשנו, שלא הביט בהם כלל וכלל בכדי לא לפגום בעיניו ושלא יבוא להרהור באותה שעה. אלא שמהשמים נעשה לו נס, שהדריכו את ידיו היכן להרגם. וכדאיתא בחז"ל (סנהדרין פב: ת' כא) שזה היה אחד מהנסים שנעשו לו באותה שעה. וזהו ויקח רמח, כי אכן רמ"ח אבריו לא נפגמו באותו מעשה.

ומאחר ולכהן אסור להטמא למת (ויקרא כא, א), והבא לטהר מסייעין אותו (שבת קד:). לפיכך סייעו לו מן השמים, שלא רק שהוא נשאר טהור ונעשה נס שלא מתו בידיו (סנהדרין פב:), אלא כל העם כולו נטהר על ידי מעשהו זה מפגם העינים של האדם הראשון. וכידוע (תיקוני' ת' נו, צו:) שכל הנשמות של ישראל היו כלולים באדם הראשון, ובשעה שפנחס הגביה אותם לעיני כל ישראל, וכולם ראו איך שהדם זב מהם, נפל עליהם פחד, וחזרו כולם בתשובה. אז (במדבר כה, ח) ותעצר המגפה, ובאו כולם על תיקונם.

פגם החטא משפיע על להבא

אבל עדיין יש לתמוה. כיצד לאחר שכל העם ראו בעיניהם כמה ניסים שנעשו לו לפנחס באותו מעשה, ואף ראו כיצד נתקן פגם האדם הראשון על ידי פנחס, ואף למדו על גודל חטא פגם העינים, ומה שגורם העדר התוכחה, המשיכו לבזות את פנחס. ולא סתם ביוזוהו, אלא תלו בו ממש ענין עבודה זרה, שהרי אמרו לו הראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל (סנהדרין פב:). עד שהתורה הוצרכה לכתוב (במדבר כה יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו', ליחס אותו אחרי אהרן.

ובכלל, איזו טענה היא זו. והרי אותו נשיא חטא עם נוכריה, עד שהתורה מצאה לנכון להזכיר שמו לדראון עולם, שכן הוא גרם למותם של כ"ד אלף איש מבני ישראל ורק בזכותו של פנחס נעצרה המגפה, ואם כן איך יקטרגו עליו עד שהוצרך הכתוב ליחסו לאהרן הכהן.

אלא, דוראים מכאן עד כמה פועל חטא העינים בליבו של האדם. ואיזה רושם גדול עושה העבירה בלב האדם עד שלא בנקל יוכל האדם למחוק את אותו רושם. משום כן, למרות שראו את כל הניסים שארעו לפנחס, עם כל זה לבם נשאר פגום, וכדאיתא (זוה"ק א, עג:) שכשאדם חוטא, עושה הדבר רושם למעלה ולמטה. ואף אם עושה תשובה אינו נמחה כי אם בתשובה גמורה. וכיון שמוחם ולבם היה עדיין פגום, לא פלא הדבר שדברו לשון הרע, וחשדו בו בפנחס דוקא עתה בזמן שעשה להם טובה כה גדולה.

וידועים דברי חז"ל (ב"מ נח: ת"כ ורש"י קדושים יט, לג) בגר שנתגייר דלא רק שאסור לומר לו זכור מעשיך הראשונים, אלא עוד אמרו (זוה"ק א, צו) דקוראים לו אברהם, ומייחסים אותו לאבות הקדושים, כדי להמשיך עליו מנקיות וקדושת לב האבות. קל וחומר הדבר בישראל שחזר בתשובה, שצריכים להזכיר לו שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב שהיו קדושים ונקיים מכל פגם. ואילו הם בחרו בדוקא עתה, עת הגיע לשיא המדרגה, לקנא קנאת ה' באמת, ולהזכיר לו, אפילו לא את מעשיו הראשונים, אלא את מעשי אבי אמו.

לכך ייחסה התורה את פנחס לאהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום (סנהדרין ו: אבות א, יב), וכך הלך פנחס בדרכי אבותיו, שהביא שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

ומרוב אהבתו לבני ישראל סיכן את נפשו עליהם. שכן לולא שנעשו לו ניסים הרי שבודאי ששבט שמעון היו רוגמים אותו למות. ורק על ידי מעשהו הביא שלום על ישראל.

תכונות נעלות אלו לקנא לה' ברמ"ח איבריו יכולות להיות רק מכח הקדושה. וראה בחז"ל (זוה"ק ג, רלו.) שפנחס ראה אות מ"ם טסה ברקיע, חטפה מיד וצרפה אל שמו שהוא בגימטריא ר"ח ונעשה רמח. את זאת יכל לעשות רק בזכות אבותיו הקדושים, ולא מצד אחר מזרע גוי ח"ו, כפי שניסו להעליל עליו. ולכך לימד עליו הקב"ה זכות וכרת עמו ברית שלום כמידה כנגד מידה (סנהדרין צ.).

וכפי שנתן הקב"ה לאהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום (יומא עא:) את ברכת כהנים דכתיב בה (במדבר ו, כו) וישם לך שלום, כך גם לנכדו פנחס שהיה אוהב שלום, נתן לו ברית שלום (במדבר כה, יב) לחיות לעולם, כדאיתא (זוה"ק ב, קצ.) דפנחס זה אליהו שלא מת, מה שהיה מתוקן לאדם הראשון.

ומהו ברית שלום. שלום עולה בגימטריא כמנין עשו. כלומר, דעל ידי שם "שלום" (זוה"ק ג, קעו.) נחלש כוחו של עשו שהוא עמלק (שם, רפא:) והוא הנחש (שם, א, קלח:) והוא מלאך המות (ת"ז מו"ח קעא.) והם הגורמים לטומאה, כדאיתא (זוה"ק א, קעו.) דעשו צד הטומאה. ובמקום שיהיה (דברים יא, טו) פן יפתה לבבכם, שהוא המפתה, הרי שקם פנחס פן חס שעולה בגימטריא כמנין חיים, שניתן לפנחס חיים כנגד שרו של עשו. כלומר, על ידי השלום בא חיים לעולם ומקרבם את הגאולה והקליפה מסתלקת. זוהי תוצאותיה של קנאה ומחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים (אבות ה, יז) ומביאה אף לקיום העולם.

קצי"ר האומ"ר:

פנחס בא לתקן במעשהו זה, את חטאו של האדם הראשון, שאכל מעץ הדעת, משום שהלך אחר תאוות עיניו כשראה שהעץ טוב למאכל ותאוה לעינים, וביקש דעת. ואילו פנחס קם מתוך העדה - שלא ביקש דעה, והלך אחורנית מבלי להביט וללכת אחר עיניו.

ולפיכך זכה פנחס ולא שלט בו מלאך המות, במקום אדם הראשון שנקנסה עליו מיתה. אבל בני ישראל, למרות שפנחס הביאם על תיקונם, בכל זאת ביזו את פנחס על ייחוסו וכו'. זאת מחמת שהם עדיין היו מושפעים מפגם חטא העינים שמשאיר רושם עמוק על האדם. ולפיכך ייחסו הכתוב לאהרן הכהן שרק בזכותו זכה לניסים.

פרשת פנחס

קינאת פנחס בתיקון חטא עריות

כתיב (במדבר כה, י-יב) וידבר ה' אל משה לאמר, פנחס בן אלעזר בן אהרן וגו'. לכן אמור, הנני נותן לו את בריתי שלום.

ואין בין עני לעשיר ולא כלום, אלא שלזה יש מעות ולזה אין, לזה חנויות ובתים ולזה אין, אבל לשניהם יש מה לאכול.

וצריך ביאור, על מה שהכתוב מייחס את פנחס עד אהרן, אומר רש"י בשם חז"ל (סנהדרין פב:) לפי שהיו השבטים מבזין אותו הראיתם בן פוטי זה וכו' לפיכך ייחסו הכתוב. והתמיהה עצומה, הרי פנחס ביטל את הגזירה והכליה מעל בני ישראל כמו שאמרו חז"ל שם, שהרי ה' שונא זימה (סנהדרין צג. קו.), ועל עבירה זו היו חייבים כליה, וכמפורש בתורה (במדבר כה, יא) ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, ואם כן איך יעלה על דעת בני ישראל לבזות אדם שהצילם ממות גמור.

ונראה בהסבר הענין, יש לידע שיצר של עריות גדול הוא לאין שיעור, עד כדי שחכמים עשו הרבה סייגים לדבר, כמו ענין דיבור עליו אמרו (אבות א, ה) ואל תרבה שיחה עם האשה, כיון שיכול לגרום רעה לעצמו. שכן כתוצאה מדיבור יבוא להסתכלות, ואחר כך יכשל יותר, בבחינת אמרם ז"ל (מד' אגדה, רש"י במדבר טו, לט) עין רואה ולב חומד וכלי מעשה גומרין.

ויודע שיש הבדל גדול בין תאוות עריות לשאר תאוות, כי בשאר התאוות אדם מוגבל, ואפילו אם יש לו הרבה כסף, תאוות ממון הרי שהוא עדיין מוגבל כיון שאינו אוכל את כספו כי אם שומרו.

לא כן תאוות העריות, שממש קשה להתגבר עליה. ולכן הזהירה התורה על כך ביותר, ועשו חכמים סייגים שלא להתקרב לנדה, ושלא להתייחד עם אשה (ש"ע אבהע"ז אישות, כב, א), שלא יבוא לעבירה.

ואכן מצינו עד כמה חמורה תאוה זו, שהרי ידוע שדרך העבודה זרה של פעור היתה שהיו פוערין לפניה, ומוציאין רעי (ספרי כה, א), ועבודה זו בזויה היא מאוד, עד שהסכימו הגברים לעבוד עבודה זו מכח היצר הרע שהשתלט עליהם בשעה שהגויות הוציאו לפניהם דמות פעור מחיקם. הרי שזה חמור ביותר ומביא לעבירות החמורות.

והנה עד כמה זה נורא ואיום לחשוב שבני ישראל היו בסכנת מות, ופנחס זה שהתפלל עליהם להנצל מכליה אמיתית וגם פעל ומסר נפשו בשביל כך, ועם כל זאת היו מבזין אותו, ואמרו הראיתם בן פוטי זה וכו'. וכל זה נבע מהשפעת החטא שחטאו עם המדיינים, דהשפעת החטא הנורא הזה, גדולה לאין שיעור. על כן היה צריך הכתוב לייחס את פנחס לאהרן הכהן כדי להשתיק את אותם ליצני הדור שלעגו לפנחס.

ובדידי הוה עובדא להראות עד כמה יש להתרחק מכך ולעשות גדרים וסייגים: יהודי פלוני, ת"ח ובעל תשובה וירא שמים הגיע

מעשה נורא זה התרחש בשבוע פרשת בלק, ועל זה אמרתי לו כי פרשה זו נקראת בזמן החופש, שאז הפריצות ממלאת את הרחוב, ואז עצת בלעם מתחדשת ומתעוררת כדי להכשיל את האדם, ובפרט בימות הקיץ.

אבל זה לעומת זה עשה אלוקים (קהלת ז, יד). דווקא בשבוע פרשת בלק, בה עצת בלעם מעוררת זנות בעולם קוראים בסוף הפרשה את מעשהו של פנחס שקינא קנאת ה' צבקות, כי מעשהו של פנחס מעורר זכות ויכולת להתגבר על יצר הרע של גילוי עריות.

וכבר מצינו בגמרא על כך (מו"ק יז.) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא. ובפירוש רבינו חננאל שם שחם ושלום שהותר לו עבירה, אלא שאז יכנע לבבו.

זאת כנ"ל, שכן אז יראה את התוצאות הרעות הנגרמות מעבירה זו, ואז יוכל להתדבק במידותיו של פנחס ויוכל להתגבר על עצתו הרעה של בלעם, והבן.

אבל יש להבין, מדוע באמת תאוות העבירה הזו כה רבה ויצרה כה גדול. אלא, שהסיבות שתיים הנה:

א. ידועים דבריו של האר"י ז"ל בספרו לקוטי תורה שכל חטאו של אדם הראשון היה על שקיים מצות פריה ורביה עוד ביום שישי ולא המתין לליל שבת, ואז קליפת הנחש נתדבקה בהם והכשילה אותם.

משום כן בעבירה זו התאוה גדולה, כי יצר הרע מודבק בה, וקליפת הנחש הקדמוני מעורב בזה.

ב. עיקר הבריאה הוא האדם, כי אין תועלת בבריאה ללא האדם, ואם כן, מכיון

אלי יום אחד בבכיות על שכמעט נכשל בעבירה החמורה במשרדו עם גויה הנשואה לגוי, כי התחילו לצחק ביניהם עד שכמעט באו לידי עבירה.

אלא שכח תורתו עמד לו וכחץ מקשת ברח ממשרדו, ובכה לפני: כיצד הגעתי למצב כזה, והרי אני עוסק בתורה ומדקדק על קלות כבחמורות, ואיך עשיתי כזאת.

השבתי לו על כך: ראשית דבר, אין לך לבכות ולהיכנס לייאוש, שכן כך דרכו של יצר הרע, להביא את האדם לייאוש גדול ולומר לו ראה שאין לך כל יכולת לשוב בתשובה מחמת העבירה שעשית, ואז יורד האדם מדחי אל דחי.

כמו שמצינו אצל אלישע בן אבויה (אחר) (חגיגה טו.) שאחר שיצתה בת קול שובו בנים שובבים חוץ מאחר, אמר לעצמו הואיל ונטרדתי מעולם הבא אהנה מן העולם הזה. ואז הפסיד הכל כי נכנס לייאוש, ויצא לתרבות רעה.

וא"כ עליך להתחזק ולדעת שעשית מצוה גדולה ומעשה עצום כי לא נכשלת ממש בעריות, וברחת ממנה ברגע האחרון, ודבר זה לזכות גדולה ייחשב.

ואולם, כל זאת בתנאי שלא לחזור ולהכניס את עצמך בנסיגות כאלו, שכן מי יודע אם גם בפעם הבאה תוכל להתחזק מעמד ולהתגבר.

ואולם, מה ששאלת כיצד קרה לך זאת והרי אתה עוסק בתורה. דע לך, כי כל זה בא לך מחמת שעברת על מצוה אחת והיא מצות "יחוד", כי נתייחדת עם גויה בתוך משרדך, שהרי בעקבות הייחוד דברתם על ענינים אחרים, עד שרחמנא ליצלן הגעתם למצב של גילוי עריות, ואם לא זכות התורה לא היית ניצל.

הראשונה, וכל חטאו באכילת עץ הדעת היה בשל שלא קיים את המצוה בליל שבת, ואז הנחש התגבר עליו. הרי שהדבר מבהיל על הרעיון, כי רק בשל כך הביא על עצמו ועל כל העולם חורבן שכזה לדורות.

אבל, יש לידע שכמו שהנחש והיצר הרע גדולים בתאוה זו של עריות, הרי שמדה טובה מרובה (סוטה יא. סנהדרין ק:). ואם אדם מונע את עצמו מעבירה זו, הרי שבזכות זה יש לו שכר הרבה וחלק טוב בגן עדן על שהתגבר.

שעיקר הבריאה מתקיימת בשל מצות פריה ורביה שהיא המצוה הראשונה מתרי"ג מצוות, לכן היצר הרע מתלבש דווקא על מצוה ראשונה זו, כדי שאדם יפגום בה ואז, יוכל לדרדר את האדם לפגום בכל המצוות כולן.

בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים. אדם הראשון שהיה לו כל טוב, מיסב בגן עדן ומלאכים צולין לו בשר (סנהדרין נט: אבות דרבי נתן א, ח), וקיבל השפעות ממעל, אלא שהכל היה תלוי איך יקיים את המצוה

קצי"ר האומ"ר:

יש להבין בפרשת פנחס, מדוע השבטים ביזוהו, שבשביל כך היו צריכים לייחס את פנחס לאהרן הכהן והרי הצילם מכליה ומגפה.

ואולם, כידוע יצר של תאוות ועריות גדול הוא, וחכמים עשו הרבה סייגים לכך, שלא לדבר עם אשה, ושלא ליגע, כי כידוע הדיבור מביא למעשה דעבירה, וכה חמור הוא עד שגם בפעור שעבודתה בזויה חטאו ממש כי היצר גדול הוא. וגודל השפעת חטא זה גרמה עד כדי כך שגם למי שהצילם מכליה והרג גמור, אותו היו מבזין.

ואכן פרשת בלק ועצת בלעם נקראת בקיץ שאז היצר הרע גדול, אבל בדווקא בסוף הפרשה מצינו את קנאתו של פנחס, כי כל אדם יכול לדבוק במידותיו של פנחס ולתקן את החטא של עריות אותו יעץ בלעם הרשע לבלק לפני שחזר למקומו.

קנאתו של פנחס מתוך שלימות אמיתית

השבת את חמתי, ולכן הנני נותן לך את בריתי שלום.

ועוד יש להבין, מדוע אות ו' דתיבת "שלום" היא קטועה. [וכבר נתבאר במאמרים לעיל, ויש עוד לבאר בזה].

ונראה בזה. הנה פנחס מנע מגיפה מעל בני ישראל, ואם כן עליו מיד לקבל את שכרו מאת ה' יתברך, ואם ה' היה אומר דבר אל פנחס וגו' וכדו' היה שכרו מתעכב רגע אחד, וזה חסרון בעבורו.

כתיב (במדבר כה, יא, יב) פנחס בן אלעזר בן אהרן וגו'. לכן אמור, הנני נותן לו את בריתי שלום.

ויש להבין בפסוקים אלו כמה דברים. ידוע שבכל מקום בתורה, בשעה שה' חפץ לומר משהו לבני ישראל ע"י משה הרי נאמר דבר אל בני ישראל, צו את בני ישראל, ועוד כיוצא באלו. וא"כ גם כאן היה צריך לומר דבר אל פנחס ואמרת אליו הנני נותן לו וגו' ומדוע נאמר סיפור המעשה פנחס בן אלעזר וגו' ולא אומרת "דבר אל פנחס ואמרת אליו,

הסנהדרין. אלא הביט רק על כבוד ה' יתברך שהנה עתה הוא מתחלל ולכן עשה מיד מה שעשה.

ואולם, על כל אדם לידע שאין כל אחד מסוגל להגיע לשלימות כזאת של קנאת ה' צבקות, וצריך לזה זהירות בתר זהירות, כי אם לא יהא זהיר מספיק עלול להגיע לידי חילול ה', כי לפעמים מתגבגב לבדו כבוד עצמי וגאווה פסולה על שזכה לקנאות לכבוד ה'.

לכן, כאן העיד הקב"ה על פנחס שכל קנאתו היתה לשם שמים, בקנאו את קנאתי בתוכם, ולכן הוא נותן לו את בריתו שלום.

ובהיותי בזה, חשבתי להוסיף עוד, הנה עד כדי כך היה מעשהו של פנחס לשם שמים ובעונה, שאפילו שהוא ראה מעשה ונזכר הלכה (סנהדרין פב.), אפילו הכי נאמר עליו ויקם מתוך העדה (במדבר כה, ז). דהיינו, על אף המעשה הקדוש שעשה להציל את כלל ישראל, עדיין הרגיש את עצמו מתוך העדה, ולא מעליהם, בלא גאווה. וזהו בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כלל מעליהם.

משל למה הדבר דומה, לקהל אנשים שמתבקש לתרום עבור פדיון שבויים, והם כולם עניים, הרי שכל אחד תורם סכום פעוט ביותר, אבל הנה לפתע מתרומם אחד מביניהם ומכריז: אני תורם מאה מליון שקל. הרי שמיד כל הקהל קופץ ממקומו בתרועה גדולה לכבוד האיש. כיצד נראית אז הרגשתו של אותו אדם בנותנו תרומה כדי להציל את חייהם של הרבה נפשות מישראל.

כן היה הדבר אצל פנחס. הוא ראה שכולם בוכים, כולם עניים, ואין להם מה לתרום עבור הצלת בני ישראל מהמגיפה, וזה שואל והשני לא משיב שהרי נתעלמה מהם ההלכה. ואז לפתע פנחס ראה מעשה ונזכר הלכה והוא קם ומציל את כלל ישראל.

על כן מיד נאמר פינחס בן אלעזר וכו', כי מיד יש לשלם לו את שכרו מבלי להמתין רגע אחד.

ומשום כן גם האות ו' קטועה, לומר לנו שאת כל מה שעשה פינחס, עשה בשלימות, שכן שלום עם ו' קטועה נראה כמו שלום, פירוש שלימות, שאת הכל עשה בשלימות, בלי נגיעה, רק לכבודו יתברך עם כל רמ"ח ושס"ה שלו.

ואף גם חציו של הו' רומז כלפי מעלה, שהכל לשם שמים, וחציו התחתון רומז כלפי עצמאותו של פינחס שנשאר שלם כמו מקודם בלא שום חטא ועוון.

אבל כשנתבונן במעשהו של פנחס יעלו התמיהות. איך יכל פנחס להעזיז ולקום לפני העדה ולפני משה ואהרן רבותיו ולפני אביו אלעזר, ולעשות את המעשה הזה, אפילו שידע שהלכה היא ואין מורין כן, אבל איך העזיז ומניין באו לו הכוחות לעשות זאת. ועוד, הוא אף הכניס את עצמו לסכנה.

ועוד, שהורה הלכה בפני משה רבו, כי נעלמה מהם ההלכה כל הבעל ארמית קנאין פוגעין בו (סנהדרין שם, תנחומא בלק כ). ועוד, אולי גם היו מתים בידו והוא כהן ואסור לו להטמאות למת, והרי לא ידע שייעשה לו נס בזה הרגע.

אלא, שפנחס הרגיש בעצמו כי יש להקב"ה צער רב בעבירה זו, וכל תכלית האדם לאוקמי שכינתא מעפרא ומצערא, לעשות מעשה שלא לצער את ה' יתברך, ולעשות בלי שהיות, בחינת עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהילים קט, קכו). ובודאי שפנחס קינא את קנאת ה' מכל ליבו לקיים את ההלכה, בלא שום פניות ונגיעות אישיות, והבין שהדבר תלוי עכשיו רק בו ולא בבית דין ולא באף אחד אחר. ולא הסתכל על הסכנה, ולא הביט על משה רבו ועל כל

בכל גזירה קשה עמד להתפלל על בני ישראל (זוה"ק ג, קצט.), ואף ביקש גם מחני נא מספרך (שמות לב, לב), ואילו כאן במעשה של זמרי לא ידע ההלכה, כי נשכחה ממנו ההלכה ולא עוד אלא שרפו ידיו מלהתפלל עם כלל ישראל לכשהיתה המגיפה והתחילו למות, ולכן אמר הקב"ה למשה בדין שיבוא פנחס ויטול את שכרו, כי לולי הוא זה שעמד בתפילה עליהם, היו כולם מתים במגיפה, ולכן מאחר והעזו לקום מתוך העדה בביטול ובהכנעה והרג את החוטאים והתפלל על בני ישראל שלא ימותו, הוא יזכה לכהונה גדולה וימשיך להתפלל על בני ישראל ביום כיפור לפני ולפנים, כדי לכפר על חטאתם, הוא שיביא שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ויזכה גם לברית שלום שלא ישלוט בו מלאך המות.

ולכל זאת זכה פנחס בזכות מסירות נפשו
על בני ישראל זכה ששם שמים לא התחלל על ידו. על כן נתן ה' כח ביד פנחס לעשות את המעשה מבלי להביט על אלפי החיילים ששמרו על זמרי הנשיא. ומבלי לפחד מסכנות ומענין של מורה הלכה. ולכן באמת זכה אז לכהונה, כאמרם ז"ל (זבחים קא:): לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי בן סלוא, ודו"ק.

הרי, שאם היה במעשהו ח"ו משהו שאינו לשם שמים, הרי שבכך היה עלול לסכן את כלל ישראל. על כן כתוב מתוך העדה, כי גם בשעת מעשה נשאר בתוך העדה בלי גאווה והתנשאות כלל, וזה הביאו למעשה בשלימות הרצויה והאמיתית.

משום כן גם השבטים היו עתה מבזים אותו על מה שעשה, שכן הם הבינו שלא עשה לשם שמים, שהרי משה רבינו, מנהיג העם, כיצד הוא לא עשה מעשה זה ורק פנחס עשה. ולכן חשבו השבטים על פנחס שמסתמא את כל הענין עשה כדי לבייש את משה על שאינו יודע את ההלכה, ואם כן ביזו אותו על מה שעשה, כי לא יכלו לרדת לסוף דעתו של פנחס ולא הכירו בו.

משל לאדם שעושה מעשה טוב וכל האנשים אומרים, כמה חבל שאנו לא עשינו זאת, ואף שואלים במה זכה פלוני שכן עשה זאת. ולא עוד, אלא שצוחקים ממנו ומבזין אותו כדי להקטין את הצלחת מעשיו, כל זאת משום שאין להם מידת הכרת הטוב.

משום כן בא הכתוב וייחסו לפנחס אחר אהרן הכהן, לומר שאת הכל עשה לשם שמים כמו סבו, ובזכותו ניצל עם ישראל.

מצד שני, רואים עד כמה עשה פנחס הכל לשם שמים. שהרי כידוע משה רבינו

קצי"ר האומ"ר:

משום כן ניתן לפנחס מיד השכר בלי שהיות כיון שתיקן בשלימות את החטא דעירות. וזה שלום קטועה שנראה כמו שלים, שאת הכל עשה בשלימות, למען כבוד שמו ולכן ניתן לו ברית שלום. זאת משום שפנחס ראה את צער השכינה ואת צערו של משה, ע"כ לא הסתכל על כלום והכניס עצמו לסכנה וקנא את קנאת ה' בענוה בלי גאווה, ונשאר בתוך העדה, ואף קנא את קנאת ה' בתוכם ולכן זכה לשלימות.

אבל השבטים ביזוהו כי אמרו שאם משה לא יכל לעשות מאומה א"כ בודאי מעשיו של פנחס אינם לשם שמים. אבל לא. את הכל עשה לשם שמים, בלי שום פניות ולכן הצליח.

מסירות נפשו של פנחס לעומת נדב ואביהוא

לימוד לא יצא מכך, ולא עוד אלא שהורו הוראה בפני רבן ואפילו שלשם שמים נתכוונו, מכל מקום חסרון רב היה בזה.

מה שאין כן אצל פנחס, שם נעברה עבירה בפרהסיא וגעו כל העם בבכיה, ונעלמה הלכה גם ממשה רבינו (סנהדרין פב.), אם כן אין בכך משום מורה הוראה, מה גם שביקש רשות ממשה רבינו (עיי"ש), ומשה רבינו אמר לו קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא.

ואפשר שרשות זו של פנחס היתה תיקון לחטאם של נדב ואביהוא שעשו שלא ברשות. אם כן, מצבו של פנחס היה חמור ביותר, על כן היה אסור לו לשהות ואפילו רגע אחד, ולכן על ידי מסירות נפש שלו נתקדש שם שמים וזכה לכל מה שזכה.

ואמנם, ממסירות נפש של פנחס היה לכל בני ישראל מה ללמוד, שאסור לשתוק בשעה שרואים שם שמים מתבזה, שהרי במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב (ברכות יט: תנחומא משפטים ו), כי חילול ה' חמור הוא ואין מקיפין בו (קידושין מ.) ובודאי בשעה שכוזו ה' יתברך מסייע לאדם ביותר.

נדב ואביהוא היו מעל לטבע, ולא כל אחד יכול להיות מלאך כמותם, ואמרו חז"ל (זוה"ק ג, נז:): שנדב ואביהוא נתגלגלו בפנחס, ופנחס זה אליהו (ב"מ קיד: רש"י ד"ה לאו כהן מר, פדר"א מז), וכידוע הם קינאו לשם ה' בקודש, כפנחס שקינא, וכאליהו שקינא בהר הכרמל, ונהיו כמו מלאכים (וראה לקמן מה שכתבנו בהסבר הענין).

ובעיקר הדבר שנדב ואביהוא נתגלגלו בפנחס יש להבין. הן פנחס ג"כ הורה הוראה בפני משה ואמר כל הבעל ארמית קנאין פוגעין בו (סנהדרין פב. עבודה זרה לו:), וגם קינא קנאת ה' צבקות, כמו שכתוב (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי בתוכם, ואפילו הכי לא נחשב לו הדבר לחטא.

ולא עוד, אלא שנעשה על ידי זה כהן, ואם היו החוטאים מתים בתוך ידיו היה נכשל. הרי שמסירות נפש גדולה היתה מצידו, ומדוע הוא נשאר חי, ונדב ואביהוא מתו.

ונראה בביאור הדבר. נדב ואביהוא התכוונו לקדש את שם ה' רק בשביל עצמם, ועבורם לבד נטלו אש זרה להקריבה, ושום

תכלית הנשיאים – הנהגת בני ישראל בענוה ובפנימיות

ויוציאו דבת הארץ רעה. ואף גם קורח דיבר לשון הרע על משה ואהרן שכן רצה לרשת את מקומם ביחד עם מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות שלו.

אבל, כאשר הנשיאים, ראשי בני ישראל מתנהגים בענוה ובביטול כלפי ה' יתברך, ועוסקים בתורה ובמצוות לשמה, אז בודאי הם משפיעים לטובה על העם לעבוד את ה' יתברך. כל זאת בתנאי שאינם דואגים לכבודם האישי, אלא כל דאגתם רק לכבוד ה'.

ובזה נבין בפרשת הנשיאים וכן"ל. התורה מתחילה כאן בלשון קשה, וידבר, משום שכאן מדובר בטובת ובכבוד הנשיאים, שהרי משה רבינו ע"ה חפץ ללמד לקח ודרך בעבודת ה', שמתוך דבריו הקשים תצא להם טובה.

משום כן אמר "אל ראשי המטות" להורות להם: כדי שבני ישראל יושפעו ממכם לטובה, צריכים אתם להתנהג בענוה, בהכנעה ובביטול בדווקא. שהרי יש לכם תפקיד חשוב ביותר, להיות ראש ונשיא, תפקיד שדורש כבוד הרבה, אבל בדווקא עליכם להיזהר שלא לנצל זאת לגאווה ולכבוד עצמי.

אשר על כן אמר ראשי המטות ולא אמר נשיאים, כי הדבר נרמז במילה המטות שעולה כמנין הגאווה מת. ואף גם מטות בא ללמד שעל הנשיאים להיות בענוה, בחינת

כתיב (במדבר ל, ב, ג) וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור זה הדבר וגו'. איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסר וגו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה.

ויש להבין כמה נקודות. מדוע נאמר "ראשי המטות" ולא נאמר "הנשיאים", והרי הם היו נשיאים. ועוד. למה פתח הכתוב בלשון וידבר שהוא לשון קשה, וממשיך בלשון לאמור שהיא אמירה רכה.

ועוד. רש"י מפרש על ראשי המטות: חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואח"כ לכל ישראל. וקשה, מה החידוש בדבר, פשיטא שיש לחלוק תחילה כבוד לנשיאים, ומה משמיענו רש"י.

ונראה לבאר בזה. משה רבינו ידע שבכח הנשיאים להשפיע על התנהגות בני ישראל אם לטוב אם למוטב, כמו שמצינו אצל המרגלים שהיו גדולים שבעם אבל השפיעו לרעה על בני ישראל שלא ירצו להיכנס לארץ ישראל וישארו ארבעים שנה במדבר ושם ימותו. כמו כן ראינו אצל קורח ועדתו שמשכו אחריהם חלק מכלל ישראל ובתוכם נחשון בן עמינדב כדי לחלוק על הכהונה ועל משה רבינו, כל זאת משום שהם חיפשו רק את טובת עצמם ותו לא.

שכן המרגלים חפצו להישאר במדבר בתור נשיאים בידעם שברגע בו יכנסו לארץ ישראל יפסיקו מלהיות נשיאים, אשר על כן

ראשי המטות, להביט למטה ולא למעלה בגאווה ובכבוד. שכן, יש לשרש את הגאווה ולבטל אותה בביטול גמור, שכן הגאווה שייכת רק לה' יתברך כמו שכתוב (תהילים צג, א) ה' מלך גאות לבש, וכי כך בני ישראל ילמדו מהם דבר זה.

על כן גם אמר להם בלשון קשה, כדי שלא ילמדו מהנשיאים הקודמים (מרגלים, קורח ועדתו) שמתו בעבור שלא ירדו מגאווותם ואם אלו יעשו כן ויתנהגו בענוה, אזי טובה תצמח להם בזה ובבא. וזהו לאמור, בלשון רכה, רך וטוב, כי טובה תצמח להם, שהרי בני ישראל ילמדו מהם גם כן כיצד להתקרב אל ה' יתברך מתוך ענוה הכנעה וביטול.

ואולם, כדי להגיע אל מידת הענוה חייבים לעסוק בתורה, כי ללא תורה אי אפשר לשרש את הגאווה. על כן משה רבינו חלק כבוד תחילה לנשיאים והחל לומר להם פרשת נדרים. כי הנדר והתורה קשורים הם, כמו שמצינו בחז"ל (נדרים ח.) האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלוקי ישראל

(וזהו גדול, כי בתורה יאתה הגדולה והגאווה, ויגבה לבו, והבן). כי ע"י נדר אינו בבחינת חולין כי אם בבחינת קדוש לפני ה' יתברך.

ואם נודר ללמוד תורה הרי הוא ניצל מיצר הרע, כי התורה תבלין ליצר הרע (קידושין ל:), שהרי בלימוד התורה הרי הוא עושה גדר וסייג לעצמו להתנהג בקדושה ולא בחולין, בבחינת לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (במדבר ל, ג).

ואם יתנהגו הנשיאים בענוה, אז ילמדו מהם גם בני ישראל להתנהג בענוה ולשמור על מוצא פיהם, וככל היוצא מפיהם יעשה, היינו הקב"ה, ימלא את משאלותם.

זאת היתה העצה שמסר משה רבינו לנשיאים. באם רצונם להיות ראש עליהם להתנהג בענוה, ולשרש את הגאווה, כל זאת ע"י נדר ולימוד התורה, ואז בני ישראל ילמדו מהם להתנהג כן. ודבריהם לא יהיו חולין וה' יקיים את מוצא פיהם בבחינת מה שאמרו (מ"ק טו.) צדיק גזור והקב"ה מקיים, הקב"ה גזור גזירה וצדיק מבטלה, כי הצדיק קידש את דיבורו וה' יתברך מקיים את דבריו.

קצי"ר האומ"ר:

פרשת נדרים מוקשה היא, מדוע משה רבינו דיבר בתחילה בלשון קשה ואח"כ בלשון רכה. ולמה כתיב ראשי המטות ולא כתיב נשיאים. ומה החידוש שמשה רבינו חלק כבוד לנשיאים. אבל, משה רבינו ידע כי בכח הנשיאים להשפיע לטובה וח"ו להיפך על בני ישראל, כמו המרגלים וקורח ועדתו שהשפיעו לרעה. אבל כשהנשיאים מתנהגים בענוה וביטול הרי הם משפיעים לטובה על בני ישראל ג"כ.

על כן בפרשת נדרים דיבר משה רבינו בלשון קשה כי זה מדובר בטובת הנשיאים ובני ישראל להורותם להיות בענוה וכך בני ישראל יתנהגו בענוה כמותם. ואמר ראשי המטות, כי זה בגימטריא הגאווה מת, וגם המטות לרמוז להביט למטה - בענוה. ובלשון קשה אמר לנשיאים בתחילה שלא ילמדו מהמרגלים ומעדת קורח, ואם יעשו כן ואז לאמור, טובה וברכה תצמח להם בזה ובבא, כי בני ישראל ילמדו מהם להתנהג בענוה ובהכנעה כלפי ה' יתברך.

כל זאת רק ע"י לימוד התורה, וזהו נדר, נדר ללמוד תורה, כי ע"י התורה דבריו אינן חולין והוא מנצח ליצר הרע, כי לימוד התורה הוא גדר וסייג, ואז כל בני ישראל ינהגו כן. ואז ככל היוצא מפיו יעשה - הקב"ה, כי ה' יתברך יקיים את מה שהצדיק מדבר. והבן.

לא יחל והכרת הטוב מביאים להתקרבות לה'

זהו שנאמר "לא יחל דברו". דהיינו, שאם הנשמה דורשת מהגוף להתעלות ולהתקדש, אזי לא יחל דברו, לא יעשה דבריו חולין (ספרי מטות ל, ג. תוספתא נדרים ד), אלא "ככל היוצא מפיו יעשה". ועליו לקיים את כל אשר יצא מפיו, בבחינת נעשה את הנשמע מהדיבור. ועל ידי זה יזכה להגיע למדרגות גדולות ונשגבות, ולידיעת הבורא. ובדרך הרמז אפשר להוסיף, "נדר" עולה (עם הכולל) כמנין "הוא אלוקינו אין עוד" שלידיעה זו יזכה ע"י קיום הנדר.

ועוד נראה, דמהאי טעמא נאמרה פרשה זו דוקא לראשי המטות, דהנה ראשי המטות הם בדרך כלל היו "אנשים בני חיל" (כמנין "ראשי"), המהווים דוגמא לכל הציבור. משום כן מצוה אותם התורה להקפיד על דיבורם ביותר, ולקיים את כל דבריהם היוצאים מפיהם, ואף אם אמרו זאת שלא בלשון נדר. זאת כדי שח"ו לא ילמדו מהם אחרים לומר דברים ולא לקיימם. דהרי דבריהם של ראשי המטות בדרך כלל נשמעים ומתפרסמים ברבים, ולכך עליהם להקפיד ביתר שאת לקיימם בכדי שיהיו בכלל "מצדיקי הרבים" ו"מקדשי האומה" (שעולים כמנין "ראשי") ולא ח"ו להיפך.

וכמו שאמר אבטליון (אבות א, יא) חכמים הזהרו בדבריכם וכו'. מפני שאם לא יקיימו את דברם היוצא מפיהם, הרי שתלמידיהם ילמדו מהם ויצא שם שמים מתחלל על ידם ח"ו. (ואף "זהיר בדברך" עולה כמנין "ראשי").

וביתר שאת אפשר לומר, דלכך נאמרו הדברים לראשי המטות. דאם מצינו שאדם חוטא ואינו מתעלה בדרכי ה', עד שהוא

כתיב (במדבר ל, ב-ג) וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור וגו' איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה.

ויש לדון בכפל הלשון "לא יחל דברו" ו"ככל היוצא מפיו יעשה". ועוד יש לעיין בסמיכות ראשי המטות לנדרים ונדבות. ועוד, מפני מה נאמרה פרשה זו דוקא לראשי המטות.

ונראה לומר דבפרשתנו מרמזת התורה על שני האופנים שבעזרתם יוכל היהודי להתעלות בדביקות הבורא יתברך. זאת על ידי שהאדם יקפיד בכל כוחו לקיים את כל דבריו והבטחותיו ללא שום פשרות ודחיות. וביתר שאת ובעיקר בדברים הנוגעים אל הנשמה.

כלומר, אם התעורר בו החשק לנדור על איזה מעשה טוב שיעשה, הרי שהתורה מחייבתו לקיים את הבטחתו, אף לאחר שכבר התקרר מניצוץ פנימי זה, ובודאי שמעשה זה יגרום לו לעוד מעשים טובים שיעשה בעקבותיו, בבחינת מצוה גוררת מצוה, ועל ידי זה יתדבק ביתר שאת בבורא יתברך שמו.

דהנה, "נדר" עולה בגימטריא (עם הכולל) כמנין "הנר" וידוע שנר רומז לנשמה, כמו שנאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם. כלומר, אם האדם, שהוא נבדל מהבהמה בזה שיש לו את כח הדיבור האלוקי, נדר, הרי שודאי שדיבורו זה בא ממעמקי נשמתו, שהיא חלק אלוה ממעל וגזורה מתחת כסא הכבוד (זוה"ק ג, כט.). והיא זו הדורשת מן הגוף את הנדר הזה, כדי שתוכל להתעלות ביתר שאת בדרכי ה' ובקיום מצוותיו הנקראים נרות, כמו שכתוב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור.

בגימטריא כמנין "בעל עין טובה". וכן כמנין "והוא טוב בעיני ה' ואדם".

ובביאור הדבר. לא תמיד יודע האדם להכיר טובה למי שעשה לו טובה. והרי כבר ידוע מה שאומרים חז"ל, שמי שכופר בטובת חבירו סופו שיכפור בטובת המקום. שהרי כל אדם הוא צלם אלוה ממעל.

ולכן, כאשר מצויה באדם מידת הכרת הטוב שמכיר טובה בחבירו, ואינו כופר בטובת חבירו, הרי שאז בוודאי יכולה מידה טובה זו להביא את האדם להכיר בטובת המקום, וכך יכול להתקרב ולהתדבק בה' יתברך בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

קצי"ר האומ"ר:

מפרשתנו אפשר ללמוד על האופנים, המעלים את האדם ומקריבים אותו לכורא יתברך שמו. זאת ע"י שהאדם יקפיד לקיים את כל מוצא פיו, מכיון שאם התעורר בו החשק לנדור נדר, סימן הדבר שזה בא מרצונה של נשמתו המשתוקקת להתעלות. וע"י קיום דבריו יגרר לקיום של עוד מצוות, דהא מצוה גוררת מצוה.

וזהו כפל הלשון לא יחל דברו, שלא יעשה דבריו חולין, אלא ככל היוצא מפיו יעשה בבחינת נעשה את הנשמע. ומשום כן נאמרה פרשה זו דוקא לראשי המטות, משום שהם מהוים דוגמא לכולם וכל מעשיהם מתפרסמים. לפיכך עליהם להקפיד ביתר שאת לקיים את כל מוצא פיהם. וכמו כן עליהם לעמוד ולהוכיח את העם לבל יחטאו בעצת היצר. וגם צריך לנהוג במידת הכרת הטוב, וכך יתקרב אל ה' יתברך.

הכרת הטוב של משה במלחמת מדין

ולכאורה יש לשאול. מה הרויח משה בזה ששלח את האחרים ולא הלך בעצמו, והרי כבר אמרו חז"ל (ברכות לד: מכי' ורש"י בא יב, ו) ששלוחו של אדם כמותו. ואם כן גם כך נחשב לו הדבר כבור ששתית ממנו מים.

ועוד יש להבין, איך ניסה משה לשנות מדברי הקב"ה שבקש ממנו נקום נקמת. ואיזו הכרת הטוב שייך להכיר לרשעים אלו שכמעט הביאו כליה ח"ו על עם ישראל.

נוקם לעשות סייג ונדרים ושבועות כנגד היצר הרע המתגבר עליו, סימן הדבר שאין מי שמוכיח אותו.

ובודאי שהקולר תלוי על ראשי המטות שאינם מוכיחים דיים את בני ישראל. וכמו כן אינם מהוים דוגמא חיובית. אלא עליהם לעמוד ולהוכיח את העם בשער בבחינת (משלי ט, ח) הוכח לחכם ויאהבך.

הכרת הטוב, בהתקרבות לה'

והאופן השני, בעזרתו יוכל כל יהודי להתקרב לה' יתברך, הוא ענין הכרת הטוב. וגם דבר זה נרמז בגימטריא, כי "נדר" עולה

על הפסוק (במדבר לא, ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך, דורשים חז"ל בפרשתנו (במ"ר כב, ד), וזה לשונם:

אמר הקב"ה למשה נקום נקמת אתה בעצמך, והוא משלח את האחרים שנאמר (שם, ו) וישלח אתם משה. אלא, מפני שנתגדל בארץ מדין אמר, אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה. המשל אומר בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן. עכ"ד.

עוד יש לעמוד על שינוי הציווי על ידי משה רבינו ע"ה, דאילו הקב"ה אמר לו נקום נקמת בני ישראל והוא ציוה להם לתת נקמת ה' [ולא אמר נקמת בני ישראל].

כמו כן יש להבין את דברי חז"ל (ספרי מב, ורש"י שם) על הפסוק (במדבר לא, יח) ויצאו משה ואלעזר הכהן וגו' לקראתם אל מחוץ למחנה. שסיבת יציאתם היתה משום שראו את נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הביזה. דמשמע מזה שכל מטרת יציאתו לקראתם מחמת הביזה שהביאו, ובכללה את נשי מדין, ועל זה נזף בהם ואילולא ביזה זו לא היה יוצא לקראתם. ומדוע, וכי לא היה מגיע להם קבלת פנים ללא סיבה זו אחרי שהרגו עם שכמעט הביא עליהם כליה. ובמעשיהם תקנו את פגמם שפגמו בעבר.

ועוד קשה, מדוע בני ישראל החיו את הנשים במדין והרי עיקר הנקמה היתה מפני שהן החטיאו את בני ישראל. ובפרט שהם הכירו את אותן נשים כמאמר חז"ל (ילקוט"ש תשפד, רש"י במדבר לא, טז) שהיו מכירים אותן, זו היא שנכשל בה פלוני. והרי הם כולם היו כשרים וצדיקים (ספרי מב). וביתר שאת יש להבין מדוע שגג בזה פנחס.

אלא, מכאן רואים עד כמה גדולה וחשובה היא הכרת הטוב, וענין בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן ואפילו יהיו מימיו עכורים עד מאוד. אבל, כל זה בתנאי שאין זה כנגד ציווי של הקב"ה. אך כשהקב"ה מצוה לעשות אחרת אזי בודאי שיש להענות ובזריזות לציווי ה'.

אלא, שלמרות רצונו העז של משה ללחום ולהשמיד את אויבי ה', ובפרט כאשר ה' יתברך בעצמו מבקשו על כך. בכל זאת קיננה בליבו המחשבה והחשש שמא לא יבצע משימה זו בשלימות הרצויה, זאת מחמת הטובה שהיתה לו מהם בעבר. שהרי

אף על הים שאין לו נשמה, ואינו מדבר, חס משה ולא היכחו, אפילו שידע שהכאה זו תביא טובה ותועלת לבני ישראל, ולקידוש ה' בפני פרעה ועבדיו. כמו שדרשו חז"ל (שמו"ר ט, י) על הפסוק (שמות ז, יט) אמור אל אהרן וגו'. וז"ל: לפי שהגין היאור על משה שנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן. ע"כ.

זאת היתה מעלת גדולתו של משה רבינו ע"ה, שהכרת הטובה היתה מושרשת עמוק בלב, ואפילו כלפי אויביו. ועוד חשש משה שמא יאמרו אומות העולם שאין במשה רבינו הכרת הטוב, אך מצד שני ידע שסוף סוף חייבים להשמיד את אויבי ה'. משום כך מצא משה תחבולה מוצדקת וישרה איך למלא את המשימה ולבער את אויבי ה' ללא דופי. זאת על ידי שישלח אחרים שאין להם נגיעה אישית ואינם חייבים להם טובה, והם ישלימו את המלאכה ללא רבב. וכדי להיות בטוח שנקמה זו אכן תיעשה על הצד הטוב ביותר העמיד בראשם את פנחס בן אלעזר, שהתורה כבר העידה על גודל קנאותו כמו שכתוב (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי.

ומכאן, דכאשר מדובר בהשמדתם של אויבי ישראל, הרי שעל אף שהם עשו אולי אי פעם טובה לישראל, בכל זאת אין לחוס עליהם ולהכיר להם טובה, ובפרט שאין טובתן של רשעים שלימה (בר"ר פט, ט).

ועוד אמרו חז"ל (יבמות קג.) שטובתן של רשעים, רעה היא אצל הצדיקים. אלא צריכים ללחום את מלחמת ה', ובפרט כשהוא מצווה לכך. שכן, (קידושין מב:) דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין.

תיקון העוון של בני ישראל במלחמת מדין
בזה יבואר מה שהקשינו בדיוק הלשון, כי הקב"ה אמר למשה נקמת בני ישראל

והוא אמר נקמת ה'. שכן, בזה גילה לנו משה, שכאשר מכריחים אדם לחטוא, הרי שכל מטרת המחטיא היא להכעיס את ה', ומשום כן נקרא המחטיא אויב ה'. ואם כן, אין לתלות את האשמה באדם שחטא בעל כורחו, על זה שהוא לא עמד בנסיון, משום שהוא מטבעו ביקש לקיים את ציווי ה', וכל מה שעשה לא היה אלא מחמת העינויים שעינו אותו.

משום כן שינה משה וכלל את המדיינים כאויבי ה', משום שדחפו את בני ישראל לחטא, וכבר אמרו חז"ל (ספרי ורש"י י, לה) שכל השונא את ישראל הוא שונא ה'. אמנם הקב"ה אמר נקום נקמת בני ישראל, זאת מפני שהקב"ה רצה לנקום את נקמתם על הצער שנגרם להם בזה שמתו בגללם כ"ד אלף מבני ישראל (במדבר כה, ט). וכמעט שבאו לידי כליה.

אך כאשר האדם חוטא יש להקב"ה צער גדול מהחטא שנעשה, ומהפגם שנהיה בעקבות חטא זה בכל העולמות (זוה"ק ג, קכב), ואולי יתוקנו רק לאחר שיבערו את המדיחים לדבר העבירה, ומשום כן ביקש ממשה לכלותם.

ועל ידי שינוי זה דאג משה רבינו שהיה מליץ טוב על ישראל, ונתן נפשו עליהם בכל שעה (תנחומא ברכה א) לדורות הבאים, שכאשר יעשו בני ישראל מלחמה נגד אלו המחטיאים אותם, תקרא מלחמה זו נקמת ה' ולא נקמת בני ישראל, ועל ידי כך לא יהיה קטרוג וזכרון מהחטאים שהם עשו, שהרי כבר היתה נקמת ה' ומכח נקמה זו נמחק העוון לדורות.

ולפי זה יתורץ גם, מדוע החיו בני ישראל את הנשים שהחטיאו אותם והרי כל סיבת הנקמה לא היתה אלא בגללן.

אלא, דמכאן רואים את גדולתם ומעלתם של ישראל שאפילו שפגשו את

אותן נשים שחטאו עמם לשעבר, בכל זאת הם לא נגעו בהן, אלא התגברו על רגשותיהם והביאום למשה כדי שיוורה להם מה לעשות עימן.

בזה תיקנו בני ישראל את עוונם והראו שחזרו בתשובה שלימה, על ידי ששמעו למשה מבלי לשאול שאלות כפי ששאלו בעבר (סנהדרין פב. במ"ר כ, כה) אם זו אסורה בת יתרו מי התירה לך. ובזה נתגלתה צדקתם ברבים.

ואף משה תיקן במעשה זה את פגמו, וגילה את כוחו בזה שקצף עליהם. ובעוד שבמעשה זמרי משה שתק כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין פב.) על הפסוק (במדבר כה, ו) והמה בוכים פתח אהל מועד, דנתעלמה ממנו הלכה, ואלו פנחס הוא זה שבא והזכיר לו באומרו "מקובלני ממך וכו'". הרי שכאן משה הוא זה שקצף ודרש להורגן ואלו פנחס שתק. ועל ידי שהוציא להריגה את כל הנשים שידעו משכב זכר, בא על תיקונו.

ואולם עדיין יש לתמוה על מה דאמרו חז"ל (ספרי מה, פסחים טו:) על הפסוק (במדבר לא, כא) ויאמר אלעזר הכהן וגו' וזה לשונם: לפי שבא משה לכלל כעס [שנאמר ויקצוף משה] בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות. ע"כ. וקשה שהרי משה התכוון בקצף זה לשם שמים, ואם כן מדוע דווקא עתה הוא נענש בזה. אלא יש לומר שדוקא עכשיו התעורר עליו הקטרוג והזעם, שאם הוא יכול לעמוד מול כל העם ולקצוף עליהם, אם כן מדוע לא קצף במעשהו דזמרי ששם היה לו לקצוף אך ורק על שבטו של שמעון.

ובאמת משה לא חשב כלל לצאת לקראתם, לולא היה רואה שהביאו עמהם נשים נכריות. מכיון שאם היה יוצא לקראתם אף אם היו באים בנצחון ומשמידים את כל

הנשים הנכריות, הרי שהיה פוגם בהכרת הטוב שהיה לו על מדין.

וכמו כן היה מכניס בליבם גאווה על שמשה רבינו בכבודו ובעצמו יוצא לקראתם (כך ענה לי בני חמודי **רפאל פינטו** שיחי'). ובדוקא מאחר שיצא רק משום שהותירו בחיים נשים מדיניות, הוכיח שקצפו יצא על שלא השמידו את אויבי ה' כפי שתכנן וחשב בתחילה.

אבל לאמיתו של דבר בני ישראל ופנחס לא הרגום, כדי להוכיח את כניעתם למשה ולמוצא פיו. כפי שביארנו לעיל וכפי שהעידו עליהם חז"ל (שהש"ר ד, ה. ספרי מב) שלא נחשדו על העריות והגזל, דברים שבגינם היה המבול (בראשית ו, יא), ואם כן משמע דהיו צדיקים גמורים דאם לא כן היה הקצף עליהם גדול יותר. וכך, מששמעו אל משה נקראו צדיקים, העושים רצונו של מקום.

קצי"ר האומ"ר:

מצינו במשה שלא הלך למלחמת מדין משום שנתגדל בארץ זו ואומנם היה צריך כן ללכת לבדו שכן הקב"ה ציווה על כך. אבל מאחר שהוא חשש שע"י הכרת הטוב שבליבו, לא יעשה שליחות זו בשלימות.

לפיכך שלח אחרים ובראשם את פנחס הידוע בקנאותו, ויהיה נחשב כאילו הוא עצמו נלחם דהא שלוחו של אדם כמותו, ומהתם רואים את גדלותם של בני ישראל שעל אף שהכירו את הנשים שחטאו עימם בכל זאת לא נגעו בהם אלא הביאום למשה שיורה מה לעשות בהם. ובזה הם הראו את כניעתם המוחלטת למנהיג הדור, מבלי לשאול שאלות כפי ששאלו במעשה זמרי.

ואף משה תיקן בזה את פגמו שבמעשה זמרי הוא שתק, ואילו כאן יצא לקראתם בכדי לקצוף עליהם. ואכן אם הם לא היו מביאים עימהם את נשי מדין אלא היו הורגים אותם, הוא לא היה יוצא לקראתם. בכדי לא לפגום בהכרת הטוב שהיה לו למדין. וכן בכדי שלא תיכנס בליבם גאווה. ואף מה ששינה מנקמת בני ישראל, לנקמת ה'. היה בכדי ללמד זכות על ישראל, שכל חטאם מחמת הגויים המבקשים להכעיס את ה'.

מלחמת מדין – לשעה ולדורות

כתיב (במדבר לא, ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך. ויש לשאול בזה. מה ענין מיתתו של משה רבינו אצל מלחמת מדין, ומפני מה תלה הקב"ה אחד בשני.

ועוד עמדו המפרשים על דקדוק הלשון בציווי הקב"ה שציווה למשה; נקום נקמת בני ישראל, ואילו משה בצוותו את העם אמר להם (שם, לא, א) לתת את נקמת ה' וגו'. ועיין עוד בספר "**לב אליהו**" מה שכתב בזה.

ונראה בהסבר הדברים, שהקב"ה אמר למשה רבינו ע"ה שצריך לנקום את נקמת בני ישראל מהמדיינים, מכיון שהם נתנו עצה לאומות העולם איך להחליש את עם ישראל. וכיצד להכשילם, ע"י העריות. וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין קו. וברש"י שם) על הפסוק (במדבר כה, יח) על דבר פעור, שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותם אחר פעור, כדי שעל ידי כך יכעס הקב"ה תדיר על עמו, שכן הוא שונא זימה.

וכי תאמר, מה כעס יש על המדיינים, והרי בני ישראל נצטוו להזהר ולהתרחק מן העריות (ויקרא יח). וכן נצטוו לעשות גדרים וסייגים לבל יכשלו ח"ו באיסור כה חמור כמו עריות (ויק"ר כד, ח), ואם כן מדוע אשמים המדיינים, ומדוע שלא נתלה את הקולר בצווארן של "שונאי ישראל" שלא עשו דיים כדי להזהר ולהשמר מהם.

אלא יש לומר, שעד אותה העת ידעו כל העולם, וכן בני ישראל, שאין לעשות זימה משום שהקב"ה שונא זימה הוא (סנהדרין צג. קו. ירושלמי סנהדרין י, ב) ובעוון זה נחרב העולם בדור המבול, כמו שכתוב (בראשית ו, יא) ותשחת הארץ וגו' ופרשו חז"ל (רש"י שם, סנהדרין נז.) בעריות.

אבל עתה התחילו המדיינים שוב לחטוא בזה, משום שהם ידעו שהקב"ה לא יחריב את העולם שוב, שכן הוא הבטיח (בראשית ח, כא) ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי. וכן (שם, ט, יא) ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ. ובפרט לאחר שהקב"ה כבר נתן את התורה הבינו שהוא לא יכלה את היקום.

משום כן החליטו המדיינים להשיב חטא זה. ואמנם הם ידעו שהקב"ה לא יעבור על כך בשתיקה, והוא יעניש את החוטאים. אך בכל זאת, מרוב שנאתם לבני ישראל הם היו מוכנים להענש ולמות, ובלבד שגם בני ישראל יחטאו ויתחייבו מיתה, בבחינת תמות נפשי עם פלשתים. ומזאת הסיבה ציוה הקב"ה לנקום מאת המדיינים.

אבל משה רבינו שהיה מליץ טוב על בני ישראל, אמר להם לנקום את נקמת ה'. ובוה השיג שבכל פעם ובכל עת שאומות העולם

יכשילו את ישראל בעריות, יזכור להם הקב"ה שהם נלחמו במדין כדי לנקום את נקמתו. ובזכות זאת הוא לא יענישם במידת הדין, אלא במידת הרחמים.

וכמו שאמרו חז"ל (בר"ר יב, טו. זוה"ק א, קפ: ג, שב:) ששם הוי"ה מרמז על מידת הרחמים. וכן יזכור להם את מיתתו של משה רבינו ע"ה שמסר את עצמו ואת נפשו על בני ישראל, שכן הקב"ה תלה את מיתתו במלחמת מדין. ובכל זאת לא התעכב משה, כדי לאחר את מועד מותו, אלא זירזם לנקום את נקמת ה'.

ולפי זה יש להסביר את הקשר שבין מלחמת מדין לפטירתו של משה רבינו ע"ה. הקב"ה אמר למשה דאם הוא ילחם עם מדין וינקום בהם על דבר פעור, על העצה שלימדו את אומות העולם כיצד להחטיא את ישראל, אזי כשבני ישראל יחטאו, אני לא אעניש אותם במידת הדין, אלא אזכור להם את מיתתך ואת מסירותך עבורם.

וזהו (במדבר לא, ה) אחר תאסף אל עמך. שמיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל (מ"ק כח. ויק"ר כ, ז. זוה"ק ג, נז.). ואכן משה לא התמהמה אלא מיד שלחם להילחם, ולכן אמר להם נקמת ה', משום שמלחמה זו היא לדור דור על דבר פעור ודו"ק.

ועוד אפשר לפרש בדקדוק הלשון שמשה ציוה נקמת ה' ואילו הקב"ה ציוה "נקמת בני ישראל". שכן, הקב"ה טען למשה שבני ישראל צריכים לנקום תמיד את נקמת מדין, היינו, שלא יתפסו בעוון עריות. ומשה ענה ואמר נקמת ה'. שכן יש חשש שבני ישראל יכשלו בכל זאת בעוון זה מחמת היצר הרע

האורב לו לאדם להכשילו בכל עת ובפרט אם הוא תלמיד חכם (סוכה נב.). משום כן עושים אנו עכשיו את נקמת ה', ועליך להמשיך לנקום מהם, וכמו שפירש בספר "לב אליהו".

ועוד יש ללמוד קל וחומר. ומה גויים שהחטיאו את בני ישראל ציוה הקב"ה להענישם, יהודי שמחטיא יהודי אחר, על אחת כמה וכמה שעונשו חמור. מפני שהוא יודע את חומר העוון, וקיבל את התורה בסיני, ובכל זאת הוא מחטיא את האחר. וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קז: אבות דרבי נתן מ, ג) שהחוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ובודאי צריך להלחם נגדו ולהוכיחו, כמו שכתוב (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא.

ובזה לימד משה זכות שעל ידי מלחמה זו תהיה נקמת ה' לגויים שיכשילו את ישראל בכל דור ודור. והקב"ה יכלה את חמתו בהם, ולא בבני ישראל. בבחינת (איכ"ר ד, טו) שפך הקב"ה חמתו על העצים וכו'.

וממלחמת ישראל במדין יש לנו ללמוד מוסר השכל, שבכל עת יש לנו לצאת למלחמה של ממש נגד אלו החוטאים ומחטיאים את הרבים, כדי שהם לא ימשיכו

קצי"ר האומ"ר:

יש לעמוד על הקשר שבין מלחמת מדין, ומיתתו של משה. ומדוע קשר הקב"ה בין שניהם. וכן על שינוי ציווי של הקב"ה שאמר לנקום את נקמת בני ישראל, ואלו משה אמר להם לנקום את נקמת ה', ונראה שהקב"ה ציוה להלחם במדין, מכיון שהם נתנו עצה איך להחטיא את ישראל. ולמרות שישראל כבר נצטוו על העריות והיה עליהם להזהר מכך. אך מכיון והמדיינים החלו לחטוא בזה החטא לאחר שמדור המבול אנשים נשמרו בזאת, בידעם שהקב"ה לא יחריב את העולם בשנית ובפרט לאחר שנתן את התורה. ואף היו מוכנים להענש ולמות ובלבד שבני ישראל יחטאו ויענשו. לפיכך ציוה הקב"ה להענישם.

אך משה רבינו ע"ה שינה בדבריו ואמר - נקמת ה'. בכדי שבכל פעם שאומות העולם יכשילו את ישראל בעריות, יזכור להם הקב"ה את מסירות נפשם של ישראל במלחמתם נגד מדין. וכן את מסירות נפשו של משה שלא עיכבם למרות שמיתתו היתה תלויה בזה. ובזכות זה ינהג עמם הקב"ה במידת הרחמים הרמוזה בשם הוי"ה, וזה הקשר שבין מלחמת מדין למיתתו של משה, וכידוע שמיתת צדיקים מכפרת.

כמו כן אפשר להסביר את שינוי הלשון, שהקב"ה טען שבני ישראל צריכים להזהר תמיד מעריות, אך משה טען שהיצר הרע עלול להכשיל את האדם. ומשום כן על הקב"ה להעניש ולכלות את חמתו במחטיאים ולא בבני ישראל.

ומכאן דרך חיים ותוכחת מוסר שתדיר יש להלחם נגד החוטאים ומחטיאים את הרבים בכדי שלא ילמדו ממעשיהם, ושהשתיקה לא תחשב לחטא, ועל אחת כמה וכמה באם המחטיאים מישראל המה, שעוונם גדול מנשוא. וצריך לצאת כנגדם חוצץ ולהוכיחם על גודל חטאם.

מלחמת מדין חמורה ממלחמת עמלק

היה קודם מתן תורה, ואז רפו ידיהם מתורה ומצוות (סנהדרין קו. תנחומא בשלח כה), פירוש ממקצת מצוות שהיו להם ולכן בא עמלק ואין השם והכסא שלם.

ועוד בזאת, כי מלחמה זו שייכת לכלל האומה, ואם משה רבינו היה נלחם בעמלק היה עושה ממלחמה זו מלחמת ייחוד, כמו שעשה תיקונים לכל המצוות שרצה לקיימם ולהיכנס לארץ בעבורם.

ולא עוד, אלא שמלחמת עמלק לא שייכת למשה, כי זאת אחת מג' מצוות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ (סנהדרין כ:), ואם משה לא נכנס לארץ הרי שאין עליו שום חיוב לערוך מלחמה בעמלק, ורק ישראל מצווין על כך.

ואגב אורחא, אם מלחמת עמלק תלויה בשני המצוות האחרות: מלך, ובית המקדש, א"כ כיצד נגיד שהיא מצוה תמידית והרי אין לנו מלך ומקדש.

אבל, גם אנו בזמנינו יכולים ללחום בעמלק שכן יש לנו מקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות (מגילה כט.), וגם מלכים יש לנו, אלו החכמים בחינת מאן מלכי רבנן (גיטין סב.), וגם ענין מלוכה על היצר הרע.

ואם נעסוק בתורה במקדש מעט, ונמלוך על היצר הרע ונהיה בחינת מלכי רבנן נוכל בניקל גם לקיים את המצוה השלישית, מחיית זרע עמלק.

כל זאת בנוגע למלחמת עמלק. ואולם מלחמת מדין חמורה הרבה יותר מעמלק, שכן מדין החטיאו את ישראל בשטים, דבר שהיה כבר לאחר מתן תורה, וכל הדור שעשו רע במדבר מתו, ועתה מדובר בדור חדש של צדיקים המתעתדים להיכנס לארץ.

במלחמת מדין אמר ה' למשה (במדבר לא, ב ו) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיק. וישלח אותם משה וגו' ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו.

ואמרו על זה חז"ל (תנחומא בלק יד, מטות ד) מהו שנאמר אצל פנחס וכלי הקודש וגו' בידו, שכן בלעם היה מכשף והיה פורח מעל המלכים ועושה כשפים, אזי שלחו את פנחס למלחמה, כשבירו הארון והציץ, וכאשר בלעם פרח מלמעלה, הראה לו פנחס את הציץ, ובלעם נפל על החללים והרגוהו בחרב.

הנה, עיקר הצייווי על מלחמת מדין מוזכר כבר לעיל בפרשת פנחס, שם נאמר (שם, כה, יז-יח) צרור את המדיינים וגו' כי צוררים הם לכם בנבליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור וגו', כי הם הטעו את בני ישראל לחטוא בשטים.

ויש לשאול בענין מלחמת מדין. מדוע משה רבינו נצטווה לפני מותו (שם, לא, ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיק, ומדוע במלחמת עמלק לא נצטווה לפני מותו להלחם בהם.

ונראה בזה, כי משה רבינו הצטער יותר על מה שעשו מדין לישראל ממה שעשו עמלק. שכן למרות שהעמלקים הביאו הפסד על בני ישראל, שהרי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק (תנחומא תצא ט), אפילו הכי כידוע בלימוד התורה ניתן לתקן זאת, ואפשר להתגבר על עמלק ולתקן שם י-ה.

ועוד, שישראל אינם אשמים כל כך שעמלק בא עליהם למלחמה שהרי הדבר

ובכלל, מדין הביאו ח"ו כליה על ישראל לולא פנחס שעמד כצור החלמיש והרג נשיא שבט מישראל, ואף ניצח את מדין ע"י הארון והציץ.

אם כן אז חלשה דעתו של משה על שאינו יכול לעשות מאומה ואינו יכול לגמול טובה עם ישראל על כן, בראות ה' את צערו הגדול אמר לו ה' נקום נקמת בני ישראל. תנקום את צערך מאת מדין, על שעוללו כך לבני ישראל וכך תהיה רגוע ושליו על שהצלחת לגמול טובה עם בני ישראל.

מכאן רואים אנו את גדולתו של משה, שהרי שמע שמיתתו תלויה בדבר, במלחמת מדין. ואם כן היה יכול לדחות קצת את המלחמה, וכך היה נשאר עוד קצת בחיים. אבל הוא לא עיכב מאומה (ספרי כאן, לד), שכן דאג לכבוד ה' ולטובת ישראל ומיד אמר החלצו מאתכם (במדבר לא, ג). שכן לא היתה זו נקמתו הפרטית כי אם נקמת בני ישראל, לשלם למדין על העוול הנורא שעשו לבני

ישראל בחטא פעור בשטים, ומשום כן לא עיכב כלל את המלחמה, ואף שחייו תלויים בכך.

ועוד בזאת. משה רבינו ידע שאם אדם גורם לאחרים לחטוא, והוא אויב את ישראל הרי שהוא נקרא אויב ה', כאמרם ז"ל (ספרי י, לה) שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם. ואם נחלשו ידיו של משה במעשה זמרי זאת משום שנקרא אויב ה' ויש לנקום בו.

ועד שלא עשו ישראל תשובה אמר ה' נקום נקמת בני ישראל, אבל כשבו בתשובה נהפך הדבר לתת נקמת ה', לצרור את אויבי ה'. ואם זו נקמת ה' ולא נקמת משה וישראל, אם כן אל לו למשה כלל לעכב את הדבר, וזאת גדלותו של משה. וכיצד באמת תוקן הדבר, ביציאתו של פנחס כנגד בני מדין להלחם עמהם, שכן בקנאתו הצליח לתקן הכל, ולהרבות כבוד שמים.

קצי"ר האומ"ר:

פנחס בן אלעזר קינא את קנאת ה', והצליח לא רק במעשה של פעור, כי אם גם במלחמת מדין. שם כידוע נצטער משה מאוד על שהחטיאו את ישראל בשטים. ועון מדין חמור מעמלק שבא קודם מתן תורה ובכח התורה בבתי כנסיות ניתן להתגבר עליו. ועמלק אינו שייך למשה כיון שנצטוו ישראל רק בכניסתם לארץ.

מה שאין כן מדין שהחטיאו את ישראל בשטים. א"כ מעתה זהו נקמת ה' לכלותם, ומשה לא עיכב אף שידע שמיתתו תלויה בזה, כל זאת כיון שחטא דערויות חמור יותר. על כן אמר החלצו מאתכם, ואז פנחס תיקן גם זאת וניצחם, והרבה כבוד שמים.

גדולת משה רבינו והשפעתו במלחמת מדין

וכן איתא (ילקוט ש' מטות תשפח) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף, אמר משה אם איני יוצא עכשיו אני נותן פתחון פה לבני אדם להשיח, אילולי ביקש משה שלא למות לא מת, שאמר לו הקב"ה אם אין

במלחמת מדין נאמר (במדבר לא, ב): נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיר, ורש"י ז"ל במקום אומר; אע"פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר, ע"כ.

אתה מתנקם בשונאיהם של ישראל אין אתה מת, והיה יושב לו עשרים שנה או שלושים שנה. אלא אמר משה אין רשות בידינו לעכב את המצוה. מיד וידבר משה אל העם לאמור החלצו מאתכם, ע"כ.

ויש לשאול כמה שאלות. מדוע משה רבינו ע"ה לא התפלל לאריכות ימים לפני המלחמה כנגד מדין, ובעוד שהוא מתכוון למלחמה יתפלל לה' יתברך שיאריך ימיו גם לאחר המלחמה.

ועוד צריכים להבין את שינוי הלשון בפסוק. הן הקב"ה אומר למשה "נקום נקמת בני ישראל" ואילו משה רבינו ע"ה אומר לבני ישראל "לתת נקמת ה' במדין". אמנם רש"י ז"ל במקום נגע בשינוי הלשון ואומר, "לפי שעמדו נגד ישראל נחשבו הם כאילו עמדו כנגד הקב"ה". מכל מקום צריך ביאור על שינוי הלשון בין נקמת ה' לבין נקמת ישראל [ואף שכבר נתבאר לעיל, מכל מקום אפשר לבאר עוד].

ועוד נצרך להבין. מדוע כשטען זמרי בן סלוא כנגד משה "זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך" לא השיב לו על כך משה רבינו ע"ה מאומה. ועוד, כיצד קרה שזמרי שהיה נשיא שבט שמעון העיז לקחת מדינית ולבוא עליה. ועוד. מדוע דוקא פנחס ראה מעשה ונזכר הלכה ואילו משה רבינו ע"ה ובני ישראל לא נזכרו הלכה.

ונראה בהסבר הענין. מכל הפרשה אנו רואים את מעלתו הגדולה של משה רבינו ע"ה, שהרי משה רבינו ידע שהמלחמה נגד המדיינים תקרב את הסתלקותו מהעולם הזה, ועם כל זה רואים שלא עיכב מלצאת למלחמה כדי להאריך את חייו. זאת מפני שתי סיבות:

האחת, משה חשש שמא עד שיתפלל לה' יתברך עבור חייו תעוכב על ידי כך המלחמה נגד מדין ובתוך פרק הזמן הזה יצליחו שוב מדין חלילה להחטיא את בני ישראל, וכל דקה עלול לבוא חלילה אסון חדש על עם ישראל מצד בלעם והמדיינים, אם באותו זמן יהיו בתפילה עבור אריכות חייו. עובדא שהקב"ה אומר לו צרור את המדיינים, זה סימן שהם עם מסוכן עבור עם ישראל, ולכן תפילה לאריכות ימים אינה סיבה לעכב ולאחר את המלחמה כנגד מדין.

ועוד. מה שאמר לו הקב"ה נקום נקמת בני ישראל והרי משה נכלל בתוך בני ישראל וממילא זו גם נקמתו הפרטית של משה כנגד מדין. אבל לכאורה נצרך להבין, מדוע על משה רבינו ע"ה מוטלת החובה לנקום במדין, הרי לא היה כל קשר בין מדין לבין משה רבינו ע"ה.

ואולם מצינו בחז"ל (סנהדרין פב.) שזמרי הביא את המדינית אצל משה ואמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך. נתעלמה ממנו הלכה וכו' ע"כ.

ולכאורה צריכים להבין, מדוע משה לא השיב לו שיש כן הבדל עצום ביניהם, מכיון שהוא נשא את ציפורה קודם מתן תורה, ועוד שנתגיירה, והיתה נאה במעשיה וצדקת גדולה, מה שאין כן זמרי בא על גויה שממשיכה לעבוד עבודה זרה.

אלא, שהסיבה שמשה רבינו ע"ה לא השיב לו, מכיון שלא היה לו מה להשיב. שכן זמרי ידע בדיוק את כל החילוקים האלה, ובתור נשיא שבט ידע שאסור לבוא על מדינית, ואם שאל שאלות אלו, סימן הדבר שהוא עושה להכעיס. אבל עם כל זה לא השיב משה רבינו ע"ה מכיון שהיה קרוב אצל עצמו.

נקמת ה' ולא נקמה אישית, שהרי ידעו המדיינים וכן זמרי ידע שאינו צודק, רק שהוא הוסיף ושוכנע ללכת נגד התורה הקדושה.

וכל המעשה הזה היה עבור משה רבינו ע"ה נסיון גדול, שהרי אם הקב"ה היה אומר לו במפורש נקום נקמת ה', אז בודאי שלרגע אחד לא היה מעכב משה מלצאת למלחמה נגד המדיינים, ולכן אמר לו נקום נקמתך וכך הכניסו לתוך נסיון גדול.

שהרי ממה נפשך, אם אתה אוהב ישראל ומוכן למסור עליהם נפשך אז תנקום עכשיו ואחר כך תאסף אל עמך מבלי להתפלל על אריכות ימים, ואם לאו הרי יוצא שמה שכתבתי בתורה הקדושה שמשה מוכן למסור את נפשו עבור בני ישראל אין זה נכון, שהרי כאן רואים שהוא מתרשל ומתעצל במלחמה נגדם.

ולפי כל האמור, מובן מה שהקשינו, כיצד יתכן שרק פנחס ראה מעשה ונזכר הלכה ואילו בני ישראל ומשה בראשם לא ראו מה שעשה זמרי וחביריו. והרי כולם ראו שזמרי רצה להדמות למשה במעשיו.

אלא שבאמת יש הבדל גדול בין משה לזמרי, שהרי עכשיו כבר היה לאחר מתן תורה ואסור להתחתן עם מדינית, ואם כן כיצד שתקו כולם עד שנשכחה מהם הלכה אלא בודאי צריכים לומר שמכיון שבני ישראל ראו שמשה שתק אז כולם שתקו. ואם כן שוב קשה, מדוע אי"כ פנחס לא שתק וכן סיכן את חייו.

אלא שפנחס ראה שכיון שזמרי התדרדר עד כדי כך, ובא בטענה שלמד ממשה אם זאת אסורה אז מי התיר לך את שלך, הרי שנחלש ותש כוחו של משה רבינו ע"ה להשיב לרשע כרשעתו שמצד הנקודה הזאת נחלש כוחו של משה רבינו ע"ה.

משום כן אמר לו הקב"ה נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים, ואף כלל את משה רבינו ע"ה בתוכם, מכיון שהמדיינים נצלו את העובדא שמשה רבינו נשא מדינית וכך טענו לבני ישראל: מצינו שהמדינית מותרת, מכיון שמצינו שמשה נשא מדינית, ואם למשה מותר אז בודאי שמותרות לבני ישראל. ומעשה שטן הצליח וגם זמרי וגם בני ישראל טעו והאמינו למדיינים שאם צפורה מותרת למשה אז גם להם מותר, ואפילו שבתוך תוכם ידעו שזה אסור, מכל מקום יצרם התגבר עליהם להיות נמשכים אחר עצת המדיינים.

אם כן זהו הפירוש נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים, מה שצחקו עליהם בגללך, ואחר כך תאסף אל עמך. כלומר, שבדרך זו לא יהיו עליך תלונות בני ישראל שממך הביאו המדיינים ראייה להתיר מדינית. ומסיבה זאת מיהר משה להתנקם מהם כדי שלא ישארו עליו כל תלונות מצד בני ישראל, ואם יתעכב קצת יש חשש שמא המדיינים ינסו עוד פעם להכשיל את בני ישראל.

מכאן רואים עד כמה משה רבינו ע"ה מסר נפשו עבור בני ישראל, שהרי היה יכול לטעון איני כלל אשם שהרי צפורה התגיירה וכו', מכל מקום פחד אולי המדיינים יכשילו שוב את בני ישראל, ולכן אמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין (במדבר לא, ג).

כמו כן רואים עד כמה הקב"ה חס על כבוד משה רבינו ע"ה שלא יהיו עליו תלונות מבני ישראל לאחר הסתלקותו, ולכן יעץ למשה לנקום במדין את נקמת בני ישראל ואת נקמתו האישית.

ומכיון שהמדיינים באו להלחם נגד שמירת התורה ראה משה רבינו ע"ה בזה

אז הבין פנחס שזה לא הזמן לחשב חשבוניות ולענות לרשע כרשעתו, אלא נזכר הלכה שכל הבוועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנהדרין פב), ומי שמקנא לדבר ה' אין זמן לחשוב שהרי בני ישראל נמצאים בסכנה גדולה אלא צריך לפעול מהר.

ואף גם הוא ראה שכל העולם שותקים ומחכים למשה שיענה ואין ביכולתו לענות,

שהרי יש בידו נקודה של חיתון בבנות מדין ואפילו שלקחה בהיתר, וא"כ שוב עלול להתגלות ח"ו חילול השם, כי יחשבו שמדינית מותרת ח"ו מצד משה וציפורה. משום כן בא פנחס שהיה נכד יתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה, ועם כל זה לא שתק ועשה מעשה, לכן שכרו גדול מאוד וזה בדין יבוא ויטול שכרו. והבן בזה.

קצי"ר האומ"ר:

במלחמת מדין ידע משה רבינו ע"ה שמיתתו תלויה בדבר ואפילו הכי לא עיכב. ומדוע לא התפלל אז על אריכות ימיו. ומהו נקמת ה'. ולמה לא השיב משה מאומה לזמרי בן סלוא. ולמה רק פנחס עשה מעשה. ובכלל, מהו הקשר בין משה למלחמת מדין.

ואולם, רואים את גדלות משה רבינו שלא עיכב המלחמה נגד מדין - העם המסוכן על אף שמיתתו תלויה בדבר, וא"כ לא התפלל אז על אריכות ימיו כי כל חפצו לכלות את מדין המחטיאים את בני ישראל. וזהו נקמת ה' לנקום בכח הקדושה במדין. ולכן משה רבינו לא השיב לזמרי שנשא את צפורה בהיתר, דגם זמרי ידע החילוק הזה אבל בכוונה עשה מעשהו להכעיס. וכדי שבני ישראל לא יחשבו באמת שמדינית מותרת כי גם משה נשא מדינית אמר ה' לתת נקמת בני ישראל כי כל בני ישראל צריכים לנקום במדין. ומכאן רואים את מסירות נפשו וגדלותו של משה רבינו שלא עיכב, ולא התפלל על עצמו כלום.

ומדברי ה' שאמר למשה אחר תאסף אל עמך בחנו ה' באם הוא אכן מוסר נפשו בעבור כלל ישראל. ולכן רק פנחס השיב לזמרי. כי על משה יכולים בני ישראל לטעון שלקח את צפורה, אבל פנחס שלא הביט על מאומה לא שתק ולחם במסירות נפש, ואכן הצליח וקיבל את שכרו מה' יתברך.

חומר החטא ותוצאותיו

ב. ואף אם בחר לנקום בהם בדרך של מלחמה, יש להבין מדוע דוקא שבני ישראל ילחמו בהם, והרי יכל הבורא להביא עליהם כל אומה אחרת. ובשלמא אם נאמר שבוה נקמו ישראל במדין, על שהכשילו אותם בעריות ובביטול תורה, ניחא. אבל אם כדברי משה רבינו שהיתה זו לתת נקמת ה' במדין, קשה מדוע לא נקם בהם הקב"ה בעצמו.

ג. ועוד, מפני מה תלה מיתת משה רבינו ע"ה במלחמת מדין, ומה הקשר שבין השניים. כמו כן יש לרדת לסוף דעתו של משה רבינו, שכן הקב"ה אמר לו בפירוש

כתיב (במדבר לא, ב, ג) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים, אחר תאסף אל עמך. וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין.

ויש לשאול. א. מדוע בחר הקב"ה לנקום ממדין בדוקא על ידי מלחמה, ולא על ידי מגפה שתכלה בהם, או בעזרת רעידת אדמה, או שיהפוך את עריהם כפי שעשה לסדום ועמורה, כמו שנאמר (בראשית יט, כד) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים.

הוא נרתע ממנה כאדם שמעולם לא נתנסה בזו העבירה. משום כן צריך הוא להתמיד במלחמתו כנגד היצר הרע, ולהציב גדרות וסייגים שירחיקוהו מנסיון אותה העבירה. בבחינת מה שאמרו חז"ל (יבמות כ. ספרי ראה יד, כא) קדש עצמך במותר לך, ואז לא יגיע לכלל איסור.

על כן אמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל. דהיינו, מלחמה זו צריכה להיות נקמתם של בני ישראל, והם אלו שצריכים להלחם ולנקום במדין על שהסיתו אותם לאותה עבירה. וכפי שאמר משה (במדבר לא, טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו'. ולא עוד, אלא שמלחמה זו כנגד עצה חמורה זו של גילוי עריות, צריכה להיות תמידית וגלויה, כדי שלא ישובו לזה החטא לעולם.

מלחמת היצר, בתיקון שורש הנשמה

אבל משה רבינו ע"ה בדברו אל בני ישראל אמר "לתת נקמת השם", דאף שמלחמה זו צריכה להיות מלחמתם של ישראל הרי שמכל מקום הבא לטהר מסייעין בידו (שבת קד. פס"ז בא י, א), וכאשר האדם נלחם כנגד היצר הרע המסיתו ומדיחו לעבור עבירות, הרי שאז מלחמה זו נהפכת ונהיית בבחינת "נקמת השם". מכיון שכאשר האדם חוטא ועובר על ציווי ה', הרי שהוא פוגם בשכינה (ראה זוה"ק א, סא. ג, רנה:), וכאשר האדם עושה תשובה, הרי שבתחילה הוא מתקן רק את שורש גופו ונשמתו, אבל לא את הרושם שעשה החטא למעלה.

ורק כאשר האדם מתגבר על יצרו פעם נוספת, ולא עושה שוב את העבירה כאשר היא מזדמנת לידו, וכפי שכתב רבינו הרמב"ם ז"ל (הלכות תשובה ב, א) אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה וכו', אז נמחה הרושם מכל

שלאחר מלחמה זו הוא יאסף אל עמיו, ובכל זאת לאחר מכן הוא התחיל לבקש ולהתפלל לבורא העולם שיבטל ממנו הגזירה כמו שכתוב (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' וגו'.

אלא נראה מכאן, כי תורתנו הקדושה מציבה לנו בפסוקים אלו אבני דרך, ויסודות איתנים כיצד יש לאדם לצעוד ולטפס במסילה המובילה בית ה'. ואם יזוז האדם מיסודות אלו הרי שהוא יפגע בשלימות האומה הישראלית בכללותה.

וכאשר יכשל האדם ח"ו בעבירה כל שהיא, ובפרט באחת מן העבירות החמורות, הרי שאפילו אם הוא יחזור בתשובה שלימה, הרי שפגם העבירה לא ימחק לגמרי ממוחו וממחשבתו, אם לא שילחם תמיד ויזהר וישמר לבל יסית אותו היצר לחזור שוב על אותה עבירה.

וכבר הזהירו בזאת רבותינו (זוה"ק א, עג:) עד כמה יש לו לאדם להזהר מן החטא, שכן לאחר שהוא חוטא הוא עושה רושם למעלה, שאינו נמחה כי אם בתשובה גדולה.

דוגמת מה שמצינו אצל מנשה המלך שלמרות ששב בתשובה שלמה, על שחטא והחטיא את ישראל בעבודה זרה, עד שהקב"ה עשה לו כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה (סנהדרין קג), כמו שנאמר (דברי הימים ב לג, טו) ויסר את אלוהי הנכר ואת הסמל מבית ה'... וישלך חוצה לעיר. אך מחמת שרק זרקם מחוץ לעיר, ולא שברם ולא גנום מן העין, נכשל בהם בנו, כמו שנאמר (שם, כב) ולכל הפסילים אשר עשה מנשה אביו, זבח אמן ויעבדם. שלקח אותם ממקום שהשליך אותם (ראה רש"י שם).

רואים עד כמה יכולה העבירה להשפיע אף לאחר ששבים בתשובה. ואדם שטעם טעם עבירה, הרי שיותר קל לו לשוב אל זאת העבירה אף אם עתה הוא צדיק. שכן אין

המקומות (זוה"ק ג, טו:). בזה הוא עושה נקמת ה', שמקדש את שמו יתברך, על ידי נקמתו ביצר הרע, וכפי שעשה בזמנו פנחס הכהן, שהעיד עליו הכתוב (במדבר כה, יא) בקנאו את קנאתי, שקינא את שם ה'. ומאחר והקב"ה בודאי מסייע בידי האדם, הרי שזה נחשב שאף ה' מתנקם ביצר הרע והשכינה מתקדשת יותר ויותר.

מזאת הסיבה שינה משה רבינו מלשונו של הקב"ה, וקשר את נקמת ה' לנקמתם של ישראל. וראה ברש"י (שם, לא, ג) שכתב זאת בפשטות שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקב"ה. ולדברינו הנ"ל ניחא, דכאשר ישראל חוטאים הרי שהפגם בשכינה ודו"ק.

וכיון שראה משה רבינו ע"ה שהקב"ה תלה מלחמה זו במיתתו. הבין שזאת היא אזהרה מאת ה' שאין להתמהמה. לפיכך מסר את עצמו על בני ישראל כדי שילמדו לקח זה, שחטאם פוגם בשכינה, ועליהם להזדרז בטרם יפלו ח"ו שוב בזה הנסיון.

ועוד בזאת. טובה גדולה עשה הבורא עם משה רבינו שתלה את מיתתו במלחמת מדין. שכן למרות היותו מליץ יושר על בני ישראל (שמ"ר מד, א), בכל זאת היה חשש שירגנו עליו, שחס הוא על המדיינים שכן הוא עצמו גדל במדין, ואף נשא את בת יתרו כהן מדין לאשה (שמות ג, א), ומשום כך אינו חפץ להלחם בהם.

אך כאשר תלה הקב"ה מיתתו במלחמת מדין, הרי שגדל שבחו של משה בעיני ישראל עשרת מונים, עד שכתוב (במדבר לא, ה) וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה, נמסרו למלחמה בעל כורחם, שכן היה חביב על בני ישראל, ולא רצו ללכת.

וכך אמרו חז"ל (במ"ר כב, ב. ילקוט ש"ש מטות תשפח), כי מכאן רואים את שבחן של רועי

ישראל, כמה הם חביבים על ישראל. עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות יז, ד) עוד מעט וסקלוני, ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן. רואים שמחמת שתלה מיתתו גדלה חיבתו בעיניהם.

ועוד רצה הקב"ה, שבני ישראל לעולם לא ישכחו את משה ואת תורתו, זאת כאשר הראה להם בסוף ימיו, שמסר עצמו ונפשו עליהם (ברכות לב). מבלי להשתהות, ולמרות שהמדיינים היו קרוביו.

עוד למדים מכאן, שמשה לימדם שכאשר הם מתגברים על היצר הרע הרי שהם עושים בזה את נקמת ה'. ואף גם לימדם משה שצריך להתרחק מן הנסיון, ואף צריך להלחם מלחמה תמידית על פגם שפגמו בו בעבר, למרות שתיקנו אותו, והבא לטהר מסייעין אותו (שבת קד. זוה"ק א, נד. סב.).

אך עדיין יש להקשות. הנה לאחר שהקב"ה אמר לו במפורש "ואחר תאסף אל עמיך" מצינו ששוב ביקש להכנס אל הארץ, שנאמר (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא וגו'. ולכאורה הרי כבר נגזרה גזירת המלך, ומה טעם יש בתפילה זו.

אלא דאף כאן רואים את גודל מעלתו של משה רבינו. דרק לאחר שדאג לקיומם ולצורכם של עם ישראל, נתפנה והחל לדאוג אף לעצמו.

ואז, למרות שידע שלא יעלה בידו לשנות הגזירה, בכל זאת למדס שאין להתייאש מן הרחמים, וגדולים הם רחמי שמים אף אם כבר נגזרה הגזירה. ואכן כך למדו חז"ל מכאן (ספרי ואתחנן ג, כו) דאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

נקמת ה' כנגד עון חילול ה'

ובדרך אחרת חשבתי לתרוץ. הנה בשעה שאמר הקב"ה למשה (במדבר לא, ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים, אחר תאסף אל עמך, הבין משה מזה דבר איום ונורא. שאף על פי שבני ישראל חזרו בתשובה על אותו מעשה של בנות מואב, ומתו כל אלו אשר פגמו באות ברית קודש, כמו שנאמר (במדבר כה, ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף, בכל זאת נותר הקב"ה עדיין בכעס על המדיינים, ומבקש את נקמתם של ישראל מאתם.

ומכאן סימן דאף על בני ישראל נשאר לו טינה על שפגמו, וממשיך לכעוס עליהם. דאי לאו הכי מדוע מבקש הוא מהם שינקמו במדין, והלא יכול הוא לנקום בהם בעצמו בכל מיני דרכים (וכדלעיל).

אלא דבודאי מרחף עדיין קטרוג המדיינים מעל בני ישראל, ונותר עדיין עון חילול ה' בגויים שהיה מחמת מעשה בני ישראל, שהיו האומה הנבחרת כמו שכתוב (ישעיה מד, א) וישראל אשר בחרתי וגו'. ולכן רק על ידי נקמה זאת יתוקן חילול ה' שגרמו ישראל אצל הגויים.

וכיון שמלחמה זו ותיקון זה צריכים להעשות באופן מידי, בפרט כאשר ה' תלה את מיתת משה בזאת המלחמה. הבין אם כן משה רבינו, כי כדי להליץ טוב על ישראל, אסור שקטרוג וחילול ה' יהיה תלוי מעל בני ישראל.

משום כן יצא תיכף למלחמה נגד מדין, מבלי לראות את ענינו הפרטי. וכדרכו תמיד בשעה שהיה קטרוג על ישראל, היה מוכן למסור עצמו. וכמו שאמר (שמות לב, לב) ואם אין מחני נא מספרך וגו'. כך גם כאן לא חשב כלל על חייו שלו, בשעה שהדבר נגע לכבודם של ישראל, וכל שכן כאשר נשאר

הפגם עליהם. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר כאשר נגע הדבר בכבוד שמו יתברך.

הרי שכאן רמז הקב"ה למשה רבינו שהגיע עיתו לילך בדרך כל הארץ. ולא כדאי שהוא ימות ויוותר קטרוג של חילול ה' על בני ישראל. ומזה הטעם קרא לזה "נקמת השם" לתיקון "חילול השם", שכן כאשר שם ה' מתוקן אזי ממילא מתעלה כבוד ישראל בעיני ה' ביתר שאת. ואולם ה' יתברך מחמת כבודם של ישראל אמר נקום נקמת בני ישראל וגו'. שכן הם היו הגורמים לכעס הזה לפני המקום, והם אלו שגרמו שמתו מישראל במגפה. ואם כן עליהם לנקום מהם. אבל משה רבינו ע"ה, בכדי לזרז את ישראל שיתכן וירצו למחול על כבודם, הזהירם דיש כאן ענין של נקמת ה' וזאת מחמת שהדבר גרם לחילול ה'.

רואים מכאן יסוד עצום. דכאשר האדם פוגם ובפרט כאשר הוא גורם לחילול ה', הרי שהפגם נותר אף לאחר שהאדם עושה תשובה. אבל התיקון לכך הוא, להראות לכל העולם איך שעתה הוא מקדש את שם ה', על ידי שהוא נוקם את נקמתו ועושה להיפך מכל מה שעשה.

ובאמת, מי שמהרהר בדברים אלו יבוא לידי התעוררות גדולה, בודעו שאף כאשר האדם חזר בתשובה שלמה על חטאיו, ולמרות שתיקן את שורש נשמתו וגופו, בכל זאת עליו לדעת שהחילול ה' שגרם נותר בעינו. וכדי לתקנו ולנקום את נקמת ה' עליו להלחם במלחמה תמידית נגד היצר הרע עד סוף ימיו, כמו שאמרו חז"ל (יומא פו. מד"ש י, א) שכל מי שיש בידו חילול ה' אין בה בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולם תולים, ומיתה ממרקת. ללמדנו, שעל עון חילול ה' אי אפשר לכפר כל עוד האדם עלי אדמות, ורק

מיתתו מכפרת לו. וזהו אומרו ואחר תאסף עון חילול ה'. זאת למרות שלחם כל ימי אל עמיך, רק בשעה שהאדם מת מתכפר לו חייו לתקנו. והבן.

קצי"ר האומ"ר:

בביאור שינוי הלשון של משה רבינו. דהקב"ה אמר לו לנקום נקמת בני ישראל, ואילו הוא ציום לנקום נקמת ה'. ובאמת דצריך להבין מדוע ביקש הקב"ה להנקם ממדין, בדוקא על ידי שישאל ילחמו בהם, ולא בכל דרך אחרת. וכן מדוע תלה מיתתו של משה במלחמת מדין. אלא דרואים, שכאשר האדם חוטא, אזי אף באם הוא שב בתשובה, בכל זאת אין חטאו נמחק לגמרי, אלא מותיר עדיין רושם. ועליו להתמיד במלחמתו לבלתי ישוב לזה החטא.

לכך ביקש הבורא להזכיר לישראל, שעליהם להמשיך ולהלחם בזה החטא אף שכבר שבו בתשובה, אבל משה דבברו הזכיר דזו היא נקמת ה', דהיינו שמכל מקום יסייעו לחזור בתשובה מן השמים. ועוד, דכל החוטא אזי הוא פוגם בשכינה, ואם כן כשהוא שב ומוחה את רושם החטא מלמעלה הוי היטב נקמת ה'. שמקדש שמו יתברך.

ועוד רואים מכאן, דכל החוטא הוא גם עובר על עון חילול ה'. וכשהוא שב בתשובה, לא די לו במה שמתקן את חטאו, אלא עליו להלחם כל חייו ולתקן את החילול ה' שגרם. וגם אז לא מתכפר לו אלא רק מיתתו מכפרת. לכן רצה ה' שדוקא ישראל ילחמו במדין לתקן עון זה. ותלה מיתת משה בזה בכדי לרמז, שלא כדאי שהוא ילך לעולמו ועוון זה ישאר לבני ישראל. ועוד דרך על ידי המות מתכפר עון זה.

לכן תלה מות משה במלחמת מדין בכדי להרבות חיבתו בעיניהם, שלא יאמרו שאין הוא חפץ בזו הנקמה. שכן גדל במדין ואף נשא אשה מבנות מדין. ועוד דעל ידי כך לעולם הם לא ישכחו את משה ואת תורתו אשר למדם. ומזאת הסיבה למרות שכבר נגזרה הגזירה, בכל זאת התפלל משה לה' לבטל הגזירה. ללמדנו דאפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

מלחמת מדין – תיקון ניצוצות הקדושה

במלחמת מדין צוה משה לבני ישראל (במדבר לא, א) החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין וגו'.

את אותם ניצוצי קדושה שהם בבחינת "חיל", ויקיאו אותם מהם, כדי לשחרר את כל אותם ניצוצות דקדושה. שכן, רק בצורה כזאת תתוקן שלימות תשובת בני ישראל ויתקדש שם שמים ברבים. כמו שנאמר (דברים כא, י) כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבת שבי. ופירשו המפרשים כי אויבך הוא היצר הרע.

ויש לשאול, מדוע נאמר בלשון שלא מצינו בכל התורה; על מדין. הכתוב היה צריך לומר וילחמו במדין, כדרך שנאמר (שמות יז, ט) הלחם בעמלק.

וזהו ושבת שבי, לשובת ממנו בחזרה את כל המצוות ששבה ממך, ותקח אותם בחזרה לעצמך על ידי המלחמה ביצר הרע, ואף מהעבירות תעשה מצוות כדאיתא (ב"מ לג:) ודונות נעשות כזכויות.

אלא, שהלשון "על מדין" בא להורות, כי הכוונה במלחמה זו היתה, שבני ישראל יתגברו על המדיינים ויקחו חזרה את מה שהם שבו מהם, בבחינת (איוב כ, טו) חיל בלע ויקיאנו וגו'. דהיינו, לשובת חזרה מהמדיינים

על היצר הרע, ומתגבר עליו, ומכניעו ומבטלו לגמרי, הרי שאין לך נקמה גדולה מזו שהיא טובה לאדם המרגיש באותה עת כיצד כוחות חדים פוקדים אותו.

מלחמה זו מכונה בשם נקמת ה'. שכן על ידי זה מתעלה ומתגדל כבוד שמים, ומוסיף לסייע לאדם בעבודת ה'. אבל על האדם לידע שאין זו סופה של המלחמה, אלא שהיא מלחמה תמידית המתמשכת כל ימי חייו. וזהו אומרו "ואחר תאסף אל עמך", שכן כל זמן שהנך פה עליך להלחם נגד היצר הרע, ולשבות ממנו את הקדושה. והבן.

וראיה לדבר, המה דברי רבינו ה"אור החיים" הקדוש (במדבר לא, ג ד"ה ואמרו ויהיו וכו') וזה לשונו: יתבאר על פי מה שאמרו אנשי אמת שבחינת הקדושה היא יסוד העליה, ובחינת הקליפה היא סוד הירידה. וכשאדם חוטא ונדבק בו חלק הרע תפעיל בו טבעה ויסודה להשפילו. שהחוטא יכוף כאגמון ראשו ועומד בגדר השפלות. והוא אומרו ויהיו על מדין, פירוש, שלא יהיה בהם מהטומאה הסובבת השוואתם למדין אלא יהיו בגדר הטוב שעומדים למעלה. עכ"ד.

ובביאור הדבר. כאשר האדם מתלבש

והייתם נקיים מה' ומישראל

לרעהו ויש בהם לשון הרע. זהו מה שנאמר שנאה נפשי, שכן אתם בני ישראל אינכם מקיימים את מה שכתוב (משלי כא, כג) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. והרבה צרות באין בשל לשון הרע.

כמו כן על דור המבול אמרו חז"ל (סנהדרין קח. זוה"ק א, יז). לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, כמו שכתוב (בראשית ו, יא) ותמלא הארץ חמס, כי כל אחד גנב וגזל מחבירו ולא נהגו באחדות האחד כלפי זולתו.

ואף גם אמרו חז"ל (יבמות סב: קה"ר יא, י) על רבי עקיבא שהיו לו כ"ד אלף תלמידים, וכולם מתו מפסח ועד עצרת על שלא נהגו כבוד זה בזה, ולא היו נקיים. ואף אמרו חז"ל (יומא ט:) על בית המקדש שנחרב בעבור שנאת חנם.

ואמרו על לשון הרע (ערכין טו: מדמ"ש ו, יב) שהוא חמור כשלושת העבירות החמורות. הרי שעון לשון הרע חמור מכולם, ואין ה' יתברך סובל כשאחד מדבר לשון הרע על חבירו ואפילו על אמת (ר' סוטה לה.), שכן ע"י לשון הרע הרי הוא שונא את חבירו,

כתיב (במדבר לב, כב) והייתם נקיים מה' ומישראל. מכאן אנו למדים, שאם חושדים באדם במה שאין בו, אסור לאדם לשתוק שכן אז יחשבו שאכן חטא, אלא להוכיח לעין כל את חפותו. דאם לא כן הרי הוא עובר על מצות "והייתם נקיים מה' ומישראל". ואם אכן הוא הוכיח לעין כל שהוא נקי, אבל האנשים ממשיכים לחשוד בו, ולספר עליו לשון הרע, הרי שאנשים אלו עוברים על הרבה איסורים, והם לוקים בגופם (שבת צו. יומא יט:), וגם הם עוברים על הלאו של לא תלך רכיל בעמך (ויקרא יט, טז), שכן דיברו עליו לשון הרע.

עד כמה חמור עון לשון הרע. ערים וקהילות נהרסו בשל לשון הרע, ובפרט נשים שאין להם מה לעשות בשבתות וימים טובים, אז הן נפגשות ומדברות לשון הרע ודיבורים אסורים.

על כך מתריע הנביא (ישעיה א, יד) חרשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, פירוש, ה' יתברך שונא את המועדים והחגים בזמן שאינם בקדושה ואינם באהבה בין איש

ומתרבה המחלוקת, ואינו מסייע לחבירו, וכל העולם בסכנה בשל כך.

שכרו של השומר פיו ולשונו

ועד כמה גדול שכרו של מי שנוהר בלשון הרע, מצינו אצל אחאב מלך ישראל. בימיו עבדו עבודה זרה, ורשעים גדולים היו, עד כדי כך שחז"ל אומרים (סנהדרין קב:) על אחאב שכתב בשערי שומרון שהוא כופר באלוקי ישראל. ועם כל זאת כשהיו יוצאין למלחמה היו נוצחין את כולם, עד שחז"ל אמרו על אחאב (פדר"א יא) שהוא מאותן י' מלכים שמלכו על כל העולם כולו.

וכיצד באמת היו מנצחין את כולם. אומרים חז"ל (ירושלמי פאה א, א. ויק"ר כו, ה) שכן לא היו בהם דילטורין ולא היה בהם כל לשון הרע. א"כ רואים, שכשאינן לשון הרע יש אחדות, וכשיש אחדות הרי שאדם שלם בכל מידותיו, ואפילו שהוא כופר בעיקר, כאחאב, שכפר בה' וכיבד את התורה (סנהדרין קב:) ולכן הצליח בכל.

ועל פי זה יובן הא דאמרו חז"ל (ירושלמי חגיגה א, ז. פתיחה איכ"ר ב) הלואי אותי עזבו ואת תורת שמרו שהמאור שבה היה מחזירן למוטב. והדבר קשה מהבין. כיצד יתכן שה' יתברך מבקש שאותו יעזבו ואת התורה ישמרו ויכבדו, והרי אם בני ישראל אינם מכבדים את הקב"ה כיצד איפוא יכבדו את התורה.

ואולם להנ"ל מובן היטב. הקב"ה אומר שהתורה מסמלת את אחדות בני ישראל, ואם שומרים את התורה יש אחדות בין בני ישראל, ואז לא איכפת לה' יתברך באם אותו יעזבו, כי העיקר שתהיה ביניהם אחדות כמו בדורו של אחאב, שגם אז היתה אחדות ביניהם וע"כ כיבדו את התורה.

ואפילו שעזבו את ה' וכפרו בו, זאת משום שבזמנם התגבר יצר הרע של עבודה זרה, כמו שמסופר שם על מלך ארם ששלח שלוחים אל אחאב, שישלח לו את התורה דרך זלזול (מלכים-א כ עיי"ש). אבל אחאב ועמו, על אף שכפרו בה' לא חפצו לשלוח את התורה דרך זלזול שכן כיבדו אותה, ואחאב אמר (שם, כ, ז) כי רעה זה מבקש. אח"כ הציע אחאב למלך ארם כסף וזהב, אלא שכן הדר מלך ארם לא חפץ להענות לבקשתו של אחאב מלך ישראל ודווקא חפץ בספר התורה דרך זלזול, כמו שנאמר מחמד עיניך, והוא ספר תורה (סנהדרין קב:). אבל שוב אחאב לא רצה, ויצא כנגדו למלחמה וניצח את מלך ארם על אף שמלך ארם היה חזק מאחאב. כל זאת משום שאחאב כיבד את התורה, וכיבדו האחד את זולתו, כי הרבה מצוות שבתורה הינם מצוות שבין אדם לחבירו.

ואולם, כיום, בעוונותינו הרבים, מצויים גם רבנים וגדולים החושבים את עצמם לחכמים בעיניהם, ואינם נמנעים מלדבר לשון הרע על הזולת, וגם דנים אותם לכף חובה, היפך מאמר התנא (אבות א, ו. ת"כ קדושים יט, לו) והוי דן את כל האדם לכף זכות, ואינם חושבים עד כמה הם פוגמים בצלם אלוקים של הזולת, וכמה רעה הם מביאים על עצמם ועל העולם בעוון לשון הרע.

ועוד בזאת, לפעמים בעת שיעור תורה במקום פלוני נעמד אדם ומתחיל להתעניין בדבר איש פלוני, ובמקום להשתיק את המדבר הרי שעוד משיבים לו ומתחילים לדבר לשון הרע, ויוצא שכרם בהפסדם, שכן במקום לקבל שכר על לימוד התורה ייענשו בעוון לשון הרע. וידוע מה שאמרו (וזה"ק א, עט:) שמי שדן את חבירו לזכות גם ה' דן אותו לזכות, וח"ו גם להיפך, ומדוע לחטוא

אם אפשר בניקל לשמור על הפה מדיבורים אסורים.

במחלוקתם, ויש לנו לברוח מלשמוע לשון הרע על גדולי ישראל.

ובדידי הוה עובדא. פעם נשאלתי ע"י אדם שמשותף בעיר בכל שבוע בשיעור תורה ושם מדברים לשון הרע, ואינו חפץ בזה, מה עליו לעשות. השבתי לו, כי על פי דין תורה אסור לו ליטול חלק באותו שיעור, שכן שם מדברים לשון הרע וההפסד גדול.

וכבר נאמר בשם **רבי נחמן מברסלב** זצוק"ל כי בעוונות האנשים הפשוטים המדברים לשון הרע השטן מרקד בין הגדולים, וכדי להגיע לתיקון שהגדולים לא יחלקו ביניהם, יש להזהיר את הקטנים והפשוטים שלא ידברו לשון הרע, אלא ינהגו באחדות בשלום ובמישור האחד עם זולתו.

וכבר ידוע על **הגאון מוילנא** זצ"ל, שכתב באיגרתו [בצוואתו] לאשתו ולמשפחתו שלא ללכו לבית הכנסת בשבתות ובימים טובים, כדי שלא ישמעו לשון הרע מנשים אחרות. ועל זה אמרו חז"ל (זוה"ק ג, פה). שכל המדבר לשון הרע הרי הוא בורא מלאך שמקטרג עליו בפני ה' וה' אינו יכול כביכול להפסיקו מלקטרג.

פעם נשאלתי, האם המרגלים קיבלו עונש על שדיברו רעה על הארץ, והאם לחטאם היו תוצאות. והשבתי בדבר, הן חוץ מהעונש שהמרגלים עצמם קיבלו, במה שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין קח. זוה"ק ג, קנח). ומתו באסכרה ע"י תולעים וכו' (סוטה לה). ונקראים כופרים בעיקר (פס"ז שלח יד, ד), הרי שהם גרמו גם רעה לכל בני ישראל, שכולם נענשו.

ואפילו אם נגזר על האדם אריכות ימים הרי שבניבול פיו הרי הוא מקצר את ימיו ושנותיו (כתובות ח.), והדבר מבהיל על הרעיון, כמה צרות ומחלות באות בעוון לשון הרע.

שכן נאמר על בני ישראל (שם, יא, ד) ויבכו העם בלילה ההוא, בליל תשעה באב, ובשל כך נגזר על בני ישראל בכיה לדורות בליל תשעה באב (סוטה לה). על שני מקדשות שנחרבו. וגם כולם מתו במדבר. ורק בנייהם זכו להיכנס לארץ כמו שכתוב שם (במדבר יד, לא).

חומר עוון לשון הרע בכל מצב

אחים יקרים. הבה וניטול מכך דרך חיים ותוכחת מוסר שלא לדבר לשון הרע, וניקח מוסר השכל ממרים הנביאה שהבאר היה בזכותה (תענית ט. ויק"ר כז, ו) ארבעים שנה לישראל, ובגלל שדיברה לשון הרע במשה רבינו ואפילו מעט נענשה בצרעת (שם, טז, א. דב"ר ו, ד) כמו שכתוב והנה מצורעת, והמרגלים לא נטלו ממנה מוסר (תנחומא שלח ה) בשעה שדיברו רעה על הארץ. הבה איפוא נמנע עצמינו מדיבור לשון הרע ואפילו משמיעת לשון הרע, כדי שלא נתרגל לשמוע שקר, ולא נדבר לשון הרע ואפילו אמת ולא נבוא לשנאת הזולת, כי אם לאהבתו. ואם מצויים גדולי תורה שבדור החולקים ביניהם, ונעשים לשני מחנות, אין לנו להתערב

ועל פי זה מובן גם כן, מדוע גם ארץ ישראל נענשה בחטא זה, במה שהקב"ה שפך חמתו על העצים ועל האבנים בחורבן הבית (איכ"ר ד, טו), והרי סגי היה במה שהאנשים ייענשו. אבל, חז"ל אמרו (ערכין טו: דב"ר ה, ו. פס"ז ריש מצורע) לשון הרע הורגת שלושה, המספרו, המקבלו, ומי שנאמר עליו. משום כן ארץ ישראל נחרבה בימי הבבלים והרומאים כתוצאת לשון הרע שהמרגלים דיברו עליה. וגם המרגלים נענשו, וגם השומעים.

ולא עוד, אלא שכתוצאה מכך הגיעו לבסוף לעבוד עבודה זרה שהיא כלשון הרע (ערכין שם), וגם זרעם נפגם מכך, ולא יכלו לגור בארץ, והיא הקיאה אותם בעת שטמאו אותה (עפ"י ויקרא יח, כח), ונחרבה לאחר מכן. כל זאת בעוון לשון הרע החמור ביותר.

ואם בעוון לשון הרע על ארץ, עפר ואדמה נענשו כך, קל וחומר וכל שכן המספר לשון הרע על חבירו שהוא בדמות ובצלם אלוקים, עד כמה הוא מזיק לחבירו, והורס את חייו ואת משפחתו, ובוודאי ייענש על כך. שכן בדיבור לשון הרע הרי הוא מדבר על הצלם אלוקים של אותו אדם והוא משנה את צורתו, כי הוא משתנה לרעה בעיני האנשים שמעתה חושבים עליו רעות. והוא פוגם במעשי ידי ה' יתברך, כי כל העולם נברא בשביל אדם זה (סנהדרין לז), והוא ממחריב עולמו של ה' יתברך.

ואין תיקון לעוון זה עד שיבקש ממנו סליחה ומחילה בפני כל האנשים שדיבר בפניהם עליו. שהרי לולא זאת, על אף שהוא צדיק, הרי שעונו לא יכופר עד רדתו אלי קבר, ודין וחשבון יתן על כך.

וחשבת בזאת, מפני מה גלו ישראל מארצם, ונחרבו ב' המקדשות. כל זאת משום עוון לשון הרע, כמו שמצינו אצל קין שהרג את אחיו הבל, ואח"כ נגזר עליו להיות נע ונד בארץ (בראשית ד, יב), פירוש, לגלות ממקום

למקום בעוון לשון הרע שדיבר על אחיו. שכן במקום להודות להקב"ה שהוא הרג את אחיו הרי הוא אומר (שם, ד, ט) השומר אחי אנוכי, דהיינו, אני שונא אותו ומדיכין לי לדעת היכן הוא, ואין אני אוהבו כלל ואין לי לשמור עליו. אז גזר עליו ה' גלות, ואפילו שעשה תשובה ונתפטר עם קונו (בר"ר כב, כח), אפילו הכי נגזרה עליו גלות, וזהו מה שכתוב נע ונד וגו'. כי סופי תיבות לשון הרע הוא נע. כי בעבור לשון הרע גולין ממקום למקום.

ומצאתי בספרים, כי מה שה' אמר לקין נע ונד, הוא מידה כנגד מידה (שבת קה: סנהדרין ז). שכן, כשאדם מדבר לשון הרע הרי הוא רוצה להבאיש את ריחו של הזולת בעיני אנשים שלא יכירוהו ולא יתנו בו אמון וכדו'. כך גם הוא יגלה ממקום למקום, להיכן שלא מכירים אותו, ולא יתנו בו אימון ולא יתייחסו אליו, ורק יבזוהו, כל זאת משום שדיבר לשון הרע על הזולת, העשוי בדמות ובצלם אלוקים.

אחי ורעי. הבה נתקן מידה רעה זו של לשון הרע. להיות באחדות עם הזולת, ובשלום ובמישור, ובוה נקיים מצות והייתם נקיים מה' ומישראל. ועל דרך הגימטריא נוכל לומר כי התיבות והייתם נקיים מכון כמו התיבות רודפי השלום, זה טהר מדות, ובאחדות גמורה. והתיבות והייתם נקיים מה' ומישראל עולה מכון כמו התיבות איסור לשון הרע, ופי צדיק יהגה חכמה. אכ"ר.

קצי"ר האומ"ר:

מן הפסוק והייתם נקיים מה' ומישראל אנו למדים שאסור לגרום שאחרים יחשדו בו ואין בו, ואם עדיין חושדים ומדברים לשון הרע עוונם גדול מנשוא, כי לשון הרע חמור הוא והרבה קהילות נכחדו בשל כך, וגם תלמידי רבי עקיבא מתו שלא נהגו כבוד זה בזה, וגם בית המקדש נחרב בעוון שנאת חנם.

לעומת זאת אחאב שכיבד את התורה, ולא דיברו לשון הרע בימיו ניצח בכל המלחמות, כי כשיש תורה יש אחדות, ואחאב מאוד כיבד את התורה. ויש לאדם ליזהר בלשון הרע שלא לילך לשיעור תורה ושם לדבר, ובפרט מצוי זאת אצל הנשים שמשוחחות הרבה לשון הרע והעוון חמור ביותר.

ויש ליקח מוסר ממרים הנביאה שדיברה על משה רבינו ונענשה, ואף מהמרגלים, כי כשמדבר על חבירו הרי הוא פוגם בצלם אלוקים שעליו, ולכן הארץ נענשה במרגלים כי דיברו עליה סרה. ולא בחנם ישראל גלו מארצם כי הקיאה הארץ אותם בעוון לשון הרע. ויש לרדוף אחר השלום ולהיות נקי מה' ומישראל ולדבר על הזולת רק טוב.

איזוהי דרך ישרה?

באם חפץ אדם להתרחק מלשון הרע יסתום פיו ואזנו. וגם לא ילך לשיעור תורה - מקום שיודע ששם מדברים לשון הרע כי יצא שכרו בהפסדו. ובפרט יש להזהיר את הנשים שלא ילכו למקומות כאלו, כי עלולים לחטוא. ויש לקיים הפסוק והייתם נקיים מה' ומישראל.

פרשת מסעי

נשיאות ללא תואר

נועצו בעצה אחת, כמו שמצינו בענין שכם (בראשית לד, כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי וגו'.

כך גם מצינו גבי יוסף כשבא אל אחיו לדותן נאמר (בראשית לו, יט, כ) ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו ונהרגהו וגו', ואמרו רבותינו ז"ל (ילקוט"ש וישב קנח) דהכונה לשמעון ולוי שקראם אביהם אחים, שנאמר (בראשית מט, ה) שמעון ולוי אחים. משום כן אמר יעקב (שם, שם, ז) אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, דבר שאכן התממש.

שכן, פנחס שהיה מזרעו של לוי, שנאמר (במדבר כה, יב) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הרג את זמרי בן סלוא, שהיה נשיא בית אב לשמעוני (שם, כה, יד). וכמו שלא היה נשיא לשבט לוי, כמו כן לא ניתן עתה תואר נשיא לשבט שמעון. זה מוכיח שאכן ברכתו של יעקב נתקיימה.

ובני רפאל ני"ו הסביר בזה, דהנה יהודה היה בבחינת מלך (וזה"ק א, רלו. ב, פה). ושבטו היו כולם גבורים ואנשי חיל (בר"ר צה, ד), ולפיכך לא הוזכר אצלם נשיא, שכן כולם היו ראויים לתואר כבוד של "נשיא".

כמו כן אצל שבט בנימין כולם היו ראויים לזה התואר. שכן מסרו עצמם בקריעת ים סוף כדאיתא (סוטה לו:): תניא היה רבי מאיר אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים, וזה אומר אני יורד תחלה לים.

שאלתי את בני היקרים שיחיו. הנה בענין חלוקת הארץ מזכירה התורה (במדבר לד, יז, כח) את שמות נשיאי המטות כל שבט ונשיאיו. אך כאשר נדייק נבחין דיש שינוי בלשון הכתוב בין השבטים. שכן, אצל רובם מזכירה התורה את המילה "נשיא" כגון (שם, כב) ולמטה בני דן נשיא בקי בן יגלי. ואילו אצל מטות יהודה, שמעון, ובנימין, אין מוזכרת המילה נשיא כלל, כמו שנאמר (שם, יט) למטה יהודה כלב בן יפונה.

ועוד שינוי מצינו, דהנה אצל כל השבטים מזכיר הכתוב את המילה "בני" לפני שם השבט, ואילו אצל מטות יהודה ובנימין אין הוא מזכיר המילה "בני" והדברים טעונים הסבר.

ונראה לומר, דהנה בפרשתן עסקינן בענין חלוקת הארץ לכל שבט ושבט לפי גורלו ונחלתו. וידוע שבית המקדש נבנה בחלקן של יהודה ובנימין (בר"ר צט, א). ולפיכך לא כתב "נשיא" לשבטים אלו שלמרות שבפועל הם היו הנשיאים, אך משום כבודו של מקום אין לכתוב תואר נשיא אצלם.

כמו כן גבי שבט שמעון לא נכתב התואר נשיא, משום שטרם נשכח עדיין מעשהו של זמרי בן סלוא שהיה נשיאם (במדבר כה, יד). שגרם שבגיניו מתו כ"ד אלף מבני ישראל (שם, כה, ט).

ועוד אפשר להוסיף ולומר גבי שבט שמעון, דהנה שמעון ולוי אחים היו, ותמיד

קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחלה שנאמר (תהילים סח, כח) שם בנימין צעיר רודם, אל תקרי רודם, אלא רבים. ע"כ. ומשום כן לא נאמר התואר נשיא אצל ראש שבטם.

ומכאן דרך חיים ותוכחת מוסר. כיצד צריך האדם להתרחק מן הגאווה ומן הכבוד ולהיות מכיר מקום חבירו (פסחים ק"ט), שהוא שוה כמוהו, ואולי אף יותר נעלה ממנו. ואל יבקש להיות עליו לנגיד ולמושל בשביל תואר הכבוד. ואף אם כבר נתמנה לכהן כנשיא וכדומה, עליו לדעת שלא שררה היא, אלא עבדות, כי המלוכה והממשלה הם לחי העולמים בלבד, שהוא הבורא והוא היוצר, והוא גם היודע יצר כל יצורים.

ובדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (מכות י: זוה"ק א, קצח:). וכמו שרואים כאן מבני שבט יהודה ובנימין, שלא בקשו מלכות ונשיאות על אחיהם השבטים. ורק ה' הוא שבחר בהם להיות נציגים על שבטם.

כמו כן לגבי שבט שמעון לא נכתב נשיא, מכיון שאף הוא ושבטו היו גבורים גדולים כאביהם שמעון שהלך בצוותא עם לוי אחיו להלחם בשכם כשהם היו עדיין צעירים לימים.

כראיתא בחז"ל (בר"ר פ, ט) על הפסוק (בראשית לד, כה) ויקחו שני בני יעקב שמעון

ולוי אחי דינה איש חרבו וגו', אמר רבי אלעזר בני י"ג שנה היו, שאז הם הגיעו לכלל גבורת איש. והודיע בזה תוקף גבורתם, כי אף בהיותם עדיין צעירים, עם כל זה מלאה ליבם ללחום נגד עיר מלאה.

כמו כן בני שבט שמעון היו עזים ביותר, שהרי זמרי העיז לעשות מה ששום ראש שבט אחר לא העיז לעשות. ולא עוד אלא שעשה זאת (במדבר כה, ו) לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל. עד שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין פב.) שהביאה אצל משה ואמר לו: בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך. וכמו שאמר יעקב אביהם בברכו אותם (בראשית מט, ו) ארור אפם כי עז וגו'.

משום כן אחרי אותו מעשה לא היה באפשרותם שיקבלו עליהם נשיא, שהרי כל אחד ביקש להיות נשיא. ועוד שכל אחד ראוי היה להיות נשיא. ולפיכך נתמנה להם נציג מפי הגבורה, שייצג את שבטם מבלי לקבל את התואר של "נשיא".

ולפי זה נראה לומר, דלכן הם הוזכרו בזה הסדר, ששלושתם הוזכרו ראשונים בזה אחר זה. ורק לאחר מכן נזכרו אלו שכן היה אצלם תואר "נשיא", מכיון שבאמת הם היו הגדולים שבשבטים, וראויים היו להיות נשיאים מכל שבטם ודו"ק.

קצי"ר האומ"ר:

בהזכרת שמות נשיאי השבטים נבחין בשינוי, בין שבטי יהודה שמעון ובנימין, לבין שאר השבטים. שכן אצל אלו השבטים לא הוזכר התואר "נשיא" לפני הזכרת שמו של נשיא השבט, מה שאין כן אצל שאר השבטים.

ואפשר להסביר גבי שבט יהודה ובנימין, שלא הוזכר שם נשיא מכיון שבית המקדש נבנה בנחלתם. ומשום כבודו של מקום אין זה יהא לקרוא בתואר "נשיא" לזו הנחלה. וכן גבי שבט שמעון לא נכתב תואר לאחר מעשהו של זמרי שהיה נשיאם, ועשה מעשה אשר לא יעשה. ועוד ניתן לומר, דבזה הוכח שאכן נתפרדה החבילה בין שבטו של שמעון לשבט לוי. וכפי שאמר להם יעקב בעקבות מכירתו של יוסף, ומעשה שכם שהיו שניהם באותה עצה.

וכן אפשר לפרש שגבי יהודה כל השבט היו גבורים ואנשי חיל, וכולם היו ראויים לזה התואר, וכך גם שבט בנימין היו כולם אנשים צדיקים שקידשו שם שמים בקריעת ים סוף. ומכאן יש ללמוד איך נצרך האדם להתרחק מהגאווה והכבוד ולהכיר את מקום חבריו אף אם נתמנה להיות נציגם וממונה עליהם.

עיר מקלט – מקום להתעוררות הרוצח והכהן הגדול

על ידי חיוב, ואם באה תקלה גדולה כזו, סימן הדבר שאינו צדיק גמור, בפרט לפי מה דאיתא ברמב"ן (במדבר לה, יד) דבגלעד היו שופכי דמים במרמה, ומראין עצמם כשוגיין, עיי"ש.

ויש שתירצו על פי הפסוק (תהילים צ, ג) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. וידוע מה שאמרו חז"ל (ברכות לב: זוה"ק א, קלב.) שכל השערים ננעלו מלבד שערי דמעה, ושערי תשובה (איכ"ר ג. מ"ת סה, ד).

וכיון שהרוצחים יושבים בערי מקלט בודאי שהם עושים שם תשובה מרוב העינוי וצער הגלות שיש להם. צער, ששקול כמעט כצער מיתה. שהרי הם נפרדים מאוהביהם ומארץ מולדתם, ושוכנים כל ימיהם עם זרים.

ומאחר ושערי תשובה ודמעה לא ננעלו בודאי שתשובתם תתקבל. שהרי אפילו מנשה המלך על אף כל חטאיו, הועילה לו תשובתו (ראה סנהדרין קב קג, ובפדר"א ריש פמ"ג), כמו שאמרו חז"ל (תנחומא נשא כח) מנשה מעיד שהקב"ה מקבל שבים.

ואם כן כשיהיו צדיקים גדולים יש חשש שתפילתם לא תשוב ריקם, ולכשיקללו את הכהן גדול, הוא באמת עלול למות.

אך עדיין קשה ביאור זה, שכן במה חטא הכהן גדול ומה עונו הגדול עד כדי שהוא ימות מקללתן של הגולין ששבו בתשובה, והיכן הצדק בדבר.

כתיב (במדבר לה, יד) שש ערי מקלט תהיינה לכם, את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה, לבני ישראל ולגר ולתושב וגו', לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה וגו' (שם, כח, לג). כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול, ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו.

ויש לשאול כמה שאלות. מהו ענין ערי מקלט דוקא, ומדוע לא טוב אם הרוצח יתחבא בביתו. ועוד. מדוע תלה הכתוב את חזרתו של הרוצח לביתו, במיתת הכהן הגדול. ומדוע לא נקט הכתוב בזמן קצוב, לשיבת רוצח בעיר מקלט.

עוד הקשו חז"ל (מכות יא. ילקו"ש מטות תשפח) על מה דאיתא, שאמהותיהן של כהנים מספקות להם (לרוצחים בשוגג) מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהן שימותו. משמע מכך דאם היו מתפללים, הם היו נענים בתפילתם והכהנים היו מתים. ומדוע, והרי כתוב (משלי כו, ב) קללת חנם לא תבא וגו'.

ותירצו, שהיה לכהנים הגדולים לבקש רחמים על דורן ולא בקשו. ע"כ. אך עדיין קשה לי, איך אפשר שתפילתו של רוצח תתקבל בשמים, עד כדי כך שתועיל להביא למותו של הכהן גדול, וכל זאת כדי שאותו רוצח יוכל לשוב לביתו מהעיר מקלט.

ואף אם נאמר דאין אלו רוצחין ממש שכן לא רצחו במזיד אלא בשוגג. והרי כבר אמרו חז"ל (שבת לב. במ"ר יג, יז) מגלגלין חובה

על עצמו זה רק שבגלותו ישוב בתשובה שלימה ויצטער על המעשה החמור שעשה, וע"י רוב דמעות שיזיל מעיניו וכו' הוא יוכל להתחיל להשלים את שחיסר בעולם.

מזה הטעם גזרה התורה על הרוצח בשגגה לילך לעיר מקלט ולדור שם, כדי שיהיה לו פנאי לשבת ולהתבונן במעשיו. דאם נתגלגל על ידו חטא כה חמור של חסרון העולם הרי בודאי שהוא חייב, דהא מגלגלין חובה ע"י חייב, ואזי הוא יתעורר לשוב בתשובה ובתחנונים להקב"ה שימחל לו על חטא זה. ואם יגיע למצב שירגיש שהוא יכול לפעול בתפלתו, שה' יתברך יעזור לו לצאת ממקום זה, אזי סימן הדבר שאכן תפילתו נתקבלה במרום. והוא אכן הגיע לדרגה של בעל תשובה שחטאיו נהפכים לו ליכויות (יומא פו:), והוא אכן השלים את החסר.

אבל על אף שהוא מרגיש שבכוחו להתפלל לה' שהכהן גדול ימות והוא יוכל לשוב לביתו. בכל זאת אסור לו להתפלל על כך ואסור לו לבקש לצאת מהמקום, שהרי על ידי זה ימות הכהן גדול. זהו תיקונו של הרוצח בשגגה שהוא חוזר בתשובה מבלי לבקש לצאת, דאי לאו הכי יחשב לו הדבר כמצוה הבאה בעבירה (ברכות מז: סוכה ל:), מצוה של תשובה הבאה בעבירה שכלאחר יד הוא מקלל את הכהן הגדול שימות.

ואם חפץ האדם לשוב באמת בתשובה שלימה, אזי לא די שאינו מבקש שהכהן ימות, אלא, עליו עוד להתפלל לשלומו של הכהן הגדול, מידה כנגד מידה (שבת קה:). דהוא הרג נפש בשוגג, יתפלל על חייו של אדם אע"פ שעל ידי כך הוא נאלץ להתגורר בעיר מקלט. ובכל אותה עת עליו לחזור בתשובה וללמוד ממעשיהם של שכניו הלויים ולספוג מקדושת ארצם (ראה חינוך מצוה ת"ח), ולהמתיק על עצמו את הדין.

ונראה בביאור הענין, בהקדם מה שאמרו חז"ל (מכות ט: י. רש"י שם) על הפסוק את שלש הערים וכו' דאף על פי שבארץ כנען היו תשעה שבטים, ואילו בעבר הירדן לא היו אלא שנים וחצי שבטים, בכל זאת הוזהר מנין ערי המקלט שלהם. זאת משום דבגלעד נפישו רוצחים.

ובהסבר הדברים יש לומר, שבחוץ לארץ יש יותר יצר הרע מאשר בארץ ישראל, ואם נכונים הדברים בעבירה חמורה כרצח בשוגג, על אחת כמה וכמה שבעבירות קלות יותר מנסה היצר הרע להתגבר ולהכשיל את האדם. ובפרט בעבירות שבשוגג, שאינם נראים כלל למראית העין, שבהם מנסה היצר להכשיל את האדם בחוץ לארץ בכל מאודו, ולפעמים הוא אף יכול לו, ומנצח אותו. משום כן צריך האדם השוהה מחוץ לארץ הקודש להקפיד בדברים אלו ביתר שאת.

ועתה נבאר מה שהקשינו לעיל. הנה ידוע מאמר חז"ל (מדה"ג ויצא כח, טז, זוה"ק ג, לג: רנז:) שכל אדם הוא עולם בפני עצמו. ובשעה שבאה שעתו של אדם להיפטר מהעולם, הרי שהקב"ה מפקח ודואג שאדם אחר יוולד, כדי שח"ו לא יחסר העולם כלום.

וביתר שאת אמורים הדברים לגבי צדיקים, כמו שדרשו חז"ל (יומא לח: פס"ז חיי שרה כג, א) על הפסוק (קהלת א, ה) וזרח השמש ובא השמש. דאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו.

ואם כן כאשר אדם רוצח את חברו הרי שהוא איבד עולם מלא (סנהדרין לו:), ודמו ודם זרעיותיו תלויין ברוצח עד סוף העולם. ואם הוא רוצח במזיד בודאי שרק מיתתו היא כפרתו (סנהדרין מג:).

ואף אם הוא רוצח בשוגג, גם אז הוא צריך כפרה, ומה שיכול לעשות בכדי לכפר

ישראל שיהיו צדיקים, ושלא יבואו אפילו לידי עבירות שבשוגג, וכל שכן שלא לידי רצח בשוגג, שאז יהיו חיינו בסכנה.

וכמו שאמרו חז"ל (מכות יא.) שהיה להם לבקש על דורם ולא בקשו. דהא בידי צדיק הדור להתפלל על דורו ולהוכיחם לבל יבואו לידי שוגג וכל שכן לידי מזיד שאז יהיה הקולר תלוי בצוארו. אלא, עליו לעלות ולהתעלות ולהעלות את לב בני דורו לאביהם שבשמים, בבחינת (במדבר ח, ב) בהעלותך את הנרות שהם נשמות בני ישראל, כמו שכתוב (משלי כ, כז) כי נר ה' נשמת אדם. אל מול פני המנורה שהיא השכינה.

ואף אם קורה הדבר, ויש אדם שהרג בשגגה, אזי בשמוע הכהן עליו להתחזק ביתר שאת ועוז בדביקותו בה' יתברך, לבל ימות על ידי תפילתו של החוזר בתשובה.

נמצא א"כ שלטובת שניהם מדבר הכתוב. לטובת הרוצח כדי שיעמוד בנסיון ולא יתפלל לצאת מהעיר מקלט, שכן על ידי זה הוא מסכן את חיי הכהן גדול. ולטובת הכהן גדול שעליו לעבוד את ה' יתברך ("כהן גדול" כמנין "עובדי ה'" ודו"ק) ביתר שאת ועוז, לבל יהיה עליו קטרוג מיתה מתפילתו של הרוצח. שכן, עליו לראות בהריגת היהודי בשוגג כהתעוררות להתדבק בה' יתברך ובמצוותיו. והקב"ה היודע סיבות ויצר האדם וליבו בודאי גלגל חובה ע"י חייב שיהרוג אדם בשוגג, לסיבות שרק לו הן ידועות. ומשום כך כולם צריכים לשוב בתשובה ולעמוד בנסיון.

כמו כן על הכהן הגדול להורות לרוצח דרך תשובה ולהתפלל עליו שתשובתו תתקבל, מבלי לחשוש שעל ידי זה יתפלל הרוצח לצאת מהמקום, אלא עליו לשים מבטחו בה', כמו שכתוב (הושע יד, י) ישרים

ואכן דבר זה הוא נסיון אדיר ועצום שעל אף שאדם יודע שנתכפר עונו ונהיה לאדם קדוש. בכל זאת אל לו להתפלל על יציאתו מהמקום אם דבר זה יגרום למות הכהן גדול המכפר על אחיו.

מעלת כל נפש מישראל אצל ה' יתברך

מכל זה רואים יסוד גדול, שחשובה אצל הקב"ה מיתתו של אדם פשוט מישראל כמיתתו של הכהן הגדול מאחיו. משום כן האמהות של הכהנים היו מספקות להם אוכל, כדי שהם יכירו להן טובה על כך. ואם הם באמת חזרו בתשובה, הרי בדין הוא שיש בהם גם את ענין הכרת הטוב ויתפללו על בניהם שיחיו.

לכן תולה התורה את ענין רוצח בשגגה למות כהן גדול, משום שזה נסיון שעל הרוצח לעמוד בו. דאם אכן רציחתו היתה ממש בשוגג ידאג עתה ביתר שאת, שהכהן הגדול לא ימות על ידו בשוגג ע"י תפילה, ובכך הוא יבוא על תיקונו.

ולדברינו לעיל, שבחוץ לארץ יש יותר ערי מקלט, משום שיש שם יצר הרע יותר גדול, אפשר להסביר ביתר שאת, שהרוצח עלול להרגיש חסרון קדושה בחוץ לארץ. ולכן בדווקא הוא יחזור בתשובה מהירה, ויתפלל להקב"ה שיוציא אותו מהר ממקום זה, משום שקשה עליו נסיון חוץ לארץ. ומחמת קושי זה עלול הוא להתפלל בכיסופים, שרצונו עז לשוב לארץ הקודש שכולה קדושה, וקדושתה יותר מכל הארצות (כלים א, ג, במ"ר ז ח). ושם הוא יוכל לשוב בתשובה שלימה, דבר שיגרום למות הכהן גדול. לכן עליו לחזור בתשובה גרידא, מבלי שיתפלל לצאת.

ועוד אפשר לומר, מדוע תלה הקב"ה את מיתתו של הכהן, במועד שחרורו של הרוצח בשוגג. כדי שהכהן יתפלל תמיד על בני

דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם.

מכל הנ"ל למדים אנו יסוד חשוב. שאין לו לאדם למנוע חסד מבעליו, דהיינו ללמד לחבירו תורה מחשש שמא בהמשך הזמן חבירו יגדל עליו ויהיה טוב יותר ממנו עד שיגרום לו בושה. אלא עליו לאזור בעוז מותניו וללמד תורה לכל מבקש ה'. כמו שכתוב (משלי ג, כז) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות. ואף אם הוא ירא שחבירו יתעלה יותר ממנו, עם כל זה עליו לגבור על רגשותיו ולשמוח על שהוא עושה רצונו של מקום. שכן אפשר שדוקא מחבירו שהעלה אותו עתידה לצאת תורה.

ואני הצעיר הוכחתי פעם אדם שהיה בקי בתורה ומבין טוב בלימוד. שהיה לו חברותא שאומנם היה צעיר ממנו בשנים אך היתה לו תפיסה מהירה, והפסיקו את החברותא. ואז, כמענה לשאלתי על סיבת הפסקת החברותא השיב לי, שכשאני לומד עימו הוא תופס ומבין יותר טוב ממני ואני בוש שיהיה טוב ממני בשיעור.

כמו כן, אדם שמתפלל על דבר, אך יודע שאם תפילתו תתקבל במרום יגרום הדבר צער לחבירו, עליו אם כן להמנע מתפילה זו ואפילו תצמח לו טובה. אך מכל מקום מאחר וצומחת לחבירו רעה, עליו לעמוד בנסיון בשב ואל תעשה דעדיף (עירובין ק).

קצי"ר האומ"ר:

ישראל נצטוו להקצות ערי מקלט בכדי שהרוצח בשגגה ינוס לשם וינצל מידי גואל הדם המבקש להרגו. ושם ישהה עד מות הכהן הגדול. אך יש להבין מפני מה ציוותה התורה שימלט לעיר מקלט, ולא די שיוסגר בביתו וכו'. וכן מה הקשר שבין מותו של כהן גדול לשיבתו של הרוצח לביתו ומדוע הא בהא תליא. ועוד, מדוע היו אמהותיהן של כהנים צריכות להביא להם מזון וכו'. וכי יש לחשוש שתפילתו של רוצח תתקבל עד כדי כך שתמית את הכהן הגדול.

אלא יש לומר דהחשש שעל ידי שהייתם בערי המקלט הם יתפנו מעסקיהם ויתבוננו היטב בחטאם, אז יתעוררו בליבם הרהורי תשובה על שחסרו עולם וישתוקקו לשוב לארץ ישראל, שם יוכלו לשוב בתשובה ביתר שאת מחמת קדושתה, ואזי יש את החשש שתתקבל תשובתם ותפילתם. אבל עליהם לידע שאסור להם להתפלל שימות, משום שיחשב להם הדבר כמצוה של תשובה הבאה בעבירה של גרימת מות לכהן גדול. אלא עליו להתפלל על חייו ושלומו של הכהן, ויחשב לו הדבר כתשובת המשקל וכהכחה שהמית בשוגג.

ולפיכך אמהותיהן של כהנים היו מספקות להם מזון וכו' בכדי שיכירו להן טובה ויתפללו על חיי בניהם. וכן הכהן צריך להתפלל על בני ישראל שיהיו צדיקים ולא יחטאו, אפילו בשוגג וכל שכן לא בהריגה. ואף אם התרחש והרגו בשוגג, על הכהן להתפלל עליהם שישובו בתשובה, ואף להורות להם דרך תשובה, מבלי לחשוש שדבר זה יגרום להם למות בטרם זמנם דהא ישרים דרכי ה', וקללת חנם לא תבא.

איזוהי דרך ישרה?

אסור לאדם למנוע חסד מחבירו כגון ללמדו תורה וכו', אף שחושש שעל ידי זה הוא יפגע ויתבייש, על ידי שחברו יגדל ממנו. אלא עליו להתגבר על רגשותיו ולשמוח על שעושה רצונו של מקום, שכן אפשר שדוקא מחבירו תצא תורה. כמו כן אל לו לאדם להתפלל ולבקש על דבר טובה לעצמו, באם הוא יודע שתצא מזה רעה לחבירו, אלא ימנע בשב ואל תעשה.